

Út a forráshoz...

Jézus evangéliuma

M Á T É

tolmácsolásában

Elpídia Kiadó

Jézus evangéliuma MÁTÉ tolmácsolásában

Út a forráshoz...

Jézus evangéliuma
M Á T É
tolmácsolásában

ELPÍDIA KIADÓ
DUNAKESZI, 2013

Görögből fordította
és a jegyzeteket írta:

GROMON ANDRÁS

Tördelés: Tarnai Imre
Nyomás: IMI Print Kft., Nyíregyháza
Felelős vezető: Nagy Imréné
Elpídia Kiadó, 2013

ISBN 978-963-89881-0-2

„A lehetetlenre törekedve elérhetünk olyan lehetséges dolgokat,
amelyekhez különben sohasem juthattunk volna el.”

Ralph Waldo Emerson

„Jézus júdeaiak sokasága mellett haladt el,
akik éppen szidalmazták őt.
Ő mégis jót mondott nekik. Mondták erre a tanítványai:
Ők rosszat mondanak neked, te pedig jót?!
Jézus ezt válaszolta: Mindenki abból ad, amije van.”

Jézus-történet az iszlám hagyományból

Ha angyalt látsz vendégül,
jól vigyázz,
hol ült és állt és járkált és beszélt.
A helye megmarad:
akár kőben
a levél-nyomat.
És minden angyal Gábiel,
egy üzenettel teherbe ejt.
Ezentúl kettős gondban élsz,
hogyan megszüljöd, vagy merre rejtsd.
Ezentúl többé nem vagy egyedül,
és ketten léptek, hogyha lépsz:
a látható s a láthatatlan.
Terhét hordani irdatlan nehéz.
Csak egy a nehezebb,
ha eltűnik.
Csak egy a nehezebb. A könnyűség.

Károlyi Amy: Annunciáció

*Mindazoknak,
akik várták ezt a könyvet,
és bátorításukkal
hozzájárultak ahhoz,
hogy megírjam.*

Bevezetés

Hosszú évtizedek óta a szentírástudomány által igazolt ténynek számít, hogy Jézus tetteihez és tanításához már a szóbeli áthagyományozás során hozzátapadtak az ő szellemétől idegen elemek, s ezeknek az idegen elemeknek a számát maguk az evangélisták is gyarapították.

Akárcsak 2003-ban, illetve 2007-ben megjelent Márk- és Lukács-kommentárommal, e kötettel is az volt a szándékom, hogy lehetőség szerint kiemeljem Jézus alakját és tanítását az idegen elemek hordaléka alól, a babona, a mágia és a dogmatizálás világából, abból az értelmezési rendszerből, amely érthetlenné és követhetlenné tette őt. (Kétségtelenül hátránya ennek a kötetnek, hogy teljes értékűen csak Márk- és Lukács-kommentárommal együtt használható, hiszen a Márk, illetve Lukács evangéliumában is megtalálható szakaszokat itt már nem magyarázom részletesen, hanem csak utalok a korábbi kommentárok megfelelő helyeire.)

E cél érdekében az egyik legfontosabb feladatnak látszott, hogy abban, amit az evangélisták Jézusról elmondanak, illetve Jézus ajkára adnak, elválasszam egymástól azt, ami hitelesnek mondható, és azt, ami az áthagyományozók vagy az evangélisták vélekedése. Az újkori szentírástudomány évszázadok óta fáradozik ezen, a legkülönbébb eredményekkel, és teljesen eltérő vélemények alakultak ki arról, lehetséges-e egyáltalán ez a szétválasztás.

A feladat kétségtelenül megoldhatatlannak látszik. Képzelnék el, hogy egy kolosszális kirakójátékkal van dolgunk, vagy hogy egy sok tízezer mozaikkövből álló mozaik-képet kell összeraknunk, de a rendelkezésünkre álló kövek között vannak „jók”, azaz valóban a képhez tartozó és sértetlen kövek is, vannak „hamisak”, azaz olyanok, amelyek

nem tartoznak a képhez, csak belekeveredtek a kövecskék hatalmas halmazába, és vannak „sérültek”, vagyis olyanok, amelyek hozzátartoznak ugyan a képhez, de vagy töredékesek, vagy átfestették őket, ráadásul rengeteg kő egyszerűen hiányzik, és nincs is valószínűsége annak, hogy előkerülnek – nem szólva arról, hogy nem is tudjuk pontosan, miféle képet kellene összeraknunk.

Mégsem reménytelen ez a vállalkozás, mert a meglévő „köveket” (Jézus mondásait) viszonylag megbízhatóan szét lehet válogatni, és el lehet helyezni a keresett kép valószínűsíthető helyein, ennek alapján pedig több-kevesebb bizonyossággal meg lehet mondani azt is, milyen kövek álltak a most hiányzó helyén.

A mozaikkövek e szétszedésének, csoportosításának és összerakásának számos tudományos szabálya és módszere van, a megfelelő tankönyvekben bárki elolvashatja ezeket. Most csak négy olyan szempontot említek meg, amelyet az „akadémiai tudományosság” nem, vagy csak kisebb hangsúllyal használ.

1) Jézus egyszerű, tanulatlan embereket szólított meg, és rögtön gondolkodásuk és életvitelük átalakítására akarta rávezetni őket. Ami tehát a galileai halászok és parasztok számára túl bonyolult, túlságosan „írástudói”, azt nem tekintem tőle származónak.

2) Jézust tévtanítóként, eretnekként ítélték el, ami arra utal, hogy saját istentapasztalata alapján valami újat mondott Istenről, vallásról, hitről, olyasmiről, ami ellentmondott a zsidó hagyományoknak. Ami tehát szavaiban eltér kortársainak vallási elképzeléseitől, az valószínűleg tőle származik.

3) Azok a keresztény prédikátorok, akik továbbadták, illetve evangélistaként feldolgozták a jézusi hagyományt, egyrészt egyre inkább föl akarták magasztalni Jézust, tehát bearanyozták és isteni magasságokba emelték, másrészt pedig elfogadhatóvá akarták tenni őt a zsidók (és kisebb részben a „pogányok”) számára mint az Őszö-

vetség („az ősi ígéretek”) töretlen beteljesítőjét és a kortársi apokaliptikus remények megvalósítóját. Az erre utaló mozzanatokot tehát le kell választanunk Jézus alakjáról.

4) Nem mondhatunk le a „józan paraszti ész” bevetéséről sem, vagy arról, hogy teret engedjünk megérzéseinknek, sejtéseinknek, mert mindkettő segíthet eligazodni a legkuszábbnak látszó labirintusban is. A „laikus gondolkodás” nem egyszer lendítette már előre a tudományos kutatást.

Természetesen nem képelem azt, hogy biztosan tudom: „ezt és ezt mondta Jézus, am azt pedig nem mondta”; csak annyit állítok, hogy „igen valószínű, hogy ezt mondta”, vagy „igen valószínű, hogy ezt nem mondta”, s amit hitelesen tőle származónak vallok, arról sem állítom, hogy feltétlenül szó szerint úgy mondta, de azt igen, hogy hűen tükrözi Jézus szellemét.

Nyilvánvaló az is, hogy kutatásaim itt bemutatott eredménye nem végérvényes, és a jövőbeli eredmények sem lehetnek azok. Éppen ezért, ha ma valamiről úgy gondoljuk, hogy nem hitelesen jézusi, nem kell kihagyni az evangéliumokból, csak jelezni kell, hogy nem tartjuk annak; holnap kiderülhet, hogy mégis az, vagy pontosabb értelmezésben az; mint ahogy az is megeshet, hogy amit ma hitelesnek tartunk, arról kiderül, hogy mégsem az, vagy nem teljesen az. Ezért választottam azt az eljárást, hogy a fordítás szövegében 1) normál betűkkel szedtem, amit az evangélisták mondanak, 2) dőlt betűkkel, amit az evangélisták Jézus ajkára adtak, de nem tartom hitelesen jézusinak, s végül 3) dőlt és kövér betűkkel azt, amit hitelesen jézusinak tartok.¹

¹ A fordításban a szokásos *kerek zárójelben* olyan szavak vagy mondatok olvashatóak, amelyek nincsenek benne minden kéziratban, vagyis az alapszöveg bizonytalanságát tükrözik, *szögletes zárójelben* pedig az általam betoldott kiegészítések, amelyek részben a könnyebb olvashatóságot, részben a szöveg pontosabb értelmezését szolgálják. (Mindazon-

A fordításban természetesen mindenkor a görög szöveget tekintetem perdöntőnek, de – különösen a nehezebb helyek értelmezésekor – figyelembe vettem nyolc meglévő fordítást is: négy német nyelvűt², két magyart³, továbbá egy-egy angolt⁴ és franciát⁵.

A leírtak számos ok miatt nem adhatják Jézus személyének, tanításának és tetteinek teljes magyarázatát. Már csak azért sem, mert az adott keretek között nem mutathattam be Jézus tanításának politikai, társadalmi, gazdasági, egyháztani vagy liturgikus vonatkozásait, bár itt-ott utaltam rájuk, és nem hasonlíthattam össze Jézus tanítását a korabeli zsidó felfogással.

Tisztában vagyok azzal, hogy a fordítás, a jézusi mondasok „szétválogatása” és a kommentálás egyaránt „a lehetetlen megkísértése” (de ld. a kötet első mottóját!). Ami itt olvasható, voltaképpen csak irányjelzés, és azt mutatja meg, merrefelé keresem én a magyarázatot, illetve milyen irányt ajánlok az olvasónak a továbbhaladáshoz; másfelől pedig csak vázlat, amelyet célszerű az olvasónak „kibontania”⁶, illetve önmagára és saját világára, családi, egyházi, társadalmi környezetére alkalmaznia.

által nemegyszer megőriztem az eredeti szöveg „darabosságát”, olykor a tartalom lehető legpontosabb közvetítése kedvéért, máskor az evangélista stílusának érzékeltetésére.)

² Jerusalemer Bibel (St. Benno-Verlag, Leipzig, 1969) – Zürcher Bibel (in: Tetrapla, Evangelische Haupt-Bibelgesellschaft, Berlin, 1964) – Luther Márton fordítása (1956-os, revideált változat) – Fritz Tillmann fordítása (Leipzig, 1962)

³ A Magyar Bibliatanács Újszövetségi Szakbizottságának fordítása (Ref. Egyház Sajtóosztálya, Budapest, 1966) – Csia Lajos fordítása (Univerzális Bibliaiskola, 1978)

⁴ The New English Bible, New Testament (in: Tetrapla, Evangelische Haupt-Bibelgesellschaft, Berlin, 1964)

⁵ Traduction Oecumenique de la Bible (Édition intégrale, Paris, 1983)

⁶ Segítheti ebben, ha következetesen kikeresi azokat a szentírási helyeket, illetve további lábjegyzeteket, amelyekre a magyarázatban utalok. – Azok a hivatkozások, amelyek a „Mk” vagy „Lk” rövidítésből, valamint egy egy-négyjegyű számból állnak (pl. Mk 59, Lk 215), Márk-, ill. Lukács-kommentárom megfelelő lábjegyzetere utalnak. Olykor-olykor ennek a kommentárnak a lábjegyzeteire is utalok hasonlóképpen (pl. Mt 523).

Végezetül megköszönöm mindazok szellemi, lelki, anyagi segítségét, akik hozzájárultak ahhoz, hogy ez a könyv elkészülhessen.

Pilisvörösvár, 2013 tavaszán

G. A.

FORDÍTÁS

AZ EVANGÉLIUM MÁTÉ SZERINT

1 (1) Jézus Krisztus történetének könyve; ő Dávid fia, Ábrahám fia.

(2) Ábrahám nemzette Izsákot, Izsák pedig nemzette Jákobot, Jákob nemzette Júdát és fivéreit, (3) Júda nemzette Támmárral Fáreszt és Zárát, Fáresz nemzette Eszrómot, Eszróm nemzette Arámot, (4) Arám nemzette Aminádábot, Aminádáb nemzette Náásszont, Náásszón nemzette Szálmónt, (5) Szálmón nemzette Ráhábbal Boázt, Boáz nemzette Ruttal Jóbédet, Jóbéd nemzette Jesszét, (6) Jessze nemzette Dávidot, a királyt.

(7) Dávid pedig nemzette Uriás feleségével Salamont, Salamon nemzette Roboámot, Roboám nemzette Ábiát, Ábiá nemzette Ászáfot, (8) Ászáf nemzette Jószafátot, Jószafát nemzette Jórámot, Jórám nemzette Oziást, (9) Oziás nemzette Jóátámot, Jóátám nemzette Ákházt, Ákház nemzette Ezekiást, (10) Ezekiás nemzette Manasszét, Manasszé nemzette Ámószt, (11) Ámósz nemzette Józiást, Józiás nemzette Jekhoniást és fivéreit a babiloni áttelepítés idején.

(12) A babiloni áttelepítés után Jekhoniás nemzette Szalatiélt, Szalatiél nemzette Zorobábelt, (13) Zorobábel nemzette Ábiudot, Ábiud nemzette Eliákimot, Eliákim nemzette Ázort, (14) Ázor nemzette Szádókot, Szádók nemzette Ákimot, Ákim nemzette Eliudot, (15) Eliud nemzette Eleázárt, Eleázár nemzette Máttánt, Máttán nemzette Jákobot, (16) Jákob nemzette Józsefet, annak a Máriának a férjét, akitől született Jézus, akit Krisztusnak mondanak.

(17) A nemzedékek összege tehát: Ábrahámtól Dávidig tizennégy nemzedék, Dávidtól a babiloni áttelepítésig tizennégy nemzedék, és a babiloni áttelepítéstől Krisztusig tizennégy nemzedék.

(18) Jézus Krisztus születése pedig így történt: Anyja, Mária jegyese volt Józsefnek, de mielőtt még egybekeltek volna, kitűnt, hogy várandós szent Lélektől. (19) József pedig, a férje, mivel igazságos ember volt, és nem akarta őt szégyenbe hozni, elhatározta, hogy titokban bocsátja el. (20) De miközben ezt fontolgatta magában, íme, az Úr egyik angyala megjelent neki álmában, és így

szólt: „József, Dávid fia, ne félj magadhoz venni feleségedet, Máriát, ami ugyanis benne fogant, az szent Lélektől van. (21) Fiút fog szülni, és a Jézus nevet add neki, mert ő fogja megmenteni népét annak bűneitől.” (22) Mindez pedig azért történt, hogy beteljesedjék, amit az Úr a próféta szavával mondott: (23) „Íme, a fiatal asszony várandós lesz, és fiút szül, és Emmánuelnek fogják hívni.” Ez lefordítva azt jelenti: „Velünk az Isten.” (24) Amikor aztán József felébredt az alvásból, úgy tett, ahogyan az Úr angyala megparancsolta neki, és magához vette feleségét, (25) de nem érintkezett vele, amit az Úr nem szült; és a Jézus nevet adta neki.

2 (1) Miután Heródes király napjaiban Jézus megszületett a júdeai Betlehemben, íme, mágusok érkeztek napkeletről Jeruzsálembe, (2) és ezt mondták: „Hol van a zsidók újszülött királya? Megláttuk ugyanis csillagát napkeleten, és eljöttünk, hogy leborulva hódoljunk neki.” (3) Amikor Heródes király meghallotta ezt, megrémült, és vele egész Jeruzsálem; (4) összehívta hát a nép összes főpapjait és írástudóit, és megérdeklődte tőlük, hol kell születnie a Messiásnak. (5) Azok pedig ezt mondták neki: „A júdeai Betlehemben; mert így írta meg a próféta: (6) »És te, Betlehem, Júda földje, semmiképp nem vagy a legjelentéktelenebb Júda fejedelmi városai között, mert belőled származik majd az a fejedelem, aki pásztora lesz népemnek, Izraelnek.«”

(7) Ekkor Heródes titokban hívatta a mágusokat, és pontosan megtudakolta tőlük a csillag megjelenésének idejét, (8) aztán ezekkel a szavakkal küldte el őket Betlehembe: „Menjete el, és tudakozódjatok tüzetesen a kisgyermek felől, és mihelyt megtaláltátok, jelentsétek nekem, hogy én is elmenjek, és leborulva hódoljak neki!” (9) Azok pedig, miután meghallgatták a királyt, elmentek, és íme, a csillag, amelyet annak idején megláttak napkeleten, előttük ment addig, amíg meg nem érkezett, és meg nem állt a fölött a hely fölött, ahol a kisgyermek volt. (10) Amint meglátták a csillagot, rendkívül nagy öröm töltötte el őket. (11) Miután bementek a házba, meglátták a kisgyermeket Máriával, az anyjával, aztán leborultak a földre, és így hódoltak neki; majd felnyitották kincstartóikat, és ajándékokat nyújtottak át neki: aranyat, tömjént és mirhát. (12) Azután álmukban utasítást kaptak, hogy ne forduljanak vissza Heródeshez, ezért más úton vonultak vissza hazájukba.

2,13–3,6

(13) Miután pedig a mágusok visszavonultak, íme, az Úr egyik anygala megjelent álmában Józsefnek, és így szólt: „Kelj föl, vedd magadhoz a kisgyermeket és annak anyját, és menekülj Egyiptomba! Légy ott, amíg szólok neked, mert Heródes fel akarja kutatni a kisgyermeket, hogy elveszejtse!” (14) Ő pedig fölkelt, éjnek idején magához vette a kisgyermeket és annak anyját, és visszavonult Egyiptomba; (15) ott volt Heródes haláláig, hogy beteljesedjék, amit az Úr a próféta szavával mondott: „Egyiptomból hívtam el a fiamat.”

(16) Ekkor Heródes – látván, hogy a mágusok kijátszották – szerfelett megdühödött, elküldte embereit, és megöletett Betlehemben és egész környékén minden kétéves és annál fiatalabb fiúgyermeket, annak az időnek megfelelően, amit pontosan megtudakolt a mágusoktól. (17) Ekkor beteljesedett, amit megmondott az Úr Jeremiás próféta szavával: (18) „Hang hallatszott Rámában, sok sírás és jajveszékelés: Ráhel siratta gyermekeit, és nem akart megvigasztalódni, mert nincsenek többé.”

(19) Amikor azonban Heródes meghalt, íme, az Úr egyik anygala megjelent álmában Józsefnek Egyiptomban, (20) és így szólt: „Kelj föl, vedd magadhoz a kisgyermeket és annak anyját, és menj Izrael földjére: meghaltak ugyanis, akik a kisgyermek életére törtek!” (21) Ő pedig fölkelt, magához vette a kisgyermeket és annak anyját, és bement Izrael földjére. (22) Amikor azonban meghallotta, hogy Júdeában Arkhelaosz uralkodik apja, Heródes helyett, félt odamenni. Miután azonban álmában utasítást kapott, Galilea területére vonult vissza, (23) és amikor odaért, egy Názáret nevű városban telepedett le, hogy beteljesedjék, amit megmondott az Úr a próféták által: „Nazoreusnak fogják hívni”.

3 (1) Azokban a napokban fellépett Keresztelő János, és ezt hirdette Júdea pusztájában: (2) „Változtassátok meg gondolkodásotokat és életeteket, elérkezett ugyanis a Mennyek országa! (3) Mert ő az, akiről megmondta az Úr Izajás próféta szavával: »Kiáltó hangja hallatszik a pusztában: Készítsétek el az Úr útját, tegyétek egyenessé ösvényeit!«” (4) Maga János pedig teveszőr ruhát viselt, és dereka körül bőrvet, étele pedig sáska és vadmész volt. (5) Akkor kiment hozzá Jeruzsálem, egész Júdea és a Jordán egész vidéke, (6) és miután megvallották bűneiket, alámerítették magukat általa a Jordán folyóba.

(7) Amikor azonban János meglátta, hogy sok farizeus és szadduceus jön hozzá alámerítésre, így szólt hozzájuk: „Viperák fajzatai, ki oktatott ki titeket arra, hogy elfussatok az elkövetkező harag elől? (8) Teremjetez tehát az új gondolkodás- és életmódhoz méltó gyümölcsöt, (9) és ne gondoljátok, hogy azt mondhatjátok magatokban: »Nekünk Ábrahám az atyánk«, mert mondom nektek, hogy képes az Isten ezekből a kövekből is gyermekeket támasztani Ábrahámnak. (10) A fejsze pedig már ott van a fák gyökerén: Isten valóban kivág és tűzre vet minden olyan fát, amely nem terem jó gyümölcsöt. (11) Én a magam részéről vízbe merítelek titeket, hogy megváltoztassátok gondolkodás- és életmódokat, de aki utánam jön, erősebb nálam, és ahhoz sem vagyok elég jó, hogy vigyem a saruját: ő viszont szent Lélekbe és tűzbe fog bemeríteni titeket: (12) ő, akinek szórólapát van a kezében, és alaposan megtisztítja majd szérűjét, és összegyűjti búzáját a magtárban, a pelyvát azonban olthatatlan tűzzel fogja elégetni!”

(13) Ekkor eljött Jézus Galileából a Jordán mellé Jánoshoz, hogy alámeríttesse magát általa. (14) János azonban megakart akadályozni ebben, és ezt mondta: „Nekem van szükségem arra, hogy alámeríts engem, és te jössz hozzám?” (15) Jézus azonban így felelt neki: „*Engedd meg most! Úgy illik ugyanis hozzánk, hogy beteljesítsünk minden igazságosságot!*” Ekkor megengedte neki. (16) Miután János alámerítette őt, Jézus rögtön kiemelkedett a vízből. És íme, megnyílt neki az ég, és látta, hogy Isten Lelke mint egy galamb leereszkedik, és leszáll rá. (17) És íme, hang hallatszott az égből, és ezt mondta: „Ez az én szeretett fiam, benne gyönyörködöm.”

4 (1) Akkor a Lélek felvitte Jézust a pusztába, hogy próbára tegye őt az Ördög. (2) Negyven nap és negyven éjjel böjtölt, s végül megéhezett. (3) Ekkor odament a próbára tevő, és ezt mondta neki: „Ha fia vagy Istennek, mondd, hogy ezek a kövek váljanak kenyérré!” (4) Ő azonban így felelt neki: „***Írva van: »Nem csupán kenyérral él az ember, hanem mindazzal a beszéddel, ami Isten szájából jön!«***” (5) Akkor az Ördög magával vitte őt a szent városba, odaállította a templom párkányára, (6) és így szólt hozzá: „Ha fia vagy Istennek, vedd le magad! Írva van ugyanis, hogy »angyalainak parancsol majd felőled«, és »tenyerükön fognak hordozni téged, nehogy kőbe üssed lá-

badat«!” (7) Jézus ezt mondta neki: „***Az is írva van: »Ne tedd próbára az Urat, a te Istenedet!«***” (8) Azután ismét magával vitte őt az Ördög, mégpedig egy nagyon magas hegyre, megmutatta neki a világ minden országát s azok dicsőségét, (9) és ezt mondta neki: „Ezeket mind neked adom, ha a földre leborulva hódolsz nekem!” (10) Akkor így szólt hozzá Jézus: „***Menj gyorsan mögém, Sátán! Írva van ugyanis: »Az Úr, a te Istened előtt borulj le, és egyedül neki szolgálj!«***” (11) Ekkor elhagyta őt az Ördög, és íme, Isten követői mentek oda, és szolgálták őt.

(12) Amikor Jézus meghallotta, hogy Jánost börtönbe vetették, visszavonult Galileába. (13) Otthagytá Názáretet, elment a tóparti Kafarnaumba, Zabulon és Neftalim vidékére, és ott telepedett le, (14) hogy beteljesedjék, amit megmondott az Úr Izajás próféta szavával: (15) „Zabulon földje és Neftalim földje, amely a tenger felé esik, a Jordánon túl, a pogány nemzetek Galileája, (16) a nép, amely sötétségben ült, nagy világosságot látott meg, és akik a halál területén és árnyékában ültek, azoknak világosság támadt.” (17) Ettől fogva kezdte Jézus hírnökként hirdetni és mondani: „***Változtassátok meg gondolkodásotokat és életeteket, elérkezett ugyanis a Menynek országa!***”

(18) Amikor a Galileai-tenger mentén járt-kelt, meglátott két testvért – a Péternek nevezett Simont és testvérét, Andrást, amint körhálót vetettek a tengerbe; halászok voltak ugyanis –, (19) és ezt mondta nekik: „***Jöjjetek utánam, s akkor én emberhalászokká teszelek titeket!***” (20) Ők pedig azonnal otthagyták hálóikat, és követték őt. (21) Onnan tovább haladva meglátott másik két testvért – Jakabot, Zebedeus fiát és testvérét, Jánost, amint a hajóban apjukkal, Zebedeussal együtt hálóikat rendezték –, és elhívta őket. (22) Ők pedig azonnal otthagyták a hajót és apjukat, és követték őt.

(23) Azután bejárta egész Galileát, tanított zsinagógáikban, hirdette az Ország örömeit, és kezelt minden betegséget és gyengeséget a nép körében. (24) Híre elterjedt egész Szíriában. Odavitték hozzá mindazokat, akik rosszul voltak különféle betegségektől, és akiket kínoztak szorongattak, továbbá rossz szellemek megszállottjait, holdkórosokat és bénákat, és ő meggyógyította őket. (25) Nagy tömeg követte Galileából és a Tízvárosból, Jeruzsálemból, Júdeából és a Jordánon túlról.

5 (1) Amikor meglátta a tömeget, Jézus fölment a hegyre, s miután leült, odamentek hozzá tanítványai; (2) ő pedig megnyitotta száját, és így tanította őket:

(3) **„Szerencsések, akik a Lélek hatására lettek nyomorogók, mert övék a Mennyek országa.**

(4) *Szerencsések a bánkódók, mert Isten meg fogja vigasztalni őket.*

(5) **Szerencsések az erőszakmentesek, mert ők fogják örökölni az országot.**

(6) *Szerencsések, akik éheznek és szomjazzák az igazságot, mert Isten majd kielégíti őket.*

(7) **Szerencsések az irgalmasok, mert Isten irgalmas lesz hozzájuk.**

(8) **Szerencsések a tiszta szívűek, mert ők meg fogják látni Istent.**

(9) **Szerencsések azok, akik békét teremtenek, mert Isten a fiainak fogja hívni őket.**

(10) *Szerencsések, akiket az igazságosság kedvéért üldöznek, mert övék a Mennyek országa.*

(11) **Szerencsések vagytok, ha miattam szidalmaznak titeket, és üldöznek, és hazugul mindenféle gonoszt mondanak majd rátok. (12) Örüljetek és ujjongjatek, mert nagy »fizetséget« kaptok Istentől! Hiszen így üldözték az előttek élt prófétákat is!”**

(13) **„Ti vagytok az ország sója. De ha a só ízetlenné válik, mivel fogják megsózni? Semmire sem való már, csak arra, hogy kidobják, s az emberek széttapossák.”**

(14) **„Ti vagytok a világ világossága. – A hegytetőn fekvő város nem képes elrejtőzni.”**

(15) **„Mécsest sem azért gyűjtanak, hogy véka alá tegyék, hanem a mécstartóra: akkor mindenkinek világít, aki a házban van. (16) Úgy világítson a ti fényetek az emberek előtt, hogy megállásuk jótetteiteket, és dicsőítsék mennyei Atyátokat!”**

(17) **„Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy hatályon kívül helyezzem a törvényt vagy a prófétákat! Nem azért jöttem, hogy hatályon kívül helyezzem, hanem hogy teljessé tegyem. (18) Mert ámen, mondom nektek, amíg el nem múlik az ég és a föld, egy ióta vagy egy vesszőcske sem múlik el a törvényből, amíg minden meg nem lesz. (19) Aki tehát csak egyet is hatálytalanít e legkisebb**

parancsok közül, és így tanítja az embereket, az a legkisebbnek számít a Mennyek országában; aki viszont cselekszi és tanítja azokat, az a legnagyobbknak számít a Mennyek országában.”

(20) „**Mert mondom nektek, hogy ha a ti igazságosságotok bőven fölül nem múlja az írástudókét és a farizeusokét, semmiképp nem mentek be a Mennyek országába.**”

(21) „**Úgy hallottátok, hogy Isten azt mondta a régieknek: »Ne ölj! Aki öl, arra ítélet vár.«** (22) **Én viszont azt mondom nektek, hogy mindenkire ítélet vár, aki csak haragszik is a testvéreire; aki pedig azt mondja testvérenek: »Tökfej!«, az a Főtanács ítéletében részesül majd, aki pedig azt mondja: »Istentelen!«, annak sorsa a tüzes gehenna.**”

(23) „**Ha tehát áldozati adományodat az oltárhoz vinnéd, és ott eszedbe jut, hogy testvérednek valami panasza van ellened,** (24) **hagyd ott adományodat az oltár előtt, menj el, előbb békülj ki testvéreddel, azután jöjj el, és vidd oda adományodat!**”

(25) „**Légy jóindulatú ellenfeled iránt, hamarjában, amíg még úton vagy vele, nehogy ellenfeled átadjon a bírónak, a bíró meg a törvényszolgának, és így börtönbe kerülj!** (26) **Amen, mondom neked, nem jössz ki onnan, amíg meg nem adod az utolsó fillért is.**”

(27) „**Úgy hallottátok, hogy Isten azt mondta: »Ne törj házasságot!«** (28) **Én viszont azt mondom nektek, hogy mindaz, aki azért nézeget egy feleséget, hogy megkívánja őt, szívében már házasságot tört vele.**”

(29) „**Ha pedig csapdába ejt a jobb szemed, tépd ki, és vedd el magadtól! Hasznosabb ugyanis neked, ha egy vész el a tagjaid közül, mint ha egész testedet a gehennába vetik.** (30) **És ha csapdába ejt a jobb kezed, vágd le! Hasznosabb ugyanis neked, ha egy vész el a tagjaid közül, mint ha egész tested a gehennába jut.**”

(31) „**Megmondatott ez is: »Ha valaki elbocsátja feleségét, adjon neki válólevelet!«** (32) **Én viszont azt mondom nektek, hogy mindaz, aki elbocsátja feleségét – még ha parázñaság okából is! –, házasságtörésbe kergeti őt, és ha valaki elbocsátott asszonyt vesz feleségül, házasságtörést követ el.**”

(33) „**Úgy hallottátok továbbá, hogy Isten azt mondta a régieknek: »Hamisan ne esküdj, hanem add meg az Úrnak, amit esküvel fogadtál!«** (34) **Én viszont azt mondom nektek, hogy**

egyáltalán ne esküdjetek! *Se az égre, mert az az Isten trónja, (35) se a földre, mert az az Isten lábának zsámolya, se Jeruzsálemre, mert az a nagy király városa! (36) Saját fejedre se esküdj, mert egyetlen hajszálat sem vagy képes fehérré vagy feketévé tenni! (37) Hanem legyen a beszédetek: Igen – igen, nem – nem! Ami ezen túlmegy, az a gonosztól van.*”

(38) „**Úgy hallottátok, hogy megmondatott: »Szemet szemért!« és »Fogat fogért!«** (39) **Én viszont azt mondom nektek, hogy ne álljatok szembe ellenségesen a gonosz emberrel! Ellenkezőleg: Aki megüti a jobb arcodat, annak fordítsd oda a másikat is!** (40) **És: aki pereskedni akar veled, és el akarja venni az alsóruhádát, annak add oda a felsőt is!** (41) **És: aki egy mérföldnyi munkaszolgálatra kényszerít, azzal menj el kettőre!**” (42) „Aki kér tőled, annak adj, és aki kölcsön akar kérni tőled, attól ne fordulj el!”

(43) „**Úgy hallottátok, hogy megmondatott: »Szeresd embertársadat« és gyűlöld ellenségedet!** (44) **Én viszont azt mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatok üldözőitekért,** (45) **hogy így fiaivá váljatok mennyei Atyátoknak, mivel ő olyan, aki fölkelte napját gonoszokra és jókra, és esőt küld igazaknak és igaztalanoknak!** (46) **Ha ugyanis csak azokat szeretitek, akik szeretnek titeket, mi lesz a fizetségetek? Nemde ugyanezt teszik a vámosok is?** (47) **És ha csupán testvéreiteket köszöntitek, mi különlegeset tesztek? Nemde ugyanezt teszik a pogányok is?”**

(48) „**Ti tehát legyetek olyan teljesek, amilyen teljes mennyei Atyátok!**”

6 (1) „**Ügyeljete arra, hogy jótetteiteket ne az emberek szeme láttára műveljétek, azért, hogy megbámuljanak titeket! Ha mégis ezt teszitek, nem kaptok »fizetséget« mennyei Atyátólól.**”

(2) „**Amikor tehát irgalmas adományt adsz, ne kürtölj magad előtt, ahogyan a színészek teszik a zsinagógákban és az utcákon, hogy az emberek dicsőítsék őket! Ámen, mondom nektek, megkapták fizetségüket.** (3) **Ha te adsz irgalmas adományt, ne tudja a bal kezéd, mit cselekszik a jobb,** (4) **hogy irgalmas adományod rejtve legyen! Akkor Atyád, aki a rejtekben is lát, »megfizet« majd neked.**”

(5) „**És amikor imádkoztok, ne legyetek olyanok, mint a színészek, mert ők kedvelik, ha a zsinagógákban és az utak sar-**

kán megállva imádkozhatnak, hogy feltűnjenek az embereknek. Ámen, mondom nektek, megkapták fizetségüket. (6) *Ha te akarsz imádkozni, menj be a kamrádba, zárd be az ajtódát, és úgy imádkozzál a rejtekben lévő Atyáddhoz! Akkor Atyád, aki a rejtekben is lát, »megfizet« majd neked.*”

(7) *„Amikor pedig imádkoztok, ne hajtogassátok folyton ugyanazt, mint a pogányok! Ők ugyanis úgy vélekednek, hogy sok beszédükért hallgatja meg őket az istenség. (8) Ne legyetek tehát hozzájuk hasonlóvá, hiszen Atyátok tudja, mire van szükségetek, még mielőtt kérnétek őt.”*

(9) *„Ti tehát így imádkozzatok: Atyánk a mennyekben! Szenteltesd meg a neved: (10) jöjjön el az országod: legyen meg az akaratod, amint a mennyben, úgy a földön is! (11) Egy napra való kenyерünket add meg nekünk ma! (12) Engedd el tartozásainkat, amint mi is elengedtük azokat a nekünk tartozóknak! (13) Ne vigyél bele minket próbatételbe, hanem szabadíts meg a gonosztól!”*

(14) *„Ha ugyanis megbocsátjátok az embereknek vétkeiket, akkor nektek is megbocsát majd mennyei Atyátok; (15) de ha nem bocsátok meg az embereknek, akkor Atyátok sem bocsátja meg a ti vétkeiteket.”*

(16) *„Amikor pedig böjtöltök, ne járjatok komor tekintettel, mint a színészek! Ők ugyanis eltorzítják az arcukat, hogy feltűnjék az embereknek, hogy böjtölnek. Ámen, mondom nektek, megkapták fizetségüket. (17) Ha te böjtölsz, kend meg fejedet olajjal, mosd meg arcodat, (18) hogy az embereknek ne tűnjék fel böjtölésed, hanem csak a rejtekben lévő Atyádnak! Akkor Atyád, aki a rejtekben is lát, »megfizet« majd neked.”*

(19) *„Ne halmozatok fel magatoknak kincseket a földön, ahol moly és rozsdá emészti el azokat, és ahol tolvajok törnek be, és lopnak! (20) Inkább halmozatok fel magatoknak kincseket a mennyben, ahol sem moly, sem rozsdá nem emészti el azokat, és ahol sem be nem törnek, sem nem lopnak! (21) Mert ahol a kincséd van, ott lesz a szíved is!”*

(22) *„A test fényforrása a szem. Ha tehát a szemed egyszerű, akkor az egész tested fényes lesz, (23) de ha rossz, akkor az egész tested sötét lesz. Ha tehát a benned lévő fény sötétség, mekkora lesz akkor a sötétség!?”*

(24) *„Senki sem képes két úrnak szolgálni: ugyanis vagy gyűlölni fogja az egyiket, és szeretni a másikat, vagy ragaszkod-*

ni fog az egyikhez, és meg fogja vetni a másikat. Nem vagytok képesek Istent [is] szolgálni, meg a mammont [is].”

(25) „Ezért mondom nektek: Ne tépelődjete az életetek miatt, hogy mit egyetek vagy mit igyatok, se a testetek miatt, hogy mibe öltözködjete! Nemde az élet több az ételnél, s a test a ruházatnál? (26) Nézzéte meg az ég madarait! Sem nem vetnek, sem nem aratnak, sem csűrökbe nem gyűjtene, mennyei Atyátok mégis táplálja őket. Nem érte-e ti sokkal többet náluk? (27) Ki az közületek, aki képes akár csak egy arasznyival is megtoldani létezését azáltal, hogy tépelődik? (28) A ruházat miatt pedig miért tépelődte? Vegyéte észre a mező liliomait, hogyan növekednek! Nem fáradoznak, és nem is fonnak! (29) De azt mondom nektek: Salamon minden pompájában sem volt úgy felöltözve, mint egy ezek közül. (30) Am ha Isten ilyen előkelően öltözteti a fűvet, amely ma a mezőn áll, holnap meg kemencébe vetik, nem sokkal inkább titeket, csekély bizalmúak?”

(31) „Ne tépelődjete tehát, és ne mondjátok: Mit együnk? Vagy: Mit igyunk? Vagy: Mibe öltözködjünk? (32) Mindezekért ugyanis a pogány nemzetek törik magukat! A ti mennyei Atyátok ugyanis tudja, hogy mindezekre szükségetek van. (33) Mindenekelőtt Isten országára és az ő igazságosságára irányuljon törekvésetek, s akkor mindezeket Isten majd hozzáadja nektek.”

(34) „Ne tépelődjete tehát a holnap miatt, mert a holnap majd tépelődik saját maga miatt! Elég minden napnak a maga baja.”

7 (1) „Ne ítélkezzete, hogy Isten se ítélkezzék rajtatok!”

(2) „Mert amilyen ítélettel ítélkezte, olyannal fog Isten is ítélkezni rajtatok, és amilyen mértékkel mérte, olyannal mér majd nektek Isten is!”

(3) „Miért nézed a szálkát testvéred szemében? A gerendát pedig, amely a te szemedben van, nem veszed észre? (4) Vagy hogyan mondhatod testvérednek: »Hadd húzzam ki szemedből a szálkát!«, amikor, íme, a te szemedben van a gerenda? (5) Te színész! Vesd ki előbb a gerendát a szemedből, akkor majd elég tisztán látsz ahhoz, hogy kivedd testvéred szeméből a szálkát!”

(6) „Ne rakjatek a kutyákra arany- vagy ezüstkarikát, és ne aggassátok gyöngyfüzéreteket a disznók orrára, nehogy lábbukkal széttapossák azokat, és megfordulván széttépjenek titeket!”

(7) **„Kérjétek, és Isten adni fog nektek! Keressetek, és találni fogtok! Zörgessetek, és Isten majd ajtót nyit nektek!** (8) **Ugyanis mindenki, aki kér, kap, aki keres, talál, s a zörgetőnek megnyílik az ajtó.** (9) **Avagy közületek ki az az ember, aki követ ad oda a fiának, ha az kenyeret kér,** (10) **vagy kigyót ad oda neki, ha halat kér?** (11) **Ha tehát ti, bár rosszak vagytok, tudtok jó adományokat adni gyermekeiteknek, mennyivel inkább ad majd a ti mennyei Atyátok jókat azoknak, akik kérik tőle!”**

(12) **„Mindazt tehát, amit akartok, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ugyanúgy cselekedjétek velük ti is – mert ez a törvény és a próféták tanításának lényege!”**

(13) **„A szűk kapun menjétek be, mert tágas az a kapu, és széles az az út, amely a pusztulásba visz, és sokan mennek be ezen!** (14) **De milyen szűk az a kapu, és milyen szoros az az út, amely az életre vezet, és kevesen találják meg!”**

(15) **„Óvakodjatok a hamis prófétáktól, akik báránynak öltözve jönnek hozzátok, belül azonban ragadozó farkasok!”**

(16) **„Gyümölcsseikről fogjátok felismerni őket: Vajon szednek-e tövisbokorról szőlőt, vagy bogáncsról füget?** (17) **Így minden jó fa jó gyümölcsöt terem, a haszontalan fa viszont rossz gyümölcsöt terem.** (18) **A jó fa nem képes rossz gyümölcsöt teremni, ahogy a haszontalan fa sem képes jó gyümölcsöt teremni.** (19) **Isten kivág és tűzre vet minden olyan fát, amely nem terem jó gyümölcsöt.** (20) **Így tehát gyümölcsseikről fogjátok felismerni őket.”**

(21) **„Nem mindaz megy be a Mennyek országába, aki azt mondja nekem: »Uram, Uram!«, hanem csak az, aki teszi mennyei Atyám akarátát.** (22) **Sokan mondják majd nekem azon a napon: »Uram, Uram! Nem a te nevedben prófétáltunk, nem a te nevedben üztünk ki rossz szellemeket, és nem a te nevedben vitünk végbe erőteteket?«** (23) **És akkor megvallom nekik: »Soha sem ismertelek titeket! Távozzatok tőlem, ti, akik törvénytelen séget tesztek!«**”

(24) **„Tehát mindaz, aki hallgatja ezeket a szavaimat, és tettekre is váltja őket, hasonlatos az okos emberhez, aki kősziklára építette házáat.** (25) **Amikor aztán esett az eső, és jöttek az árvizek, viharos szelek fújtak és nekicsapódtak annak a háznak, az nem dőlt össze, mert kősziklára volt alapozva.** (26) **Viszont mindaz, aki hallgatja ezeket a szavaimat, de nem váltja tettekre őket, hasonlatos az ostoba emberhez, aki homokra építette házáat.** (27) **Amikor aztán**

esett az eső, és jöttek az árvizek, *és fújtak a viharos szelek, és beleütköztek abba a házba, az összedőlt, és nagy volt a romlása.*”

(28) És történt, hogy amikor Jézus bevégezte ezeket a szavakat, a tömeg megdöbbsent tanításán, (29) mert úgy tanította őket, mint akinek hatalma van, nem pedig úgy, mint az írástudóik.

8 (1) Amikor lejött a hegyről, nagy tömeg követte. (2) És íme, egy leprás ment oda hozzá, térdre borult előtte, és ezt mondta: „Uram, ha akarnád, képes lennél megtisztítani engem!” (3) Jézus kinyújtotta a kezét, megérintette őt, és így szólt: „*Akaram, tisztulj meg!*” És azonnal megtisztult a leprájától. (4) Jézus pedig ezt mondta neki: „*Ügyelj rá, hogy senkinek ne szólj, hanem menj el titokban, mutasd meg magad a papnak, és ajándé fel az áldozati adományt, amelyet Mózes rendelt, megtisztulásod bizonyosságául nekik!*”

(5) Amikor pedig bement Kafarnaumba, odament hozzá egy százados, és kérte őt, (6) mondván: „Uram, a szolgám bénán fekszik otthon, és rettenetes kínokat szenved.” (7) Jézus így szólt hozzá: „*Én menjek, és segítsek rajta?*” (8) De a százados így felelt: „Uram, nem vagyok én elég érdemes arra, hogy betérj fedelem alá, hanem csak mondd szóval, és meggyógyul a szolgám! (9) Hiszen én is hatalomnak alávetett ember vagyok, meg alattam is vannak katonák, és ha azt mondom ennek: »Menj el!«, elmegy, vagy a másíknak: »Jöjj ide!«, idejön, vagy a rabszolgámnak: »Tedd meg ezt!«, megteszi.” (10) Amikor Jézus meghallotta ezeket a szavakat, elcsodálkozott, és ezt mondta azoknak, akik követték: „*Ámen, mondom nektek, Izraelben senkinél nem találkoztam ilyen nagy bizalommal!* (11) *De mondom nektek: Sokan jönnek majd keletről és nyugatról, és asztalhoz telepednek Ábrahámmal, Izsákkal és Jákobbal a Mennyek országában,* (12) *az ország fiait pedig Isten kiveti a külső sötétségre: sírás és fogcsikorgatás lesz ott!*” (13) A századosnak pedig ezt mondta Jézus: „*Menj el gyorsan, és a bizalmadnak megfelelően történjék veled!*” És még abban az órában meggyógyult a szolgálója.

(14) Amikor Jézus Péter házába ment, meglátta, hogy az anyósa fekszik és lázas. (15) Megérintette a kezét, erre elhagyta őt a láz, talpra állt, és felszolgált neki.

(16) Amikor lenyugodott a nap, sok olyat vittek hozzá, akit rossz szellemek szálltak meg, ő pedig szavával kiűzte a rossz szellemeket, és minden rosszul lévőőt meggyógyított, (17) hogy beteljesedjék, amit az Úr megmondott Izajás próféta által, aki így szólt: „Ő elvette gyengeségeinket, és elhordozta betegségeinket.”

(18) Amikor Jézus meglátta, hogy tömeg veszi körül, megparancsolta, hogy menjenek át a túlsó partra. (19) Ott odament hozzá egy írástudó, és így szólt hozzá: „Mester, követni foglak téged, bárhová mész is!” (20) Jézus azonban ezt mondta neki: „**A rókának barlangjuk van, az ég madarainak fészük, de az emberfiának nincs hol lehajtania a fejét.**” (21) Egy másik tanítványa így szólt hozzá: „Uram, engedd meg, hogy előbb elmenjek, és eltemessem apámat!” (22) Jézus azonban ezt mondta neki: „**Kövess engem, és hagyd a halottakra, hogy eltemessék halottaikat!**”

(23) Amikor beszállt a hajóba, tanítványai követték őt. (24) És íme, nagy vihar támadt a tengeren, úgyhogy a hajót elborították a hullámok. Ő azonban aludt. (25) Akkor odamentek tanítványai, felébresztették, és így szóltak: „Uram, ments meg minket, mert elveszünk!” (26) Erre ezt mondta nekik: „**Miért vagytok ennyire gyávák, ti csekély bizalmúak?**” Akkor felkelt, keményen rászólt a szelekre és a tengerre, és nagy csend lett. (27) Az emberek elcsodálkoztak, és így szóltak: „Miféle ember ez, hogy a szelek is, és a tenger is engedelmeskedik neki?”

(28) Amikor megérkezett a túlsó partra, a gadariaiak vidékére, szembejött vele két rossz szellemtől megszállt, nagyon veszélyes ember, akik a sírboltokból jöttek ki, úgyhogy senki sem volt képes elmenni azon az úton. (29) És íme, felordítottak, mondván: „Mi közünk hozzád, Isten fia? Azért jöttél el ide, hogy idő előtt megkínózz minket?” (30) Tőlük távol sok sertésből álló kondát legeltettek. (31) A démonok ezt kérték tőle: „Ha kiűzöl minket, küldj a sertéskondába!” (32) Ő így szólt hozzájuk: „**Menjetek!**” Azok pedig kimentek a két megszállottból, és átmentek a disznókba. És íme, az egész konda a meredek parton át lerohant a tengerbe, és elpusztult a vízben. (33) Legeltetőik pedig elfutottak, elmentek a városba, és megvitték a hírt mindenről, arról is, ami a rossz szellemtől megszálltakkal történt. (34) És íme, az egész város kiment, hogy találkozzék Jézussal, és amikor meglátták, kérték, hogy távozzék el a vidékükéről.

9 (1) Hajóra is szállt, átkelt a túlsó partra, és elment a maga városába. (2) És íme, egy hordágyon fekvő bénát vittek hozzá. Bizalmukat látva Jézus így szólt a bénához: **„Bátorság, gyermekem! Isten megbocsátja bűneidet!”** (3) És íme, néhány írástudó ezt mondta magában: „Ez Istent gyalázza!” (4) Jézus pedig ismerete gondolataikat, ezért ezt mondta: **„Mi célből gondoltok rosszakat szívetekben? (5) Mert mi könnyebb? Azt mondani: »Isten megbocsátja bűneidet!«, vagy azt mondani: »Állj fel, és járjálj!«? (6) Hogy pedig megtudjátok, hogy az Emberfiának hatalma van bűnök megbocsátására a földön”,** akkor így szólt a bénához: **„Állj fel, fogd az ágyadat, és tünj el, menj haza!”** (7) Az fel is állt, és hazament. (8) Amikor a tömeg meglátta ezt, félelem fogta el őket, és dicsőítették Istent, aki ilyen hatalmat adott az embereknek.

(9) Jézus továbbment onnan, és meglátott egy embert, aki a vámszedőhelyen ült, s akit Máténak hívtak, és így szólt hozzá: **„Kövess engem!”** Mire az felkelt, és követte.

(10) És történt, hogy amikor Jézus asztalnál ült a házban, íme, sok vámos és bűnös jött oda, és Jézussal és tanítványaival együtt szintén asztalhoz ültek. (11) Amikor a farizeusok meglátták ezt, így szóltak tanítványainak: „Miért a vámosokkal és bűnösökkel eszik a mesteretek?” (12) Ő azonban meghallotta, és ezt mondta: **„Nem az erejük teljében lévőeknek van szükségük orvosra, hanem azoknak, akik rosszul vannak. (13) Menjetek hát el, és tanuljátok meg, mit jelent ez: »Irgalmasságot akarok, nem pedig áldozatbemutatást!« Nem azért jöttem ugyanis, hogy »igazságosakat« hívjak meg, hanem kítaszított bűnösöket.”**

(14) Akkor odamentek hozzá János tanítványai, és így szóltak: „Miért van az, hogy mi és a farizeusok sokat böjtölünk, a te tanítványaid viszont nem böjtölnek?” (15) Jézus erre azt felelte nekik: **„Vajon bánkódhat-e a násznép, amíg velük van a vőlegény? Jönnek azonban olyan napok, amikor erővel elragadják tőlük a vőlegényt, akkor majd böjtölnek.”**

(16) **„Senki sem tesz öreg ruhára nyers szövetből foltot, a toldás ugyanis kiszakít egy részt a ruhából, és még rosszabb szakadás támad. (17) És nem töltönek új bort régi tömlőkbe; ha pedig mégis, akkor a tömlők szétszakadnak, a bor kiömlik, és tömlők is veszendőbe mennek; hanem az új bort új tömlőkbe töltik, így mindkettő megmarad.”**

(18) Miközben ezeket mondta nekik, íme, odament hozzá egy előljáró, térdre borult előtte, mondván: „Leányom az imént végezte be életét, de jöjj el, tedd rá a kezedet, és akkor élni fog!” (19) Erre Jézus felkelt, és követte őt, tanítványaival együtt.

(20) És íme, egy asszony, aki már tizenkét éve vérfolyásban szenvedett, odament, és hátulról megérintette ruhájának bojtját. (21) Azt mondta ugyanis magában: „Ha csak megérintem is a ruháját, megmenekülök.” (22) Jézus pedig megfordult, és amikor meglátta őt, így szólt: „**Bátorság, leányom, a bizalmad mentett meg téged!**” És az asszony megmenekült attól az órától fogva.

(23) Amikor Jézus megérkezett az előljáró házába, és meglátta a fuvalásokat és a zajongó tömeget, így szólt: (24) „**Vonuljatok vissza, mert a leányka nem halt meg, hanem alszik.**” Erre kinevették. (25) Amikor pedig kiutasították a tömeget, bement, megragadta a kezét, és a leányka felébredt. (26) Ennek a híre bejárta azt az egész országot.

(27) Amikor Jézus továbbment onnan, két vak követte, s így kiáltottak: „Könyörülj rajtunk, Dávid fia!” (28) Amikor pedig bement a házba, odamentek hozzá a vakok, és Jézus ezt mondta nekik: „**Bíztok-e abban, hogy meg tudom tenni ezt?**” Azt mondták neki: „Igen, uram!” (29) Akkor megérintette a szemüket, és ezt mondta: „**A bizalmatok szerint történjék veletek!**” (30) És megnyílt a szemük. Jézus azonban rájuk ripakodott, és így szólt: „**Vigyázzatok, hogy senki meg ne tudja!**” (31) Azok viszont elmentek, és elterjesztették a híret azon az egész földön.

(32) Amikor ezek kimentek, íme, egy rossz szellemektől megszállt némát vittek oda hozzá. (33) Miután kiűzte a démont, a néma megszólalt. A tömeg elcsodálkozott, s így szólt: „Sohasem jelent meg még ilyesmi Izraelben!” (34) A farizeusok viszont azt mondták: „A démonok fejedelmének segítségével űzi ki a démonokat.”

(35) És Jézus bejárta az összes városokat és falvakat, tanított zsinagógáikban, hirdette az Ország örömeit, és kezelt minden betegséget és gyengeséget. (36) Látván a tömeget, megesett rajtuk a szíve, mert elcsigázottak és testileg-lelkileg kimerültek voltak, mint a pásztor nélküli juhok. (37) Akkor azt mondta tanítványainak: „**Bár az aratnivaló sok, a munkás azonban kevés:** (38) **Kérjétek tehát az aratás urát, hogy küldjön munkásokat aratásába!**”

10 (1) Majd magához hívta tizenkét tanítványát, és hatalmat adott nekik a meg nem tisztult szellemeken, hogy kiűzzék őket, és kezeljenek minden betegséget és gyengeséget. (2) A tizenkét apostol neve pedig ez: az első Simon, akit Péternek hívnak, majd András, a testvére, továbbá Jakab, Zebedeus fia és a testvére, János, (3) azután Fülöp és Bertalan, Tamás és Máté, a vámos, Jakab, Alfeus fia és Tádé, (4) Simon, a kananeus és Júdás, aki karióti férfi, aki aztán kiszolgáltatta őt.

(5) Ezt a tizenkettőt küldte el Jézus, és felszólította őket, mondván: *„Pogány nemzetekhez vezető útra ne térjeteK rá, és szamaritánus városba ne menjeteK be!* (6) *MenjeteK inkább Izrael házánaK elveszetteK juhaihoz!*”

(7) *„Amikor pedig hozzájuk mentek, ezt hirdesséteK: ElérkezetteK a Mennyek országa!* (8) *Gyengélkedőket kezeljeteK, halottakat állítsateK talpra, leprásokat tisztítsateK meg, rossz szellemeket űzzeteK ki!* (9) *Ingyen kaptátok, ingyen adjátok!* (10) *Ne szerezzeteK öveteKbe se aranyat, se ezüstöt, se rézpénzt, ne vigyeteK tarisznyát az útra, se két alsóruhát, se sarut, se vándorbotot: méltó ugyanis a munkás az eledelére!* (11) *Ha bementek egy városba vagy faluba, tudakoljátok meg, ki a méltó benne, és maradjateK ott, amíg tovább nem mentek!* (12) *Amikor pedig bementek a házba, köszöntséteK azt!* (13) *És ha méltó az a ház, békességetek szálljon rá, ha viszont nem méltó, békességetek térjen vissza hozzátok!* (14) *Ha valaki nem fogad be titeket, és nem hallgatja meg szavaitokat: amikor kimentek abból a házból vagy városból, verjéteK le a port lábatokról!* (15) *Ámen, mondom nekteK, Szodoma és Gomorra földjének elviselhetőbb sorsa lesz az ítélet napján, mint annak a városnaK.*”

(16) *„Íme, én úgy küldelek el titeket, mint »bárányokat farkasok belsejében«. LegyeteK tehát okosak, mint a kígyók, azaz egyszerűek, mint a galambok!”*

(17) *„ÓvakodjateK az emberektől, mert ki fognak szolgáltatni titeket bíróságoknak, és zsinagógáikban meg fognak ostorozni titeket;* (18) *helytartók és királyok elé is hurcolnak titeket miattam, tanúságtételül nekik és a pogány nemzeteknek.* (19) *Amikor pedig átadnak titeket, ne aggódjateK, hogyan vagy mit beszéljeteK, mert Isten megadja nekteK abban az órában, mit mondjateK,* (20) *mert nem ti beszélteK majd, hanem Atyátok Lelke beszél általatok.* (21) *Testvér szolgáltatja majd ki testvérét a*

halálnak, és apa a gyermekét, gyerekek lépnek föl szüleik ellen, és megöletik őket. (22) **Mindenféle ember gyűlöl majd titeket miattam, aki azonban végig állhatatos marad, meg fog menekülni.** (23) *Ha pedig az egyik városban üldöznek titeket, meneküljetek a másikba! Mert bizony, mondom nektek: nem végeztek Izrael városaival, mire eljön az Emberfia.*”

(24) **„A tanítvány nincs a mester fölött, sem a rabszolga az ura fölött. (25) Elég a tanítványnak, ha olyan lesz, mint a mestere, és a rabszolgának, ha olyan, mint az ura. Ha a házigazda a Belzebúb nevet kapta, mennyivel inkább a házanépe?”**

(26) **„Ne féljetek hát tőlük! Mert Isten semmit sem rejtett el, amit ne tárna majd fel, és nincs olyan Isten elől elrejtett dolog, amely ismertté ne válnék majd Isten számára. (27) Amit sötétségben mondok nektek, a világosságban mondjátok el, és amit fülbe sűgva hallotok, hirdessétek a háztetőkről!”**

(28) **„Ne féljetek azoktól, akik megölik a testet, de a lelket nem képesek megölni. Inkább attól féljetek, aki képes a lelket is, a testet is elveszejteni a gehennában! (29) Nemde két verebecskét egy fillérért árulnak? De azért egy sem esik a földre Atyátok tudta nélkül. (30) Nektek pedig még a hajatok szálaít is mind megszámlálta Isten. (31) Ne féljetek tehát! Ti az összes verebecskénél többet értek számára!”**

(32) **„Tehát mindazt, aki megvall engem az emberek előtt, én is meg fogom vallani mennyei Atyám előtt; (33) aki viszont megtagad engem az emberek előtt, azt én is meg fogom tagadni mennyei Atyám előtt.”**

(34) **„Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy békét hozzak az országnak! Nem azért jöttem, hogy békét hozzak, hanem kardot. (35) Azért jöttem ugyanis, hogy elkülönítsem az embert apjától, a leányt anyjától, a menyét anyósától. (36) Az ember ellenségei saját háznépének tagjai lesznek.”**

(37) **„Aki jobban kedveli apját vagy anyját, mint engem, az nem méltó hozzám, és aki jobban kedveli fiát vagy lányát, mint engem, az nem méltó hozzám.”**

(38) **„Aki nem veszi föl keresztgerendáját, és nem így követ engem, az nem illik hozzám.”**

(39) **„Aki megtalálja az életét, tönkre fogja tenni, aki viszont tönkreteszi az életét miattam, meg fogja találni azt.”**

(40) **„Aki befogad titeket, engem fogad be, és aki engem fogad be, azt fogadja be, aki elküldött engem.** (41) *Aki prófétát fogad be azért, mert próféta, a próféták bérét fogja kapni, és aki igaz embert fogad be azért, mert igaz ember, az igazak bérét fogja kapni,* (42) *aki pedig egyetlen pohár hideg vizet ad is inni egynek e kicsinyek közül, mert az tanítványom, ámen, mondom nektek, semmiképpen sem fogja elveszíteni bérét.*”

11 (1) Az is történt, hogy amikor Jézus bevégezte tizenkét tanítványának adott rendelkezéseit, eltávozott onnan, hogy tanítson és hirdesse az igét városaikban.

(2) János pedig, mivel a börtönben hallott a Messiás tetteiről, elküldte hozzá tanítványait, és ezt üzenté neki: (3) „Te vagy-e »az, aki majd eljön«, vagy mást várjunk?” (4) Jézus megfelelt nekik, és így szólt: **„Menjetek el, és vigyétek meg a hírt Jánosnak arról, amiket hallotok és láttok:** (5) *vakok újra látnak, és sánták járkálnak, leprások megtisztulnak, és süketek hallanak, halottak talpra állnak, és nyomorgóknak örömezenet hirdettetik,* (6) *és mondjátok meg azt is, hogy jó annak, aki nem tántorul el tőlem.*”

(7) Miután azok elmentek, Jézus így kezdett beszélni a tömegnek Jánosról: **„Mi célból mentetek ki a pusztába? Azért, hogy megbámuljatok egy szél ingatta nádszálat? (8) Vagy mi célból mentetek ki? Azért, hogy puha ruházatba öltözött embert lássatok? Nézzétek csak! Akik puha ruhákat hordanak, királyok lakhelyén vannak.** (9) **Vagy mi célból mentetek ki? Azért, hogy prófétát lássatok? Igen, mondom nektek, prófétánál is nagyobb akartatok látni,** (10) *mivel úgy véltétek: »Ez az, akiről meg van írva: Íme, én elküldöm előtted követemet, aki elkészíti majd utadat!«* (11) **Ámen, mondom nektek: az asszonytól születettek között nem támadt nagyobb Keresztelő Jánosnál, de aki a legkisebb a Mennyek országában, nagyobb nála.**”

(12) **„Keresztelő János napjaitól mostanáig a Mennyek országa erőszakot szenved, és erőszaktevők ragadják el azt az emberektől,** (13) *ugyanis minden próféta, és a törvény is Jánosig csak prófétált.* (14) *És ha el akarjátok fogadni: ő Illés, akinek el kell jönnie.* (15) **Akinek van füle a hallásra, hallja meg!”**

(16) **„De kihez hasonlítsam ezt a nemzedéket? Hasonló azokhoz a gyermekekhez, akik a piacokon ülnek, és ezt kiáltják**

oda egymásnak: (17) *»Lakodalmast furulyáztunk nektek, de ti nem táncoltatok!«* *»Jajveszékeltünk, de ti nem gyászoltatok!«* (18) *Eljött ugyanis János, sem nem eszik, sem nem iszik, és azt mondják: »Démon szállta meg!«* (19) *Eljött az emberfia, eszik és iszik, és azt mondják: »Nézzétek csak! Falánk és iszákos ember, vámosok cimborája, és bűnösöké!«* *A bölcsességet azonban művei igazolták.*”

(20) Akkor elkezdte szidalmazni azokat a városokat, amelyekben a legtöbb erőtetten ment végbe, mivel nem tértek meg: (21) *„Jaj neked, Koradzin! Jaj neked, Betsaida! Mert ha Tíruszban és Szidónban történtek volna azok az erőtettek, amelyek nálatok történtek, zsákruhát öltve és hamuban ülve már régen megtértek volna.* (22) *Mindazonáltal mondom nektek, Tírusznak és Szidónnak elviselhetőbb lesz a sorsa az ítélet napján, mint nektek!* (23) *És te, Kafarnaum! Vajon az égig fogsz felmagasztaltatni? Az alvilágig fogsz leszállni! Mert ha Szodomában történtek volna meg azok az erőtettek, amelyek benned történtek, a mai napig megmaradt volna.* (24) *Mindazonáltal mondom nektek: Szodoma földjének elviselhetőbb lesz a sorsa az ítélet napján, mint neked!”*

(25) Abban az időben megszólalt Jézus, és ezt mondta: *„Magasztallak téged, Atyám, ég és föld ura, mivel elrejtetted ezeket a »bölcsék és értelmesek« elől, az »éretleneknek« azonban feltártad!* (26) *Valóban jó, Atyám, hogy így határoztaál jóakarotokban!”*

(27) *„Mindent az én Atyám adott át nekem, ezért senki sem ismeri meg igazán a fiút, csak az Atya, és az Atyát sem ismeri meg igazán senki, csak a fiú, és akinek a fiú adott esetben fel akarja tárni.”*

(28) *„Jöjjetek hozzám mindnyájan, akik kimerültetek, és meg vagytok terhelve: én majd nyugalmat adok nektek!* (29) *Vegyétek magatokra az én igámat, és tőlem tanuljatok, mert szelíd vagyok és alázatos szívű, és majd nyugalmat találtok lelketeknek.* (30) *az én igám ugyanis kényelmes, és az én terhem könnyű!”*

12 (1) Abban az időben Jézus szombati napon gabonaföldiken ment át; tanítványai megéheztek, és elkezdtek kalászsokat tépni és enni. (2) Meglátták ezt a farizeusok, és így szóltak hozzá: *„Nézd csak, tanítványaid olyat tesznek, amit szombaton nem szabad tenni!”* (3) De ő ezt mondta nekik: *„Nem olvastátok, mit*

tett Dávid, amikor a vele lévőekkel együtt megéhezett? (4) *Hogyan ment be Isten házába, és ette meg a szent hely asztalára kitett kenyereket, amelyeket nem volt szabad megennie sem neki, sem a vele lévőeknek, hanem csak a papoknak?* (5) *Vagy nem olvastátok a törvényben, hogy szombaton a papok a templomban megszegik a szombatot, és mégsem vétkesek?* (6) *Én viszont azt mondom nektek, hogy a templomnál nagyobb van itt!* (7) *Ha pedig felismertétek volna, mit jelent: »Irgalmasságot akarok, nem pedig áldozatbemutatást!«, nem ítéltétek volna el azokat, akik nem vétkesek.* (8) *Ura ugyanis a szombatnak az Emberfia.*”

(9) Majd eltávozott onnan, és bement a zsinagógájukba. (10) És íme, volt ott egy béna kezű ember. Megkérdezték tőle, hogy azután vádat emelhessenek ellene: „Szabad-e szombaton gyógyítani?” (11) Ő pedig ezt mondta nekik: „*Ki az az ember közületek, akinek ha van egy juha, és az szombaton verembe esik, nem ragadja meg, és nem állítja talpra?* (12) *Mennyivel többet ér hát az ember a juhnál? Ezért szabad szombaton jót tenni.*” (13) Akkor így szólt az emberhez: „**Nyújtsd ki a kezedet!**” Az kinyújtotta, és rendbe jött a keze, és olyan egészséges lett, mint a másik. (14) A farizeusok pedig kimentek, és tanácskozást tartottak ellene arról, hogyan pusztítsák el.

(15) Amikor Jézus megtudta ezt, visszavonult onnan. Sokan követték, és mindnyájukat meggyógyította, (16) de ő keményen rájuk szólt, hogy ne tegyék őt ismertté, (17) hogy így beteljesedjék, amit az Úr megmondott Izajás próféta szava által: (18) „Íme, az én szolgám, akit kiválasztottam, akit szeretek, akit megkedveltem: Lelkemet helyezem rá, és ő meghirdeti a törvényt a pogány nemzeteknek. (19) Nem viszálykodik, nem is kiáltozik, és az utcán sem hallja senki a hangját. (20) A megrepedt nádszálát nem töri össze, a pislogó mécsbelet nem oltja ki, amíg győzelemre nem viszi a törvényt. (21) Az ő nevében reménykednek majd a pogány nemzetek.”

(22) Akkor egy rossz szellemektől megszállt, vak és néma embert vittek oda hozzá; ő meggyógyította, úgyhogy a néma beszélt és látott. (23) Az egész tömeg magán kívül volt, és ezt mondta: „Nemde ez Dávid fia?” (24) Amikor a farizeusok meghallották ezt, így szóltak: „Ez nem űzi ki a démonokat, legfeljebb Belzebúbnak, a démonok fejedelmének segítségével!” (25) Ő azonban ismerte megfontolásait, ezért ezt mondta ne-

kik: „Minden önmagával meghasonlott ország pusztává lesz, és egyetlen önmagával meghasonlott város vagy ház sem maradhat fenn. (26) *Ha a Sátán űzi ki a Sátánt, akkor meghasonlott önmagával: Hogyan maradhat hát fenn az országa?* (27) *És ha én Belzebúb segítségével űzöm ki a démonokat, a ti fiaitok kinek a segítségével űzik ki őket? Ezért ők lesznek bíráitok.* (28) *Ha viszont én Isten Lelkének segítségével űzöm ki a démonokat, akkor már el is jutott hozzátok Isten országa.* (29) *Vagy hogyan képes valaki bemenni az Erős házába, és elrabolni eszközeit, ha csak előbb meg nem köti az Erőset? Akkor aztán kirabolhatja házát.* (30) *Aki nincs velem, ellenem van, ugyanis aki nem gyűjt velem, az szétszór.*” (31) Ezért azt mondom nektek: „*Minden véték és gyalázás megbocsáttatik majd az embereknek, de a Lélek gyalázása nem bocsáttatik meg.* (32) *Ha valaki az emberfia ellen emel szót, megbocsáttatik neki, de ha valaki a szent Lélek ellen emel szót, nem bocsáttatik meg neki sem ebben a világban, sem az eljövendőben.*”

(33) „*Vagy nyilvánítsátok a fát jónak, és akkor a gyümölcsét is jónak, vagy nyilvánítsátok a fát haszontalannak, és akkor a gyümölcsét is haszontalannak – mert gyümölcséről lehet felismerni a fát.* (34) *Viperafajzatok! Rosszak lévén, hogyan lennétek képesek jól beszélni? Mert amint mondani szokás: »Amitől csordultig van a szív, azt beszéli a száj!«* (35) *»A jó ember szívének jó kincséből hoz elő jókat, a rossz ember meg szívének rossz kincséből rosszakat.«* (36) *De mondom nektek: Minden üres beszédért, amit elmondanak az emberek, számot adnak majd az ítélet napján;* (37) *mert szavaid alapján fog Isten igaznak minősíteni, és szavaid alapján fog Isten elítélni.*”

(38) Akkor megszólították némelyek az írástudók és farizeusok közül: „*Mester, csodajelet akarunk látni tőled!*” (39) Ő azonban így felelt nekik: „*Ez a rossz és házasságtörő nemzedék csodajelet követel, de Isten nem fog csodajelet adni neki, hacsak nem Jónás próféta jelét.* (40) *Ahogyban ugyanis Jónás három nap és három éjjel volt a tengeri szörny gyomrában, úgy lesz az Emberfia is a föld gyomrában három nap és három éjjel.* (41) *A ninivei férfiak felkelnek majd az ítéletkor ezzel a nemzedékkel együtt, és elítélik azt, mert ők már Jónás prédikációjára megváltoztatták gondolkodásukat és életüket; de íme, Jónásnál több van itt!* (42) *Dél királynőjét Isten talpra fogja állítani az ítéletkor*

ezzel a nemzedékkel együtt, és ő el fogja ítélni e nemzedéket, mert ő eljött a föld legtávolabb eső végéből, hogy meghallgassa Salamon bölcsességét, de ime, Salamonnál több van itt!”

(43) „Ha a meg nem tisztult szellem kimegy az emberből, víztelen helyeket jár be keresztül-kasul, mert megnyugváásra törekszik, de nem talál; (44) akkor azt mondja: »Visszatérek házamba, ahonnan kijöttem.« S amikor megérkezik, lakatlanul, kisöpörve és feldísztve találja. (45) Akkor útra kel, maga mellé vesz hét másik, nála is rosszabb szellemet, bemennek, és ott laknak: annak az embernek a végső állapota pedig rosszabb lesz az elsónél. Így lesz ez ezzel a rossz nemzedékkel is.”

(46) Még beszélt a tömeghez, amikor ime, anyja és fivérei álltak kinn, és beszélni akartak vele. (47) Erre valaki szólt neki: „Nézd, anyád és fivéreid kinn állnak, és beszélni akarnak veled!” (48) Ő viszont így felelt annak, aki szólt neki: „**Ki az én anyám, és kik az én fivéreim?**” (49) Aztán kinyújtotta kezét tanítványai felé, és így szólt: „**Íme, az anyám és a fivéreim!** (50) **Aki ugyanis megteszi mennyei Atyám akaratát, az mind az én fivérem és nővérem és anyám.**”

13 (1) Azon a napon Jézus elment hazulról, és leült a tónál. (2) Nagy tömeg gyűlt össze köréje, úgyhogy hajóba szállt, és leült, az egész tömeg pedig a tó partján állt. (3) Példázatokkal sok mindent elmondott nekik: „**Íme, kiment a magvető vetni.** (4) **Miközben vetett, némely mag az útra esett, és eljöttek a madarak, és feleszegették.** (5) **Mások sziklás helyre estek, ahol nem volt sok földjük, és nyomban kihajtottak, mivel nem volt mély a föld;** (6) **amikor azonban felkelt a nap, megperzselődtek, és mivel nem volt gyökereik, kiszáradtak.** (7) **Ismét mások a tövisek közé estek; a tövisek felnöttek, és megfojtották őket.** (8) **Mások pedig a jó földbe estek, és termést hoztak, az egyik százszorosot, a másik hatvan-szorosat, megint másik harmincszorosat.** (9) **Akinek van füle (a hallásra), hallja meg!”**

(10) Ezután odamentek hozzá a tanítványok, és ezt mondták neki: „Miért beszélsz nekik példázatokban?” (11) Ő pedig így felelt nekik: „**Nektek megadta Isten, hogy megismerjétek a Mennyeek országának titkait, azoknak azonban nem adta meg.** (12) **Mindannak ugyanis, akinek van, Isten még adni fog, és fölöslege lesz, mindattól pedig, akinek nincs, Isten még azt is el fogja**

venni, amije van. (13) *Azért beszélek nekik példázatokban, mert látván nem látnak, és hallván nem hallanak, és nem is fogják fel.* (14) *És beteljesedik számukra Izajás próféciaja, amely azt mondja: »Hallván hallotok majd, és nem fogjátok fel, és nézven néztek majd, és nem láttok, (15) mert érzéketlenné vált ennek a népnek a szíve, és fülükkel nehezen hallanak, és szemüket becsukták, hogy szemükkel ne lássanak, és fülükkel ne halljanak, és szívükkel ne fogják fel, és ne térjenek meg, és ne gyógyítsam meg őket.«* (16) **De a ti szemetek szerencsés, mert lát, és a fületek, mert hall.** (17) **Mert bizony, mondom nektek: Sok próféta és igaz ember kívánta meglátni azt, amit ti láttok, de nem látták meg, és meghallani azt, amit ti hallotok, de nem hallották meg.”**

(18) „Ti tehát halljátok meg a magvető példázatát! (19) *Amikor valaki hallja a Mennyek országának üzenetét, és nem fogja fel, jön a Gonosz, és elrabolja a szívébe vetett magot: ez az a mag, amelyik az útra hullott.* (20) *A sziklás helyre hullott pedig az, aki ha meghallja az üzenetet, tüstént örömmel elfogadja, (21) de gyökeretlen, a pillanat embere, és ha szorongatás vagy üldözés támad az üzenet miatt, rögtön eltántorodik.* (22) *A tövisek közé hullott pedig az, aki meghallja az üzenetet, de az e világi élet gondja és a gazdagság csábítása megfojtja benne az üzenetet, s az terméketlen lesz.* (23) *A jó földbe hullott pedig az, aki meghallja és felfogja az üzenetet, úgyhogy termést hoz, és terem az egyik százszorosot, a másik hatvanszorosat, megint másik harmincszorosat.”*

(24) Azután más példázatot tárt eléjük: „**A Mennyek országával úgy áll a dolog, mint amikor egy ember jó magot vetett a szántóföldjébe,** (25) *de amíg az emberek aludtak, eljött az ellensége, konkolyt vetett a búza közé, majd elment.* (26) **Amikor aztán kihajtott a vetés, és kalászba szökkent, megmutatkozott a konkoly is.** (27) **Erre odamentek a gazdához a szolgálói, és ezt mondták neki: »Uram, nemde jó magot vetettél a szántóföldedbe? Honnan van hát benne a konkoly?«** (28) **Ő pedig ezt mondta nekik: »Ellenséges ember tette ezt!«** **A szolgák ekkor így szóltak hozzá: »Akarod-e hát, hogy elmenjünk, és összeszedjük?«** (29) **De ő ezt mondta: »Nem, nehogy a konkoly összeszedésekor gyökerestül kitépjétek vele együtt a búzát is! (30) Hagyjátok mindkettőt együtt növekedni az aratásig! Aratás idején aztán majd szólok az aratóknak: Először a konkolyt szedjétek össze, és kössétek kévébe, hogy elégessék, a búzát pedig gyűjtsétek be magtáramba!«**”

(31) Azután megint más példázatot tárt eléjük: „*A Mennyegek országával úgy vagyunk, mint a mustármaggal, amelyet egy ember fogott, és elvetett a földjébe.* (32) *Ez kisebb az összes magvaknál, de ha megnő, nagyobb a kerti veteményeknél, sőt fává lesz, úgyhogy eljönnek az ég madarai, és fészket raknak ágain.*” (33) Más példázatot is mondott nekik: „*A Mennyegek országával úgy vagyunk, mint a kovással, amelyet egy asszony fogott, elrejtett három mércényi lisztbe, míg végül az egész átkovászosodott.*”

(34) Mindezeket példázatokban mondta el Jézus a tömegnek, és példázat nélkül semmit sem mondott nekik, (35) hogy beteljesedjék, amit megmondott az Úr a próféta által: „Példázatokra nyitom meg számat, és a világ kezdetétől elrejtett dolgokat mondok ki.”

(36) Akkor elbocsátotta a tömeget, és hazament. Odamentek hozzá tanítványai, és így szóltak: „Magyarázd meg nekünk a szántóföld konkolyának példázatát!” (37) Ő így felelt nekik: „*Aki a jó magot veti, az az Emberfia, (38) a szántóföld pedig a világ, a jó mag pedig az Ország fiai, a konkoly pedig a Gonosz fiai, (39) az ellenség pedig, aki elvetette a konkolyt, az Ördög, az aratás pedig az e világi élet vége, az aratók pedig az angyalok. (40) Ahogyan tehát összeszedik a konkolyt, és tűzben elégetik, úgy lesz az e világi élet végén is: (41) Az Emberfia elküldi majd angyalait, s azok összeszednek az ő országából minden Isten útjától eltántorító kelepécét és minden törvényszegőt, (42) és a tüzes kemencébe vetik őket: sirás és fogcsikorgatás lesz ott! (43) Akkor az igazak felragyognak majd Atyjuk országában, mint a nap. Akinek van füle (a hallásra), hallja meg!*”

(44) „*A Mennyegek országával úgy vagyunk, mint a szántóföldben elrejtett kincssel, amelyet egy ember megtalált, ismét elrejtette, aztán örömeiben elment, eladta (mindenét), amije volt, és megvette azt a szántóföldet.* (45) *A Mennyegek országával megintcsak úgy vagyunk, mint azzal a kereskedővel, aki szép gyöngyöket keresett; (46) amikor aztán rátalált egy nagyon értékes gyöngyre, elment, áruba bocsátotta mindenét, amije volt, és megvette azt.*”

(47) *A Mennyegek országával megintcsak úgy vagyunk, mint azzal a kerítőtűvel, amelyet a tóba vetettek, és mindenfajta halat összegyűjtött; (48) amikor megtelt, kihúzták a partra, leültek, a*

jókat edényekbe szedték össze, a használhatatlanokat pedig kidobták. (49) Így lesz az e világi élet végén is: kimennek majd az angyalok, különválasztják az igazaktól a rosszakat, (50) és a tüzes kemenchébe vetik őket: sírás és fogcsikorgatás lesz ott!”

(51) „Felfogtátok mindezeket?” Azt felelték: „Igen.” (52) Ő pedig azt mondta nekik: „Ezért minden írástudó, aki a Menynyek országának tanítványa lett, hasonló ahhoz a házigazdához, aki újat és régit szed elő kincseiből.”

(53) És történt, hogy amikor Jézus bevégezte ezeket a példázatokat, továbbment onnan. (54) Elment a hazájába, és úgy tanította őket a zsinagógájukban, hogy rémülten ámuldoztak, és így szóltak: „Honnan vette ez ezt a bölcsességet és az erőteteket? (55) Nem az ács fia ez? Nem Máriának hívják az anyját, a testvéreit meg Jakabnak, Józsefnek, Simonnak és Júdásnak? (56) És nincsenek-e közöttünk a nővérei is mind? Honnan vette hát ez mindezt?” (57) És eltántorultak tőle. Jézus pedig ezt mondta nekik: „Csak a hazája veti meg a prófétát, meg a családját.” (58) Bizalmatlanságuk miatt nem is vitt végbe ott sok erőtetet.

14 (1) Abban az időben Heródes, a negyedes fejedelem meghallotta Jézus hírét, (2) és ezt mondta udvaroncainak: „Ez Keresztelő János, ő támadt fel a halottak közül, és ezért hatnak benne a gyógyító erők.” (3) Heródes ugyanis elfogatta Jánost, megbilincselte, és börtönbe vettette testvéreinek, Fülöpnek felesége, Heródiás miatt. (4) János ugyanis ezt mondta neki: „Nem szabad, hogy a tiéd legyen.” (5) Szívesen meg is ölette volna, de félt a tömegtől, mert prófétának tartották. (6) Amikor azonban elérkezett Heródes születésnapja, Heródiás lánya táncolt a vendégek előtt, és megtetszett Heródesnek, (7) ezért esküvel ígérte meg, hogy megadja neki, bármit kér is. (8) Az pedig anyja felbujtására így szólt: „Add nekem ide egy tálon Keresztelő János fejét!” (9) A király elszomorodott, de esküje és az asztaltársak miatt megparancsolta, hogy adják meg neki. (10) El is küldött, és lefejeztette Jánost a börtönben. (11) És elhozták a fejét egy tálon, odaadták a kislánynak, az pedig odaadta anyjának. (12) Akkor odamentek a tanítványai, elvitték a holttestet, és eltemették; aztán elmentek, és megvitték a hírt Jézusnak.

(13) Amikor Jézus meghallotta ezt, hajón visszavonult onnan, egyedül egy pusztaságra. A tömeg meghallotta ezt, és a vá-

rosokból gyalog követte. (14) Amikor kiszállt, meglátta a nagy tömeget; megesett rajtuk a szíve, és meggyógyította azokat, akik közülük gyengélkedtek. (15) Amikor beesteledett, odamentek hozzá a tanítványok, és így szóltak: „Pusztá ez a hely, és már eljárt az idő. Küldd el a tömeget, hogy elmenvén a falvakba, élelmet vásároljanak maguknak!” (16) Jézus azonban ezt mondta nekik: „*Nincs szükségük arra, hogy elmenjenek: **Ti magatok adjatok enni nekik!***” (17) Azok viszont így szóltak hozzá: „Nincs itt nálunk más, csak öt kenyér és két hal.” (18) Ő azonban azt mondta: „*Hozzátok nekem ide azokat!*” (19) Akkor megparancsolta a tömegnek, hogy telepedjenek le a fűre, majd kezébe vette az öt kenyeret és a két halat, elmondta az asztali hálaadást, megtörte a kenyereket, és odaadta a tanítványoknak, a tanítványok pedig a tömegnek. (20b) Odavitték a széttördelt darabok bőségét, tizenkét teli hordeszközzel. (20a) Mindnyájan ettek, és jóllaktak. (21) Körülbelül ötször sok férfi evett, az asszonyokon és gyermekeken kívül.

(22) Ezután mindjárt arra kényszerítette a tanítványokat, hogy szálljanak be a hajóba, és előtte menjenek át a túlsó partra, amíg elbocsátja a tömeget. (23) És miután elbocsátotta a tömeget, egyedül fölment a hegyre imádkozni. Este lett, és csak egymagában volt ott. (24) A hajó pedig már sok stádiumnyira távolodott el a szárazföldtől, és kínlódott a hullámok miatt, ugyanis ellenszél volt. (25) A negyedik éjszakai őrjáratkor hozzájuk ment, a tavon keresztül járkálva. (26) A tanítványok pedig, látva, hogy a tavon járkál, megrettentek. Azt mondták, hogy kísértet, és félelmükben kiáltoztak. (27) Jézus azonban rögtön megszólalt, és ezt mondta nekik: „***Bátorság! Én vagyok! Ne féljete!***” (28) Erre Péter így felelt neki: „Uram, ha te vagy, parancsold meg, hogy odamenjek hozzád a vízen keresztül!” (29) Ő pedig azt mondta: „*Jöjj!*” Péter ekkor kiszállt a hajóból, járkált a vízen keresztül, és Jézushoz ment. (30) Látván azonban a szelet, megijedt, és amint süllyedni kezdett, felkiáltott: „Uram, ments meg!” (31) Jézus azonnal kinyújtotta a kezét, megragadta, és így szólt hozzá: „*Te csekély bizalmú! Miért kételkedtél?*” (32) És beszálltak a hajóba, és elült a szél. (33) A hajóban lévők pedig leborultak előtte, és így szóltak: „Valóban Isten fia vagy.”

(34) Aztán ismét áthajóztak a túlsó partra, és Genezáretnél értek ki a szárazföldre. (35) Amikor felismerték őt annak a helynek a lakói, hírnököket küldtek szét arra az egész környékre, és oda-

14,36–15,20

vitték hozzá mindazokat, akik rosszul voltak, (36) és kérlelték őt, hogy csak a ruhája szegélyét érinthessék; és ahányan megérintették, megmenekültek.

15 (1) Akkor farizeusok és írástudók mentek Jeruzsálemből Jézushoz, és így szóltak: (2) „Miért hágják át tanítványaid a vének hagyományát? Ugyanis nem mosnak kezet, amikor esznek.” (3) Ő pedig így felelt nekik: **„És ti miért hágjátok át Isten parancsolatát a ti hagyományotok kedvéért?”** (4) **Isten ugyanis azt mondta: »Tisztelt apádat és anyádat!«** Továbbá: **»Aki apját vagy anyját ócsárolja, halálra halálával lakoljon!«** (5) **Ti viszont azt mondjátok: »Ha valaki azt mondja apjának vagy anyjának: Áldozati adomány az, amivel hasznodra lehetnék, (6) annak már nem kell tisztelnie apját vagy anyját.«** És ezzel hatályon kívül helyeztétok Isten szavát a ti hagyományotok kedvéért. (7) **Ti színészek! Találón ítélt rólatok Izajás, mondván:** (8) **»Ez a nép ajkával tisztel engem, de a szíve messze távol marad tőlem. (9) Hiábavalóan vesznek körül istentisztelettel, mert ugyanakkor olyan tanításokat tanítanak, amelyek csak emberek rendelkezései.«**”

(10) Majd magához hívta a tömeget, és ezt mondta nekik: **„Halljátok, és értsétek meg! (11) Nem az teszi tisztátalanná az embert Isten előtt, ami bemegy a száján, hanem ami a száján kijön, az teszi tisztátalanná az embert.”**

(12) Akkor odamentek hozzá a tanítványok, és így szóltak: „Tudod-e, hogy farizeusok megütköztek, amikor meghallották ezt a beszédet?” (13) Ő azonban így válaszolt: „Gyökerestül ki fognak tépni minden olyan növényt, amelyet nem mennyei Atyám ültetett. (14) Hagyjátok őket! Vakoknak vak vezetői ők; de ha vak vezet világtalant, mindketten gödörbe esnek majd.”

(15) Péter pedig így felelt neki: „Magyarázd meg nekünk ezt a példázatot!” (16) Ő pedig ezt mondta: **„Még mindig értetlenek vagytok ti is? (17) Nem fogjátok föl, hogy ami a szájon bemegy, csak a gyomorba jut, és a budiba kerül? (18) Ami viszont kijön a szájon, az a szívből jön ki, és az tisztátalanná teszi az embert; (19) ugyanis a szívből jönnek elő a gonosz megfontolások, gyilkolás, házasságtörés, kurválkodás, lopás, hamis tanúskodás, istengyalázás. (20) Ezek valóban tisztátalanná teszik az embert, de az, hogy mosatlan kézzel eszik, nem teszi tisztátalanná az embert.”**

(21) Jézus ezután elment onnan, és visszavonult Tírusz és Szidon vidékére. (22) És íme, egy kánaáni asszony, aki arról a határvidékről jött el, kiáltozott, és így szólt: „Könyörülj rajtam, uram, Dávid fia! A lányom súlyosan szenved attól, hogy démon szállta meg!” (23) Ő azonban egy szóval sem felelt neki. Tanítványai ekkor odamentek hozzá, és kérték: „Küldd el, mert kiáltozik utánunk!” (24) Ám ő így felelt: **„Isten nem küldött máshoz, csak Izrael házának elvezett juhaihoz.”** (25) Az asszony mégis odament, leborult előtte, és így szólt: „Uram, segíts rajtam!” (26) Ő azonban ezt mondta neki: **„Nem helyes elvenni a gyerekek kenyerét, és a kiskutyák elé vetni.”** (27) Az asszony viszont ezt mondta: „Igen, uram, mert a kiskutyák is esznek az uruk asztaláról lehullott morzsákból.” (28) Akkor így felelt neki Jézus: **„Ó asszony, nagy a te bizalmad! Történjék veled úgy, ahogyan akarod!”** És meggyógyult a lánya abban az órában.

(29) Amikor Jézus eltávozott onnan, elment a Galileai-tenger mellé, fölment a hegyre, és ott leült. (30) Nagy tömeg ment hozzá; bénák, nyomorékok, vakok, némák és sok más beteg volt velük: letették őket Jézus lába elé, és ő meggyógyította őket, (31) úgyhogy a tömeg elcsodálkozott, amikor látta, hogy némák beszélnek, nyomorékok épek lettek, bénák járkálnak és vakok látnak, és dicsőítették Izrael Istenét.

(32) Jézus pedig magához hívta tanítványait, és ezt mondta: **„Mélyen együtt érzek a tömeggel, mert már három napja kitaranak velem, és nincs mit enniük; éhesen pedig nem akarom elbocsátani őket, nehogy kidőljenek az úton.”** (33) A tanítványok így szóltak hozzá: „Honnan lenne a pusztában annyi kenyerünk, hogy jóllakassunk ekkora tömeget?” (34) Erre Jézus így szólt hozzájuk: **„Mennyi kenyerek van?”** Azok pedig ezt mondták: „Hét; és néhány halacska.” (35) Ekkor felszólította a tömeget, hogy dőljenek le a földre, (36a-b-c) aztán fogta a hét kenyeret és a halakat, hálát adott, megtörte a kenyeret, és odaadta a tanítványoknak, (37b) ők át is vették a széttördelt darabok bőségét, hét teli fonott kosárral, (36d) és a tömeg elé tették. (37a) Mindnyájan ettek, és jól is laktak, (38) pedig négyszer sok férfi evett, az asszonyokon és gyermekeken kívül. (39) Majd miután elbocsátotta a tömeget, hajóba szállt, és elment Magadán határvidékére.

16 (1) Odamentek hozzá a farizeusok és szaduceusok, hogy megvizsgálják őt: megkérték, hogy mutasson nekik az égből való csodajelet. (2) Ő ezt válaszolta nekik: **„Amikor beesteledett, azt**

mondjátok: »Derült idő lesz, mert tűzpiros az ég!« (3) Kora reggel pedig: »Ma vihar lesz, mert tűzpiros, és amellet borús az ég!« Az ég arcát meg tudjátok ítélni, az idők jeleit pedig nem vagytok képesek? (4) **Ez a rossz és házasságtörő nemzedék csodajelet követel, de Isten nem fog csodajelet adni neki, hacsak nem Jónás jélét.**» Ezzel otthagya őket, és elment.

(5) Amikor a tanítványok a túlsó partra mentek, elfelejtettek kenyeret magukkal vinni. (6) Jézus azonban ezt mondta nekik: **„Vigyázzatok! Óvakodjatok a farizeusok és szadduceusok kovászatól!”** (7) Ők pedig ezt fontolgatták maguk között: „Nem hoztunk magunkkal kenyeret!” (8) Jézus azonban észrevette, és ezt mondta: **„Mit fontolgattok magatok között, csekély bizalmúak? Hogy nincs kenyeretek? (9) Még mindig nem fogjátok föl, és nem is emlékeztek az ötször sok ember öt kenyérére, és hogy hány hordeszközzel kaptatok? (10) Sem a négyszer sok ember hét kenyérére, és hogy hány fonott kosárral kaptatok? (11) Hogyan lehetséges, hogy nem fogjátok föl, hogy nem kenyerekről mondtam nektek: Óvakodjatok a farizeusok és szadduceusok kovászatól!?”** (12) Ekkor megértették, hogy nem azt mondta, a kenyér kovászatól óvakodjanak, hanem a farizeusok és szadduceusok tanításától.

(13) Amikor Jézus Fülöp Cézaréájának területére érkezett, ezt kérdezte tanítványaitól: **„Mit mondanak az emberek: ki az emberfia?”** (14) Azok ezt mondták: „Egyesek szerint Keresztelő János, mások szerint Illés, ismét mások szerint Jeremiás, vagy egy a próféták közül.” (15) Ő így szólt hozzájuk: **„De ti, mit mondotok ti, ki vagytok én?”** (16) Erre Simon Péter felelt, és ezt mondta: „Te vagy a Messiás, az élő Isten fia.” (17) Jézus pedig így felelt neki: „Szerencsés vagy, Simon, János fia, mert nem test és vér tárta föl neked, hanem az én mennyei Atyám. (18) Én meg azt mondom neked: Te Péter vagy, és erre a sziklára építem majd az én gyülekezetemet, és a Hádész kapui nem fognak erőt venni rajta. (19) Odaadom majd neked a Mennyeik országának kulcsait, úgyhogy amit megkösz a földön, megkötött lesz a mennyben is, és amit feloldasz a földön, feloldott lesz a mennyben is.” (20) Akkor keményen rászólt a tanítványokra, hogy senkinek se beszéljenek arról, hogy ő a Messiás.

(21) Ettől fogva Jézus elkezdte megmutatni tanítványainak, hogy el kell mennie Jeruzsálembe, sokat kell szenvednie a vének, a főpapok és az írástudók által, meg kell öletnie, és a harmadik napon újból talpra kell állnia. (22) Erre Péter magához vonta őt, és elkezdte

dett keményen beszélni vele, mondván: „Isten őrizzen ettől, uram! Semmiképp nem történik ez veled!” (23) Ő azonban megfordult, és ezt mondta Péternek: **„Menj innen mögém, sátán! Kelepce vagy számomra, mert nem Isten gondolatai járnak a fejedben, hanem az emberekéi.”**

(24) Akkor Jézus ezt mondta tanítványainak: **„Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg önmagát, és vegye föl keresztgerendáját, és úgy kövessen engem.** (25) **Aki ugyanis meg akarja menteni életét, tönkre fogja tenni, aki viszont tönkreteszi életét értem, meg fogja találni azt.** (26) **Mert mi haszna lesz az embernek abból, ha megnyeri az egész világot, de az élete kárt szenved? Vagy mit adhat majd az ember ellenértéként az életéért?** (27) **Mert eljön majd angyalaival az Emberfia, Atyja dicsőségében, s akkor megfizet mindenkinek cselekedetei szerint.** (28) **Ámen, mondom nektek: Vannak olyanok az itt állók között, akik semmiképp sem izlelik meg a halált addig, amíg meg nem látják eljönni országával az Emberfiát.”**

17 (1) Hat nappal ezután Jézus magához vette Pétert, Jakabot és ennek testvérét, Jánost, és felvitte őket egy magas hegyre, őket magukban. (2) Ott szemük láttára átalakult: arca felragyogott, mint a nap, ruhája pedig olyan fehér lett, mint a fény. (3) És íme, megjelent nekik Mózes és Illés, és együtt beszélgettek vele. (4) Aztán Péter szólalt fel, és azt mondta Jézusnak: „Uram, pont jó, hogy itt vagyunk! Ha akarod, csinállok majd itt három sátrat, neked egyet, Mózesnek egyet és Illésnek egyet!” (5) Még beszélt, amikor íme, fényes felhő árnyékolta be őket, és íme, hang szólt a felhőből: „Ez az én szeretett fiam, benne gyönyörködöm. Őrá hallgassatok!” (6) Amikor a tanítványok ezt meghallották, arca borultak, és nagy félelem fogta el őket. (7) De Jézus odament, megérintette őket, és ezt mondta: „*Keljetek fel, és ne féljete!*” (8) Amikor azonban felemelték szemüket, senkit sem láttak, csak egyedül Jézust.

(9) Miközben lejöttek a hegyről, Jézus megparancsolta nekik: „*Senkinek se mondjátok el a látomást, amíg az Emberfia fel nem támad a halottak közül!*” (10) Aztán megkérdezték őt a tanítványok, mondván: „Miért mondják hát az írástudók, hogy előbb el kell jönnie Illésnek?” (11) Ő pedig így felelt: „*Illés eljön ugyan, és helyreállít mindent,* (12) **én azonban azt mondom nek-**

tek, hogy Illés már eljött, de nem ismerték fel, hanem azt csináltak veled, amit csak akartak. Így fog szenvedni tőlük az Emberfia is.” (13) Ekkor a tanítványok megértették, hogy Keresztelő Jánosról beszélt nekik.

(14) Amikor megérkeztek a tömeghez, odament hozzá egy ember, térdre borult előtte, és így szólt: (15) „Uram, könyörülj a fiamon, mert holdkóros és rosszul van, ugyanis sokszor esik tűzbe, és sokszor vízbe. (16) Elhoztam tanítványaiddhoz, de nem voltak képesek meggyógyítani.” (17) Jézus pedig így válaszolt: „**Ó, ti Istenbe vetett bizalom nélküli és elfajult nemzedék vagytok! Hát meddig legyenek még veletek? Hát meddig viseljelek el titeket? Hozzátok ide!**” (18) Aztán Jézus keményen rászólt a démonra, az kiment belőle, és attól az órától fogva meggyógyult a gyermek. (19) Akkor odamentek a tanítványok Jézushoz magukban, és ezt mondták: „Mi miért nem voltunk képesek kiűzni?” (20) Ő pedig ezt mondta nekik: „**Csekély bizalmatok miatt. Mert bizony, mondom nektek: Ha csak akkora Istenbe vetett bizalmatok lenne, mint a mustármag, akkor azt mondanátok ennek a hegynek: »Menj innen oda!«, és odamenne. És semmi sem lenne lehetetlen nektek.** (21) (Ez a fajta nem megy ki, csak imádság és böjtölés révén.)”

(22) Amikor összegyűltek Galileában, Jézus ezt mondta nekik: „**Az emberfiának számolnia kell azzal, hogy Isten emberek kezének szolgáltattja ki,** (23) és meg fogják ölni, de a harmadik napon újból talpra fog állni.” Erre nagyon elszomorodtak.

(24) Amikor pedig Kafarnaumba érkeztek, odamentek Péterhez a templomadó beszédői, és azt mondták: „A ti mesteretek nem fizeti a templomadót?” (25) Ő így szólt: „De igen.” Amikor azonban hazaért, Jézus megelőzte őt, és így szólt: „**Mit gondolsz, Simon? A földi királyok kiktől szednek vámot vagy adót? Fiaiktól, vagy az idegenektől?**” (26) Amikor pedig Péter azt mondta: „Az idegenektől”, Jézus így szólt hozzá: „**Akkor tehát a fiak szabadok!** (27) *De hogy ne adjunk okot nekik a megütközésre, menj ki a tóra, vedd ki a horgot, és húzd ki az első halat, amelyik ráakad! Ha felnyitod a száját, találsz benne egy ezüstpénzt; azt fogd, és add oda nekik értem és érted!*”

18 (1) Abban az órában a tanítványok odamentek Jézushoz, és így szóltak: „Vajon ki a legnagyobb a Mennyek országában?” (2) Erre ő odahívott egy kisgyereket, odaállította közéjük, (3) és ezt mondta: „**Ámen, mondom nektek, ha meg nem tértek, és olya-**

nokká nem váltok, mint a kisgyerekek, semmiképp nem mentek be a Mennyek országába. (4) *Aki tehát olyan kicsivé teszi magát, mint ez a kisgyerek, az a legnagyobb a Mennyek országában.* (5) **És ha valaki az én kedvemért befogad egy ilyen kisgyereket, engem fogad be.**”

(6) **„Ha valaki csak egyet is eltántorít Isten útjától ezek közül a kicsik közül, akik bíznak bennem, annak hasznosabb lenne, ha malomkövet akasztanának a nyakába, és a tenger mélyére süllyesztenék.** (7) *Jaj a világnak az Isten útjától való eltántorítások miatt! Mert szükségszerű ugyan, hogy ilyen eltántorítások bekövetkezzenek, mégis jaj annak az embernek, aki által az eltántorítás történik.*”

(8) **„Ha csapdába ejt a kezed vagy a lábad, vágd le, és dobd el magadtól! Jobb neked csonkán vagy sántítva életben maradni, mint ha mindkét kezed vagy mindkét lábad birtokában az örök tűzre vetnek!** (9) *És ha a szemed ejt csapdába, vágd ki, és dobd el magadtól! Jobb neked fél szemmel életben maradnod, mint ha mindkét szemed birtokában a tüzes gehennába vetnek!*”

(10) **„Vigyázzatok, hogy a kicsik közül egyet se vessetek meg; mondom nektek ugyanis, hogy angyalaik a mennyben mindenkor látják mennyei Atyám arcát!”** (11) *„Mert az emberfia azért jött el, hogy megmentse az elveszetteket.”*

(12) **„Mit gondoltok? Ha egy embernek száz juha van, s közülük egy eltévelyeg, nemde otthagyja a kilencvenkilencet a hegyeken, és elmegy, hogy megkeresse azt, amelyik eltévelygett?** (13) *És ha úgy adódik, hogy megtalálja, ámen, mondom nektek, jobban örül neki, mint a kilencvenkilencnek, amely nem tévelygett el.* (14) *Ugyanígy mennyei Atyátok sem akarja, hogy csak egy is elveszen a kicsik közül.*”

(15) **„Ha testvéred bűnt követ el, menj el, fedd meg őt négszemközt! Ha hallgat rád, megnyerted testvéredet.** (16) *Ha azonban nem hallgat rád, vigyél magaddal még egyet vagy kettőt, hogy két vagy három tanú szava döntsön el minden ügyet.* (17) *Ha megtagadja, hogy hallgasson rájuk, mondd meg a gyülekezetnek, ha pedig a gyülekezetre sem hallgat, legyen számodra olyan, mint a pogány és a vámos!*”

(18) **„Ámen, mondom nektek, amit megkötök a földön, megkötött lesz a mennyben is, és amit feloldotok a földön, feloldott lesz a mennyben is.”**

(19) „Továbbá mondom nektek, hogy ha közületek ketten a földön egyetértésre jutnak bármilyen dologban, amit kérnek, mennyei Atyám megadja nekik.”

(20) „Mert ahol ketten vagy hárman az én nevemben gyűlnek össze, ott vagyok közöttük.”

(21) Akkor Péter odament, és ezt mondta neki: „Uram, ha testvérem vétkezik ellenem, hányszor bocsássak meg neki? Akár hétszer is?” (22) Jézus ezt mondta neki: „Nem azt mondom neked, hogy akár hétszer is, hanem azt, hogy akár hetvenszer hétszer is.”

(23) „Ezért úgy áll a dolog a Mennyeek országával, mint azzal a királlyal, aki számadást akart tartani szolgálival. (24) Amikor megkezdte az elszámoltatást, odavittek hozzá egyet, aki tízezer talentummal volt adósa. (25) Mivel nem volt miből megfizetnie, az úr megparancsolta, hogy adják el őt, feleségét, gyerekeit és mindenét, amije van, és így fizessék vissza tartozását. (26) A szolga a földre vetette hát magát, leborult előtte, és így szólt: »Légy türelmes hozzám, és mindent megfizetek neked!« (27) Az úr szíve megesett ezen a szolgán, elbocsátotta, és adósságát is elengedte. (28) Amikor azonban ez a szolga kiment, találkozott egyik szolgatársával, aki csak száz dénárral tartozott neki; megragadta, fojtogatta, és így szólt: »Fizesd meg, amivel tartozol!« (29) Szolgatársa ekkor a földre vetette magát, és így kérlelte: »Légy türelmes hozzám, és megfizetek neked!« (30) De az nem akarta, hanem elment, börtönbe vettette őt, amíg meg nem fizeti tartozását. (31) Amikor szolgatársai meglátták a történeteket, nagyon elszomorodtak, elmentek, és jelentették uruknak mindazt, ami történt. (32) Akkor magához hívatta őt az ura, és így szólt: »Gonosz szolga, azt az egész tartozást elengedtem neked, mivel kérleltél engem. (33) Nem kellett volna-e neked is megkönyörülnöd szolgatársadon, ahogyan én is megkönyörültem rajtad?« (34) Ekkor megharagudott rá az ura, és átadta őt a hóhérsegédeknek, amíg meg nem fizeti neki egész tartozását. (35) Így tesz majd veletek mennyei Atyám is, ha mindegyiktek szívből meg nem bocsát testvérenek.”

19 (1) És történt, hogy amikor Jézus bevégezte ezeket a szavakat, továbbment Galileából, és elment Júdea határvidékére, a Jordánon túlra. (2) Nagy tömeg követte, és meggyógyította őket ott helyben.

(3) Farizeusok mentek oda hozzá, hogy megvizsgálják őt, és így szóltak: „Vajon szabad-e az embernek elbocsátania feleségét bármilyen tetszőleges okból?” (4) Ő pedig így felelt: „*Nem olvastátok-e, hogy a Teremtő kezdettől fogva férfivá és nővé tette őket?*” (5) És ezt mondta: **»Ezért az ember elhagyja apját és anyját, feleségéhez ragaszkodik, és a kettő egy test lesz«:** (6) **úgyhogy többé már nem ketten vannak, hanem csak egy test. Amit tehát Isten összekötött, ember ne válassa szét!**” (7) Erre azt mondták neki: „Akkor Mózes miért parancsolta meg, hogy az ember adjon válólevelet, és úgy bocsássa el feleségét?” (8) Ő azt mondta nekik: **„Mózes szívetek megkövesedettségé miatt engedte meg nektek, hogy elbocsássátok feleségeteket, de nem kezdettől fogva volt így.** (9) **Azt mondom tehát nektek, hogy aki elbocsátja feleségét – még ha paráznaság okából is –, és másik nőt vesz el, házasságtörést követ el.”**

(10) Ezt mondták neki a tanítványok: „Ha ez az ember helyzete a feleségével, akkor nem hasznos megházasodni.” (11) Ő azonban azt mondta nekik: „*Nem mindenki érti meg ezt a beszédet, hanem csak az, akinek Isten megadta.* (12) **Vannak ugyanis olyan eunuchok, akik anyjuk méhéből születtek így, és vannak olyan eunuchok, akiket az emberek tettek eunuchhá, és vannak olyan eunuchok, akik a Mennyek országáért önmagukat tették eunuchhá. Aki képes megérteni, értse meg!**”

(13) Akkor kisgyerekeket vittek oda hozzá, hogy rájuk tegye a kezét, és imádkozzék értük, de a tanítványok keményen rájuk szóltak. (14) Jézus azonban azt mondta: **„Hagyjátok a gyermekeket, és ne álljátok útjukat abban, hogy hozzám jöjjenek, mert az ilyenek számára van itt a Mennyek országa!”** (15) Aztán rájuk tette a kezét, és elment onnan.

(16) És íme, odament hozzá valaki, és ezt mondta: „Mester, mi jót tegyek, hogy örök élet legyen az enyém?” (17) Ő pedig azt mondta neki: „**Miért kérdezel engem a jóról? Csak egyetlen valaki van, aki jó. Ha pedig be akarsz menni az életre, tartsd meg a parancsokat.**” (18) Ezt mondta neki: „Melyeket?” Jézus pedig ezt válaszolta: **„Azt, hogy ne ölj, ne törj házasságot, ne lopj, hamis tanúságot ne tégy,** (19) **tiszteld apádat és anyádat, és szeresd embertársadat, mint önmagadat!**” (20) Az ifjú így szólt hozzá: „Ezeket mind megtartottam. Mi hiányzik még nekem?” (21) Jézus így szólt hozzá: **„Ha teljes akarsz lenni, rajta, menj el, add el, amid van, és**

add a szegényeknek – így kincset birtokolsz majd Istennél! Aztán gyere ide hozzám, és kövess engem!” (22) Amikor az ifjú meghallotta ezt a beszédet, szomorúan elment, ugyanis nagy vagyont birtokolt.

(23) Jézus pedig ezt mondta tanítványainak: **„Ámen, mondom nektek, hogy a gazdag ember nehezen megy be a Mennyek országába.**” (24) Újra csak azt mondom nektek: **Könnyebb a tevének átmennie a tű fokán, mint a gazdagnak bemennie Isten országába.**” (25) Amikor meghallották ezt a tanítványok, nagyon megdöbbenek, és így beszéltek: „Hát ki képes akkor megmenekülni?” (26) Jézus pedig rájuk tekintett, és ezt mondta nekik: **„Embereknek ez lehetetlen, de Istennek minden lehetséges.”**

(27) Akkor megszólalt Péter, és ezt mondta neki: „Nézd csak! Mi mindent elhagytunk, és követtünk téged! Mi lesz hát a részünk?” (28) Jézus pedig ezt mondta nekik: **„Ámen, mondom nektek, hogy ti, akik követtetek engem, a világ megújulásakor, amikor az Emberfia odaül majd dicsőséges trónjára, ti is tizenkét trónon ültök majd, és ítélni fogjátok Izrael tizenkét törzsét.** (29) **És mindaz, aki elhagyta házáit vagy fivéreit vagy nővéreit vagy apját vagy anyját vagy gyermekeit vagy földjeit az én nevemért, sokszorosát kapja majd, és örök életet örököl.** (30) **Sok első lesz utolsó, sok utolsó pedig első.”**

20 (1) **„A Mennyek országát ugyanis így szemléltethetjük: Egy gazda rögtön korán reggel kiment, hogy munkásokat fogadjon fel a szőlőjébe.** (2) **Miután pedig megegyezett a munkásokkal napi egy dénárban, elküldte őket a szőlőjébe.** (3) **Amikor kiment a harmadik óra táján, meglátott másokat, akik tétlenül álltak ott a piacon,** (4) **és azoknak ezt mondta: »Menjetek el ti is a szőlőmbe, és ami igazságos, megadom majd nektek.«** (5) **Ők pedig elmentek. A hatodik és a kilencedik óra táján ismét kiment, és ugyanúgy tett.** (6) **Amikor a tizenegyedik óra táján megint kiment, újból talált ott állókat, és így szólt hozzájuk: »Miért álltok itt egész nap tétlenül?«** (7) **Azok ezt mondták neki: »Senki sem fogadott fel minket.« Erre ő ezt mondta nekik: »Menjetek el ti is a szőlőmbe!«** (8) **Amikor aztán este lett, a szőlő ura ezt mondta vincellérjének: »Hívd össze a munkásokat, és fizesd ki a bért, az utolsókon kezdve, s úgy haladj az elsőkig!«** (9) **Eljöttek azok, akik a tizenegyedik óra táján álltak munkába, és egy-egy dénárt**

kaptak. (10) Amikor pedig az elsők mentek oda, azt gondolták, hogy többet fognak kapni, de ők is csak az egy-egy dénárt kapták meg. (11) Amikor átvették, zúgolódtak a gazda ellen, (12) és ezt mondták: »Ezek az utolsók csak egy órát teljesítettek, te mégis egyenlővé tetted őket velünk, akik hordoztuk a nap terhét, és elviseltük a hőséget.« (13) Ő azonban így felelt egyiküknek: »Barátocskám, nem bánok veled igazságtalanul! Nemde egy dénárban egyeztél meg velem? (14) Vidd, ami a tiéd, és menj! Én ennek az utolsónak is annyit akarok adni, mint neked. (15) Talán nem szabad az enyémmel azt tennem, amit akarok? Vagy gonosz szemmel nézed, hogy én jó vagyok?« (16) Így lesznek az utolsók elsők, és az elsők utolsók.”

(17) Amikor Jézus arra készült, hogy fölmenjen Jeruzsálembe, magához vette külön a Tizenkettőt, és az úton ezt mondta nekik: (18) „**Nézzétek csak! Fölmegyünk Jeruzsálembe, és ott az emberfiát Isten ki fogja szolgáltatni a főpapoknak és írástudóknak, azok pedig halálra fogják ítélni, (19) és kiszolgáltatják majd őt a pogányoknak, hogy kigúnyolják és megostorozzák és keresztre feszítsék, de a harmadik napon újból talpra fog állni.**”

(20) Akkor odament hozzá Zebedeus fiainak anyja a fiaival együtt, térdre borult előtte, és kérni akart tőle valamit. (21) Ő pedig így szólt hozzá: „**Mit akarsz?**” Az így szólt: „Intézd úgy, hogy ez az én két fiam, az egyik jobb kezed felől, a másik bal kezed felől üljön országodban!” (22) Jézus azonban ezt válaszolta: „**Nem tudjátok, mit kértek. Képesek vagytok-e kiinni azt a poharat, amelyet én fogok kiinni?**” Azt mondták: „Képesek vagyunk.” (23) Erre ő azt mondta nekik: „**Az én poharamat ki fogjátok ugyan inni, de a jobbomon és balomon ülést megadni nem az én ügyem, hanem azok részesülnek majd benne, akiknek Atyám elkészítette.**” (24) Meghallván ezt a másik tíz tanítvány, bosszúsá váltak a két testvér miatt.

(25) Jézus azonban magához hívta őket, és ezt mondta: „**Tudjátok, hogy a pogány népek uralkodói zsarnokoskodnak rajtuk, és az ő nagyaik ellenük használják hatalmukat. (26) Közvetek nem így van! Ellenkezőleg, aki nagy akar lenni közöttetek, legyen a szolgátok, (27) és aki első akar lenni közöttetek, legyen a rabszolgátok, (28) mint ahogyan az emberfia sem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon, és életét odaadja váltságdíjúl sokakért.**”

20,29–21,15

(29) Amikor elmenőben voltak Jerikóból, nagy tömeg követte őt. (30) És íme, két vak ült az út mellett. Amikor meghallották, hogy Jézus arra megy el, felkiáltottak: „Uram, könyörülj rajtunk, Dávid fia!” (31) A tömeg azonban keményen rájuk szólt, hogy hallgassanak el, de ők még jobban kiáltozták: „Uram, könyörülj rajtunk, Dávid fia!” (32) Erre Jézus megállt, odahívta őket, és azt mondta: „**Mit akartok? Mit tegyek veletek?**” (33) Azt mondták neki: „Uram, hogy megnyílják a szemünk!” (34) Jézusnak pedig megesett rajtuk a szíve, megérintette a szemüket, mire azonnal újra láttak, és követték őt.

21 (1) Amikor megközelítették Jeruzsálemet, és elértek Betfagéba, az Olajfák-hegyére, akkor Jézus elküldött két tanítványt, (2) és ezt mondta nekik: „**Menjetek a szemközti faluba, és azonnal találtok majd egy megkötött szamarat, és vele egy csikót: Oldjátok el, és vezessétek őket hozzám!** (3) **Ha pedig valaki szólna nektek valamit, mondjátok: »Az úrnak szüksége van rájuk, de rögtön visszaküldi azokat.«**” (4) Ez pedig azért történt, hogy beteljesedjék, amit az Úr megmondott a próféta által: (5) „Mondjátok meg Sion leányának: Íme, királyod jön hozzád, szelíden, számaron ülve, és csikón, igavonó állat kölykén.” (6) A tanítványok elmentek, és úgy tettek, ahogyan Jézus elrendelte nekik. (7) Odavezették a szamarat és a csikót, rájuk tették felsőruháikat, és ő felült azokra. (8) A tömeg legnagyobb része az útra szórta felsőruháját, mások viszont ágakat vagdosztak a fákról, és az útra szórták. (9) Az előtte menő és az őt követő tömeg így kiáltozott: „Hozsanna! Áldott legyen, aki az Úr nevében jön! Hozsanna a magasságban!”

(10) Amikor bement Jeruzsálembe, megmozdult az egész város, és ezt mondták: „Ki ez?” (11) A tömeg pedig ezt mondta: „Ez Jézus, a galileai Názáretből való próféta.”

(12) Azután Jézus bement a templomba, és kiutasította mindazokat, akik eladtak és vásároltak a templomban, a pénzváltók asztalait feldöntötte, meg a galambárusok székeit is, (13) és azt mondta nekik: „**Meg van írva: »Az én házamat a kérés / az imádkozás házának nevezik majd.« Ti viszont terroristák búvóhelyévé tesszitek.**”

(14) Majd vakok és sánták mentek oda hozzá a templomban, és meggyógyította őket. (15) Amikor a főpapok és az írástudók meglátták azokat a csodás dolgokat, amelyeket végbevitt, és

azokat a gyerekeket, akik így kiáltottak: „Hozsanna Dávid fiának!”, bosszússá váltak, (16) és azt mondták neki: „Hallod, mit mondanak ezek?” Jézus pedig ezt mondta nekik: „*Igen. Sohasem olvastátok: »Kiskorúak és csecsemők szájával készítettél dicséretet«?*” (17) Azzal otthagya őket, kiment a városból Betániába, és ott töltötte el az éjszakát.

(18) Amikor korán reggel visszament a városba, megéhezett. (19) Meglátott egy fügefát az út mentén, odament hozzá, de semmit sem talált rajta, csak leveleket. Akkor így szólt hozzá: „**Hát az örökkévalóságon át soha többé nem terem rajtad gyümölcs?**” És azonnal elszáradt a fügefa. (20) Amikor meglátták ezt a tanítványok, elcsodálkoztak, és így szóltak: „Hogyhogy azonnal elszáradt a fügefa?” (21) Jézus pedig így válaszolt nekik: „**Ámen, mondom nektek, ha lenne Istenbe vetett bizalmatok, és nem kételkednétek, akkor nemcsak azt tehetnétek meg, ami a fügefával történt, hanem ha ennek a hegynek azt mondanátok: Emelkedj fel, és vesd magad a tengerbe!, az is megtörténnék,** (22) **és mindazt, amit imádságban Istenbe vetett bizalommal kértek, meg fogjátok kapni.**”

(23) Azután bement a templomba, és miközben tanított, odamentek hozzá a főpapok és a nép vénei, és megkérdezték: „Milyen hatalommal teszed ezeket? És ki adta meg neked ezt a hatalmat?” (24) Jézus pedig ezt felelte nekik: „**Én is kérdezek tőletek egyetlen ésszerű indokot. Ha azt megmondjátok nekem, akkor én is megmondom majd nektek, milyen hatalommal teszem ezeket.** (25) **Honnan való volt a János által végzett alámerítés? Istentől vagy emberektől?**” Erre fontolgatták magukban a dolgot, mondván: „Ha azt mondjuk: Istentől, azt fogja mondani nekünk: Miért nem ajándékoztátok hát meg bizalmatokkal? (26) Ha pedig azt mondjuk: emberektől, méltán félünk a tömegtől, mert mindenki prófétának tartja Jánost.” (27) Ezért ezt felelték Jézusnak: „Nem tudjuk.” Erre ő is ezt mondta nekik: „**Akkor én magam sem mondom meg nektek, milyen hatalommal teszem ezeket.**”

(28) „**Mit gondoltok? Egy embernek volt két fia. Odament az elsőhöz, és ezt mondta: »Fiam, menj, dolgozz ma a szőlőben!«** (29) **Az így felelt: »Igen, uram!« De nem ment el.** (30) **Aztán odament a másikhoz, és ugyanazt mondta neki. Az így felelt: »Nem akarok.« Később azonban megbánta, és elment.** (31) **A kettő közül**

melyik teljesítette az apa akaratát?” Azt válaszolták: „Az utóbbi.” Erre Jézus azt mondta nekik: **„Ámen, mondom nektek, vámosok és szajhák elöttek mennek be Isten országába.** (32) Eljött ugyanis hozzátok János az igazságosság útján, és ti nem hittetek neki, vámosok és szajhák azonban hittek neki. De ti ezt látva, utólag sem tanúsítottatok megbánást, hogy azután hittetek volna neki.”

(33) **„Hallgassatok meg egy másik példázatot! Volt egy gazda, aki szőlőskertet ültetett, körülvette sövénykerítéssel, szőlőprést ástott benne, őrtornyot épített, majd bérbe adta parasztoknak, és külföldre utazott.** (34) **Amikor elkezdett a termés ideje, elküldte szolgálait a parasztokhoz, hogy megkapja a termés neki járó részét.** (35) **A parasztok azonban megfogták a szolgálait, s az egyiket megverték, a másikat megölték, a harmadikat pedig megkövezték.** (36) **Ismét más szolgálakat küldött el, az előzőeknél többet, de ugyanúgy bántak el velük.** (37) **Utóljára a fiát küldte el hozzájuk, mondván magában: »A fiamat tiszteletben fogják tartani!«** (38) **De amikor a parasztok meglátták a fiút, így beszéltek maguk között: »Ez az örökös! Gyerünk, öljük meg őt, és szerezzük meg az örökségét!«** (39) **Meg is fogták, kidobták a szőlőskerten kívülre, és megölték.**” (40) **„Ha mármost eljön a szőlőskert ura, mit tesz ezekkel a parasztokkal?”** (41) Ezt mondták neki: **„Mint gonoszokat gonoszul elpusztítja őket, a szőlőt pedig más parasztoknak adja bérbe, akik idejében megadják neki a termés neki járó részét.”** (42) Jézus ezt mondta nekik: **„Sohasem olvastátok az Írásokban: »Az a kő, amelyet a házepítők megvizsgáltak és mint alkalmatlant elvetettek, az lett sarokkövé. Az Úr által lett ez, és csodálatos dolog a mi szemünkben.«?** (43) **Ezért azt mondom nektek, hogy Isten elveszi majd tőletek az országát, és olyan népnek adja, amely megtermi annak gyümölcsét.** (44) **És aki erre a kőre esik, szétzúzódik, akire pedig ráesik, azt összemorzsolja.**”

(45) Amikor a főpapok és a farizeusok meghallották Jézus példázatait, felismerték, hogy róluk beszélt. (46) Erre keresték a módját, hogyan tartóztathatnák le, de féltek a tömegtől, mert az prófétának tartotta őt.

22 (1) Jézus megszólalt, és ismét példázatokban beszélt hozzájuk: (2) **„A Mennyek országával úgy vagyunk, mint azzal, amikor egy király lakodalmat rendezett a fiának.** (3) **Kiküldte szolgálait,**

hogy hívják el a meghívottakat a lakodalomba, de azok nem akartak elmenni. (4) Erre ismét kiküldött más szolgálkat, és így szólt: *»Mondjátok meg a meghívottnak: Íme, a lakomámat elkészítettem, ökreimet és a hízlalt állatokat levágtam, minden készen áll! Gyertek a lakodalomba!«* (5) **Ők azonban nem törődtek ezzel, hanem elmentek, az egyik a szántóföldjére, a másik az üzlete után,** (6) a többiek pedig megragadták a szolgálkat, bántalmazták és megölték őket. (7) A király megharagudott, elküldte seregeit, elpusztította azokat a gyilkosokat, és felégette városukat. (8) **Akkor ezt mondta szolgáltnak: »A lakodalom készen van ugyan, de a meghívottak nem voltak rá méltók.** (9) **Menjetek hát ki az útkereszteszűdésekre, és akit csak találtok, hívjátok el a lakodalomba!«** (10) *Azok a szolgálk ki is mentek az utakra, és összegyűjtöttek mindenkit, akit találtak, rosszakat és jókat egyaránt, úgyhogy a lakodalmas terem megtelt vendégekkel.»*

(11) *„Amikor aztán a király bement, hogy megszemlélje a vendégeket, meglátott ott egy embert, aki nem volt lakodalmas ruhába öltözve.* (12) **Így szólt hozzá: »Barátocskám, hogy jöttél be ide lakodalmas ruha nélkül?«** *Az azonban néma maradt.* (13) **Akkor a király azt mondta a szolgáltnak: »Kötözzétek meg kezét-lábát, és dobjátok ki a külső sötétségre! Ott lesz sírás és fogcsikorgatás.«** (14) *Sokan vannak ugyanis a meghívottak, de kevesen a választottak.»*

(15) Akkor a farizeusok elmentek, és megtanácskozták, hogyan ejthetnék őt törbe a beszéde alapján. (16) Azután elküldték hozzá tanítványaikat a heródiánusokkal együtt, s azok ezt mondták: „Mester, tudjuk, hogy őszinte vagy, az igazságnak megfelelően tanítod Isten útját, és nem befolyásol senki, ugyanis nem vagy tekintettel az emberek személyére. (17) Mondd meg tehát nekünk, mit gondolsz: Szabad adót adni a császárnak, vagy nem?” (18) Jézus azonban felismerte rosszindulatukat, és ezt mondta: „*Miért vizsgáztattok engem, ti színészek?* (19) *Mutassátok meg nekem az adópénzt!*” Azok odavittek neki egy dénárt. (20) Ekkor ezt kérdezte tőlük: „*Kinek a képe és felirata ez?*” (21) Azt mondták: „A császáré.” Akkor azt mondta nekik: „**Adjátok meg tehát a császárnak, ami megilleti császárt, viszont adjátok meg Istennek, ami megilleti Istent!**” (22) Amikor ezt meghallották, elcsodálkoztak, otthagyták őt, és elmentek.

(23) Aznap szadduceusok mentek oda hozzá; ők azt mondják, hogy nincs újrafelébresztés. (24) Ezt kérdezték tőle: „Mester, Mózes azt mondta: »Ha valaki gyermekek nélkül hal meg, a testvére kössön sógorházasságot a feleségével, és támasszon utódot a testvérének.« (25) De volt nálunk hét testvér. Az első, miután megházasodott, befejezte életét, és mivel nem volt utóda, feleségét a testvérére hagyta. (26) Hasonlóan járt a második is, a harmadik is, egészen a hetedikig. (27) Végül meghalt az asszony is. (28) Az újrafelébresztéskor mármost a hét közül kinek a felesége lesz? Hiszen mindegyiké volt!” (29) Jézus így válaszolt nekik: „*Azért tévelyegtek, mert nem ismeritek sem az Írásokat, sem Isten erejét.* (30) *Az újrafelébresztéskor ugyanis sem nem nőszülnek, sem férjhez nem mennek, hanem olyanok, mint az angyalok a mennyben.* (31) *A halottak újrafelébresztéséről pedig nem olvastátok, amit Isten mondott nektek:* (32) *»Én vagyok, az Isten Ábrahám számára, és az Isten Izsák számára, és az Isten Jákob számára«? Ő nem halottak, hanem élők számára való Isten.*” (33) Amikor a tömeg ezt meghallotta, megdöbbsent a tanításán.

(34) Amikor pedig a farizeusok meghallották, hogy elnémította a szadduceusokat, egybegyűltek ugyanott. (35) Egyikük, egy törvénytudó, megkérdezte őt, hogy ezzel vizsgáztassa: (36) „Mester, melyik a legnagyobb parancs a törvényben?” (37) Ő pedig ezt mondta neki: „*»Bizonyára szeretni fogod az Urat, a te Istenedet, teljes szíveddel, teljes lényeddel és teljes gondolkodásoddal!*« (38) *Ez a legnagyobb és első parancs.* (39) *A második hasonló hozzá: »Bizonyára szeretni fogod embertársadat, mint önmagadat!*« (40) *Ezen a két parancson függ az egész törvény és a próféták is.*”

(41) Amikor pedig a farizeusok összegyűltek, Jézus megkérdezte tőlük: (42) „*Mit gondoltok a Messiásról? Kinek a fia?*” Azt mondták neki: „Dávidé.” (43) Ő így szólt hozzájuk: „*Hát akkor hogyan hívhatja őt Dávid »úrnak« a Lélek által, mondván:* (44) *»Így szólt az Úr az én uramhoz: Ül a jobb kezem felől, amíg ellenségeidet lábad alá vetem!*« (45) *Ha tehát Dávid maga hívja őt »úrnak«, akkor hogyan fia neki?*” (46) Ám senki sem volt képes egy szóval sem felelni neki, és attól a naptól fogva többé senki sem merte őt megkérdezni.

23 (1) Akkor Jézus így beszélt a tömeghez és tanítványaihoz: (2) „**Mózes székében a farizeusi írástudók ülnek.** (3) *Tehát tegyétek meg és tartsátok meg mindazt, amit csak mondanak nektek, de ne cselekedjetez tetteik szerint, mert mondják ugyan, de nem teszik.* (4) **Súlyos terheket kötöznek össze, és ráteszik az emberek vállára, de maguk még egy ujjukkal sem akarják megmozdítani azokat.** (5) *Minden cselekedetüket azért teszik, hogy az emberek megbámulják őket: kiszélesítik imaszíjukat, és megnagyobbítják ruhájuk szegélyét.* (6) **Kedvelik a díszhelyet a vendégségeken, és az első helyeket a zsinagógában,** (7) **valamint a köszöntéseket a piacon, és azt, ha rabbinak szólítják őket az emberek.**”

(8) „**Ti azonban ne szólíttassátok magatokat rabbinak, mert egy a ti mesteretek, ti pedig mindnyájan testvérek vagytok!** (9) **Atyátoknak se szólítsatok senkit a földön, mert egy a ti atyátok: a mennyei!** (10) **Tanítónak se szólíttassátok magatokat, mert egy a ti tanítótok: a Messiás,** (11) **aki pedig a legnagyobb köztetek, az legyen a szolgátok!** (12) **Aki megmagasítja magát, azt Isten meg fogja alacsonyítani, aki viszont megalacsonyítja magát, azt Isten meg fogja magasítani.**”

(13) „**Jaj nektek, írástudók és farizeusok, ti színészek, mert bezárjátok a Mennyek országát az emberek előtt: ugyanis ti magatok nem mentek be, és a bemenni akarókat sem engeditek bemenni.**”

(14) „**Jaj nektek, írástudók és farizeusok, ti színészek, mert feléletek az özvegyasszonyok házát, és cserébe színlelésből hoszszasan imádkoztok: ezért súlyosabb ítéletben lesz részetek.**”

(15) „**Jaj nektek, írástudók és farizeusok, ti színészek, mert bejárjátok a tengert és a szárazföldet, hogy csak egyetlen prozelitát is megnyerjetez, és ha ez megtörtént, a gehennába juttatjátok, kétszerte inkább magatoknál.**”

(16) „**Jaj nektek, vak vezetők, akik azt mondjátok: »Ha valaki a templomra esküszik, az semmi, de ha valaki a templom aranyára esküszik, az kötelezi.«** (17) **Esztelenek és vakok! Végül is mi a nagyobb? Az arany, vagy a templom, amely szentté teszi az aranyat?** (18) **Továbbá azt mondjátok: »Ha valaki az oltárra esküszik, az semmi, de ha valaki a rajta lévő áldozati adományra esküszik, az kötelezi.«** (19) **Esztelenek és vakok! Végül is mi a nagyobb? Az áldozati adomány, vagy az oltár, amely szentté teszi az áldozati adományt?** (20) **Aki tehát megesküszik az oltárra, az esküszik arra, és**

mindenre, ami rajta van. (21) És aki megesküszik a templomra, az esküszik arra, és arra is, aki benne lakik. (22) És aki megesküszik az égre, az Isten trónjára esküszik, és arra is, aki rajta ül.”

(23) **„Jaj nektek, írástudók és farizeusok, ti színészek, mert tizedet adtok ugyan a mentából, az ánizsból és a köményből, viszont figyelmen kívül hagyjátok a törvény nehezebb részeit: az igazságosságot, az irgalmasságot és a hűséget; az utóbbiakat meg kellene tenni, amazokat pedig nem kellene elhagyni. (24) Vak vezetők! A szűnyogot megszűritek, a tevét pedig lenyelitek.”**

(25) **„Jaj nektek, írástudók és farizeusok, ti színészek, mert a pohár és a tál külsejét tisztogatjátok, belül azonban tele vannak azzal, amit másoktól elraboltok, és elpocsékoltok. (26) Vak farizeus! Tisztítsd meg előbb a pohár belsejét, hogy ezáltal a külseje is tiszta legyen!”**

(27) **„Jaj nektek, írástudók és farizeusok, ti színészek, mert hasonlók vagytok a meszelt sírokhoz, amelyek kívülről szépnek látszanak ugyan, de belül tele vannak halottak csontjaival és mindenféle tisztátalansággal. (28) Így ti is kívülről igaznak látszotok ugyan az emberek előtt, de belül tele vagytok színészkedéssel és törvényszegéssel.”**

(29) **„Jaj nektek, írástudók és farizeusok, ti színészek, mert a próféták sírjait építgetitek, és az igazak síremlékeit díszítgetitek, (30) és azt mondjátok: »Ha atyáink napjaiban éltünk volna, nem vállaltunk volna velük közösséget a próféták vérének kiontásában.« (31) Ezzel magatok tanúskodtok magatok ellen, igazolva, hogy fiait vagytok azoknak, akik meggyilkolták a prófétákat. (32) Ti is töltsétek be atyáitok mértékét! (33) Kígyók, viperafajzatok! Hogyan menekülhetnétek meg a gehennára szóló ítélettől?”**

(34) **„Íme, ezért prófétákat, bölcseket és írástudókat küldök hozzátok, közülük egyeseket megöltök és keresztre feszítetek majd, másokat meg fogtok korbácsolni zsinagógáitokban, és városról városra fogjátok üldözni őket, (35) hogy így rátok szálljon minden igaz vér, amelyet kiontottak a földön, az igaz Ábel véréből Zakariásnak, Barakiás fiának véréig, akit a templom és az oltár között gyilkoltatok meg. (36) Ámen, mondom nektek: mindez elkövetkezik erre a nemzedékre.”**

(37) **„Jeruzsálem, Jeruzsálem, te, aki megölöd a prófétákat, és megkövezed a hozzád küldötteket! Hányszor akartam**

összegyűjteni gyermekeidet, ahogyan a tyúk összegyűjti szárnyai alá csibéit, de ti nem akartátok. (38) Íme, pusztán hagyatik nektek a házatok. (39) Mert mondom nektek: Mostantól semmiképp nem láttok engem, amíg azt nem mondjátok: »Áldott, aki eljön az Úr nevében!«

24 (1) Aztán Jézus kiment a templomból, és elment. Akkor odamentek a tanítványai, hogy megmutassák neki a templom épületeit. (2) Mire ő megszólalt, és ezt mondta nekik: „*Nem látjátok mind ezeket? Ámen, mondom nektek: Semmiképp sem hagyatik itt kő kövön, amelyet le ne rombolnának majd!*”

(3) Amikor pedig az Olajfák-hegyén ült, odamentek hozzá a tanítványok magukban, és így szóltak: „Mondd meg nekünk: Mikor lesz ez, és mi lesz a jele a te eljövetelednek és a világ végének?” (4) Jézus így válaszolt nekik: „Ügyeljetek arra, hogy senki meg ne tévesszen titeket! (5) Mert sokan jönnek majd rám hivatkozva, és azt mondják: »Én vagyok a Messiás!«, és sokakat meg fognak téveszteni. (6) Háborúkról és háborús hírekről fogtok hallani. Vigyázzatok, ne rémüljete meg! Ennek ugyanis meg kell történnie, de ez még nem a vég. (7) Mert nemzet nemzet ellen, és ország ország ellen támad majd. Itt is, ott is éhínség és földrengés lesz. (8) Mindez pedig a szülőfájdalmak kezdete.”

(9) „**Akkor majd szorongattatásoknak adnak át, és megölnék titeket, és minden pogány nemzet gyűlölni fog titeket miattam.** (10) És akkor sokan eltántorodnak majd, kiszolgáltatják egymást és gyűlölik egymást. (11) Sok hamis próféta is támad, és sokakat megtévesztenek. (12) **És mivel megnövekszik a törvényszegés, sokakban kihül a szeretet,** (13) **aki azonban végig állhatatos marad, azt Isten meg fogja menteni.** (14) Az Országoknak ezt az örömhíret hirdetik majd az egész lakott földön, tanúságtételül minden pogány nemzetnek, és akkor jön el a vég.”

(15) „Amikor tehát meglátjátok a pusztító utálatosságot a szent helyen állni, amiről az Úr szólt Dániel próféta által – aki olvassa, értse meg! –, (16) akkor akik Júdeában lesznek, meneküljenek a hegyekbe; (17) aki a lapos háztetőn lesz, ne menjen le, hogy elvigyen valamit a házából; (18) és aki a szántóföldön lesz, ne térjen vissza, hogy elvigye a ruháját. (19) Jaj a várandós és a szoptató asszonyoknak azokban a napokban! (20) Imádkozzatok hát, hogy menekülésetek ne télen legyen, se szombaton, (21) akkor ugyanis

olyan nagy szorongattatás lesz, amilyen nem volt a világ kezdeté óta mostanáig, és nem is lesz többé, (22) és ha Isten meg nem rövidítette volna azokat a napokat, egyetlen test sem menekülne meg, de a kiválasztottak kedvéért megrövidíti majd azokat a napokat. (23) Akkor ha valaki azt mondja nektek: »Nézd, itt a Messiás!«, vagy: »Ott!«, ne higgyétek el, (24) mert hamis messiások és hamis próféták fognak fellépni, nagy jeleket és csodákat művelnek majd, hogy ha lehetséges, megtévesszék még a kiválasztottakat is. (25) Íme, előre megmondtam nektek! (26) Ha tehát azt mondják nektek: »Íme, a pusztaiban van!«, ne menjetek ki, vagy: »Íme, a belső szobákban!«, ne higgyétek el, (27) mert ahogyan a villámlás keletről indul ki, és nyugatig látszik, úgy lesz az Emberfia eljövetele is. (28) Ahol a holttest, ott gyűlnek össze a keselyűk.”

(29) „Ama napok szorongattatása után pedig rögtön el fog sötétedni a nap, a hold nem adja fényét, a csillagok lehullanak az égről, és az egek erői megrendülnek. (30) Akkor aztán látszani fog az Emberfia jele az égen, és akkor jajveszékél majd a föld minden népe, és látni fogják, hogy az Emberfia eljön az ég felhőin nagy erővel és dicsőséggel, (31) és elküldi angyalait nagy harsonaszóval, s azok összegyűjtik kiválasztottait a négy égtáj felől, az ég egyik végétől a másikig.”

(32) „**A fügefától pedig tanuljátok el ezt a példázatot: Amikor ágai már puhává válnak és levelet hajtanak, tudjátok, hogy közel a nyár.** (33) **Ugyanígy vagytok ezzel ti is: Amikor látjátok mindezeket, tudjátok meg, hogy ő közel van, a küszöbön.** (34) **Ámen, mondom nektek: Nem múlik el ez a nemzedék, amíg mindez meg nem történik.** (35) **Az ég és a föld elmúlik, az én szavaim azonban nem múlnak el.”**

(36) „Azt a napot és órát azonban senki sem ismeri, sem az ég angyalai, sem a Fiú, csak egyedül az Atya. (37) Mert amilyenek Noé napjai voltak, olyan lesz az Emberfia eljövetele. (38) Ahogyan ugyanis azokban a napokban, az özönvíz előtt, ettek és ittak, nősültek és férjhez mentek, addig a napig, amelyen Noé bement a bárkába, (39) és nem tudták meg, amíg el nem jött az özönvíz, úgy lesz az Emberfia eljövetele is. (40) Akkor ketten lesznek a mezőn: az egyiket magukhoz veszik, a másikat otthagyják. (41) Ketten örölnék majd a kézimalommal: az egyiket magukhoz veszik, a másikat otthagyják. (42) Legyetek hát résen, mert nem tudjátok, melyik napon jön el Uratok!”

(43) „Azt pedig jegyezzétek meg: **Ha a házigazda tudná, melyik őrváltáskor jön a tolvaj, résen lenne, és nem engedné meg, hogy betörjön a házába.** (44) **Ezért ti is legyetek felkészültek, mert az Emberfia abban az órában jön, amelyikben nem feltételeztétek!**”

(45) „**Ki tehát a hűséges és okos szolga, akit az úr azért rendelt háznépe fölé, hogy idejében kiadja nekik az ételt?** (46) **Szerencsés az a szolga, akit az ura ebben a tevékenységben talál, amikor megérkezik.** (47) **Ámen, mondom nektek: Minden vagyona fölé fogja rendelni.** (48) **De ha az a gonosz szolga azt mondja szívében: »Uram késlekedik«,** (49) **és elkezd verni szolgatársait, meg együtt eszik és iszik a részegekkel,** (50) **megérkezik majd annak a szolgának az ura azon a napon, amelyen nem várja, és abban az órában, amelyről nem tud,** (51) **kettévágatja őt, és a képmutatók sorsában részesíti. Sírás és fogcsikorgatás lesz ott.**”

25 (1) „**Akkor úgy áll majd a dolog a Mennyek országával, mint azzal a tíz szűzzel, akik fogták fáklyájukat, és kimentek a vőlegény fogadására.** (2) **Közülük öten ostobák voltak, öten pedig okosok,** (3) **az ostobák ugyanis magukkal vitték ugyan fáklyájukat, de olajat nem vittek magukkal,** (4) **az okosok viszont fáklyájukkal együtt olajat is vittek edényekben.** (5) **A vőlegény azonban késett, s ők valamennyien elszunnyadtak, és aludtak.** (6) **Éjfélkor kiáltás hallatszott: »Íme, jön a vőlegény! Menjetek ki a fogadására!«** (7) **Akkor felébredtek azok a szüzek mind, és rendbe hozták fáklyájukat,** (8) **de az ostobák így szóltak az okosokhoz: »Adjatok nekünk az olajotokból, mert fáklyáink kialvóban vannak!«** (9) **Az okosok azonban így feleltek: »Nehogy ne legyen elég se nekünk, se nektek, menjetek inkább a kereskedőkhöz, és vásároljatok magatoknak!«** (10) **De amíg azok elmentek, hogy vásároljanak, megjött a vőlegény, és akik felkészültek, bementek vele a lakodalomba, és bezárták az ajtót.** (11) **Később aztán jött a többi szűz is, és így szóltak: »Uram, uram! Nyiss ajtót nekünk!«** (12) **Ő azonban így válaszolt: »Ámen, mondom nektek, nem ismerlek titeket!«**” (13) „**Legyetek tehát résen, mert nem ismeritek sem a napot, sem az órát!**”

(14) „**Mert úgy van ez, mint amikor egy ember külföldre készült, magához hívta szolgálait, és átadta nekik vagyonát.** (15) **Az egyiknek öt talentumot adott, a másiknak kettőt, a harmadiknak**

egyed, mindegyiknek képességeihez mérten, aztán elutazott külföldre. (16) Aki az öt talentumot kapta, rögtön elindult, dolgozni kezdett velük, és nyert másik ötöt. (17) Ugyanígy aki a kettőt kapta, nyert másik kettőt. (18) Aki pedig az egyet kapta, elment, gödröt ásott a földbe, és belerejtette urának pénzét. (19) Hosszú idő múlva aztán megjött azoknak a szolgálknak az ura, és elszámoltatta őket. (20) Odament az, aki az öt talentumot kapta, odavitt másik öt talentumot, és azt mondta: »Uram, öt talentumot adtál át nekem. Nézd, másik öt talentumot nyertem hozzá!« (21) Ura ezt mondta neki: »Jól van, jó és bízó szolga! Kevésben bízó voltál, sok fölé foglak rendelni. Menj be urad örömlakomájára!« (22) Odament az is, aki a két talentumot kapta, és azt mondta: »Nézd, másik két talentumot nyertem hozzá!« (23) Ura ezt mondta neki: »Jól van, jó és bízó szolga! Kevésben bízó voltál, sok fölé foglak rendelni. Menj be urad örömlakomájára!« (24) Odament aztán az is, aki az egy talentumot kapta, és azt mondta: »Uram, úgy ismertelek meg, hogy kemény ember vagy, ott is aratsz, ahol nem vetettél, és onnan is gyűjtesz, ahová nem osztogattál, (25) ezért félelmemben elmentem, és elrejtettem a talentumodat a földben. Nézd, megvan neked, ami a tiéd!« (26) Ura azonban így felelt neki: »Rossz és aggályoskodó szolga! Úgy tudtad, hogy ott is aratok, ahol nem vetettem, és onnan is gyűjtök, ahová nem osztogattam? (27) Oda kellett volna hát adnod a pénzemet a pénzváltóknak, így megérkezésemkor kamatostul kaptam volna vissza azt, ami az enyém!« (28) Majd azt mondta: »Vegyétek hát el tőle a talentumot, és adjátok oda annak, akinek tíz talentuma van! (29) Mindannak ugyanis, akinek van, még adatik, és fölöslege lesz, akinek pedig nincs, attól még az is elvételik, amije van. (30) Ezt a használhatatlan szolgát pedig dobjátok ki a külső sötétségre: ott sírás és fogsikorgatás lesz!«

(31) „Amikor pedig az Emberfia eljön dicsőségében, és vele az összes angyalok, akkor dicsőséges trónjára ül majd, (32) és összegyűlik előtte minden nemzet, és elkülöníti őket egymástól, ahogyan a pásztor elkülöníti a juhokat a kecskéktől, (33) s a juhokat a jobbára állítja, a kecskéket pedig baljára. (34) Akkor így szól majd a király a jobbán állókhöz: »Gyertek ide, Atyám áldottai, örököljétek az országot, amely nektek készült a világ megalapítása óta! (35) Mert éhes voltam, és ennem adtatok, szomjas voltam, és megittattatok, idegen voltam, és befogadtatok, (36) meztelen voltam, és felruháztatok, beteg voltam, és meglátogatta-

tok, börtönben voltam, és eljöttetek hozzám.» (37) Akkor így felelnek majd neki az igazak: »Uram, mikor láttunk éhesnek, és tápláltunk téged, vagy szomjasnak, és itattunk meg? (38) Mikor láttunk idegennek, és fogadtunk be, vagy mezítelennek, és ruháztunk fel? (39) Mikor láttunk betegnek vagy börtönben, és mentünk el hozzád?« (40) És a király ezt feleli majd nekik: »Ámen, mondom nektek, valahányszor [ezt] tettétek egynek a legkisebb testvéreim közül, nekem tettétek.« (41) Akkor szól majd a balján állókhoz is: »Menjetek tőlem, átkozottak, az örök tűzbe, amely az Ördögnek és angyalainak készült! (42) Mert éhes voltam, de nem adtatok ennem, szomjas voltam, de nem itattatok meg, (43) idegen voltam, de nem fogadtatok be, mezítelen voltam, de nem ruháztatok fel, beteg voltam, és börtönben, de nem látogattatok meg.« (44) Akkor így felelnek majd neki: »Uram, mikor láttunk éhesnek vagy szomjasnak vagy idegennek vagy mezítelennek vagy betegnek vagy börtönben, de nem szolgáltunk neked?« (45) Akkor ezt feleli majd nekik: »Ámen, mondom nektek, valahányszor nem tettétek ezt egynek a legkisebb testvéreim közül, nekem sem tettétek.« (46) És ezek elmennek majd az örök büntetésre, az igazak pedig az örök életre.”

26 (1) És történt, hogy amikor Jézus befejezte mindezeket a beszédeket, ezt mondta tanítványainak: (2) „*Tudjátok, hogy két nap múlva lesz a pászka ünnepe, és az emberfiát Isten kiszolgáltatja, hogy keresztre feszítsék.*” (3) Akkor összegyűltek a főpapok, az írástudók és a nép vénei a Kaifás nevű főpap palotájának belső udvarában, (4) és megtanácskozták, hogy csellel letartóztatják Jézust, és megölik. (5) De ezt mondták: „Ne az ünnepi tolongásban, hogy ne támadjon zavargás a nép között!”

(6) Miközben pedig Jézus Betániában a leprás Simon házában volt, (7) odament hozzá egy asszony, akinél alabástrom edényben nagy értékű olaj volt, és Jézus fejére öntötte, amikor éppen asztalnál ült. (8) Ahogy meglátták ezt a tanítványok, bosszúság fogta el őket, és így szóltak: „Mire való ez a pocskéolás? (9) Mert drágán el lehetett volna adni, és az árát a szegényeknek lehetett volna adni!” (10) Jézus azonban észrevette ezt, és így szólt hozzájuk: „*Miért okoztok fáradalmat ennek az asszonynak? Hiszen jó tettet vitt végre rajtam!* (11) *A szegények ugyanis minden-*

kor veletek lesznek, én azonban nem leszek veletek mindenkor. (12) Mert amikor ezt az olajat a testemre öntötte, temetésemre készített elő. (13) Amen, mondom nektek, bárhol hirdetik majd meg ezt az örömezenetet az egész világon, azt is elmondják, amit ő tett, az ő emlékezetére.”

(14) Akkor egy a tizenkettő közül, akit Júdásnak, a kairóti férfinak hívnak, elment a főpapokhoz, (15) és így szólt: „Mit szándékoztok nekem adni, ha kiszolgáltatom őt nektek?” Azok pedig harminc ezüstöt rendeltek neki. (16) Attól fogva kereste az alkalmas időt, hogy kiszolgáltassa őt.

(17) A kovásztalan kenyerek ünnepének első napján a tanítványok odamentek Jézushoz, és így szóltak: „Mit akarsz, hol készítsük el neked a pászkabarányt, hogy megehed?” (18) Ő pedig azt mondta: „**Menjete el titokban a városba, egy bizonyos emberhez, és mondjátok meg neki: »A Mester üzeni: Az én időm közel van. Nálad tartom meg tanítványaimmal a pászkavacsorát.«**” (19) A tanítványok úgy tettek, ahogyan Jézus elrendelte nekik, és elkészítették a pászkabarányt.

(20) Amikor aztán beesteledett, Jézus asztalhoz telepedett a tizenkét tanítvánnyal, (21) és miközben ettek, így szólt: „**Amen, mondom nektek, hogy egy közületek ki fog szolgáltatni engem.**” (22) Erre nagyon elszomorodtak, és valamennyien elkezdték mondogatni neki: „Csak nem én vagyok az, Uram?” (23) Ő pedig így felelt: „**Aki éppen velem együtt mártotta kezét a táliba, az szolgáltat ki engem.** (24) **Az emberfia elmegy ugyan, amint megíratott róla, de jaj annak az embernek, aki kiszolgáltatja az emberfiát. Jobb lenne számára, ha nem vált volna azzá az emberré, akivé lett.**” (25) Megszólalt Júdás is, aki kiszolgáltatta őt, és ezt mondta: „Csak nem én vagyok az, Rabbi?” Mire Jézus ezt mondta neki: „**Te mondtad.**”

(26) Miközben ettek, Jézus a kezébe vett egy darab kenyeret, elmondta fölötte az áldást, megtörte, és miután odaadta a tanítványoknak, ezt mondta: „**Vegyétek, egyétek! Ez vagyok én.**” (29) „**De mondom nektek, mostantól fogva semmiképp nem iszom a szőlőtőnek ebből a terméséből addig a napig, amikor majd újra iszom veletek Atyám országában.**” (27) Aztán kezébe vette a poharat, és miután hálát adott, odaadta nekik e szavakkal: „**Igyatok ebből mindnyájan, (28) mert ez a vérem, a szövetségé, az a vér, amely sokakért kiontatik Isten által a bűnök bocsánatára!**”

(30) Zsoltárokat énekelve kimentek az Olajfák-hegyére.

(31) Akkor így szólt hozzájuk Jézus: „**Ti mindannyian eltántorultok majd tőlem ezen az éjszakán, mert megíratott: »Meg fogom verni a pásztort, és szétszóródnak majd a nyáj juhái.«** (32) **Mihelyt azonban Isten kihúzott engem a bajból, előttemek megyek majd vissza Galileába.**” (33) Erre megszólalt Péter, és ezt mondta neki: „Lehet, hogy mindannyian eltántorulnak majd tőled, de én sohasem fogok eltántorulni!” (34) Jézus akkor így szólt hozzá: „**Amen, mondom neked, hogy ezen az éjszakán, mielőtt a kakas kiált, háromszor tagadsz meg engem.**” (35) Mire Péter azt mondta neki: „Ha meg kellene is hálnom veled együtt, semmiképpen sem foglak megtagadni téged!” Hasonlóan beszélt a többi tanítvány is mind.

(36) Akkor elment velük Jézus arra a birtokocskára, amelyet Getszemáninak hívnak, s ott azt mondta a tanítványoknak: „**Üljetek le itt, amíg elmegyek amoda, és imádkozom!**” (37) Aztán maga mellé véve Pétert és Zebedeus két fiát, szomorkodni kezdett, és kezdte elveszíteni nyugalmát. (38) Akkor így szólt hozzájuk: „**Olyan szomorú vagyok, hogy belehalok! Maradjatok itt, és legyetek résen velem!**” (39) Majd kissé előrébb ment, arca borult, és így imádkozott: „**Atyám, ha lehetséges, távozzék el tőlem ez a pohár! Mindazonáltal nem úgy fogok cselekedni, ahogyan én akarom, hanem ahogyan te.**” (40) Aztán visszament a tanítványokhoz, és alva találta őket. Ezért így szólt Péterhez: „**Ennyire nem volt erőtok egy órát sem résen lenni velem?** (41) **Legyetek résen, és imádkozzatok, hogy le ne gyűrjön titeket a próbatétel! Mert legbelül készséges ugyan az ember, de testi mivoltában erőtlen.**” (42) Ismét, másodszor is elment, és így imádkozott: „**Atyám, ha nem távozhat el tőlem ez a pohár anélkül, hogy ki ne igyam, legyen meg az akaratod.**” (43) Amikor ismét visszament, megint alva találta őket, mert elnehezedett a szemük. (44) Ott hagyta őket, ismét elment, és harmadszor is imádkozott, és megint ugyanazt mondta. (45) Akkor odament a tanítványokhoz, és azt mondta nekik: „**Aludjatok csak tovább, és pihenjétek ki magatokat! Lássátok hát: Eljött az óra, amikor Isten bűnösök kezének szolgáltatja ki az embert, és így engem is!** (46) **Keljetek föl! Menjünk előre! Lássátok, hogy megérkezett, aki kiszolgáltat engem!**”

(47) Még miközben beszélt, íme, megjött Júdás, a Tizenkető egyike, és vele törökkel és dorongokkal felfegyverzett nagy tömeg a főpapoktól és a nép véneitől. (48) Aki kiszolgáltatta őt, jelet adott nekik: „Akit megcsókolok, ő az. Tartóztassátok le!” (49) És azonnal odament Jézushoz, és így szólt: „Légy üdvözölve, Rabbi!” És izgatottan megcsókolta őt. (50) Jézus pedig ezt mondta neki: „*Barátocskám, amiért itt vagy, abból a célból csókolsz meg?*” Akkor odamentek, megragadták Jézust, és letartóztatták. (51) És íme, egy azok közül, akik Jézussal voltak, kinyújtotta karját, kihúzta törét, rásújtott a főpap rabszolgájára, és levágta a fülét. (52) Akkor így szólt hozzá Jézus: „*Tedd vissza törödet a helyére, mert mindazok, akik tört ragadnak, a tör által vesznek el!*” (53) *Vagy azt gondolod, nem hívhatnám segítségül Atyámat, és nem bocsátana rendelkezésemre azonnal tizenkét légiónyi angyalnal is többet?* (54) *De hát akkor hogyan teljesednének be az Írások, hogy ennek így kell történnie?*” (55) Abban az órában Jézus ezt mondta a tömegnek: „*Mint valami terrorista ellen, úgy vonultatok ki törökkel és dorongokkal, hogy elfogjatok. Nap mint nap a templomban ültem és tanítottam, de nem tartóztattatok le.*” (56) *De ez az egész azért történt, hogy beteljesedjenek a próféták írásai.*” Ekkor a tanítványok mind elhagyták őt, és elfutottak.

(57) Azok pedig letartóztatták Jézust, és elvezették Kaifás főpaphoz, ahol összegyűltek az írástudók és a vének. (58) Péter azonban messziről követte őt, egészen a főpap palotájának belső udvaráig, bement, és együtt ült a szolgálkkal, hogy lássa a dolog végét.

(59) A főpapok pedig, és az egész Főtanács hamis tanúvallomást keresett Jézus ellen, hogy így halálra ítélhessék, (60) de nem találtak, jóllehet sok hamis tanú jött oda. Végül odajöttek ketten, (61) és ezt mondták: „Ez azt mondta: »Le tudom rombolni Isten szentélyét, és három nap alatt fel tudom építeni.«” (62) Ekkor a főpap felállt, és így szólt hozzá: „Semmit sem felelsz arra, amit ezek ellened vallanak?” (63a) Jézus azonban hallgatott.

(63b) A főpap ekkor ezt mondta neki: „Megesketek az élő Istenre, hogy mondd meg nekünk: Te vagy-e a Messiás, az Isten fia?” (64) Jézus így szólt hozzá: „*Ezt te mondtad. Viszont én azt mondom nektek: Mostantól fogva látni fogjátok az emberfiát az Erő jobbán ülni, és jönni az ég felhőivel.*” (65) Ekkor a főpap megszaggatta ruháit, és így szólt: „Meggyalázta Istent! Mi szük-

ségünk van még tanúkra? Íme, most hallottátok az istengyalázást! (66) Mit gondoltok?” Azok pedig így feleltek: „Méltó a halálra!” (67) Akkor szembeköpték, megverték, mások megpofozták, (68) mondván: „Prófétáld meg nekünk, te Messiás, ki az, aki megütött téged!”

(69) Péter eközben kinn ült az udvaron. Odament hozzá egy szolgálólány, és így szólt: „Te is a galileai Jézussal voltál!” (70) Ő azonban mindenki előtt letagadta, mondván: „Nem tudom, mit beszélsz.” (71) Aztán kiment a kapualjba, de meglátta őt egy másik szolgálólány, és azt mondta az ott lévőeknek: „Ez a nazoreus Jézussal volt!” (72) És ismét letagadta, esküvel: „Nem ismerem azt az embert.” (73) Kis idő múltán odamentek azok, akik ott álltak, és azt mondták Péternek: „Valóban te is közülük való vagy, mert a beszéded is leleplez téged!” (74) Akkor elkezdett átkozódni és esküdni: „Nem ismerem azt az embert.” És rögtön megszólalt a kakas. (75) Péter ekkor visszaemlékezett Jézus beszédére, amellyel megmondta: „*Mielőtt a kakas kiált, háromszor megtagadsz engem.*” Kiment kívülre, és ott keserves sírásra fakadt.

27 (1) Amikor reggel lett, a főpapok és a nép vénei valamennyien meghozták a határozatot Jézus ellen, hogy megölik őt; (2) megbilincselve el is vezették, és kiszolgáltatták Pilátusnak, a helytartónak.

(3) Akkor Júdás, aki kiszolgáltatta őt, látta, hogy elítélték, ezért megbánta tettét, és visszavitte a harminc ezüstöt a főpapoknak és a véneknek, (4) mondván: „Bűnt követtem el, mert ártatlan vért szolgáltatam ki!” Azok azonban azt mondták: „Mi közünk hozzá? Te lásd!” (5) Erre a földhöz vágta a szentélyben az ezüstöket, és eltávozott. Aztán elment, és felakasztotta magát. (6) A főpapok pedig felszedték az ezüstöket, és azt mondták: „Nem szabad a templomi kincshez tenni, mivel vérdíj.” (7) Tanácsot tartottak hát, és megvásárolták rajta a fazekas mezejét, temetkezési helyül az idegenek számára. (8) Ezért azt a mezőt a mai napig Vérmezőnek hívják. (9) Ekkor beteljesedett, amit az Úr megmondott Jeremiás próféta által, aki azt mondja: „És fogtam a harminc ezüstöt, a felbecsültnek árát, akit ennyire becsültek Izrael fiai részéről, (10) és odaadtam a fazekas mezejéért, ahogyan elrendelte nekem az Úr.”

(11) Jézust pedig a helytartó elé állították, és a helytartó megkérdezte őt: „Te vagy a zsidók királya?” Erre Jézus így szólt: **„Ezt te mondd.”** (12) És miközben a főpapok és a vének vádolták, semmit sem válaszolt. (13) Akkor így szólt hozzá Pilátus: „Nem hallod, mi mindent vallanak ellened?” (14) De nem válaszolt neki egyetlen szóra sem, úgyhogy a helytartó nagyon csodálkozott.

(15) Minden húsvéti ünnepen a helytartó szabadon szokott engedni a tömegnek egy foglyot, akit éppen akartak. (16) Volt akkor egy hírhedt foglyuk, akit Barabbásnak hívtak. (17) Amikor tehát összegyűltek, Pilátus ezt mondta nekik: „Mit akartok, kit engedjek szabadon nektek? Barabbást vagy Jézust, akit messiásnak neveznek?” (18) Tudta ugyanis, hogy rosszindulatból szolgáltatták ki őt.

(19) Miközben még bírói székében ült, felesége hozzá küldött valakit ezzel az üzenettel: „Semmi dolgod ne legyen ezzel az igaz emberrel, ugyanis ma álmomban sokat szenvedtem miatta!” (20) A főpapok és a vének azonban rábeszéléstől a tömeget, hogy Barabbást kérjék ki, Jézust viszont veszejtsék el. (21) A helytartó pedig megszólalt, és ezt mondta nekik: „Mit akartok, a kettő közül kit engedjek szabadon nektek?” Azok pedig azt mondták: „Barabbást!” (22) Pilátus így szólt hozzájuk: „Mit tegyek hát Jézussal, akit messiásnak neveznek?” Mindannyian azt mondták: „Feszítsék keresztre!” (23) Ő azonban ezt mondta: „De hát mi rosszat tett?” Azok viszont még jobban kiáltoztak: „Feszítsék keresztre!” (24) Amikor aztán Pilátus látta, hogy igyekezete semmit sem használ, hanem csak nagyobb lesz a zavargás, vizet hozatott, a tömeg szeme láttára megmosta a kezét, és így szólt: „Ártatlan vagyok ennek az igaz embernek a vére ontásában! Ti lássátok!” (25) Az egész nép így felelt: „Vére szálljon ránk és gyermekeinkre!” (26) Akkor szabadon engedte nekik Barabbást, Jézust pedig megkorbácsoltatta, és kiszolgáltatta, hogy keresztre feszítsék.

(27) Akkor a helytartó katonái magukkal vitték Jézust a praetoriumba, és összegyűjtötték köréje az egész őrséget. (28) Levetkőztették, majd skarlátvörös katonai köpenyt adtak rá, (29) tövisből koronát fontak, és rátették a fejére; nádszálat adtak a jobb kezébe, térdre borultak előtte, és így gúnyolták ki: „Üdv neked, zsidók királya!” (30) Azután leköpdösték, elvették tőle a nádszálat, és a fejét verték vele. (31) Miután kigúnyolták, levették róla a köpenyt, ráadták saját ruháit, és elvezették, hogy keresztre feszítsék.

(32) A városból kifelé menet rátaláltak egy Simon nevű cirénei emberre: erre rákényszerítették, hogy vigye Jézus keresztjét. (33) Amikor megérkeztek arra a helyre, amelyet Golgotának, azaz Koponyahelynek neveznek, (34) epével kevert bort adtak neki inni, de miután megízlelte, nem akart inni. (35) Miután pedig keresztre feszítették, és szétosztották ruháit, sorsot vetve rájuk, (36) leültek, és ott őrizték. (37) Az ellene emelt vádat írásban a feje fölé tették: **EZ JÉZUS, A ZSIDÓK KIRÁLYA**. (38) Akkor keresztre feszítettek vele két terroristát is, egyet jobb oldala, és egyet bal oldala felől.

(39) Az arra járók gyalázták őt, és fejüket rázva mondogatták: (40) „Te, aki lerombolod a szentélyt, és három nap alatt fölépíted, mentsd meg magadat, ha Isten fia vagy, és gyere le a keresztről!” (41) Hasonlóan gúnyolódtak a főpapok is az írástudókkal és a vénekkel együtt, és így szóltak: (42) „Másokat megmentett, önmagát nem képes megmenteni! Ő Izrael királya? Jöjjön le most a keresztről, és akkor majd hiszünk benne! (43) Istenben bízott, szabadítsa meg most, ha szereti őt – azt mondta ugyanis: »Isten fia vagyok!«” (44) Ugyanígy szidalmazták a vele együtt keresztre feszített terroristák is.

(45) A hatodik órától fogva sötétség lett az egész földön a kilencedik óráig. (46) A kilencedik óra körül Jézus nagy hangon felkiáltott: „**Éli, Éli, lema szabakhtani?**”, ami azt jelenti: „**Istennem, Istennem, miért hagytál el engem?**” (47) Az ott állók közül néhányan meghallották ezt, és így szóltak: „Ez Illést hívja!” (48) Közülük az egyik azonnal elfutott, fogott egy szivacsot, megtöltötte ecettel, rátűzte egy nádra, és inni adott neki. (49) A többiek azonban azt mondták: „Hagyd! Lássuk meg, eljön-e Illés, hogy megmentse?” (50) Jézus pedig ismét nagy hangon kiáltott, és elengedte a Lelket.

(51) És íme, a szentély függőnye ekkor fölülről az aljáig kettéhasadt, és a föld megrendült, és a sziklák meghasadtak, (52) és a sírok megnyíltak, és sok elhunyt szentnek a teste talpra állt, (53) és az ő talpra állása után kijöttek a sírokból, bementek a szent városba, és sokaknak megjelentek. (54) Amikor a százados és akik vele őrizték Jézust, látták a földrengést és a történeteket, nagy félelem fogta el őket, és azt mondták: „Ez valóban egy istenfiú volt!”

(55) Volt ott sok asszony is, akik messziről szemlélték az eseményeket; ezek Galileából követték Jézust, és szolgáltak neki;

27,56–28,9

(56) köztük volt Mária, a magdalai, és Mária, Jakab és József anyja, és Zebedeus fiainak anyja.

(57) Amikor pedig estére járt az idő, eljött egy Arimateából való gazdag ember, név szerint József, aki maga is tanítványa lett Jézusnak; (58) ez odament Pilátushoz, és elkérte Jézus testét. Akkor Pilátus megparancsolta, hogy adják ki neki a testet. (59) József aztán átvette a testet, becsavarta azt egy tiszta vászonlepelbe, (60) és elhelyezte azt a saját új sírboltjában, amelyet sziklába vágatott, és miután nagy követ hengerítettett a sírbolt ajtajába, elment. (61) De ott volt Mária, a magdalai és a másik Mária: a sírral szemben ültek.

(62) Másnap azonban, az előkészület napját követő napon a főpapok és a farizeusok összegyűltek Pilátusnál, (63) és így szóltak: „Uram, eszünkbe jutott, hogy ez a csaló még életében azt mondta: »Három nap múltán újból talpra állok!« (64) Parancsold meg hát, hogy a harmadik napig helyezték biztonságba a sírt, nehogy odamenjenek a tanítványai, és ellopják őt, majd azt mondják a népnek: »Isten fölébresztette a halottak közül!« Ez az utóbbi család rosszabb lenne, mint az első.” (65) Pilátus ezt mondta nekik: „Vigyetek innen őrséget! Menjetek el, és helyezzétek biztonságba a sírt, ahogy tudjátok!” (66) Azok elmentek, és miután lepecsételték a követ, az őrség jelenlétében biztosították a sírt.

28 (1) A szombat elmúltával, a hét első napjára virradóan Mária, a magdalai és a másik Mária elment, hogy megszemlélje a sírt. (2) És íme, nagy földrengés támadt, ugyanis az Úr angyala leszállt az égből, odament, elhengerítette a követ, és ráült. (3) Alakja olyan volt, mint a villámlás, ruhája pedig fehér, mint a hó. (4) Tőle való félelmükben az őrzők megremegtek, és olyanokká lettek, mint a holtak. (5) Az angyal pedig megszólalt, és ezt mondta az asszonyoknak: „Ti ne féljétek! Tudom ugyanis, hogy a keresztre feszített Jézust keressétek. (6) Nincs itt, mert Isten fölébresztette, ahogyan megmondta! Gyertek ide, nézzétek meg a helyet, ahol feküdt! (7) Aztán gyorsan menjetek el, és mondjátok meg tanítványainak, hogy Isten fölébresztette a halottak közül, és íme, elöttek meg Galileába, ott látni fogjátok őt. Íme, megmondtam nektek!” (8) Félelemmel és nagy örömmel, gyorsan elmentek a sírbolttól, és elfutottak, hogy megvigyék a hírt tanítványainak. (9) És íme, Jézus jött szembe velük, és ezt mondta: „*Legyetek üdvözöl-*

ve!” Azok pedig odamentek, megragadták a lábát, és leborultak előtte. (10) Akkor Jézus így szólt hozzájuk: „*Ne féljete! Menjete el sietve, vigyete meg a hírt testvéreimnek, hogy menjenek el Galileába, és ott majd látni fognak engem.*”

(11) Miközben azok úton voltak, íme, néhányan az őrség tagjai közül elmentek a városba, és megvitték a hírt a főpapoknak mindarról, ami történt. (12) Azok összegyűltek a vénekkal, és tanácsot tartottak, azután elég sok ezüstpénzt adtak a katonáknak, (13) és így szóltak: „Mondjátok azt, hogy éjszaka, amíg mi aludtunk, eljöttek a tanítványai, és ellopták őt! (14) És ha a helytartó meghallaná ezt, mi majd meggyőzzük, és levesszük rólatok a gondot.” (15) Azok pedig elfogadták a pénzt, és úgy tettek, ahogyan kitanították őket. Ez a szóbeszéd a mai napig elterjedt a zsidók között.

(16) A tizenegy tanítvány pedig elment Galileába, arra a hegyre, ahová Jézus rendelte őket. (17) Amikor meglátták őt, leborultak előtte, de kételyek támadtak bennük. (18) Jézus odament, és így beszélt hozzájuk: „*Isten nekem adott meg minden hatalmat a mennyben és a földön.* (19) **Menjete el tehát, és tegyete tanítvánnyá minden pogány nemzetet, és merítsete alá őket az Atya és a Fiú és a szent Lélek nevében,** (20) *és tanítsatek őket mindannak megtartására, amit megparancsoltam nektek. És íme, én veletek vagyok minden nap a világ végezetéig!*”

KOMMENTÁR

AZ EVANGÉLIUM MÁTÉ* SZERINT

1 ¹(1) Jézus Krisztus történetének könyve²; ő Dávid fia, Áb-

* A Máté-evangélium szerzőjének kilétéről, keletkezésének helyéről és idejéről mindmáig élénk vita folyik a szakirodalomban, ezért fogódzóként röviden csak a következőket jegyezzük meg: A szerző hellenista zsidókeresztény, aki görögül beszélő, de többségükben zsidó származású keresztényeknek, görögül írta művét; fölhasználta Márk evangéliumát és a Beszédforrást (Q), ezeknek és ún. „saját anyagának” földolgozásában döntően zsidókeresztény hagyományokra támaszkodott, de pogánykeresztény, sőt kumráni hatások is érték. Elképzelhető, hogy az általa feldolgozott hagyományok Máté apostolra is támaszkodnak, és (főképpen a 16,13-20-ból) látszik, hogy azokban az egyházi közösségekben, amelyekben mozgott és amelyeknek írt, Péter apostol vitathatatlan tekintély volt. Ezek alapján az evangélium keletkezési helyének Szíriát, közelebbről annak Galileával határos vidékét tekinthetjük, a keletkezés idejét pedig 80-90 közé tehetjük.

¹ Máté evangéliumának 1-2. fejezete – hasonlóan a Lukács-evangélium 1-2. fejezetéhez – Jézus születésének és Jézus gyermekiségének „történetét” tartalmazza, ezért gyermekésg-történetnek szokták nevezni ezeket a fejezeteket. Ez az elnevezés megtévesztő, hiszen szó sincs arról, hogy (minden tekintetben) megbízható történeti beszámolóval lenne dolgunk; helyesebb tehát gyermekésg-evangéliumokról beszélni, mert mindkét evangélista egymástól független, önálló forrásokat használ, saját igehirdetési és teológiai céllal válogatja ki és rendezi anyagát (ebből érthető, hogy leírásuk nem egyeztethető össze egykönnyen, sőt adott esetben ellentmond egymásnak).

Mivel minket (a felnőtt) Jézus saját tanítása, illetve tettei érdekelnek, a gyermekésg-evangéliumok kommentálásától eltekintünk, a bennük foglalt adatok történetiségét vagy helyes értelmezését illetően nem kívánunk állást foglalni.

² „Történet” helyett fordíthattunk volna „leszármazást” vagy „eredetet” is; választásunkat a szövegösszefüggés indokolja: a „történetének könyve” kifejezés eredetileg csak a családfára vonatkozott, de azáltal, hogy Máté beemelte evangéliumába, kettős szerepet kapott, és az egész mű feliratává is vált, azaz már nemcsak Jézus leszármazására, hanem egész (nyilvános) életútjára is utal. (Ugyanezzel a *geneszisz* szóval találkozunk majd a 18. versben, de ott nyilvánvalóan „születést” jelent.)

rahám fia³.

⁴(2) Ábrahám nemzette Izsákot, Izsák pedig⁵ nemzette Jákobot, Jákob nemzette Júdát és fivéreit, (3) Júda nemzette Támárral Fáeszt és Zárát, Fáesz nemzette Eszrómot, Eszróm nemzette Arámot, (4) Arám nemzette Aminádábot, Aminádáb nemzette Náásszont, Náásszón nemzette Szálmónt, (5) Szálmón nemzette Ráhábbal Boázt, Boáz nemzette Ruttal Jóbédet, Jóbéd nemzette Jesszét, (6) Jessze nemzette Dávidot, a királyt.

(7) Dávid pedig nemzette Uriás [feleségével] Salamont, Salamon nemzette Roboámot, Roboám nemzette Ábiát, Ábiá nemzette Ászáfot, (8) Ászáf nemzette Józsafátot, Józsafát nemzette Jórámot, Jórám nemzette Oziást, (9) Oziás nemzette Jóátámot, Jóátám nemzette Ákházt, Ákház nemzette Ezekiást, (10) Ezekiás nemzette Manasszét, Manasszé nemzette Ámószot, (11) Ámósz nemzette Józiást, Józiás nemzette Jekhoniást és fivéreit a babiloni áttelepítés idején.

(12) A babiloni áttelepítés után Jekhoniás nemzette Szalatiélt, Szalatiél nemzette Zorobábelt, (13) Zorobábel nemzette Ábiudot, Ábiud nemzette Eliákimot, Eliákim nemzette Ázort, (14) Ázor nemzette Szádókot, Szádók nemzette Ákimot, Ákim nemzette Eliudot, (15) Eliud nemzette Eleázárt, Eleázár nemzette Máttánt, Máttán nemzette Jákobot, (16) Jákob nemzette Józsefet, [annak a] Máriának a férjét, akitől született Jézus, akit Krisztusnak mondanak.⁶

(17) A nemzedékek összege tehát: Ábrahámtól Dávidig ti-

³ A „Dávid fia” kifejezés Jézus messiási mivoltát akarja kifejezni, az „Ábrahám fia” pedig azt, hogy Jézusban teljeseedik be az Ábrahámnak adott isteni ígéret (1Móz 12,3).

⁴ Ahogy Lukács evangéliumában, itt sem történeti hitelességgel bír, hanem teológiai mondanivalót hordozó családfával (nemzetségtáblával) van dolgunk: Máté azt akarja bizonyítani vele, hogy Jézus hozzátartozik Izrael népéhez és Dávid nemzetségéhez, és hogy ő az Isten által megígért messiás, akit azonban Máté – Lukács prófétai messiásától eltérően – királyi messiásként értelméz.

⁵ A „pedig” (gör. *de*) szócska végigvonul az egész családfán, de a gördülékenyebb stílus kedvéért a továbbiakban kihagyjuk.

⁶ A kódexek három különböző formában tartalmazzák ezt a verset: 1) Fenti fordításunk szerint, azaz: Jákob nemzette Józsefet, [annak a] Máriának a férjét, akitől született Jézus, akit Krisztusnak mondanak. 2) Jákob nemzette Józsefet, akinek a [vele] eljegyzett szűz, Mária szülte Jézust, akit Krisztusnak mondanak. 3) Jákob nemzette Józsefet, József pedig – akivel eljegyezték Mári-

zennégy nemzedék, Dávidtól a babiloni áttelepítésig tizennégy nemzedék, és a babiloni áttelepítéstől Krisztusig tizennégy nemzedék.⁷

(18) (Jézus) Krisztus születése pedig így történt: Anyja, Mária jegyese volt Józsefnek, [de] mielőtt [még] egybekeltek⁸ [volna], kitűnt, hogy várandós⁹ szent Lélektől. (19) József pedig, a férje, mivel igaz[ságos]¹⁰ [ember] volt, és nem akarta őt szegyenbe hozni, elhatározta, hogy titokban bocsátja el. (20) De miközben ezt fontolgatta magában, íme, az Úr [egyik] angyala megjelent neki álmában, [és így] szólt: „József, Dávid fia, ne félj magadhoz venni feleségedet, Máriát, ami ugyanis benne fogant, az szent Lélektől van. (21) Fiút fog szülni, és a Jézus¹¹ nevet add neki, mert ő fogja megmenteni népét annak bűneitől.” (22) Mindez pedig azért történt, hogy beteljesedjék, amit az Úr a próféta szavával mon-

---

át, a szüzet – nemzette Jézust, akit Krisztusnak mondanak.

A harmadik forma (sínai szír kódex) határozottan József *testi* apaságáról beszél. A vonatkozó mellékmondat („akit Krisztusnak mondanak”) teremti meg a hidat a 18. verssel kezdődő elbeszéléshez, amely majd *jogi* apasággá alakítja át József természetes apaságát, megfelelően a zsidó alapelvnek: „Ha valaki azt mondja: »Ez az én fiam«, akkor az az ő fia.” Az első forma (pl. *Alef* és *B* kódex) igyekszik *egyensúlyt* teremteni a két felfogás között: Józsefről Mária férjeként beszél, Máriáról pedig mint aki Jézust szülte. A második forma (pl. ólatin kódexek, a Cureton által felfedezett szír, ill. az örmény fordítás) viszont kifejezetten a *szűzi* szülést hangsúlyozza. (Vö. Lk 16-18. lábj.)

⁷ Máté 3x14 nemzedéket sorol fel (azaz 42-t, szemben Lukács 56-jával), egyrészt talán a hármas szám kedvéért, amely alkalmas volt arra, hogy jelölje Izrael történelmének csúcspontját (Dávid), mélypontját (fogság) és beteljesedési pontját (Krisztus megjelenése), másrészt valószínűleg azért, mert Dávid nevének számértéke a héberben 14, így ez a mozzanat is Jézus messiási mivoltát húzza alá.

⁸ Az eredeti ige (*szünelthein*) a feleségnek a férj házába költözését és a szexuális kapcsolatot egyaránt jelentheti.

⁹ A „szent Lélek” (*pneuma hagian*) előtt *nincs* határozott névelő, tehát nem érhető szentháromságtanilag, „a harmadik isteni személyként”. A „Lélek” a héberben egyébként is nőnemű (*ruah*), tehát a görög mítoszoktól eltérően nem lép a nemző férfi istenség helyébe, hanem az isteni teremtő erőt jelöli.

¹⁰ Vö. Lk 798 és 117.

¹¹ Jelentése: Jahve megment.

dott: (23) „Íme, a fiatal asszony¹² várandós lesz, és fiút szül, és Emmánuelnek fogják hívni.” Ez lefordítva azt jelenti: „Velünk az Isten.” (24) Amikor aztán József felébredt az alvásból, úgy tett, ahogyan az Úr angyala megparancsolta neki, és magához vette feleségét, (25) de nem érintkezett vele¹³, amíg [az] fiút nem szült; és a Jézus nevet adta neki.

2 (1) Miután Heródes király napjaiban Jézus megszületett a júdeai Betlehemben, íme, mágusok¹⁴ érkeztek napkeletről Jeruzsálembe, (2) és ezt mondták: „Hol van a zsidók újszülött királya?¹⁵ Megláttuk ugyanis csillagát napkeleten, és eljöttünk, hogy leborulva hódoljunk neki.” (3) Amikor Heródes király meghallotta [ezt], megrémült, és vele egész Jeruzsálem; (4) összehívta hát a nép összes főpapjait és írástudóit, és megérdeklődte tőlük, hol kell születnie a Messiásnak. (5) Azok pedig ezt mondták neki: „A júdeai Betlehemben; mert így írta meg a próféta:¹⁶ (6) »És te, Betlehem, Júda földje, semmiképp nem vagy a legjelentéktelenebb Júda fejedelmi [városai] között, mert belőled származik majd [az] a fejedelem, aki pásztora lesz népemnek, Izraelnek.«”

(7) Ekkor Heródes titokban hívatta a mágusokat, és pontosan megtudakolta tőlük a csillag megjelenésének idejét, (8) aztán ezekkel a szavakkal küldte el őket Betlehembe: „Menjetek el, és tudakozódjatok tüzetesen a kisgyermek felől, és mihelyt megtaláltátok, jelentsétek nekem, hogy én is elmenjek, és leborulva hódoljak neki!” (9) Azok pedig, miután meghallgatták a királyt, el-

¹² Az idézet (Iz 7,14) eredeti héber szavának ez a jelentése, és csak az Ószövetség görög fordítása (Septuaginta = LXX) értelmezi majd „szűz”-ként.

¹³ A görög szöveg (*ginószkein*) itt pontosan tükrözi a héber ige jelentését, amely „megismerésként” fogalmazza meg a nemi érintkezést (vö. 1Móz 4,1).

¹⁴ Meglehetősen tág jelentésű szó: természetfeletti tudással és képességgel bíró személyt, illetve varázslót és csalót egyaránt jelenthet. Ez esetben valószínűleg babiloni asztrológusokról van szó, akik valamiképp kapcsolatba kerültek a zsidó messianizmussal.

¹⁵ Az újszülött Jézus megnevezése itt ugyanaz, mint majd a megfeszített Jézusé lesz („a zsidók királya”: 27,37), s ez éppúgy összeköti az evangélium elejét és végét, mint az Emmánuel név (1,23 + 28,20: „Velünk az Isten” – „veletek vagyok”).

¹⁶ Az idézet Mikeás 5,1 és 2Sám 5,2 összekapcsolása.

mentek, és íme, a csillag, amelyet [annak idején] megláttak napkeleten, előttük ment addig, amíg meg nem érkezett, és meg nem állt a fölött [a hely fölött], ahol a kisgyermek volt. (10) Amint meglátták a csillagot, rendkívül nagy öröm töltötte el őket. (11) Miután bementek a házba, meglátták a kisgyermeket Máriával, az anyjával, aztán leborultak [a földre], és [így] hódoltak neki; majd felnyitották kincstartóikat, és ajándékokat nyújtottak át neki: aranyat, tömjént és mirhát. (12) Azután álmukban utasítást kaptak, hogy ne forduljanak vissza Heródeshez, ezért más úton vonultak vissza hazájukba.

(13) Miután pedig [a mágusok] visszavonultak, íme, az Úr [egyik] angyala megjelent álmában Józsefnek, és így szólt: „Kelj föl, vedd magadhoz a kisgyermeket és annak anyját, és menekülj Egyiptomba! Légy ott, amíg szólok neked, mert Heródes fel akarja kutatni a kisgyermeket, hogy elveszejtse!” (14) Ő pedig fölkelt, éjnek idején magához vette a kisgyermeket és annak anyját, és visszavonult Egyiptomba; (15) ott volt Heródes haláláig, hogy beteljesedjék, amit az Úr a próféta szavával mondott:¹⁷ „Egyiptomból hívtam el a fiamat.”

(16) Ekkor Heródes – látván, hogy a mágusok kijátszották – szerfelett megdühödött, elküldte [embereit], és megöletett Betlehemben és egész környékén minden kétéves és annál fiatalabb fiúgyermeket, annak az időnek megfelelően, amit pontosan megtudakolt a mágusoktól. (17) Ekkor beteljesedett, amit megmondott¹⁸ [az Úr] Jeremiás próféta szavával:¹⁹ (18) „Hang hallatszott Rámában, sok sírás és jajveszékelés: Ráhel siratta gyermekeit, és nem akart megvigasztalódni, mert nincsenek [többé].”

(19) Amikor azonban Heródes meghalt, íme, az Úr [egyik] angyala megjelent álmában Józsefnek Egyiptomban, (20) és így szólt: „Kelj föl, vedd magadhoz a kisgyermeket és annak anyját, és menj Izrael földjére: meghaltak ugyanis, akik a kisgyermek életére törtek!” (21) Ő pedig fölkelt, magához vette a kisgyermeket és annak anyját, és bement Izrael földjére. (22) Amikor azonban meghallotta, hogy Júdeában Arkhelaosz uralkodik apja, Heródes helyett, félt odamenni. Miután azonban álmában utasítást kapott, Galilea területére vonult vissza, (23) és amikor odaért, egy Názáret

¹⁷ Ozeás 11,1.

¹⁸ Szó szerint: „ami megmondatot”, ti. „az Úr által”; *passivum divinum* (ld. Mk 59), vö. 1,22; 2,15.23; 4,14; 8,17; 12,17; 13,35; 21,4; 24,15; 27,9.

¹⁹ A görögben Jer 31,15 héber szövegének szabad fordítása.

nevű városban telepedett le, hogy beteljesedjék, amit megmondott [az Úr] a próféták által:²⁰ „Nazoreusnak²¹ fogják hívni”.

3 ²²(1) Azokban a napokban fellépett Keresztelő János, és ezt hirdette Júdea pusztájában: (2) „Változtassátok meg gondolkodásokat és életeteket²³, ²⁴elérkezett ugyanis a Mennyek országa!” (3) Mert ő az, akiről megmondta [az Úr] Izajás próféta szavával:²⁵ „Kiáltó hangja [hallatszik] a pusztában: Készítsétek el az Úr útját, tegyétek egyenessé ösvényeit!” (4) Maga János pedig teveszőr ruhát viselt, és dereka körül bőrvet, étele pedig sáska és vadméz volt. (5) Akkor kiment hozzá Jeruzsálem, egész Júdea és a Jordán egész vidéke, (6) és miután megvallották bűneiket, alámerítették magukat általa a Jordán folyóba.

²⁶(7) Amikor azonban [János] meglátta, hogy sok farizeus és szadduceus jön hozzá alámerítésre, így szólt hozzájuk: „Vipe-rák fajzatai, ki oktatott ki titeket arra, hogy elfussatok az elkövetkező harag elől? (8) Teremjetez tehát az [új] gondolkodás- és életmódhoz méltó gyümölcsöt, (9) és ne gondoljátok, hogy azt mondhatjátok magatokban: »Nekünk Ábrahám az atyánk«, mert mondom nektek, hogy képes az Isten ezekből a kövekből [is] gyermekeket támasztani Ábrahámnak. (10) A fejsze pedig már ott van a fák gyökerén: [Isten] valóban kivág és tűzre vet minden olyan fát, amely nem terem jó gyümölcsöt. (11) Én [a magam részéről] vízbe merítelek titeket, hogy megváltoztassátok gondolkodás- és életmódokat, de aki utánam jön, erősebb nálam, [és] ahhoz sem vagyok elég [jó], hogy vigyem a saruját: ő viszont szent Lélekbe és

²⁰ Nem deríthető ki pontosan, mely szöveg(ek)re utal Máté; talán a Bírák könyve 13,5.7-re; ez esetben a „Nazoreus” jelentheti azt, hogy „Istennek szentelt”, „Isten szentje” – de lehet egyszerűen a „galileai” megfelelője (vö. 26,69.71), közelebről: „a Názáretből való” (vö. 21,11).

²¹ Vö. Mk 1016.

²² 1-6. v.: ld. Mk 1,2-6 – Mk 5; Lk 3,1-6 – Lk 4.

²³ E félmondat fordítását illetően ld. Mk 23!

²⁴ Az „elérkezett ugyanis a Mennyek országa” sem Márknál, sem Lukács nem található meg; ez Máté betoldása annak – a többi evangélistát is jellemző – törekvésnek a jegyében, hogy harmonizálja János és Jézus küldetését (vö. 4,17). Ld. János és Jézus c. tanulmányunk 5. pontját Lukács-kommentárunk Függelékében!

²⁵ Iz 40,3.

²⁶ 7-12. v.: ld. Mk 1,7-8 – Mk 6; Lk 3,7-9.15-18 – Lk 7.

3,12–17

tűzbe²⁷ fog bemeríteni titeket: (12) [ő], akinek szórólapat van a kezében, és alaposan megtisztítja majd szérújét, és összegyűjti búzáját a magtárban, a pelyvát azonban olthatatlan tűzzel fogja elégetni!”

²⁸(13) Ekkor eljött Jézus Galileából a Jordán mellé Jánoshoz, hogy alámeríttesse magát általa. (14)²⁹ János azonban meg akarta akadályozni [ebben], és ezt mondta: „Nekem van szükségem arra, hogy alámeríts [engem], és te jössz hozzám?” (15) Jézus azonban így felelt neki: „*Engedd meg most*³⁰! *Úgy illik ugyanis hozzánk, hogy beteljesítsünk*³¹ *minden igazságosságot!*”³² Ekkor megengedte neki. (16) Miután [János] alámerítette [őt], Jézus rögtön kiemelkedett a vízből. És íme, megnyílt (neki) az ég, és látta, hogy Isten Lelke mint egy galamb leereszkedik, és leszáll rá. (17) És íme, hang [hallatszott] az égből, és ezt mondta: „Ez az én szeretett fiam, benne gyönyörködöm.”³³

²⁷ Lukácsnál ugyanezt olvassuk, de Márk nem említi a „tűzbe”, hanem csak a „szent Lélekbe” merítést. A tűzbe, tudniillik az ítélet tűzébe merítés kétségtelenül megfelel János szellemiségének, de távol áll Jézusétól.

²⁸ 13-17. v.: ld. Mk 1,9-11 – Mk 7-16; Lk 3,21-22 – Lk 11-13.

²⁹ 14-15. v.: Márknak (és Lukácsnak is) ellentmondva Máté úgy állítja be a dolgot, *mintha* Jánosnak lett volna igénye Jézus által alámerítődni, s csak Jézus energikus intésére lett volna hajlandó alámeríteni őt. Ezzel azonban *eltussolja*, hogy a valóságban Jézus először *alárendelte magát* Jánosnak, és vágyott arra, hogy részesüljön Jánosnak a *bűnök bocsánatát célzó* (Mk 1,4) alámerítésében.

Máté beállításában *ellentmondásban áll* azzal, hogy János még a későbbiekben, Jézus működésének ismeretében is (vagy éppen azért!) kétségbe vonta, hogy Jézust Isten küldte (Mt 11,3; Lk 7,19). Másrészt, ha Máténak igaza lenne, akkor Jézus csak úgy tett volna, *mintha* szüksége lenne a bűnbánati alámerülésre – azaz színjátékkal, hazugsággal kezdte volna működését (vö. Mk 8!). Ld. ismét: János és Jézus, Lukács-kommentárunk Függeléke, 5. pont.

³⁰ A Jeruzsálemi Biblia francia kiadása „most” helyett úgy fordítja: „pillanatnyilag”: ez az árnyalat nagyon jól fejezi ki Máté „mintha”-szemléletét.

³¹ A pontosság és a fordítási hagyomány kedvéért választottuk ezt a megfogalmazást, ma már azonban közérthetőbb lenne így fordítani: „hogy eleget tegyünk minden igazságosságnak”.

³² Különböző teológiai alapállások (vagy előfeltevések) e mondat különböző értelmezéseit teszik lehetővé. Talán nem téve-

4 ³⁴(1) Akkor a Lélek felvitte Jézust a pusztába, hogy próbára tegye őt az Ördög. (2) Negyven nap és negyven éjjel böjtölt³⁵, [s] vé-

dünk azonban, ha a 29. lábjegyzetben mondtak alapján úgy véljük: Ezzel a Jézus ajkára adott mondattal Máté „helyettesítő engesztelő aktussá” értelmezi át Jézus alámerülését, hiszen azt sugallja, hogy Jézusnak mint büntetlennek nem lett volna szüksége erre a bűnök bocsánatát célzó alámerítésre, mégis vállalta a bűnösökért (vö. Mk 8 és 859, Lk 1473). Az „igazságosság” (vö. 74. láb.) ez esetben azt jelenti, hogy Istennek – „a mérleg törvénye” értelmében – igazságosan meg kell torolnia mindent bűnt, s ettől csak megfelelő engesztelés esetén tekinthet el. Vö. Lk 171, 4. pont!

³³ Máté itt is megmásítja Márk szövegét, amely így hangzik: „Te vagy az én szeretett fiam, benned gyönyörködöm!” Ezáltal – de már a kétszeres „és íme” kifejezéssel is (16-17. v.) – a nyilvánosságához intézett, mindenki által látható-hallható isteni közleménnyé változtatja Jézus bensőséges, benne szellemi-lelki módon végbemenő „látását” és „hallását” (vö. Mk 16!). (Így, az átalakított szöveg alapján már valóban jogosak a közlemény ószövetségi gyökereit kereső, illetve azokra épülő teológiai spekulációk, ld. Lk 13!)

Eltételezve attól a kérdéstől, hogy Isten „hangja”, üzenete meg-hallható-e egyáltalán fizikai értelemben, azt kell mondanunk: Ha Máté beállításának megfelelően János valóban hallotta volna az égi közlést, akkor a börtönből Jézusnak címzett érdeklődése (Mt 11,3; Lk 7,19) csak amolyan „mintha”-viselkedés lett volna (mintha korábban nem hallotta volna az égi hangot), Jézustól való eltántorulása („megbotránkozása Jézusban”) pedig egy isteni kijelentés tudatos elutasítása lett volna (vö. Mt 11,6; Lk 7,23).

³⁴ 1-11. v.: ld. Mk 1,12-13 – Mk 17-20; Lk 4,1-13 – Lk 19-44.

³⁵ Jézus negyvennapos pusztai tartózkodásából (Mk 1,13), amely persze kényszerű táplálékmegevonást is jelentett (vö. Mk 20), Máténál (és Lukácsnál is) tudatos és abszolút böjtölés lesz (vö. 2Móz 34,28!). Mivel az evangélium keletkezésének korában a zsidók engesztelő cselekedetként fogták fel a böjtölést – amit egyes rab-bik mások helyett is gyakoroltak –, elképzelhető, hogy Máté is engesztelő böjtölésként értelmezi Jézus teljes böjtjét. Ebben az esetben ez folytatása lenne Jézus „helyettesítő engesztelő aktusként” értelmezett alámerülésének (ld. 32. láb.), és talán arra utal, hogy Máté Jézus *minden* tevékenységét helyettesítő cselekvésként akarja beállítani. Ez a páli teológia igen erős érvényesülése lenne (vö. Mk 8 eleje).

4,3–9

gül megéhezett. (3) [Ekkor]³⁶ odament a próbára tevő³⁷, és ezt mondta neki: „Ha fia vagy Istennek, mondd, hogy ezek a kövek³⁸ váljanak kenyérré!” (4) Ő azonban így felelt neki: „**Írva van: »Nem csupán kenyérrrel él az ember, ³⁹hanem mindazzal a beszéddel, ami Isten szájából jön!«**”⁴⁰⁽⁵⁾ Akkor az Ördög magával vitte [őt] a szent városba, odaállította a templom párkányára, (6) és így szólt hozzá: „Ha fia vagy Istennek, vesd le magad! Írva van ugyanis, hogy »angyalainak parancsol majd felőled⁴¹«, és »tenyerükön fognak hordozni téged, nehogy kőbe üssed lábadat«!” (7) Jézus ezt mondta neki: „**Az is írva van: »Ne tedd próbára az Urat, a te Istenedet!«**” (8) [Azután] ismét magával vitte őt az Ördög, [mégpedig] egy nagyon magas hegyre, megmutatta neki a világ minden országát s azok dicsőségét, (9) és ezt mondta neki: „Ezeket mind neked adom, ha [a földre]⁴² le-

³⁶ A görögben egyszerű „és” (*kai*) van, de az előző mondatbeli „végül”, a 2. és 3. vers szövegösszefüggése, valamint a Márk és Lukács szövegével való összevetés egyaránt igazolja e fordítást, amely kiemeli, hogy míg Márk és Lukács szerint az egész pusztai tartózkodás alatt zajlanak Jézus próbatételei, Máté szerint csak a negyven nap végén lép oda Jézushoz az Ördög.

³⁷ Csak Máté nevezi így az Ördögöt. A görögben főnevesített melléknévi igenév van (*ho peiradzón*), hagyományos magyar szóhasználat: a kísértő.

³⁸ Vö. Lk 26.

³⁹ Lukáccsal ellentétben Máté teljes egészében közli 5Móz 8,3 ide vágó részét.

⁴⁰ 5-7. és 8-10. v.: Máté és Lukács elbeszélésének legnagyobb különbsége az, hogy eltérően közlik a második és a harmadik kísértés sorrendjét. (Ma már nem lehet biztosan tisztázni, hogy melyikük őrizte meg az ún. Beszédforrás [Q] eredeti sorrendjét. Vö. * láb. Lukács-kommentárunk elején.) Lukácsnál azzal zárul a próbatételek sora, hogy az Ördög, miután Jézus nem volt hajlandó a csak Istennek kijáró hódolatot tanúsítani iránta, megkísérli megsemmisíteni őt, azzal biztatva, hogy ugorjon le a templom párkányáról. Máté viszont inkább azt hangsúlyozza, hogy a próbatételek végén az Ördög kénytelen meghátrálni Jézus nagyobb ereje elől: ezt fejezi ki, hogy Jézus maga mögé utasítja őt.

⁴¹ Zsolt 91,11-12. – Lukácsnál a „felőled” helyett a zsoltáridézet folytatódik: „hogy gondosan megőrizzenek téged”. – Vö. 1194. láb., 2. bek.!

⁴² Máté Lukácshoz képest még élesebben fogalmazza meg az Ördög követelését azáltal, hogy a *proszküein* (= leborulva hódol) igét kiegészíti a *piptein*-nel (= elesik, a földre esik).

borulva hódolsz nekem!” (10) Akkor így szólt hozzá Jézus: „*Menj gyorsan (mögém), Sátán! Írva van ugyanis: »Az Úr, a te Istened előtt borulj le, és egyedül neki szolgálj!«*” (11)⁴³ Ekkor elhagyta őt az Ördög, és íme, Isten követői⁴⁴ mentek oda, és szolgálták őt.

⁴⁵(12) Amikor [Jézus] meghallotta, hogy Jánost börtönbe vetették⁴⁶, visszavonult⁴⁷ Galileába. (13) Otthagytta Názaretet, elment a tóparti Kafarnaumba⁴⁸, Zabulon és Neftalim vidékére, [és ott] telepedett le, (14) hogy beteljesedjék, amit megmondott [az Úr] Izajás próféta szavával:⁴⁹ (15) „Zabulon földje és Nefta-

⁴³ A szakaszt lezáró vers lényegesen eltér a lukácsi változattól, s inkább Mk 1,13-hoz kapcsolódik.

⁴⁴ Szó szerint: angyalai (vö. Mk 20).

⁴⁵ 12-17. v.: ld. Mk 1,14-15 – Mk 21-24; Lk 4,14-15.31 – Lk 44-47 és 72.

⁴⁶ Az eredetiben az áll: „átadatott”; ez a szenvedő szerkezet lehet Isten nevének körülírása (*passivum divinum*), s akkor azt jelenti: Isten „adta át”, „szolgáltatta ki” Keresztelő Jánost. Ez az értelmezés nagyon is lehetséges, hiszen ugyanezt mondja később Jézus önmagáról: Mk 9,31; 10,33; 14,41 – Mk 500 és 893 (ld. még Mk 14,10 – Mk 840).

⁴⁷ Márk azt írja, „Galileába ment”, Lukács pedig, hogy „visszavonult Galileába”. Máté a „visszavonult” igét használja, azt, amelyet rendszerint veszélyhelyzetben alkalmaz (2,12.13.14.22; 12,15; 14,13; 15,21; vö. Mk 3,7 – Mk 108). Ebben az esetben ez azt jelentené, hogy Jézus azért vonul vissza, mert ki akar térni a Jánost börtönbe vető (és később kivégző) Heródes Antipász figyelméről (vö. Mk 6,53 – Mk 316; Lk 13,31-33 – Lk 859 és 863, továbbá Mk 604). Fontos párhuzamként a 14,13-ban azt olvassuk, hogy János megölése és eltemetése után Jézus ugyancsak visszavonult. (Ha az iménti feltételezésünk helytálló, akkor következik belőle, hogy a Mk 21-ben adott magyarázatunk – noha igaz mozzanatot tartalmaz, nevezetesen hogy alámerülése után Jézus már nem értett egyet János nézeteivel – téves indoklása Jézus Galileába menetelének.)

⁴⁸ Vö. Lk 4,31 (Lk 72), Mk 2,15 (Mk 75), Mk 8,4 (Mk 384, 2. bek.) és Mk 9,33 (Mk 504)! – Kafarnaum a Genezáreti-tó partján fekvő határváros volt, ahonnan bármikor könnyűszerrel át lehetett hajózni Betszaidába (ld. Mk 316), amely már a jó és igazságos uralkodóként ismert Fülöp negyedes fejedeleme (vö. Lk 3,1) területén feküdt, illetve a tó keleti partján lévő Tízvárosba, amely szintén jó kiterési helyül szolgálhatott (vö. Mk 7,31).

⁴⁹ Iz 8,23–9,1 – szabadon idézve.

lim földje, [amely] a tenger felé [esik], a Jordánon túl, a [pogány] nemzetek Galileája, (16) a nép, amely sötétségben ült, nagy világosságot látott meg, és akik a halál területén és árnyékában ültek, azoknak világosság támadt.” (17) Ettől fogva kezdte Jézus [hírnökként] hirdetni és mondani: „*Változtassátok meg gondolkodásotokat és életeteket, elérkezett ugyanis a Mennyek országa*^{50!}”

⁵¹(18) Amikor a Galileai-tenger mentén járt-kelt, meglátott két testvért – a Péternek nevezett Simont és testvérét, András, amint körhálót vetettek a tengerbe; halászok voltak ugyanis –, (19) és ezt mondta nekik: „*Jöjjetek utánam, s [akkor] én emberhalászokká teszek titeket!*” (20) Ők pedig azonnal otthagyták hálóikat, és követték őt. (21) Onnan tovább haladva meglátott másik két testvért – Jakabot, Zebedeus [fiát] és testvérét, Jánost, amint a hajóban apjukkal, Zebedeussal [együtt] hálóikat rendezték –, és elhívta őket. (22) Ők pedig azonnal otthagyták a hajót és apjukat, és követték őt.

⁵²(23) Azután bejárta egész Galileát, tanított zsinagógáikban, hirdette az Ország örömmüzenetét⁵³, és kezelt minden betegséget és gyengeséget a nép körében.⁵⁴ (24) Híre elterjedt egész Szíriában. Odavitték hozzá mindazokat, akik rosszul voltak különféle betegségektől, és akiket kínoztak szorongattak, [továbbá] rossz szellemek megszállottjait, holdkórosokat⁵⁵ és bénákat, és [ő] meggyógyította őket. (25) Nagy tömeg követte Galileából és a Tízvárosból, Jeruzsálemből, Júdeából és a Jordánon túlról.

⁵⁰ Az „Isten országa” kifejezés (ld. Mk 22) megfelelője, Máté az esetek túlnyomó részében ezt használja (kivételek: 12,28; 19,24; 21,31.43). A „mennyegek” Isten nevének (egyik) körülírása, tehát nem a „túlvilágra” utal, mintha a szóban forgó „ország” ott helyezkedne el, hanem arra az Istenre, aki „a mennyekben van” (5,48; 6,9; 7,21), ami valójában szintén nem helymeghatározás, hanem Isten transzcendenciáját fejezi ki.

⁵¹ 18-22. v.: ld. Mk 1,16-20 – Mk 25-29; Lk 5,1-11 – Lk 90-99.

⁵² 23-25. v.: ld. Mk 3,7-12 – Mk 107-115; Lk 6,17-19 – Lk 145-148.

⁵³ Vö. Mk 1,38-39 (Lk 4,44). Ld. még Mk 1,1 – Mk 2.

⁵⁴ Tanítás és gyógyítás: ebben a két szóban foglalható össze Jézus működése, s ebben a két tevékenységben jelöli majd meg követői feladatát is (ld. Mk 6,7-13 – Mk 261 és 267; Lk 10,9 – Lk 554). Vö. Mt 12,28 // Lk 11,20.

⁵⁵ „Megszállottak”: ideg- és elmebeteg; „holdkórosok”: epilepsziások.

5 ⁵⁶(1) Amikor meglátta a tömeget, [Jézus] fölment a hegyre, s miután leült⁵⁷, odamentek hozzá tanítványai; (2) ő pedig megnyitotta száját⁵⁸, és így tanította őket:

⁵⁶ Az evangélium 5-7. fejezete által alkotott „hegyi beszéd” az első Máté öt nagy beszédkompozíciója közül; anyagát döntően az ún. Beszédforrásból (Q) meríti, ahogyan Lukács „síksági beszéde” is, de olyan részleteket is átvesz a Beszédforrásból, amelyeket Lukács nem, és mindezt saját hagyományanyagának részleteivel egészíti ki. – Ld. még Lk 149!

A „hegyi beszéd” Isten országának „alkotmánya” – mondhatnánk úgy is: a kereszténység *magna chartája*, ha a történelmi kereszténységnek – a formális Jézusra hivatkozason túl is – lenne valami köze a „hegyi beszédhez”... Mindenesetre tény, hogy értelmezéséről és megvalósíthatóságáról vég nélküli viták folytak az idők során. Kétségtelenül súlyos nehézségekről van szó, mind szentírástudományi, mind lélektani szempontból; az előbbiekre az egyes mondások magyarázatakor utalunk majd, ami pedig az utóbbiakat illeti, az emberi természet ismeretében joggal tehető fel a kérdés, vajon alkalmas-e egyáltalán az ember a „hegyi beszéd” magas eszményeinek megvalósítására. Ugyanakkor az is igaz, amit egyik közmondásunk nemes egyszerűséggel így fejez ki: Nem akarsz nyögni a vége.

⁵⁷ Az ülés az egész ókori világban az istenek és uralkodók, bírák és tanítók méltóságának különleges jele. A zsinagógákban is ülve folyt a tanítás (Lk 4,16.20). Vö. Mt 23,2. – Az ülő Jézushoz odatelepednek tanítványai, s így két koncentrikus kör veszi körül: a tanítványok szűkebb, és a nép tágabb köre.

⁵⁸ Ez, a Biblia világában és azon kívül is használt bevezető formula az elmondandók jelentőségét emeli ki; alkalmazása csak fokozza az előző mondat ünnepélyességét.

⁵⁹ Nézetünk szerint az a három *különálló* „boldogmondás” („markarizmus”), amely Máté 5,3.4.6-ban olvasható, Lukács hitelesebbnek tekinthető változatában (6,20b-21) még *egyetlen*, háromtagú kijelentést alkot (ld. Lk 153). Továbbá nagyon úgy tűnik, hogy ami Lukácsnál még a kézzelfogható, fizikai valóságra vonatkozott (szegények, éhezők és sírók), azt Máté „spiritualizálja”, lelki-szellemi valósággá alakítja át: a nyomorgókból – hagyományos fordításban, vö. 62. láb. – „lelki szegények” (3. v.), az éhezőkötől „az igazságosságra éhezők” (6. v.), a sírókból „bánkódók” lesznek (4. v.). Ezt a megállapításunkat persze majd pontosítanunk kell az egyes versek értelmezésekor.

5,3

⁵⁹(³)⁶⁰ „Szerencsések⁶¹, [akik] a Lélek⁶² hatására⁶³ [lettek] nyomorgók, mert övék a Mennyeek országa.⁶⁴

⁶⁰ E mondás eredeti értelmét részletesen kifejtettük Lk 6,20-hoz írt magyarázatunkban, ld. ott. A *mátéi* változat az evangéliumok legvitatottabb helyei közé tartozik.

⁶¹ A „szerencsések”, ill. a „nyomorgók” fordítást illetően ld. Lk 151 és 153.

⁶² A különböző értelmezések elsöprö többsége az *ember* „lelként” („bensőjeként, szíveként, központjaként”) fogja fel a görög *pneuma* szót, és „lelki szegényekről” beszél. Ezek az értelmezések azonban Jézustól idegen, vagy legalábbis független pszichologizálásba és teologizálásba torkollnak; nem kívánjuk részletezni őket, mert minden hagyományos kommentárban olvashatók („lelki szegények” = az alázatosak, akik „üres kézzel”, de „nyitott szívvel” állnak Isten előtt). – Álláspontunk szerint viszont a jelző, határozó, birtokos névmás vagy birtokos nélküli *pneuma* az evangéliumokban (néhány kivételtől eltekintve) *Isten Lelkét* jelöli (lásd például Mk 1,10.12-t és párhuzamos helyeit, vagy a János-evangélium következetes szóhasználatát; vö. Mk 11 és 979!), ahogyan itt is.

⁶³ A szó szerinti görög kifejezés: „a Lélekben” (*tó pneumatí*). Ez persze nem valamiféle helyhatározó akar lenni, és nem lenne értelme a mondásnak akkor sem, ha úgy értenénk, hogy „szerencsések a Lélekben, Isten Lelkében szegények”, vagyis „azok, akik szűkölködnek Isten Lelkében”, „akikben kevés van Isten Lelkéből”. A szóban forgó „vonatkozási részes eset” azonban más fordítást is lehetővé tesz, így azt is, hogy „a Lélek által”, konkrétan: „a Lélek ösztönzésére” vagy „a Lélek erejében/erejével” – ahogyan ez teljesen világos és egyértelmű például Mk 12,36-ban („maga Dávid mondta a szent Lélek által”) vagy Lk 10,21-ben („Jézus a szent Lélek hatására felujjongott”). Az általános „(a Lélek) hatására” kifejezés használata ez esetben azért célszerű, mert magában foglalja „(a Lélek) ösztönzésére” és „(a Lélek) erejével” jelentést is.

⁶⁴ Az előző két lábjegyzet alapján ha nem is Jézustól származónak, de jézusi szelleműnek tekinthetjük ezt a Máté által megfogalmazott „boldogmondást”, és *értelmezésünkben* nem is kell a lukácsi változat spiritualizálásának tekintenünk, hanem a jézusi alap gondolat másik vonatkozását tárja föl. Lukácsnál azokról a nélkülözőkről van szó, akik számára Isten országa *reményt* jelent: megtért emberek meg fogják osztani velük a kenyerüket (ld. Lk 157). Máténál viszont a nélkülözők sajátos köréről van szó, azokról, akik Isten Lelkének ösztönzésére és erejével már megtértek, és tudatosan vállalják a nélkülözést – részben azért, mert átláttak a csalóka gazdagság csábításán,

(4)⁶⁵ Szerencsések a bánkódók⁶⁶, mert [Isten]⁶⁷ meg fogja vigasztalni őket.⁶⁸

és legyőzték azt (vö. Mk 4,19; Lk 16,9; Lk 1029-1030), részben pedig azért, mert a nyomorgókkal való szolidaritásból fakadóan megosztották/megosztják azokkal javaikat (Lk 157). Ezért aztán valóban ők az Isten országa, hiszen megtérésük, új gondolkodás- és cselekvésmódjuk révén (vö. Mk 23) *ténylegesen* tagjai, részesei már Isten országának (vö. Mk 22). (Itt tehát helytelen lenne az „övék”-et úgy értelmezni, hogy „számukra van itt”, ahogyan helytelen lett volna a lukácsi változatban a „tiétek” fordítás, vö. Lk 154.)

⁶⁵ Ld. Lk 6,21b (Lk 158).

⁶⁶ A „bánkódás” látszólag enyhébb kifejezés, mint a mondás lukácsi változatában olvasható „sírás”; mivel azonban a görög *penthein* ige elsődleges jelentése: gyászol, a gyász pedig gyakran erős sírásban, zokogásban fejeződik ki (különösen a régi Keleten), a két kifejezés között nincs tartalmi különbség. (Ezt az is igazolja, hogy a boldogmondásokhoz csatolt jajkiáltásokban Lukács rokon értelmű szavakként használja egymás mellett a „gyászol/bánkódik” és a „sír” igét: Lk 6,25b.)

Csakhogy: *Lukács* szövegösszefüggésében még egyértelműnek tekinthető a szóban forgó sírás oka (a nélkülözés és az abból fakadó bajok, szenvedések), illetve az is, hogy miféle sírókra gondol Jézus (ld. Lk 153), *Máté* megfogalmazásából viszont semmi sem derül ki erre nézve, s ez a legkülönfélébb találgatásokra ad alkalmat (és kényszeríti rá a szentírásmagyarázókat). Így aztán, bár a sírás bánkódásra változtatását önmagában véve nem kell spiritualizálásának tekintelnünk, nyilvánvaló, hogy a „sírás” erősebb, „földközelibb” kifejezés, mint a tisztán lelki jelenségre utaló „bánkódás”.

⁶⁷ Az eredetiben *passivum divinum* van, azaz Isten nevének körülírása (vö. Mk 59).

⁶⁸ A mondás egészét tekintve nyilvánvaló a *Máté*-féle spiritualizálás: *Lukács* szövege szerint Jézus konkrét bajokra konkrét, e világi megoldást ígér, ez esetben sírás helyett nevetést, *Máté* változata szerint viszont a bajok tényleges megoldódása helyett *Isten vigasztalását* helyezi kilátásba, de még az sem derül ki határozottan, hogy e világi vagy túlvilági vigasztalásra gondol-e (noha a jövő idejű igealak inkább az utóbbit valószínűsíti).

Az Istentől jövő vigasztalás kétségtelenül biblikus elgondolás (vö. Iz 25,8; 66,13; Jel 7,17), és (más összefüggésekben) helytelen lenne azt lebecsülni vagy elvetni, de tény, hogy Jézus soha senkinek nem kínálta megoldásként az Istentől kapható vigaszt, sem e világi, sem túlvilági értelemben – tehát „a nép ópiumaként” használt vagy alkalmazott vallás nem hivatkozhat Jézusra... (A „vigasztal” ige, il-

(5)⁶⁹ *Szerencsések az erőszakmentesek⁷⁰, mert ők fogják örökölni az országot^{71, 72}*

letve a „vigasztalás” főnév egyszer-egyszer szerepel még az evangéliumokban Jézus ajkán – mindkétszer az itteni gondolatkörben: Lk 16,25 és Lk 6,24 –, de egyik szöveg sem tekinthető hitelesen jézusinak, ld. Lk 1083 és 171!)

⁶⁹ Ennek a mondásnak látszólag nincs megfelelője Lukács „síksági beszédében”; mivel azonban a *praüsz* és a *ptókhosz* ugyanabból a héber, ill. arám kifejezésből származik – a Zsolt 37,11 *anavim* = szegények, nyomorgók szavát a Septuaginta *praüsz*-szel, azaz „szelíd”-del fordítja –, némely szentírásmagyarázók úgy vélik, hogy akárcsak az 5,3-ban, *Máté* itt is a szegényekről szóló lukácsi mondást (Lk 6,20b) értelmezi.

⁷⁰ Nem könnyű a *praüsz* (vagy *praosz*) értelmezése, mert (1Pt 3,4-et leszámítva) *kizárólag* Máténál fordul elő, és ezen a helyen kívül csak a nagyon bizonytalan hitelességű 11,29-ben, valamint a 21,5 ószövetségi idézetében. A fordítások hol „szelíd”-del, hol „alázatos”-sal adják vissza. A mi fordításunkat a mondás értelmezése határozza meg, az pedig a mondás feltételezhető „Sitz im Leben”-jén („életbe ágyazottságán”, vö. Mk 567) nyugszik.

⁷¹ A *gé* (= föld) többfélét jelenthet: termőföld, egy bizonyos terület (vidék, táj), ország, a földkerekség. Az olyan összefüggésekben, mint az itteni is, földi-politikai valóságot jelent Jézus és zsidó hallgatói számára egyaránt: azt a „tejjel-mézzel folyó” területet, amelyet Jahve ígért örökségként népének (vö. 5Móz 5,16), azaz Izrael országát. „Isten országát” hirdetve Jézus ezt az országot és ennek népét tartotta szem előtt (vö. Lk 12,49.51, ill. Mt 10,34), és semmi sem szól a mellett, hogy *nyilvános működése idején* „a földkerekség” lett volna gondolkodásának és prédikációinak távlat (vö. Mt 10,5-6; 15,24 – Mt 28,19; Mk 16,15 – Mk 1035; Lk 24,47 – Lk 1768).

⁷² Eltekintve a manapság sokat vitatott történelmi valóságtól (vagyis hogy Egyiptomban tartózkodtak-e a zsidók a Kr. e. 13. században, „kivonultak-e” onnan Mózes vezetésével, erőszakosan foglalták-e el – ill. vissza – Kánaán földjét), kétségtelen, hogy Jézus korában (is) az Ószövetségben olvasható leírások határozták meg a zsidóság történelemszemléletét és gondolkodásmódját. Ennek értelmében Ábrahám még békés úton jutott élettérhez Kánaán törzsei között (1Móz 12-24 fejezet), „utódai” azonban háborús erőszakkal hódították meg az „Ígéret Földjét” (Józsue könyve), s ezt utólag isteni megbízás végrehajtásaként értelmezték (vö. 2Móz 23,23-31).

Jézus kortársainak egy része, a zeloták (de lélekben talán minden kortársa) szintén „Istennel” és erőszak alkalmazásával akarták elra-

(6)⁷³ Szerencsések, akik éheznek és szomjazzák az igazságosságot⁷⁴, mert [Isten] majd kielégíti őket.⁷⁵

gadni „az országot”, Izraelt, nevezetesen a megszálló rómaiaktól. Jézus azonban nem félt a szemükbe mondani: Bármennyire „szentírás” legyen is az, ahogyan értelmezték Izrael történelmét, ez a felfogás hamis, és ezért hamis a politikátok is, amely ebből a szemléletből táplálkozik (vö. Lk 23,28.31 – Lk 1627-1628 és 1633!). Nem az erőszakosok fogják birtokba venni az országot; Isten, az ország igazi tulajdonosa (vö. 3Móz 25,23 – Lk 61) csak azoknak ajándékozta örökségképpen, akik rábízzák magukat, és lemondanak a háborús erőszak alkalmazásáról.

Jézus e felfogásának az a magyarázata, hogy az általa megtapasztalt és hirdetett Isten a feltétlen szeretet Istene, akinek szeretete kiterjed az ország ellenségeire is (vö. Mt 5,41!). Ugyanakkor politikailag hatékony Isten is Ő: ha hívei csak arra törekszenek, hogy az Ő „uralma” (akarata) érvényesüljön Izraelben, az Ő lelkiülete hassa át őket (ld. Mt 6,9-10; vö. Mk 22), akkor Isten „megadja nekik ráadás-ként” az országot is, amelyre szükségük van ahhoz, hogy szabadságbán és békében éljenek (ld. Mt 6,33).

Bármilyen utópikusan csengjen is mindez, Jézus Istenre alapozott pacifizmusát *közvetve* igazolta annak elutasítása: A zelótizmus a Róma elleni lázadáshoz, s az ún. zsidó háborúhoz vezetett, amelynek eredménye a jeruzsálemi templom lerombolása és Izrael szétszórátása, az ország elvesztése lett (vö. Lk 19,42a – Lk 1294). (Hasonlóképpen szolgál szomorú és szintén közvetett igazolásul az egész emberi történelem is.)

A fentiek tudatában természetesen kiterjeszthetjük a jézusi szelídség fogalmát az élet más területeire is, és nemcsak a szelíd magatartást érthetjük rajta, hanem annak alapját, a szelíd lelkiületet is.

⁷³ Ld. Lk 6,21a (Lk 157). A *Máté-féle* spiritualizálás itt rendkívül erősen érvényesül, hiszen *Lukácsnál* Jézus azokról beszél, akik „most éheznek”, a szó testi értelmében. A két mondás tartalmának („testi éhezés” – „lelki jellegű vágyakozás”) már nincs is köze egymáshoz.

⁷⁴ Az „igazságosság” (héb. *cedaka*, gör. *dikaioszüné*) a köznapi értelemben vett igazságosságot (törvényességet, jogszerűséget stb.) éppúgy jelentheti, mint a jócselekedetek (az „irgalmasság”) teljes tartományát, ezért elvileg egyaránt fordítható „igazságosságnak” (ha egy magatartásra gondolunk) és „igaz mivoltnak” (ha egy személy jellemző vonására gondolunk: „igaz ember”), ld. Lk 798! A fogalom tartalmának rendkívüli gazdagsága miatt minden egyes előfordulásakor az adott szövegösszefüggés, illetve „életbe ágyazottság” alapján kell dönteni a szó fordításáról és konkrét jelentéséről. Ráadásul arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy e főnév (eltérően a *dikaiosz* = igaz[ságos] melléknévtől) az evangélisták közül kizárólag Máténál fordul elő Jézus ajkára adva.

⁷⁶⁽⁷⁾ *Szerencsések az irgalmasok⁷⁷, mert [Isten] irgalmas lesz hozzájuk.*⁷⁸

⁷⁵ E mondás Máté által szándékolt értelmét – az „igazságosság” közelebbi meghatározásának híján – csak találgatni lehet (vö. 5,10 és 5,20!), de talán nem tévedünk, ha a mondás címzettjein azokat értjük, akik igazságtalanságot-jogtalanságot szenvednek, és Istentől várnak „kiegyenlítő igazságosságot”. A zsidó és a kora keresztény apokaliptika (ld. Mk 773) azt hirdette, hogy Isten teljesíteni fogja az effajta vágyakat (az „éhezést és szomjazást”, vö. Lk 18,6-8 – Lk 1153). Jézus azonban azt tanította, hogy Isten nem „igazságosságot” akar (vö. Mt 5,20; 18,23-33 és 20,1-15!), és nem „kiegyenlíteni”, azaz megbosszulni-megtorolni, hanem megbocsátani akarja az elkövetett igazságtalanságokat, és ugyanezt a megbocsátási készséget várja el „fiaiától”, azaz a hozzá tartozóktól is (ld. Mt 5,43-45). Ezért nem tekinthetjük hitelesnek ezt a mondást (vö. 5,7).

⁷⁶ A következő négy mondás Máté saját anyagához tartozik, nincs konkrét megfelelőjük Lukács „síksági beszédében”.

⁷⁷ Az irgalmasság Jézus központi üzenetének egyik fontos megfogalmazása; rokon értelmű kifejezései: „megkönyörül valakin, megszán valakit” (Lk 6,36 – Lk 187 és 189!), „megesik a szíve rajta” (Mt 9,36; 18,27 – Mk 1,41; 6,34 – Lk 7,13; 10,33; 15,20). Az irgalmasság részben a *megbocsátásban* (Mt 18,27; Lk 15,20) és az ellenségszeretetben mutatkozik meg (Lk 6,32-36; Lk 10,33), részben a rászorulóknak *megsegítésében*, például tanítás (Mk 6,34), vigasztalás (Lk 7,13), gyógyítás (Lk 10,33), anyagi adományok (Mt 6,2-3; Lk 11,41; 12,33a – vö. még Mt 25,35-36!) formájában.

⁷⁸ Csak az számíthat irgalomra (megbocsátásra) Isten részéről, aki gyakorolta az irgalmat embertársai iránt. – A felületlen olvasó számára úgy tűnhet, mintha Istent a „szemet szemért, fogat fogért” elv vezérelné, holott csak arról van szó, hogy Isten maga az Irgalom (ld. Lk 6,36; 15,20 – Lk 189, 987-988), s aki irgalmatlanul viselkedik, az ezáltal *automatikusan kizárja önmagát* az irgalomból: *nem lehetséges* megbocsátani annak, aki elutasítja magát a megbocsátást (vö. Mt 6,12; 7,1; Mk 11,25 – Mk 674; Mk 3,29 – Mk 135; Mk 4,24 – Mk 167). Ez egyúttal megerősíti Jézusnak azt a tanítását, hogy „Istenhez nem vezet közvetlen út”, nem lehet az embertársakat figyelmen kívül hagyva vagy szándékosan megkerülve „jóban lenni vele” (ld. Mt 5,23-24; 9,13; 12,7; 23,23).

(8) *Szerencsések a tiszta szívűek⁷⁹, mert ők meg fogják látni Istent⁸⁰.*

⁷⁹ A szív a Biblia nyelvében az ember teljes belső életének: gondolatainak, érzelmeinek, emlékezetének, törekvéseinek és döntéseinek (akaratainak) székhelye.

Jézus a kultikus tisztasággal kapcsolatos vitában (vö. Mk 7,2 – Mk 318) mondta el – negatív megfogalmazásban –, mit ért a szív *tisztaságán*: „...belülről, az ember szívéből jönnek elő a gonosz megfontolások ... és tisztátalanná teszik az embert” (Mk 7,21.23). Pozitívan fogalmazva azt mondhatnánk, a szív tisztasága az őszinte és egyenes jóra törekvést, és persze az ebből fakadó, hátsó- vagy mellékgondolatok nélküli jót-cselekvést jelenti (vö. Mt 23,26 // Lk 11,41).

A szív tisztaságának további meghatározásában segíthet, ha figyelembe vesszünk néhány rokon értelmű fogalmat: az egyszerűséget (Mt 6,22: *haplusz*), a keveretlenséget (Mt 10,16b: *akeraiosz*), a gyermekké válást (Mt 18,3; vö. Mk 10,15 – Mk 580, 2c pont), s ez utóbbival kapcsolatban még a „kiskorúságot” (Lk 10,21 – Lk 564-565).

⁸⁰ Ez az „istenlátás” valószínűleg két dolgot jelent:

Egyrészt *Isten*, illetve az Isten-ember viszony *lényegének*, „*meglátását*” (vö. Mk 1,10-11 – Mk 9), azaz annak felismerését, hogy Isten jó az emberhez, és nem kíván tőle mást, csak egyszerű jóságot. Ennek meglátásához, felismeréséhez nincs szükség bonyolult teológiára vagy hatalmas törvényismeretre, hanem csak tiszta szívre. Két példa: Amikor belebotlott a kifosztott, félholtra vert zsidóba (aki ellenségének számított!), az irgalmas szamaritánus rögtön „meglátta”, azaz tudta, mit kíván tőle Isten ebben a helyzetben, egyszerűen annak alapján, hogy „megesett rajta a szíve” (Lk 10,33). Az ugyanebbe a helyzetbe került pap már nem tudta, viszont tudni vélte valami „fontosabbat és pontosabbat”: azt, hogy Isten csak honfitársai szeretetét kívánja tőle, és hogy a véres, talán már halott ellenség megérintése kultikusan tisztátalanná tenné őt. – Hasonlóképpen: csak a romlatlan, tiszta emberi szív képes felismerni, hogy az emberbarát Isten az ember kedvéért alkotta a szombatot (Mk 2,27), következőképp azt kívánja, hogy „az Úr napján” is segítsünk a rászorulókon (Mk 3,4). A törvénytanárok már nem látták ezt; Jézus nem is egyszer megállapította róluk a „látás” ellentétét, a „vaktságot” (Mt 23,24; Lk 6,39).

Isten „meglátása” másrészt a túlvilági, „*színről színre*” történő „*látás*” ígérete lehet (vö. 1Kor 13,12; 1Jn 3,2; Jel 21,3; 22,4-5). Itt a földön nincs szükségünk túlvilági látomásokra ahhoz, hogy jó úton járassunk. De miután földi és túlvilági éresi folyamata nyomán az ember szíve *egészen* megtisztult az önzéstől és a maga alkotta istenképektől, „látni” fogja Istent „úgy, amint van” – hiszen csak a szelle-

(9) *Szerencsések azok, akik békét⁸¹ teremtenek, mert Isten a fiainak⁸² fogja hívni⁸³ őket.*⁸⁴

mileg egymáshoz hasonlók vagy hasonlókká váltak képesek „felismerni” egymást (vö. Lk 10,22b – Lk 570; Lk 17,7-10 – Lk 1110; Mk 9,7 – Mk 472, 4. bek.; Mk 12,6 – Mk 696.)

⁸¹ A béke (héb. *salóm*) az Ószövetségben és a Jézus korabeli zsidóságban is az ember egész, azaz testi-lelki-szellemi, illetve egyéni-közösségi-társadalmi üdvének (javának, egészségének) teljességét jelentette.

⁸² Azaz önmagához hasonlóknak, önmagához tartozónak; részletebben ld. Mk 471.

⁸³ Szó szerint: „Isten fiainak fognak hívni” – ti. Isten által (*passivum divinum*). A *kaleiszthai* („hívni”) értelme itt – mint más esetekben is – *einai* („lenni”, vö. Mt 5,19; Mk 11,17) vagy *geneszthai* („valamivé válni”, vö. Mt 5,45). Azaz: Isten a „fiainak”, önmagához hasonlóknak, az övéinek fogja elismerni és nyilvánítani őket.

Izrael „udvari teológusai” úgy vélték, hogy Isten az uralkodót fogadja fiává, annak trónra lépésekor énekelték a 2. zsoltárt: „Az én fiam vagy! Fiammá fogadtalak ma téged!... Kérd tőlem, és neked adom örökségül a népeket... Összetöröd őket vasvesszővel, szétzúzod, mint a cserépedényt...” (Zsolt 2,7-9). Ezzel szemben Jézus azt állítja, hogy Isten azokat „fogadja fiaivá”, akik békét teremtenek.

⁸⁴ A béketeremtés jelenti egymással veszekedő vagy haragban lévő emberek, illetve embercsoportok *kibékítését* is, de a magunk személyes vagy társadalmi-politikai *ellenségei iránti szeretet* gyakorlását is (amelynek minimális eleme a megbocsátás, teljessége pedig az irántuk tanúsított, tettekben megnyilvánuló jószág, ld. Mt 5,38-45).

Hangsúlyozni kell, hogy a béketeremtés „terepe” *nem csupán a magánélet* (ennek példái: Mt 5,23-24; 18,21-22; Lk 17,3b-4; Mk 9,50c), hanem ki kell terjednie a „közéletre” és a „nagypolitikára” is (ld. Mt 5,38-41; Lk 10,33 [Lk 589]; 19,42a; 23,28.31). Tömören és szépen foglalta ezt össze a Kr. u. 1. sz. utolsó harmadában működő Johanan ben Zakkai (a híres Hillel és Sammai rabbik tanítványa), amikor azt mondta: az Isten és ember közötti békében csak az részesülhet, aki „békét teremt két férfi között, vagy egy férfi és a felesége között, vagy két család, két város, két kormány, két nemzet között”.

A jézusi értelemben vett béketeremtést azonban nem szabad összetéveszteni a puhánysággal, a kényelemszeretettel és gyáva-ságból fakadó hamis békülékenységgel (irénizmus), amely csak megerősíti a rossz uralmát, és több bajt, mint békességet teremt. A jézusi béketeremtés mércéje magának Jézusnak a viselkedése, amelynek lényege, hogy szembeszáll a gonosz tettel, de nem áll ellenségesen

(10)⁸⁵ *Szerencsések, akiket az igazságosság⁸⁶ kedvéért⁸⁷ üldözik, mert ők a Mennyek országa.*⁸⁸

szemben a tett elkövetőjével, hanem meg akarja gyógyítani azt (mintapélda: Jn 18,22-23). Ennek részletes kifejtését ld. a Függelékben: Hogyan szerette Jézus az ellenségeit?

⁸⁵ A nyolc „boldogmondás” közül az utolsó egyrészt visszavezet az elsőhöz („ők a Mennyek országa”), másrészt átvezet a 11-12. v. mondásaihoz, amelyek már nem többes szám harmadik, hanem második személyben hangzanak el.

E mondás hitelessége rendkívül bizonytalan, hiszen Jézus tanításának lényege éppen a (köznapi értelemben vett) igazságosság meghaladása („messzemenő meghaladása”: Mt 5,20) a korlátozás és feltétel nélküli szeretet révén (vö. 75. láb.) – ezért csak az alábbi értelmezésben fogadhatjuk el Jézustól származónak (ld. 88. láb.).

⁸⁶ Az „igazságosság” (*dikaioszüné*) elméletileg jelenthetné itt a mondás címzettjei, tehát az üldözöttek által gyakorolt igazságosságot, az „igazságos, helyes viselkedést” – csak hogy ennek ellene mond *tartalmilag* az, hogy az igazságosság gyakorlása Jézus szerint nem elégséges az Isten országába kerüléshez (vö. előző láb.), *formailag* pedig az (amivel a szentírásmagyarázók nemigen törődnek...), hogy hiányzik a birtokos névmás (*autón*), aminek megléte esetén így kellene fordítani a kifejezést: „az ő igazságosságuk miatt”.

⁸⁷ A görög *heneken* előljárószó nemcsak *oksági* összefüggést fejezhet ki („miatt”), hanem a cselekvés *célját* is, illetve a kettőt *egyszerre* is; itt is ez történik, s a „kedvéért” a cselekvés mozgatórugóját és célját egyaránt tartalmazza.

⁸⁸ Jézus nem magától értődő felfogásokat akart megerősíteni, hanem hallgatói magától értődőnek tartott nézeteit akarta helyesbíteni. Itt is erről lehet szó.

Azt, hogy az igazságosságot *gyakorló*, és emiatt üldözött ember Isten vagy az Istenség oltalma alatt áll, minden igazságosan gondolkodó és érző zsidó vagy pogány eleve feltételezhetette (ld. a Bölcsesség könyvében: 2,10-21; 5,1-9.15-23) Itt azonban olyanokról van szó (vö. 86. láb.), akik *vétettek* a törvények szabta igazságosság ellen (ez az üldözésük oka), s akiket másfelől azért üldözik, hogy ezzel helyreállítsák „a törvényt és a rendet”, vagyis az igazságosságot (ez az üldözésük célja). Ezek lehetnek „köztörvényes bűnözők”, de olyan „ártatlanok” is, mint Jézus, aki a maga módján szintén vétett „a fennálló rend”, a törvények, vagyis az igazságosság ellen, amikor például áthágta a kultikus tisztasággal vagy a szombattal kapcsolatos szabályokat.

⁸⁹(11) „*Szerencsések vagytok, ha miattam*⁹⁰ *szidalmaznak titeket, és üldöznek, és hazugul*⁹¹ *mindenféle gonoszat mondanak majd rátok.*” ⁹²(12) *Örüljete és ujjongjatek, mert nagy »fizetséget« kaptok Istentől*⁹³! *Hiszen így üldözték az előttetek [élt] prófétákat [is]!”*

⁹⁴(13) „*Ti vagytok*⁹⁵ *az ország*⁹⁶ *sója. De ha a só ízetlenné*

E mondat értelme tehát (tekintetbe véve feltételezhető „Sitz im Leben”-jét, „életbe ágyazottságát”): Nem azoké a Mennyek országa, nem azok a részesei-tagjai Isten országának, akik „jámbor buzgósággal” (vö. igazságszolgáltatás, inkvizíció, szent háború, dzsihád stb.), az igazságosság (helyreállítása) kedvéért üldözik a törvényszegőket (ahogyan a zelóták vagy a törvénytánítók, „az írástudók és farizeusok” tették)! Ellenkezőleg: *Isten az ő áldozataik oldalán áll!*

Hogyhogy? Úgy, hogy egyrészt az emberi törvények nem feltétlenül tesznek eleget Isten törvényeinek, másrészt – és ez a fontosabb – Jézus felfogása szerint Isten még a valódi bűnösöket sem akarja megbüntetni „az igazságosság helyreállítása kedvéért”, hanem meg akar bocsátani nekik, és meg akarja gyógyítani őket. (Hogy sikerül-e, rajtuk fordul.) A bűnösöknek nem bíróra, hanem orvosra van szükségük (vö. Mk 2,15-17 – Mk 78-79, de ld. már Ezekiel 18,23).

⁸⁹ 11-12. v.: ld. Lk 6,22-23 – Lk 160-170. – Máté változata tartalmilag megegyezik Lukácséval, megfogalmazásában azonban eltér attól – a 11. versben oly erősen, hogy azt inkább az ő számlájára kell írunk, mint Jézuséra.

⁹⁰ Lukácsnál: „az emberfia miatt”. Feltehetően ez a kifejezés állt a Beszédforrásban (Q), mivel valószínűleg a Beszédforrás alkotta meg elsőként az öskeresztény Emberfia-krisztológiát, illetve Máté másutt is a személyes névmással helyettesítette az „emberfiát” (10,33; 16,21).

⁹¹ A rabbinikus zsidóság olyan súlyosnak tartotta a rágalmozás bűnét, mint a bálványimádást, a fajtalanságot és a vérontást együttvéve.

⁹² Máté megfogalmazása szerint az üldözés elsősorban abban nyilvánul meg, hogy rágalmozással aláássák a tanítványok hírnevét – és így akadályozzák meg hatékonyságukat.

⁹³ Az eredetiben: „a mennyekben” (ld. Lk 168).

⁹⁴ 13. v.: ld. Mk 9,49-50; Lk 14,34-35.

⁹⁵ A hangsúlyosan a mondat élére állított „ti vagytok” Máté szerkesztői változtatása, amelytől a mondat más értelmet kap, mint Márknál: ott a Tórát jelképezi a só, itt Jézus tanítványainak szerepét.

⁹⁶ Vö. 71. láb. Valószínű azonban, hogy Máté felfogásában itt „föld”-et jelent a görög *gē*, s az egész emberiségre utal, párhuzamosan a 14. v. „világ” szavával, és összefüggésben Mt 28,19-cel.

válik, mivel fogják⁹⁷ megszózni? Semmire sem való már, csak arra, hogy kidobják, s az emberek széttaposásák.⁹⁸

(14) „Ti vagytok⁹⁹ a világ világossága¹⁰⁰.¹⁰¹ – A hegy/te-

⁹⁷ Fordításunkban alkalmazkodtunk a szokáshoz, így a „fogják” az általános alany kifejezője, s a kérdés *formailag* arra irányul, hogy mivel lehet ismét megfűszerezni az ízetlenné vált sót. (Tartalmilag viszont költői kérdés: „Mi léphetne az ízetlenné vált só helyébe?” A válasz nyilvánvaló: „Semmi!”) Nézetünk szerint azonban az eredeti passzív igealak („megszóztatik”) Isten nevének körülírása (*passivum divinum*), ezért a kérdés *értelme* – az előző mondattal alkotott szövegösszefüggésben! –: Mivel fogja megszózni Isten az országot (Izrael népét)?

⁹⁸ A Máté által megalkotott új összefüggésben (ld. 95. láb.) ez lehet a 13. v. *jézusi* értelme: Az „országnak”, Izraelnek szüksége van a „sóra”, amely megóvja a romlástól, attól, hogy figyelmen kívül hagyja Isten akaratát. A só szerepét eredetileg a Tórának kellett volna betöltenie, de az már képtelen rá, mivel mindenféle emberi gondolattal kevert, tabuizált gyűjteménnyé vált (vö. pl. Mk 10,5), illetve a törvénytudók helytelenül kezelik (ld. Mk 7,6-13). Ezért aztán Jézus tanítványai alkotják az „új sót”, amellyel Isten meg akarja fűszerezni népét: ugyanis Jézus nekik adta át Isten országának örömezenetét, és őket küldte szét annak hirdetésére és gyakorlati tanúsítására (Mk 6,12-13; Lk 9,2; 10,9; Mt 10,7-8). Itteni tanításával azonban Jézus figyelmezteti őket nagy felelősségükre: Ha „ízetlenné váltok”, ha nem fogjátok fel szavaimat (vö. pl. Mk 7,18-19; 8,17-21), ha ismét visszaestek az emberi gondolkodásmódba (vö. Mt 16,23 vagy Lk 9,55), akkor hogyan vezesse rá Isten Izrael népét arra, hogy átalakítsa gondolkodásmódját és életét (Mk 6,12)?

⁹⁹ *Lehetséges*, hogy ez a „ti vagytok” is, illetve az egész mondás Máté alkotása; háttérben ekkor egyrészt az áll, hogy Máté Jézust nevezte a világosságnak (Mt 4,16 // Lk 1,79), másrészt az, hogy az írástudók önmagukat tartották a sötétségben lévő világosságának (vö. Róm 2,19; tanítványai „Izrael lámpásának” hívták Johanán ben Zakkait). Ez esetben a szembeállítás a hangsúlyos: Nem az írástudók, hanem Jézus tanítványai alkotják a világ világosságát! De *lehetséges* a mondásnak eredeti jézusi értelme is, ld. 101. láb.

¹⁰⁰ Az eredeti *phósz* világosságot és fényforrást egyaránt jelenthet, ám az utóbbi a szó tulajdonképpeni értelmében kizárólag Isten maga (vö. Iz 60,1; Mík 7,8).

¹⁰¹ A világos-sötét ellentétpár Jézus szóhasználatában az Isten országán belüli, illetve kívüli létet jelképezi: benn az Isten által rendezett ünnepet ülik meg, kívül bosszankodnak és dühöngnek azok, akik a meghívás ellenére nem akarnak részt venni (Mt 22,13; 25,30;

tőn] fekvő város nem képes elrejtőzni.”¹⁰²

¹⁰³(15) „*Mécsest sem azért gyűjtanak, hogy véka alá tegyék, hanem a mécestartóra: akkor mindenkinek világít, [aki] a házban*”¹⁰⁴ [van].¹⁰⁵ (16) *Úgy világítson a ti fényetek az emberek*

vö. Lk 15,28!). Tanítványainak, akik legalábbis szándékuk szerint elfogadták az általa hirdetett örömmüzenetet, Jézus elmondhatta: „Egy homályos-zavaros világban ti vagytok a világosság” – talán azzal a melléközöngével, amit majd e 14. v. második fele fejez ki határozottabban: „Csak nem fogjátok szégyellni?!” Mindenesetre Jézusnak ez a mondása úgy cseng, mintha húsvét után hangzott volna el, amolyan búcsúzó és küldetést adó szöként: „Immár ti vagytok a világosság, nemcsak Izrael háza, hanem a világ számára is.”

¹⁰² Jézus nem zavartatta magát a környezetétől, amely bolondnak vagy megszállottnak tartotta (ld. Mk 3,21.30), s a maga új stílusú, Isten jóságától és örömétől meghatározott (vö. Lk 15,23-24; 6,23) életét élte; tanítványaiban azonban még nem volt meg ez a belső biztonság, rászorultak erre a képes nyelven kifejezett bátorításra: „A hegyen épült város messziről látható, semmiképp sem rejtőzhet el. Ti se rejtsetek el, hogy mások vagytok, mint a világ, amely nem ért meg, és ezért bolondnak tart titeket (vö. Mt 11,25 // Lk 10,21 – Lk 564; Mt 19,12). Ennek a jézusi „másságnak” a súlyát akkor értjük meg igazán, ha tudatosítjuk, hogy abban mutatkozik meg, amit legjobban éppen a „hegyi beszéd” foglal össze (vö. 56. láb.).

¹⁰³ 15-16. v.: vö. Mk 4,21; Lk 8,16; 11,33.

¹⁰⁴ A régi Keleten a szegény emberek háza egyetlen helyiségből állt (legfeljebb egy éléskamrát tapasztottak hozzá), tehát a tartóra tett mécses ténylegesen *mindenkinek* világított.

¹⁰⁵ A „Ti vagytok a világ világossága!” kijelentésben rejlő biztatás „indoklásaként” fogható fel Jézusnak ez a missziós útmutatása. Ő maga tántoríthatatlanul teljesítette küldetését, és ezt várta el tanítványaitól is, de elvárását nem rideg utasítással fejezte ki, hanem a maga tréfás-humoros módján, rámutatva, mennyire értelmetlen lenne lámpát gyűjtani, hogy aztán rögtön eltakarja/kiołtsa az ember. E képes beszédnek kettős a mondanivalója: a) „Nem szabad elrejtönetek a rátok bízott üzenetet! Ne hallgassatok, sem a kinevetéstől, sem az üldöztetéstől való félelmetekben!” (Vö. 5,11-12; 10,25-28; távolabbról: 25,36.) – b) „Ahogyan a meggyújtott lámpa *mindenkinek* világít a házban, ti se elégedjétek meg elvbarátaitok zárt körével [ahogyan a kumráni szekta tagjai, és részben a farizeusok is], azt képzelve, hogy a ’többiek’ nem érdeklík meg, vagy úgysem képesek felfogni az evangéliumot! A rátok bízott világosság nem a ti tulajdonotok: Isten örömmüzenete *mindenkit* megillet!” Vö. 551. láb., továbbá Mk 147 és 154! (Ennek nem mond ellent Mt 7,6 – ha helyesen értelmezzük.)

előtt, hogy meglássák jótetteiteket, és dicsőítsék mennyei Atyátokat!”¹⁰⁶

(17) „**Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy hatályon kívül helyezzem a törvényt vagy a ¹⁰⁷prófétákat!**¹⁰⁸ **Nem azért jöttem, hogy hatályon kívül helyezzem, hanem hogy teljessé tegyem**¹⁰⁹.¹¹⁰ (18) **Mert ámen**¹¹¹, **mondom nektek, amíg el nem múlik**

¹⁰⁶ Jézusnak ez a felhívása fontos pontosítást tartalmaz: a tanítványok világosságán azok jótetteit érti! Jézus követőinek új, jézusi viselkedéséről, nem pedig csupán tanításukról kell fölismerniük az embereknek a mennyei Atya viselkedését, és ezért aztán dicsérniük Őt (vö. Lk 10,9 – Lk 554; Mt 5,46-48 // Lk 6,32-36). A szóban forgó „jótettek” pedig elsősorban „az irgalmasság cselekedetei” (vö. Lk 6,36 – Lk 187-189; Mt 25,35-36), és különösen az ellenségszeretet megnyilvánulásai (ld. Mt 5,38-48).

¹⁰⁷ Az ilyen szerkezetekben a „próféták” minden valószínűség szerint a törvény értelmezőinek számítanak; a vita lényegi tárgya azonban a mózesi törvény, a Tóra érvényessége.

¹⁰⁸ Tanítása hallatán és viselkedése láttán a tárgyilagos szemlélők és ellenfelei is megalapozottan juthattak arra a gondolatra, hogy Jézus hatályon kívül akarja helyezni, meg akarja szüntetni a mózesi törvényt. Hogy csak néhány példát említsünk: Jézus megszegte a szigorú szombati nyugalmat (pl. Mk 2,23-27; 3,1-6), jelentéktelennek nyilvánította a kultikus tisztasági előírások egész területét (Mk 7,15), elvetette a válásnak a törvényben gyökerező lehetőségét (Mk 10,2-9), kritikusan újraértelmezte még a Tízparancsolatot is (ld. az ún. antiteziseket, 123. láb.). De nem csupán elvetette vagy átértelmezte a törvényeket, vagy válogatott köztük, s szembeállította őket egymással (pl. Mk 10,5-6-ban 5Móz 24,1-et 1Móz 1,27-tel, vö. Mk 563, 2. bek.), hanem ennél is tovább merészkedett: hozzányúlt magának a törvénynek a szövegéhez, önkényesen betoldott, illetve kihagyott belőle mondatokat (a leglátványosabban Lk 4,18-19-ben, vö. Lk 53, 57, 58, 60).

¹⁰⁹ A görög *plérun* sokféleképpen fordítható: teljessé/tökéletessé tesz, kiegészít, kitölt, feltölt, pótol; mindezek közös mozzanata: megszüntet valamilyen hiányt.

¹¹⁰ Jézus visszautasítja azt a feltételezést vagy vádat, hogy le akarná rombolni a mózesi törvényt, mondván, ő csak „teljessé akarja tenni”. Pusztán nyelvtanilag vagy formailag nagyon nehéz lenne meghatározni, mit értett ezen, de *magatartásából* azt látjuk, hogy sokfélé: a helyzetnek megfelelően olykor a törvény érvényre juttatását, máskor kritikáját, helyesbítését, felülmúlását vagy radikalizálását. Célja az volt, hogy az „emberi hagyományokkal” szemben *ismét érvényre*

*az ég és a föld, egy ióta vagy egy vesszőcske¹¹² sem múlik el a törvényből, amíg minden meg nem lesz¹¹³. (19) Aki tehát [csak] egyet is hatálytalanít¹¹⁴ e legkisebb parancsok közül, és így tanítja az embereket, az a legkisebbnek számít¹¹⁵ a Mennyek országában; aki viszont cselekszi és tanítja [azokat], az a legnagyobb¹¹⁶ számít a Mennyek országában.*¹¹⁷

juttassa Isten eredeti szándékát-akarátát (Mk 7,9; 10,6), és ezt elképesztő rugalmassággal tette: hol elvetve Mózes törvényét (Mk 10,5), hol érvényre juttatva azt (Mk 7,10-11). Isten eredeti szándékát-akarátát pedig – a mózesi törvény mércéjeként is (Mk 12,31b; Mt 7,12) – az Isten és az embertársak iránti kettős-egy parancsban foglalta össze, sajátos kettős hangsúllyal: egyrészt Isten és az embertársak iránti szeretet nem választható szét és nem állítható szembe egymással (Mk 12,28-31), másrészt az embertársak köre nem szűkíthető a „magunkfajtákra”, hanem magában foglalja azokat is, akik ellenségeink (Mt 5,43-48 // Lk 6,32-36; gyakorlati példa: Lk 10,29-37 – Lk 589).

¹¹¹ Héber nyomatókésítő szó: „bizony, úgy van; valóban”. Vö. Mk 132, 397.

¹¹² Az „ióta” a héber ábécé legkisebb betűje (a „jod”), a „vesszőcske” pedig a héber betűket díszítő horgocsákat jelenti.

¹¹³ Nagyon nehezen értelmezhető kifejezés; jelentése talán: amíg az apokaliptikus események le nem zajlanak, vö. Mk 13,30 // Mt 24,34 // Lk 21,32.

¹¹⁴ A mondat második felének „cselekszi és tanítja” kifejezése alapján arra gondolhatunk, hogy a „hatálytalanítás” nem csupán „érvénytelennek nyilvánítást” jelent vagy jelenthet, hanem a törvény áthágását, megszegését is. (Vö. Jak 2,10.)

¹¹⁵ A görögben: „a legkisebbnek hívják-nevezik”, úgy is mondhatnánk: „a legkisebbnek nyilvánítják”, tehát értelemszerűen így fordíthatjuk: „a legkisebbnek számít”. (Még pontosabban: az eredetiben passzív igealak áll: „hívatik-neveztetik”, ti. Isten által, azaz *passivum divinum*ról van szó).

¹¹⁶ Bár a görög szövegben formailag alapfok áll („nagy”), de az alapfok olykor a klasszikus görögben is középfokot vagy felsőfokot fejez ki, és különösen is ez a helyzet, ha a háttérben héber-arám megfogalmazás áll, a sémi nyelvek ugyanis nem ismerik a melléknévfokozást (az alapfok középfokot és felsőfokot is jelölhet). Fordításunk helyességét megerősíti, hogy a párhuzamos előző mondatban a görög is felsőfokot használ.

¹¹⁷ A 108. és 110. lábjegyzetben foglaltak alapján abszurd ellentmondás, tehát képtelenség, hogy Jézus mondta és komolyan gondolta volna a 18-19. versben foglaltakat is. A 18. verset elvileg felfoghatnánk ugyan az ő szavaiként, ha Lk 16,17-hez hasonlóan általa

¹¹⁸(20) „*Mert mondom nektek, hogy ha a ti igazságosságotok¹¹⁹ bőven fölül¹²⁰ nem múlja az írástudókét és a farizeusokét¹²¹, semmiképp nem mentek be a Mennyeik országába.*”¹²²

használt idézetként értelmeznénk (vö. Lk 1058): „Bár a törvénytudók azt mondják: »Amíg el nem múlik az ég és a föld...«”, de mivel itt a lényeg az, hogy Máté át akarja menteni a zsidó törvényhűséget a keresztény gyakorlatba, eltekintettünk ettől a lehetőségtől. *A 19. vers* mögött pedig egy másik helyzet és probléma áll: a mózesi törvény egyes parancsainak érvényessége körüli vita, amely a törvényhez kötődő zsidókeresztények és a szabadabb felfogású pogánykeresztények között folyt az ősegyházban. E vitában egyrészt különbséget tettek nehéz és könnyű, fontos és jelentéktelen parancsok között (vö. Mk 12,28), másrészt az ellenfelet nem zárták ki Isten országából, csak vagy jelentősebb, vagy csekélyebb helyet juttattak neki.

¹¹⁸ A legtöbb fordítás a 17-19. vershez kapcsolja ezt a verset, s ez annyiban jogos, hogy ebben a szövegösszefüggésben azt a mátéi elképzelést akarja megerősíteni, amely szerint Jézus csupán szigorúbb törvényteljesítést prédikált, mint ellenfelei (holott Jézus részéről sokkal többről, illetve másról volt szó, ld. 108. és 110. láb.), és még azt sem zárhatjuk ki teljesen, hogy ez a vers is Máté alkotása. Valójában inkább az 5,21-48 bevezetésének, ha úgy tetszik összefoglalásának tekinthetjük, amelyet az ezután következő hat antitézis fejt majd ki. Mindazonáltal e vers tartalma nagyon is származhat Jézustól, de ha így tekintünk rá, akkor az ő útmutatásai és viselkedései alapján kell értelmeznünk, ld. 122. láb.

¹¹⁹ Az „igazságosság” (*dikaioszüné*) jelentheti általánosságban az ember Isten akaratával megegyező, Istennek tetsző viselkedését, konkrétan pedig a szó hétköznapi értelmében vett – ún. „osztó” – igazságosságot, vö. 74. láb.

¹²⁰ A kifejezés mennyiségi jellegű, de a héber-arám szóhasználatnak megfelelően minőségi értelmű.

¹²¹ A „farizeusok és írástudók” szókapcsolat főképp Máténál található meg, s a kereszténységnek és a zsidóságnak az ő korára jellemző szembenállását tükrözi. Jézus korában több vallási irányzat is létezett, de a zsidó háború (Kr. u. 66-70) után a farizeusi irányultságú és támogatottságú írástudók váltak a zsidó nép vezető erejévé.

¹²² A törvény őreinek igazságosságát bőven felülmúlni Jézus szerint azt jelenti: a szeretet gyakorlásával nem megállni azon a ponton, ahol a hétköznapi értelemben vett igazságosság – azaz a teljesítmény és fizetség, vagy bűn és büntetés közötti korrekciós kiegyenlítés, avagy az előírások pontos betartása – már semmit sem követelhet. *Néhány példával szemléltetve:* Nem csupán a végrehajtott házasságtöréstől

¹²³(21) „[Úgy] hallottátok¹²⁴, hogy [Isten] azt mond-

tartózkodni, hanem annak szándékától is (Mt 5,27-28). Nem csupán a helyes mérték szerint állni bosszút (egy szemért egy szemet!), hanem egyáltalán nem állni bosszút, sőt jót tenni az ellenséggel (Mt 5,38-41). Nem csupán farizeusi kínossággal vagy annál is kínosabban ügyelni az ételek és edények tisztaságára, hanem teljesen figyelmen kívül hagyni a kultikus tisztaságot, s helyette a szándékok („a szív”) teljes tisztaságára törekedni (Mk 7,15). *Ugyanezt szemlélteti* Jézus számos példabeszéde is: az adós szolgálkáról (Mt 18,23-33), a kései szőlőmunkásokról (Mt 20,1-15), a két adósról (Lk 7,41-42.47), az irgalmas szamaritánusról (Lk 10,30-35), az elveszett bárányról és drachmáról (Lk 15,1-2.3-7. 8-10), a tékozló fiúról (Lk 15,11-32), a mezőről hazatérő szolgáláról (Lk 17,7-10 – Lk 1110), a farizeusról és a vámosról (Lk 18,10-14). Mindezt messzemenően *alátámasztja* Jézus magatartása, például a kiközösített „bűnösökkel” vállalt asztalközössége (Mk 2,15-17 – Mk 78, 79, 81; Lk 19,1-10! – Lk 1236, 1240), a szombati nyugalmat megtörő gyógyításai (pl. Mk 2,23-27; Lk 13,10-16) vagy a neki felkínált bírói szerep elutasítása (Lk 12,13-14), de még a Márta-Mária történetben tanúsított viselkedése is (Lk 10,38-42 – Lk 619. láb. b/ pont).

Mindez azt jelenti: „a ti igazságosságotok” (mármint Jézus követőié), azaz a jézusi „új igazságosság” vagy „Isten igazságossága” (Mt 6,33 – 238. láb. vége) csak a szokványos értelemben vett igazságosság határának átlépése után kezdődik, *mintája és mércéje* pedig annak az Istennek az „igazságtalansága”, aki a gonoszokra is fölkelti napját, s a bűnösöknek is ad esőt (Mt 5,45). Úgy is mondhatnánk: a „bővebb” vagy „új” igazságosság nem más, mint az a teljesség, amely a mennyei Atyát jellemzi (Mt 5,48), ahogy ezt az 5,20–5,48 szakasz szerkesztési logikája is diktálja: a „bővebb igazságosságra” felszólító, szakaszkezdő 20. v. jelentését a szakasz záró 48. v. foglalja össze tömören!

Hozzátehetjük: alkura, a dolgok összemosására nincs lehetőség, hiszen Jézus határozottan megmondta: „A törvény csak [Keresztelő] Jánosig volt érvényben. Attól kezdve Isten országa hirdettetik örömmel üzenetként” (Lk 16,16 – Lk 1051).

¹²³ A fejezet hátralévő részében Máté hat ún. antitézisben fejti ki a 20. v. tanítását. A hat közül hármát a hagyomány közvetített számára (21-22., 27-28., 33-34. v.), egyet egy közös szinoptikus anyag alapján ő formál meg (31-32. v.), az utolsó kettőben pedig a Beszédforrásból (Q) vett anyagot ugyancsak ő önti antitetikus formába (38-39., 43-44. v.) – és mindezt további mondásokkal egészíti ki.

¹²⁴ A rabbinikus megfogalmazásból tudjuk, hogy ennek jelentése: „hagyományként kaptátok, hagyományként vettétek át”. Ezért egészítettük ki az eredeti „hallottátok”-at az „úgy”-gyal.

*ta*¹²⁵ *a régieknek*¹²⁶: »*Ne ölj!*¹²⁷ *Aki öl, arra ítélet*¹²⁸ vár.« (22) *Én viszont azt mondom nektek*¹²⁹, *hogy mindenkire ítélet vár, aki [csak] haragszik [is] a testvérére;*¹³⁰ ¹³¹*aki pedig azt mondja*

¹²⁵ A görögben az áll: „mondatott” (*errethé*), ez azonban itt Isten körülírása (*passivum divinum*).

¹²⁶ A „régiek” itt a pusztai vándorlás nemzedékét jelenti, amely a Sínai-hegyen Mózes közvetítésével megkapta a törvényt.

¹²⁷ A Tízparancsolat természetesen csak a „Ne ölj!” felszólítást tartalmazza (2Móz 20,13); a folytatás különböző ószövetségi helyek összefoglalása (1Móz 9,6; 2Móz 21,12; 3Móz 24,17; 4Móz 35,16-21; 5Móz 17,8-13), ezért ez a mondat a hagyomány kifejezéséként fogható fel.

¹²⁸ Tekintetbe véve a 21-22. v. összefüggését, *Máté értelmezésében* ez az ítélet azt jelenti: „a helyi bíróság [ítélete]” (amit egyébként sosem jelent a *kriszisz* szó); így látszik világosan a fokozás: helyi bíróság – Főtanács – gehenna. *Jézusi értelemben* viszont Isten ítéletéről van szó (természetesen nem arról, hogy elítél, hanem hogy megítél, ítéletet alkot: ld. Lk 11,42 – Lk 683)!

¹²⁹ Ezt a formulát úgy szokás értelmezni mint Jézus isteni öntudatának egyik legvilágosabb megnyilatkozását, mondván: Jézus ezzel felülbírálja az Isten által adott ószövetségi kinyilatkoztatást. Csakhogy: 1) amint a szövegösszefüggésből kiderül, Jézus itt nem „Isten szavával” állítja szembe a maga felfogását, hanem az „úgy hallottátok” által jelzett hagyománnyal (ha úgy tetszik: Isten szavának hagyományos értelmezésével); 2) Jézus itt egy olyan formulát használ, amelyet egymás közti vitáikban a rabbik gyakran használtak az általános felfogásnak ellentmondó véleményük bevezetéseként; 3) bár kétségtelen, hogy nagy igényt kifejező formuláról van szó, akár Jézus szerénységének jeleként is értelmezhetjük, mert a próféták sűrűn adták elő gondolataikat azzal a bevezetéssel, hogy „ezt mondja az Úr...”, Jézus viszont egyszerűen csak annyit mond, hogy „szerintem...”. Magabiztosságának az alapja pedig a Jordánba történt alámerítésekor szerzett istenélménye, illetve az Atyához fűződő, bensőséges fiúi kapcsolata (ld. Mk 1,10-11 – Mk 16; Mk 12,6 – Mk 696; Lk 10,22 – Lk 568, 670). – (Az 1. pontban mondottakat még megerősíti, hogy noha a „hegyi beszéd” összefüggésében Jézus a tömeghez, illetve tanítványaihoz intézi szavait – vö. 5,1-2 –, ezekben az „antitezisekben” valójában a hagyományokat átvevő és tovább értelmező írástudókkal vitázik.)

¹³⁰ Jézus felfogása szerint ahogyan Isten, az Atya „teljes/egész”, az ember erkölcsének is „teljesnek/egésznek” kell lennie (Mt 5,48), azaz a szív titkos gondolataitól-érzéseitől kezdve a beszéden át egészen a külső cselekvésig egyöntetűnek, töretlennek. Erre mond pél-

testvérenek:¹³² »Tökfej!«, az a Főtanács¹³³ [ítéletében] részesül majd, aki pedig azt mondja: »Istentelen!«, annak sorsa a tüzes gehenna¹³⁴. »

(23) „**Ha tehát**¹³⁵ [áldozati] **adományodat az oltárhoz vinnéd, és ott eszedbe jut, hogy testvérednek**¹³⁶ **valami [panasz] van ellened,** (24) **hagyd ott adományodat az oltár előtt**¹³⁷, **menj el, előbb békülj ki testvéreddel, azután jöjj el, és vidd oda adományodat!**”¹³⁸

dákat az ún. antitézisekben, itt az elsőben azt, hogy nemcsak a végrehajtott gyilkosság áll szemben a feltétlen Isten- és emberszeretettel, és esik ezért Isten ítélete alá, hanem már a – melleleg könnyen öléshöz vezető – harag is.

¹³¹ Jézus iménti kijelentése a leghatározottabban irányul a jogi szörszálhasogatás ellen; nagy kár, hogy Máté (vagy az általa képviselt egyházi irányzat) ezt nem értette meg, és pontosan ilyen szörszálhasogató törvényeskedést kapcsolt Jézus egyszerű és egyértelmű tanításához (vö. 5,18-19!).

¹³² A szakirodalomban sok találgatás található az itt következő két eredeti kifejezés (*ráká – móre*) jelentéséről; a magunk részéről a legvalószínűbbnek tűnő jelentés mellett döntöttünk. Mivel ezek akkoriban gyakran használt, nem túlságosan kemény szitokszavak voltak, itteni súlyukat talán az alábbi megfontolás teheti világossá: „Tökfej”-nek nyilvánítani valakit azt jelenti, hogy veszélyeztetjük az emberi közösséghez tartozásának jogát, „istentelen”-nek minősíteni pedig azt, hogy az Istennel való közösségből kizárt személynek bélyegezzük.

¹³³ Ld. Mk 913.

¹³⁴ Ld. Mk 535.

¹³⁵ A „tehát”-tal csak Máté kapcsolja az előzményekhez ezt a mondatot, amely eredetileg más élethelyzetben hangzott el.

¹³⁶ A „testvér” jelentése itt gyakorlatilag azonos a „felebaráttal/embertárssal”, vö. Mk 12,31 – Mk 743.

¹³⁷ Ha szó szerint vesszük, akkor Jézus hallatlan és lehetetlen dolgot kíván, hiszen az ember mégsem hagyhat ott egy levágott bárányt Jeruzsálemben, „az oltár előtt”, hogy közben elintézzon egy talán igen hosszadalmas ügyet (esetleges elutazás Galileába, tárgyalás az ellenféllel, visszatérés Jeruzsálembe); igencsak büzlene addigra az a bárány... Ám ennél sokkal fontosabb szempont, hogy kultikus okból lehetséges volt az áldozatbemutatás megszakítása, de az embertársal való kiengesztelődés érdekében nem.

¹³⁸ Ironikus tréfával fűszerezett (vö. előző lábj.), mégis sokkoló prédikációjával Jézus egyszerű igazságot akar belevéni hallgatói lelkébe: Istennel jóban lenni csak úgy lehet, ha békességre jutunk embertársainkkal, a kultikus engesztelő áldozat, amelyet embertársainkat megkerülve szeretnénk felajánlani neki, semmit sem ér. Ugyanez a

¹³⁹(²⁵)¹⁴⁰ „*Légy jóindulatú ellenfeled iránt, hamarjában, amíg [még] úton vagy vele, nehogy ellenfeled átadjon a bírónak, a bíró meg a törvényszolgának, és [így] börtönbe kerülj!* (26) *Amen, mondom neked, nem jössz ki onnan, amíg meg nem adod az utolsó fillért is.*”¹⁴¹

(27) „*[Úgy] hallottátok, hogy [Isten] azt mondta: »Ne*

meglepő elv hangzik el Mk 11,25-ben is (ld. Mk 673), illetve abban az alapigazságban, hogy a szerető Isten azonosul a (kenyérre vagy éppen megbocsátásra) rászoruló emberrel: „Amit egynek tettetek a legkisebbek közül, velem tettétek” (Mt 25,40).

Úgy tűnik, az ellen nem tiltakozik Jézus, hogy a megtörtént kiengesztelődés jeleként följajnljuk „adományunkat” Istennek (ami azt is jelentené, hogy az „istentisztelet” nem merül ki az emberszereteten). Mindazonáltal ez az „engedmény” feszültségben áll azzal, hogy Jézus megtiltotta tanítványainak a részvételt a templomi áldozatbemutatásban (vö. Mk 11,15; Jn 2,16 – Mk 657), és egyetlen följegyzés sincs arról, hogy ő maga, vagy később a tanítványai részt vettek volna abban (vö. ApCsel 2,46; 3,1). Elképzelhető ugyan, hogy Jézus felfogása e tárgyban is változott az idők folyamán, amint néhány másikban (pl. a Sátánról, vö. Lk 22,31; 10,18 – Lk 1513, 561), de nem is kell a szó szoros értelmében vett engedményre gondolnunk, ha az „azután jöjj el, és vidd oda adományodat” felszólítást a „hagyd ott adományodat az oltár előtt” utasításban rejlő ironia megerősítésének tekintjük. Könnyen lehetséges persze az is, hogy itt is a zsidókeresztények későbbi engedményéről, vagyis betoldásról van szó, vö. Mk 2,19b-20 – Mk 88; Mt 17,27 – 677. láb. (Ha így lenne, akkor természetesen csupán dőlt betűkkel kellene szedni.)

¹³⁹ Az előző két vershez hasonlóan Máté ezt a két, eredetileg szintén más összefüggésben elhangzott verset is a kiengesztelődés/megbékélés témája alapján kapcsolja a 21-22. vershez.

¹⁴⁰ 25-26. v.: ld. Lk 12,58-59 – Lk 800-804.

¹⁴¹ Erkölcsei buzdítást tartalmazó példázatként értelmezve – ahogyan Máté teszi – jézusinak tarthatjuk ezt a mondást: „Ha eladósodásod folytán konfliktusba keveredtél valakivel, ne hagyd, hogy bíróság elé kerüljön az ügy, hanem »még az úton« rendezd el! Tedd meg az első lépést! Ismerd el tartozásodat! Kérj türelmet és haladékot! Engedj, különben rettenetesen rosszul jársz!” Általánosságban: „Bármilyen konfliktusba kerülsz, közeledj te a másikhoz, valld meg bűnödöt, kérj bocsánatot, bocsáss meg, és lehetőség szerint tedd jóvá a dolgot, mielőtt még végzetessé válik a helyzet!”

Kérdés, hogy az „úton levés” jelentheti-e a földi életet, a „bíró” jelképezheti-e Istent, a „börtön” pedig a túlvilági büntetést, a poklot? Jézus szellemében csak a következőket mondhatjuk:

törj házasságot!«¹⁴² (28) **Én viszont azt mondom nektek, hogy mindaz, aki azért nézeget**¹⁴³ **egy feleséget**¹⁴⁴, **hogy**¹⁴⁵ **megkí-**

Isten senkit sem kényszeríthet be „országába”, azaz a feltétlen szeretet világába. Aki tehát ragaszkodik az „igazságosságához”, „a maga igazához”, és nem hajlandó megbocsátani embertársainak, vagyis nem hajlandó átlépni az igazságosság és a szeretet közötti küszöböt (ld. 122. láb.), és eljutni az önátadásra (Lk 17,33) és az ellenségszeretetre (Mt 5,44; Lk 6,35), az a túlvilágon is kizárja magát a szeretet erőteréből, ahogyan a tékozló fiú bátyja, aki nem akart bemenni az „igazságtalanul” ajándékozó szeretet ünnepére (Lk 15,28), és „kívül” maradt, az igazságosság terében.

További kérdés, hogy lehet-e a pokol örök. A következő szempontokat vehetjük figyelembe: Földi életében az ember (többé-kevésbé!) szabadon hozhat erkölcsi döntéseket. Miért veszítené el ezt a szabadságot halála pillanatában? Ez annál is inkább értelmetlen lenne, mivel az emberi szabadságnak éppen a belső érés a célja, vagyis a haladás az Isten által akart totális szeretet felé. Ezért képtelenség, hogy egy adott ponton Isten önkényesen „rögzítse” az embert, s az többé már csak szenvedni legyen képes, szeretni nem. Amint az is képtelenség, hogy Isten egyszer csak abbahagyja szeretetének felkínálását, hiszen még az embertől is azt kívánja, hogy ne csak „gyakran”, hanem „hetvenszer hétszer”, azaz „végtelenül” megbocsásson ellenfelének (Mt 18,21-22.23-33; Lk 17,3b-4). És mostani példázatum is azt mondja: az adósságot „az utolsó fillérig kell megfizetni” – nem tovább! Véges bűnökért nem járhat végtelen büntetés.

Más kérdés, hogy a túlvilágon is szabadnak megmaradt ember képes-e önszántából örökre megtagadni a szeretetet, s ezzel örökké tenni a maga számára a poklot. A választ alighanem csak odaát tudhatjuk meg.

¹⁴² 2Móz 20,14.

¹⁴³ A görögben jelen idejű melléknévi igenév áll.

¹⁴⁴ Jézus válaszát nem csupán a 6. parancsolat határozza meg, hanem a 9. is, amely a „felebarát feleségének megkínálását” tiltja (2Móz 20,17; 5Móz 5,21), ezért a görög *güné* jelentése nem egyszerűen „nő, asszony”, hanem „házas nő, feleség”, esetleg – a zsidó jog értelmében – „menyasszony”. (A *güné* elsődleges szótári jelentése is „feleség”.)

¹⁴⁵ A *prosz* to *epithümészai* nyelvtanilag lehetne következtető értelmű szerkezet, ekkor arról lenne szó, hogy előbb van a vágy, s abból fakad a nézegetés; ám az ószövetségi és késő zsidó szóhasználat a fordításunkban megjelenő célhatározói értelmet teszi kézenfekvővé.

vánja¹⁴⁶ **őt, szívében már házasságot tört vele.**”¹⁴⁷

¹⁴⁸(29) „Ha pedig csapdába ejt a jobb szemed, tépd ki, és vesd el magadtól! Hasznosabb ugyanis neked, ha egy vész el a tagjaid közül, mint ha egész testedet a gehennába vetik. (30) És ha csapdába ejt a jobb kezed, vágd le! Hasznosabb ugyanis neked, ha egy vész el a tagjaid közül, mint ha egész tested a gehennába jut.”

(31) „**Megmondatot**¹⁴⁹ **ez is: »Ha valaki elbocsátja feleségét, adjon neki válólevelet!**« (32) **ÉN viszont azt mondom nektek,**

¹⁴⁶ A „megkívánás” nemcsak passzív érzéki vágyakozást jelent, hanem a 9. (és 10.) parancsolat eredeti héber értelmének megfelelően aktivitást is, nevezetesen a kívánság tárgyának megszerzésére irányuló törekvést, sőt *mesterkedést*. Tökéletesen világossá válik ez két ószövetségi történetből: az egyikben Aháb király Nábót szőlőskertjét kívánja meg, a másikban Dávid király kívánja meg Uriás feleségét, s mindketten addig mesterkednek, amíg meg nem öletik „vetélytársukat”, s így meg nem szerzik kívánságuk tárgyát, a másik tulajdonát (1Kir 21; 2Sám 11).

¹⁴⁷ Vö. 130. láb. – Az e világi, jogi gondolkodással ellentétben Isten szemében nem csupán a *végrehajtott* házasságtörés számít bűnnek, hanem már ennek tudatos szándéka, az erre irányuló mesterkedés is. A 144. és 146. lábjegyzetből következik, hogy nem az embert mozgató, és Isten által belé plántált erotika rossz és kerülendő (vö. 1Móz 1,27; Mk 10,6-9), hanem az a törekvés, amely a másik ember boldogságát – vagy szerényebben: házasságát – fel akarja áldozni saját boldogságának oltárán.

A korabeli zsidó közfelfogás szerint, ha egy házasságban a nő „megcsalta” a férjét, akkor házasságtörőnek számított a férjével szemben, viszont az a férfi, akivel megcsalta, nem számított házasságtörőnek a saját feleségével szemben. Jézus itteni kijelentése tehát a férfira hárítja a szóban forgó házasságtörés felelősségét, vagyis ugyanazt a mércét alkalmazza a férfiakra is, mint a nőkre, ami azt is jelenti, hogy egyenrangúvá tette a nőket a férfiakkal!

¹⁴⁸ A 29-30. v. már nem tartozik hozzá az antitézishez, csak Máté kapcsolta hozzá: a 29. verset valóban belső logika alapján, hiszen a „nézegetés” (28. v.) és a „csapdába ejtő szem” között valóban szoros a kapcsolat, ez azonban már nem áll fenn a „nézegetés” és a „csapdába ejtő kéz” (30. v.) között. E két nem hiteles mondás ihletője egy valóban jézusi kijelentés volt, mégpedig a „csapdába ejtő lábról”, ld. Mk 9,45 – Mk 539.

¹⁴⁹ Az eredetiben itt is *erret* áll, mint a 21. és a 27. versben, de a rákövetkező idézetből világos, hogy ezúttal nem Isten körülírásáról van szó, hiszen az idézet nem „Isten szavát” tartalmazza, hanem csak egy mózesi előírást (5Móz 24,1).

5,32 folyt.

hogy mindaz, aki elbocsátja¹⁵⁰ feleségét – még ha paráznaság¹⁵¹ okából is!¹⁵² –, házasságtörésbe kergeti őt¹⁵³, és ha valaki elbocsátott [asszonyt] vesz feleségül, házasságtörést követ el¹⁵⁴.”¹⁵⁵

¹⁵⁰ Azaz „elküldi, eltaszítja”, büntetésből annak valamilyen vélt vagy valós vétkéért. – Más eset az „elengedés”: Jézus aligha kívánja meg annak a házas félnek az „erőszakos” visszatartását, aki önként és egyoldalúan kíván kilépni a házasságból (vö. 1Kor 7,12-16).

¹⁵¹ A „paráznaság” (*porneia*) itteni jelentése bizonytalan, valószínűleg „helytelen szexuális viselkedésre” utal: „vad, perverz érzékiségre” a házasságon belül, vagy pedig arra, amit ma „megcsalásnak, házasságtörésnek” nevezünk.

¹⁵² A szentírásmagyarázók körében nagy vita folyik e kifejezés (*parektosz logu porneiasz*), közelebről a *parektosz* előjárósó értelmezéről. A legtöbben kizárólagos (exkluzív) értelemben fordítják: „kivéve (paráznaság esetén)”, s a másik két újszövetségi előfordulás közül az egyikben (ApCsel 26,29) valóban ezt jelenti, a másik helyen azonban (2Kor 11,28) bennfoglaló (inkluzív) értelme van: „ráadásul”.

Elvileg tehát így is, úgy is fordítható, az értelmezéstani szabályok azonban azt követelik, hogy az itteni esetben bennfoglaló értelemben használjuk: „*még akkor is*, ha paráznaságról van szó”. Az egyik ide vágó szabály a szövegösszefüggés (*kontextus*) szerinti értelmezést követeli meg: a „hegyi beszédben” Jézus radikálisan új erkölcsi elveket hirdet meg (ld. 5,20!), ha tehát a *parektosz*-t exkluzív értelemben kellene venni („*kivéve* paráznaság esetén”), akkor ezzel elégséges ok nélkül ismételt volna a Második Törvénykönyv tilalmát (5Móz 24,1), illetve a témával kapcsolatos, Hillel és Sammai rabbi közti vitában a Hillelhez képest szigorúbb Sammai mellé állt volna (vö. ismét 5,20!). Ugyanez következik a másik hermeneutikai szabályból is, amely szerint a homályosabb szövegeket a világosabbak irányában kell érteni. Ilyen világosabb szövegek pedig valóban rendelkezésre is állnak: Mk 10,11-12 és Lk 16,18, valamint a helyesen értelmezett Mt 19,9 is. – Tehát teljes joggal fordíthatjuk-értelmezhetjük így a kifejezést: „*beleértve* azt is, ha paráznaság okából”.

¹⁵³ A házasságtörés akkor következik be, amikor az elbocsátott nő újból házasságot köt: ekkor „török meg” – szűnik meg ténylegesen – előző házassága.

¹⁵⁴ Ti. az elbocsátott, s általa most feleségül vett nő házasságát „török meg”. Ezt azt jelenti, hogy Jézus ismét egyenlő mércével mér a férfiak számára (vö. 147. láb., 2. bek.)

¹⁵⁵ Lehetséges, hogy a Mk 10,11-12 // Lk 16,18-ból ismert jézusi tanításba *Máté* toldotta be *engedményként* az általa kizárólagos értelemben használt kifejezést: „*kivéve* paráznaság esetén”, „*igazolva*” ezzel bizonyos őskeresztény körök gyakorlatát (ez esetben pusztán

(33) „[Úgy] hallottátok továbbá, hogy [Isten] azt mondta a régieknek: »Hamisan ne esküdj, hanem add meg az Úrnak, amit esküvel fogadtál!«¹⁵⁶ (34) *Én viszont azt mondom nektek, hogy egyáltalán ne esküdjetek!*¹⁵⁷ ¹⁵⁸*Se az égre, mert az az Isten*

dólt betűkkel kellett volna szednünk). Ennek viszont ellentmondani látszik, hogy a 32. verset a radikális antitézisek egyikeként fogalmazta meg! Mindenesetre a 152. lábjegyzetben világossá vált a szöveg helyes (bennfoglaló) jézusi értelme: „még a másik fél paráznsága sem ok annak eltasztására”, s ezt messzemenően megerősíti Jézusnak a megbocsátásra vonatkozó „abszolutisztikus” alapállása: szerinte a megbocsátás nem ismerhet határokat (Mt 18,21–22.23–33; Lk 17,3–4; 15,11–32), még ellenségeinkhez is jóknak kell lennünk (Mt 5,38–41.43–48).

¹⁵⁶ Ez a mondat közvetlenül nem a Tízparancsolatra hivatkozik, sem a második parancsolatra (2Móz 20,7), sem a nyolcadikra (2Móz 20,16), hanem a tágabb értelemben vett Tórára (3Móz 19,12 – 5Móz 23,22). Mivel azonban a zsidóságban a hamis vagy könnyelmű eskü az Isten nevével való visszaélésnek számított, ezért itt mégiscsak a második parancsolat áll a háttérben.

¹⁵⁷ Nemcsak a hamis eskü áll szemben a feltétlen Isten- és emberszeretettel, hanem már maga az Istenre hivatkozó esküvés ténye is. Az istenszeretettel azért, mert Istenre esküdni gyakorlatilag azt jelenti, hogy Istennek *kell* szavatolnia kijelentésem érvényességét, és gondoskodnia *kell* arról, hogy szavam valósággá váljék. Ez pedig nem más, mint hogy a vele való szeretetkapcsolat helyett saját céljaim szolgálatába akarom állítani, élesebben: szolgálommá akarom tenni Istent (vö. Mt 4,5–7 // Lk 4,9–12 és Mt 16,22–23, ahol Jézus egyenesen sátáninak minősíti ezt a magatartást). – Az emberszeretettel pedig azért áll szemben az eskü, mert azt feltételezi, hogy az esküvel meg nem erősített szavaink-ígéreteink nem feltétlenül igazak, élesebben: ha nem esküszöm, akkor hazudhatok is. Az őszintétlenség, az emberi szó megbízhatatlansága viszont lehetetlenné teszi vagy tönkreteszi a valódi emberi közösséget.

¹⁵⁸ Az itt következő szórszálhasogató felsorolás idegen Jézus szellemétől, és formailag sem illik bele az antitézisek határozott egyszerűségébe. Háttére a korabeli zsidóság körében rendkívül gyakori könnyelmű vagy hamis esküvés, gondolatmenete pedig: Akár megnevezik Istent az esküben, akár csupán körülírják a nevét („az ég, a föld, Jeruzsálem”) vagy „saját fejükre” esküsznek az emberek („fehér vagy fekete hajsza”), mindenképp visszaélnék Isten nevével, és rendelkezni akarnak Istennel. (Az utolsó esetben azért, mert a fekete vagy fehér haj az ember életidejét – fiatalságát vagy öregségét – jelképezi, az viszont nem áll saját hatalmában, hanem „Isten méri ki” neki.)

trónja, (35) se a földre, mert az [az Isten] lábának zsámolya, se Jeruzsálemre, mert az a nagy király városa! (36) Saját fejedre se esküdj, mert egyetlen hajszálat sem vagy képes fehérré vagy feketévé tenni! (37) **Hanem legyen a beszédetek: Igen – igen, nem – nem!**¹⁵⁹ **Ami ezen túlmegy, az a gonosztól van**¹⁶⁰.”

(38) „[Úgy] hallottátok, hogy megmondattok: »Szemet szemért!« és »Fogat fogért!«¹⁶¹ ¹⁶²(39) **Én viszont azt mondom nektek, hogy ne álljatok szembe [ellenségesen]**¹⁶³ a

¹⁵⁹ E mondas eredeti jézusi megfogalmazása minden bizonnyal a Jakab-levél 5,12-ben olvasható: „Az igenetek legyen igen, a nem pedig nem!” – annál is inkább, mivel a korabeli rabbik a megkettőzött igent vagy nemet magát is esküformulának tartották, s így az szemben áll Jézus általános érvényű eskütilalmával. (Feltehető, hogy Máté azért adja Jézus szájába az „igen – igen, nem – nem” formulát, hogy enyhítse Jézus tilalmának egyértelműségét, és zsidókeresztény olvasói számára mégiscsak lehetővé tegyen valamiféle esküvést.) – A lényeg az, hogy nemcsak az eskü alatt kimondott szónak, hanem minden szónak igaznak kell lennie. Az „igaz”-ságot nem lehet fokozni: egy állítás vagy igaz, vagy nem; nem lehet „igazabb” vagy „legigazabb”, ahogyan valami vagy egész, vagy nem, semmiképp sem lehet „egészebb” (vö. 130. láb.).

¹⁶⁰ E mondat lényege a 157. láb. alapján további magyarázat nélkül is világos, pontos jelentése azonban bizonytalan: a „gonosz” jelentheti „a Gonoszt”, Isten Ellenfelét is (*ho ponérosz* = tulajdonnév, vö. Mt 13,19.38.49), annál is inkább, mivel Máté számára „a Jó” magának Istennek az egyik neve (*ho agathosz*, Mt 19,17); de jelentheti a „gonoszságot” is (*to ponéron* = főnevesített melléknév), s ekkor az az értelme, hogy minden olyan beszéd, amelyben az „igen” mást is jelenthet, mint igent, a gonoszság világához tartozik, azaz gonosz beszéd.

¹⁶¹ 2Móz 21,24-25. – Ez az ún. *ius talionis* (vagy röviden *talió*), vagyis az azonos mérvű megtorlás törvénye. Brutálisnak tűnik, de ha meggondoljuk, hogy a korábbi, korlátozást nem ismerő vérbosszút (1Móz 4,23-24) váltotta fel, akkor az erkölcsi fejlődés jelének is tarthatjuk.

¹⁶² 39-42. v.: vö. Lk 6,27-30 – Lk 173-175. – Az ellenségszeretetről szóló 39-41. és 44-47. v. Jézus legeredetibb, legjellemzőbb és „legeretenebb” tanítása – ezért annak kimagyarázása helyett minden kereszténynek-kereszténynek vagy következetesen erre kellene törekednie, vagy nyíltan el kellene utasítania Jézust. – Vö. Lk 173!

¹⁶³ A jog világából vett kifejezés: a vádló és a vádlott egymással szemben állt a bíró előtt. – A „ne szálljatok szembe” vagy „ne álljatok ellene” fordítás nem felel meg Jézus szellemiségének és gyakorlatának, hiszen ő – a maga szelíd és segíteni akaró módján! – igenis

gonosz ¹⁶⁴[emberrel]! **Ellenkezőleg:** ¹⁶⁵*Aki megüti a jobb arcodat, annak fordítsd oda a másikat is!* ¹⁶⁶(40) **És: aki pereskedni akar veled, és el akarja venni az alsóruhádát, annak add oda a felsőt is!** ¹⁶⁷(41) **És: aki egy mérföld[nyi munkaszolgálatra] kényszerít, azzal menj el kettőre!** ¹⁶⁸(42) „Aki

„szembeszállt” a neki (vagy az embereknek) rosszat akarókkal, legyen szó írástudókról, farizeusokról, szaduceusokról vagy éppen a főpapról és annak poroszlójáról (Jn 18,19-24).

¹⁶⁴ A szövegösszefüggés és a *hosztisz* = *aki* vonatkozó névmás használata világossá teszi, hogy a görög *ponérosz* itt nem a „Gonoszt” vagy a „gonoszságot” jelenti, hanem gonosz embereket. A 39b-41. v. példái megmutatják, miféle gonoszokra gondolt Jézus. Megerősíti ezt a 45. v. is.

¹⁶⁵ Az itt következő három példa fejt ki, miképpen értette Jézust azt, hogy „ne álljatok szembe ellenségesen a gonosz emberrel”. Ha valaki nem akarja kimagyarázni e példákat, akkor minden magyarázat nélkül is teljesen világosak (még ha képes beszédről van is szó). Ezért elég, ha csupán két közös vonásukra hívjuk fel a figyelmet: a) Nyilvánvaló, hogy magukban foglalják a *lemondást* a fizikai ellenállásról, az erőszak alkalmazásáról és a fizikai visszavágásról, vagyis a bosszú és a megtorlás minden formájáról – mégpedig mind „magánéleti”, mind jogi vonatkozásban (pl. pereskedés). b) Nyilvánvaló, hogy Jézus nemcsak a bántás vagy a megkárosítás elviselését kívánja meg (ez a gyávaság vagy a balekság jele is lehetne), hanem minden esetben arra szólít fel, hogy a rossz elviselésén kívül *még valami jót is tegyünk* azzal, aki bántott minket. – Párhuzamos hely: Lk 6,29.

¹⁶⁶ A jobb arcra adott ütés – jobbkezességet feltételezve – kézfejjel történik, s a fizikai fájdalomkøozáson túl meggyalázást, megalázást is jelent. – A másik arc odatartása nyilvánvalóvá teszi az ellenség iránti jóindulatot, ami több, mint a bántás pusztá elviselése. – Ezzel, s az egész témával kapcsolatban ld. Hogyan szerette Jézus az ellenségeit c. tanulmányunkat a Függelékben!

¹⁶⁷ Az „alsóruha” (gör. *khitón*, lat. *tunica*) nem a mai értelemben vett alsóneműt jelenti, hanem egy földig érő, ujjakkal ellátott ruhadarabot, a „felsőruha” (gör. *himation*, lat. *toga*) pedig egy köpenyfélét, amely egyúttal éjszakai takaróul is szolgált, s amelyet legfeljebb nappalra lehetett zálogba venni (2Móz 22,25-26). Pereskedésről azért van szó, mert az adóbérlők („vamosok”) vagy a hitelezők adott esetben ily módon kívántak hozzájutni „jussukhoz”. (A párhuzamos helyen – Lk 6,29 – Lukács nem perre, hanem rablótámadásra gondol.)

¹⁶⁸ A szóban forgó kényszerítés eredetileg a perzsa postaszolgálatot jellemezte: az utazó állami hivatalnok igénybe vehetett csomagja számára teherhordó állatot, vagy pedig embert, hogy magányos vi-

*kér tőled, annak adj, és aki kölcsön akar kérni tőled, attól ne fordulj el!*¹⁶⁹

(43) „[Úgy] hallottátok, hogy megmondatott: »Szeresd embertársadat«¹⁷⁰ és gyűlöld¹⁷¹ ellenségedet¹⁷²! (44) *Én viszont azt mondom nektek: Szeressétek ellenségeiteket, és imádkozzatok üldözőitekért,*¹⁷³ (45) *hogy [így] fiaivá*¹⁷⁴ *válja-*

déken elkísérje. Ezt a gyakorlatot a rómaiak is átvették; ezen az alapon kényszerítették például cirénei Simont, hogy vigye Jézus keresztjét (Mk 15,21 // Mt 27,32; Lk 23,26 – Lk 1624). Jézus e tanításának súlyát akkor értjük meg és érezzük át igazán, ha tudatosítjuk, hogy a hazájukat megszálló római hadsereg katonája iránti szeretetre biztatta hallgatóit. Vö. Mk 429, 1. bek.!

¹⁶⁹ A mondat első felében valamilyen tárgy (például fejsze vagy sarló), második felében pénz kölcsönzéséről van szó. – Ez a felszólítás nem a szóban forgó antitézis mondanivalóját szemlélteti. Ld. még Lk 6,30 – Lk 175.

¹⁷⁰ 3Móz 19,18 – itt azonban hiányzik a „mint önmagadat”. A korabeli értelmezés a „hitsorsosra, honfitársra” szűkítette e szó értelmét, Jézus azonban egyetemes jelentésűvé, *minden* embert magában foglalóvá tette, vö. Mk 12,31 – Mk 743; Lk 10,27.29.36 – Lk 581.

¹⁷¹ A „szeretni–gyűlölni” héber-arám jelentését illetően ld. Lk 921.

¹⁷² Ebben az általánosító formában sem az Ószövetségben, sem a rabbinikus hagyományban nem található meg ez a felszólítás. Ezért vagy egy népszerű életelvvél van dolgunk, vagy a kumráni közösségre való utalással: annak a közösségi szabályzata ugyanis előírta a tagoknak, hogy kötelességük „Istent egész szívvel keresni... a Világosság fiait szeretni... a Sötétség összes fiait pedig gyűlölni”. Így aztán nem lehetetlen, hogy Jézus itteni tanítása eredetileg kumráni hatás alatt álló zsidóknak szólt – noha hasonló szellemiség jellemezte a farizeusokat is.

¹⁷³ Vö. Lk 6,27-28. – Jézus nem csupán azt kívánja meg, hogy ne gyűljük ellenségeinket, hanem ennek „bőséges fölülmulását” (vö. 5,20), az irántuk tanúsított szeretet és az értük imádkozás többletét is (ld. 165. lábj.). Az általános emberi lélektan, illetve pusztán erkölcsi erőfeszítés alapján ez aligha lehetséges, hanem kizárólag a Jézus által meghirdetett új istenkép (45. v.) alapján, tehát akkor, ha az embert „megragadta” az az Isten, akit Jézus képviselt, és él benne a vágy, hogy hozzá hasonlóvá váljék. Vö. Mk 16; Lk 189 és 565!

¹⁷⁴ 43-45. v.: vö. Lk 6,35 – Lk 184-185. – Az „istenfiúság” az Istenhez tartozást és a hozzá való hasonlóságot kifejező kép, ld. Mk 9,7 – Mk 471.

*tok*¹⁷⁵ *mennyei Atyátoknak, mivel ő [olyan, aki] fölkelti napját gonoszokra és jókra, és esőt küld igazaknak és igaztalannoknak*¹⁷⁶!¹⁷⁷ ¹⁷⁸(46) *Ha ugyanis [csak] azokat szeretitek, akik szeretnek titeket, mi [lesz] a fizetségetek*¹⁷⁹? *Nemde ugyanezt teszik a vámosok is?* (47) *És ha csupán testvéreiteket*¹⁸⁰ *köszöntitek*¹⁸¹, *mi különlegesen*¹⁸² *tesztetek? Nemde ugyanezt teszik a pogányok*¹⁸³ *is?”*

¹⁸⁴(48) *„Ti tehát legyetek [olyan] teljesek, amilyen teljes mennyei Atyátok!”*¹⁸⁵

¹⁷⁵ Kivétel nélkül mindenkinek az a hivatása, hogy („Isten gyermekéből”) „Isten fiává/Isten lányává” válják! Ld. Lk 190.

¹⁷⁶ Az „igaztalan” lényegileg a „bűnös” szinonimája, vö. Lk 798, 1023, 1155, 1166.

¹⁷⁷ Természetesen joggal mondhatná bárki, hogy Isten egyformán zúdítja a jégesőt vagy a szökőárt is a jókra és a gonoszokra, és levonhatná ebből azt a következtetést, hogy Isten közömbös vagy egyenesen cinikus. Jézus is látta és megvallotta a lét legnagyobb rejtélyét, „Isten sötét oldalát”, azt, hogy Isten „kiszolgáltatja” az embert rossz erőknek (Mk 9,31 – Mk 500; Mk 14,41 – Mk 895), de mivel „egyszerű szemmel” (Lk 11,34 – Lk 671!) és „tisztá szívvel” (Mt 5,8 – Mt 79) nézte Istent és a valóságot, ezért megmaradt a Jordánba történt bemelegítéskor szerzett alaptapasztalatánál, és azt hirdette, hogy Istenben csak jóság van, az emberek iránti szeretete feltétlen és egyetemes (vö. Mk 1,11 – Mk 16).

¹⁷⁸ 46-47. v.: vö. Lk 6,32-34.

¹⁷⁹ Vö. Lk 6,35 és 6,23 – Lk 167. (A „fizetség” szót idézőjelbe tesszük, ha kifejezetten Istentől jövő „fizetséget” jelöl; ha emberek-től jön, vagy általánosságban van szó róla, akkor nem használunk idézőjelet.) Ld. még Lk 178 és 185!

¹⁸⁰ A „testvér” jelentése itt: honfitárs.

¹⁸¹ A „köszöntés” a keleti ember részéről nem csupán udvariasság (vö. Lk 10,4 – Lk 544), hanem annál több: áldáskívánás is.

¹⁸² Az eredeti kifejezés (*to perisszon* = többlet, a szokott mértéket meghaladó) utalás a 20. versbeli „bőven fölülmúlásra”.

¹⁸³ „Pogányok” = mindenki, aki nem zsidó.

¹⁸⁴ 48. v.: vö. Lk 6,36 – Lk 186-190. – Ez a vers Máté szerkesztésében nem csupán a 43-47. v., hanem az egész fejezet lezárása-összefoglalása is akar lenni, azonban mindenekelőtt visszautalás a 20. versre.

¹⁸⁵ Szándékosan kerültük ebben a mondatban a megszokott „legyetek tökéletesek – amilyen tökéletes” fordítást, mert ez a szóhasználat nagyon félrevezető, ugyanis a görög filozófia, illetve a későbbi ke-

6 ¹⁸⁶⁽¹⁾ „Ügyeljetek arra, hogy jótetteiteket¹⁸⁷ ne az emberek szeme láttára¹⁸⁸ műveljétek, azért, hogy megbámulja-

resztény teológia tökéletességeszményének – téves – felfogását idézi. Az eredeti görög *teleiosz* az Ószövetség Hetvenes fordításában (LXX) a héber *tamim* szót adja vissza, amelynek jelentése: egész, teljes, sértetlen, osztatlan. A felszólítás tehát nem a „hibátlan érnység”, az abszolút erkölcsi tökéletességet kívánja meg az embertől (ami nyilvánvaló képtelenség), hanem azt, hogy „egészen, teljesen, osztatlanul” embertársainak, embertársaiért éljen, ahogyan Isten „egészen, teljesen, osztatlanul” az emberért van (45. v.). Ezt az „osztatlanul”-t ma talán úgy is mondhatnánk: radikálisan.

Valószínű azonban, hogy Máté a legalista zsidó szókészletből meríti a „teljes/tökéletes” kifejezést, s ezzel szemben ennek a mondásnak a lukácsi változatát kell eredetinek tekintenünk: „Váljatok olyan *irgalmassá*, amilyen *irgalmas* a ti Atyátok” (Lk 6,36)! Ez az Ószövetség hagyományos szóhasználata (pl. 2Móz 34,6; 5Móz 4,31; Zsolt 78,38; 86,15), s ez fejezi ki híuen az egész szakasz (38–44. v.) szellemiségét is. Ebben az esetben az egész „teljesség-tökéletesség” problematika tárgyatalanná válik, hiszen Jézus így „egyszerűen” Isten irgalmasságának követésére szólít fel.

¹⁸⁶ Három, tökéletes párhuzamossággal felépített „versszakból” álló „tanköltemény” következik (2-4.5-6.16-18. v.), ezeknek közös bevezetője az 1. vers, amelyet tehát a második és a harmadik „versszak” elé is oda kell gondolnunk. A második és harmadik „versszak” közé Máté beiktatott egy hosszabb szakaszt az imádságról (7-15. v.). A jótékonykodás, az imádkozás és a böjtölés a zsidó gyakorlati vallásosság három fő területének számított.

¹⁸⁷ A görögben itt is az „igazságosság” (*dikaioszüné*) szó áll, mégpedig az 5,20-ból ismert, „a ti igazságosságotok” alakban (vö. 74., 119. és 122. láb.!), itt azonban a szövegösszefüggésnek (2-4.5-6.16-18. v.) megfelelően „jótetteknek” fordítottuk, de ugyanilyen helyes lenne az „irgalmasság” fordítás is, mivel a görög *dikaioszüné* mögött álló héber *cedaka* magában foglalja az „irgalmasság”, azaz a jócselekedetek teljes tartományát (ld. 77. láb.!): a héber gondolkodásmód szerint ugyanis a jótékonykodás, amit a rászorulóval gyakorlunk, megilleti őt! De tekintettel arra, hogy a jótékonykodás, az imádkozás és a böjtölés a zsidó gyakorlati vallásosság összefoglalásának is tekinthető, helyes és nagyon kifejező lenne még a „vallásosság” fordítás is: „Ügyeljetek arra, hogy vallásosságotokat ne az emberek szeme láttára gyakoroljátok...!”

¹⁸⁸ A „ne az emberek szeme láttára” nincs ellentmondásban az 5,16-tal („... az emberek előtt, hogy meglássák jótetteiteket”), mert e „látás” célja amott *Isten* dicsősége, itt viszont az, hogy megbámuljanak *minket*, azaz a saját dicsőségünk.

*nak*¹⁸⁹ *titeket! Ha mégis [ezt teszitek], nem [kaptok] »fizetséget«*¹⁹⁰ *mennyei Atyától.*”¹⁹¹

(2) „*Amikor tehát [irgalmas] adományt*¹⁹² *adsz, ne kürtölj magad előtt, ahogyan a színészek teszik*¹⁹³ *a zsinagógákban*¹⁹⁴ *és az utcákon, hogy az emberek dicsőítsék őket! Amen, mondom nektek, megkapták fizetségüket.* (3) *Ha te adsz [irgalmas] adományt, ne tudja a bal kezed, mit cselekszik a jobb*¹⁹⁵, (4) *hogy [ir-*

¹⁸⁹ A *theaszthai* = megnéz, megbámul, csodájára jár ige a *thea* = nézés, szemlélés – színjáték, színi előadás, színház („teátrum”) főnevet rejti!

¹⁹⁰ Vö. Mt 5,12.46!

¹⁹¹ Jézus egyik fő törekvése az volt, hogy az ember istenkapcsolatát meg akarta tisztítani az „úr–szolga” viszonytól (Lk 17,7-10 – Lk 1110), illetve a „kereskedői gondolkodásmódtól” (Mk 11,17 – Mk 657), s így az „igazságos megfizetés” szemléletétől is (Mt 20,1-15). Itteni és a későbbiekben ismétlődő figyelmeztetése a „fizetség” elmaradásáról tehát csak ironikus vagy átvitt értelmű lehet. Mindezt részletesen ld. Lk 167, 178, 185.

¹⁹² Az *eleémoszüné*, régies fordításban „alamizsna” egyáltalán nem a jelentéktelen értékű, csupán a lelkiismeretünk nyugtatgatására szolgáló könyöradományt jelenti, hanem minden mások javára végzett segítségnyújtást, szolgálatot magában foglal; elsősorban persze pénzádományra vagy más, „természetbeni” adományra utal, vö. Lk 11,41; 12,33a.

¹⁹³ A *hüpokritész* alapjelentése nem „képmutató”, hanem „színész”. – A korabeli, országjáró vándorszínészek nem megegyezés szerinti fizetésből éltek, mint a napszámosok (Mt 20,2), hanem közönségük tetszésére voltak utalva. Eszmei fizetségük a publikum elismerése, tapsa (= „dicsőítése”) volt, s ez lett forrása anyagi fizetségüknek (amikor „körbejárt a kalap”). Hogy felhívják magukra a figyelmet, „kürtölve/trombitálva” vonultak végig a falvak-városok utcáin; az előadásokon aztán persze olyan szerepeket játszottak, amilyeneket az életben nem: ebből ered a „színész” szó átvitt értelme: képmutató. (Vö. Mk 7,6 – Mk 327; Lk 6,42 – Lk 204; Lk 12,56 – Lk 796; Lk 13,15 – Lk 832.)

¹⁹⁴ A valódi, az országot járó színészek-komédiások nem kürtöltek maguk előtt a zsinagógákban, ahogy azok a színészkedő vallásos emberek sem, akiknek Jézus figyelmeztetése szól. Máté szemében azonban a „gonosz farizeusok” eleve „színészek”, képmutatók, akik előszeretettel gyakorolják a zsinagógában a képmutatást. Ennek van alapja, de ez az azonosítás beszűkíti és eltorzítja Jézus tanításának értelmét, ezért „a zsinagógákban” kifejezést nem tekinthetjük hitelesnek.

¹⁹⁵ Nyilvánvaló, hogy nem szó szerint értendő, hiszen akkor képtelenséget fejezne ki. Jézus szellemes humorának egyik megnyilatkozása ez a kép, értelme: senki más ne tudjon róla, még a hozzád legközelebb állók sem.

*galmas] adományod rejtve legyen! Akkor Atyád, aki a rejtekben [is] lát*¹⁹⁶, »megfizet« majd neked.»¹⁹⁷

(5) „És amikor imádkoztok, ne legyetek olyanok, mint a színészek, mert [ők] kedvelik, ha a zsinagógákban¹⁹⁸ és az utak sarkán megállva imádkozhatnak,¹⁹⁹ hogy feltűnjenek az embereknek. Ámen, mondom nektek, megkapták fizetségüket. (6) Ha te akarsz imádkozni, menj be a kamrádba, zárd be az ajtódat,²⁰⁰ és [úgy] imádkozzál a rejtekben lévő Atyáddhoz! Akkor Atyád, aki a rejtekben [is] lát, »megfizet« majd neked.»²⁰¹

(7) „Amikor pedig imádkoztok, ne hajtogassátok folyton ugyanazt²⁰², mint a pogányok! Ők ugyanis úgy vélekednek,

¹⁹⁶ Vö. Jézus, Sirák fia könyve 17,15; 23,19; 39,19.

¹⁹⁷ Aki nem saját becsvágyának kielégítése és az emberek elismerésének elnyerése érdekében segít a rászorulókon, az nyeri el Isten tetszését és barátságát. Vö. Lk 167, 178, 185.

¹⁹⁸ A 194. és a következő, 199. lábjegyzetben mondtak miatt itt sem tekintjük hitelesnek ezt a helymeghatározást. Nézetünket megerősíti, hogy a harmadik példában, a böjtöléssel kapcsolatban nem kerül elő a zsinagóga, holott a szigorúan párhuzamos szerkesztés ezt megkövetelné.

¹⁹⁹ Amint természetes, hogy a korabeli színészek „kürtöltek maguk előtt” (ld. 193. lábj.), az is természetes, hogy a legszélesebb útke-reszteszódésekben kerestek helyet előadásuk számára, és ott mondták el kötelező megnyitó imádságukat is. Viszont helytelen volt, hogy – adott esetben – látványosan, vallásosságukat fitogtatva, az emberek tetszését keresve imádkoztak. (És persze imádkozhattak volna még az előadás megkezdése előtt, „rejtekben” is.)

²⁰⁰ Az éléskamráról van szó: a szegény emberek házának egyetlen zárható, ablak nélküli helyisége ez.

²⁰¹ Ha már a helyes adakozás sem tűri a közönséget, az imádkozás még kevésbé: az osztatlan és őszinte Istenre figyelés „vele négy-szemközt” lehetséges. Talán nem feltétlenül áll szemben ezzel, ha azonos lelkületű emberek közös kultuszban is fordulnak Istenhez, de ezt mindig veszélyezteti a „színjátszás” lehetősége – ahogyan sajnos a magános imádkozást is. A Lk 167, 178, 185-ben mondtakat ide is vonatkozathatjuk.

²⁰² Az eredeti, az Újszövetségben csak itt előforduló ige (*battalogenin*) pontos jelentését nehéz megfejtetni, háttérben valószínűleg az áll, hogy a keleti, illetve ókori imádságokra jellemző az istenségek tulajdonneveinek, mellékneveinek és kitüntetető elnevezéseinek halmozása. A sok név felsorolásának oka pedig az, hogy bizonytalanok,

hogy sok beszédükért hallgatja meg őket ²⁰³[az istenség].²⁰⁴ (8)
Ne legyetek tehát hozzájuk hasonlóvá, hiszen Atyátok tudja, mire van szükségetek, még mielőtt kérétek őt.²⁰⁵

²⁰⁶(9) **„Ti tehát így imádkozzatok:”²⁰⁷ Atyánk²⁰⁸ a**

melyik az istenség helyes neve, és arra számítanak, hogy valamiképp majd csak eltalálják, melyikre hallgat. Seneca *fatigare deos*-nak, „az istenek zaklatásának, kifárasztásának” nevezi ezt az eljárást.

²⁰³ A görögben itt *passivum divinum* áll (ld. 67. láb.), tehát fordíthattuk volna úgy, hogy „hallgatja meg őket Isten”, de mivel a sokistenhívő „pogányokról” van szó, az „istenég” tárgyyszerűbb.

²⁰⁴ A 202. lábjegyzetben említett jelenség gyökere az a mágikus fel fogás, hogy (helyes) nevének kimondásával és ismételtetésével cselekvésre lehet kényszeríteni az istenséget, konkrétan: „engedelmes sé lehet tenni”, rá lehet venni, hogy teljesítse a hozzá forduló ember vágyát, kívánságát. Ez a gondolkodásmód és a belőle fakadó ima gyakorlat a zsidóságra is belopózott (vö. Mk 12,40).

²⁰⁵ Jézus alaptapasztalata (Mk 1,11 – Mk 16) az, hogy Isten jóságos és gondoskodó Apa („Abba”), ezért mondhatja, hogy értelmetlen és fölösleges úgy viszonyulnunk hozzá, ahogyan a „pogányok” a maguk istenségeihez: nem kell előzetesen tájékoztatnunk őt szükségleteinkről, és rábeszélünk őt a segítségnyújtásra, hiszen ő eleve tudja, mire van szükségünk, s amire valóban szükségünk van, azt kész is megadni. Ezért imádságunkat is kizárólag az Isten apai gondoskodásába vetett bizalomnak kell meghatároznia (vö. Mt 7,7-11).

Ekkor viszont felmerülhet a kérdés, minek akkor egyáltalán imádkozni. Három szempontot érdemes megfontolni. 1) Az egymást szerető köztök között természetes a beszélgetés, az öröme-gondok megosztása. 2) Aki nem a saját elképzeléseit akarja ráerőltetni Istenre, hanem azt kérdezi, mit vár tőlünk, vagy mit szeretne nekünk ajándékozni Isten, az megfelelő válaszokat kaphat imájában, a lelkiismerete által (vö. 9-13. v.). 3) Bár Istent nem lehet rávenni arra, hogy a mi akaratunknak megfelelően alakítsa a világ folyását, a beléje vetett feltétlen bizalommal „mozgósíthatjuk”, a magunk javára fordíthatjuk a belőle állandóan áradó, segítő-gyógyító erőket (vö. Mk 9,23 – Mk 489).

²⁰⁶ 9-13. v.: vö. Lk 11,1-4.

²⁰⁷ Vö. Lk 620. – A Jézus által eredetileg elmondott „Miatyánk” valószínűleg csak az „Abba” megszólításból és az első két (Lk), illetve három (Mt) kérésből állt; a második rész három kérését feltehetően három különböző alkalommal mondta el. Ennek megfelelően az első három kérést összefüggésében, a második harmat külön-külön értelmezzük.

²⁰⁸ Ld. Lk 621 és Mk 880. – Pontosabb lenne az „édesapa”, „kedves apa” fordítás, de ez sem az igazi; az „abba” ugyanis a családi nyelv

menyekben*²⁰⁹! ²¹⁰*Szenteltessék meg a neved:*²¹¹ (10) *jöjjön

kifejezése volt: az éppen csak beszélni tanuló gyerekek szólították így apjukat; azok, akik még csak egy-két szótagot tudnak kimondani; az „apa” héberül-arámul „ab”, az anya pedig „im”, s ebből lesz a beszélni kezdő gyerekek ajkán „ab-ba” és „im-ma”, magyarul: „papa”, „ma-ma”. Jézus tehát úgy beszél Istennel, mint egy egészen kicsi gyerek az apjával-anyjával; ami nem azt jelenti, hogy gügyögve, hanem hogy *olyan egyszerűen, olyan bensőségesen, olyan belső biztonsággal* – és követőit is erre biztatja.

Az „ABBA” megszólítás Isten legfontosabb tulajdonságát árulja el; *szó szerint*: Isten olyan hozzánk, emberekhez, mint egy igazi édesapa a kicsi gyerekéhez; *értelme szerint*: Isten olyan hozzánk, emberekhez, mint egy igazi édesanya a kicsi gyerekéhez; az Atya legfontosabb tulajdonsága ugyanis, hogy anyai (Lk 6,36)! Ebből értelemszerűen következik, milyen tulajdonságok *nem* jellemzik Istent, következőképpen mely istenképektől kell megválnunk; ilyen például a „Nyugdíjas Teremtő”, a „Fölséges Úr”, a Nagy Varázsló”, a „Legyőzhetetlen Hadvezér”, a „Zord Rendőr” vagy a „Szigorú Bíró”.

Az „ABBA” megszólítás a Miatyánk „kulcsa”, ezért mindvégig szem előtt kell tartanunk: minden egyes kérés elé oda kell gondolnunk ezt a megszólítást, hogy megérthessük, jól érthessük a szóban forgó kérést.

²⁰⁹ Ez a sémi szófordulat nem akarja térben elhelyezni Istent, hanem egyrészt azt nyilvánítja ki, hogy Isten az egész Föld alkotója és ura (az „úr” jézusi értelméről ld. Mk 736. l.áb., 2. bek.), másrészt pedig – ebben az összefüggésben – azt, hogy apai-anyai szeretete által Isten egészen közel van hozzánk, emberekhez.

²¹⁰ Látszólag ez az első kérés a többi között, valójában nem szabad besorolni azok közé, mert ez nem egyszerűen egy a többi közül, hanem „*megnyitó szerepe*” van: az összes többit megelőzi és meghatározza, az egész Miatyánkknak és minden egyes kérésnek ez a „*lelke*”. Másrészt eredeti értelme szerint nem is kérés ez, hanem *kívánság, óhaj, vágyakozás*: „Bárcsak megszenteltetnék a Te neved, szent lenne a Te neved!”, sőt még pontosabban: rendkívül intenzív vágyakozást fejez ki (a görögben *aoristos imperativus*): „Feltétlenül kell, hogy megszenteltessék, hogy szent legyen a Te neved!”

²¹¹ *A név* a zsidó gondolkodásban és nyelvben magát az illető személyt jelenti (és nem egyszerűen csupán a nevét). Tehát „Isten neve” annyi, mint „Isten”, s a „Szenteltessék meg a Te neved!” annyi, mint „Szenteltessék meg Te...!”

A héberben két rokon értelmű kifejezése van a „*megszentelni*” igének: az egyik a „*megdicsőíteni*”, ami azt jelenti: valakit teljesen elismerni, valakinek a teljes, a legnagyobb tiszteletet megadni („belül”

el az országod:²¹² legyen meg az akaratod,²¹³ amint a

is = gondolatban, lélekben, és „kifelé” is = szóval és viselkedéssel), valakinek a tiszteletét előmozdítani, terjeszteni; a másik a „*naggyá tenni*”, ami itt azt jelenti: engedni, hogy Isten a maga egész nagyságában érvényre jusson, komolyan venni őt, figyelembe venni őt, mindekelőtt engedni, hogy áthasson minket, előmozdítani, hogy áthasson mindenkit. Ezért a „főparancs” (Mk 12,30) első felével is kifejezhetnénk a „megszentelni” értelmét: „Szeretni Istent teljes szívünkбől, teljes lelkünkбől, egész értelmünkkel és minden erőnkkel!”

Jézus legfőbb vágya, kívánsága tehát ez: Bárcsak mindenki előtt nyilvánvaló lenne, hogy Isten szent, bárcsak mindenki megadná neki az őt megillető tiszteletet, elismerést, bárcsak mindenki komolyan venné őt, őt venné a legkomolyabban, *bárcsak mindenki engedné, hogy Isten egészen átjárja, áthassa őt*, bárcsak mindenki elő akarná mozdítani Isten elismerését és tiszteletét. Sőt! „Feltétlenül kell, hogy így legyen!”

Ez csak Jézus istentapasztalata alapján érthető: ő azt élte meg, hogy Isten, az Abba olyan egyszerű, olyan csodálatos – tehát ezt mindenkinek át kellene élnie, el kellene ismernie, örülnie kellene ennek! (Vö. Mk 1,11 – Mk 16; Mk 9,2-8 – Mk 472, utolsó előtti bek.; Lk 10,21-22 – Lk 565.) Ez és csak ez magyarázza ezt a vágyát: „Szenteltessek meg a Te neved”; ez magyarázza az egész Miatyánkot; ez magyarázza egész életét, ez magyarázza egész tanítását, ez magyarázza kemény, sokszor megdöbbenő erkölcsi követelményeit! Itt Jézus lelkének legmélyébe pillanthatunk be: Isten, Isten irántunk való szeretete, Isten szeretetének megismertetése és elismertetése, az Isten iránti viszontszeretet és ebből fakadóan az emberek egymás iránti szeretete: ez volt Jézus legfőbb és egyetlen kívánsága, vágya, célja, törekvése, ügye, erre a lapra tett föl mindent – és ugyanerre biztatta követőit is!

²¹² Ez a kérés (kívánság, óhaj, vágy) az előzőt („Szenteltessek meg a Te neved!”) értelmezi, fejt ki: Isten neve, Isten akkor „szenteltetik meg”, kapja meg az őt megillető elismerést, tiszteletet, Isten akkor jut érvényre, akkor hat át bennünket, ha „eljön”, értsd: *megvalósul* az ő országa a földön.

„Isten országa”, szó szerint „Isten uralma” (*baszileia tu theu*) Jézus ígéhirdetésének központi tartalma. Nem földrajzi vagy szociológiai fogalom, hanem azokat az *embereket*, illetve azt az *állapotot* jelenti, akikben, illetve amelyben érvényesül Isten „uralma” (vö. Mk 22, 736), illetve az itt következő kifejezéssel „Isten akarata”. Konkretábban: „Isten országa” *a feltétel és személyválogatás nélkül ajánlékozó szeretet élettere*.

²¹³ Ez a harmadik kérés-kívánság a másodikat (és azon keresztül az elsőt) fejt ki, magyarázza meg: Isten országa akkor jön el a Földre

mennyben, úgy a földön is*²¹⁴! (11) *Egy napra való*²¹⁵ *kenyerünket

(Isten neve akkor lesz szent), ha megvalósul az ő akarata a Földön.

Súlyos tévedés lenne „végzetimádó módon” értelmezni ezt a jézusi kérést-kívánságot, vagyis „Isten akaratába” való beletörődés-ként, ha már nem lehet meg a saját akaratunk.

A görög *theléma* = akarat szó mögött két héber ige húzódik meg: az egyik a *hafés* = örömet, kedvét leli valamiben, a másik a *rasah* = valamire vágyik, valamit kíván, valami után sóvárog, valamiről álmodik. Az tehát, hogy Isten „akar” valamit, azt jelenti, hogy Isten vágyik valamire, szeretne valamit, „álmodik valamiről”, aminek megvalósulásában örömet lenne; fogalmazhatnánk így is: Istennek van valamilyen terve, szándéka az emberiséggel, és örülne, ha ez megvalósulna. Aki tehát azt imádkozza: „Legyen meg a Te akaratod!”, az mintegy azonosul Isten vágyával, és azt szeretné: „Bárcsak megvalósulna Isten terve, szándéka!”

Isten tervét, szándékát az emberiséggel pedig egyszerűen így fogalmazhatnánk meg: „Mindenki boldog legyen!” Ne csak egyesek, kevesek, hanem mindenki; ne csak a túlvilágon, hanem már itt; ne csak „lelkileg”, hanem egész testi valóságában is; ne csak magánéletében, hanem családi, közösségi, társadalmi, kulturális, gazdasági, politikai életében is.

De *hogyan* valósul (valósuljon, valósulhat) meg Istennek ez a terve, szándéka, akarata az emberiséggel? Három elképzelés volt erről Jézus korában, és él azóta is, ma is: az apokaliptikusok *csodára* vártak („Isten majd véget vet a bűnös világnak, s aztán megvalósítja a Paradicsomot a földön!”, vö. Mk 13,24-26; Lk 21,28 – vö. Mk 773); a zelóták *erőszakkal* akarták véghez vinni (vö. Mk 11,16-17 – Mk 659, 661; Lk 13,1 – Lk 806; Lk 22,35-38 – Lk 1522, utolsó előtti bek.); a jámbor hívők *imádkoztak* érte, hogy csodával vagy csoda nélkül, de Isten oldja meg valahogy a dolgot (vö. Lk 18,7).

Mindezekkel szemben Jézus azt tanította, hogy csak a mi közreműködésünkkel, *csak általunk* valósulhat meg (ld. Lk 17,21 – Lk 1125, 1126) Isten terve, akarata, álma az emberiséggel! Mindezt úgy is mondhatjuk: csak úgy valósulhat meg, ha mi, emberek *megtérünk* (vö. Mk 1,15 – Mk 23), és úgy szeretjük embertársainkat, mint önmagunkat (ld. Mk 12,31).

²¹⁴ Ez a kifejezés könnyen félreérthető, mintha arra irányulna a kérés, hogy „a mennyben és a földön” valósuljon meg Isten akarata, valójában azt jelenti: valósuljon meg a földön is Isten akarata, ahogyan „a mennyben” (a transzcendens világban) már megvalósul. Másfelől lehetséges, hogy e kifejezés nem csupán a harmadik kérésre-kívánságra vonatkozik, hanem az előző kettőre is.

²¹⁵ Ld. Lk 622.

add meg nekünk ma^{216!}217 (12) Engedd el tartozásainkat²¹⁸, amint

²¹⁶ Lukácsnál: „napról napra”, azonban a „ma” felel meg Jézus szellemiségének és itteni mondanivalójának, tehát ezt kell eredetinek tekintenünk.

²¹⁷ A szokásos értelmezésben ez a kérés az Atyába vetett feltétlen bizalomra int, s a megélhetés miatti aggodalmaskodástól óv (ld. alább 6,25-30.31-33; Lk 12,22-28.29-31).

Nézetünk szerint azonban súlyos érvek szólnak a mellett, hogy itt nem a fizikai értelemben vett kenyérről van szó: a) A Miatyánk „szellemi-lelki” természetű, „Isten országával” kapcsolatos kérései közül „kilóg” a testi táplálék kérése. b) Jézus visszautasította a kövek kenyérré változtatásának kísértését (Mt 4,3-4; Lk 4,3-4). Neki lenne az Isten országával azonos súlyú gondja a „mindennapi kenyér” kérése? c) Másutt Jézus azt mondja, hogy az étel-ital miatti aggódás-tépelődés (ám nem az érte végzett munka!) az Isten iránti bizalmatlanság jele, a pogányok jellemzője (Mt 6,32). d) Jézus sosem szidta meg annyira a tanítványait, mint amikor azon sopánkodtak, hogy nem vittek magukkal elég kenyeret (Mk 8,17 – Mk 414; vö. Jn 6,26-27!). e) Jézusnak olykor enni sem maradt ideje, s egy alkalommal a „Mester egyél!” biztatásra ezt válaszolta: „Az én eledelem az, hogy teljesítem mennyei Atyám akaratát” (Jn 4,31-34). f) Jézus nem volt olyan kicsinyes és olyan materialista, hogy étel-ital kérésével „untatta volna” az Atyát; azt vallotta: „Tudja ő, mielőtt kérnétek, mire van szükségetek” (ld. Mt 6,8 és 6,32-33).

De akkor milyen kenyérré gondolhatott? Egy másik fordítás igazíthat el. Ez esetben azt feltételezzük, hogy az „egy napra való”-val (hagyományosan „mindennapi”-val) fordított görög *epiuziosz* szó mögött a héber *mahar* = holnap szó áll. A „holnap kenyér” kérése persze nem illik bele Jézus gondolkodásmódjába, csakhogy a „holnap” a zsidóknál nem csupán a következő napot jelölte, hanem a Nagy Holnapot is, azaz a végső beteljesedést, az üdvösség korát. A „holnap kenyér” így az „üdvösség korának kenyere” – „az élet kenyere” (vö. Jn 6,48; de azonos értelmű vele az „élet vize” kifejezés is, vö. Jn 4,10-14).

Ezért a Miatyánk e kérése azt jelentheti: „Add meg nekünk mindazt, amitől az üdvösség (a »Paradicsom«, az »Isten országa«) létrejön – add meg nekünk már ma, *már most* (és ne csak a világ végén, vagy a túlvilágon)!” Ez az értelmezés összhangban lenne a Miatyánk első felével: „Szenteltessék meg...” – *már most*, „Jöjjön el...” – *a földre*, „Legyen meg...” – *itt a földön!* Úgy is fogalmazhatnánk: „Add meg nekünk már ma mindazt, ami által a szeretet országává tudjuk alakítani a világot!”

²¹⁸ Jézus bűn helyett többnyire adósságról, bűnös helyett adósról beszél: a bűn adósság Istennel (és embertársainkkal) szemben. „Isten

mi is elengedtük azokat a nekünk tartozóknak!*²¹⁹ (13) *Ne vigyél bele minket próbatételbe*²²⁰, *hanem szabadíts meg a

adósai vagyunk” – mondja rengeteg példabeszéde, például a gonosz szolgáról (Mt 18,23-33), a két adósról (Lk 7,41-42), a hűtlen intézőről (Lk 16,1-8), a gonosz szőlőmunkásokról szóló (Mk 12,1-6). (Az ember Istennel szembeni, illetve az emberek egymással szembeni adósságának arányairól ld. Mt 18,24.28; Lk 6,41-42.)

²¹⁹ A kérés első fele könnyen érthető, második fele azonban („amint mi is...”) igen kemény. Egyrészt azért, mert nagyon merész állítást tartalmaz: az imádkozó azt állítja magáról, hogy ő már megbocsátott az ellene vétkezőknek; másrészt, mert azt kérjük, hogy Isten úgy (annyira) bocsásson meg nekünk, ahogyan (amennyire) mi megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek; harmadrészt bennfoglaltan azt mondja: Isten megbocsátásának feltétele, hogy mi megbocsássunk az ellenünk vétkezőknek!

Ez nem elszólás Jézus részéről, mert egyébként is lépten-nyomon hangsúlyozza, hogy Isten csak akkor bocsát meg nekünk, ha mi (szívből) megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek (Mk 11,25; Mt 5,7; 5,23-24; 6,14-15; 7,1; 9,13).

Nincs ez ellentmondásban azzal, hogy Isten feltétel és kivétel nélkül mindenkit szeret? Nincs, mert egyrészt csak arról van szó, hogy nem létezik az embertársakat megkerülő, „közvetlen út” Istenhez (ld. Mt 5,7.23-24; 25,40; Lk 10,25-27.28-29.30-37a.37b), következőképp Istennel nem lehet úgy jóban lennünk, hogy nem vagyunk jók a másik emberhez, akár az ellenségünkhöz is (Mt 5,43-45); másrészt pedig arról, hogy aki nem gyakorolja a megbocsátást, az irgalmat, az önmagát zárja ki az Irgalommal, az Istennel való közösségből (vö. Mt 18,23-33; Lk 15,28-30). Hasonlással élve: a nap mindenkinek süt, de csak annak a szobájába süt be, aki felhúzza a redőnyt. Azaz: Isten megbocsátása mindenki felé egyformán árad, de csak ahhoz jut el, aki „felhúzza a redőnyt”, azaz megbocsát az ellene vétkezőknek. (Vö. még Mk 3,29 – Mk 135).

²²⁰ A „próbatétel”, hagyományos kifejezéssel a „kísértés” (= csábítás) az a valami vagy valaki, ami vagy aki el akar csábítani, *el akar téríteni* minket Isten útjáról, azaz a szeretet útjáról; más szóval: a kísértés az Istenhez való hűségünk szakítópróbája. Tehát elsősorban nem a hétköznapiok kisebb-nagyobb konkrét kísértéseiről, nem egyik vagy másik konkrét bűn elkövetésének veszélyéről van szó (hiszen egy-egy bűn önmagában még nem jelenti azt, hogy elhagytuk Isten útját, csak elestünk azon), hanem az igazi nagy Kísértésről, a nagy Bűnről: az Istentől és az ő útjától való *el-pártolásról*.

gonosztól^{221!}”²²²

²²¹ Itt is felvetődik a kérdés, vajon a Gonoszról (*ho ponérosz*), a Sátánról, a Kísértőről van-e szó, aki a próbatétellel bűnbe akarja vinni az embert, vagy az ember által elkövethető gonoszságról (*to ponéron*); vö. 160. láb. Mindkettő mellett lehet érvelni, de a Didakhé egyik könyörgése az utóbbit valószínűsíti: „Emlékezzél meg, Uram egyházadról, és szabadítsd meg őt minden gonoszságtól...” (10,5). A kérés mondanivalója mindkét változat esetén ugyanaz marad.

²²² Látszólag két kéréssel állunk szemben, valójában csak ugyanannak az egy kérésnek kétféle, „negatív” és „pozitív” megfogalmazásával (Lukács evangéliumában nincs is benne a „pozitív” kiegészítés); olyan ez, mint egy érem két oldala.

A „Ne vigyél minket próbatételbe/kísértésbe!” úgy hangzik, mintha Isten vinné kísértésbe az embert, amikor akarja, de erről esetleg imádsággal le lehetne beszélni Őt. Jakab levele már az Újszövetségben belül elutasítja ezt az értelmezést: „Senki se mondja, amikor kísértést szenved: Isten kísért engem, mert Isten nem kísérthető a rosszra, és Ő maga sem kísért senkit” (1,13).

A kérés valódi értelméhez egy régi zsidó imádság vezethet el minket: „Ne vezesd lábamat a bűn hatalmába, és ne vigyél a vétek hatalmába, és ne a kísértés hatalmába, és ne a szégyenletes [dolgok] hatalmába!” – Az, hogy gyakorlatilag azonos értelemben található itt a bűn és a kísértés, továbbá a „hatalmába vinni” kifejezés is arra utal, hogy az imádkozó nem Isten cselekvésére, hanem csak megengedésére gondol: „Ne engedd, hogy a bűn, a vétek, a kísértés kezébe essem! Ne engedd, hogy a kísértés áldozatává legyek! Ne engedd, hogy a kísértésben vereséget szenvedjek!” – Tehát nem azt kérjük, hogy Isten mentsen meg a kísértéstől („ha úgy gondolja”), hanem hogy *őrizzen meg* (a jó úton) a kísértés idején, a kísértéssel szemben, azaz: adjon erőt, hogy legyőzhessük a kísértést.

Pontosan ezt fogalmazza meg „pozitív” módon a „Szabadíts meg a gonosztól!” kérés. A „gonosz” itt valószínűleg a gonoszságot, a bűnt jelenti (ld. előző láb.), a „megszabadítani” eredeti jelentése pedig „visszarántani”, tehát azt kérjük: Isten *tartson vissza* minket a bűntől (annak elkövetésétől, nem pedig a lehetőségétől)! De mivel nem vagyunk bábok Isten kezében (akiket tetszése szerint mozgathatna), ez nem jelentheti azt, hogy Istentől függ, visszatart-e a bűntől; hanem tőlünk függ a döntés – de az erőnk önmagában kevés (lehet), ezért Istentől kérünk erőt, hogy megmenekülhessünk a bűntől.

Életszerűbbé válik mindez, ha utalunk arra, milyen próbatételekkel/kísértésekkel kellett szembenéznie Jézusnak magának, és milyen kísértések teszik próbára a mi hűségünket.

²²³(14) „*Ha ugyanis megbocsátjátok az embereknek vétkeiket, [akkor] nektek is megbocsát majd mennyei Atyátok; (15) de ha nem bocsátok meg az embereknek, [akkor] Atyátok sem bocsátja meg a ti vétkeiteket.*”

²²⁴(16) „*Amikor pedig böjtöltök, ne [járjatok] komor tekintettel, mint a színészek! Ők ugyanis eltorzítják az arcukat, hogy feltűnjék az embereknek, hogy böjtölnek.*²²⁵ *Amen, mondom nektek, megkapták fizetségüket. (17) Ha te böjtölsz, kend meg fejedet*²²⁶*[olajjal], mosd meg arcodat, (18) hogy az embereknek ne tűnjék*

Jézus (számunkra ismert) első nagy kísértése nyilvános működésének megkezdése előtt történt (Mk 1,13), s a szövegösszefüggésből (Mk 1,11) következtethetően ez a kérdés volt a lényege: „Tényleg Isten szeretett fia vagyok-e, akiben kedvét leli?” Ha nemmel felelt volna erre a kérdésre, akkor egészen más útra lépett volna, mint amit Isten neki szánt. – Kafarnaumban a gyors és nagy siker arra csábította, hogy igehirdetés helyett gyógyítson, s ezzel elszabotálja küldetését (Mk 1,38). – Nagy kísértés volt számára, hogy – félve a nép vezetőitől – elhagyja a szombati gyógyításokat (vö. Mk 2,27; 3,1-5), amivel egyfelől megtagadta volna Isten szombaton is áradó szeretetét, másfelől igazolta volna a farizeusok hamis vallásosságát. – Többször is jelentkezett számára a döntő kísértés, hogy elmeneküljön a rá leselkedő életveszély elől (Lk 13,31; Mt 26,34-44); ám ha elmenekült volna, akkor nem tartott volna ki a végsőkig a szeretetben, s ezzel megtagadta volna egész addigi útját.

A mi nagy kísértéseink/szakítópróbáink pedig: a pénz, az anyagi jólét (Lk 12,34; ld. még: Lk 12,24.27-29; Mk 10,25; Mt 6,24); a félelem a közvéleménytől (Mk 3,22.21.31-35; Mt 10,37), a kigúnyolástól (Mt 5,11-12; 10,25b; 11,25; 19,12) vagy az üldöztetéstől (Mt 10,28.38-39); a rossz és a szenvedés (Mk 9,31; 10,33); az Isten szándékát eltakaró emberi gondolatok és hagyományok (Mt 16,22-23; Mk 7,13); az igaz életet helyettesítő vallásosság (Mt 7,21; 21,28-31; 9,13; 23,23-24.25-26); s a legkevésbé látványos, de a legravasabb kísértés: a belefáradás a szeretet gyakorlásába (Mt 24,12-13). – Hogy mindezekben úrrá lehessünk, Istentől kell kérnünk az erőt.

²²³ 14-15. v.: ld. Mk 11,25-26 – Mk 673-675. Ld. még a 219-es lábjegyzetet.

²²⁴ Vö. 186. láb.

²²⁵ A színészeknek természetesen jól kell sminkelniük magukat, illetve megfelelő mimikát kell alkalmazniuk, hogy a nézők könnyen fölismerjék az ábrázolt típusokat, ez esetben a böjtölt, a jámbor aszkétát.

²²⁶ Valószínűleg az illatos olajjal történő, a jó közérzetet szolgáló megkenésről van szó.

fel böjtölésed, hanem [csak] a rejtekekben lévő Atyádnak! Akkor Atyád, aki a rejtekekben [is] lát, »megfizet« majd neked.»²²⁷

²²⁸(19) „**Ne halmozzatok fel magatoknak kincseket a földön, ahol moly és rozsdá²²⁹ emészti el [azokat], és ahol tolvajok törnek be, és lopnak!** (20) **Inkább halmozzatok fel magatoknak kincseket a mennyben, ahol sem moly, sem rozsdá nem emészti el [azokat], és ahol sem be nem törnek, sem nem lopnak!** (21) **Mert ahol a kincsed van, ott lesz a szíved is!**”

²³⁰(22) „**A test fényforrása a szem. Ha tehát a szemed egyszerű, akkor az egész tested fényes lesz,** (23) **de ha rossz²³¹, akkor az egész tested sötét lesz. Ha tehát a benned lévő fény sötétség, mekkora [lesz] akkor a sötétség!?”**

²³²(24) „**Senki sem képes két úrnak szolgálni: ugyanis**

²²⁷ Ez a szakasz nagy valószínűséggel nem Jézustól származik, mert ő radikálisan elvetette a kultikus böjtölést (ld. Mk 2,19a – Mk 82, 86, 87), így a nem képmutató böjtölésre sem biztathatta követőit. Ebben az esetben a Jézus útmutatása ellenére a böjtöléshez visszatérő keresztények felfogása tükröződik itt (vö. 138., 155. és 159. láb.). Ha azonban mégsem erről lenne szó, hanem az osztozás, az önfegyelem gyakorlása vagy a mélyebb istenkapcsolat érdekében végzett böjtölésről, akkor a 191. (s részben a 197. és 201.) lábjegyzetben mondatokat kell erre a példára is alkalmazni.

²²⁸ 19-21. v.: ld. Lk 12,33b – Lk 758-763 és 766! – Máté kicsit más megfogalmazásban, de ugyanazt közli, mint Lukács; a legszembeütőbb különbség az, hogy a Lukács-féle, pozitív megfogalmazású intelmek („Készítsetek magatoknak ... maradandó kincset”) elébe helyezi annak negatív megfogalmazású változatát („Ne halmozzatok fel magatoknak...”).

²²⁹ Ez többlet Lukács szövegéhez képest. Az eredeti kifejezés (*brószisz*) jelentése „szétrágás, szétmarás”, s vonatkozhat férgekre és rovarokra, illetve a rozsdára egyaránt – attól függően, hogy például értékes szövetekről, ruhákról, az azok tárolására szolgáló ládák-ról, vagy fémekről (vö. Mt 13,44; 25,25) van-e szó.

²³⁰ 22-23. v.: ld. Lk 11,34-36 – Lk 670-673. Vö. Mk 10,21 – Mk 593! – Máté megfogalmazása itt is eltér Lukácsétól, de a lényeg ugyanaz. Lk 11,36 többlet Máté szövegéhez képest.

²³¹ Lehetne „gonosz”-nak is fordítani (*ponérosz*), különös tekintettel Mt 20,15-re.

²³² 24. v.: ld. Lk 16,13 – Lk 1037-1042. – A „senki” helyett Lukács azt írja: „egyetlen szolga sem”, de ezt leszámítva a két szöveg szó szerint megegyezik.

vagy gyűlölni fogja az egyiket, és szeretni a másikat, vagy ragaszkodni fog az egyikhez, és meg fogja vetni a másikat. Nem vagytok képesek Istent [is] szolgálni, meg a mammont [is].”²³³

²³⁴(25) „Ezért mondom nektek: Ne tépelődjete az életetek miatt, [hogy] mit egyetek vagy mit igyatok, se a testetek miatt, [hogy] mibe öltözködjete! Nemde az élet több az ételnél, s a test a ruházatnál? (26) Nézzéte meg az ég madarait! Sem nem vetnek, sem nem aratnak, sem csűrökbe nem gyűjtenek, mennyei Atyátok mégis táplálja őket. Nem érte-e ti sokkal többet náluk? (27) Ki az közületek, aki képes akár csak egy arasznyival is megtoldani létezését azáltal, hogy tépelődik? (28)²³⁵ A ruházat miatt pedig miért tépelődtök? Vegyéte észre a mező liliomait, hogyan növekednek! Nem fáradoznak, és nem is fonnak! (29) De azt mondom nektek: Salamon minden pompájában sem volt úgy felöltözve, mint egy ezek közül. (30) Am ha Isten ilyen [előkelően] öltözteti a füvet, amely ma a mezőn áll, holnap meg kementébe vetik, nem sokkal inkább titeket, csekély bizalmúak?”

²³⁶(31) „Ne tépelődjete tehát, és ne mondjátok: Mit együnk? Vagy: Mit igyunk? Vagy: Mibe öltözködjünk?”²³⁷

²³³ A Lukács-kommentárunkban mondottakat kiegészíthetjük azzal, hogy a „mammon”, a vagyon, a pénz hajszolása azt a illúziót kelti, hogy az ember tartósan biztosíthatja az életét; valójában e magatartás – közvetlenül vagy közvetve – „a halál kultúráját” teremti meg, amelybe az egyén és a társadalom egyaránt belepusztul, amint ezt világosan mutatják a kamatra épülő globális pénzgazdaság jelenségei, például egész földrészek totális kifosztása, s ennek következtében emberéletek tíz- és százmillióinak pusztulása. Vö. Lk 9,24-25 – Lk 422; Lk 17,33 – Lk 1133-1136.

²³⁴ 25-30. v.: ld. Lk 12,22-28 – Lk 739 és 740-750. – Máté és Lukács szövege lényegileg megegyezik, a különbségek árnyalatnyiak. – Vö. még 248. láb.

²³⁵ Lukács ezen a ponton a megelőző kérdésből vonja le a következtetést, Máté viszont ezzel a kérdéssel az átmenetet teremti meg a liliomokról szóló példázathoz.

²³⁶ 31-33. v.: ld. Lk 12,29-31 – Lk 739 és 751-756. – Máté szövege a lényegét tekintve itt is megegyezik Lukácséval; a két fontosabb különbségre a következő két lábjegyzetben hívjuk fel a figyelmet.

²³⁷ Lukácsnál itt a jézusi szellemiséget hűen tükröző többlet található: „...és ne legyetek felfuvalkodottak”! Ld. Lk 753, illetve 756, 1. bek.

(32) *Mindezekért ugyanis a [pogány] nemzetek törik magukat! A ti mennyei Atyátok ugyanis tudja, hogy mindezekre szükségetek van.* (33) *Mindenekelőtt (Isten) országára és az ő igazságosságára*²³⁸ *[irányuljon] törekvésetek, s [akkor] mindezeket [Isten] majd hozzáadja nektek.”*

²³⁹(34) *„Ne tépelődjetez tehát a holnap miatt, mert a holnap majd tépelődik saját maga miatt! Elég [minden] napnak a maga baja.”*

7 ²⁴⁰(1) *„Ne ítélkezetez, hogy [Isten] se ítélkezzék rajtatok!”*

²³⁸ Ez Máté bővítőmánya, de könnyen magyarázható Jézus szellemében, és bár nem tesz hozzá a lényegi mondanivalóhoz, de annak konkretizálásaként foghatjuk fel. „Isten igazságosságát” ugyanis értelmezhetjük úgy, mint „Isten országának” gyakorlatias meghatározását – hiszen Isten „igazságossága” az ő egyetemes, személyválogatás nélküli irgalmasságában, jóságában nyilvánul meg: „fölkelti napját gonoszokra és jókra” egyaránt (ld. Mt 5,45 és 5,48 – 185. láb., 2. bek.; ezért a 6,1-hez hasonlóan itt is alkalmazhattuk volna az értelem szerinti fordítást: „és az ő irgalmasságára”, vagyis az őrá jellemző irgalmasságra, jóságra). E mátéi bővítőmánya révén még könnyebben érthető e jézusi mondás logikája és helytálló volta: Ha „mindenekelőtt” „Isten igazságosságának”, Isten jóságának követésére, gyakorlására irányul a törekvésünk, akkor Isten valóban meg tudja adni nekünk a megélhetéshez szükséges javakat. Részletesebben ld. Lk 756, 2-3. bek.

Mindebből az is következik, hogy a Mt 5,20-ban említett „a ti igazságosságotok”, vagyis az írástudókéhoz és farizeusokéhoz képest új, jézusi „igazságosság” elvileg azonos „Isten igazságosságával”, hiszen mindkettő a korlátozások nélküli szeretetben áll (ld. 122. láb.!), a különbség „csupán” annyi, hogy ami Isten esetében már valóság, az az ember számára még cél és feladat.

²³⁹ E vers első felét, a felszólítást tekinthetnénk hitelesnek is, ha úgy fognánk fel mint az előzmények általánosító nyomatékosítását; második fele azonban nemcsak kiegészítése, hanem indoklása is az elsőnek, így aztán az egész is Jézustól idegen szellemiséget tükröz: ebben a felfogásban nem a Jézus által (éppen az imént, a 30. versben is) megkívánt, Istenbe vetett bizalom mutatkozik meg (vö. 7,7-11; 10, 29-31), hanem a Prédikátor könyvének pesszimizmusa, amely mindenben csak bajt lát (vö. Préd 2,21; 6,1; 8,14; 9,12; 10,5-10; 11,2 és főleg 8,6-7 és 1,2!).

²⁴⁰ 1. v.: ld. Lk 6,37a – Lk 191-192 és Mk 135, 167, 674.

²⁴¹(2) „Mert amilyen ítélettel ítélkeztek, olyannal fog [Isten] is ítélkezni rajtatok, és amilyen mértékkel mértek, olyannal mér majd nektek [Isten] is!”²⁴²

²⁴³(3) „Miért nézed a szálkát testvéred szemében? A gerendát pedig, amely a te szemedben van, nem veszed észre? (4) Vagy hogyan mondhatod testvérednek: »Hadd húzzam ki szemedből a szálkát!«, amikor, íme, a te szemedben [van] a gerenda? (5) Te színesz! Vessd ki előbb a gerendát a szemedből, akkor majd [elég] tisztán látsz ahhoz, hogy kivedd testvéred szeméből a szálkát!”

(6) „Ne rakjatok a kutyákra²⁴⁴ [arany- vagy ezüst]kari-kát, és ne aggassátok gyöngy[füzér]eiteket a disznók orrára,²⁴⁵

²⁴¹ A mondat első fele Máté bővítése a mondat második felének hatására, ahogyan Lukácsnál a 6,37b-38ab versek, vö. Lk 194.

²⁴² A magyarázatot ld. Mk 165-167 (Mk 4,24) és Lk 197 (Lk 6,38c).

²⁴³ 3-5. v.: ld. Lk 6,41-42 – Lk 202-205.

²⁴⁴ Szó szerint: „Ne adjatok a kutyáknak...”

²⁴⁵ Ez a csak Máténál található mondás a legnehezebben értelmezhető közé tartozik. Szokásos fordítása: „Ne adjatok a szentet a kutyáknak, és ne dobjátok gyöngyeiteket a disznók elé...”, szokványos értelmezésében pedig „a szent” és a „gyöngyök” többnyire a tanítványokra bízott, az Isten országáról szóló üzenetet, a „kutyák” és a „disznók” olykor a nem zsidó népeket, a „pogányokat”, máskor a nem keresztényeket vagy a kereszténységtől elpártoltakat jelölik.

Ennek alapján egyes magyarázók arra gondolnak, hogy itt eredetileg nem is jézusi mondással van dolgunk, hanem bizonyos szigorú zsidókeresztény körök szabályával, amellyel szembefordultak a „pogányoknak” a hellenista keresztények által megkezdett misszionálásával. Ezt a jelentést azonban aligha lehet feltételezni a Máté-evangéliumban, hiszen az a „pogány” népek misszionálásának parancsában csúcsonyul ki (28,19-20).

Mások – a 2Pét 2,20-ra utalva – úgy vélik, e mondás arra inti Jézus követőit, hogy legyenek nagyon óvatosak a tőlük elpártolt „tévtanítókkal” és „hamis prófétákkal” (vö. 2Pét 2,1 – illetve az egész 2. fejezet), és ne akarják őket rendre utasítani vagy megtérésre felszólítani, hanem hagyják magukra, és kerüljék őket (vö. 1Jn 4,1-3.6; 2Jn 2,10-11).

Ezt az értelmezést, illetve minden olyan értelmezést, amely bizonyos embercsoportokat ért „kutyákon és disznókon”, kizárhatunk azon az alapon, hogy Jézus lelkületétől teljesen idegen volt az a lekezelő, sőt megvető beszéd- és bánásmód, amelyet ezek az értelmezések feltételeznek. Lehetetlen ugyanis, hogy aki kortársai felfogásával ellentétben azt

nehogy lábukkal széttapossák azokat, és megfordulván széttépje-

tanította, hogy Isten fölkelti napját jókra és gonoszokra egyaránt, s hogy az ember csak Isten jóságának az ellenség szeretéséig terjedő utánzásával válhat „Isten fiává” (Mt 5,44-48), az kortársaival egyetértésben kijelentse, hogy csak a zsidók (vagy: az ő követői) kedvesek Istennek, a nem zsidók (vagy: az őt nem követők) pedig csak kutyák (vö. Mk 7,27 – Mk 356) vagy disznók. A „másként gondolkodókkal” vagy „másként hívókkal” kapcsolatban pedig úgy nyilatkozott, hogy „aki nincs ellenünk, értünk van” (Mk 9,40 – Mk 528), de természetesen azokra vonatkozóan is érvényesnek tartotta az ellenségszeretet parancsát, akik „ellenünk vannak” (vö. még Lk 11,23 – Lk 654).

E mondás vélhetően helyes értelmezésének két kulcsa van: egyrészt meg kell találnunk a lehető legpontosabb fordítást, másrészt semmiképp sem szabad allegóriaként felfognunk, vagyis nem szabad minden egyes kép (hagyományos fordításban „a szent, kutyák, gyöngyök, disznók”) konkrét megfelelőjét keresnünk a valóságban, hanem metaforaként, átvitt értelmű képes kifejezésként kell kezelnünk, azt keresve, hogy a képek milyen üzenetet, mondanivalót hordoznak.

Ami a fordítást illeti, az segíthet, ha tudatosítjuk, hogy Jézus arámul beszélt, s ezért a görög szöveg mögött a feltételezhető „arám eredetit” keressük. Mielőtt ezt tennénk, tudatosítanunk kell még, hogy a két metafora (a szent – kutyák, gyöngyök – disznók) eltérő képekkel ugyan, de ugyanazt akarja kifejezni; viszont a hagyományos a fordításban „a szent” itt csak „szent étel”, különösképpen áldozati húst jelenthet (vö. 2Móz 29,33-34; 3Móz 2,3; 22,10-16; 4Móz 18,8-10; 5Móz 12,15) – de ekkor a két metafora összeütközésben áll, hiszen az áldozati hússal ellentétben az igazgyöngy nem eleség. Tehát azt kell feltételeznünk, hogy vagy a második metafora beszél (az elsőhöz hasonlóan) valami ehetőről, vagy az első metafora beszél (a másodikhoz hasonlóan) valamilyen ékszerről.

Konkrétan pedig a következőket mondhatjuk: 1. Az általában „a szent” jelentésű arám *qaddisa* azt is jelenti, hogy „karika”, nevezetesen fülkarika vagy orrkarika mint ékszer (bár az arám szót többnyire *q^edasa* -ként ejtették). A karika képe ekkor tökéletesen megfelel a gyöngyök képének. 2. A görög *emproszthen* = „elé, előtt” előljárószónak („a disznók elé”) az arámban a *b^eappe* felel meg, ami azt is jelentheti ugyan, hogy „elé”, de azt is, hogy „(valakinek vagy valaminek) az orrára, az ormányára”. 3. Az itt használt görög *balete* (a szokásos fordításban „dobjátok, vessétek”), illetve az alapjául szolgáló arám *tarmón* jelentéstartománya igen széles az Újszövetségben (ld. pl. Mk 4,26; 15,24; Mt 9,17; 26,12; Lk 13,19; 14,35; Jn 13,5; 15,6; ApCsel 22,23; Jak 3,3 – ld. még Márk-kommentárunk 656. lábjegyzetének Ii pontját);

7,6 folyt.

*nek titeket!*²⁴⁶

itteni értelme: elhelyez, valamire rátesz, ráerősít. – Ezek alapján adódik az általunk használt fordítás: „*Ne rakjátok a kutyákra [arany- vagy ezüst]karikát, és ne aggassátok gyöngy[fűzér]eiteket a disznók orrára!*” (A disznók orrán egyenként el nem helyezhető „gyöngyök” helyett értelemszerűen „gyöngyfűzére” kell gondolnunk.)

A disznók orrára helyezett gyöngyök, illetve arany- vagy ezüstkarika képe ismerős lehetett Jézus hallgatói számára. Egy palesztinai közmondás ugyanis így szól: „Aggass bár egy bizonyos dologra [= a disznóra] pálmariügyeket [= bizonyos pálmák zöldségként használt levélbimbói], az mégis ugyanaz marad [= a koszban hempereg]”, a Példabeszédek könyve 11,22-ben pedig ez áll: „Mint disznó orrában az aranykarika, olyan a szép asszony jó erkölcsök híján.” Fordításunk helyességét megerősíti, hogy az iszlám hagyományban így él ez a mondás: „És mondá Jézus: Ne akasztatok gyöngyöket a disznók nyakába!”, sőt létezik ez a változata is: „Ne rakjátok gyöngyeiteket a disznók orrára!”

Most már csak a kettős metaforából álló mondás mondanivalóját kell megfogalmaznunk. Mivel Jézus másutt (éppen Máté evangéliumában: 13,46) Isten országát nevezi nagy értékű igazgyöngynek, méltán feltételezzük, hogy itt is arra gondol, s azt mondja: „*Becsüljétek meg drága kincseteket* („igazgyöngyök”, „arany- vagy ezüstkarika”), az Isten országába tartozásokat, ne bánjatok vele meggondolatlanul, könnyelműen, felelőtlenül!” – akármit jelentsen is a gyakorlatban ez a helytelen bánásmód. (Konkrét jelentését nem érdemes találgatni, hiszen a mondást annak „életbe ágyazottsága” nélkül hagyományozták át, a 6. vers folytatása pedig eredetileg feltehetően nem tartozott hozzá.)

²⁴⁶ Föltéve, hogy helyes az előző lábjegyzetben adott magyarázatunk, azt mondhatjuk, hogy a 6. v. második fele – legalábbis ebben a szövegösszefüggésben – nem hiteles jézusi mondás, hiszen csak akkor lenne értelme, ha „kutyákon és disznókon” bizonyos embercsoportokat értenénk, de ezt az értelmezési lehetőséget elvetettük.

Elképzelhető azonban, hogy a 6b vers valamilyen más összefüggésben része volt Jézus tanításának, mégpedig a tanítványoknak adott missziós útmutatásként, amellyel arra intette őket, hogy az Isten országáról szóló evangéliumot ne akarják ráerőltetni olyanokra, akik még alkalmatlanok annak befogadására; az ilyenek ugyanis csalódottságukban könnyen szembefordulhatnak az evangéliummal és annak hirdetőivel egyaránt – például akkor, ha az „Isten országától” önző vágyaik kielégülését várták, de aztán kiderül, hogy az odatartozás önátadást követel, és komoly áldozatokat is (vö. pl. Mk 3,35; 8,34; 9,45; 10,15; 10,25; Lk 13,24).

²⁴⁷(7) „**Kérjétek, és [Isten] adni fog nektek! Keressetek**²⁴⁸, **és találni fogtok! Zörgessetek, és [Isten] majd [ajtót] nyit nektek!** (8) **Ugyanis mindenki, aki kér, kap, aki keres, talál, s a zörgetőnek megnyílik [az ajtó].** (9) **Avagy közületek ki az az ember, aki követ ad oda a fiának, ha [az] kenyeret kér,** (10) **vagy kígyót ad oda neki, ha halat kér?** (11) **Ha tehát ti, [bár] rosszak vagytok, tudtok jó adományokat adni gyermekeiteknek, mennyivel inkább ad majd a ti mennyei Atyátok jókat azoknak, akik kérik tőle!”**

²⁴⁹(12) „**Mindazt tehát, amit akartok, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ugyanúgy cselekedjétek velük ti is – mert ez a törvény és a próféták [tanításának lényege]!”**

²⁴⁷ 7-11. v.: ld. Lk 11,9-13 – Lk 633-643.

²⁴⁸ A szövegösszefüggés (keresés – találás) indokolja, hogy a *dzétein* igét itt „keresséssel” fordítsuk, de valójában ugyanarról a „törekvésről” van szó (ld. Lk 635), mint a 6,33-ban! Ez a 6,33-mal alkotott összefüggés megerősíti a Lk 633-ban és 643-ban adott értelmezést, ti. hogy Jézus itt nem a „kitartó kérőimára” akar buzdítani, hanem az Istenbe vetett feltétlen bizalmat akarja megerősíteni hallgatóiban. Voltaképpen ugyanarról van tehát szó, mint a Lk 12,22-28 // Mt 6,25-30-ban!

²⁴⁹ 12. v.: ld. Lk 6,31 – Lk 176.

Az „arany szabály” néhány ismert megfogalmazása így hangzik: Ne tedd másnak, amit nem akarsz, hogy veled tegyenek! (Hillel) – Amit nem kívánsz magadnak, ne tedd másnak se! (Konfuciusz) – Ami sem nem kellemes, sem nem örvendetes számomra, hogyan okozhatnám azt valaki másnak? (Buddha) – Senki sem igaz hívő közületek, amíg nem kívánja testvére számára ugyanazt, amit magának kíván (Korán). Ezek a megfogalmazások lényegileg mind negatívak („Ne tedd, amit nem akarsz...!”), és végső soron bizonyos passzivitást kívánnak meg, a Máténál és Lukácsnál egyaránt *pozitív* megfogalmazás („Amit akarsz, tedd...!”) viszont kezdeményezést és aktivitást kíván meg az embertől (vö. Mk 744)!

„A törvény és a próféták” Mátéra jellemző szófordulat (5,17; 7,12; 22,40 – vö. Lk 1050; a Mt 7,12-nek és 22,40-nek megfelelő „összefoglalás” egészen másképp hangzik Mk 12,31-ben: „Ezeknél egyetlen más parancs sem nagyobb”). Ha mégis Jézustól származna az „arany szabály” (Mt 7,12), illetve a kettős főparancs (Mt 22,37-39) „indoklása” („mert ez a törvény és a próféták”), akkor ezt semmiképp sem érthetjük úgy, mintha ő teljesen azonosult volna az Ószövetséggel (ez a Mt 5,17-19 téves értelmezése), hanem csak annak szellemében, amit a Mt 5,17-20 és a Lk 16,16a kapcsán elmondtunk (ld. Mt 107-122 és Lk 1051).

(13) „**A szűk kapun menjetek be,**²⁵⁰ mert tágas (az a kapu) és széles az az út, amely a pusztulásba visz, és sokan mennek be ezen! (14) [De] milyen szűk (az a kapu), és [milyen] szoros az az út, amely az életre vezet, és kevesen találják meg!”²⁵¹

(15) „**Óvakodjatok a hamis prófétáktól,**²⁵² akik báránynak

²⁵⁰ Hasonló mondást találunk Lk 13,24-ben: amaz bővebb és világosabb, ezért azt tekintjük hitelesebbnek, a magyarázatot ld. ott: Lk 842-848.

²⁵¹ A kétféle kapuról és kétféle útról szóló rész Máté bővítettje, amit a következők támasztanak alá: a) A „mert”-tel vagy „ugyanis”-sal (a görögben *hoti* vagy *gar*) kezdődő mondatok mindig gyanúsak, mert ezek a kötőszók sokszor csak az evangélisták utólagos magyarázatait vezetik be (ld. pl. Mk 9,39; Lk 12,40; 16,8). b) Megváltozik a kép: a lukácsi „ajtóból”, illetve mátéi „kapuból” „út” lesz. Ez különösen akkor szembeötlő, ha mind a 13., mind a 14. versből kihagyjuk – több kódex olvasatának megfelelően (erre utalnak a kerek zárójelek!) – az „az a kapu” kifejezést. c) Megváltoznak a központi fogalmak: Lukácsnál „bemenni” vagy „kívül maradni”, Máténál „élet” vagy „pusztulás”. Ez akkor is fontos különbség, ha a „bemenni” és az „élet”, illetve a „kívül maradni” és a „pusztulás” megfeleltethető egymásnak, mert a „bemenni Isten országába” Jézus jellegzetes beszédmódja. d) A szigorúan, mondhatnánk erőltetetten párhuzamos fogalmazás (tágas kapu, széles út, pusztulás, sokan – szűk kapu, szoros út, élet, kevesen) nem jellemző Jézus stílusának szabad költőiségére (vö. Lk 907!). e) Mindent eldönt végül a tartalmi szempont: Lukácsnál a látszat ellenére sem arról van szó, hogy sokan vagy kevesen jutnak-e be Isten országába, hanem az Isten országába jutás lehetséges *módjáról* és annak nehézségéről (ld. Lk 845), Máté mondatai viszont *végérvényes* és pesszimista jóslatot tartalmaznak (vö. Lk 916!): sokan rohannak a pusztulásba, és csak kevesen jutnak el az életre. Ennek a szemléletnek tökéletesen ellentmond, hogy Jézus rendületlenül azon fáradozott, hogy *mindenkit* meghívjon Isten országába (Lk 919), még a „vamosokat és bűnösöket”, sőt ellenfeleit is (ld. pl. Mk 81, Lk 1242 – Mk 101, Lk 298).

Máté bővítettje voltaképpen a „két útnak” a hellenizmusban és a késői zsidóságban, különösen Kumránban is ismert és kedvelt tanát tartalmazza, beállítás pedig – akárcsak Lukácsé (ld. Lk 13,23) – a kor apokaliptikus érdeklődését tükrözi, konkrétan az „üdvözülők” számára irányuló találgatásokat (vö. Mk 773, Lk 843).

²⁵² A „próféta” megnevezést itt a szó legtágabb értelmében kell venni: mindazokat jelöli, akik azzal az igénnyel léptek fel, hogy Isten üzenetét közvetítik az embereknek, és az „írastudóktól”, azaz a tör-

öltözve jönnek hozzátok, belül azonban ragadozó farkasok!”²⁵³

(16) **„Gyümölcszeikről fogjátok felismerni őket: Vajon szednek-e tövisbokorról szőlőt, vagy bogáncsról fűgét?”²⁵⁴**

vénymagyarázóktól eltérően nem a Szentírásra meg a Hagymányra hivatkoztak, hanem Istennek az ő lelkükben megszólaló hangjára; ezzel a hivatkozással értelmezték „az idők jeleit”, és adták meg útmutatásaikat. Jézus korában elsősorban az ún. apokaliptikusok voltak ezek (vö. Mk 773), például az „apokrif” Hénokh-irodalom szerzői a maguk „Emberfia-teológiájával”; vö. Mk 68), a kumráni szerzetesek, akik a végső messiási háborúra készülődtek, vagy éppen Keresztelő János, aki Isten megsemmisítő ítéletét hirdette meg (vö. Mt 3,10-12 // Lk 3,16-17). Így aztán nagyon is szükség volt a valódi prófécia („prédikáció”) megkülönböztetésére a hamistól, amikor is a próféta saját vágyait-elképzeléseit tartotta „Isten hangjának”. (Így értve a próféta és a prófécia fogalmát, Jézus óvása örök érvényű, s ma is aktuális.)

²⁵³ A hamis próféták leleplezéséhez „át kell látni” az „öltözetükön”, s a „szívükre” (vö. 79. láb.; Mk 7,21a), lényük legmélyére kell irányulnia a tekintetnek. „Öltözetüket”, vagyis viselkedésüket illetően ugyanis „bárányoknak” tűnnek: vallásosak, jámborak, aszketikusak, törvényhűek (sokkal inkább, mint Jézus!). De ha „belül”, vagyis lényegi irányultságukban „ragadozó farkasok”, azaz ha próféciajuk, tanításuk (isteni vagy emberi) bosszúállásra, az emberek megbüntetésére vagy megsemmisítésére irányul (vö. Róm 12, 19-20), nem pedig gyógyításukra és megmentésükre, akkor hamis próféták. A Jézus által hirdetett „valódi Isten” ugyanis „jókra és gonoszokra egyaránt fölkelte napját” (Mt 5,45), s ennek megfelelően Jézus maga is arra törekedett, hogy *mindenkit* megmentsen (ld. Lk 9,56; 19,10 – Lk 1242).

A „belül ragadozó farkasok” tehát nem a hamis prófétákról *személyéről* kimondott bírói ítélet, hanem csupán tárgyyszerű megítélés, minősítése *tevékenységüknek*, illetve tevékenységük eredményének (vö. Lk 191!): nyomukban pusztulás jár, miközben ők talán kevéssé vagy egyáltalán nincsenek tudatában ennek (vö. Jn 16,2).

Ennek a jézusi mondásnak az „ellenpárját” Mt 10,16a-ban találjuk: a két mondás teljes értelmé egymással összevetve derül ki, vö. 392-396. láb.

²⁵⁴ Ez a mondás szorosan összefügg az előzővel, de háttere („Sitz im Leben”-je, vö. Mk 567) talán tágabb, mint amazé: Nemcsak a jeruzsálemi hatóságok követelték Jézustól isteni küldetésének bizonyítékait (Mk 11,27-28; vö. Mt 12,38; 16,1), hanem bizonyára az egyszerű nép is eltöprengett: „Ez a Jézus annyira másképp prédikál, mint Keresztelő

²⁵⁵(17) *Így minden jó fa jó gyümölcsöt terem, a haszontalan fa viszont rossz gyümölcsöt terem.* (18) *A jó fa nem képes rossz gyümölcsöt teremni, [ahogy] a haszontalan fa sem képes jó gyümölcsöt teremni.* ²⁵⁶(19) *[Isten] kivág és tűzre vet minden olyan fát, amely nem terem jó gyümölcsöt.* (20) *Így tehát gyümölcseikről fogjátok felismerni őket.*”

²⁵⁷(21) **„Nem mindaz megy be a Mennyek országába, aki azt mondja nekem: »Uram, Uram!«, hanem [csak] az, aki teszi mennyei Atyám ²⁵⁸akarátát.** ²⁵⁹ ²⁶⁰(22) *Sokan mondják majd ne-*

János vagy az írástudók! Miről ismerhetnénk fel, hogy igazi tanító vagy tévtanító, próféta vagy hamis próféta-e?” Jézus pedig egy apró példázattal józan paraszti eszükre hivatkozhatott, mint annyiszor (ld. pl. Mk 7,18-19; Lk 12,54-57): egy fát nem az alapján értékel az ember, hogy milyen a lombozata vagy mennyi virágot hoz, hanem a termése szerint, hogy az valódi és jó minőségű-e. Ahogyan szőlő csak szőlőtőről származhat, ugyanúgy csak a *mindenki* számára jó üzenet tarthat igényt hitelesen isteni eredetre. Ezért a prédikátorokat sem jámbor beszédük (vö. Mt 12,34) vagy gyakori böjtölésük (vö. Mk 2,18) alapján kell megítélni, hanem hogy tevékenységük valóban az emberek javát szolgálja-e, mégpedig *egyetemesen*, és nem csupán a „kiválasztottak” vagy a „beavatottak” javát! – Jézus úgy látta: teológiai ellenfelei csak elviselhetetlen terhet raknak az emberek vállára (Mt 23,4), korának prófétái pedig pusztulásba viszik a népet (Lk 13,2-3; 19,41-42a); ő maga viszont azt akarta elérni, hogy végre fellélegezzenek és talpra álljanak (Mt 11,29-30; Lk 4,18-19; 7,22).

²⁵⁵ A 17-18. és 20. vers iskolapéldája annak, kora keresztény prédikátorok hogyan fújtak fel szájbarágós közhelyekké zseniálisan egyszerű jézusi szóképeket (16b vers), ráadásul a 20. v. csak megismétli a 16a verset. Itt már a stílus is elárulja a hiteltelenséget.

²⁵⁶ A 19. versben Máté Keresztelő János egyik fenyegetését adja Jézus szájába (ld. Mt 3,10b – a különbség csupán a „jó” jelző betoldása az itteni szövegkörnyezet miatt); ezzel egyrészt elárulja, mennyire nincs tisztában Jézus istenképével, másrészt tovább erősíti Keresztelő János és Jézus küldetésének harmonizálását, ld. 24. láb.

²⁵⁷ Ennek a mondásnak másik változata olvasható más szövegösszefüggésben Lk 6,46-ban. Itt „Isten uralmának/országának” és „Jézus (nem létező) uralmának/országának” viszonya a téma, ott viszont Jézus elismerése, illetve tanításának nem követése. Vö. Lk 208.

²⁵⁸ Vö. 213. láb., főleg annak utolsó bekezdése.

²⁵⁹ Jézus kizárólag Isten „uralmának”, „országának” (vö. Mk 22!) megvalósulását akarta (ld. Mt 6,10 – 212. és 213. láb.), önmagának

kem azon a napon: »Uram, Uram! Nem a te nevedben prófétáltunk, nem a te nevedben üztünk ki²⁶¹ rossz szellemeket, és nem a te nevedben vittünk végbe²⁶² erőtettedet?« (23) És akkor megvallom nekik: »Sohasem ismertelek titeket! Távozzatok tőlem, ti, akik törvényteleniséget tesztek!« ”

²⁶³(24) „Tehát **mindaz, aki hallgatja ezeket a szavaimat, és tettekre is váltja őket, hasonlatos az okos emberhez, aki kősziklára építette házáat.** (25) [Amikor aztán] esett az eső, és jöttek az árvizek, [viharos] szelek fújtak és nekicsapódtak annak a háznak, [az] nem dőlt össze, mert kősziklára volt alapozva. (26) **Viszont mindaz, aki hallgatja ezeket a szavaimat, de nem váltja tettekre**

semmiféle „uralmat/országot” nem kívánt, az ilyen feltételezések ellen tiltakozott (vö. Mk 10,35-40 – főleg Mk 613 és 620; Lk 22,24-30 – főleg Lk 1477 és 1491; Lk 23,42 – Lk 1658). Jézus számára egyedül Isten az „Úr” (Mk 12,29-30 – Mk 736), a jó és a rossz egyedüli mércéje (Mk 10,18 – Mk 588), ezért Jézus tanítványai senki embert nem ismerhetnek el „atyai” tekintélyként (ld. Mt 23,8-9).

Jézus csak Isten, az „Úr” „fiának” (Mk 9,7 – Mk 471; vö. 175. láb.). követének tartotta magát, bár kétségtelenül „közvetlen” és „végérvényes” követének (ld. Lk 10,22 – Lk 570; Mk 12,6 – Mk 696); de sosem tartotta magát „úrnak”, ezért utasította el az „Uram, Uram”-ozást éppoly határozottan, mint azt, hogy térdet hajtsanak előtte (Mk 1,40-41; 10,17 – Mk 47 és 582) – hacsak az „úr” nem azt jelentette, hogy „mértékadó mester”, Isten akaratának hirdetője (ld. a 21. v. lukácsi előfordulásának szövegösszefüggését, Lk 208, valamint a visszatérő „Én viszont azt mondom nektek”-et az 5. fejezetben: 129. láb.).

²⁶⁰ A 22-23. v. Lk 13,25-27-hez nagyon hasonló, utolsó mondatában gyakorlatilag azzal megegyező, Jézus tanításának ellentmondó „apokaliptikus prédikációt” tartalmaz (vö. Mk 773), a magyarázatot ld. ott: Lk 849.

²⁶¹ Vö. Mk 31, 36 és 201.

²⁶² Vö. Mk 249.

²⁶³ 24-27. v.: ld. Lk 6,47-49 – Lk 209-211. – Lukács szövegösszefüggésében (6,46.47-49) jézusi logikát követ és jézusi üzenetet hordoz az „Uram, Uram”-ot mondogatás és a házépítő példázatának összekapcsolása, Máté ellenben egy „apokaliptikus prédikációt” (7, 19.22-23) szemléltet a példázattal, így annak mondanivalója is más: a végső isteni ítéletet vetíti előre, amely majd – Keresztelő János szellemében, ld. 19. v. – elpusztítja („kárhozatba dönti”) azt, aki hallgatja Jézus tanítását, de nem váltja tettekre.

őket, hasonlatos az ostoba emberhez, aki homokra építette házáát. (27) *[Amikor aztán] esett az eső, és jöttek az árvizek, és fűjtak a [viharos] szelek, és beleütköztek abba a házba, [az] összedőlt, és nagy volt a romlása.*”

²⁶⁴(28) És történt, [hog]y amikor Jézus bevégezte ezeket²⁶⁵ a szavakat,²⁶⁶ a tömeg megdöbbsent tanításán, (29) mert úgy tanította őket, mint akinek hatalma van, nem pedig úgy, mint az írástudóik.²⁶⁷

8 ²⁶⁸(1)²⁶⁹ Amikor lejött a hegyről, nagy tömeg követte. (2) És íme, egy leprás ment oda [hozzá], térdre borult²⁷⁰ előtte, és [ezt] mondta: „Uram²⁷¹, ha akarnád, képes lennél megtisztítani

²⁶⁴ A „hegyi beszéd” Máté-alkotta befejezése megfelel a bevezetésnek: ahogy a 4,25-ben és 5,1-ben, itt ismét megjelenik a színen a tömeg, s ahogy az 5,2-ben, Máté itt is Jézus tanítására hívja fel a figyelmet.

²⁶⁵ „Ezeket”, vagyis az egész „hegyi beszédet” (nem pedig csak a házépítő példázatát), ahogyan a 24. és 26. versben is az egész „hegyi beszédre” vonatkozik az „ezeket”.

²⁶⁶ „Amikor Jézus bevégezte ezeket a szavakat”: hasonló szófordulatot találunk a 11,1; 13,53; 19,1 és 26,1-ben is; ezek zárják le a nagy mátéi beszédkompozíciókat, egyúttal mindig átmenetet alkotva a folytatáshoz. Itt azonban különös súlyt kap ez a szófordulat, amit az mutat, hogy az átmenetet másik mondat, a 8,1 teremti meg („Amikor lejött a hegyről...”). Ez a „hegyi beszéd” különleges helyzetét jelzi a többi beszédkompozícióval szemben – és ez is megfelel a bevezetésnek (vö. 264. láb.), ahol a „megnyitotta száját” formula hangsúlyozta az elmondandók jelentőségét (58. láb.).

²⁶⁷ Jézus tanításának tartalma (28. v.) és módja (29. v.) egyaránt megdöbbsentette hallgatóságát. Máté szó szerint átveszi Márknak a kafarnaumi tanításról adott értékelését (Mk 1,22). Ld. Mk 30!

²⁶⁸ A 8-9. fejezettel Máté Jézus csodatévő hatalmát akarja szemléltetni, ábrázolásmódját krisztológiai szemlélete határozza meg.

²⁶⁹ 1-4. v.: ld. Mk 1,40-45 – Mk 46-55; Lk 5,12-16 – Lk 100-102.

²⁷⁰ Márkkal (*gonüpetón*) és Lukáccsal (*peszón epi proszópon*) szemben Máté a kultikus nyelvezet sokkal erősebb, „hódol, imád” felhangú kifejezését (*proszkünein*) használja itt is, meg a későbbiekben is (9,18; 14,33; 15,25; 20,20), s ezzel a földi Jézus „mögött” az Isten jobbára emelt Krisztust jeleníti meg. Vö. Mt 4,9-10 // Lk 4,7-8 – Mt 42, Lk 35.

²⁷¹ Ez a megszólítás Máté – Lukáccsal közös – teológiai célzatú többlete Márkkal szemben: Jézus Úr (*küriosz*) voltát hangsúlyozza, és ellentétben áll Jézus önértelmezésével.

engem!” (3) [Jézus]²⁷² kinyújtotta a kezét, megérintette őt, és így szólt: „**Akarom, tisztulj meg!**” És azonnal megtisztult a leprájától. (4) Jézus pedig [ezt] mondta neki: „**Ügyelj rá, hogy senki-nek²⁷³ ne szólj, hanem menj el titokban, mutasd meg magad a papnak, és ajánld fel²⁷⁴ az [áldozati] adományt, amelyet Mózes rendelt, [megtisztulásod] bizonyosság[á]ul nekik!**”

²⁷⁵(5) Amikor pedig bement Kafarnaumba, odament hozzá egy százados²⁷⁶, és kérte őt, (6) mondván: „Uram, a szolgám²⁷⁷ bénán fekszik otthon, és rettenetes kínokat szenved.” (7) [Jézus] így szólt hozzá: „**Én menjek, és segítsek rajta?**”²⁷⁸ (8) De a száza-

²⁷² Máté sem itt, sem a következő versben nem közli Jézus Márknál olvasható érzelmi megnyilvánulásait: „haragra gerjedt, megesett rajta a szíve – ráripakodott, és rögtön kidobta”.

De sokkal többről is szó van itt, mint érzelmekről, nevezetesen a hagyománytörténet egyik jellegzetes folyamatát figyelhetjük meg: 1) Márk még lelkiismeretesen átveszi a hozzá eljutott hagyományanyagot, jóllehet 2) az már nem illik bele teológiai koncepciójába, hiszen az ő szemében jogos a Jézus mint Messiás előtti térdre borulás és Jézus csodatetteinek híresztelése (noha így magyarázat nélkül marad Jézus haragja – vö. Mk 47 – és az, hogy Jézus kerülni kezdte a városokat, vö. Mk 55). 3) A későbbi evangélisták (de egyes kódexmásolók is) elsimítják a Jézus tiltása („senki-nek”) és saját missziós elképzeléseik közötti ellentmondást, például úgy, hogy elhagyják a hagyomány egy részét (ld. e lábj. első bek.), vagy Jézus magatartására más, oda nem illő magyarázatot adnak (ld. Lk 102: „imádkozott”), vagy kicserélnék bizonyos kifejezéseket (pl. Mk 1,41-ben az eredetinek tekinthető „haragra gerjedt” helyett azt írják: „megesett a szíve rajta”).

²⁷³ Márk azt is írja: „semmit” (Lukács sem közli).

²⁷⁴ Kimarad Márk (és Lukács) szövegéből: „tisztulásodért”, talán azért, mert Máté – jórészt – zsidókeresztény olvasói számára ez magától értetődött.

²⁷⁵ 5-13. v.: vö. Lk 7,2-10 – Lk 213-222.

²⁷⁶ A „százados” kifejezés a római hadsereg szervezetére utal ugyan, de szinte biztos, hogy nem annak katonájáról, hanem Heródes Antipász zsoldos hadseregének tisztjéről, egy szíriai pogányról van szó.

²⁷⁷ Lukáccsal szemben Máté nem rabszolgáról (*dulosz*), hanem szolgáról (*paisz*) beszél, s ezzel az úr és szolgája közötti szívélyes viszonyt érzékelteti. De vö. Lk 216.

²⁷⁸ A hangsúlyosan az élre állított „én” (*egó*) indokolja nyelvtanilag, hogy kérdésként értelmezzük a mondatot, amely tartalmi szempontból két dolgot is kifejezhet: a) Jézus csodálkozott, hogy egy „po-

dos így felelt: „Uram, ²⁷⁹nem vagyok én elég [érdemes] arra, hogy betérj fedelem alá, hanem csak mondd szóval, és meggyógyul a szolgám! (9) Hiszen én is hatalomnak (alávetett) ember vagyok, [meg] alattam [is] vannak katonák, és [ha] azt mondom ennek: »Menj el!«, elmegy, vagy a másiknak: »Jöjj ide!«», idejön, vagy a rabszolgámnak: »Tedd meg ezt!«, megteszi.”²⁸⁰ (10) Amikor Jézus meghallotta [ezeket a szavakat], elcsodálkozott²⁸¹, és ezt mondta azoknak, akik követték: „*Amen, mondom nektek, Izraelben senkinél*²⁸² *nem találkoztam ilyen nagy bizalommal!*”²⁸³(11) *De mon-*

gány” katonatiszt szerényen a házába kéret egy zsidó vándortanítót és gyógyítót. Ez a valószínűbb. b) Jézus habozott, hogy zsidóként egy pogány házába lépjen. Ez azt jelentené, hogy ekkor még nem volt annyira mentes bizonyos vallási gátlásoktól, hogy megtegye azt, amit Isten feltétlen és egyetemes szeretetéről szóló tanításával már megcélzott, ti. zsidóként vállalja a közösséget a „pogányokkal” – anélkül, hogy ügyelne a kultikus tisztaságra (vö. Mk 7,14-15). Ha így lenne is, ez nem csökkentené Jézus nagyságát, csak azt jelentené, hogy tapasztalatokból tanult, és vált egyre érettebb emberré.

²⁷⁹ Lukács: „ne fáradj, mert...”.

²⁸⁰ A pogány százados „hite/bizalma” éppoly babonás, mint a vér folyásos asszonyé (Mk 5,28), amikor azt képzei, hogy Jézus gyógyítói képessége éppoly mechanikus hatalmi kérdés („varázslás”, mágia), mint a katonai parancsolás és engedelmesség.

Jézus mindig az Istenbe mint minden ember Atyjába, „Abbájába” (vö. Mk 14,36 – Mk 880) vetett bizalmat akarta felébreszteni, mert ez a bizalom szabadítja meg az embert félelmeitől és görceitől (és válik ily módon gyógyító erővé is). Mivel azonban az Istenbe vetett bizalom nem elméleti oktatás nyomán jön létre, hanem konkrét tapasztalatokból fakad, helyes (és szükséges lehet) először abban bízni, hogy az ember Jézusban ténylegesen Isten jósága működik.

²⁸¹ Lukácsnál: „megcsodálta őt” (vö. Lk 222).

²⁸² Jézus saját népe körében is találkozott a személyébe vetett feltétlen bizalommal, ezért felkiáltása vagy egyszerűen lelkesült keleties túlzás, vagy a százados feltűnő szerénységére adott reakció. (Az is lehetséges azonban, hogy csak Máté adta a maga teológiáját Jézus szájába: „Lám, ez a pogány megszegyenítette Izraelt, mert ő elismer-te Jézust isteni tekintéllyel bíró úrnak, Küriosznak!”)

²⁸³ A 11-12. v. ezen a ponton nincs benne Lukács szövegében, hanem más összefüggésben, apokaliptikus jövendölésként olvasható (Lk 13,28-29; ld. Lk 849); azt, hogy nem tartozik bele ebbe az elbeszélésbe, igazolja, hogy kihagyásával „varratmentesen” folytatódik

dom nektek: Sokan²⁸⁴ jönnek majd keletről és nyugatról²⁸⁵, és [asztalhoz] telepednek Ábrahámmal, Izsákkal és Jákobbal a Mennyek országában,²⁸⁶ (12) az ország²⁸⁷ fiait pedig [Isten] kiveti a külső sötétségre: sírás és fogcsikorgatás lesz ott!”²⁸⁸ (13) A századosnak pedig ezt mondta Jézus: „Menj el [gyorsan]²⁸⁹, és a bizalmadnak megfelelően történjék veled!” És [még] abban az órában meggyógyult a szolgája.^{290 291}

a szöveg (vö. Mk 713, d), és világosan áll előttünk a gondolatmenet: „ezt mondta azoknak, akik követték” (10. v.) – „a századosnak pedig ezt mondta” (13. v.).

²⁸⁴ Lukács nem beszél „sokak”-ról (Lk 13,29).

²⁸⁵ Lukács: „északról és délről”.

²⁸⁶ E mondas Jézus problémátlan azonosulását sugallja Ábrahámmal, Izsákkal és Jákobbal, s ez erős kétséget ébreszt hitelességét illetően. Mindazonáltal el lehet fogadni, hogy Jézus így gondolkodott nyilvános működésének első (vagy nagyobbik részében), csatlakozva ahhoz a széles körű profétai várakozáshoz-reménységhez, amely úgy vélte-hitte, hogy „a népek” (téves köznyelven: „a pogányok”) egykor „meg fognak térni” az igaz Istenhez, Izrael Istenéhez, és „az Úr hegyéhez”, Sionhoz zárandokolnak majd (vö. Iz 2,1-4; 25,6-8; 49,12; 59,19; 60,1-4; Mik 4,1; Zak 2,15; Mal 1,11). Jézus megfogalmazása azonban talán még ennél is többet mond, amikor Isten országának zavartalan közösségében említi együtt a zsidókat és a „pogányokat”. Könnyen lehetséges, hogy ez a várakozás-reménység magyarázza Jézusnak azt a korai meggyőződését, hogy küldetése kizárólag Izraelhez szól (Mt 15,24), és hogy először tanítványait is szigorúan csak Izraelnek szóló misszióval bízta meg (Mt 10,5-6); ennek látszólag ellentmondó, „minden népre” irányuló küldetéstudatáról a 28,19 kapcsán szólunk.

²⁸⁷ Az „ország” ebben az összefüggésben Izraelt jelenti, vö. Lk 757.

²⁸⁸ Az itt megfogalmazódó kollektív bűnösség és kollektív büntetés elképzelése teljesen idegen Jézus szellemiségétől, és leginkább Keresztelő Jánosnak a 3,9-ben elhangzott fenyegetésére emlékeztet. Ez a Jézus szájába adott mondas valószínűleg az evangélium megírásának, vagy pedig végső szerkesztésének idejét, az erőteljesen szétválóban lévő zsidóság és kereszténység szembenállását tükrözi.

²⁸⁹ Vö. Mk 591.

²⁹⁰ Néhány kódex itt hozzátézi: „És a százados visszatért a házába ugyanabban az órában, és egészségesen találta a szolgáját.”

²⁹¹ Máté leírása azt a benyomást kelti, mintha – a szír-föníciai asszony esetéhez hasonlóan: Mk 7,24-30 // Mt 15,21-28 – távgyó-

²⁹²(14) Amikor Jézus Péter házába ment²⁹³, meglátta²⁹⁴, hogy az anyósa fekszik és lázas. (15) Megérintette²⁹⁵ a kezét, erre elhagyta őt a láz, talpra állt, és [fel]szolgált neki²⁹⁶.

²⁹⁷(16) Amikor lenyugodott a nap, sok olyat vittek hozzá, akit rossz szellemek szálltak meg, [ő] pedig szavával kiűzte a rossz szellemeket, és minden²⁹⁸ rosszul lévőt meggyógyított, (17) hogy beteljesedjék, amit [az Úr] megmondott²⁹⁹ Izajás próféta által, aki [így] szólt:³⁰⁰ „Ő elvette gyengeségeinket, és elhordozta betegségeinket.”

(18) Amikor Jézus meglátta, hogy tömeg veszi körül, meg-

---

gításról lenne szó, Jézusnak azonban nem voltak ilyen mágikus képességei. A Jairus lányának (Mk 5,21-24.35-43 – Mk 215, 240) és a szír-föníciai asszony lányának gyógyulásáról (Mk 7,24-30 – Mk 360), illetve a naini ifjú „feltámasztásáról” (Lk 7,11-17 – Lk 239/4) szóló történetek kapcsán részletesen kifejtettük az effajta gyógyítások-gyógyulások lehetséges magyarázatát, amelynek lényege: a Jézus gyógyító erejébe (és Jézus személyén át Istenbe) vetett bizalom és Jézus „karizmatikus kisugárzása” együttesen eredményezi a rendkívüli – pszichoszomatikus – gyógyulásokat. Ennek megfelelően kell elgondolnunk az itteni esetet is, bár most nincs konkrét fogódzó-pontunk arra nézve, hogy előzetesen mi játszódhatott le a századosban, szolgájában és kettőjük kapcsolatában.

²⁹² 14-15. v.: ld. Mk 1,29-31 – Mk 38; Lk 4,38-39 – Lk 75-80. – Máté ugyanolyan egyszerűen írja le az eseményt, mint Márk.

²⁹³ Máté nem említi (ahogyan Lukács sem), hogy első tanítványival együtt.

²⁹⁴ Márknál: „rögtön beszéltek neki róla”, Lukácsnál: „meg is kérdezték Jézus vele kapcsolatban” – vagyis Máté szerint Jézus a kezdeményező.

²⁹⁵ Márk: „megragadta”; Lukács kihagyja ezt a mozzanatot.

²⁹⁶ Márk és Lukács: „nekik”.

²⁹⁷ 16-17. v.: ld. Mk 1,32-34 – Mk 39-40; Lk 4,40-41 – Lk 82-83.

²⁹⁸ Márk: „sok”, de vö. Mk 39.

²⁹⁹ Az ún. „beteljesedési idézetek” Máté teológiájának jellegzetességét alkotják, és krisztológiai, illetve ekkleziológiai elgondolásait tükrözik: segítségükkel egyrészt Izrael és a „pogányok” Messiásaként akarja bemutatni Jézust, másrészt az Ószövetség prófétai hagyományához akarja kötni egyházát, pontosabban ezt a hagyományt akarja élővé tenni a maga egyházának korában, mivel a tanítványi sorsot prófétai sorsként fogja fel. Az effajta idézetek számáról megoszlanak vélemények; a következő tizet biztosan közéjük sorolják: 1,22-23; 2,15; 2,17-18; 2,23; 4,14-16; 8,17; 12,17-21; 13,35; 21,4-5; 27,9-10.

³⁰⁰ Iz 53,4: részlet az „Isten szolgájáról” (*ebed Jahve*) szóló 4. énekből.

parancsolta, hogy menjenek át a túlsó partra³⁰¹. ³⁰²(19) [Ott] odament hozzá egy írástudó, és így szólt hozzá: „Mester³⁰³, követni foglak téged, bárhová mész [is]!” (20) Jézus azonban ezt mondta neki: „**A rókáknak barlangjuk van, az ég madarainak fészükük, de az emberfiának nincs hol lehajtania a fejét.**” (21) Egy másik tanítványa³⁰⁴ így szólt hozzá: „Uram, engedd meg, hogy előbb elmenjek, és eltemessem apámat!” (22) Jézus azonban ezt mondta neki: „**Kövess engem,³⁰⁵ és hagyd a halottakra, hogy eltemessék halottaikat³⁰⁶!**”³⁰⁷
³⁰⁸(23) Amikor beszállt a hajóba, tanítványai követték őt. (24) És íme, nagy vihar³⁰⁹ támadt a tengeren, úgyhogy a hajót elborították a hullámok. Ő azonban aludt. (25) Akkor odamentek [tanítványai], felébresztették, és így szóltak: „Uram³¹⁰, ments meg³¹¹

³⁰¹ Vö. Mk 316.

³⁰² 19-22. v.: ld. Lk 9,57-60 – Lk 519-526.

³⁰³ Vö. Mk 182 és Lk 297.

³⁰⁴ Lukácsnál egyszerűen „egy másik” emberről van szó.

³⁰⁵ Ez minden bizonnyal Máté betoldása (annak alapján, hogy ő tanítványának nevezi a megszólítottat), ugyanis nincs benne a Lukácsal közös forrásban, az ún. Beszédforrásban (Quelle).

³⁰⁶ Lukács még hozzáfűzi a következő, a Beszédforrásban szintén nem található felszólítást: „*Te pedig menj el, és hirdesd mindenütt Isten országát!*” Ez tartalmilag hitelesen jézusi, de lehetséges, hogy más alkalommal hangzott el, vö. Lk 526, utolsó bek.

³⁰⁷ Máté nem közli a Lk 9,61-62-ben olvasható harmadik párbeszédet. Ld. Lk 9,61-62 – Lk 527-529.

³⁰⁸ 23-27. v.: ld. Mk 4,35-41 – Mk 177-189; Lk 8,22-25 – Lk 357-361.

³⁰⁹ Szó szerint: „nagy rengés”. Ez a jelenség kíséri a Sinai-hegyi teofániát (2Móz 19,18), Isten „megjelenését” Jóbnak (Jób 38,1; 40,6), Jézus halálát és feltámadását Máté ábrázolásában (27,51.54; 28,2): a végidők apokaliptikus leírásának (vö. Mk 773) klasszikus vonása ez, vö. Mk 13,8 // Lk 21,11 // Mt 24,7.

³¹⁰ A Márknál és Lukácsnál olvasható, egyszerű „rabbi” (a görögben „tanító”, illetve „mester”) megszólítás helyett áll itt az „uram” (*küriosz*). Alighanem a Márkhoz, de még Lukácshoz képest is fokozottan jelentkező krisztológiai tendencia megnyilvánulása ez a megszólítás.

³¹¹ Az előbb említett tendencia újabb, s még határozottabb megnyilatkozása: Márknál a tanítványok még el tudják képzelni Jézus nemtörődömségét, Lukács már törli ezt a lehetőséget (ld. Lk 358), de még mindig úgy ábrázolja az eseményt, hogy elképzelhető a tengerbe veszés Jézus jelenlétében is, Máténál viszont már „tudják” a

[minket], [mert] elveszünk!” (26) Erre ezt mondta nekik: „**Miért vagytok ennyire gyávák, [ti] csekély³¹² bizalmúak?**” Akkor felkelt, keményen rászólt a szelekre és a tengerre, és nagy csend lett. (27) Az emberek³¹³ elcsodálkoztak, és így szóltak: „Miféle [ember] ez, hogy a szelek is, és a tenger is engedelmeskedik neki?”

³¹⁴(28) Amikor megérkezett a túlsó partra, a gadaraiak vidékére, szembejött vele két³¹⁵ rossz szellemektől megszállt, nagyon veszélyes [ember], akik a sírboltokból jöttek ki, úgyhogy senki sem volt képes elmenni azon az úton. (29) És íme, felordítottak, mondván: „Mi közünk hozzád, Isten fia?”³¹⁶ Azért jöttél el ide, hogy idő előtt³¹⁷ megkínózz minket?” (30) Tőlük távol sok sertésből álló kondát legeltettek. (31) A démonok ezt kérték tőle: „Ha ki-

tanítványok, hogy csak szólniuk kell Jézusnak a pusztulás elkerülése érdekében.

³¹² Lukácshoz hasonlóan („Hol van a bizalmatok?” – ld. Lk 361) Máté is enyhíti Jézus szemrehányását, amely Márknál nagyon határozott: „Hogyan van az, hogy még mindig nem bíztok Istenben?”

³¹³ Márknál és Lukácsnál a tanítványok. Máté így ellentmondásba kerül önmagával, hiszen az ő leírása szerint is csak a tanítványok vannak jelen a hajóban. Mit is keresnének „az emberek” a viharos tengeren? (Márknál szó lehetne róla, mert ő azt írja, hogy „más hajók is voltak vele”). De az ún. kóruszáradék (vö. Mk 378) stílus-eszközével, „a tömeg” ámuldozását hangoztatva Máté tovább fokozza a leírás csodaszerűségét, illetve tovább növeli Jézus nagyságát (vö. Mk 186).

³¹⁴ 28-34. v.: ld. Mk 5,1-20 – Mk 190-213; Lk 8,26-39 – Lk 362-371. – Márkhoz és az őt követő Lukácshoz képest Máté annyira lerövidíti a történetet, hogy arra gondolhatunk, talán önálló hagyományból merítette.

³¹⁵ Márk és Lukács csak egyről tud. Annak, hogy Máté itt is, valamint a 9,27-ben és 20,30-ban is két beteg meggyógyításáról beszél, feltehetően az az oka, hogy egyfajta „intenzív katekézis” jegyében minél nagyobbnak mutathatja be a szükséghelyzetet, annál erőteljesebben emelheti ki a segítő és megmentő Jézus személyét (vö. 750 láb., d. pont); de az is lehet, hogy egyszerűen a kettősség népies motívumáról van szó.

³¹⁶ Nem hallunk az elismerő hódolatot kifejező térdre borulásról, és kimarad Jézus név szerinti megszólítása, valamint az „Isten fia” előtt a „legfőbb” jelző, továbbá Jézus „megesketése az istenne”.

³¹⁷ Az „idő előtt” Máté sajátossága: a büntető végítéletre céloz (vö. Jel 20,10).

űzől minket, küldj a sertéskondába!” (32) Ő így szólt hozzájuk:³¹⁸ „*Menjetek!*” Azok pedig kimentek [a két megszállottból], és átmentek a disznókba. És íme, az egész konda a meredek parton át lerohant a tengerbe, és elpusztult a vízben. (33) Legeltetőik pedig elfutottak, elmentek a városba, és megvitték a hírt mindenről, arról is, ami a rossz szellemektől megszálltakkal történt. (34) És íme, az egész város kiment, hogy találkozzék Jézussal,³¹⁹ és amikor meglátták, kérték, hogy távozzék el a vidékükéről.³²⁰

9 ³²¹(1) Hajóra is szállt, átkelt [a túlsó partra], és elment a maga városába³²². (2) És íme, egy hordágyon³²³ fekvő bénát vittek hozzá.³²⁴ Bizalmukat látva Jézus így szólt a bénához: „**Bátorság³²⁵, gyermekem! [Isten] megbocsátja bűneidet!**” (3) És íme, néhány írástudó ezt mondta magában: „³²⁶Ez [Istent] gya-

³¹⁸ Márk enyhébben fogalmaz: „megengedte nekik”.

³¹⁹ Ez a megfogalmazás arra az ókori szokásra emlékeztet, hogy szívesen vonultak ki díszvendégek vagy magas állású személyek fogadására, s aztán ünnepi menetben kísérték be őket a városba; itt azonban a megtisztelő kivonuláshoz a félelmetes vendéghez kötődő borzongás társul, és arra készíti az embereket, hogy távozását kérjék.

³²⁰ Márkkal és Lukáccsal ellentétben egy szó sem esik a meggyógyítottakról, s hogy azok missziós tevékenységet folytattak volna nem zsidó területen; a történet itt azzal ér véget, hogy elutasítják „a démonok urát”.

³²¹ 1-8. v.: ld. Mk 2,1-12 – Mk 56-71; Lk 5,17-26 – Lk 103-111.

³²² Ez nem Názáret, hanem Kafarnaum. A „maga városa/saját városa” kifejezéssel a lakóhelyüket jelölték a palesztinaiak; mivel Jézus vándorprédikátori tevékenysége lényegileg a kis Galileára korlátozódott, nem szűnt meg kapcsolata Kafarnaummal, ahová újból és újból visszatért. (Vö. Mk 2,1.)

³²³ Lukácshoz hasonlóan Máté is a *kliné* kifejezést használja, vö. Lk 106.

³²⁴ Mivel Márktól és Lukácstól eltérően Máté nem a kibontott tetejű házba helyezi a történetet, Jézus és a beteg, illetve a beteghordók találkozását itt útközben kell elképzelnünk, a 3. versben megjelenő írástudókat pedig a Jézust kísérő „tömeg” (vö. 8. v.) tagjaiként (ahogy a 8,19-ben is).

³²⁵ Máté kizárólag Jézus számára tartja fenn ezt a biztató szót (ld. még 9,22; 14,27), amely az Ószövetség Hetvenes fordításában (LXX) néhány helyen a gyakori „Ne félj!”-t adja vissza.

³²⁶ Máté szövegében nincs benne az írástudók „csodálkozása”: „Ki ez, (hogy így mer beszélni)?” De közös mindhárom szinoptikusnál a megvető „ez” kifejezés.

lázza!”³²⁷ (4) Jézus pedig ismerte gondolataikat, ezért ezt mondta: „**Mi célból gondoltok rosszakat szívetekben?** (5) **Mert mi könnyebb? Azt mondani: »[Isten] megbocsátja bűneidet!«, vagy azt mondani: »Állj fel,³²⁸ és járjálj!«?** (6) *Hogy pedig megtudjátok, hogy az Emberfiának hatalma van bűnök megbocsátására a földön*”, akkor így szólt a bénához: „³²⁹**Állj fel, fogd az ágyadat, és tűnj el, [menj] haza!**” (7) Az fel is állt, és hazament. (8) Amikor a tömeg meglátta ezt, félelem fogta el őket, és dicsőítették Istent, aki ilyen hatalmat adott az embereknek.³³⁰

³³¹(9) Jézus továbbment onnan, és meglátott egy embert, aki a vámszedőhelyen ült, [s akit] Máténak³³² hívtak, és így szólt hozzá: „**Kövess engem!**” Mire az felkelt, és követte.

³³³(10) És történt, hogy amikor [Jézus] asztalnál ült a ház-

³²⁷ Máté nem közli Márk és Lukács betoldását: „[Mert] ki képes megbocsátani a bűnöket, ha nem egyedül Isten?”

³²⁸ Lukácshoz hasonlóan Máté is kihagyja a Márknál olvasható „fogd hordágyadat” felszólítást.

³²⁹ Hiányzik a Márknál és Lukácsnál is olvasható „Neked [pedig azt] mondom”.

³³⁰ A tömeg félelmének és istendicsőítésének oka Márknál: „Sohasem láttunk ilyesmit!”, Lukácsnál: „Rendkívüli dolgokat láttunk ma!” – Máténál viszont „az embereknek adott (bűnbocsátó) hatalom”, aminek az értelme bizonytalan, különös tekintettel a többes számra: az egyes szám határozottan Jézusra vonatkozna, a többes szám azonban feltehetően arra a közösségre utal, amelyben Máté az evangéliumát írta (vö. 18,18). Persze így is, úgy is tévedésen alapuló állítás, hiszen Jézus önmagának sem igényelte, és másoknak sem adta meg azt a fajta bűnbocsátó hatalmat, amely kizárólag Isten tulajdona (vö. Mk 59). Ugyanígy szemben áll egymással a történet eredeti jézusi lényege („Isten nem fizet betegséggel a bűnökért, hanem megbocsátja a bűnöket, mégpedig ingyen!”, ld. Mk 61) és az evangélisták felfogása, amely Jézus – bűnbocsátó és gyógyító – hatalmának csodabizonyítékát látja a béna gyógyulásában (vö. Mk 64).

³³¹ 9. v.: ld. Mk 2,13-14 – Mk 72-73; Lk 5,27-28 – Lk 113.

³³² Neve megjelenik az apostolok listájában is (Mt 10,3; Mk 3,18; Lk 6,15; ApCsel 1,13), de Márk szerint „Lévi, Alfeus fia”, Lukács szerint „Lévi” a neve. A három név, illetve személy azonosságát csak találgatni lehet, e vámos és az első szinoptikus evangélium szerzője közötti összefüggést pedig még inkább.

³³³ 10-13. v.: ld. Mk 2,15-17 – Mk 74-81; Lk 5,29-32 – Lk 114-118.

ban³³⁴, íme, sok vámos és bűnös jött oda, és Jézussal és tanítványai-val együtt [szintén] asztalhoz ültek. (11) Amikor a farizeusok meglátták ezt, így szóltak tanítványainak: „Miért a vámosokkal és bűnösökkel eszik a mesteretek?” (12) Ő azonban meghallotta, és ezt mondta: „**Nem az erejük teljében lévőknak van szükségük orvosra, hanem azoknak, akik rosszul vannak.** (13) *Menjetek hát el, és tanuljátok meg, mit [jelent]*³³⁵ ez: »Irgalmasságot akarok, nem pedig áldozatbemutatást!«³³⁶ **Nem azért jöttem ugyanis, hogy »igazságosakat« hívjak meg, hanem [kítaszított] bűnösöket.**”

³³⁷(14) Akkor odamentek hozzá János tanítványai, és így szóltak: „Miért [van az, hogy] mi és a farizeusok (sokat) böjtölünk, a te tanítványaid viszont nem böjtölnek?” (15) Jézus erre azt felelte nekik: „**Vajon bánkódhat-e³³⁸ a nász nép,**

³³⁴ Márknál minden valószínűség szerint Jézus (kafarnaumi) házáról van szó, Lukácsnál egyértelműen Máté házáról – itt viszont nem dönthető el biztosan, kinek a házára gondol az evangélista. Vö. 750. láb., f. pont és Mk 75.

³³⁵ Palesztinai (zsinagógai) iskolai kifejezés. Ha Jézus valóban mondta ezt, akkor talán ezzel a felhanggal: „Ti, akik másokat tanítotok!”

³³⁶ Ez a mondás kétségtelenül Jézus szellemét tükrözi, mégis bizonytalan, hogy valóban mondta-e (vagy legalábbis ekkor mondta-e), ugyanis sem Márknál, sem Lukácsnál nem olvasható, Máté viszont még a 12,7-ben is betoldja egy Márk-szövegbe (Mk 2,26). Továbbá egy ószövetségi idézettel (Oz 6,6) történő igazolásról, „bizonyításról” van szó, ami ugyancsak Mátéra jellemző, vö. 299. láb. Mindenesetre témáját tekintve nem illik bele ebbe a szöveggörnyezetbe, sokkal inkább a „főparancs” kérdéséhez (vö. Mk 12,33) vagy „a templom megtisztításához” kapcsolódik (vö. Mk 11,15 – Mk 657). – Az is lehetséges azonban, hogy Máténak a korabeli zsidóság egyik vitás kérdésével kapcsolatos állásfoglalásáról van szó: A jeruzsálemi templom s benne az oltár lerombolása után lehetetlenné vált az áldozatbemutatás. A rabbik körében ezért felvetődött a kérdés, hogy az irgalmasság, a szeretet cselekedetei helyettesíthetik-e az engesztelő áldozatokat. Máté talán ebbe a vitába avatkozik be, amikor Ozeást idézve azt mondja, hogy Isten akarata az irgalmasság gyakorlása, nem a kultusz. Ez a kijelentése kétségtelenül hűen tükrözi Jézus szellemét, s ezért joggal adja Jézus szájába.

³³⁷ 14-15. v.: ld. Mk 2,18-20 – Mk 82-88; Lk 5,33-35 – Lk 119-123.

³³⁸ Márk (és Lukács) itt böjtölésről beszél (vö. Mk 82). A „bánkódás” jelentését illetően ld. Mt 5,4 (66. láb.). Lehet, hogy Máté csak a

amíg³³⁹ *velük van a vőlegény?* Jönnek azonban olyan napok, amikor erővel elragadják tőlük a vőlegényt, akkor majd böjtölnek.”

³⁴⁰(16) „*Senki sem tesz öreg ruhára nyers szövetből foltot, a toldás ugyanis kiszakít [egy részt] a ruhából, és még rosszabb szakadás támad.* (17) *És nem töltenek új bort régi tömlőkbe; ha pedig mégis, [akkor] a tömlők szétszakadnak, a bor kiömlik, és tömlők [is] veszendőbe mennek; hanem [az] új bort új tömlőkbe töltik, így mindkettő megmarad*³⁴¹.”

³⁴²(18) Miközben ezeket mondta nekik, íme, odament hozzá egy előljáró³⁴³, térdre borult előtte, mondván: „Leányom az imént³⁴⁴ végezte be [életét], de jöjj el, tedd rá a kezedet³⁴⁵, és [akkor] élni fog!” (19) Erre Jézus felkelt, és követte őt, tanítványaival együtt.

(20) És íme, egy asszony, aki [már] tizenkét éve vérfolyásban [szenvedett], odament, és hátulról megérintette ruhájának bojtváltozatosság kedvéért használja a „bánkodik” igét, de az is lehetséges, hogy a (tévesen Jézussal azonosított) vőlegény eljövendő sorsa (azaz keresztre feszítése) által kiváltott bánatra akar utalni vele.

³³⁹ Márknál (és Lukácsnál): „*ha velük van...*” Máté átértelmezi az eredeti jézusi mondanivalót, vö. Mk 86 és 88!

³⁴⁰ 16-17. v.: ld. Mk 2,21-22 – Mk 89-92; Lk 5,36-39 – Lk 124-128.

³⁴¹ Ez Máté többlete Márk és Lukács szövegéhez képest: alighanem a „régii tömlők” és az „új bor” harmonizálására irányul, vö. Mk 90 és 472, 3-4. bek.

³⁴² 18-26. v.: ld. Mk 5,21-43 – Mk 214-243; Lk 8,40-56 – Lk 372-384. Máténak egyébként is szokása, hogy jelentősen lerövidíti a Márktól átvett elbeszéléseket, itt azonban (ahogyan például Mk 5,1-20-szal kapcsolatban is) egészen radikálisan jár el: Márk 23 versével szemben csak 9 verset szán a két gyógyítási történetre.

³⁴³ Márkkal és Lukáccsal ellentétben Máté nem közli a nevét (Jairus).

³⁴⁴ Az *arti* időhatározó-szó és a „bevégez” ige *aorisztosza* egymást kölcsönösen megerősítve jelzi, hogy „éppen most” halt meg: ezzel Máté használja a legerősebb kifejezést a szinoptikusok közül, hiszen Márk azt írja: „a végét járja”, Lukács pedig: „haldoklott” (vö. Mk 216, Lk 375).

³⁴⁵ Ez az egyes számú kifejezés („kezedet”) csak itt és Mk 7,32-ben fordul elő az Újszövetségben, és talán Jézus személyes gyógyító karizmájára utal (vö. Mk 217); a párhuzamos Mk 5,23-ban inkább a kezek (többes szám!) rituális feltevéséről van szó (vö. 3Móz 9,22; 16,21).

ját. (21) Azt mondta ugyanis magában: „Ha csak megérintem is a ruháját, megmenekülök.” (22) Jézus pedig megfordult, és amikor meglátta őt, így szólt: „**Bátorság, leányom, a bizalmad mentett meg téged!**”³⁴⁶ És az asszony megmenekült attól az órától fogva.

(23) Amikor Jézus megérkezett az előljáró házába, és meglátta a fuvalásokat és a zajongó tömeget³⁴⁷, így szólt: (24) „**Vonuljatok vissza**³⁴⁸, mert a leányka³⁴⁹ nem halt meg, hanem alszik.” Erre kinevették. (25) Amikor pedig kiutasították³⁵⁰ a tömeget, bement, megragadta a kezét³⁵¹, és a leányka felébredt³⁵². (26) Ennek a híre bejárta azt az egész országot.³⁵³

³⁵⁴(27) Amikor Jézus továbbment onnan, két³⁵⁵ vak követte, s így kiáltottak: „Könyörülj rajtunk, Dávid fia!” (28) Amikor pedig bement a házba³⁵⁶, odamentek hozzá a vakok, és Jézus ezt

³⁴⁶ Vö. Mk 228.

³⁴⁷ Ez nem azonos a Jézust kísérő és szorongató tömeggel (ld. Mk 5,24.27.31), mert Máté arról nem beszél sem a 19., sem a 20-22. versben. Mivel zsidó szokás szerint ilyenkor a legszegényebb ember sem fogad fel két fuvalásnál és egy siratóasszonynál kevesebbet, a siratók „tömege” azt sejteti, hogy *jómódú* előljáróról van szó.

³⁴⁸ Vö. 47. láb.

³⁴⁹ Márk: „a gyermek” (Lukács itt sehogyan sem nevezi meg Jairus lányát).

³⁵⁰ Márk szerint *Jézus* utasította ki a zajongókat. Máté sértőnek találta volna ezt Jézusra nézve?

³⁵¹ Márktól és Lukácstól eltérően Máté nem közli Jézusnak a kislányhoz intézett felszólítását: „Ébredj föl!”

³⁵² A „felébredés” megfelel a 24. versbeli „alvásnak” (vö. Mk 235-236). – „Érdekességként” megjegyezzük, hogy *ugyanezt* a „felébredt” (*égerthé*, vö. Lk 8,54) – vagy „felkelt” (*aneszté*: Mk 5,42; az *egeirein* és az *anisztémi* rokon értelmű) – kifejezést a húsvéti események leírásában (Mk 16,6; Lk 24,6; Mt 28,6) minden fordító úgy értelmezi, hogy „feltámadt”... Ennyi erővel a 19. v. „Jézus felkelt” (*egertheisz*) kifejezését is fordíthatnák úgy, hogy „Jézus feltámadt”. (Vö. Mk 1017.)

³⁵³ Márkkal és Lukáccsal ellentétben Máté nem közli Jézus tiltását az esemény híresztelésére vonatkozóan.

³⁵⁴ 27-31. v.: ld. Mk 10,46-52 – Mk 626-635; Lk 18,35-43 – Lk 1215-1224. Máté itt minden valószínűség szerint csak a 20,29-34-ben leírt esemény másodlagos változatát közli.

³⁵⁵ Ld. 315. láb.

³⁵⁶ Nem lehet tudni, kinek a házába – talán Jézuséba. Vö. 334. és

mondta nekik: „*Bíztok-e*³⁵⁷ *abban, hogy meg tudom tenni ezt?*” Azt mondták neki: „Igen, uram!” (29) Akkor megérintette a szemüket,³⁵⁸ és ezt mondta: „*A bizalmatok szerint történjék veletek!*”³⁵⁹ (30) És megnyílt a szemük. Jézus azonban rájuk ripakodott³⁶⁰, és így szólt:³⁶¹ „*Vigyázzatok, hogy senki meg ne tudja!*” (31) Azok viszont elmentek, és elterjesztették a híret azon az egész földön.

³⁶²(32) Amikor ezek kimentek, íme, egy rossz szellemektől megszállt némat vittek oda hozzá. (33) Miután kiűzte a démont, a néma megszólalt. A tömeg elcsodálkozott, s így szólt: „Soha sem jelent meg³⁶³ [még] ilyesmi Izraelben!”³⁶⁴ (34) A farizeusok viszont azt mondták: „A démonok fejedelmének segítségével űzi ki a démonokat.”

³⁶⁵(35) És Jézus bejárta az összes városokat és falvakat, tanított zsinagógáikban, hirdette az Ország örömeit, és kezelt minden betegséget és gyengeséget.³⁶⁶ (36) Látván a tömeget, meg-
750f láb., ill. Mk 75.

³⁵⁷ Jézus szellemében (vö. Mk 24) fordítottuk így a *piszteuein* igét (ahogyan a következő versben is), bár Máté szellemében inkább a „Hiszitek-e?” fordítás lenne helyénvaló; vö. Lk 381! – Ez a kérdés nincs benne sem Márk, sem Lukács szövegében.

³⁵⁸ Márknál és Lukácsnál Jézus nem érinti meg a vak szemét, csupán „a szavával gyógyít”, Máté viszont itt és a 20,34-ben is szerepelteti az érintést.

³⁵⁹ Vö. Mk 23 és 635!

³⁶⁰ Vö. Mk 51.

³⁶¹ Érdekes, hogy az előző történettel ellentétben Máté itt nem hallgatja el Jézus tiltását (ld. 353. láb.).

³⁶² 32-34. v.: az összevetés megmutatja, hogy itt csak a 12,22-24 másodlagos változatával, torzójával van dolgunk (vö. 354. láb.). Vö. Lk 11,14-15 – Lk 644-645; Mk 3,22 – Mk 125.

³⁶³ Jellegzetes palesztinai kifejezés (*ephané hutósz*); rejtetten „epifániára”, azaz Isten megjelenésére és kinyilatkoztatására utal, és Mt 2,7-re emlékeztet.

³⁶⁴ A néma meggyógyulása önmagában még nem indokolja ezt a tömeg számára adott, túlzó szerkesztői kijelentést, ezért minden bizonnyal a 8-9. fejezetben elbeszélte gyógyítások *együttesére* vonatkozik.

³⁶⁵ A 35. verssel újabb, a 13,52-ig tartó nagy egység kezdődik Máté evangéliumában: ez minden valószínűség szerint Jézus galileai tevékenységének eredményeit szándékozik bemutatni.

³⁶⁶ A lényegyet tekintve ez a mondat megegyezik Mt 4,23-mal.

esett rajtuk a szíve, mert elcsigázottak³⁶⁷ és [testileg-lelkileg] ki-
merültek voltak, mint a pásztor nélküli juhok.³⁶⁸ (37) Akkor azt
mondta tanítványainak: „*Bár az aratnivaló sok, a munkás azon-
ban kevés: (38) Kérjétek tehát az aratás urát, hogy küldjön munká-
sokat aratásába!*”³⁶⁹

10 ³⁷⁰(1)³⁷¹ Majd magához hívta tizenkét tanítványát³⁷², [és]
hatalmat adott nekik a meg nem tisztult szellemeken, hogy kiűz-
zék őket, és kezeljenek minden betegséget és gyengeséget. (2) A
tizenkét apostol neve pedig ez: az első³⁷³ Simon, akit Péternek
hívnak, majd András, a testvére, [továbbá] Jakab, Zebedeus [fia]
és a testvére, János³⁷⁴, (3) [azután] Fülöp és Bertalan, Tamás és
Máté, a vámos³⁷⁵, Jakab, Alfeus fia és Tádé, (4) Simon, a kananeus

³⁶⁷ Ez a kifejezés eredetileg, még a juhokra vonatkoztatva azt jelen-
tette, hogy „nyúzottak, lehorzoltak”, vagyis a tövissek és a sziklás ta-
laj által okozott sérülésekre utalt.

³⁶⁸ Ugyanezt olvassuk Mk 6,34-ben (Mk 289-291; ld. még Mk 341,
továbbá Mt 23,4) – de ott tanításra indítja Jézust a részvét, itt viszont
Máté szerint arra, hogy felszólítsa tanítványait, imádkozzanak „ara-
tómunkásokért”.

³⁶⁹ Ez a mondás itt gondolatilag az *előző* vershez kapcsolódik, Lukács
azonban abba a gondolati összefüggésbe állítja be, amely Máténál most
következik (10,1-15); lehetséges magyarázatát ld. Lk 10,2 – Lk 538-540.

³⁷⁰ Máté öt nagy beszédkompozíciója közül a másodikat olvassuk a
10. fejezetben, amely azonban nemcsak az „apostoli próbaútra” kül-
dött tanítványoknak adott útmutatásokat tartalmazza, hanem a tanít-
ványok feladatával és sorsával kapcsolatos egyéb hagyományanya-
gokat is, amelyek Márknál és Lukácsnál más szövegösszefüggésben
jelennek meg. Az összeállítás végén (11,1) Máté visszautal Jézus
küldetést adó szavaira (vö. 266. láb.).

³⁷¹ 1-4. v.: ld. Mk 3,13-19 – Mk 116-123; Mk 6,7 – Mk 261-263; Lk
6,12-15 – Lk 140-143; Lk 9,1-2 – Lk 386.

³⁷² Máté eddig még nem beszélt róluk, ezért ez a kifejezés arra utal,
hogy ismertnek feltételezi a Tizenkettő körét.

³⁷³ Csak Máté nevezi Pétert „elsőnek”; ez elsősorban nem a lista első
helyére vagy meghívásának elsőségére utal (Mt 4,18), hanem Péter
rangjára, amelyet Mt 16,16-19 alapoz meg.

³⁷⁴ Máté (akárcsak Lukács) nem említi meg Jézustól kapott jelzőjü-
ket: „a Mennydörgés fiai”.

³⁷⁵ Csak Máté evangéliumában olvasható ez a pontosítás; vö.
331-332. láb.).

és Júdás, aki karióti férfi, aki aztán kiszolgáltatta őt.

(5) Ezt a tizenkettőt küldte el³⁷⁶ Jézus, és felszólította őket, mondván: „**[Pogány] nemzetekhez³⁷⁷ [vezető] útra ne térjete-
tek rá, és szamaritánus városba³⁷⁸ ne menjete-
k be!** (6) **Menjete-
k inkább Izrael házának elveszett³⁷⁹ juhaihoz!**”³⁸⁰

³⁷⁶ Lukácshoz hasonlóan Máté sem említi, hogy „kettesével” (Mk 6,7), de ő is párosával sorolja fel az apostolok nevét. (A hetvenkét tanítvány kiküldésekor azonban Lukácsnál is megtalálható a „kettesével” kifejezés: Lk 10,1.)

³⁷⁷ Feltehetően nem a Palesztinán kívüli „pogány” világra vonatkozik, hanem Palesztina hellenista városaira (pl. Szepphorisz, Tibériász, Cézarea Maritimea és Cézarea Filippi, de gyakorlatilag a kor minden nagyobb városa, beleértve a Jordántól keletre eső Tízvárost is).

³⁷⁸ Lehetséges, hogy a határozott névelő nélküli *polisz* itt nem várost, hanem tartományt jelent, ez esetben „a szamaritánusok tartományáról”, Szamariáról van szó, amelynek eredetileg zsidó lakossága pogányokkal keveredett.

³⁷⁹ Vagyis azokhoz, akiknek a leginkább szükségük van segítségre; vö. Lk 15,3-7; Mk 2,17!

³⁸⁰ Ez a csak Máténál található útmutatás összhangban áll Jézus eredeti küldetéstudatával (ld. 15,24), de kétségtelenül ellentmond neki a 28,19-ben olvasható utasítás, hogy „menjenek el, és tegyenek tanítványná minden [pogány] nemzetet”. Ennek az ellentmondásnak a valószínű feloldását a Lk 24,47-hez írt kommentárunkban fejtettük ki (ld. Lk 1768: szenvedése után maga Jézus helyesbítette a küldési parancsot), és szót ejtünk még róla az 1273. lábjegyzetben. Ezért most csak azt kell megmagyaráznunk, mi lehetett az oka az itt (és a 15,24-ben) olvasható korlátozásnak.

Nézetünk szerint az, hogy Jézus – legalábbis nyilvános működése idején, vagy annak egy részében – hitt népének „üdv történeti küldetésében”, amelyet több próféta is megfogalmazott (vö. Iz 2,1-4; 25,6-8; 60,1-10; Mik 4,1; Zak 2,15): hitt abban, hogy ha egyszer Izrael mint nép elfogadja, és láthatóan bemutatja „Isten uralmát” (ld. 212. lábj.!), akkor a [„pogány”] nemzetek – mint valami erős mágnes vonzásában – maguktól jönnek el, és követik Izrael példáját, tehát nem kell külön elmenni hozzájuk (vö. 286. lábj.!). (Más kérdés, hogy Jézusnak ez a várakozása mindmáig nem teljesedett be.) – Ennek megfelelően szóba sem jöhet, hogy Jézus „lekezelte volna” a nem zsidókat, és meg akarta volna vonni tőlük Isten ajándékait (vö. Mk 7,27-28 – Mk 356-357).

³⁸¹(7) „*Amikor pedig [hozzájuk] mentek, ezt hirdessétek: Elérkezett a Mennyeek országá! (8) Gyengékedóket kezeljeteek, halottakat állítsatok talpra³⁸², leprásokat tisztítsatok meg, rossz szellemeket űzzeteek ki! (9) Ingyen kaptátok, ingyen adjátok!*³⁸³

³⁸¹ 7-15. v.: ld. Mk 1,15 – Mk 22, Mt 50; Mk 6,8-13 – Mk 264-271; Lk 9,3-6 – Lk 387-388; Lk 10,4-12 – Lk 543-556.

³⁸² A jézusi szemléletmód értelmében ez csak a lelki-szellemi értelemben vett halottakra vonatkozhat, ld. Lk 250.

³⁸³ Jézus minden missziós utasítását az „ingyen” elve határozza meg. Mivel az az Isten, akit Jézus tanítványainak hirdetniük kell, a feltétlen és korlátlan ajándékozás Istene (ld. Mt 5,45), hirdetőinek is könnyed lelkülettel tovább kell ajándékozniuk ingyen kapott adományait: prédikálással és gyógyítással sosem szabad pénzt keresniük!

Ha Jézus egyik-másik útmutatását (pl. 10-11. v.) nem lehet is minden korban szó szerint követni, az Istenbe vetett bizalomból fakadó „könnyed lelkület” és „könnyű csomag” elve kötelező marad Jézus minden követője számára. Ezért érdemes az ingyenesség elvét az élet minden viszonylatára vonatkozóan továbbgondolnunk, bármilyen utópikusnak tűnik is az.

Minden emberi közösség ősformájában, a családban természetesen és gördülékenyen érvényesül az ingyenesség elve (föltéve, hogy egészséges családról van szó): senki sem pénzért nyújtja a többieknek tett szolgálatait. A családon kívül is megvalósul még az „ingyen” elve: baráti körben. Miért ne juthatna egyre inkább érvényre az emberiség nagy családjában is? Hiszen a Föld nyersanyagai és az összes emberi képességek is az emberiség egészének adattak, és nem csupán azoknak, akiknek „véletlenül” éppen birtokukban vannak. Ezért tárgyilag helyes, ha az ember minden tulajdonát odaadja azoknak, vagy megosztja azokkal, akiknek szükségük van rá. Ebből a szemszögből nézve a „magántulajdon” értelmetlen és jogtalan dolog, nem szükségszerű velejárója az emberi természetnek, és nyilvánvaló, hogy ebből az alapelvből egészen más politikai-társadalmi-gazdagsági berendezkedés következne (vö. Lk 4,18-19 – Lk 63).

Jézusnak a „gazdag ifjúhoz” intézett szavai határozottan tanúskodnak minderről (ld. Mk 10,21 és 10,30a!). Persze a zelótáktól és minden kor társadalmi forradalmáraitól eltérően Jézus nem „kívülről”, erőszakkal akarta „megjavítani a világot”, hanem „belülről”, az ember megtérése által (vö. Mt 5,45-48).

(10) *Ne szerezzetek övetekbe se aranyat, se ezüstöt³⁸⁴, se réz[pénzt], ne [vigyetek] tarisznyát az útra, se két [alsó]ruhát, se sarut, se vándorbotot³⁸⁵: méltó ugyanis a munkás az³⁸⁶eledélére!* (11) *Ha bementek egy városba vagy faluba, tudakoljátok meg, ki a méltó benne,³⁸⁷ és maradjatok ott, amíg tovább nem mentek!* (12) *Amikor pedig bementek a házba, köszöntsétek azt!*³⁸⁸ (13) *És ha méltó³⁸⁹ [az] a ház, békességetek szálljon rá, ha viszont nem méltó, békességetek térjen vissza hozzátok!”* (14) *„Ha valaki nem fogad be titeket, és nem hallgatja meg szavaitokat: amikor kimentek abból a házból vagy városból, verjétek le a port lábatokról!”*³⁹⁰ (15)³⁹¹ *Ámen, mondom nektek, Szodoma és Gomorra földjének elviselhetőbb [sorsa] lesz az ítélet napján, mint annak a városnak.”*

(16) *„Íme, én³⁹² úgy küldelek el titeket, mint »bárányokat farkasok belsejében«.*³⁹³ *Legyetek tehát okosak, mint a kígyók,*

³⁸⁴ Ez talán Máté bővítése; Márk csak [réz]pénzről beszél, Lukács csak ezüstről.

³⁸⁵ Ez csak Máté – Lukácséval egybehangzó – tiltása; ld. Mk 264 és Lk 387.

³⁸⁶ Az „eledel” elfogadása összhangban áll Jézus felfogásával, a Lukácsnál olvasható „bér” nem; ld. Lk 552 és Mk 264.

³⁸⁷ Ez szöges ellentmondásban van a Mk 6,10-ben olvasható utasítással; vö. Mk 265.

³⁸⁸ Fontos kódexek itt betoldják: „...mondván: Békesség [legyen] e háznak!” – Vö. Lk 10,5 – Lk 545.

³⁸⁹ Ld. 387. láb. – Az eredeti jézusi gondolatot Lk 10,6 tartalmazza.

³⁹⁰ Ld. Mk 266 és Lk 548.

³⁹¹ Ld. Lk 555-556.

³⁹² A mondat elejére állított *egó*-t [= én] tekinthetnénk a hebraizmus megnyilvánulásának, akkor hangsúlytalan lenne, és nem is kellene fordítani; de ha ez a mondás valóban a Mt 7,15 ellenpárjaként hangzott el – esetleg közvetlenül vagy nem sokkal amaz után –, akkor hangsúlyos, és (az „íme” szócskával együtt) szembeállítást fejez ki: „én viszont úgy küldelek...” Vö. köv. láb.

³⁹³ E mondás görög eredetije komoly értelmezési nehézségek elé állít minket. Szokásos fordítása ugyanis – „...mint bárányokat a farkasok közé” – Jézustól idegen jelentést ad: mert igaz ugyan, hogy lehetne ezt a kifejezést egyszerűen a tanítványokra váró üldözések (17-33. v.) képi megjelenítésének tekinteni, de akkor is azt kellene mondanunk, hogy túlságosan durva, Jézushoz nem illő ez a kép. Jé-

azaz³⁹⁴ egyszerűek³⁹⁵, mint a galambok!³⁹⁶

zus ugyanis *általánosságban* nem nevezte farkasoknak az embereket, még ellenfeleit vagy ellenségeit sem. Ezért aztán, bár kézenfekvő lenne a görög *en meszó* (= között, valaminek a közepén) részes esetű kifejezést a héber-arám szóhasználatnak megfelelően tárgyesetként fordítani: *eisz meszon* (= közé; ld. a két kifejezés váltakozását például Lk 8,7-ben és 8,14-ben), el kell tekintenünk ettől a nyelvtani lehetőségtől.

Kétségtelen, hogy a „bárányokat farkasok belsejében” fordítás első hallásra nemcsak furcsának, hanem értelmetlennek is tűnik, mégis sajátos jézusi értelmet kaphat, ha a mondatot a Mt 7,15-ben olvasható mondás ellenpárjának tekintjük: Ott arról volt szó, hogy a hamis próféták „bárányok ruhájában” („báránybőrben”) jönnek, vagyis *kívülről* báránynak látszanak, *belül* azonban ragadozó farkasok, itt viszont azt mondja Jézus, hogy úgy küldi tanítványait, mint akik *kívülről* farkasoknak látszanak, a „farkasok belsejében” azonban, azaz *belül* bárányok. (A „farkasok belsejében” kifejezést tehát így is fordíthatnánk: farkasok ruhájában, öltözetében, „farkasbőrben”.)

Mindezek alapján a mondás konkrét jelentését így fogalmazhatjuk meg: A Jézustól kapott új tanítások hirdetésével a tanítványok *kívülről* farkasoknak tűnhetnek majd az emberek számára: ördögtől megszállottaknak, a törvény és a hagyomány lerombolóinak, istenkáromlóknak, a nép megrontóinak (ahogyan maga Jézus is ilyennek tűnt sokak számára, ld. pl. Mk 3,22; 7,5; 14,64; Lk 23,2) – nekik azonban „*belül*”, azaz valójában olyanoknak kell lenniük, mint a bárányok: békéseknek és fegyverteleneknek, védteleneknek.

³⁹⁴ Az eredetiben „és” (*kai*), de az újszövetségi görögben az „és” olyan mondatokat és fogalmakat is összekapcsolhat, amelyek logikailag függenek egymástól. Itt is ezt kell feltételeznünk, ugyanis az a felhívás, hogy a tanítványok a helyzetnek megfelelően viselkedjenek hol kígyókként, hol galambokként, Isten országába nem illő közhely lenne, ráadásul a kígyó az Ószövetségben a ravaszság és a hazugság jelképe (is) volt, ezért nem szolgálhatott minden további nélkül példaképül Jézus követői számára.

³⁹⁵ Más szavakkal: egyfélék, keveretlenek, tiszták.

³⁹⁶ Éppen az előző mondatban foglaltak miatt („tehát”) van szükségük Jézus követéinek újfajta okosságra; nem a „bölcsek és értelmesek” (Lk 10,21) okosságára, hanem az „éretlenek” (Lk 10,21), az „egyszerű szeműek” (Mt 6,22 – vö. Mt 20,15!), a „tisztá szívűek” (Mt 5,8), a „gyermekiek” (Mk 10,15 – Mk 580, 2. pont) okosságára. Erre az „egy-

10,17–23

³⁹⁷(17) „Óvakodjatok az emberektől, mert³⁹⁸ **ki fognak szolgáltatni titeket bíróságoknak, és zsinagóáikban meg fognak ostromozni³⁹⁹ titeket;** (18)⁴⁰⁰ helytartók és királyok elé is hurcolnak titeket **miattam, tanúságtételül nekik és a [pogány] nemzeteknek.** (19) **Amikor pedig átadnak titeket, ne aggódjatok, hogyan vagy⁴⁰¹ mit beszéljeteK, mert [Isten] megadja nektek abban az órában, mit mondjatok,** (20) **mert nem ti beszélteK [majd], hanem Atyátok Lelke⁴⁰² beszél általatok.** (21) **Testvér szolgáltatja majd ki testvérét a halálnak, és apa a gyermekét, gyerekek lépnek föl szüleik ellen, és megöletik őket.** (22) **Mindeféle [ember] gyűlöl majd titeket miattam, aki azonban végig állhatatos marad, meg fog menekülni.** (23) **Ha pedig az**

---

szerü” okosságra Jézus sokszor adott példát. Az egyik leglátványosabb: amikor figyelték őt, vajon meggyógyítja-e szombati napon a béna kezű embert, hogy aztán vádat emelhessenek ellene, ezzel az „egyszerű”, „gyermeki” (mondhatnánk „óvodás”) kérdéssel szerelte le ellenfeleit, és tárta föl ugyanakkor teljes világossággal Isten akaratát (ha úgy tetszik, „törvényét”): „Megengedett dolog-e [Isten részéről] szombaton jót tenni..., életet menteni...?” (Mk 3,4 és Lk 14,3). Más példák: Mk 2,19; 10,2-9; 11,27-33; 12,13-17; Jn 8,3-7.

³⁹⁷ 17-23. v.: ld. Mk 13,9-13 – Mk 785-800; Lk 12,11-12 – Lk 723; Lk 21,12-19 – Lk 1398-1409.

³⁹⁸ Márknál egészen más figyelmeztetés áll ezen a helyen: „...önmagatokra ügyeljeteK!” Máté változata azt sugallja, mintha az üldöztetés veszélye miatt a tanítványoknak vissza kellene húzódnia az emberek elől – holott Jézus éppen arra hívja fel a figyelmüket, hogy tanúságtételre használják fel az ilyen helyzeteket.

³⁹⁹ Ez a megostorozás zsidó büntetési mód, és nem azonos a rómaiak által a keresztre feszítést megelőzően alkalmazott korbácsolással (ld. 27,26; ugyanakkor Máté szóhasználata nem következetes, mert a 20,19-ben a „megostorozást” vonatkoztatja Jézusra).

⁴⁰⁰ Márk-kommentárunkban jeleztük, hogy a „helytartók és királyok” kifejezés esetleg az Izraelen kívüli világra utal; itt megerősítjük ennek valószínűségét: minigen vonatkozhatott a galilelai „apostoli út” viszonyaira, inkább az evangélium keletkezési korának viszonyait tükrözi. Megerősítheti ezt, hogy nyilvános működése idején Jézus csak Izraelt tartotta szem előtt (ld. 380. lábj.).

⁴⁰¹ A „hogyan vagy” Máté (és Lukács) – közös forrásból merített? – bővítménye Márk megfogalmazásához képest.

⁴⁰² Márk és Lukács azt írja: „a szent Lélek”.

egyik városban üldöznek titeket, meneküljetek a másikba!⁴⁰³
Mert bizony, mondom nektek: nem végeztek Izrael városaival,
mire eljön az Emberfia.⁴⁰⁴”

⁴⁰⁵(24) „**A tanítvány nincs a mester fölött, sem a rabszolga az ura fölött.**⁴⁰⁶ (25) **Elég a tanítványnak, ha olyan lesz, mint a mestere,**⁴⁰⁷ és a rabszolgának, ha olyan, mint az ura. **Ha a házi-**

⁴⁰³ Tartalmát illetően ez a mondás származhatna Jézustól, aki maga is többször kitért a hatalom elől (ld. Mk 348), tehát logikus, hogy tanítványait sem biztatta a minden áron való vértanúságra. Tekintettel azonban a 400. lábjegyzetben mondottakra, több mint bizonytalan a hitelessége.

⁴⁰⁴ Ez a mondás csak Máténál található meg. Az 5-6. verssel összefüggésben azt jelentheti, hogy mielőtt a tanítványok befejeznék izraeli *missziójukat*, megjelenik az Emberfia, a 23a verssel összefüggésben pedig azt, hogy mielőtt végére érnének a városról városra *menekülésnek*. Mindenképpen Jézustól idegen, apokaliptikus jövődőlésről van szó (vö. Mk 68 és 773).

⁴⁰⁵ 24-25. v.: vö. Lk 6,40.

⁴⁰⁶ Máté két közmondásszerű megállapítást helyez egymás mellé (bár a rabbinikus irodalomban csak a másodiknak van nyoma, s akkor is úgy, hogy az „úr” Istenre vonatkozik), de nyilvánvaló, hogy ezek eredetileg nem tartoztak össze, hanem elszigetelten, „életbe ágyazottságuk” nélkül hagyományozták át őket; ugyanis a két mondással négy különböző helyen találkozunk, más-más értelemben: ezen a helyen mind a két mondással az üldöztetés összefüggésében, Lk 6,40-ben az első mondással (meghatározhatatlan értelemben), Jn 13,16-ban a másodikkal (egy harmadik változat kíséretében: „sem a küldött a küldője fölött”) a szolgálattal összefüggésben, és Jn 15,20-ban szintén a másodikkal, de két különböző értelemben, egyrészt az üldöztetéssel, másrészt Jézus tanításának megtartásával kapcsolatban.

A következő lábjegyzetben adott magyarázat világossá teszi majd, hogy Máté fölöslegesen állította a második („rabszolga”) mondást az első („tanítvány”) mellé, és csak elhomályosította ennek értelmét, amikor mindkettőt a 25. v. második felének („Ha a házigazda...”) összefüggésébe állította, és így a várható üldöztetésekre vonatkoztatta (tévesen).

⁴⁰⁷ A 24. v. első felében Jézus egy közhelyszerű mondást idéz, hogy aztán levonja belőle a meglepő következtetést. Ha ez a következtetés az lenne, hogy tanítványainak is számítaniuk kell az üldöztetésre, akkor ezzel egyrészt megmaradna a közhelyek szintjén, és semmi meglepő nem lenne benne, másrészt talán még bizonyos lekezelés is

*gazda a Belzebúb nevet kapta*⁴⁰⁸, *mennyivel inkább a háza-
népe?*⁴⁰⁹

(26) „*Ne féljetez hát tőlük!*”⁴¹⁰ Mert ⁴¹¹[Isten] *semmit sem*

lenne szavaiban: „Elégedjenek csak meg a tanítványok, ha ők is szenvedhetnek...” A szenvedés azonban nem játék, nincs is önértéke, Jézus sosem kereste, inkább igyekezett kitérni előle (vö. Mt 26,39). Ráadásul miért kellene megtiltani azt, hogy a „teljességre” törekedve (vö. Mt 5,48) a tanítvány adott esetben túltegyen mesterén?

Jézus következtetésének eredeti értelméhez – és egyúttal elhangzásának eredeti élethelyzetéhez – akkor juthatunk el, ha ironikusan értelmezzük: Jámbor emberek, de különösen a törvény őrei nemegyszer ösztönözheték Jézus tanítványait, hogy szárnyalják túl furcsa mesterüket, azaz böjtöljenek többet, mint ő (Mt 9,14), hajtsák végre szigorúbban a kultikus tisztaság előírásait (Mk 7,5), vegyék komolyabban a szombat szentségét (Mk 2,24), tartsák meg jobban a távolságot a nyilvános bűnösöktől (Mk 2,16). Nekik, a tanítványoktól nagyobb buzgóságot számon kérőknek adhatta meg Jézus az *ironikus* választ, a közmondásból levont meglepő következtetést: „Tanítványaimnak nem kell túlszárnyalniuk engem. *Elég a tanítványnak*, ha olyan lesz, mint a mestere...” (Jézus iróniájának más megnyilvánulásait ld. Tréfa, humor és ironia Jézus életében c. tanulmányunkban, amely Lukács-kommentárunk Függelékében található.)

⁴⁰⁸ Vö. Mk 3,22 // Mt 12,24 // Lk 11,15.

⁴⁰⁹ Ez a mondás csak Máténál található meg, és a 407. lábjegyzet alapján egyértelmű, hogy semmi köze sincs a megelőző két mondatához. Eredetileg a 408. lábjegyzetben említett összefüggésben hangozhatott el:

Jézus körül magasra csaptak a hullámok, teológiai ellenfelei azal vádolták, hogy „az ördöggel cimborál”. Ezzel a mondásával megnyugtatja és megerősíti tanítványait: „Ti hozzám tartoztok, tehát ugyanúgy pokolfajzatnak fognak tartani titeket is, mint engem. Ne törődjetez velem!” (Vö. Lk 6,22-23 – Lk 162-170!)

Az a tény azonban, hogy Jézus ilyen könnyedén és magától értetődően idézi egyik gúnynevét (Belzebúb = A trágya ura), megmutatja, micsoda higgadsággal és *humorral* tudott reagálni az őt érő dühös támadásokra. (Ld. ismét a 407. lábjegyzet végén említett tanulmányt.)

⁴¹⁰ A 26a v. a 27. vershez tartozik (vö. 411. láb.), és ennek a mondásnak – szemben Máté értelmezésével – más a tartalma, mint a 24-25. versnek, ezért a „hát” kötőszó fölösleges és helytelen.

⁴¹¹ 26bc v.: ld. Mk 4,22 – Mk 162-163; Lk 12,2 – Lk 706-707. – A „mert” kötőszóval Máté állította ide ezt a kéttagú mondatot, de az nem tartozik bele ebbe a szövegösszefüggésbe.

rejtett el, amit ne tárna majd fel,⁴¹² és nincs olyan [Isten elől] elrejtett dolog, amely ismertté ne válnék majd [Isten számára].⁴¹³
 (27)⁴¹⁴ **Amit sötétségben mondok nektek, a világosságban mondjátok el, és amit fülbe [súgva] hallotok, hirdessétek a háztetőkről!”⁴¹⁵**

⁴¹² Az elrejtés (*kalüptein*) és a feltárás (*apokalüptein*) az Ó- és Újszövetségben általában az Istennel kapcsolatos dolgokra vonatkozik.

Az első tagmondat üzenete: Isten nyitott az ember felé, nincsenek olyan titkai, amelyeket nem akar közölni az emberekkel. Jézus ezzel alighanem a korabeli apokaliptikusok (vö. Mk 773) felfogását akarta cáfolni, azok ugyanis azt állították, hogy Isten csak nekik nyilatkozta ki – álombeli látomásokban, angyali üzenetek által, túlvilági utazásokon – a túlvilág titkait, és ezekbe csak a kiválasztottakat szabad beavatni. Jézus szerint azonban minden romlatlan emberi szív „látja” Istent (Mt 5,8), az örömezenetnek mindenki számára világítania kell (Mt 5,15), sőt ebből a szempontból éppen az „éretlenek” vannak előnyös helyzetben (Lk 10,21).

De Isten nem afféle „titkokat” leplez le, mint amelyenkről az apokaliptikusok beszéltek (például hogyan „csinálja” Isten az időjárást, mivel foglalkoznak az angyalok és az ördögök, mi lesz az utolsó ítélet „menetrendje”), hanem csak azt, amit az embernek valóban tudnia kell Istenről ahhoz, hogy boldog lehessen: Isten feltétel nélkül szereti az embert, mint egy igazi apa („Abba”) a gyermekét (ld. Lk 15,11-32). Ezen túlmenően nincsenek olyan „titkok” ég és föld között, amelyeket fontos lenne megtudnunk (vö. Mk 150-151).

⁴¹³ *A második tagmondat üzenete:* Isten előtt az embernek nincsenek titkai, Isten belelát az ember szívébe (Mt 5,21-22.27-28; 6,4.6.18; Lk 18,14a) – következésképpen az ember legyen nyitott Isten felé. Ez a gondolat minden vallásban fölmerül, de nagyon gyakran fenyegetésként: Isten hatalmas rendőrként jelenik meg, akinek a figyelmét semmi sem kerüli el. De ha tekintetbe vesszük az első tagmondat üzenetét, akkor nem kétséges, hogy Jézus többre gondolt, mint annak az embernek a becsületességére, aki tudja, hogy így is, úgy is rajtakapják. Inkább olyan bizalmi kapcsolatot akart létrehozni az ember és Isten között, amely már a szándékát is lehetetlenné teszi annak, hogy az ember el akarjon rejtőzni Isten elől (vö. 1Móz 3,8-10).

⁴¹⁴ 26a-27. v.: vö. Lk 12,3 – Lk 708-709.

⁴¹⁵ Jézus nem akart szektát alapítani, nem a világtól elfordult, csak önmagával elfoglalt „kiválasztottak” csoportját akarta elvezetni az „üdvösségre”, ezért programja (Isten mindenkit meghívó „országa”) a nyílt hirdetést igényli (ellentétben az apokaliptikusok és Kumrán

⁴¹⁶(28) „*Ne féljetez azoktól, akik megölik a testet,*⁴¹⁷ *de a lelket nem képesek megölni. Inkább attól féljetez, aki képes a lelket is, a testet is elveszejteni a gehennában!*⁴¹⁸ (29) *Nemde két verebecskét egy fillérért*⁴¹⁹ *árulnak? De azért egy sem esik a földre Atyátok [tudta] nélkül.* (30) *Nektek pedig még a hajatok szálait is mind megszámlálta [Isten].* (31) *Ne féljetez tehát! Ti az összes verebecskénél többet értez [számára]!”*

⁴²⁰(32) „*Tehát mindazt, aki megvall engem az emberek előtt, én is megfogom vallani mennyei Atyám előtt;* (33) *aki viszont megtagad engem az emberek előtt, azt én is megfogom tagadni mennyei Atyám előtt.*”

gyakorlatával). Ha mégis elvonult, hogy tanítványait elmélyülten oktassa (vö. Mk 9,30-31), vagy otthon „esti korrepetálásban” részesítette őket (vö. Mk 9,33-35; 10,10; ld. még Mk 12,43-44), akkor ez csak azt a célt szolgálta, hogy helyesen tudják majd továbbadni, amit a „sötétségben”, azaz esténként hallottak.

De tanítása továbbadásának súlyos akadálya lehet a hatalmasoktól való félelem. Meghirdetni azt az „Isten országát”, amely leleplez és elutasít minden emberi uralmat (ld. Mk 9,33-35; 10,35-45; Lk 22,24-30; Jn 13,12-15; Mt 23,9), veszélyes vállalkozás. Ezért gyakran és nyomatékosan figyelmeztette tanítványait: Ne hallgassátok el az üzenetet a hatalmasoktól való félelmetekben! (Vö. Mt 5,14b.15; Mk 8,15; Lk 6,22-23; 12,9; 13,31-33.)

⁴¹⁶ 28-31. v.: ld. Lk 12,4-8 – Lk 710-716. – Vö. Lk 6,36 – Lk 189.

⁴¹⁷ A mondat hiteles folytatását Lukácsnál olvashatjuk: „...de aztán semmi többet nem képesek megtenni.”

⁴¹⁸ Lukács nem különbözteti meg a testet és a lelket. Máté szóhasználatá alighanem az ószövetségi szemléletmódhoz kapcsolódik, amelyben a *lélek* a testhez kötött *egyedi* életet jelenti, amely nem olvad össze a testtel, és a mi *személy*-fogalmunkhoz áll közel; másképpen: a „test” az ember megjelenési formája, a „lélek” pedig a személyes élet hordozója.

⁴¹⁹ Természetesen nem szó szerint kell érteni a fillért, csupán a csekély értéket fejezi ki; az eredetiben a legáltalánosabban használt római pénzmérőről, az *asztról* van szó, amelynek értéke a dénár 1/16-a (egy dénár volt a szokványos napi munkabér, ld. Mt 20,2). – Lukácsnál azt olvassuk: „öt verebet két fillérért”.

⁴²⁰ 32-33. v.: ld. Lk 12,8-9 – Lk 717-719. – Lukácsnál valamivel nyilvánvalóbb e két vers apokaliptikus szemléletmódja (Jézus ott különbséget tesz önmaga és az Emberfia között), de nyilvánvaló, hogy itt is ugyanarról van szó.

⁴²¹(34) „*Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy békét hozzak az országnak! Nem azért jöttem, hogy békét hozzak, hanem kardot.* (35) *Azért jöttem ugyanis, hogy elkülönítsem az embert apjától, a leányt anyjától, a menyét anyósától*⁴²². (36) *Az ember ellenségei [saját] háznépének [tagjai lesznek].*”⁴²³

⁴²¹ 34-36. v.: vö. Lk 12,51-53 – Lk 786-790.

⁴²² A lényeket elhomályosító, Mikeás 7,6-ra utaló betoldás, amely Lukácsnál még szélsőségesebben jelenik meg.

⁴²³ Nyilvánvaló, hogy Isten országáról szóló üzenetével Jézus az átfogó értelemben vett békét akarta meghozni Izrael országának (vö. Lk 10,5; 4,18-19; 19,42; Mt 5,9); annál meghökkentőbbek itteni kijelentései. A látszólagos ellentmondást azonban nem olyan nehéz feloldani, ha észre tudjuk venni a *provokatív prófétai nyelvezet* mögötti mondanivalót: Az óhajtott békéhez nem a megszállók elleni háborún keresztül vezet az út, ahogyan a zelóták vélték (vö. Lk 13,1-3; 19,42; 23,28.31), hanem a „nemzedékek közötti harc” által, vagyis a szó eredeti, teljes értelmében vett béke („salóm”) csak úgy valósulhat meg, ha a „fiak” elszakadnak az „apák” torz gondolkodásmódjától (ld. Jézus „első szavát”: „Változtassátok meg gondolkodásotokat...”: Mk 1,15).

Miért volt erre szükség? Azért, mert az „ősökhöz”, az „atyákhoz” való kötődés egyúttal beágyazódást jelentett az Isten akaratától eltérő (pl. Mk 10,5-6), megmerevedett vallási hagyományrendszerbe, amely nem akart megnyílni a Jézus által hozott újdonság számára (Mk 2,21-22 // Lk 5,36-38; Mk 7,5-8; 10,5-6; távolabbról: Mt 5,21-22.23-24.27-28).

Ezért aztán Jézus gyakran felszólította hallgatóit, hogy „szakadjanak el” családjuktól (Lk 9,59-60.61-62; 14,26; Mk 10,28-31; közvetve: Mt 19,12; 23,8-9), ahogyan ezt neki magának is meg kellett tennie (Mk 3,21.31-35). Csakhogy ez az elszakadás nyilvánvalóan nem ment, nem megy „békés úton”, mert a Jézus útjához csatlakozni nem akaró családtagok, rokonok ellenszenvét, ellenkezését (végső esetben erőszakos fellépését) váltja ki. A „kard” ennek a jelképe, ahogyan Lukács finomabb kifejezése (*diamerizmosz* = megosztás, szakadás) jól tükrözi ezt. Ugyanez hangzik el a 36. v. kép nélküli megfogalmazásában: az ember ellenségei saját háznépének tagjai lesznek (vö. Mk 6,4b). (Csak a 34. verset figyelembe véve a „kard” lehetne a Jézus-követőket általánosságban érő üldözések jelképe is, de a 35-36. v. leszűkíti és konkretizálja a kép tartalmát.)

Mivel pedig ez tanítás „az ország békéjével” összefüggésben hangzik el, azt is jelenti, hogy Jézus felfogásában az egyes embereknek és hazájá egészének igazi ellenségei nem az idegenek, a megszálló római hatalom és annak kollaboránsai, hanem azok, akik nem követik az ő útját (ld. ismét Lk 19,42 és 23,28-31).

10,37–39

⁴²⁴(37) „Aki jobban kedveli apját vagy anyját, mint engem, az nem méltó hozzám, és aki jobban kedveli fiát vagy lányát, mint engem, az nem méltó hozzám.”⁴²⁵

⁴²⁶(38) „Aki nem veszi föl keresztgerendáját, és nem [így] követ engem, az nem illik⁴²⁷ hozzám⁴²⁸.”⁴²⁹

⁴³⁰(39) „Aki megtalálja az életét, tönkre fogja tenni, aki

---

⁴²⁴ 37. v.: ld. Lk 14,26 – Lk 921-924.

⁴²⁵ Ha a szokásos „méltó” helyett a görög *axiosz* „hozáillő, alkalmas, megfelelő, célszerű” jelentését alkalmazzunk, akkor hitelesnek tarthatnánk ezt a megfogalmazást is, de mivel a lukácsi változat eredetibb („jobban kedvel” helyett „gyűlöl”, vö. Lk 921) és világosabb („nem méltó/illik hozzám” helyett „nem lehet a tanítványom”), azt fogadjuk el hitelesnek.

⁴²⁶ 38. v.: vö. Mk 8,34 – Mk 452-455; Lk 9,23 – Lk 419-420; Mt 16,24; Lk 14,27 – Lk 925-926.

⁴²⁷ A görögben itt ugyanaz az *axiosz* áll, amelyet a 10.11.13.37. versben „méltó”-val fordítottunk, de a 429. lábjegyzet 2. bekezdése nyilvánvalóvá teszi majd, hogy ebben az esetben csak az *axiosz* „hozáillő, alkalmas, megfelelő, célszerű” jelentése lehet helyénvaló.

⁴²⁸ A párhuzamos helyen (Lk 14,27) Lukács a „nem lehet a tanítványom” kifejezést alkalmazza, nyilván az előző vers (14,26) hatására, de ez az általános kifejezés felel meg e mondás konkrét tartalmának (ld. köv. lábj.).

⁴²⁹ Lényegét tekintve ez a mondás ugyanazt fejezi ki, mint Mk 8,34, csak más hangsúllyal, konkrétabb tartalommal. Mk 8,34 feltehetően még a Jeruzsálembé indulás előtt hangzott el (vö. Mk 454, 1. bek.), ez a mostani kijelentés később, valószínűleg már Jeruzsálem közelében, vagy éppen a jeruzsálemi bevonulás kapcsán (vö. Mk 11,1):

Jézus elmegy Jeruzsálembé, hogy a lázadóknak kijáró kivégzést is kockáztatva, Izrael központjában is meghirdesse üzenetét (ld. Mk 604, 4. bek., d. pont). Ebben a helyzetben a kevéssé elkötelezett követők, akik talán csak messiási lelkesedésből és csodavárásból fakadóan tartanak vele (vö. Mk 10,35-37; Mk 11,10 – Mt 21,9), nem jelentenek nyereséget, nem illenek Jézushoz, pontosabban Jézus tervéhez, nem felelnek meg Jézus ügyének, alkalmatlanok számára; ugyanis mihelyt életveszélyessé válik a helyzet, megpróbálják majd menteni az életüket, ahogyan azok teszik, akik még nem vették föl keresztjüket, tehát még elmenekülhetnek. Ők valóban alkalmatlanok arra, hogy társai legyenek Jézusnak a nagy és veszélyes feladatban (vö. Lk 923).

⁴³⁰ 39. v.: ld. Mk 8,3 – Mk 456-457; Lk 9,24; 17,33 – Lk 1134-1136; Mt 16,25. – E mondás számos előfordulása közül talán az itteni a leg-homályosabb változat; magyarázatát Lk 17,33 kapcsán adtuk meg.

viszont tönkreteszi az életét miattam, meg fogja találni azt.”

⁴³¹(40) „*Aki befogad*⁴³² *titeket, engem fogad be, és aki engem fogad be, azt fogadja be, aki elküldött engem.* ⁴³³(41) *Aki prófétát fogad be azért, mert próféta, a próféták*⁴³⁴ *bérét fogja kapni, és aki igaz [embert] fogad be azért, mert igaz [ember], az igazak bérét fogja kapni, (42) aki pedig egyetlen pohár hideg vizet ad is inni egynek e kicsinyek közül, mert az tanítvány[om], ámen, mondom nektek, semmiképpen sem fogja elveszíteni bérét.*”⁴³⁵

11 (1) Az is történt, hogy amikor Jézus bevégezte tizenkét tanítványának [adott] rendelkezéseit,⁴³⁶ eltávozott onnan, hogy tanítson és hirdesse [az igét] városaikban.

⁴³⁷(2) János pedig, mivel a börtönben⁴³⁸ hallott a Messiás⁴³⁹

⁴³¹ 40. v.: ld. Mk 9,37b – Mk 515-516; Lk 10,16 – Lk 557-558.

⁴³² A „befogad” (*dekheszthai*) személyekre vonatkozóan általános-ságban azt jelenti: vendégszeretően fogad, szállást ad, vendégül lát, de ebben az összefüggésben a jézusi üzenet meghallgatását és elfogadását is magában foglalja (vö. 14. v.), sőt elsődlegesen az utóbbit, ahogyan Lk 10,16 világosan tanúsítja.

⁴³³ 41-42. v.: vö. Mk 9,41 – Mk 529-530. – Sem az aprólékos mérricskélés, sem „a mérleg törvényének” alkalmazása (ld. Lk 171, 4. pont), sem a bérezés szemléletmódja nem volt jellemző Jézusra (vö. Lk 167 és 552); ld. még a 383. lábjegyzetet!

⁴³⁴ A görögben itt – akárcsak az „igazak” esetében – egyes számú alak áll.

⁴³⁵ A „próféták” és „igazak” itt (ellentétben a 13,17-tel) feltehetően nem az Ószövetség nagyjait jelentik; egyes magyarázók a Máté által szem előtt tartott keresztény közösség szervezeti tagozódását vélik fölfedezni ebben a részben: apostolok (40. v.), próféták (41a v.), igazak (kipróbált, hiteles keresztények: 41b v.) és közönséges tanítványok (42. v.).

⁴³⁶ Ld. 266. láb. – Máté rendelkezéseknek nevezi a 10. fejezetben a tanítványoknak adott útmutatásokat, de nem beszél e „rendelkezések” végrehajtásáról, eltérően Márktól és Lukácstól, akik elbeszéli a küldetés teljesítését és a követek visszatérését (Mk 6,12.30; Lk 9,6.10).

⁴³⁷ 2-6. v.: ld. Lk 7,18-23 – Lk 241-256.

⁴³⁸ Bár Máté csak a 14,3-12-ben számol be részletesen Keresztelő János elfogatásáról és kivégzéséről, a 4,12-ben már előkészítette az itteni beszámolót.

⁴³⁹ Az eredetiben (és sok fordításban): „a Krisztus”, ez azonban itt nem tulajdonnév, hanem méltóságcím, amely természetesen az öskereszténység álláspontját fejezi ki, hiszen a zsidók számára Jézus „tettei” nem jelentették messiási mivoltának bizonyítékát.

tetteiről⁴⁴⁰, elküldte [hozzá] tanítványait, [és ezt] üzenté neki: (3) „Te vagy-e »az, aki [majd] eljön«, vagy más várjunk?» (4) Jézus megfelelt nekik, és így szólt: „**Menjete el, és vigyéték meg a hírt Jánosnak arról, amiket hallotok és láttok:** (5) **vakok újra látnak, és sánták járkálnak, leprások megtisztulnak, és süketek hallanak, halottak talpra állnak, és nyomorgóknak örömezenet hirdettetik,**⁴⁴¹ (6) **és [mondjátok meg azt is, hogy] jó annak, aki nem tántorul el tőlem.**”

⁴⁴²(7) Miután azok elmentek, Jézus [így] kezdett beszélni a tömegnek Jánosról: „**Mi célból mentetek ki a pusztába? Azért, hogy megbámuljatok**⁴⁴³ **egy szél ingatta nádszálat?** (8) **Vagy mi célból mentetek ki? Azért, hogy puha [ruházatba] öltözött embert lássatok? Nézzétek csak! Akik puha [ruhákat] hordanak, királyok lakhelyén vannak.** (9) **Vagy mi célból mentetek ki? Azért, hogy prófétát lássatok? Igen, mondom nektek, prófétánál is nagyobb [akartatok látni],** (10) **[mivel úgy véltétek:] »Ez az, akiről meg van írva: Íme, én elküldöm előtted követemet, aki elkészíti majd utadat!«**⁴⁴⁴ (11) **Ámen, mondom nektek: az asszonytól születettek között nem támadt nagyobb Keresztelő Jánosnál, de aki a legkisebb**⁴⁴⁵ **a Mennyek országában, nagyobb nála.**”

⁴⁴⁶(12) „Keresztelő János napjaitól mostanáig⁴⁴⁷ a Mennyek

⁴⁴⁰ Utalás a 8-9. fejezetben leírt csodatörténetekre.

⁴⁴¹ Vö. Lk 4,18-21 – Lk 51-63!

⁴⁴² 7-11. v.: ld. Lk 7,24-28 – Lk 257-265.

⁴⁴³ Vö. 189. láb.

⁴⁴⁴ A Lk 260. láb. elején megfogalmazott első feltételezést megerősíti, hogy ez a betoldás megszakítja, és ezzel elhomályosítja a 7-9. és a 11. v. közötti gondolati összefüggést.

⁴⁴⁵ Tekintettel a 10,42-re, valószínű, hogy Máté Jézus tanítványait érte a „legkisebbeken”.

⁴⁴⁶ 12-13. v.: ld. Lk 16,16-17 – Lk 1050-1060.

⁴⁴⁷ Ezzel a kifejezéssel („Jánostól mostanáig”) Máté „egy kalap alá veszi” Jánost és Jézust, ahogyan már a 3,2-ben is Jézus szavait (4,17) adta János szájába; az ő szándéka szerint a most következő 13. v. is ennek a harmonizálásnak a szolgálatában áll, és ha Máté szándékának megfelelően fordítanánk, akkor a „...[csak] prófétált”-tal szemben így hangzana: „...minden próféta és a törvény is Jánosig [ezt] prófétálta” (az ige *aoriszto*sban áll!).

országá erőszakot szenved, és erőszaktevők ragadják el azt [az emberektől], (13) ugyanis minden próféta és a törvény is Jánosig [csak]⁴⁴⁸ prófétált. (14)⁴⁴⁹ És ha el akarjátok fogadni: ő Illés, akinek el kell jönnie. (15)⁴⁵⁰ Akinek van füle [a hallásra], hallja meg!”

⁴⁵¹(16) „De kihez hasonlítsam ezt a nemzedéket? Hasonló azokhoz a gyermekekhez, akik a piacokon ülnek, és ezt kiáltják oda egymásnak: (17) »[Lakodalmast] furulyáztunk nektek, de [ti] nem táncoltatok!« »Jajveszékeltünk, de [ti] nem gyászoltatok!« (18) Eljött ugyanis János, sem nem eszik, sem nem iszik, és azt mondják: »Démon szállta meg!« (19) Eljött az emberfia, eszik és iszik, és azt mondják: »Nézétek csak! Falánk és iszákos ember, vámosok cimborája, és bűnösöké!« A bölcsességet azonban művei igazolták.”

⁴⁵²(20) Akkor elkezdte szidalmazni azokat a városokat, amelyekben a legtöbb erőtetete ment végbe, mivel nem tértek meg⁴⁵³: (21) „Jaj neked, Koradzin! Jaj neked, Betsaida! Mert ha Tiruszban és Szidónban történtek volna azok az erőtetetek, amelyek nálatok történtek, zsákruhát [öltve] és hamuban [ülve] már régen megtértek volna. (22) Mindazonáltal mondom nektek, Tirusznak és Szidónnak elviselhetőbb lesz [a sorsa] az ítélet napján, mint nektek! (23) És te, Kafarnaum! Vajon az égig fogsz felmagasztaltatni? Az alvilágig fogsz leszállni! Mert ha Szodomában történtek volna meg azok az erőtetetek, amelyek benned történtek, a mai napig megmaradt volna. (24) Mindazonáltal mondom nektek: Szodoma földjének elviselhetőbb lesz [a sorsa] az ítélet napján, mint neked!”

---

⁴⁴⁸ Ez a mondás Lk 10,23-24 szövegösszefüggésébe illik; az itteni szövegösszefüggésbe valójában Lk 16,16-17 mondanivalója tartozik, nevezetesen: a Törvény és a próféták csak „prófétáltak”, azaz egy bizonytalan jövőre vonatkozóan ígérték Isten országának örömet Izrael népének (vö. Lk 10,23-24); Jézus azonban következetesen képviselte, hogy általa „elérkezett”, „itt van” Isten országa (ld. Mk 1,15; [10,14]; Mt 11,5; 12,28; Lk 4,19!; 11,20 – vö. Mk 22!) – s az embernek csak meg kell nyitnia a szívét, ki kell nyújtania érte a karját (vö. Lk 17,21b).

⁴⁴⁹ 14. v.: vö. Mk 9,11-13 – Mk 477-480.

⁴⁵⁰ Máté által ide helyezett „vándorlogion”.

⁴⁵¹ 16-19. v.: ld. Lk 7,31-35 – Lk 274-286. – Vö. Mk 6,2-4 – Mk 256.

⁴⁵² 20-24. v.: ld. Lk 10,12-15 – Lk 556.

⁴⁵³ Vö. Mk 23. lábuj.

⁴⁵⁴(25) Abban az időben megszólalt Jézus, és ezt mondta: **„Magasztallak téged, Atyám, ég és föld ura, mivel elrejtetted ezeket a »bölcsek és értelmesek« elől, az »éretleneknek« azonban feltártad!**⁴⁵⁵ (26) **Valóban [jó], Atyám, [hogy] így határoztaál jóakarotodban!”**

⁴⁵⁶(27) **„Mindent az én Atyám adott át nekem, ezért senki sem ismeri meg [igazán] a fiút, csak az Atya, és az Atyát sem ismeri meg [igazán] senki, csak a fiú, és akinek a fiú [adott esetben] fel akarja tárni.”**

⁴⁵⁷(28) **„Jöjjetek hozzám mindnyájan, akik kimerültek, és meg vagytok terhelve: én majd nyugalmat adok nektek! (29) Vegyétek magatokra az én igámat, és tőlem tanuljatok, mert szelíd⁴⁵⁸ vagyok és alázatos szívű^{459, 460} és majd nyugalmat találtok lelketeknek⁴⁶¹: (30) az én igám ugyanis kényel-**

⁴⁵⁴ 25-26. v.: ld. Lk 10,21 – Lk 564-566.

⁴⁵⁵ Vö. Mk 6,2 – Mk 248.

⁴⁵⁶ 27. v.: ld. Lk 10,22 – Lk 567-570.

⁴⁵⁷ 28-30. v.: ez a szakasz csak Máténál található meg.

⁴⁵⁸ Vö. 70. láb.

⁴⁵⁹ Ha Jézus mondott is volna ilyesmit, akkor is inkább azt, hogy „alacsony vagyok” (*tapeinosz*, vö. Lk 1,52), azaz „a társadalmilag alacsonyak/kicsik közé tartozom” (vö. Mk 514, utolsó bek., Lk 889 és 1182); az „alacsony/alázatos szívű vagyok” (*tapeinosz té kardia*) éppúgy a társadalmi alacsnyság (vö. *tapeinószisz*, Lk 1,48) spiritualizálásának tűnik, mint a szegénység (Lk 6,20) „lelki szegénységként” történő szokványos spiritualizulása (vö. 63. láb.).

⁴⁶⁰ Ez az indoklás azt a benyomást kelti, mintha Jézus a saját személyes érényeit dicsérné, amelyeket el kellene tanulnunk tőle. Az effajta utalás érhető egy Jézusról prédikáló evangélista szájában, de nem magának Jézusnak a szájában (nem mintha Jézus példája nem lenne követendő mindenki számára). De talán ennél is fontosabb szempont, hogy tekintettel Jézus nemegyszer megnyilvánuló „prófétai haragjára” (Mk 1,41 és 3,5 kifejezetten, de tartalmilag például Mk 4,40; 7,8-9.18; 8,12; 9,23 is), a „szelídség” és az „alázatos szívűség” fogalma nagyon félreérthető, nem tükrözi találon Jézus szóban forgó érényeit (vö. 494. láb.).

⁴⁶¹ Ez a félmondat csupán megismétli a 28. v. végének ígétét; lehetséges, hogy utalás Sirák 51,26-27-re, ahol hasonló összefüggést találunk „Isten igája” és a „nyugalom” között, de az is lehet, hogy szó szerinti idézet Jer 6,16-ból: „...a jó úton ... járjatok, akkor nyugalmat találtok lelketeknek”.

*mes*⁴⁶², és az én terhem könnyű!”⁴⁶³

⁴⁶² A fordításokban a legkülönbébb jelzőkkel találkozunk ezen a helyen (enyhe, lágy, jó, jóságos, sőt: édes, boldogító). Az eredeti *khresztosznak* kétségtelenül sok jelentése van (használható, alkalmas, hasznos, előnyös, jóleső, üdvös, célszerű, jó, kedvező, szerencsés, kellemes), de itt csak az jöhet számításba, amelyik az „iga” eredeti jelentésének (igavonó állatok nyakára-vállára helyezhető, a vontatást lehetővé tévő eszköz) és Jézus mondanivalójának egyaránt megfelel, az említettek közül leginkább az „*alkalmas, célszerű, jó*”. Azért választottuk a „kényelmes” jelzőt, mert talán ez fejezi ki a legjobban a „jó iganak” azt a tulajdonságát, hogy *nem nyomja, nem töri* az állat nyakát-vállát; tehát mondhatnánk úgy is: „*testre szabott*” igráról van szó. – A francia ökumenikus fordítás (TOB) és a New English Bible körülírással él: „könnyű hordozni”, „jó hordozni”.

⁴⁶³ Az iga az Ószövetségben és a rabbinikus irodalomban egyaránt jelképezi a Tórát, a mózesi törvényt, illetve annak szerteágazó értelmezését. Jézus látta, hogy a szegénység és betegség által megkínzottakat (vö. Lk 6,20-21 – Lk 153) még pótlólagosan is megterhelték szigorú „pásztoraik”, akik „súlyos terheket kötöztek össze, és rátették az emberek vállára” (Mt 23,4). Ezeket a szegényeket hívja-csalogatja itt Jézus, hogy a jövőben ne eddigi tanítóikhoz igazodjanak, hanem öhozzá, mert ő meg akarja könnyíteni terhüket (vö. Mk 10,14 – Mk 573!).

Jézus realista, nem ígérget könnyelműen: a saját „iskoláját”, tanításának követését is iganak (és tehernek) nevezi, de azt mondja, hogy ez az iga „kényelmes”, hordozójának nyakához-vállához igazított. Például: a szombat törvényét ő is megtartandónak tartja, mert az Istentől való (Mk 95), de abban a szellemben, hogy „a szombat lett az emberért, nem pedig az ember a szombatért” (Mk 2,27). S ha az Ószövetség számtalan előírására és azok szörszálhasogató magyarázataira gondolunk, akkor Jézus kettős főparancsát (Mk 12,29-31) valóban felüdülésként élhették meg kortársai. (Vö. 469. l.áb.)

Természetesen föl lehet tenni a kérdést, hogy Jézus „terhe” valóban könnyű-e. Könnyű-e önmagunk megtagadása (Lk 13,24; 17,33), az ellenségszeretet (Mt 5,44) vagy a vértanúság készsége (Mt 10,38)? De akit valóban megragadott Jézus üzenete Isten szeretetéről, annak talán tényleg nem olyan nehéz viszonstszeretnie ezt az Istent, és ennek alapján szolgálnia embertársait. Kétségtelenül nehezzé válik viszont a dolog, ha valaki csak fél szívvel követi Jézus tanítását, például egyszerre akarja szolgálni Istent is, meg a mammont is (Mt 6,24).

12,1–5

12 ⁴⁶⁴(1) Abban az időben Jézus szombati [napon] gabona-földeken ment át; tanítványai megéheztek, és elkezdtek kalászatot tépni és enni. (2) Meglátták ezt a farizeusok, [és] így szóltak hozzá: „Nézd csak, tanítványaid olyat tesznek, amit szombatn nem szabad tenni!” ⁴⁶⁵(3) De ő ezt mondta nekik: „*Nem olvastátok, mit tett Dávid, amikor a vele lévőekkel együtt megéhezett?* (4) ⁴⁶⁶*Hogyan ment be Isten házába, és ette meg a [szent hely asztalára] kitett kenyereket, amelyeket nem volt szabad megennie sem neki, sem a vele lévőeknek, hanem csak a papoknak?* (5) ⁴⁶⁷

⁴⁶⁴ 1-8. v.: ld. Mk 2,23-28 – Mk 93-97; Lk 6,1-5 – Lk 130-134.

⁴⁶⁵ 3-7. v.: Túl azon, hogy 1) az itt olvasható írástudói vitamódszer Jézusra egyáltalán nem volt jellemző, csak a korabeli írástudók, illetve később a zsidó és a keresztény írástudók közötti vitákra, 2) a Máté által felhozott szempontok tulajdonképpen érintetlenül hagyják a szombat törvényt (és annak szörszálhasogató értelmezését), és csak mentséget keresnek Jézus tanítványai számára – a következő szempontok támasztják alá e szakasz jézusiatlan, illetve hiteltelen voltát: a) Annak, hogy Dávid evett a számára tiltott kenyerekből, (legalábbis közvetlenül) semmi köze sincs a szombat törvényéhez (vagyis a szóban forgó témához), hiszen az ő esetében csupán az volt a kérdés, jogában állt-e enni belőlük (szombatn vagy bármely más napon), vagy sem. b) Az, hogy „a templomnál nagyobb van itt”, nyilvánvalóan húsvét utáni elgondolás: utalás Jézus (önmaga által sosem vallott, ld. Mk 429, 760, 916) messiási méltóságára. c) Az irgalmasság számonkérésének megintcsak nincs köze a témához, a szombat törvényének érvényességéhez – ráadásul (a 7. v. összefüggésében) ismét Jézus messiási mivolta áll az érv háttérben: Ha már a Templom is felmenti a templomszolgákat a szombat törvénye alól, mennyivel inkább mentheti föl a Messiás a maga tanítványait? (Ami persze egyrészt megint csupán mentségkeresés, másrészt teljesen logikátlan érv, hiszen a tanítványok nem Jézus szolgálatában tépdesték a kalászatot, harmadrészt pedig formálisan sem illik ide: akkor lenne logikus, ha a 4. v. után az következne: „Dávidnál nagyobb van itt”.)

⁴⁶⁶ Haggadikus példa alkalmazása. – *Haggada* („kijelentés”): (korabeli) teológiai szentírásmagyarázat, amelynek a hit és az élet minden területe tárgyát alkotja, módszere pedig a következő: rendszerint a Szentírásból indul ki, azt alkalmazza az adott életkörülményekre, majd visszatér az Írás szövegéhez, mégpedig egy teológiai csattanó formájában.

⁴⁶⁷ Halachikus példa alkalmazása. – *Halacha* („szabály, szabályzat”): jelenthet vallásos szokást, illetve egészen tág értelemben szóbeli hagyományként fennmaradó vallási törvényt, szűkebb értelemben pedig egy-egy esetre érvényes előírást.

Vagy nem olvastátok a törvényben, hogy szombaton a papok a templomban megszegik a szombatot, és mégsem vétkesek? (6) *Én viszont [azt] mondom nektek, hogy a templomnál nagyobb van itt!* (7) *Ha pedig felismertétek volna, mit jelent: »Irgalmasságot akarok, nem pedig áldozatbemutatást!«⁴⁶⁸, nem ítéltétek volna el azokat, akik nem vétkesek.* (8)⁴⁶⁹ *Ura ugyanis a szombatnak az Emberfia.* ⁴⁷⁰

⁴⁷¹(9) [Majd] eltávozott onnan, és bement a zsinagógájukba. (10) És íme, [volt ott] egy béna kezű ember. Megkérdezték tőle, hogy azután vádat emelhessenek ellene: „Szabad-e szombaton gyógyítani?” (11) Ő pedig ezt mondta nekik: „*Ki az az ember közületek, akinek ha van egy juha, és az szombaton verembe esik, nem ragadja meg, és nem állítja talpra?* (12) *Mennyivel többet ér hát az ember a juhnál? Ezért szabad szombaton jót tenni.*” (13) Akkor így szólt az emberhez: „**Nyújtsd ki a kezedet!**” Az kinyújtotta, és rendbe jött [a keze], és [olyan] egészséges [lett], mint a

⁴⁶⁸ Ld. 336. lábja!

⁴⁶⁹ Máté itt (Lukáccsal együtt) kihagyja Márk itteni szövegének egyetlen hiteles jézusi mondatát „A szombat lett az emberért, nem pedig az ember a szombatért” (vö. Mk 96!), amelynek értelmében nem azok vétkeznek, akik éhségükben szombaton kalászt tépnek, hanem éppenséggel vádlóik, akik Isten akarata ellenére nehéz teherre változtatják a szombatot (ld. Mt 23,4; vö. 463. lábja).

⁴⁷⁰ Ld. Mk 97!

⁴⁷¹ 9-14. v.: Ld. Mk 3,1-6 – Mk 98-106; Lk 6,6-11 – Lk 135-136. – Máté jelentősen átalakítja Márk (és Lukács) beszámolóját. 1) *Kihagyja* Mk 3,3-5a-t, mivel Lukácshoz hasonlóan (ld. pl. Lk 100, 1189, 1201) ő is kerüli Jézus érzelmeinek, indulatainak ábrázolását: pl. Mt 8,3 után elmarad Mk 1,43; Mt 12,12 után elmarad Mk 3,5; Mt 13,58 nem közli, hogy Jézus csodálkozott (Mk 6,6); Mt 15,30 nem beszél Jézus sóhajtozásáról (Mk 7,34; hasonló eset: Mt 16,2 és Mk 8,12), Mt 19,14 arról, hogy Jézus bosszús lett (Mk 10,14), Mt 19,21 arról, hogy megkedvelte a gazdag ifjút (Mk 10,21). 2) A konkrét „figyelték őt, meggyógyítja-e szombaton” (Mk 3,2) helyett *általánosító* kérdést ad Jézus ellenfeleinek szájába: „Szabad-e szombaton gyógyítani?”, hogy *betoldhassa* a 11. verset, amely Lukácsnál hasonló szövegösszefüggésben, de egészen máshol található (Lk 14,5), és *hozzáfűzhesse* saját kommentárjaként a 12a verset. A 12b v. állítása Márk 3,4-ben kérdésként hangzik el. – Ezekkel a változtatásokkal Máté jelentősen enyhíti Jézus éles és nagyvonalú szombatkritikáját.

másik. (14) A farizeusok pedig kimentek, és tanácskozást tartottak ellene [arról], hogyan pusztítsák el.

⁴⁷²(15) Amikor Jézus megtudta [ezt], visszavonult⁴⁷³ onnan. Sokan követték, és mindnyájukat meggyógyította, (16) de ő keményen rájuk szólt, hogy ne tegyék őt ismertté, (17) hogy [így] beteljesedjék, amit [az Úr] megmondott Izajás próféta szava által: ⁴⁷⁴(18) „Íme, az én szolgám, akit kiválasztottam, akit szeretek, akit megkedveltem⁴⁷⁵: Lelkemet⁴⁷⁶ helyezem rá, és [ő] meghirdeti a törvényt⁴⁷⁷ a [pogány] nemzeteknek. (19) Nem viszálykodik, nem is kiáltozik, és az utcán sem hallja senki a hangját. (20) A megrepedt nádszálat nem törí össze, a pislogó mécsbelet nem oltja ki, amíg győzelemre nem viszi a törvényt. (21) Az ő nevében reménykednek majd a [pogány] nemzetek.”

⁴⁷⁸(22) Akkor egy rossz szellemektől megszállt, vak⁴⁷⁹ és néma [embert] vittek oda hozzá; [ő] meggyógyította, úgyhogy a néma beszélt és látott. (23) Az egész tömeg magán kívül volt, és ezt mondta: „Nemde ez Dávid fia⁴⁸⁰?” (24) Amikor a farizeusok⁴⁸¹ meghallották ezt, így szóltak: „Ez nem űzi ki a démonokat, legfeljebb Belzebúbnak, a démonok fejedelmének segítségével!”⁴⁸² (25) [Ő] azonban ismerte megfontolásaikat, ezért ezt mondta nekik:

⁴⁷² 15-21. v.: vö. Mk 3,7-12. – Máté csak két mozzanatot vesz át Márk leírásából: sokak meggyógyítását, illetve Jézus tilalmát (15-16. v.), és mindkettővel a maga által alkalmazott ószövetségi idézetet készíti elő.

⁴⁷³ Ld. 47. láb. (Vö. Mk 316, 348.)

⁴⁷⁴ 18-21. v.: Máté ószövetségi idézetei közül ez a leghosszabb, az Úr szolgájáról (*ebed Jahve*) szóló első izajási éneket (Iz 42,1-4) alkalmazza Jézusra; vö. 299. láb.

⁴⁷⁵ Szó szerint: „akit megkedvelt a lelkem [*pszükhé*]”: ez az „én” körülírása.

⁴⁷⁶ A görögben *pneuma*. Vö. Mt 3,16-17 és Lk 4,18.

⁴⁷⁷ A görögben *kriszisz* (= ítélet), amely mögött a tágabb értelmű héber *mispát* áll (= igazságosság, jog).

⁴⁷⁸ 22-32. v.: ld. Mk 3,20-29 – Mk 124-135; Lk 11,14-23 – Lk 644-654; Lk 12,10 – Lk 720-722. – Vö. még Lk 4,21 – Lk 63. láb., 2. bek.

⁴⁷⁹ Ez Máté fokozása Lukácshoz képest.

⁴⁸⁰ Messiási utalás, vö. Mk 630 és 754.

⁴⁸¹ Márk szerint: Jeruzsálemből érkezett írástudók.

⁴⁸² Máté (Lukáccsal együtt) kihagyja Jézus rokonainak (Jézust védeni akaró) véleményét: „magán kívül van”.

„Minden önmagával meghasonlott ország pusztává lesz, és egyetlen önmagával meghasonlott város vagy ház sem maradhat fenn. (26) *Ha a Sátán úzi ki a Sátánt, [akkor] meghasonlott önmagával: Hogyan maradhat hát fenn az országa?*⁴⁸³(27) *És ha én Belzebúb segítségével űzöm ki a démonokat, a ti fiaitok kinek a segítségével űzik ki [őket]? Ezért ők lesznek bíráitok.* (28) *Ha viszont én Isten Lelkének segítségével űzöm ki a démonokat, akkor [már] el [is] jutott hozzátok Isten országa.* (29) *Vagy hogyan képes valaki bemenni az Erős házába, és elrabolni eszközeit, ha csak előbb meg nem kötözi az Erőset? Akkor aztán kirabolhatja házáat.* (30)⁴⁸⁴ *Aki nincs velem, ellenem van, ugyanis aki nem gyűjt velem, az szétszór.*”⁴⁸⁵ (31) *Ezért [azt] mondom nektek: „Minden véték és gyalázás megbocsáttatik majd az embereknek, de a Lélek gyalázása nem bocsáttatik meg.* (32)⁴⁸⁶ *Ha valaki az emberfia⁴⁸⁷ ellen emel szót, megbocsáttatik neki, de ha valaki a szent Lélek ellen emel szót, nem bocsáttatik meg neki sem ebben a világban, sem az eljövendőben⁴⁸⁸.*”

⁴⁸³ A 27-28. v. nincs meg Márknál, csak Lukácsnál, a párhuzamos helyen (Lk 11,18-20).

⁴⁸⁴ Ez a vers sincs meg Márknál, csak Lukácsnál, a párhuzamos helyen (Lk 11,23).

⁴⁸⁵ A magyarázatot ld. Lk 654 és Mk 528!

⁴⁸⁶ Lukács más összefüggésben közli ezt a verset (Lk 12,10).

⁴⁸⁷ Márknál csak általánosságban van szó gyalázkodásokról (ahogy itt is az előző versben), Máté (és Lukács) azonban az „emberfia” elleni vétségről is beszél. Ez elvileg szintén jelenthetné az embereket általánosságban, de minden valószínűség szerint Jézus egyik (messiási-apokaliptikus) címe akar lenni, azaz magát Jézust jelöli. (Ebben az esetben persze nagy kezdőbetűvel kellene írni: Emberfia, vö. Mk 68.) Csakhogy fennmarad a bizonytalanság, mert ha valóban Jézusra vonatkozik, akkor felmerül a kérdés, hogy miért szabad Jézust inkább gyalázni, mint a Lelket (illetve: szent Lelket).

⁴⁸⁸ A korabeli *apokaliptikában* (vö. Mk 773) volt szokásos két világkorszak megkülönböztetése. Márknál az áll: „nincs bocsánata soha, hanem örök véték foglya”, Lukácsnál pedig: „annak Isten nem fog megbocsátani”.

⁴⁸⁹ A 33-37. v. részben Mt 7,16-18-ban, részben Lk 6,43-45-ben található mondásokat tartalmaz, de ezeknek nem azonos a témájuk, és nem is az itteni az eredeti szövegösszefüggésük.

⁴⁸⁹(33)⁴⁹⁰ „Vagy nyilvánítsátok a fát jónak, és [akkor] a gyümölcsét is jónak, vagy nyilvánítsátok a fát haszontalannak, és [akkor] a gyümölcsét is haszontalannak – mert gyümölcseről lehet felismerni a fát. ⁴⁹¹(34) *Viperafajzatok!*⁴⁹² **Rosszak**⁴⁹³ *lévén, hogyan lennétek képesek jót beszélni?*⁴⁹⁴ **Mert [amint mondani szokás**⁴⁹⁵]: »Amitől csordultig van a szív, azt beszéli

⁴⁹⁰ 33. v.: ld. Mt 7,16-18 – Mt 254-255. – Párhuzamos hely: Lk 6,43-44.

⁴⁹¹ A 34-35. v. összetartozik, de a 34. v. első fele csak Máténál található meg, második fele és a 35. v. pedig Lukácsnál (6,45) fordított sorrendben olvasható.

⁴⁹² Nagyon bizonytalan, hogy származhat-e ez a megszólítás Jézustól, de talán nem lehetetlen, ha azt akarta kifejezni vele szellemi ellenfelei számára, hogy „olyanok vagytok, mint a paradicsomi kígyó, amely *eljátszotta*, hogy szíven viseli az emberek sorsát, valójában pedig tönkretette őket”.

⁴⁹³ Vö. Lk 11,13 – Lk 640.

⁴⁹⁴ Megerősítheti a 492. lábjegyzetben mondottakat, ha azokra az egyedi esetekre gondolunk, amelyeket ez a vers általánosító megfogalmazásban tár elénk, nevezetesen hogy Jézus gyakran vetett a nép vezetőinek szemére *színészkedést*, vagyis azt, hogy mást mutattak, mint amik valójában voltak. Ebből a szempontból az volt a legrosszabb, hogy a szájukkal Istent emlegették, de szívükben istenellenes lelkület uralkodott, a szeretetlenség szelleme (azaz egyúttal emberellenesség is). Például azokban az írástudókban, akik sem testileg, sem lelkileg nem akartak segíteni a béna emberen (Mk 2,9 – Mk 67): szívükben rosszat gondoltak, miközben Jézusnak istengyalázást vetettek a szemére (Mk 2,6-8). Ilyen volt az a farizeus is, aki a templomban büszkén odaállt Isten elé, de a mögötte lévő vámost megvetette (Lk 18,10-13). És ilyenek voltak azok a papok, akik hosszasan imádkoztak, miközben fölélték az özvegyek házát (Mk 12,40). Számos további esetet is lehetne sorolni, például Mk 7,9-13 vagy Lk 13,14-15. Bárhol találkozott Jézus ezzel a hazugsággal, „prófétai haraggal” leleplezte (vö. 460. láb.)

⁴⁹⁵ Feltételeznünk kell, hogy Jézus itt csupán egy közmondást idéz (vö. Mk 653: a központozás hiánya a görög szövegben; Lk 262), ugyanis a két mondat („Rosszak lévén... – „Mert amitől csordultig van...” szigorúan véve ellentmondásos: ha a „mert”-tel kezdődő mondat megingathatatlanul igaz lenne, akkor az azt jelentené, hogy Jézus ellenfelei szívükben is jók, hiszen csupa szép, „istenes” dolgot beszél a szájuk (ld. az előző lábjegyzet példáit). Ugyanez vonatkozik a 35. versre is.

a száj!« (35) »**A jó ember [szívének] jó kincséből hoz elő jókat, a rossz ember meg [szívének] rossz kincséből rosszakat.**«⁴⁹⁶(36) *De mondom nektek: Minden üres*⁴⁹⁷ *beszédért, amit elmondanak az emberek, számot adnak majd az ítélet napján;*⁴⁹⁸ (37) *mert*⁴⁹⁹ *szavaid alapján fog [Isten] igaznak minősíteni, és szavaid alapján fog [Isten] elítélni.*”⁵⁰⁰

⁵⁰¹(38) Akkor megszólították némelyek az írástudók és farizeusok közül: „Mester, [csoda]jelet akarunk látni tőled!” (39) Ő azonban így felelt nekik: „**[Ez a] rossz és házasságtörő**”⁵⁰² **nemze-**

⁴⁹⁶ A 36-37. v. csak Máténál található.

⁴⁹⁷ A görög *argosz* az *a-ergosz*ból származik, ami szó szerint azt jelenti: „munka nélküli”, azaz „munkát nem végző”, és ebben az értelemben „tétlen”, ebből következően „nem hatékony, hatástalan, haszontalan, üres”.

⁴⁹⁸ A beszédnek igaznak kell lennie, fel kell tárnia az ember valódi gondolatát, szándékát, tervét, érzelmeit stb.: ez a rendeltetése. Ha ezt nem teszi meg, hanem kiforgatja az igazságot, eltakarja a tényleges szándékot, akkor „nem végzi el munkáját”, „üres beszéd” lesz. Csak-hogy a hazugság céltalan dolog, mert Isten ítélete föltárja majd a mégoly okosan leplezett rossz szándékot is, s az embernek helyesbíténi kell azt. (Isten ítéletéről ld. Mt 141, 219; Mk 135, 167, 674; Lk 192.)

Jézus belülről kifelé irányulóan egyszerű/egyenes, kívülről befelé nézve pedig átlátszó/tiszta ember volt, s ilyennek szeretett volna látni másokat is, ezért leleplezett minden kétszínűséget, hazugságot, ld. 494. láb.

⁴⁹⁹ A görögben *gar*, vö. 251. láb., a) pont.

⁵⁰⁰ Egy formai és egy tartalmi szempont is szól e mondás hitelessége ellen. A formai: az előzményhez (36. v.) képest hirtelen megváltozik a megszólítottak köre: az általános „emberek” helyébe a személyes „te” lép („a [te] szavaid alapján...”), így ez a mondat az olvasót szólítja meg. A tartalmi: ez az állítás még akkor sem lenne hitelesen jézusi, ha az állna itt, hogy „a szavaid alapján is fog Isten igaznak minősíteni”, azaz „nem csupán a tetteid alapján” – de a két mozzanat együttesen sem hiteles, mert Jézus szerint Isten ítéletének alapja „mélyebben” van, a szív (titkos) szándékában, ld. Mt 5,22.28: 130. és 147. láb.

⁵⁰¹ 38-42. v.: ld. Mk 8,11-13 – Mk 393-401; Lk 11,16.29-32 – Lk 661-668. (Kiegészítés Lk 664 elejéhez: Vö. 1Kir 10,1-10.)

⁵⁰² Ez Máté bővítménye (ezen és Mt 16,4-en kívül csak egy, szintén nem hiteles helyen fordul még elő: Mk 8,38). A házasságtörés az Ószövetségben az Istentől elpártolás jelképe, ld. Jer 3,6-10; Oz 2,4-7; 5,3-7.

dék [csodaj]elet követel, de [Isten] nem fog [csodaj]elet adni neki, hacsak nem Jónás próféta jelét. (40) Ahogyan ugyanis Jónás három nap és három éjjel volt a tengeri szörny gyomrában⁵⁰³, úgy lesz az Emberfia [is] a föld gyomrában három nap és három éjjel.⁵⁰⁴ (41) **[A] ninivei férfiak felkelnek majd az ítéletkor ezzel a nemzedékkel [együtt], és elítélik azt, mert [ők] [már] Jónás prédikációjára megváltoztatták gondolkodásukat és életüket; de íme, Jónásnál több van itt!** (42) Dél királynőjét [Isten] talpra fogja állítani az ítéletkor ezzel a nemzedékkel [együtt], és [ő] el fogja ítélni [e nemzedéket], mert [ő] eljött a föld legtávolabb eső végéből, hogy meghallgassa Salamon bölcsességét, de íme, Salamonnál több van itt!”

⁵⁰⁵(43) „Ha a meg nem tisztult szellem kimegy az emberből, víztelen helyeket jár be keresztül-kasul, mert megnyugvásra törekszik, de nem talál; (44) akkor azt mondja: »Visszatérek há-

⁵⁰³ Jónás 2,1.

⁵⁰⁴ Ez a vers Máté betoldása, amellyel feje tetejére állítja Jézus mondanivalóját, ráadásul nagyon ügyetlenül: Az előző versben Jézus azt mondta, hogy nem kapnak semmiféle csodajeleket, most meg állítólag mégis felkínál nekik egy bizonyító csodát, nevezetesen (háromnapos sírban nyugvását és) a feltámadását, vagyis olyan csodában kellene hinnünk, amely még a jövő tárgya, és amelyet – ha bekövetkezik is – nem észlelhetnek majd! Ráadásul Máté (vagy az, akitől ő átvette ezt az „érvet”) azt is figyelmen kívül hagyta, hogy „a tengeri szörny gyomrában rejtőzést” (amely csupán Jónás kezdeti engedtlenségét jelképezi) a niniveiek nem tapasztalhatták, következésképpen „jel” sem lehetett számukra! – (További „belső ellentmondás”, hogy a sírban fekvéssel jelképezett halál az apokaliptikus-dicsőséges, feltámadó Emberfia – e világi – kudarcát jelentené, ld. Mk 68. láb., 4. bek. és Lk 1730-1734.)

Ha kihagyjuk a betoldást, „varratmentes” szöveget kapunk (vö. Mk 713. láb., d. pont), és rögtön világossá válik Jézus mondanivalója: a niniveiek számára Jónás prédikációja volt a „jel”, és kortársai sem kapnak más „jelet”, csak az ő igehirdetését (ld. Lk 663). – (Lukács szövege még világosabb, mert ő a csodajel megtagadásához közvetlenül kapcsolja hozzá „Jónás jelének” értelmezését, és csak utána beszél az ítéletről: 11,29-30.)

⁵⁰⁵ 43-45. v.: ld. Lk 11,24-26 – Lk 655. – Az 506-507. lábjegyzetben említett részletektől eltekintve Máté szövege szó szerint megegyezik Lukácséval.

zamba, ahonnan kijöttem.« S amikor megérkezik, lakatlanul⁵⁰⁶, kisöpörve és feldíszítve találja. (45) Akkor útra kel, [maga mellé] vesz hét másik, nála [is] rosszabb szellemet, bemennek, és ott laknak: annak az embernek a végső állapota pedig rosszabb lesz az elsőnél. Így lesz ez ezzel a rossz nemzedékkel is.»⁵⁰⁷

⁵⁰⁸(46) Még beszélt a tömeghez, amikor íme, anyja és fivérei álltak kinn, és beszélni akartak vele. (47)⁵⁰⁹ (Erre valaki szólt neki: „Nézd, anyád és fivéridek kinn állnak, és beszélni akarnak veled!”) (48) Ő viszont így felelt annak, aki szólt neki: „**Ki az én anyám, és kik az én fivéreim?**” (49) Aztán kinyújtotta kezét tanítványai felé, és így szólt: „**Íme, az anyám és a fivéreim!** (50) **Aki ugyanis megteszi mennyei Atyám akaratát, az mind az én fivérem és nővérem és anyám.**”

⁵⁰⁶ Ez többlet Lukács szövegéhez képest.

⁵⁰⁷ Az utolsó mondat szintén Máté többlete, amellyel a „rossz és házasságtörő nemzedékre” (39. v.) vonatkoztatja a Lukácsnál elszigetelten („Sitz im Leben” nélkül) álló szakaszt.

⁵⁰⁸ 46-50. v.: ld. Mk 3,21-22.31-35 – Mk 125-127, 136-138; Lk 8,19-21 – Lk 352-356. – Lukácséhoz hasonlóan Máté ábrázolása is jelentősen eltér Márktól azáltal, hogy törli Jézus és rokonsága összetűzését (Mk 3,21-22). Jézus „elutasító” magatartása Márknál elvi jellegű, itt viszont véletlenszerű, mintha csak arról lenne szó, hogy Jézusnak pillanatnyilag nincs ideje a rokonaira. Az eredeti szövegösszefüggés hiánya miatt Jézusnak a rokonaira vonatkozó kérdése retorikai tankérdéssé válik, amelyre ő maga adja meg a választ (különösen is igaz ez akkor, ha a 47. v. valóban nem tartozik hozzá Máté eredeti szövegéhez). A Jézus körül ülő nép (Mk 3, 32-34) helyébe Jézus tanítványai kerülnek (ld. 49. v.: „kinyújtotta kezét tanítványai felé”; a Mátéra jellemző, „még beszélt a tömeghez” formula a 46. versben csak a szövegösszefüggés megteremtését szolgálja).

⁵⁰⁹ Ez a vers több fontos kódexben nincs benne (pl. *Alef, D* és két szír kódex).

⁵¹⁰ A 13. fejezet Máté harmadik nagy beszédkompozícióját tartalmazza, mégpedig úgy, hogy közvetlenül kapcsolódik Márk 4. fejezetéhez (Mt 12,50 azonos Mk 3,35-tel). Máté két példázatot átvesz Márktól (a magvetőről és a mustármagról), további ötöt csatol hozzájuk, így számuk eléri a jelképes hetet. A hétből hatot, pontosabban háromszor kettőt az ún. kettős példázatok közé lehet sorolni, ame-

13 ⁵¹⁰(1)⁵¹¹ Azon a napon Jézus elment hazulról⁵¹², és leült a tónál. (2) Nagy tömeg gyűlt össze köréje, úgyhogy hajóba szállt, és leült, az egész tömeg pedig a tó partján állt. (3) Példázatokkal sok [mindent] elmondott nekik: „**Íme, kiment a magvető vetni.** (4) *Miközben vetett, némely [mag] az útra esett, és eljöttek a madarak, és feleszegették.* (5) **Mások sziklás helyre estek, ahol nem volt sok földjük, és nyomban kihajtottak, mivel nem volt mély a föld;** (6) *amikor azonban felkelt a nap, megperzselődtek, és mivel nem volt gyökerük, kiszáradtak.* (7) **Ismét mások a tövisek közé estek; a tövisek felnöttek, és megfojtották őket.** (8) **Mások pedig a jó földbe estek, és termést hoztak, [az egyik] százszorosat, [a másik] hatvenszorosat, [megint másik] harmincszorosat.** (9) **Aki nek van füle (a hallásra), hallja meg!”**

⁵¹³(10) [Ezután] odamentek hozzá a tanítványok, és ezt mondták neki: „Miért beszélsz nekik példázatokban?” (11) Ő pedig így felelt nekik: „*Nektek megadta [Isten], hogy megismerjétek a Mennyek országának titkait, azoknak azonban nem adta meg.* (12)⁵¹⁴ **Mindannak ugyanis, akinek van, [Isten] még adni fog, és fölöslege lesz, mindattól pedig, akinek nincs, [Isten] [még azt] is el fogja venni, amije van.** (13) *Azért beszélek nekik példázatokban, mert látván nem látnak, és hallván nem hallanak, és nem is fogják fel.* (14)⁵¹⁵ *És beteljesedik számukra Izajás próféciája, amely azt mondja: »Hallván hallotok majd, és nem fogjátok fel, és nézván néztek majd, és nem láttok, (15) mert érzéketlenné vált ennek a népnek a szíve, és fülükkel nehezen hallanak, és szemüket becsukták, hogy szemükkel ne lássanak, és fülükkel ne halljanak, és szívükkel*

lyek eltérő képekkel, de lényegileg ugyanazt a mondanivalót hordozzák: konkoly a búzában – kerítőháló, mustármag – kovász, kincs – gyöngy. E hat példázat közül négy csak Máténál található meg (kivételel: mustármag – kovász).

⁵¹¹ 1-9. v.: ld. Mk 4,1-9 – Mk 139-148; Lk 8,4-8 – Lk 329-331.

⁵¹² Szó szerint: „kiment a házból” (vö. 334. láb., valamint Lk 72 és 353).

⁵¹³ 10-15. v.: ld. Mk 4,10-12 – Mk 149-154; Lk 8,9-10 – Lk 333-335.

⁵¹⁴ Ez a vers nem tartozik bele a szövegösszefüggésbe, magyarázatát ld. Mk 4,25 – Mk 168-170; előfordul még a párhuzamosnak tekinthető Lk 8,18-ban, illetve Mt 25,29 // Lk 19,26-ban.

⁵¹⁵ Márk csak kivonatossan utal Izajás 6,9-10-re (Lukács még szűkszavúbban), Máté pontosan idézi a Hetvenes (LXX) fordítás szerint.

ne fogják fel, és ne térjenek meg, és ne gyógyítsam meg őket.« (16)⁵¹⁶
De a ti szemetek szerencsés, mert lát, és a fületek, mert hall. (17)
**Mert bizony, mondom nektek: Sok próféta és igaz [ember]⁵¹⁷ kí-
 vánta meglátni azt, amit ti láttok, de nem látták meg, és meghalla-
 ni azt, amit ti hallotok, de nem hallották meg.”**

⁵¹⁸(18)⁵¹⁹ „Ti tehát halljátok meg a magvető példázatát!
 (19) Amikor valaki hallja a [Mennyek] országának üzenetét⁵²⁰, és
 nem fogja fel, jön a Gonosz⁵²¹, és elrabolja a szívébe vetett [ma-
 got]: ez az [a mag], amelyik az útra hullott. (20) A sziklás helyre
 hullott pedig az, aki ha meghallja az üzenetet, tüstént örömmel el-
 fogadja, (21) de gyökértelen, a pillanat embere, és ha szorongatás
 vagy üldözés támad az üzenet miatt, rögtön eltántorodik. (22) A tö-
 visek közé hullott pedig az, aki meghallja az üzenetet, de az e vilá-
 gi [élet] gondja és a gazdagság csábítása⁵²² megfojtja [benne] az
 üzenetet, s az terméketlen lesz. (23) A jó földbe hullott pedig az, aki
 meghallja és felfogja az üzenetet, úgyhogy termést hoz, és terem
 [az egyik] százszorosot, [a másik] hatvanszorosat, [megint má-
 sik] harmincszorosat.”

⁵²³(24) [Azután] más példázatot tárt eléljük: „**A Mennyek**

⁵¹⁶ A 16-17. v. nem tartozik bele a szövegösszefüggésbe, magyará-
 zatát ld. Lk 10,23-24 – Lk 571-572.

⁵¹⁷ „Igaz emberek” helyett Lukács királyokról beszél, és valószínű-
 leg az a hiteles változat, vö. Lk 572.

⁵¹⁸ 18-23. v.: ld. Mk 4,13-20 – Mk 155-159; Lk 8,11-15 – Lk
 337-343.

⁵¹⁹ Lukácshoz hasonlóan Máté sem említi meg a tanítványok értet-
 lenségét, és hogy Jézus emiatt megdorgálja őket (Mk 4,13), sőt a
 16-17. v. összefüggésében különleges kedvezésnek tűnik („Ti te-
 hát...”) „a példázat magyarázatának megadása”.

⁵²⁰ A „[Mennyek] országának üzenete” helyett Márknál és Lukács
 „Isten üzenete” áll.

⁵²¹ Márknál a Sátán, Lukácsnál az Ördög.

⁵²² Máté kihagyja Márk szövegéből: „és az egyéb dolgok iránti vá-
 gyakozás” (Lukácsnál: „az élvezetek”).

⁵²³ A példázat üzenetét éppen az a *meglepő* mozzanat tartalmazza,
 amely *ellentmond* a korabeli mezőgazdasági és „társadalmi” gyakor-
 latnak egyaránt (vö. 528. l.áb.). Számos olyan irányzat működött
 ugyanis Jézus korában, amely – összhangban az ószövetségi alapelv-
 vel: „Irtsd ki körödből a gonoszt!” (5Móz 13,6; 17,7; 19,19; 21,21;
 22,22.24; 24,7) – a „bűnösök” kiküszöbölésével Isten „tisztá” népé-

országával úgy áll a dolog, mint amikor egy ember jó magot vetett a szántóföldjébe, (25) *de amíg az emberek aludtak, eljött az ellensége, konkolyt vetett a búza közé, majd elment.*⁵²⁴ (26) **Amikor aztán kihajtott a vetés, és kalászbba szököknt, megmutatkozott a konkoly is.** (27) **Erre odamentek a gazdához, a szolgálái, és ezt mondták neki:**

nek közösségét akarta megteremteni. Mindenekelőtt a *farizeusok* mozgalmára kell gondolnunk; ők az *am ha arecet*, „a föld népét” akarták kizárni, az „átkozott népséget, amely mit sem ért a törvényből” (Jn 7,49), és azt vallották, hogy ők maguk alkotják Isten igazi népét (nevük – „elkülönültek” – a „szentek” szinonimája...). Az *esszénusok* rajtuk is túltettek: kivonultak a „bemocskolt szentélyből” a pusztába (Kumrán), és „az új szövetség gyülekezetét” akarták megalkotni. Ebbe a sorba tartozik *Keresztelő János* is, aki tanításával és alámerítési gyakorlatával azt a messiást hirdette meg, aki „megtisztítja majd szérűjét, összegyűjti búzáját a magtárban, a pelyvát azonban olthatatlan tűzzel fogja elégetni” (Mt 3,12)! És ne feledkezzünk meg a *zelótákról* sem, akik a megszállóktól és azok kollaboránsaitól akarták megtisztítani Isten népét (vö. Lk 13,1-3 – Lk 806-809).

Mindezekkel *szemben* fogalmazza meg üzenetét Jézus (minden hallgatója számára, de talán különösen is „zelóta” lelkülettől fertőzött tanítványainak címezve, vö. Lk 9,55): Isten nem tart igényt a ti ostoba buzgóságokra! Ne tépjétek ki a konkolyt, hogy ki ne tépjétek vele a búzát is! Ne akarjátok Isten „tisztá” népét megteremteni: a „bűnösöknek” is helyük van benne! (Vö. Mt 13,47 és 22,10!)

Kétségtelenül megdöbbentő üzenet, de teljes *összhangban áll* Jézus tanításával és gyakorlatával; *tanításával*, mert ő olyan Istent hirdetett, aki „fölkelti napját jókra és gonoszokra, esőt ad igazaknak és bűnösöknek” (Mt 5,45), és fáradhatatlan türelemmel igyekszik megmenteni az „elveszetteket” (Lk 15,3-7.8-10.11-32), és *gyakorlatával*, mert feltétel nélkül egy asztalhoz ült „vámosokkal és bűnösökkel” (Mk 2,15), és a „kollaboráns” Zakeustól kért szállást (Lk 19,5 – különös tekintettel 19,10-re!).

Megdöbbentő üzenet? Megvalósíthatatlan? Pontosan annyira, amennyire Jézus felhívása az ellenségszeretetre (Mt 5,44), és arra, hogy váljunk olyan irgalmassá, mint amilyen mennyei Atyánk (Lk 6,36). – Vö. 56. és 162. láb.

⁵²⁴ Logikátlan, stílustalan és fölösleges elővételezése és megkettőzése ez a 28a versnek, de nyilvánvalóan a 28a verset akarja előkészíteni („Ellenséges ember tette ezt!”).

⁵²⁵»Uram, nemde jó magot vetettél a szántóföld[ed]be? Honnan van hát benne a konkoly?«⁵²⁶ (28) Ő pedig ezt mondta nekik: »Ellenséges ember tette ezt!«⁵²⁷ A szolgák ekkor így szóltak hozzá: »Akarod-e hát, hogy elmenjünk, és összeszedjük?«⁵²⁸ (29) De ő ezt mondta: »Nem, nehogy a konkoly összeszedésekor gyökerestül kitépjétek vele együtt a búzát is! (30) Hagyjátok mindkettőt együtt növekedni az aratásig!«⁵²⁹ Aratás idején aztán majd szólok az aratóknak: Először a konkolyt szedjétek össze, és kössétek kérévébe, hogy elégessék, a búzát pedig gyűjtsétek be magtáramba!«⁵³⁰

⁵²⁵ Máté a saját apokaliptikus-allegorikus értelmezése alapján (36-43. v.) két idegen elemet elővételezett, és vitt bele magába a példázatba: 27b-28a és 30b v. (Értelmezésünk helyessége mellett szól, hogy a Tamás-evangéliumban is a példázat rövid, tömör változata olvasható: 57. logion.)

⁵²⁶ Értelmetlen, buta kérdés: Palesztinában minden paraszt tudta, hogy a konkoly magától, külön emberi beavatkozás nélkül jelenik meg, arról pedig, hogy a mennyisége túl nagy lett volna ahhoz, hogy természetes úton meg lehessen magyarázni, nem esik szó.

⁵²⁷ A gazda határozott válasza teljesen megalapozatlan: Honnan tudja hirtelen, hogy az ellensége tetteről van szó, ha az éjnek idején történt, és sem ő, sem mások nem látták? De így kerülhet be az Ördög már magába a példázatba, hiszen „a konkoly ... a Gonosz fiai” (38. v.).

⁵²⁸ A szolgák második kérdése is butaságnak tűnik, de nem az: bármily meglepő, Palesztinában igenis szokásban volt a konkoly gyomlálása, tehát Jézus nem alaptalanul alkalmazza a példázatban ezt a mozzanatot, sőt éppen ezzel a magától értetődőnek tűnő, megszokott mozzanattal készíti elő példázatának mondanivalóját, „a rosszak” „kigyomlálásának” elutasítását. Ennek a paradox fogásnak a szellemességét mutatja, hogy nemcsak a mezőgazdaságban, hanem a társadalomban is a „gyomlálás” számított megszokottnak, természetesnek (ld. 523. láb.)!

⁵²⁹ Mivel a példabeszédek nem allegóriák, vagyis a felhasznált kép egyes elemeit nem szabad megfeleltetni a valóság bizonyos elemeinek, ezért valószínűtlen, hogy az „aratás” célzás akarna lenni Isten végső ítéletére, a „jók” és a „rosszak” szétválasztására. Ez más problematika, nem része az itteni mondanivaló tárgykörének. Ennek alapján még az is elképzelhető, hogy ez a felszólítás sem tartozott hozzá Jézus eredeti példázatához (vö. Mk 4,29 – Mk 173).

⁵³⁰ Bár a tüzelőben szegény Palesztinában szokás volt a konkoly összeszedése és fűtőanyagként való felhasználása, az „először” mégis arról árulkodik, hogy valóban Máté betoldásával van dolgunk:

⁵³¹(31)⁵³² [Azután megint] más példázatot tárt eléjük: „*A Mennyek országával úgy vagyunk, mint a mustármaggal, amelyet egy ember fogott, és elvetett a földjébe.* (32) *Ez kisebb az összes magvagnál, de ha megnő, nagyobb a [kertij] veteményeknél, sőt fává lesz, úgyhogy eljönnek az ég madarai, és fészket raknak ágain.*” (33)⁵³³ Más példázatot [is] mondott nekik: „*A Mennyek országával úgy vagyunk, mint a kovással, amelyet egy asszony fogott, elrejtett három mércényi lisztbe, míg végül az egész átkovászosodott.*”

⁵³⁴(34) Mindezeket példázatokban mondta el Jézus a tömegnek, és példázat nélkül semmit sem mondott nekik, (35) hogy beteljesedjék, amit megmondott [az Úr] a próféta által⁵³⁵: „Példázatokra nyitom meg számat, [és] a világ kezdetétől elrejtett [dolgokat] mondom ki.”

⁵³⁶(36) Akkor elbocsátotta a tömeget, és hazament⁵³⁷.

egyrészt a konkoly összeszedése az aratás során ténylegesen nem „először” történt, hanem amikor összeszedték a kévét, akkor a konkolyt nem szedték föl, hanem ott hagyták feküdni, és utólag gyűjtötték össze, másrészt viszont az „először” nagyon is megfelel annak, ahogyan az apokaliptikusok elképzelték a végső események lezajlásának sorrendjét!

⁵³¹ 31–33. v.: ún. kettős példázattal van dolgunk (vö. 510. láb.), ha úgy gondoljuk, hogy a mustármaghoz hasonlóan a lisztbe rejtett kovász is Isten országának *kezdeti kicsiségét* hivatott jelképezni (Lukácsnál is egymás mellett áll a két példázat). Az is elképzelhető azonban, hogy a kovász-példázat másról, nevezetesen Isten országának „szerves”, fokozatos *kibontakozási módjáról* szól (ld. Lk 840); talán alátámasztja ezt, hogy Tamás evangéliumában nem áll egymás mellett a két példázat (20. és 93. logion), Márk pedig nem is közli a kovász-példázatot.

⁵³² 31–32. v.: ld. Mk 4,30–32 – Mk 174–175; Lk 13,18–19 – Lk 834–838.

⁵³³ 33. v.: ld. Lk 13,20–21 – Lk 839–840.

⁵³⁴ 34. v.: ld. Mk 4,33–34 – Mk 176; vö. Mk 4,10–12 – Mk 149–154.

⁵³⁵ Valójában zsoltáridézetről van szó (78,2), csak Máté nevezi prófétának a zsoltár szerzőjét.

⁵³⁶ 36–43. v.: A konkoly-példázat allegorikus-apokaliptikus magyarázata Máté alkotása, amely három részből áll: keretezés (36. és 43b v.), a példázat pontról pontra történő allegorikus értelmezése (37–39. v.) és a végítélet apokaliptikus ábrázolása (40–43a

Odamentek hozzá tanítványai, és így szóltak: „Magyarázd meg nekünk a szántóföld konkolyának példázatát!” (37) Ő így felelt nekik: „*Aki a jó magot veti, az az Emberfia, (38) a szántóföld pedig a világ, a jó mag pedig az Ország fiai, a konkoly pedig a Gonosz fiai, (39) az ellenség pedig, aki elvetette [a konkolyt], az Ördög, az aratás pedig az [e] világi [élet] vége, az aratók pedig az angyalok. (40) Ahogyan tehát összeszedik a konkolyt, és tűzben elégetik, úgy lesz az [e] világi [élet] végén [is]: (41) Az Emberfia elküldi majd angyalait, s azok összeszednek az ő országából minden [Isten útjától] eltántorító [kelepcét]⁵³⁸ és minden törvényszegőt, (42) és a tüzes kemencébe vetik őket: sírás és fogcsikorgatás lesz ott! (43) Akkor az igazak felragyognak majd Atyjuk országában, mint a nap. Akinek van füle (a hallásra), hallja meg!*”

(44) ***„A Mennyek országával úgy vagyunk, mint a szántóföldben elrejtett kincssel”⁵³⁹, amelyet egy ember megtalált⁵⁴⁰,***

v.). Arról, hogy mindez idegen Jézustól, a következő jelenségek tanúskodnak: a) A magyarázat egyetlen szóval sem érinti a példabeszéd döntő mozzanatát, vagyis a konkoly kigyomlálásának megtiltását. b) Hemzsegnek benne a Jézustól idegen, de az apokaliptikában bevett fogalmak, például: Emberfia, az Emberfia országa, az Emberfia angyalai, tüzes kemence, az igazak fényes alakká válása. c) Bármilyen hihetetlenül hangzik is, ebben a hét versben Máté sajátos nyelvezetének 37 megnyilatkozása található meg; néhány példa: „akkor” (36. és 43. v; elbeszélő részekben Máténál összesen hatvanszor fordul elő, Márknál sosem, Lukácsnál kétszer); „odamentek hozzá tanítványai” (ld. még 5,1; 14,15; 24,3; vö. még 24,1; 26,17); „világ” (Mt: 9, Mk: 2, Lk: 3 előfordulás); „az e világi élet vége” (csak Máté használja); „mint a nap” (csak Máté, ld. még 17,2).

⁵³⁷ Szó szerint: „elment a házba”, vö. 512. lábja.

⁵³⁸ Vö. Mk 9,42.45.

⁵³⁹ A kincs agyagkorsóba rejtett ezüstpénz vagy drágakő lehetett. A Palesztinán – Egyiptom és AsszírIA/Babilónia között – gyakran átvonuló hadak sokszor kényszerítették az embereket arra, hogy elrejtsek értékeiket, amelyek aztán – például a tulajdonos elhalálása miatt – nemegyszer „örökre” rejtekhelyükön maradtak.

⁵⁴⁰ Minden bizonnyal egy szegény napszámosról van szó, aki másnak a földjén dolgozik, és szántás közben talál rá a kincstre.

*[ismét]*⁵⁴¹ *elrejtette*⁵⁴², *aztán örömeiben elment*⁵⁴³, *eladta (mindenét)*⁵⁴⁴, *amije volt, és megvette azt a szántóföldet.* (45) *A Mennyek országával megintcsak úgy vagyunk, mint [azzal] a kereskedővel*⁵⁴⁵, *aki szép gyöngyöket keresett*⁵⁴⁶; (46) *amikor aztán rátalált*⁵⁴⁷ *egy nagyon értékes gyöngyre,*⁵⁴⁸ *elment, áruba bocsátotta mindenét, amije volt*⁵⁴⁹, *és*

⁵⁴¹ A héber-arám nyelvezet gyakran akkor sem jelzi ezt az árnyalatot, amikor a mi nyelvérzékünk szerint nélkülözhetetlen (vö. Mk 11,3: *visszaküldi*; Lk 13,27: *ismét* ezt mondja; 18,5: *állandó* (= ismétlődő) jövetelével; 19,13: *amíg megjövök*).

⁵⁴² A korabeli jog alapján a kincs azt illette meg, akinek a földjében volt; ez a megtaláló tehát – korrekt ember lévén – ismét elrejtja a kincset, hogy az biztonságban legyen, s aztán majd az övé lehessen, ha megvette a földet.

⁵⁴³ Bár itt nem felszólító módban áll a *hüpagein* ige, a kincstalálás és az öröm okán joggal feltételezzük, hogy itt is tartalmazza a sürgösség mozzanatát (vö. Mk 591!), tehát fordíthatnánk úgy is, hogy „sietve elment”.

⁵⁴⁴ Nincs benne minden kódexben, de az „amije volt” értelemszerűen magában foglalja.

⁵⁴⁵ A görög *emporosz* utazó/hajózó nagykereskedőt jelent, szemben a kiskereskedővel, a szatóccsal (*kapélosz*).

⁵⁴⁶ A példázat Tamás-evangéliumbeli, eredetinek tekinthető változata (76. logion) nyitva hagyja, hogy mivel kereskedett az illető, csak annyit tudunk meg róla, hogy „árurakománya/árukészlete” volt (és egyszercsak talált egy gyöngyöt). Máté csinált belőle gyöngykereskedőt, és ezt azért tekinthetjük hiteltelennek, mert ezzel elővételezi, sőt kizárja a meglepetés mozzanatát („lelővi a poént”), hiszen egy gyöngykereskedőről feltételezhető, hogy előbb-utóbb rátalál egy nagyon értékes gyöngyre.

⁵⁴⁷ Máté megfogalmazásában a megtalálás/rátalálás módja különbözik a két példázatban (44. v.: keresés nélkül, „véletlenül”, hirtelen bukkan rá a kincsrre; 45–46. v.: fáradtságos keresés után talál rá az értékes gyöngyre), ez a különbség azonban nem áll fenn, ha a kereskedő nem gyöngyspecialista; ellenkezőleg, az értékes lelet a példázat Tamás-ev. szerinti változatában is meglepetésként jelenik meg.

⁵⁴⁸ Bár itt nincs iskolás módon kitéve, hogy „örömeiben”, de ez értelemszerűen vonatkozik a kereskedőre is.

⁵⁴⁹ Ismét Tamás evangéliuma tartalmazza az eredeti változatot: „eladta az árukészletet”. A „minden”-nel szemben ez a reális eljárás, mert ez felel meg a helyzetnek. Az „árukészletet” Máté fújta fel „minden”-né, mégpedig az előző példázatban olvasható „mindenét, amije volt” hatására.

*megvette azt.*⁵⁵⁰

⁵⁵⁰ Ez a két példázat a kettős példázatok klasszikus esetének nevezhető: különböző képekkel, de ugyanazt fejezik ki: Ha az ember váratlanul nagy kincsre bukkan, *örömeben* mindent odaad érte! A „kincs” pedig ebben az esetben „Isten országa”, a feltétel és korlátozás nélkül ajándékozó szeretet világa (vö. Mk 22). Ha valaki valóban találkozik ezzel, akkor magától értetődik számára, hogy „mindent” odaadjon ezért az „egyért”. – A „minden” persze személyre és helyzetre szabott: a szántóföldben kincset talált ember esetében ténylegesen mindent jelentett, ahogyan azt jelentette volna a gazdag ifjú számára is (Mk 10,21); a kereskedő számára viszont „csak” egész árukészletének odaadását, ahogyan „első lépésben” Zakeus is „csak” vagyonának felét adja oda, és négyszeres kártérítést.

A kulcsszó azonban nem a birtokolt javak odaadása, hanem az *öröm*: akit megragadott az Isten országa, akit lenyűgözött a talált kincs nagysága, az nem habozik, azt nem kell parancssal vagy fenyegetéssel cselekvésre bírni, számára nem nehéz teher „mindent odaadni” (vö. Mt 11,30b – 463. láb.). mert a kincsre találás öröme mozgatja, ahogyan nyilvánvalóan ez az öröm mozgatta Zakeust is (vö. Lk 19,6), és ahogyan a Tamás-evangélium párhuzamos példázata is mutatja: az értelmes halász „fáradtság nélkül” a hálójába került nagy halat választotta a sok apró helyett (Tam 7).

Ez a viselkedés látszólag kockázatos, sőt örülség, de csak a kívülről álló, a kincset nem talált ember számára az; valójában teljesen értelmes dolog (mondhatni, még „üzleti szempontból” is, bár Jézustól semmi sem állt távolabb, mint az üzleti gondolkodásmód, vö. Mk 10,15 – Mk 657), ahogyan a gyöngy-példázat Tamás-evangéliumbeli változata megintcsak kiemeli, hogy a szóban forgó kereskedő „értelmes, okos” volt (Tam 76). Az itteni két példabeszéd is nyilvánvalóvá teszi ezt: a szántóföldben talált kincs, illetve a nagyon értékes gyöngy sokszorosan többert ért a szegény napszámos minden vagyonánál, illetve a kereskedő árukészleténél. (Mindenesetre Jézusnak azok számára is volt útmutatása, akik a kezdeti öröm után aggódva mérlegeltek, hogy valóban jól jártak-e, ld. Mk 10,29-30 – Mk 601.)

Jézus azonban a realitások embere: nemcsak azt tudja, hogy az ember képes örömeben mindent odaadni az Isten országáért, hanem azt is, hogy adott esetben agonizálással felérő küzdelmet kell folytatnunk azért, hogy bejuthassunk Isten országába (vö. Lk 13,24 – Lk 848) vagy benne maradjunk (vö. Mk 9,45 – Mk 539). Mindkettőről saját példájával tanuskodott: a Jordánnál szerzett lenyűgöző istenélménye indította arra, hogy „mindent odaadjon” (vö. Mk 1,11 – Mk 16), és aztán „vérrel verítkezett”, hogy megmaradjon Isten országának útján (vö. Lk 22,44; Mk 14,36 – Mk 884).

⁵⁵¹(47) „*A Mennyek országával megintcsak úgy vagyunk, mint azzal a kerítőhálóval, amelyet a tóba vetettek, és mindenfajta [halat] összegyűjtött;* (48)⁵⁵² *amikor megtelt, kihúzták a part-ra, leültek, a jókat edényekbe szedték össze, a használhatatlano-
kat pedig kidobták.* (49) *Így lesz az [e] világi [élet] végén [is]: ki-
mennek majd az angyalok, különválasztják az igazaktól a rossza-
kat,* (50) *és a tüzes kemencébe vetik őket: sírás és fogcsikorgatás
lesz ott!”*

(51) „*Felfogtatók mindezeket?*” Azt felelték: „Igen.”⁵⁵³

⁵⁵¹ Ennek a példázatnak lényegében véve *ugyanaz a mondanivalója*, mint a konkolyról szólóknak (azzal együtt alkot kettős példázatot), de attól eltérően csak bennfoglaltan tartalmazza a „jók” és „rosszak” (emberek általi) szétválasztásának tilalmát. Vannak olyan képek, amelyek groteszk vonásaikkal győznek meg (pl. a teve áthaladása a tú fokán, a szűnyog megszűrése és a teve lenyelése, gerenda a szemben – a konkoly kigyomlálása), mások viszont magától értetődősé-
gükkel, mint az itteni is: ha kerítőhálót vetnek a tengerbe, természetesen *mindenfajta* halat összegyűjt majd. Jézus üzenete, ha úgy tetszik, *missziós útmutatása* tehát így hangzik: Isten országa különböző típusú embereket fog össze – ezt el kell fogadnotok! Emberhalászokként nem szabad Isten országát csak azoknak felkínálnotok, akiket magatokhoz illőnek vélték, vagy akiről úgy gondoljátok, hogy a legkevesebb nehézséget okozzák majd. *Mindenkit* hívjatok meg (vö. 22,10 és 105. láb.), ellentétben Izrael jámbor elitista csoportjaival, amelyek csak a hasonszőrűeket veszik föl csoportjaikba (vö. 523. láb., 1. bek.).

⁵⁵² 48-50. v.: Akárcsak a konkoly-példázathoz (24-30. v.), Máté a háló-példázathoz is allegorikus-apokaliptikus értelmezést csatol, amely az ottaninak (37-43. v.) az itteni képhez alkalmazott, kivonatos ismétlése. Az 536. lábjegyzetben említett jelenségeket megerősítik az itteniek: a) Ellentmondás van a kép és a magyarázat között, mert a kép csak különböző halfajtról (*ek pantosz genusz*) beszél, minősítés nélkül, a magyarázat viszont erkölcsi különbséget tesz. b) A *szaprosz* jelző (48. v.: „használatlan”) eredeti jelentése (korhadt, rothadt, romlott) nem illik a képhez, hiszen rothadt halak legfeljebb a piacon vannak, a tóban nincsenek, átvitt értelmének (alkalmatlan, haszontalan, használhatatlan, rossz) alkalmazása pedig már a Máté-féle magyarázatot viszi bele a képbe.

⁵⁵³ Ezzel a beállítással (51-52. v.) Máté „a Mennyek országának írástudóivá” emeli Jézus tanítványait (vö. 36. v.).

(52) Ő pedig azt mondta nekik: „Ezért minden írástudó, aki a Mennyegek országának tanítványa lett⁵⁵⁴, hasonló ahhoz a házigazdához, aki újat és régit⁵⁵⁵ szed elő kincseiből.”⁵⁵⁶

⁵⁵⁷(53) És történt, hogy amikor Jézus bevégezte ezeket a példázatokat, továbbment onnan. (54) Elment a hazájába, és úgy tanította őket a zsinagógájukban, hogy rémülten ámuldoztak, és így szóltak: „Honnan [vette] ez ezt a bölcsességet és az erőtetteket? (55) Nem az ács fia ez? Nem Máriának hívják az anyját, a testvéreit meg Jakabnak, Józsefnek, Simonnak és Júdásnak? (56) És nincsenek-e közöttünk a nővérei is mind? Honnan vette hát ez mindezt?” (57) És eltántorultak tőle. Jézus pedig ezt mondta nekik: „**Csak a hazája veti meg a prófétát, meg a családját.**”⁵⁵⁸ (58) Bizalmatlanságuk miatt nem is vitt végbe ott sok erőtettet.

14 ⁵⁵⁹(1) Abban az időben Heródes, a negyedes fejedelem⁵⁶⁰ meghallotta Jézus hírét, (2) és ezt mondta udvaroncainak⁵⁶¹: „Ez⁵⁶² Keresztelő János, ő támadt fel a halottak közül, és ezért

⁵⁵⁴ Az eredeti kifejezés (*mathéteutheisz té baszileia tón uranón*) elég nehezen fordítható, legpontosabban talán így: „a Mennyegek országa számára iskolázott” (vö. Mt 27,57; 28,19; ApCsel 14,21); mindenestre mindig a jézusi tanítványságot jelöli.

⁵⁵⁵ Bár több értelmezés is lehetséges, az a legvalószínűbb, hogy a „régit” a mózesi törvényt, általánosabban az „ősök” vallási hagyományát, az „új” pedig Jézus tanítását jelenti (vö. Mk 1,27).

⁵⁵⁶ Ez a mondas nem származhat Jézustól, mert harmonizálni akarja a „régit” és az „újat” (vö. Mt 5,18-19; Mk 9,5), noha Jézus mindig élesen tiltakozott e harmonizálási kísérletek ellen (ld. pl. Mt 5,21-22. 38-39; 10,35; Mk 2,21-22; vö. Mk 9,7).

⁵⁵⁷ 53-58. v.: ld. Mk 6,1-6 – Mk 244-260; Lk 4,16.22-24 – Lk 64-68. – Vö. 266. lábja.

⁵⁵⁸ Márk: „a hazája, a rokonai és a családját” – Lukács: „a hazája”.

⁵⁵⁹ 1-12. v.: ld. Mk 6,14-29 – Mk 272-285; Lk 3,19-20; 9,7-9 – Lk 9,389-393. – Máté erősen rövidítve közli Márk leírását.

⁵⁶⁰ Máté itt helyesen használja az uralkodó hivatalos címét, de a 9. versben mégiscsak a népies „király” címet alkalmazza.

⁵⁶¹ Szó szerint „szolgáinak”, de 1Móz 41,10.37; 1Sám 16,18 és 1Makk 1,6.8 alapján – az Újszövetségben csak ezen a helyen – ez a helyes, értelem szerinti fordítás.

⁵⁶² Vö. Mk 246.

hatnak benne a [gyógyító] erők.”⁵⁶³ (3) Heródes ugyanis elfogatta Jánost, megbilincselte, és börtönbe vettette testvérének, Fülöpnek felesége, Heródiás miatt⁵⁶⁴. (4) János ugyanis ezt mondta neki: „Nem szabad, hogy a tiéd legyen.” (5) Szívesen meg is ölette volna, de félt a tömegtől, mert prófétának tartották.⁵⁶⁵ (6) Amikor azonban elérkezett Heródes születésnapja, Heródiás lánya táncolt [a vendégek] előtt, és megtetszett Heródesnek, (7) ezért esküvel ígérte meg, hogy megadja neki, bármit kér is. (8) Az pedig anyja felbujtására⁵⁶⁶ így szólt: „Add nekem ide egy tálon Keresztelő János fejét!” (9) A király elszomorodott, de esküje és az asztaltársak miatt megparancsolta, hogy adják meg neki. (10) El is küldött, és lefejeztette Jánost a börtönben. (11) És elhozták a fejét egy tálon, odaadták a kislánynak, [az pedig] odaadta anyjának. (12) Akkor odamentek a tanítványai, elvitték a holttestet, és eltemették; aztán elmentek, és megvitték a hírt Jézusnak.

⁵⁶⁷(13) Amikor Jézus meghallotta [ezt], hajón visszavonult⁵⁶⁸ onnan, egyedül egy puszta helyre. A tömeg meghallotta ezt, és a vá-

⁵⁶³ Máté a nép vélekedését adja Heródes szájába (Mk 6,14). Mivel az ilyen gondolatoknak nem volt helyük Heródes Antipász udvarában, azt kell feltételeznünk, hogy az uralkodó nyugtalan lelkiismeretének megnyilvánulásai (vö. Lk 391).

⁵⁶⁴ Máté nem közli kifejezetten a Márk által megnevezett okot („mivel őt vette feleségül”), hanem majd a 4. v. alapján lehet/kell következtetni erre.

⁵⁶⁵ Márk szerint Heródiás akarta megöletni Jánost, Heródes viszont félt Jánostól, „mert úgy tudta, hogy igaz és szent férfi” – Máté szerint azonban Heródes akarta megöletni, de félt a néptől. Valószínűleg arról van szó, hogy a Márk-szöveg rövidítése során Máté figyelmetlenül járt el, és összevonta Heródiás gyilkos szándékát meg Heródes félelmét. Csak-hogy ezzel ellentmondás támad Heródes ölési szándéka és 9. versbeli szomorúsága között, és a képmutatás árnyéka vetődik az uralkodóra.

⁵⁶⁶ Ez a rövid utalás azt a látszatot kelti, mintha Heródiás már a születésnapjára lakoma előtt megegyezett volna a lányával, de ezt az előrelátást nem feltételezhetjük: Márk szövege (6,24) világossá teszi, hogy hirtelen jött, a helyzet adta ötletéről van szó. (A „felbujt” ige az egész Újszövetségben csak itt – ill. az ApCsel 19,33 néhány szövegváltozatában – fordul elő.)

⁵⁶⁷ 13-21. v.: ld. Mk 6,31-44 – Mk 287-305; Lk 9,10-17 – Lk 399-406. – Máté itt is erősen rövidíti Márk leírását.

⁵⁶⁸ Ld. 47. lábuj.

rosokból gyalog követte. (14) Amikor kiszállt, meglátta a nagy tömeget; megesett rajtuk a szíve, és meggyógyította azokat, akik közülük gyengélkedtek.⁵⁶⁹ (15) Amikor beesteledett, odamentek hozzá a tanítványok, és így szóltak: „Pusztá [ez] a hely, és már eljárt az idő. Küldd el a tömeget, hogy elmenvén a falvakba, élelmet vásároljanak maguknak!” (16) Jézus azonban ezt mondta nekik: „*Nincs szükségük arra, hogy elmenjenek.*”⁵⁷⁰ **Ti [magatok] adjatok enni nekik!**”⁵⁷¹ (17) Azok viszont így szóltak hozzá: „Nincs itt nálunk más, csak öt kenyér és két hal.” (18) Ő azonban azt mondta: „*Hozzátok nekem ide azokat!*”⁵⁷² (19) Akkor megparancsolta a tömegnek, hogy telepedjenek le a fűre, majd [kezébe] vette az öt kenyeret és a két halat, elmondta az [asztali] hálaadást, megtörte a kenyereket, és odaadta a tanítványoknak, a tanítványok pedig a tömegnek.⁵⁷³ (20b) Odavitték a széttördelt darabok bőségét, tizenkét teli hordeszközzel. (20a) Mindnyájan ettek, és jóllaktak. (21) Körülbelül ötször sok férfi evett,⁵⁷⁴ az asszonyokon és gyermekeken kívül.

⁵⁷⁵(22) Ezután mindjárt arra kényszerítette a tanítványokat,

⁵⁶⁹ „Szívének megesése” Márk szerint a tanítást váltja ki Jézusból (ld. Mk 291!), Máté szerint viszont a gyógyítást, ahogyan a 10,8-ban, 19,2-ben és 21,14-ben is beleviszi ezt a mozzanatot Márk szövegébe.

⁵⁷⁰ Tartalmilag hiteles ez a mondat, de formailag fölösleges, hiszen a rákövetkező „Ti adjatok nekik enni!” tartalmazza.

⁵⁷¹ Máté kihagyja Jézusnak a meglévő élelemmel kapcsolatos kérdését (Mk 6,38), amint előfordul, hogy más helyeken sem hagyományozza át Jézus kérdéseit: az ő Krisztus-képe alapján Jézusnak nincs szüksége ilyen kérdésekre; de kivétel pl. épp a „második kenyérszaporítás” története (15,34); vö. 750. lábji., c) pont.

⁵⁷² Ld. az 570. lábjegyzetet; itt a szövegösszefüggés tartalmazza ezt a felszólítást (Márk szövegében sincs benne).

⁵⁷³ Máté nem beszél a halak kiosztásáról (Mk 6,41): nála már istentiszteleti jellege van a „kenyérszaporítás” leírásának, az utolsó vacsorát idéző eukharisztikus lakomán pedig nem volt szerepe a halnak.

⁵⁷⁴ Ez Máté betoldása, amellyel jelentősen megnöveli a jelenlévők számát.

⁵⁷⁵ 22-33. v.: ld. Mk 6,45-52 – Mk 306-314. – Jézus „vízen járásának” Márk-féle leírását Máté átalakítja: egyrészt a tanítványok értetlenségét Péter értetlenségévé, illetve a tanítványok értetlenségét azok hitvallásává (33. v.) alakítja át, másrészt az eredeti elbeszélésbe betoldja Péter vízen járásának leírását (28-31. v.), amellyel feltehetően már a 16,16-20 elbeszélését készíti elő.

hogy szálljanak be a hajóba, és előtte menjenek át a túlsó partra, amíg elbocsátja a tömeget. (23) És miután elbocsátotta a tömeget, egyedül fölment a hegyre imádkozni. Este lett, és [csak] egymagában volt ott. (24) A hajó pedig már sok stádiumnyira távolodott el a szárazföldtől, és kínlódott a hullámok miatt, ugyanis ellenszél volt. (25) A negyedik éjszakai őrviáltáskor hozzájuk ment, a tavon keresztül⁵⁷⁶ járkálva. (26) A tanítványok pedig, látva, hogy a tavon járkál, megrettentek. Azt mondták, hogy kísértet, és félelmükben kiáltottak. (27) [Jézus] azonban rögtön megszólalt, és ezt mondta nekik: **„Bátorság! Én vagyok! Ne féljete!”** (28) Erre Péter így felelt neki: „Uram, ha te vagy, parancsold meg, hogy odamenjek hozzád a vízen keresztül!” (29) Ő pedig azt mondta: „*Jöjj!*” Péter ekkor kiszállt a hajóból, járkált a vízen keresztül, és Jézushoz ment. (30) Látván azonban a szelet, megijedt, és amint sülljedni kezdett, felkiáltott: „Uram, ments meg!” (31) Jézus azonnal kinyújtotta a kezét, megragadta, és így szólt hozzá: „*Te csekély bizalmú! Miért kételkedtél?*” (32) És beszálltak a hajóba, és elült a szél. (33) A hajóban lévők pedig leborultak előtte, és így szóltak: „Valóban Isten fia vagy⁵⁷⁷.”⁵⁷⁸

⁵⁷⁶ A görögben *epi tén thalasszan* (*epi* + tárgyeset): valószínűleg inkább a mozgás irányát akarja hangsúlyozni, szemben a következő vers *epi tész thalasszész* kifejezésével (*epi* + birtokos eset), amely a csodás „vízen járás” jelenségét kívánja aláhúzni.

⁵⁷⁷ Mivel „a hajóban lévők” Máté szándéka szerint korának egyházát jelképezik, a tanítványok itteni hitvallását sem Jézus apostolai hitvallásának, hanem a későbbi egyház hitvallásának kell tekintenünk.

⁵⁷⁸ Péter vízen járásának értelmezésére legalább fél tucat értelmezési kísérlet született a szakirodalomban; ezek fölhívják a figyelmet a kánoni és apokrif ószövetségi, illetve a görög és római irodalmi párhuzamokra, illetve a szakasz sajátosan mátéi nyelvezetére (vö. 536. l.áb., c. pont).

A magunk részéről csak annyit állítunk határozottan, hogy amint Jézus „vízen járását” sem érthetjük szó szerint (vö. Mk 177, 185 és 415), úgy Péter „vízen járását” sem. A lehetséges magyarázatok közül kettőt tartunk a legvalószínűbbnek: a) Tanító célzatú legendával állunk szemben, amelynek üzenete: az Istenbe, illetve Jézusba vetett bizalom segítségével győzelmeskedni lehet a „hullámok” és a „mélység” lehúzó, pusztító erőivel szemben (vö. Mk 1045), de a bizalom hiánya, a kételkedés vereséghez vezet. b) Az ApCsel 10,10-16-hoz hasonlóan Péter „látomásával” vagy ál-mával van dolgunk (csak később csodatörténeté dolgozták át), amely Jézushoz fűződő kapcsolatában gyökerezik, és figyelmeztetést jelentett számára – talán azzal összefüggésben, hogy megragadta Jézust.

⁵⁷⁹(34) Aztán [ismét] áthajóztak [a túlsó partra], és Genezáretnél értek ki a szárazföldre. (35) Amikor felismerték őt annak a helynek a lakói⁵⁸⁰, [hírnököket] küldték szét arra az egész környékre, és odavitték hozzá mindazokat, akik rosszul voltak, (36) és kérlelték őt, hogy csak a ruhája szegélyét érinthessék; és ahányan megérintették, megmenekültek.

15 ⁵⁸¹(1) Akkor farizeusok és írástudók mentek Jeruzsálemből Jézushoz, és így szóltak: (2) „Miért hágják át tanítványaid a vének hagyományát?⁵⁸² Ugyanis nem mosnak kezet, amikor esznek.”⁵⁸³ (3) Ő pedig így felelt nekik: **„És ti miért hágjátok át Isten parancsolatát a ti hagyományotok kedvéért?”**⁵⁸⁴ (4) **Isten⁵⁸⁵ ugyanis azt mondta: »Tisztelt apádat és anyádat!«** Továbbá: **»Aki apját vagy anyját ócsárolja, halál-nak halálával lakoljon!«** (5) **Ti viszont azt mondjátok: »Ha valaki azt mondja apjának vagy anyjának: Aldozati adomány az, amivel hasznodra lehetnék,** (6) **annak [már] nem kell tisztelnie apját vagy anyját.«**⁵⁸⁶ **És [ezzel] hatályon kívül helyezték Isten szavát a ti hagyományotok kedvéért.** (7) **[Ti] színé-**

⁵⁷⁹ 34-36. v.: ld. Mk 6,53-56 – Mk 315-316. – Máté itt is lerövidíti Márk beszámolóját (vö. 559. és 567. láb.).

⁵⁸⁰ Szó szerint: férfiai.

⁵⁸¹ 1-20. v.: ld. Mk 7,1-23 – Mk 317-347. – Máté lényegileg átveszi Márk anyagát, de rövidítéseivel, átalakításaival, a sorrendiség megváltoztatásával és betoldásaival (12-14.20b v.) egyfelől enyhíti az ellentétet Jézus tanítása és a zsidó gyakorlat között (ez utóbbit részben a zsidókeresztények is osztották), másfelől viszont kiélezi az ellentétet Jézus és a farizeusok között.

⁵⁸² Máté keményebben fogalmazza meg a vádat, mint Márk, aki azt írja: „Miért nem járnak el tanítványaid a vének hagyománya szerint?”

⁵⁸³ Máté kihagyja Mk 7,2-4 részletes magyarázatát, amely az ő olvasói – zsidókból megtért keresztények – számára fölösleges volt; ugyanezért hagyja el az 5. versben a „korbán” kifejezést (Mk 7,11).

⁵⁸⁴ Máténál Jézus a viták korabeli szabályai szerint ellenkérdéssel válaszol, és ez valamivel erősebb támadás Mk 7,8 szövegénél.

⁵⁸⁵ Márk azt írja: Mózes; változtatásával Máté kifejezetten hangsúlyozza, hogy a 4. parancsolat áthágásáról van szó.

⁵⁸⁶ Ezzel Máté megint élesebben fogalmaz, mint Márk, aki azt írja: „[már] nem engeditek meg, hogy az illető bármit is tegyen apjáért vagy anyjáért”.

szek! Találóa ítélt rólatok Izajás, mondván: (8) »Ez a nép ajkával tisztel engem, de a szíve messze távol marad tőlem. (9) Hiábavalóa vesznek körül istentisztelettel, mert [ugyanak-kor olyan] tanításokat tanítanak, amelyek [csak] emberek rendelkezései.«⁵⁸⁷

(10) Majd magához hívta a tömeget, és ezt mondta nekik: **„Halljátok, és értsétek meg! (11) Nem az teszi tisztátalanná az embert [Isten előtt], ami bemegy a száján, hanem ami a száján kijön, az teszi tisztátalanná az embert.”**

⁵⁸⁸(12) Akkor odamentek hozzá a tanítványok, és így szóltak: „Tudod-e, hogy farizeusok megütköztek⁵⁸⁹, amikor meghallották [ezt] a beszédet?”⁵⁹⁰ (13) Ő azonban így válaszolt: „*Gyökerestül ki fognak tépni minden olyan növényt, amelyet nem mennyei Atyám ültetett.*”⁵⁹¹

⁵⁸⁷ Máté kihagyja Mk 7,13 végét: „és sok más ehhez hasonlót teszte” – joggal, mert ez az általánosító kijelentés valóban nem illik Jézushoz (ld. Mk 338), de illik Márk szövegéhez, ld. Mk 7,4b.

⁵⁸⁸ A 12-14. v. kissé ügyetlen betoldás Máté részéről, mert így a 15. versben említett „példázatot” kézenfekvő a 13. vagy 14. versre vonatkoztatni, pedig ténylegesen a 11. versre vonatkozik.

⁵⁸⁹ A *szkandalideszthtai* igét általában „eltántorul (elpártol)”-al fordítjuk, de mivel a farizeusok semmilyen módon nem voltak Jézus követői, itt talán helyesebb az ige megszokott hétköznapi értelmét alkalmazni: „megütközik, megbotránkozik”.

⁵⁹⁰ Máté itt a kultikus tisztaságra vonatkoztatja a farizeusok megütközését, de ugyanígy reagálhattak Jézus más hagyományellenes tanításaira is. A tanítványok kérdése/figyelmeztetése talán azt jelenti: „Miért kell felingerelned őket, és kitenned magad az üldöztetés veszélyének?”

⁵⁹¹ Bizonytalan, hogy Jézustól valónak tekinthetjük-e ezt a mondatot: attól függ, hogy kire/mire vonatkoztatjuk a „minden növény” kifejezést.

Ha Máté szándéka szerint *személyekre*, konkrétan a farizeusokra vonatkoztatjuk, akkor semmiképp sem származhat Jézustól. Igaz, hogy ez a szemlélet felel meg az ó- és újszövetségi hagyománynak (vö. Iz 5,1-7; Jer 45,5; Bölcs 4,3-5 – Mt 3,10.12; Lk 13,6-9), de Jézus határozottan ellentmondott ennek, ld. Mt 13,29.47.

Ha azonban a 3., 6. és 9. vers összefüggésében emberi *tanításokat*, vallási nézeteket értünk „növényeken”, akkor nagyon is lehet szó jézusi mondásról: gyökerestül ki kell tépni minden olyan felfogást, amely nem Istentől származik (még ha „Isten kertjében”, a zsidóságban nőtt is fel) – ahogyan egész tanítói működésével maga Jézus is erőteljesen gyakorolta ezt a „kitépést”. Vö. Mk 915.

(14) *Hagyjátok őket!*⁵⁹² *Vakoknak vak vezetői [ők]; de ha vak vezet világtalant, mindketten gödörbe esnek majd.*⁵⁹³ ”

(15) Péter pedig így felelt neki: „Magyarázd meg nekünk [ezt] a példázatot!” (16) Ő pedig ezt mondta: „**Még mindig**⁵⁹⁴ **értetlenek vagytok ti is?** (17) **Nem fogjátok föl, hogy ami a szájon bemegy, [csak] a gyomorba jut, és a budiba kerül?** (18) **Ami viszont kijön a szájon, az a szívből jön ki, és az tisztátalanná teszi az embert;** (19) **ugyanis a szívből jönnek elő a gonosz megfontolások, gyilkolás, házasságtörés, kurválkodás, lopás, hamis tanúskodás, istengyalázás.** (20) **Ezek [valóban] tisztátalanná teszik az embert,**⁵⁹⁵ *de az, hogy mosatlan kézzel eszik, nem teszi tisztátalanná az embert.* ”

⁵⁹⁶(21) Jézus [ezután] elment onnan, és visszavonult Tírusz és Szidon vidékére⁵⁹⁷. (22) És íme, egy kánaáni⁵⁹⁸ asszony, aki

⁵⁹² „Hagyjátok őket – hadd ütközzenek meg! Nem kell engedélyt kérnünk ellenfeleinktől! Nincs kompromisszum! Nem szabad harmonizálni a régít és az újat!” (Vö. Mk 2,19.21-22!)

⁵⁹³ Ennek a mondásnak a hitelessége is, vagy legalábbis itteni alkalmazása kissé bizonytalan, mert eredeti(bb) formájának Lk 6,39 kérdő mondatos változatát tekinthetjük, ott azonban nem a farizeusokra vonatkozik, hanem általános érvényű, s Jézus szűkebb vagy tágabb tanítványi körére irányul. De nehézség nélkül vonatkozhat a farizeusokra vagy az írástudókra is, hiszen máskor is előfordult, hogy Jézus „látáshibát” vetett ellenfelei szemére (vö. Mt 23,24; Lk 6,41-42 – Lk 202-205; Mk 338).

⁵⁹⁴ Márknál Jézus a tanítványok alapvető értetlenségéről beszél („Ti is *ennyire* értetlenek vagytok?”); Máté módosítása („*Még mindig* értetlenek vagytok ti is?”) azt sugallja, hogy a tanítványok *még* értetlenek, de Jézus tanítása most megszünteti értetlenségüket. Vö. 618. láb.

⁵⁹⁵ Ezzel a betoldással, amellyel visszatér a tisztaság *sajátos* kérdéséhez, Máté talán annak a benyomásnak akarja elejét venni, hogy a kultikus tisztaságról folytatott vita lezárása a mózesi törvény *egésze* ellen irányul.

⁵⁹⁶ 21-28. v.: ld. Mk 7,24-30 – Mk 348-360. – Máté kivételesen nem rövidíti, hanem a 22-24. v. révén bővíti Márk beszámolóját.

⁵⁹⁷ Máté kihagyja Márk szövegéből: „*aztán bement egy házba*”, s ezzel a szabadba helyezi az egész jelenetet; csak így válik reálisá az asszony Márk által nem említett kiáltozása a 22-23. versben.

⁵⁹⁸ Márk azt írja: „*görög, szír-föníciai származású*”; ezzel a változtatással Máté az Izrael és Kánaán („*a zsidóság és a pogányság*”) közötti ősi ellentétet idézi föl, és ehhez illik a 24. v. betoldása (vö. 600. láb.).

arról a határvidékről jött el, kiáltozott, és így szólt: „Könyörülj rajtam, uram, Dávid fia⁵⁹⁹! A lányom súlyosan szenved attól, hogy démon szállta meg!” (23) Ő azonban egy szóval sem felelt neki. Tanítványai [ekkor] odamentek hozzá, és kérték: „Küldd el, mert kiáltozik utánunk!” (24) Ám ő így felelt:⁶⁰⁰ „**[Isten] nem küldött máshoz, csak Izrael házának elveszett juhaihoz.**”⁶⁰¹ (25) [Az asszony] mégis odament, leborult előtte, és így szólt: „Uram, segíts rajtam!” (26) Ő azonban ezt mondta neki:⁶⁰² „*Nem helyes elvenni a gyerekek kenyerét, és a kiskutyák elé vetni.*” (27) Az [asszony] viszont ezt mondta: „Igen, uram, mert a kiskutyák is esznek az uruk asztaláról lehullott morzsákból.” (28) Akkor így felelt neki Jézus:⁶⁰³ „**Ő asszony, nagy a te bizalmad! Történjék veled úgy, ahogyan akarod!**” És meggyógyult a lánya abban az órában.

⁶⁰⁴(29) Amikor Jézus eltávozott onnan, elment a Galile-

⁵⁹⁹ Vö. 9,27 és 12,23 – 480. láb. Mivel azonban itt „pogány” asszony használja ezt a megszólítást, nem annak messiási jellegén van a hangsúly, hanem *Máté* szándéka szerint azt fejezi ki, hogy az asszony eleve elismeri Jézus Izraelre irányuló küldetését.

⁶⁰⁰ Az itt következő mondást *tartalmilag* hitelesnek tekinthetjük, hiszen Jézus kezdeti küldetés tudatát fejezi ki (magyarázatát ld. 286. és 380. láb.), *itteni* betoldása és *alkalmazása* azonban ellentmond Jézus szellemiségének (ld. Mk 356!); ezt alátámasztja, hogy Jézus „vonakodásának” oka Márknál az üldözés előli kitérés szándéka (ld. Mk 348), *Máté* viszont a pogányok előli elzárkózásával indokolja Jézus elutasító magatartását, ami ráadásul ellentmondásban áll Jézus nyitottságával a kafarnaumi pogány százados iránt (vö. Mt 8,5-13). – E mondás betoldás voltát megerősíti, hogy ha kihagyjuk, nem lesz hiányérzetünk, logikus szövegösszefüggés áll előttünk (vö. Mk 713, d. pont).

⁶⁰¹ E mondás *tartalmi* hitelességét aláhúzza három nyelvi jellegzetesség: Isten körülírása a *passivum divinum* által (ld. Mk 59), valamint az „Izrael háza” és az „elveszett juhok” kifejezés (vö. Mt 10,6).

⁶⁰² *Máté* kihagyja Márk szövegéből: „Engedd, hogy előbb a gyerekek lakjanak jól!”

⁶⁰³ *Máté* itt teljesen átalakítja Márk szövegét, de *tartalmilag* ez a megfogalmazás is hitelesnek tekinthető, vö. Mt 8,13; 9,22.29.

⁶⁰⁴ 29-31. v.: *Máté* itt kihagyja Márk beszámolóját egy süketnéma meggyógyításáról (Mk 7,31-37), helyette a 11,4-6-ra utaló összefoglaló beszámolót nyújt Jézus gyógyító tevékenységéről (vö. Mt 4, 23-25; 8,16-17; 9,35; 14,14).

ai-tenger mellé, fölment a hegyre⁶⁰⁵, és ott leült. (30) Nagy tömeg ment hozzá; bénák, nyomorékok, vakok, némák és sok más [beteg] volt velük: letették őket [Jézus] lába elé, és [ő] meggyógyította őket, (31) úgyhogy a tömeg elcsodálkozott, amikor látta, hogy némák beszélnek, nyomorékok épek [lettek], bénák járkálnak és vakok látnak, és dicsőítették Izrael Istenét.

⁶⁰⁶(32) Jézus pedig magához hívta tanítványait, és ezt mondta: „**Mélyen együttérzek a tömeggel, mert már három napja kitartanak velem, és nincs mit enniük; éhesen pedig nem akarom elbocsátani őket, nehogy kidőljenek az úton.**” (33) A tanítványok így szóltak hozzá:⁶⁰⁷ „Honnan lenne a pusztában annyi kenyereünk, hogy jóllakassunk ekkora tömeget?” (34) Erre Jézus így szólt hozzájuk: „**Mennyi kenyereitek van?**” Azok pedig ezt mondták: „Hét; és néhány halacska⁶⁰⁸.” (35) Ekkor felszólította a tömeget, hogy dőljenek le a földre, ⁶⁰⁹(36a-b-c) [aztán] fogta a hét kenyeret és a halakat, hálát adott, megtörte [a kenyereket], és odaadta a tanítványoknak, (37b) ők át is vették a széttördelt darabok bőségét, hét teli fonott kosárral, (36d) és a tömeg elé [tették]. (37a) Mindnyájan ettek, és jól is laktak, (38) pedig négyszer sok férfi evett, ⁶¹⁰az asszonyokon és gyermekeken kívül. (39) Majd miután elbocsátotta a tömeget, hajóba szállt, és elment Magadán⁶¹¹ határvidékére.

16 ⁶¹²(1) Odamentek [hozzá] a farizeusok és szadduceu-

⁶⁰⁵ Más fordítás szerint, értelemszerűen: „egy hegyre”; egyik esetben sem kell valóságos hegyre gondolnunk, a kifejezés „a kinyilatkoztatás helyét” jelképezi (vö. Mt 5,1; 17,1; 28,16).

⁶⁰⁶ 32-39. v.: ld. Mk 8,1-10 – Mk 379-391.

⁶⁰⁷ Máté átalakítja a tanítványok Márknál olvasható kérdését („Honnan lesz képes *valaki...*”), s így az általános lehetetlenségéből a *tanítványok* képtelensége lesz.

⁶⁰⁸ A halak említése ezen a ponton Máté kiegészítése, de az elbeszélés későbbi részében Márk is beszél róluk.

⁶⁰⁹ A versek sorrendjének fölcserélésére vonatkozóan ld. Mk 300!

⁶¹⁰ Ez ismét Máté kiegészítése, vö. 574. lábaj.

⁶¹¹ A „Magadán” valószínűleg Magdala megfelelője. Márk azt írja: Dalmanuta; Máté talán azért változtatta meg a nevet, mert tévesnek tartotta Márk adatát, vö. Mk 391.

⁶¹² A „jel” címszó alapján Máté összekever két különböző témát: a csodajel-követelést és annak elutasítását (1. és 4. v.), illetve a képtelenséget az idők jeleinek felismerésére (2-3. v.). Az 1. és 4. v. ma-

sok⁶¹³, [hogy] megvizsgálják őt: megkérték, hogy mutasson nekik az égből való csodajelet. (2) Ő ezt válaszolta nekik: ⁶¹⁴ („Amikor beesteledett, azt mondjátok: »Derült idő lesz, mert tűzpiros az ég!« (3) Kora reggel pedig: »Ma vihar lesz, mert tűzpiros, és [amelle] borús az ég!« Az ég arcát meg tudjátok ítélni, az időök jeleit pedig nem vagytok képesek?») (4) „[Ez a] rossz és házasságtörő nemzedék [csodajelet követel, de [Isten] nem fog [csodajelet adni neki, ⁶¹⁵hacsak nem Jónás jelét.]” Ezzel otthagyták őket, és elment.

⁶¹⁶⁽⁵⁾ Amikor a tanítványok a túlsó partra mentek, elfelejtettek kenyeret [magukkal] vinni. (6) Jézus azonban ezt mondta nekik: „**Vigyázzatok! Óvakodjatok a farizeusok és szadduceusok⁶¹⁷ kovászatól!**” (7) Ők pedig ezt fontolgatták maguk között: „Nem hoztunk [magunkkal] kenyeret!” (8) Jézus azonban észrevette, és ezt mondta: „**Mit fontolgattok magatok között, csekély bizalmúak? Hogy nincs kenyeretek? (9) Még mindig nem fogjátok föl, és nem is emlékeztek az ötször sok [ember] öt kenyérére, és hogy hány hordeszközzel kaptatok? (10) Sem a négy-szer sok [ember] hét kenyérére, és hogy hány fonott kosárral kaptatok? (11) Hogyan [lehetséges, hogy] nem fogjátok föl, hogy nem kenyerekről mondtam nektek: Óvakodjatok a farizeusok és**

gyarázatát ld. Mk 8,11-13 – Mk 392-401; Lk 11,16.29-30.32 – Lk 661-663, 665-667; Mt 12,38-41 – Mt 501-504, a 2-3. v. magyarázatát ld. Lk 12,54-56 – Lk 791-796.

⁶¹³ A „szadduceusok” Máté bővítménye Márkhoz képest; ennek oka valószínűleg az, hogy önkéntelenül összekapcsolja a Jézussal ellentétes irányzatokat. Ugyanez érvényes a 11-12. versre. (Lukács a tömegre vonatkoztatja a csodajel-követelést.)

⁶¹⁴ A zárójelbe tett két vers több régi kéziratban nincs benne.

⁶¹⁵ A „hacsak nem Jónás (próféta) jelét” Máté (és Lukács) bővítménye (Mt 12,39-ben is) Márkhoz képest, akinél az áll, hogy „semmiféle csodajelet nem kap ez a nemzedék” (8,12). Az itteni „Jónás jelére” hivatkozás azonban – ellentétben Mt 12,40-nel! – nincs ellentmondásban Márk szövegével, mivel a „jel” itt nem csodajelekre vonatkozik, hanem Jónás prédikációjára (ennek kifejtését ld. Lk 663).

⁶¹⁶ 5-12. v.: ld. Mk 8,14-21 – Mk 402-414; Lk 12,2 – Lk 705.

⁶¹⁷ Vö. 613. láb., továbbá: Márk ezen a helyen „Heródes kovászáról” beszél, de bizonytalan, hogy ez Jézustól származik-e, ld. Mk 407.

szadduceusok kovászatól!?” (12) Ekkor megértették⁶¹⁸, hogy nem azt mondta, a kenyér kovászatól óvakodjanak, hanem a farizeusok és szadduceusok tanításától.

⁶¹⁹(13) Amikor Jézus Fülöp Cézareájának területére érkezett, ezt kérdezte tanítványaitól: **„Mit mondanak az ember-
rek: ki⁶²⁰ az emberfia?”** (14) Azok ezt mondták: „Egyesek [szerint] Keresztelő János, mások [szerint] Illés, [ismét] mások [szerint] Jeremiás⁶²¹, vagy egy a próféták közül.” (15) Ő így szólt hozzájuk: **„De ti, mit mondotok [ti], ki vagyok én?”** (16) Erre Simon Péter felelt, és ezt mondta: „Te vagy a Messiás,⁶²² az élő Isten fia.”⁶²³ (17) Jézus pedig így felelt neki: „Szeren-

⁶¹⁸ Máté itt is enyhíti Márk szövegét: a tanítványok teljes értetlenségét megértéssé változtatja, vö. 575. és 594. lábja.

⁶¹⁹ 13-16.20. v.: ld. Mk 8,27-30 – Mk 423-429; Lk 9,18-21 – Lk 408-412.

⁶²⁰ Márknál és Lukácsnál így hangzik a kérdés: „...ki vagyok én?” Csak találgatni lehet, mit akart mondani Máté e változtatással; feltehetően a 16. versbeli „Isten fiával” akarta szembeállítani a szenvedő emberfiát (vö. 21. v.), ezt viszont megkérdőjelezi, hogy a 20. v. összefüggésében messiási címként kellene értelmezni az „emberfiát” (és akkor nagy kezdőbetűvel kellene írni, vö. Mk 68).

⁶²¹ Ez Máté többlete Márkhoz és Lukácshoz képest; talán azért toldotta be, mert Jeremiásnak mint Jeruzsálem pusztulását meghirdető prófétának különös jelentősége volt abban a közösségben, amelynek művét írta.

⁶²² Ez Máté bővítése; Márknál az áll: „a Messiás”, Lukácsnál: „Isten messiása”. A 26,63-ban Kaifás szinte ugyanerről a címről érdeklődik Jézustól (csak az „élő” jelző marad ki, talán azért, mert a mondat első felében Kaifás „az élő Istenre” esküszik). – Péter vallomása *Máté szándéka szerint* valószínűleg a következőket jelenti: az „emberfia” a megígért Messiás; az, akinek Isten oldalán a helye: „a fiú”; az, aki legyőzi a halált („az élő Isten fia”).

⁶²³ 17-19. v.: Ez a három vers az evangéliumok legvitatottabb helyei közé tartozik; értelmezésük nemcsak egyháztörténeti vonatkozásuk miatt okoz súlyos nehézségeket, hanem önmagukban véve is számtalan nehezen megválaszolható kérdést vetnek föl, tisztességes magyarázatukhoz könyv méretű tanulmányra lenne szükség. Ezért csupán két dologra vállalkozunk:

1) Határozottan állítjuk, hogy e három versnek a római katolikus egyház által adott hivatalos értelmezése ellentétes Jézus szemléletével, nevezetesen: e mondások nem támasztják alá sem

*csés vagy, Simon, János fia, mert nem test és vér tárta föl neked, hanem az én mennyei Atyám.*⁶²⁴ (18) *Én meg azt mondom neked: Te Péter vagy, és erre a sziklára építem majd az én gyü-*

a pápai primátust, sem az egyház hierarchikus felépítését (az utóbbi legfeljebb Antióchiai Ignác alapelveire hivatkozhat: „egy Isten, egy Krisztus, egy püspök, egy gyülekezet”). E három vers egyházi értelmezését már két egyszerű megfigyelés is cáfolja: a) Rógtön ezután Jézus sátánnak nevezi Pétert (23. v.), és ezzel maga tanúsítja, hogy „a Hádész (= az alvilág, a holtak birodalma) kapui” máris erőt vettek – ha nem is az egész egyházon, de annak alapján, a „sziklán”. b) Mt 23,8-9-ben ugyancsak Jézus eleve érvényteleníti az egyházi hierarchiát (= szent uralmat), amikor kijelenti, hogy követői *mindnyájan* testvérek.

2) Az egyes versekhez kapcsolódóan röviden összefoglaljuk – vagy csak utalunk arra –, hogy ha egyáltalán Jézustól származnak ezek a mondások, akkor hogyan érthette őket, de hangsúlyozzuk, hogy az itt leírtak többé-kevésbé csak feltételezések.

⁶²⁴ Mindenekelőtt arra kell fölfigyelnünk, hogy a görög eredetiben a mennyei Atya általi „feltárásnak” *nincsen tárgya*, vagyis maga a szöveg nem árulja el, *mit* tárt fel az Atya Péter számára (egy-két kivételt leszámítva a legjobb fordítások sem törődnek ezzel a nyelvtani ténnyel...), tehát egyáltalán nem magától értetődő, hogy Jézus messiás voltát tárta fel (azaz lehetséges, hogy eredetileg más szövegösszefüggésben hangzott el); másfelől Jézus kifejezetten tagadta a róla feltételezett messiáságot (ld. Mk 429, 760, 917), ezért képtelenség, hogy itt azt állítaná: Péternek maga Isten nyilatkoztatta ki azt. Mi lehet hát a mondat eredeti értelme?

Mt 11,25-27 // Lk 10,21-22 adhat magyarázatot: itt ugyanazzal a „feltár, leleplez, kinyilatkoztat” igével találkozunk, alanya ugyancsak az Atya – és ezúttal tárgya is van az igének: „ezeket” (ill. Lk 10,22-ben értelemszerűen: „mindent”). Az „ezek”, ill. „minden” a Jézus által hozott „új tanítás” teljességét jelöli (a részletes magyarázatot ld. Lk 565-570, vö. Mk 248), tehát ezt tárhatta föl Isten Péternek (és persze másoknak is).

Ha pedig Jézus *személyére* akarjuk vonatkoztatni a „feltárást/kinyilatkoztatást” – és az itteni szövegösszefüggésben ez a kézenfekvő –, akkor Jézus „színeváltozásának” elbeszélése adhat felvilágosítást (Mk 9,2-8 // Lk 9,28-36 // Mt 17,1-8): ott valóban nem „test és vér”, nem emberi tudás és erőfeszítés, hanem a mennyei Atya „tárta fel” (talán „természetes”, talán „intuitív-karizmatikus” módon) Péter és társai számára, hogy Jézus az ő szeretett fia, és egyedül őrá kell hallgatniuk (ld. Mk 472, vö. Mk 696!).

*lekezetemet*⁶²⁵, és a Hádész kapui nem fognak erőt venni rajta. (19) *Odaadom majd neked a Mennyek országának kulcsait, úgy-hogy amit megkötsz a földön, megkötött lesz a mennyben [is], és amit feloldasz a földön, feloldott lesz a mennyben [is].*⁶²⁶

⁶²⁵ A görög *ekklészia* szót fordítottuk „gyülekezet”-tel. Az Ószövetség görög fordításában (Septuaginta = Hetvenes) az *ekklészia* a *szünagógé* („zsinagóga”) szóval váltakozva a héber *qahal* megfelelője. A *qahal* eredetileg a Jahvéhoz „összehívott”, „kihívott” (gör. *ek-kalein*), tizenkét törzsből álló nép *összejövele*. (A helyi zsidó gyülekezetek – istentiszteleti – összejöveteli helyét mindmáig zsinagógának hívják.)

„Az én gyülekezetem” ezek szerint azt jelenti: Izraelnek a Jézus által összegyűjtött, és még összegyűjtendő része, *elvileg* azonban *egész* Izrael, hiszen szándéka szerint Jézus – szemben korának más törekvéseivel – Izrael *egészét* össze akarta gyűjteni „Isten országában” (ld. 105., 523. és 551., ill. 286., 380 és 600. láb.), és kijelentette, hogy aki nem gyűjt vele, az szétszór (Lk 11,23 – Lk 654; vö. Mk 9,39-40 – Mk 528). Ennek nem mond ellent, hogy elsősorban Izrael „elveszett juhait” akarta összegyűjteni, mert ez csak elsőbbséget jelent, nem pedig kizárólagosságot (vö. Lk 15,7.10; 19,10).

Következésképpen Jézus *nem* szánta „az ő gyülekezetét” különálló, zárt gyülekezetnek Izraelen belül – ahogyan például a kumráni közösség értelmezte önmagát –, és különösen nem Izraelen kívüli, vagy pláne Izraellel szembeni gyülekezetnek! (Szó sem lehet tehát arról, hogy Jézus Izraeltől független „egyházat”, vagy egyenesen „új vallást” akart volna alapítani!)

De miért akarhatta gyülekezetét immár egyik tanítványára építeni, hiszen önmagát tartotta Izrael összegyűjtőjének? A közvetlen szövegösszefüggés segíthet eligazodni: a 21. v. arról tájékoztat, hogy Jézus „ettől fogva” beszélt várható szenvedéséről, arról, hogy számolnia kell (ld. Mk 500) eretnekként való „idő előtti” kivégzésével. Valószínűleg átlátta ellenfelei szándékát, hogy „megverjék a pástort, és ezzel szétszórják a nyáját” (vö. Mk 14,27), és ezzel a veszéllyel szemben akarta gyülekezetének sziklaalapjává tenni Pétert (vö. Lk 22,32; Mk 16,7– Mk 1019!).

Természetesen rögtön föltehető a kérdés, hogy miért éppen a szeszélyes, indulatos, ingatag Pétert, aki később meg is tagadta őt. Alighanem egyrészt azért, mert ő volt a tanítványok között az igazi vezetői személyiség, másrészt pedig azért, mert bízhatott abban, hogy a „színeváltozáskor” szerzett tapasztalata elég lesz Péternek ahhoz, hogy betöltse „sziklaszerepét”.

⁶²⁶ Nézetünk szerint a Mt 18,18-beli, általános érvényű mondást (magyarázatát ld. 699. láb.) Máté alkalmazta/szűkítette Péterre, ahogyan a János-evangélium a Tizenkettőre (Jn 20,23).

16,20–24

(20) Akkor keményen rászólt⁶²⁷ a tanítványokra, hogy senkinek se beszéljenek arról, hogy ő a Messiás.⁶²⁸

⁶²⁹(21) Ettől fogva Jézus elkezdte megmutatni tanítványainak, hogy el kell mennie Jeruzsálembe, sokat kell szenvednie a vének, a főpapok és az írástudók által, meg kell öletnie, és a harmadik napon⁶³⁰ [újból] talpra kell állnia. (22) Erre Péter magához vonta őt, és elkezdett keményen beszélni vele, mondván: „Isten őrizzen [en ettől]”⁶³¹, uram! Semmiképp nem történik ez veled!⁶³²” (23) Ő azonban megfordult, és ezt mondta Péternek: „**Menj innen mögém, sátán! Kelepce vagy számomra**⁶³³, mert nem Isten [gondolatai] járnak a fejedben, hanem az emberekéi.”

⁶³⁴(24) Akkor Jézus ezt mondta ⁶³⁵tanítványainak: „**Ha**

⁶²⁷ Sok kódexben: „ráparancsolt”.

⁶²⁸ Az ennek megfelelő felszólítás Márknál még Jézus messiás volta ellen szól: „senkinek se beszéljenek *őróla*” (ld. Mk 429), Lukács már *kétértelművé* teszi a szöveget: „senkinek se beszéljenek *erről*” (ld. Lk 412), Máté pedig teljesen az *ellenkezőjére* fordítja Márk szövegét: „ő a Messiás”. Azt is mondhatnánk: a dogmafejlődés érdekes példájának vagyunk tanúi...

⁶²⁹ 21-23. v.: ld. Mk 8,31-33 – Mk 430-450; Lk 9,22 – Lk 413-416. – Ez az *első* szenvedésbejelentés (vö. Mk 432). Máté egyrészt lerövidíti Márk leírását (a 21. v. sokkal tömörebb, mint Mk 8,31), másrészt kibővíti azt a 22. versbeli idézettel és a 23. v. „kelepce vagy számomra” részletével.

⁶³⁰ Máté (Lukáccsal együtt) átalakítja a márki „három nap múltán”-t „harmadik napon”-ra; ld. Mk 443.

⁶³¹ A görög *hileosz szoi* kifejezést nem könnyű lefordítani, többféleképpen is lehetne: Irgalom neked! Isten legyen irgalmas hozzád! Isten irgalmas lesz hozzád! – A dolog lényege az, hogy Péter az Ószövetség „mindenható”, csodatevő Istenében reménykedik (ellentétben Jézus realizmusával, vö. Mk 450 és 882), és ezen az alapon utasítja el Jézus szenvedésének és kivégzésének lehetőségét. (Vö. Mk 15,35-36 – Mk 975-976.)

⁶³² A „Semmiképp nem történik ez veled!” fölösleges kettőzésnek tűnik, mert az Ószövetség Hetvenes fordításában a „Ne történjék ez veled!” azonos jelentésű az „Isten [legyen] irgalmas hozzád!”-dal. De az is lehetséges, hogy a „Semmiképp nem történik ez veled!” Péternek az „Isten irgalmas hozzád!”-ből levont következtetése.

⁶³³ Vö. Mk 448.

⁶³⁴ 24-28. v.: ld. Mk 8,34-9,1 – Mk 451-464; Lk 9,23-27 – Lk 417-427.

⁶³⁵ Márk: a tömegnek (tanítványaival együtt); Lukács: mindenkinek.

*valaki utánam akar jönni, tagadja meg önmagát, és vegye föl keresztgerendáját, és [úgy] kövessen engem. (25) Aki ugyanis meg akarja menteni életét, tönk्रे fogja tenni, aki viszont tönk्रेteszi életét értem⁶³⁶, meg fogja találni azt.⁶³⁷ (26) Mert mi haszna lesz az embernek abból, ha megnyeri az egész világot, de az élete kárt szenved? Vagy mit adhat majd az ember ellenértékként az életéért? (27)⁶³⁸ Mert eljön majd angyalaival⁶³⁹ az Emberfia, Atyja dicsőségében, s akkor megfizet mindenkinek cselekedetei szerint.⁶⁴⁰ (28) „Amen, mondom nektek: **Vannak olyanok az itt állók között, akik semmiképp sem ízlelik meg a halált addig, amíg meg nem látják eljönni** ⁶⁴¹országával⁶⁴² az Emberfiát.”*

17 ⁶⁴³(1) Hat nappal ezután Jézus magához vette Pétert, Jakobot és [ennek] testvérét⁶⁴⁴, Jánost, és felvitte őket egy magas hegyre, őket magukban. (2) [Ott] szemük láttára átalakult: arca

⁶³⁶ Máté ugyanúgy jár el, mint Lukács, ld. Lk 421.

⁶³⁷ Ld. Lk 17,33 – Lk 1133-1136.

⁶³⁸ Máté kihagyja Márk és Lukács szövegéből: „Aki szégyell engem és az én szavaimat e házasságtörő és bűnös nemzedék előtt, azt az Emberfia is szégyellni fogja, amikor eljön Atyja dicsőségében a szent angyalokkal”, talán azért, mert ennek a megfelelőjét már közölte a 10,32-ben.

⁶³⁹ Vö. 13,41-42.49-50.

⁶⁴⁰ Ugyanolyan apokaliptikus fenyegetőzés, mint Mk 8,38 // Lk 9,26. (Vö. Péld 24,12d.)

⁶⁴¹ Márknál itt az áll: „hogyan Isten országa eljött erőben”; ezt Lukács is átalakítja: „Isten országát”, és ezzel elhomályosítja az eredeti mondanivalót (ld. Mk 472. láb., utolsó előtti bek.), Máté azonban már határozottan az ellenkezőjére fordítja: „az országával érkező Emberfia” az apokaliptikus végítéletre utal.

⁶⁴² Az „ország” Mt 8,12-ben és 13,41-ben Izraelt jelenti (vö. Lk 757 és 779), itt azonban Isten transzcendens országával azonos (ahogyan Máté elképzelte azt).

⁶⁴³ 1-8. v.: Mk 9,2-8 – Mk 465-472; Lk 9,28-36 – Lk 429-458. – Máté szorosan követi Márk leírását, és csak néhány mozzanatban kapcsolódik Lukács saját hagyományanyagához.

⁶⁴⁴ Csak Máté említi meg, hogy János Jakab testvére volt, talán azért, mert Máté gyülekezetében kevésbé volt ismert, mint Jakab, az első vértanú a Tizenkettő köréből.

felragyogott, mint a nap⁶⁴⁵, ruhája pedig [olyan] fehér lett, mint a fény⁶⁴⁶. (3) És íme, megjelent nekik Mózes és Illés, és [együtt] beszélgettek vele⁶⁴⁷. (4) Aztán Péter szólalt fel, és azt mondta Jézusnak: „Uram⁶⁴⁸, [pont] jó, hogy itt vagyunk! Ha akarod⁶⁴⁹, csinállok⁶⁵⁰ majd itt⁶⁵¹ három sátrat, neked egyet, Mózesnek egyet és Illésnek egyet!”⁶⁵² (5) Még beszélt, amikor íme, fényes felhő árnyékolta be őket, és íme⁶⁵³, hang szólt a felhőből: „Ez az én szeretett fiam, benne gyönyörködöm.”⁶⁵⁴ Őrá hallgassatok!” (6) Amikor a tanítványok ezt meghallották, arcra borultak, és nagy félelem fogta el őket. (7)⁶⁵⁵ De Jézus odament, megérintette őket⁶⁵⁶, és ezt mondta: „*Keljetek fel, és ne féljete!*” (8) Amikor azonban felémelték szemüket, senkit sem láttak, csak egyedül Jézust.

⁶⁵⁷(9) Miközben lejöttek a hegyről, Jézus megparancsolta nekik: ⁶⁵⁸„*Senkinek se mondjátok el a látomást, amíg az Emberfia fel nem támad a halottak közül!*” (10) Aztán megkérdezték őt a tanítványok, mondván: „Miért mondják hát az írástudók, hogy

⁶⁴⁵ Márk ezt nem említi, Lukács pedig sokkal visszafogottabban fogalmaz: „arckifejezése más lett”. (Vö. Jel 1,16.)

⁶⁴⁶ Lukács hasonlót ír: „villámló fehérré vált”, Márk stílusa realiztikusabb: „nagyon fehér, amilyenre semmiféle kelmefestő a földön nem tud fehéríteni”.

⁶⁴⁷ Vö. Mk 468-469.

⁶⁴⁸ Márknál: „Rabbi!” Máté evangéliumában a tanítványok – de mások is – következetesen „Uram”-nak szólítják Jézust (vö. 310. és 1084. láb.).

⁶⁴⁹ Ezt csak Máté írja.

⁶⁵⁰ Márk és Lukács: „csinálunk”. – Péter itt is, mint Máté evangéliumában általában, a többi tanítvány erőteljes szószólója, képviselője.

⁶⁵¹ Ezt csak Máté írja.

⁶⁵² Máté kihagyja Márk és Lukács megjegyzését: „Nem tudta, mit válaszoljon / mit beszél”, valószínűleg azért, hogy ne ártson Péter jó hírének.

⁶⁵³ Egymás után kétszer: „íme”; vö. Mt 3,16-17 – vö. 33. láb.).

⁶⁵⁴ Máté szó szerint megismétli a 3,17-ben közölt „kinyilatkoztatást” (ld. 33. láb.); Márknál és Lukácsnál nem található a „benne gyönyörködöm”.

⁶⁵⁵ Ennek a versnek a tartalma csak Máté szövegében található.

⁶⁵⁶ Ahogyan a betegeteket szokta, ld. Mt 8,3.15; 9,29; 20,34.

⁶⁵⁷ 9-13. v.: ld. Mk 9,9-13 – Mk 473-480.

⁶⁵⁸ Máté közvetlenül Jézus ajkára adja Márk beszámolóját.

előbb el kell jönnie Illésnek?” (11) Ő pedig így felelt: „*Illés eljön ugyan, és helyreállít mindent,*⁶⁵⁹ (12) *[én] azonban [azt] mondom nektek, hogy Illés már eljött, de nem ismerték fel, hanem azt csinálták vele, amit csak akartak. Így fog szenvedni tőlük az Emberfia is.*” (13) Ekkor a tanítványok megértették, hogy Keresztelő Jánosról beszélt nekik.⁶⁶⁰

⁶⁶¹(14) Amikor megérkeztek a tömeghez,⁶⁶² odament hozzá egy ember, térdre borult előtte, és így szólt: (15) „Uram, könyörülj a fiamon, mert holdkóros és rosszul van, ugyanis sokszor esik tűzbe, és sokszor vízbe. (16) Elhoztam tanítványaidhoz, de nem voltak képesek meggyógyítani.” (17) Jézus pedig így válaszolt: „*Ó, [ti Istenbe vetett] bizalom nélküli és elfajult*⁶⁶³ *nemzedék [vagytok]! Hát meddig legyenek még veletek? Hát meddig viseljétek el titeket? Hozzátok ide!*” (18) Aztán Jézus keményen rászólt a démonra, az kiment belőle, és attól az órától fogva meggyógyult a gyermek. (19) Akkor odamentek a tanítványok Jézushoz magukban, és ezt mondták: „Mi miért nem voltunk képesek kiűzni?” (20) Ő pedig ezt mondta nekik: „*Csekély bizalmatok miatt. Mert bizony, mondom nektek: Ha [csak akkora] [Istenbe vetett] bizalmatok lenne, mint a mustármag, [akkor] azt mondanátok ennek a hegynek: »Menj innen oda!«, és odamenne.*⁶⁶⁴ *És semmi sem lenne lehetetlen nektek.*⁶⁶⁵ (21)⁶⁶⁶ *(Ez a fajta nem megy ki, csak imádság és böjtölés révén.)*”

⁶⁵⁹ A mondat Márknál olvasható folytatását Máté rövidítve közli a 12. v. végén.

⁶⁶⁰ Vö. Mt 11,14 és Lk 458.

⁶⁶¹ 14-21. v.: ld. Mk 9,14-29 – Mk 481-496; Lk 9,37-43 – Lk 460-469. – Máté szélsőségesen lerövidítve közli Márk beszámolóját, és szövege részben annyira hasonlít Lukácséra, hogy ez nem lehet véletlen: lehetséges, hogy neki és Lukácsnak is a kánoni Márk-szövegtől eltérő Márk-változat állt rendelkezésére. De az is lehet, hogy egy mindhármuk számára közös „eredeti szöveget” Márk bővített ki.

⁶⁶² Máté (és Lukács) egyáltalán nem említi meg az írástudók és a tanítványok vitáját (Mk 9,14).

⁶⁶³ Vö. Lk 464.

⁶⁶⁴ Ld. Mk 11,22-24 – Mk 665-669; Lk 17,6 – Lk 1100-1102.

⁶⁶⁵ Vö. Mk 489!

⁶⁶⁶ Ez a vers nincs benne a legrégebb kéziratokban; Márknál megvan, Lukács nem közli.

⁶⁶⁷(22) Amikor összegyűltek Galileában, Jézus ezt mondta nekik: „**Az emberfiának számolnia kell azzal, hogy [Isten] emberek kezének szolgáltatja ki,** ⁽²³⁾ és meg fogják ölni, de a harmadik napon [újból] talpra fog állni.” Erre nagyon elszomorodtak.⁶⁶⁸

⁶⁶⁹(24) Amikor pedig Kafarnaumba érkeztek, odamentek Péterhez a templomadó⁶⁷⁰ beszédői, és azt mondták: „A ti mesteretek⁶⁷¹ nem fizeti a templomadót?”⁶⁷² (25) Ő így szólt: „De igen.”⁶⁷³ Amikor azonban hazaért, Jézus megelőzte őt, és így szólt: „**Mit gondolsz, Simon? A földi királyok kiktől szednek vámot vagy adót? Fiaiktól, vagy az idegenektől?**”⁶⁷⁴ (26) Amikor pedig Péter azt mondta: „Az idegenektől”, Jézus így szólt hozzá:

⁶⁶⁷ 22-23. v.: ld. Mk 9,30-32 – Mk 497-503; Lk 9,44-45 – Lk 470-479. – Ez a *második* szenvedésbejelentés (vö. Mk 432). Vö. Mk 840.

⁶⁶⁸ Máté ismét kíméli a tanítványok becsületét (vö. Lk 9,45!), Márk ugyanis azt írja: „Nem értették meg ezt a beszédet, viszont féltek megkérdezni őt.”

⁶⁶⁹ 24-27. v.: Ez a történet csak Máté evangéliumában van meg.

⁶⁷⁰ A görög szöveg a templomadó pénzértékét nevezi meg (többes számban): *didrachma* (kettős drachma = fél *sékel*): minden 20 év fölötti izraelita férfinak ennyi templomadót kellett fizetnie évente (2Móz 30,13-14); mindenkitől a lakhelyén szedték be.

⁶⁷¹ Szó szerint: tanítótok.

⁶⁷² Papok, s olykor rabbik is elvárták, hogy nekik ne kelljen templomadót fizetniük. Az adószedők nyilván igenlő választ várnak kérdésükre, de mivel „tanítónak”, rabbinak nevezik Jézust, úgy tűnik, számolnak azzal a lehetőséggel, hogy más rabbikhoz hasonlóan Jézus is igényli az adómentességet.

⁶⁷³ Nem derül ki, hogy Péter mire alapozza határozott igenlő válaszát. A több létező feltételezés közül talán ez a legkézenfekvőbb: Jézus, Péter és a többi tanítvány együtt volt, amikor az adószedők Jézustól is kérték az adót, Jézus azonban nem fizette meg. Erre az adószedők Péterhez fordultak kérdésükkel: „A ti mesteretek nem fizeti a templomadót?” Mire Péter enyhíteni akarta a várható konfliktust (vö. előző lábj.), és azt mondta: „De igen”, úgy értve, hogy majd meg fogja fizetni. – Otthon aztán Jézus megindokolta neki elvi adómentegadását.

⁶⁷⁴ A „fiak” ez esetben nem átvitt értelemben (vö. Lk 11,19 – Lk 646), hanem szó szerint értendő, azaz a királyfikat (hercegeket) jelöli, az „idegenek” pedig a királyok uralmának alávetett embereket.

„Akkor tehát a fiak szabadok!”⁶⁷⁵ (27) De hogy ne adjunk okot nekik a megütközésre, menj ki a tóra, vedd ki a horgot, és húzd ki az első halat, amelyik ráakad! Ha felnyitod a száját, találsz benne egy ezüstpénzt⁶⁷⁶; azt fogd, és add oda nekik értem és érted!”⁶⁷⁷

⁶⁷⁵ Jézus szerint a templomhoz fűződő viszonyt (is) az Istenhez fűződő viszonyoknak kell meghatározni (vö. Mk 580, 2b-c pont, 657 és 777!), az pedig, ha helyes, nem hatalomra és jogra épülő, hideg uralmi viszony, mint a földi uralkodók és alattvalóik között. Csak egy világi módon felfogott „Isten országában” lenne helyénvaló a templomadó (avagy „egyházi adó”). Isten azonban (a „mennyei király”, vö. Mt 18,23; 22,2.11; 25,34) Atyánk, s az apák nem adóztatják meg fiaikat. Ez a családiasság végét jelentené. A fiak szabadok. (Ez nem azt jelenti, hogy minden kötelezettségtől szabadok, hanem csak azt, hogy nem kényszerből, hanem *önkéntesen* járulnak hozzá – lehetőségeik szerint – a családi vagyonszösséghez, vö. Mk 10,28-30 – Mk 600-601). Idézett kijelentésével tehát Jézus *elvből tagadja a templomadót*, ami természetesen léteben fenyeget minden templomi rendszert, hiszen azzal a következménnyel jár, hogy már nem a templomból élő papság (vö. Mk 12,40 – Mk 765a-b pont és 772), hanem a hívők lelkiismerete határozza meg, hogy *önkéntes* adományaikkal a szűkséget szenvedőkön akarnak-e segíteni, vagy fenn akarnak tartani egy lelki hatalmi rendszert.

⁶⁷⁶ A görög szöveg a pénz értékét jelöli meg: *sztatér*; 1 sztatér = 2 didrachma, azaz két ember templomadójának összege.

⁶⁷⁷ A 27. versben leírt csodatörténet hiteltelenségét már enyhén szólva furcsa volta is mutatja, ámbár az is lehet, hogy eredetileg nem csodatörténet volt – azaz nem tartalmazta a „Ha felnyitod a száját” kifejezést, a „Találsz benne egy ezüstpénzt” pedig azt jelentette, hogy a kifogott és aztán eladott hal majd meghozza a templomadó értékét –, és a „Ha felnyitod a száját” kifejezés betoldásával csak később csináltak belőle természeti csodát.

De ha eltekintünk a csodás mozzanattól, akkor sem tekinthetjük hitelesnek Jézus felszólítását, mert az, hogy a botránykeltéstől való félelmében Jézus visszavonja merész döntését, amelyet az imént igazolt Istenhez fűződő újfajta viszonyával, tökéletesen ellentmond prófétai fellépésének (vö. Mt 15,12-14a – Mt 591 és Lk 6,46-47ab.49 – Lk 211).

Viszont a templomadóra mondott elvi „nem”-et taktikázásból gyakorlati „igen”-né változtatni, ez alighanem nagyon is megfelelő bizonyos zsidókeresztény csoportoknak, amelyek nem akarták megbotránykoztatni zsidó környezetüket. Megerősíti ezt az állításunkat, hogy hasonló motivációból hasonló változtatást hajtottak végre egy másik jézusi mondáson is, és a „nem böjtöléstől” (Mk 2,19) visszatértek az „újból böjtöléshez” (Mk 2,20 – Mk 88).

18 ⁶⁷⁸⁽¹⁾⁶⁷⁹ Abban az órában a tanítványok odamentek Jézushoz, és így szóltak: „Vajon ki a legnagyobb a Mennyek országában^{680?}” (2) Erre [ő] odahívott egy kisgyereket, odaállította közéjük, (3)⁶⁸¹ és ezt mondta: „**Amen, mondom nektek, ha meg nem tértek⁶⁸², és olyanokká nem váltok, mint a kisgyerekek, semmiképp nem mentek be a Mennyek országába.** (4) *Aki tehát olyan kicsivé⁶⁸³ teszi magát, ⁶⁸⁴ mint ez a kisgyerek, az a legnagyobb a*

⁶⁷⁸ Jézus „gyermekség-mondásai” ha nem is bonyolultak, de rendkívül összetettek, sokrétűek; mondanivalójuk alapján öt csoportba lehet sorolni őket (vö. Mk 514, utolsó bek.): a) Jézus a társadalmilag kicsikkel azonosul; b) Isten országa a társadalmilag kicsik számára van; c) az Isten országába belépés feltétele a társadalmi kicsiség; d) a társadalmi kicsiség Isten országabeli nagyságot jelent; e) Isten országát gyermekként kell fogadni. – Nem vehetjük rossz néven Mátétól, ha „összekeveri” a különböző mondanivalójú mondásokat: itt az első öt versben három különböző jelentésű mondást fűz össze. Még tovább *bonyolítja* a helyzetet és nehezíti a megértést, hogy Máténál a 4. v. mondása válaszul a tanítványok 1. versbeli kérdésére, Márk viszont – helytelenül! – az 5. v. mondását kapcsolja az 1-2. v. (// Mk 9,33-34) problematikájához.

⁶⁷⁹ 1-2. és 4. v.: ld. Lk 9,48c – Lk 486. – Itt a 678. láb. d) pontjának jelentésével van dolgunk: a társadalmi kicsiség Isten országabeli nagyságot jelent.

⁶⁸⁰ Mk 9,34 és Lk 9,46 alapján a kérdésnek egyértelműen így kellene hangzania: „Vajon ki a legnagyobb *közöttünk?*” Máté valószínűleg azért változtatta meg, mert nem akarta rossz színben feltüntetni a tanítványokat.

⁶⁸¹ 3. v.: ld. Mk 10,15 – Mk 580, 1. pont; Lk 18,17. – Itt a 678. láb. c) pontjának jelentésével van dolgunk: az Isten országába belépés feltétele a társadalmi kicsiség, de ez a mondás bizonyos értelemben „pontostítja” Mk 10,15 tartalmát: a társadalom alján elhelyezkedés nem egyszerűen adottság kérdése, illetve az oda tartozás nem jelenti automatikusan a bejutást Isten országába, hanem *ez csak akkor* következik be, ha valaki „megtér”, azaz *tudatosan választja* ezt a élethelyzetet!

⁶⁸² Itt nem a *metanoein* ige áll az eredetiben, hanem a *sztrephein*, amely még pontosabban tükrözi a héber *súb* ige elsődleges jelentését: megfordul (vö. Mk 23).

⁶⁸³ Szó szerint: alacsonnyá – a társadalmi alacsonyság értelmében.

⁶⁸⁴ A mondás úgy kezdődik, mintha az Isten országába belépés feltételéről lenne szó, de ez újabb „összekeverés” Máté részéről, tehát téves, és egyúttal megtévesztő; *helyesen így hangzana*: „aki mindannyiottok között a legkisebb” (vö. Lk 9,48c).

Mennyek országában. (5)⁶⁸⁵ *És ha valaki az én kedvemért befogad egy ilyen kisgyereket, engem fogad be.*”

⁶⁸⁶(6) *„Ha valaki [csak] egyet [is] eltántorít [Isten útjától] ezek közül a kicsik közül, akik bíznak bennem⁶⁸⁷, annak hasznosabb [lenne], ha malomkövet akasztanának a nyakába, és a tenger mélyére süllyesztenék.* (7) *Jaj a világnak az [Isten útjától való] eltántorítások miatt!⁶⁸⁸ Mert szükségszerű [ugyan], hogy [ilyen] eltántorítások bekövetkezzenek, mégis jaj annak az embernek, aki által az eltántorítás történik.*”

⁶⁸⁹(8) *„Ha csapdába ejt a kezed vagy a lábad, vágd le, és dobd el magadtól! Jobb neked csonkán vagy sántítva életben maradni, mint ha mindkét kezed vagy mindkét lábad birtokában az örök tűzre vetnek!* (9) *És ha a szemed ejt csapdába, vágd ki, és dobd el magadtól! Jobb neked fél szemmel életben maradnod, mint ha mindkét szemed birtokában a tüzes gehennába vetnek!*”

(10) *„Vigyázatok, hogy a kicsik közül egyet se vessetek meg; mondom nektek ugyanis, hogy angyalaik a mennyben mindenkor látják mennyei Atyám arcát!⁶⁹⁰”⁶⁹¹* (11) *(„Mert az*

⁶⁸⁵ 5. v.: ld. Mk 9,33-34.36-37a – Mk 505-508, 512-514; Lk 9,46-48a – Lk 482. – Itt a 678. láb. a) pontjának jelentésével van dolgunk: Jézus a társadalmilag kicsikkel azonosul.

⁶⁸⁶ 6-7. v.: ld. Mk 9,42 – Mk 531-533; Lk 17,1-2 – Lk 1084-1086.

⁶⁸⁷ Márknál: „Istenben”; nehéz eldönteni, melyik az eredeti; mindkettő helyes lehet, de mégis inkább Márk változatát kell elsődlegesen tekintenünk, mert az általános érvényű: az Istenbe vetett bizalmat nem köti össze Jézus személyével (vö. Mk 457 // Mt 636, Lk 421; Mk 530).

⁶⁸⁸ Az effajta *általánosítás* idegen Jézustól, és logikátlan is ezen a helyen, hiszen a folytatásban világos, hogy *konkrétan* kiknek szól a „jaj”. Ráadásul e betoldás kihagyásával „varratmentes” szöveget kapunk (vö. Mk 713, d. pont).

⁶⁸⁹ 8-9. v.: ld. Mk 9,43-48 – Mk 534-539.

⁶⁹⁰ Azaz: állandóan Isten jelenlétében tartózkodnak.

⁶⁹¹ Ennek a mondásnak kettős üzenete van: egyrészt ugyanaz, mint a 4. versnek: Isten számára különösen értékesek, fontosak a „kicsik”, a társadalmi ranglétra alján állók (azzal a pontosítással, amit Mk 10,14 – Mk 574 tartalmaz); másrészt figyelmeztetés, hogy meg ne vessük a társadalom kicsinyeit.

E mondás eredetileg azoknak az öntudatos „jámboroknak” (el-sősorban farizeusoknak) szólt, akik magas talpazatukról megvetően

emberfia azért jött el, hogy megmentse az elveszett[ek]et.”)⁶⁹²

⁶⁹³(12) „**Mit gondoltok? Ha egy embernek száz juha van, s közülük egy eltévelyeg, nemde otthagyja a kilencvenkilencet a hegyeken, és elmegy, hogy megkeresse [azt, amelyik] eltévelygett?** (13) És ha úgy adódik, hogy megtalálja, ámen, mondom nektek, jobban örül neki, mint a kilencvenkilencnek, amely nem tévelygett el.”⁶⁹⁴ (14)⁶⁹⁵ Ugyanígy mennyei Atyátok sem akarja, hogy [csak] egy [is] elvesszen a kicsik közül.”

lenézték a „kicsiket”, a teológiailag műveletlen és a törvényt hajszálpontosan meg nem tartó „kicsiket”, „a föld népét” (*am ha arec*), vö. pl. Mk 2,23-24; 7,1-5; Lk 15,1-2; 18,9-14; Jn 7,49.

⁶⁹² Ez a vers nincs benne a legrégebb kéziratokban; magyarázatát ld. Lk 19,10 – Lk 1242.

⁶⁹³ 12-13. v.: Ennek a példázatnak az eredeti helye, formája és mondani-valója Lk 15,3-7-ben olvasható, és Mt 18,4 // Lk 9,48c-vel cseng egybe; itt a 6. és 10. v. figyelmeztetését hivatott nyomatékosítani (Lukácsnál megtérő bűnösökre vonatkozik, Máténál a Jézusban bízó „kicsikre”).

⁶⁹⁴ Az előző lábjegyzetben említett „keveredésből” adódóan Máté egybemossa az elveszett juhát megtaláló pásztor örömét (Lk 15,5-6) és a megtérő bűnösnek örvendező Isten örömét (Lk 15,7). – Az „ámen, mondom nektek” már formailag is hiteltelenné teszi ezt a mondatot, mert a magyarázatot beleviszi a példázat által használt képbe (vö. Lk 954; hasonló eset: Mk 539, utolsó bek.). Ez a következő versre is vonatkozik.

⁶⁹⁵ Ez a vers *ebben az összefüggésben* Máténak a 12-13. v. példázatahoz fűzött, oktató szándékú magyarázata (ezért szedtük csupán dőlt betűvel), de *tartalma* hitelesen jézusi, vö. fönt, 6. és 10. v.!

⁶⁹⁶ A 15-17. v. a Máté által szem előtt tartott zsidókeresztény gyülekezet „közösségi szabályzatának” része, mindenestül az *Ószövetség* (3Móz 19,17-18: „Ne légy haragtartó a népedhez tartozókkal szemben”; 5Móz 19,15), illetve *Kumrán* (I QS V,25-VI,1) szellemét és előírásait tükrözi. Lényege: mivel Isten (Jahve) szent (*kados* = elkülönített), ezért az ő népének is „szentnek”, „tisztának” kell lennie; aki bűnös viselkedésével megrontja ezt a szentséget, tisztaságot, és a figyelmeztetés nyomán sem hajlandó megjavulni, az a pogányhoz és a vámoshoz hasonlóan nem tartozhat a közösséghez: ki kell zárni onnan (vö. 523. láb., 1. bek.!). Ez nyilvánvalóan szöges ellentmondásban áll Jézus felfogásával, amelyet többek között a búza és a konkoly példázatában fogalmazott meg (ld. ismét 523. láb.)

Mindazonáltal – nem feledve az imént mondottakat – *lehetne* jézusi módon is érteni ezeket a sorokat, mégpedig pedagógiai útmutatásként ahhoz, hogyan kell kezelni a közösségben megjelenő bűnös viselkedést; a

⁶⁹⁶(15)⁶⁹⁷ „**Ha testvéred bűnt követ el⁶⁹⁸, menj el, fedd meg őt négy szemközt!** Ha hallgat rád, megnyerted testvéredet. (16) *Ha azonban nem hallgat rád, vigyél magaddal még egyet vagy kettőt, hogy két vagy három tanú szava döntsön el minden ügyet.* (17) *Ha megtagadja, hogy hallgasson rájuk, mondd meg a gyülekezetnek, ha pedig a gyülekezetre sem hallgat, legyen számodra olyan, mint a pogány és a vámos!*”

(18) „**Amen, mondom nektek, amit megkötök a földön, megkötött lesz a mennyben [is], és amit feloldotok a földön, feloldott lesz a mennyben [is].**”⁶⁹⁹

három fokozat megtartása megfelel minden lélektani és erkölcsi követelménynek, csupán az utolsó mozzanatot kell a fentiektől eltérően, Jézus példája szerint értelmezni. Ekkor a „legyen számodra olyan, mint a pogány és a vámos” azt jelenti: a „bűnös”, és ráadásul „megátalkodott” testvért fokozottan kell szeretni – ahogyan Jézus is különös szeretetet tanúsított a vámosok iránt (ld. Mk 2,14.15; Lk 7,34; 18,10-14; 19,5.9-10), és ahogyan a pogányoktól sem vonta meg gyógyító szeretetét (Mk 5,1-20; 7,24-30; Lk 7,1-10), noha küldetésstudata Izraelhez kötötte (Mt 15,24).

⁶⁹⁷ A 15. v. önmagában véve hiteles: a Lk 17,3b kissé másképp fogalmazott változata, magyarázatát ld. Lk 1089-1091.

⁶⁹⁸ Bár több kódex – valószínűleg a 21. vershez igazodva – betoldja: „ellened”, de tévesen, mert itt nem a saját személyünk megsértéséről, és ezért a megbocsátás erkölcsi köteletségéről van szó (ez a 21-22. v. és a hozzá kapcsolódó példabeszéd témája lesz), hanem a közösség felügyeletének és „tisztán tartásának” szociális köteletségéről (a 696. láb. értelmében).

⁶⁹⁹ Ha ezt a gyülekezet egészére vonatkozó mondást – amelyet Máté önállóan Péterre is alkalmazott (16,19), a János-evangélium pedig a Tizenkettőre szűkített (20,23) – hatalmi-jogi felhatalmazásként fogjuk fel, ahogyan Máté is értelmezte a maga „közösségi szabályzata” keretében, és ahogyan a katolikus egyház alkalmazza a hierarchiára, akkor természetesen Jézustól idegennek kell minősítenünk – különös tekintettel arra, hogy Isten nyilvánvalóan nem azonosul automatikusan az őrá hivatkozó hívők döntéseivel (vö. Lk 10,16 – Lk 558!).

Ha azonban önmagában nézzük ezt a mondást, és Jézus tanításának egészében helyezzük el, illetve annak szellemében értelmezzük, akkor hitelesnek kell minősítenünk, hiszen lényegileg ugyanazt tartalmazza, amit a Miatyánk (Mt 6,12 – 219. láb.) és annak „kommentárja” (Mt 6,14-15 // Mk 11,25-26 – ld. Mk 670-675): Isten aszerint engedi el tartozásainkat, oldoz fel vagy köt meg minket, hogy mi miként oldozzuk fel vagy kötjük meg ellenünk vétkező embertársainkat (vö. még Mt 5,23-24 és 25,40!).

(19) „*Továbbá mondom nektek, hogy ha közületek ketten a földön egyetértésre jutnak bármilyen dologban, amit kérnek, mennyei Atyám megadja nekik.*”⁷⁰⁰

(20) „*Mert*⁷⁰¹ *ahol ketten vagy hárman az én nevemben*⁷⁰² *gyűlnek össze*⁷⁰³, *ott vagyok közöttük.*”⁷⁰⁴

⁷⁰⁰ E mondás helyes értelmezéséhez két dolgot kell előzetesen tudatosítanunk: a) Jézus sosem ígérte meg, hogy *tetszőlegesen* bármit kérhetünk Istentől, és megadja nekünk, hanem csak azt, amire szükségünk van (Mt 6,32; Lk 11,5-8) és ami jó, azaz a javunkra van (Mt 7,11; Lk 11,9-13), és ezeket is csak akkor, ha bizalommal kérjük Istent, és előzetesen megbocsátunk embertársainknak (Mk 11,24-25). b) Ha két (vagy több) imádkozó ember eleve ugyanarra a célra törekszik, akkor főleg az effajta figyelmeztetés; csak akkor helyénvaló, ha ellenségessé vált, vagy legalábbis vitázó, eltérő akaratú testvérek külön-külön fordulnak Istenhez, és egyik a másik ellenében szeretné igénybe venni Isten segítségét – ahogyan sok zsolnártban az imádkozó teljesen magától értetődően kéri Isten segítségét az ellenségével szemben, vagy ahogyan Jézus kérte valaki egy örökösödési vitában, hogy álljon melléje testvére ellenében (Lk 12,13). Ilyen esetekben vetődik fel a kérdés: Melyiküket hallgassa meg Isten?

Jézus a „hegyi beszédben” figyelmeztetett, hogy eleve ne ellenségeink ellenében, hanem *értük* kérjük Istent (Mt 5,44)! Hasonlóképpen beszél itt is: Ha közületek ketten – bármilyen vitás ügyben kéri is Isten pártfogását – eljutnak az alapvető megegyezésre, összhangra (a görögben a *szümphónein* ige áll, vö. „szimfónia”), azaz jót akarnak egymásnak, akkor Isten megadja nekik, amit kérnek, s amire valóban szükségük van, vagyis a konfliktus megoldását, a békét.

⁷⁰¹ Ezt a mondást csak Máté kapcsolta mintegy indoklásként az előzőhöz, valójában független attól, hiszen más a témája, és más az alanya is: ennek Jézus, annak az Atya.

⁷⁰² „Az én nevemben” jelentése itt: velem azonosulva, az én szellememben, az én elveimnek, tanításomnak megfelelően (további jelentései: rám való tekintettel, miattam, az én megbízásomból).

⁷⁰³ A görögben itt a *szünagein* ige áll, ebből származik a *szünagógé*, amelynek megfelelője az *ekklészia*, gyülekezet (vö. 625. láb., 1. bek.). Ezért ezt a mondást összefüggésbe hozhatjuk Jézus missziós szándékával és tevékenységével is, ld. 625. láb., 2. bek.

⁷⁰⁴ E szavakat Jézus valószínűleg válaszként fogalmazta meg a tanítványok aggódoó kérdésére (vö. Mt 16,21-22): „Mi lesz velünk, ha Jeruzsálemben kivégeznek téged?”

Jézus biztos volt abban, hogy ha megölik is, Isten hamarosan feltámasztja őt (mint mindenki mást; ld. Mk 8,31), persze nem erre

⁷⁰⁵(21) Akkor Péter odament, és ezt mondta neki: „Uram, ha testvérem vétkezik ellenem, hányszor bocsássak meg neki? Akár hétszer is?”⁷⁰⁶ (22) Jézus ezt mondta neki: „*Nem azt mondom neked, hogy akár hétszer is, hanem azt, hogy akár hetven-szer hétszer*”⁷⁰⁷ is.”⁷⁰⁸

⁷⁰⁹(23) „*Ezért úgy áll a dolog a Mennyek országával, mint azzal a királlyal, aki számadást akart tartani szolgálóival*”⁷¹⁰. (24) *Amikor megkezdte az elszámoltatást, odavitték*⁷¹¹ hozzá

a földi életre: akkor már „Isten oldalán” lesz jelen továbbra is tanítványai számára. Tehát ne a holtak között keressék, ne is az ég felhőiben (ahogyan az ApCsel 1,9-11 szemléli őt), mintha messze távol lenne. Csak két dologra kell ügyelniük: nem szabad szétfutniuk, hanem *össze kell gyűlniük*, újból és újból, mégpedig „az ő nevében”, vagyis *az ő szellemében*. Akkor jelenvaló lesz számukra – mindig (vö. Mt 28,20b), bármilyen kevesen legyenek is, esetleg csak ketten vagy hárman. (Konkrétabban is megfogalmazta ezt a gondolatot az utolsó vacsorán: „Ezt tegyétek... az én emlékezetemre”; vö. Mk 859, 6. bek.)

⁷⁰⁵ 21-22. v.: ld. Lk 17,4 – Lk 1093-1096.

⁷⁰⁶ A korabeli zsidó felfogás szerint Isten kétszer-háromszor bocsátja meg ugyanazt a bűnt az embernek; ebből – azon az alapon, hogy az embernek Istent kell utánoznia tetteiben – arra lehet következtetni, hogy ugyanez érvényes az emberre is embertársával kapcsolatban. Így aztán Péter valószínűleg meg volt győződve arról, hogy valami rendkívülit javasol, amikor hétszeres megbocsátásra tesz javaslatot.

⁷⁰⁷ Más fordításban: hetvenhétszer; mindkét fordítás a korlátlan-ságot fejezi ki.

⁷⁰⁸ Jézus válasza nem igényel különösebb magyarázatot: a korlátlan megbocsátást hirdeti – mert ő annak az Istennek a képviselője, aki korlátlanul megbocsát (vö. Mt 5,38-41.43-45; Lk 6,32-36), ahogyan mellékesen ezt is szemlélteti a most következő példabeszéd.

⁷⁰⁹ 23-33. v.: Ez a példabeszéd egyike annak a négynek, amely egészen különleges módon hangsúlyozza *Isten* végtelen jóságát és irgalmasságát (a másik három: Mk 12,1-6; Mt 20,1-15; Lk 15,11-32), de ugyanilyen jelentős – fő mondanivalójaként – a korlátlan *emberi* megbocsátást hirdető üzenete.

⁷¹⁰ Szó szerint: rabszolgáival. – E szolgálkon helytartókat kell érteni, vagyis a legfőbb hivatalnokokat, akik egész provinciákat kormányoztak, és a királyhoz viszonyítva rabszolgákhoz hasonlítottak.

⁷¹¹ A kifejezés arra utal, hogy a fogdából vitték oda.

[egyet, aki] tízezer talentummal⁷¹² volt adósa. (25) Mivel nem volt miből megfizetnie, az úr⁷¹³ megparancsolta, hogy adják el őt, feleségét, gyerekeit és mindenét, amije van, és [így] fizessék vissza [tartozását].⁷¹⁴ (26) A szolga [a földre] vetette hát magát, leborult előtte, és így szólt: »Légy türelmes hozzám, és mindent megfizetek neked!«⁷¹⁵ (27) Az úr szíve megesett⁷¹⁶ ezen a szolgán, elbocsátotta, és adósságát is elengedte.⁷¹⁷ (28) Amikor azonban ez a szolga kiment, találkozott egyik szolgatársával, aki [csak]⁷¹⁸ száz dénárral⁷¹⁹ tartozott neki; megragadta, fojtogatta, és így szólt: »Fizess meg, amivel tartozol!« (29) Szolgatársa ekkor a [földre] vetette magát, és így kérlelte: »Légy türelmes hozzám, és megfizetek neked!«⁷²⁰ (30) De az nem akarta, hanem elment, börtönbe vettette őt, amíg meg nem fizeti tartozását. (31) Amikor szolgatársai⁷²¹ meglátták a történeteket, nagyon elszomorodtak,

⁷¹² Egy talentum 6000 dénárral egyenlő (1 dénár = egy munkás egy napi bére). Tízezer talentum szinte lehetetlenül nagy összeg, a határtalan eladósodás jelképe: tízezerszer hateraz munkanapi bér. (Az egész előázsiai térségben tízezer volt a legnagyobb szám, s a talentum a legnagyobb pénzegység, amellyel számoltak.) Nagy Heródes éves bevétele 900 talentum volt, Galilea Péreáival együtt 200 talentum adóbevétel jelentett Kr. e. 4-ben. – Lehetséges, hogy eredetileg kisebb szám állt itt, de az is, hogy Jézus Isten végtelen jóságát akarta kifejezni vele.

⁷¹³ A „király” helyett az „úr” megnevezés használata itt és a továbbiakban azt valószínűsíti, hogy az eredeti példabeszédet kissé átdolgozták.

⁷¹⁴ Ennek az intézkedésnek csak akkor van értelme, ha a tízezer talentum helyén eredetileg sokkal kisebb összeg állt, mert a tízezer talentumot semmilyen adórszolgátság révén nem lehetett törleszteni.

⁷¹⁵ A félelem és a szükség szülte ígéret, hiszen a szolga olyasmit ígér, amit semmiképp nem tud teljesíteni. Helyzete reménytelen.

⁷¹⁶ Vö. Mk 289. – Ld. Lk 15,20!

⁷¹⁷ Vö. Lk 7,41-42a – Lk 301!

⁷¹⁸ A „csak” gyakori kihagyása hebraizmus. Vö. pl. Mt 5,19.46; 11,13; 18,6; Mk 9,2.42; 14,51; Lk 6,33.34; 7,7; 12,41; 17,10 (Lk 1109).

⁷¹⁹ A neki elengedett tízezer talentum hatszázezred részével.

⁷²⁰ Ez szó szerint azonos a gonosz szolga 26. versbeli könyörgésével és ígéretével (csak hiányzik belőle a „mindent”); a jelentős különbség azonban az, hogy itt teljesíthető ígéretről van szó.

⁷²¹ Magas rangú hivatalnokok, vö. 710. láb.

elmentek, és jelentették uruknak mindazt, ami történt. (32) *Akkor magához hívatta őt az ura, és így szólt: »Gonosz szolga, azt az egész tartozást elengedtem neked, mivel kérleltél engem.* (33) *Nem kellett volna-e neked is megkönyörölnöd⁷²² szolgatársadon, ahogyan én is megkönyörültem rajtad?«⁷²³ (34)⁷²⁴ [Ekkor] megharagudott rá az ura, és átadta őt a hóhérségdeknek⁷²⁵, amíg meg nem fizeti neki egész tartozását⁷²⁶.* (35)⁷²⁷ *Igy tesz majd*

⁷²² A 27. verssel alkotott szövegösszefüggés alapján a „megkönyörülés” a „szív megesésének” következménye, s az adósság elengedését jelenti.

⁷²³ Ez az utolsó mondat tartalmazza a példabeszéd csattanóját, egyszerű és világos *mondanivalóját*: Amilyen végtelenül megbocsátó Isten az emberrel szemben, olyan végtelenül megbocsátónak kell lennie az embernek embertársával szemben (vö. Lk 15,32: „vigadnod és örülnöd kellene...”). Ahol ez megtörténik, ott Isten országa valósul meg. (Vö. 523. láb., utolsó bek.)

⁷²⁴ Ez a vers már semmiképp nem tartozhatott bele Jézus eredeti példabeszédébe, mert ellentmondásban van a 27. verssel (vö. ismét Lk 7,41–42a!), mintegy visszavonja annak üzenetét, sőt ellenkezőjére fordítja a királyról/Istenről rajzolt képet: a végtelenül nagylelkű megbocsátás helyébe az igazságos megtorlást állítja. (Ugyanolyan írástudói fércmunka ez, mint a Mk 12,7–9 – Mk 698; vö. Mt 22,7 és Lk 19,27.) Állításunkat megerősíti, hogy Jézus tanításának egyik központi mondanivalója éppen az igazságosság felülmúlása a határtalan és feltétel nélküli szeretet révén, ld. pl. Mt 5,20.45; 20,9.15b; Lk 6,32–36; 15,20.22–24.29–32; 18,14a.

Az iménti tartalmi érvet megerősítő, fontos formai párhuzamot jelent Mt 25,27 és Lk 15,32: ott is egy feltételes módban megfogalmazott elvárással – „Oda kellett volna adnod...”, „...örülnöd kellett volna” – *ér véget a példabeszéd!!* (Bár nincs meg a teljes formai párhuzamosság, ide sorolhatjuk Mt 20,15-öt is, hiszen könnyedén hangozhatna így is: „És nem kellene-e jó szemmel nézned, hogy én jó vagyok?”)

⁷²⁵ Az izraelita jog nem ismerte a kínzás lehetőségét, de Nagy Heródes bevezette.

⁷²⁶ Tekintettel tartozásának mértékére, ez csak azt jelentheti, hogy büntetése sosem ér véget: célzás a pokol kínjaira, ami műfaji ügyetlenség és szabálytalanság: beleviszi a magyarázatot a képbe, vö. 552. láb. vége, Mk 539, utolsó bek.

⁷²⁷ Ennek a mondásnak másutt van jézusi értelme (ld. Mt 6,12.14–15; Mk 11,25–26; vö. Mk 3,29!), de az itteni összefüggésben és értelemben nincsen: akárcsak a 34. v., homlokegyenest ellentmond a

veletek mennyei Atyám is, ha mindegyiktek szívből meg nem bocsát testvérének.”

19 ⁷²⁸(1) És történt, hogy amikor Jézus bevégezte ezeket a szavakat⁷²⁹, továbbment Galileából, és elment Júdea határvidékére, a Jordánon túlra. (2) Nagy tömeg követte, és meggyógyította őket⁷³⁰ ott [helyben].

(3) Farizeusok mentek oda hozzá, hogy megvizsgálják őt, és így szóltak: „Vajon szabad-e az embernek elbocsátania feleségét bármilyen [tetszőleges] okból⁷³¹?” (4) Ő pedig így felelt: „*Nem olvastátok-e*⁷³², *hogy a Teremtő kezdettől fogva férfivá és nővé tette őket?* (5) *És ezt mondta:*⁷³³ *»Ezért az ember elhagyja apját és anyját, feleségéhez ragaszkodik, és a kettő egy test lesz«:* (6) *úgyhogy többé [már] nem ketten vannak, hanem [csak] egy test. Amit tehát Isten összekötött, ember ne válassza szét!*” (7) [Erre] azt mondták neki: „Akkor Mózes miért parancsolta meg, hogy [az ember] adjon válólevelet, és [úgy] bocsássa el [feleségét]?” (8) Ő azt mondta nekik: „*Mózes szívetek megkövesedett-sége miatt engedte meg nektek, hogy elbocsássátok feleségeteket, de nem kezdettől fogva volt így.* (9) *Azt mondom [tehát] nek-*

példabeszéd mondanivalójának. És természetesen formailag sem része a példabeszédnek, hanem csak Jézus – állítólag – ahhoz fűzött kommentárja (vö. Lk 11,8).

⁷²⁸ 1-9. v.: ld. Mk 10,1-12 – Mk 547-566; Lk 16,18 – Lk 1061; Mt 5,31-32 – Mt 149-155. – Máté formailag átalakítja a Márktól átvett anyagot, s az új tagolás révén szabályos tanbeszélgetés keletkezik, amely Hillel és Sammai rabbi egykori vitáját idézi (vö. 152. láb.).

⁷²⁹ Vö. 266. láb. eleje.

⁷³⁰ Mintha mindnyájan betegek lettek volna; de lehet, hogy rövidítésként kell felfognunk: „a köztük lévő betegeket mind meggyógyította”; mindenesetre Márknál ez áll: „tanította őket”.

⁷³¹ A Márknál elvi kérdést Máté gyakorlati kérdéssé teszi, és a „bármilyen [tetszőleges] okból” betoldásával is a Hillel és Sammai rabbi között folyt vitához kapcsolja. – Az eredeti kifejezést úgy is lehetne fordítani: „valamilyen okból”.

⁷³² Márknál – a helyzetnek megfelelően – Mózes rendelkezése iránt érdeklődik Jézus, itt viszont a farizeusok bibliaismerete iránt.

⁷³³ Az itt következő mondat eredetileg Ádám szájából vagy Mózes (pon-
tosabban: Teremtés könyve szerzőjének) tollából származik (1Móz 2,24), de ezzel a bevezetéssel Máté úgy állítja be, mintha Isten mondta volna.

tek, hogy aki elbocsátja feleségét – még ha parázñaság okából is⁷³⁴ –, és másik [nőt] vesz el,⁷³⁵ házasságtörést követ el.”

⁷³⁶(10) Ezt mondták neki a tanítványok:⁷³⁷ „Ha ez az ember helyezete⁷³⁸ a feleség[é]vel, akkor nem hasznos megházasodni.” (11) Ő azonban azt mondta nekik: „*Nem mindenki érti meg ezt a beszédet⁷³⁹, hanem [csak] az, akinek [Isten] megadta.⁷⁴⁰* (12) **Vannak ugyanis⁷⁴¹ olyan eunuchok⁷⁴², akik anyjuk méhéből**

⁷³⁴ Akárcsak az 5,32 *parektosz logu porneiasz* kifejezésével kapcsolatban, az itteni *mé epi porneia* kifejezést illetően is nagy vita folyik a szakirodalomban, és jobbra kizáró (exkluzív) értelemben, azaz megengedő kivételként fordítják: „*kivéve parázñaság esetén*”. Csakhogy a *mé* szócska a csonka tiltó mondatokban, azaz ha hiányzik az ige, jelölheti a bennfoglaló (inkluzív) értelmet. Ilyen kijelentésre sok példa található az Újszövetségben, pl. *mé en té heorté*, „ne is [vagy: és ne, de ne] az ünnepen, hogy zavargás ne támadjon a nép között” (Mt 26,5). Továbbá itt is érvényesek a 152. lábjegyzetben említett értelmezéstan szabályok, ezért a *mé epi porneia* kifejezés tényleges értelme: „még parázñaság esetén sem”, a szövegösszefüggésbe illesztve pedig: „még ha parázñaság okából is”.

⁷³⁵ Jézus eredeti mondásában (6b v.), amely nem ismer kivételeket (ld. 734. lábj.), nincs benne ez a feltétel; vö. Mk 563, 1. bek. és 566.

⁷³⁶ A 10-11. v. minden valószínűség szerint Máté alkotása, hogy megteremtse az összefüggést (vö. 741. lábj.!) az előző szakasszal (3-9. v.), mégpedig a 19,25-26 mintájára. A 11. v. egyesén a 12b „duplettjének”, alakváltozatának tűnik (vagy fordítva: a 12b a duplettje a 11. versnek?).

⁷³⁷ Bár Máté nem említi, hogy ez „otthon” történt (Mk 10,10), ez a bevezetés is az előző szakasztól eltérő időpontra utal.

⁷³⁸ Noha a görögben a 3. versbeli „ok” szó áll, de annak jelentése itt: viszony, dolog, ügy; az *aitia* ilyen értelmű használata alighanem latinizmus.

⁷³⁹ Ez a megjegyzés talán Jézusnak az előző szakaszban a házasságról kifejtett felfogására vonatkozik, talán a 12. v. tartalmára.

⁷⁴⁰ Ha esetleg mégis Jézustól származik ez a mondat, akkor csak a következő részek szellemében szabad értelmezni: Lk 10,21-22 – Lk 564-570 és Mk 6,2 – Mk 248, illetve Mk 4,11 – Mk 150 és Mk 4,25 – Mk 168-170, vagyis az „Isten megadta” kifejezést nem szabad Isten közvetlen beavatkozásaként, rendkívüli „kegyelmi adományként” felfogni.

⁷⁴¹ Itt eredetileg Jézus „önálló” – vagyis az elhangzás élethelyzetének megnevezése nélkül áthagyományozott – mondásáról van szó, amelyet az „ugyanis”-sal csak Máté kapcsolt hozzá *indoklásként* a 11. vershez.

⁷⁴² Eunuch = kasztrált = kiherélt férfi.

születtek így, és vannak olyan eunuchok, akiket az emberek tettek eunuchhá, és vannak olyan eunuchok, akik a Mennyek országáért önmagukat tették eunuchhá.⁷⁴³ *Aki képes megérteni,*

⁷⁴³ Izraelben szigorúan tilos volt a kasztráció: olyan szörnyűség, amely alkalmatlanná tette az érintettet a kultuszban való részvételre. Másrészt az „Eunuch!” durva szitokszó volt, tehát Jézus aligha illette vele önmagát és követőit, ezért csak arról lehet szó, hogy mások szidalmazták őt/őket így: „De hiszen ti eunuchok vagytok!” Jézus pedig – szokásához híven – *higgadt humorral fogadta* a szidalmat, és még ki is élvezte: „Bizonyára eunuchok vagyunk, sőt rosszabb a helyzet: Mi tettük magunkat azzá!” (Kár, hogy Jézus nevetését és szavainak dallamát nem tudták lejegyezni...) Máskor ugyanilyen gondtalanul ismerte el: „Igen, »éretlenek« vagyunk”, amit úgy is lehetne fordítani: „idióták” (Lk 10,21), vagy azt, hogy ő csak „közönséges ember”, „falánk és iszákos”, „a vámosok cimborája” (Lk 7,34).

Hogy mit érhetett Jézus „a Mennyek országáért önmagukat tették eunuchhá” szavakon, az más, nem kevésbé sokkoló mondásaiból válik világossá: „Aki nem gyűlöli apját és anyját, nem lehet a tanítványom” (Lk 14,26); „Hagyd a halottakra, hogy eltemessék halottait” (Lk 9,60); „Az ember ellenségei saját háznépének tagjai lesznek” (Mt 10,36). Ezekben és a hasonló követelményekben mindig ugyanarról van szó: aki „kezét az eke szarvára tette”, aki Jézussal sikraszáll az Isten országáért, annak nem szabad „hátratekintenie” (Lk 9,62), vagyis el kell szakítania azokat a kötelekeket, amelyek akadályozzák Isten országa melletti elkötelezettségét; ez azt jelenti, hogy az illető *ebben az értelemben* „házasságra alkalmatlanná” teszi magát, és kiteszi magát az „Eunuch!” szidalomnak: Már nem képes „mindenekfölött” szeretni egy nőt (ahogyan a szüleit vagy a gyerekeit sem), ha egyszer az Isten országát szereti „mindenekelőtt” (Mt 6,33!) – ahogyan a „szántóföldben elrejtett kincs” vagy a „nagyon értékes gyöngy” (Mt 13,44-46) meg is érdemli (és meg is éri) ezt!

Míndez azt is jelenti: annak, hogy valaki „a Mennyek országáért eunuchhá teszi magát”, *semmi köze sincs* az „Isten országáért önként vállalt nőtlenséghez” (vagy tágabban, hogy a nőkre is vonatkozzék: a házasságról való lemondáshoz), nem is szólva a kötelező cölibátusról.

Ennek fényében a (katolikus egyházban ismert, s a fentiek és az alábbiak fényében istentelen, jézustalan és embertelen) cölibátustörvény egyrészt túl keveset, másrészt túl sokat kíván.

1) Mint *cölibátus*-törvény túl keveset kíván, két tekintetben is: a) Nemcsak a házassághoz és a családhoz fűződő köteleket kell elszakítani, ha az megakadályozza Isten országának szolgálatát, hanem pél-

értse meg!⁷⁴⁴”

⁷⁴⁵(13) Akkor kisgyerekeket vittek oda hozzá, hogy rájuk tegye a kezét, és imádkozzék [értük]⁷⁴⁶, de a tanítványok keményen rájuk szóltak. (14) Jézus azonban⁷⁴⁷ azt mondta: „**Hagyjátok a gyermekeket, és ne álljátok útjukat [abban], hogy hozzám jöjjenek, mert az ilyenek számára van [itt] a Mennyek országa!**” (15) Aztán rájuk tette kezét,⁷⁴⁸ és elment onnan.

⁷⁴⁹(16) És íme, odament hozzá valaki, és ezt mondta: „Mester, mi jót tegyek, hogy örök élet legyen az enyém?” (17) Ő

dául a vagyonhoz való, bénító kötődést is (Lk 14,33; Mk 10,25), vagy amiről gyakran megfélemedezünk, az egyházi vagy világi hatalmasoknak való, félénk engedelmesség kötelékét is (Mt 10,27; Lk 12,4; Mt 10,29-31). b) Ez nemcsak a – Jézus által különben sem akart – klérusra vonatkozik, hanem mindazon „laikusokra” is, akik elismerik Isten országának abszolút elsőbbségét (Mt 13,44.46).

2) Mint cölibátus-törvény túl sokat kíván, két tekintetben is: a) Jézusnak az 1a pontban említett követelményei feltételes jellegűek: Ha valami akadályoz (ill. amilyen mértékben akadályoz), (olyan mértékben) szabadulj meg tőle! „Ha csapdába ejt a lábad, vágd le” (Mk 9,45)! Ebből értelmes módon nem lehet levezetni azt a rendelkezést, hogy „eleve vágd le a lábadat, nehogy csapdába ejtsen”. b) A cölibátus törvénye kimondva-kimondatlanul a szexualitás megvetését, vagy legalábbis gyanúsnak tartását jelenti, holott Jézus kifejezetten Isten akaratának minősítette (Mk 10,6); ahogyan nem szabad elfajulnia, feláldozni sem szabad a kultikus tisztaság oltárán.

⁷⁴⁴ Vö. 736. l.áb. – Jézus ilyen jellegű, de biztosan hiteles mondása így hangzik: „Akinek füle van (a hallásra), hallja meg!

⁷⁴⁵ 13-15. v.: ld. Mk 10,13-14.16 – Mk 567-575, 581; Lk 18,15-16 – 1184-1186.

⁷⁴⁶ Máté a „tegye rájuk a kezét, és imádkozzék [értük]” kettős kifejezéssel fejt ki Márk „érintse meg őket” kifejezését.

⁷⁴⁷ Máté (Lukáccsal együtt) kihagyja Márk szövegéből, hogy Jézus „bosszús lett”, ahogyan a 15. versben (szintén Lukáccsal együtt) azt is, hogy Jézus átkarolta a gyerekeket; ahogyan máskor sem mutatja be Jézus érzelmi állapotát, indulatait, úgy itt sem; ld. pl. Mt 8,3 – Mk 1,43; Mt 12,12 – Mk 3,5; Mt 13,58 – Mk 6,6; Mt 16,2 – Mk 8,12; Mt 19,21 – Mk 10,21. Vö. 750. l.áb., a) pont.

⁷⁴⁸ Kimarad Márk szövegéből: „megáldotta őket”, de a „rájuk tette kezét” tulajdonképpen tartalmazza ezt.

⁷⁴⁹ 16-22. v.: ld. Mk 10,17-22 – Mk 582-594; Lk 18,18-23 – Lk 1189-1196.

pedig azt mondta neki: „*Miért kérdezel engem a jóról?*”⁷⁵⁰ [Csak] egyetlen [valaki] van, aki jó.⁷⁵¹ **Ha pedig be akarsz menni az életre, tartsd meg a parancsokat.**” (18) Ezt mondta neki: „Melyeket?” Jézus pedig ezt válaszolta: „**Azt, hogy ne ölj, ne törj házasságot, ne lopj, hamis tanúságot ne tégy,** (19) **tiszteld apádat és anyádat, és szeresd embertársadat, mint önmagadat!**”⁷⁵² (20) Az ifjú⁷⁵³ így szólt hozzá: „Ezeket mind megtartottam”⁷⁵⁴. Mi hiány-

⁷⁵⁰ A Jézushoz forduló ember kérdése, illetve Jézus viszontkérdése Márknál (és Lukácsnál) így hangzik: „Jó mester, mit tegyek...?” – „Miért mondasz engem jónak? Senki sem jó, csak egy valaki: Isten.” A Máté által végrehajtott változtatás Jézus *felmagasztalását* szolgálja, azaz dogmatikai jellegű, s az igen korai „dogmafejlődés” tanúja; azt üzeni, hogy (szerinte) Jézus nem utasíthatta el magától a „jó” jelzöt (ahogyan megtette Márk és Lukács szerint)...

Máté ábrázolásmódja sok ilyen jellegzetességet mutat: a) *nem mutatja be* Jézus emberi érzelmeit (747. láb.); b) *nem közli* azokat az eseteket, amikor Jézus nem képes valamire, vagy nem éri el célját (vö. Mt 8,4 – Mk 1,45; Mt 15,21 – Mk 7,24); c) *nem számol be* arról, hogy Jézus nem tud bizonyos dolgokat, és ezért komolyan gondolt kérdéseket tesz föl (vö. Mt 9,22 – Mk 5,30; Mt 14,17 – Mk 6,38; Mt 17,14 – Mk 9,16); d) *fokozza* Jézus csodáit azzal, hogy kiemeli hirtelen bekövetkezésüket (8,13; 21,19), megnöveli az érintettek számát (8,16.28; 12,15; 14,21; 15,38; 20,30) vagy hangsúlyozza, hogy Jézus kizárólag a szavával gyógyított (8,16); e) *kihagyja* a Jézushoz intézett tiszteletlen kérdéseket (vö. Mt 8,25 – Mk 4,38; Mt 14,17 – Mk 6,37); f) *idegenkedik* attól, hogy sokat beszéljen Jézus házáról (vö. 9,10.28; 12,22; 15,15.21; 17,19; 18,1 és 19,9-et a párhuzamos Márk-helyekkel). – Mindezek azt mutatják, hogy Máténál (ahogyan Lukácsnál is) már erősen jelen van az a folyamat, amely majd Jézus istenítéséhez vezet.

⁷⁵¹ Márk és Lukács szövegösszefüggésében hiteles ez a mondat, itt azonban nincs értelme, hiszen a „Mi jót tegyek?” ill. „Miért kérdezel engem a jóról?” kérdésben a *személytelen* jóról (jótettekről) van szó, tehát ezt követően logikátlan egy jó *személyről* beszélni.

⁷⁵² Ez a kiegészítés nem található meg Márknál és Lukácsnál; Máté talán azt akarja jelezni ezzel, hogy a felsorolt parancsok által jelképezett Törvény helyes értelmezése és végrehajtása a felebaráti szeretet gyakorlása (vö. Mt 5,20-48; 9,13; 12,7).

⁷⁵³ Márk csak „valakinek” mondja az illetőt, akit Máté „ifjúnak” nevez, Lukács pedig „elöljárónak.”

⁷⁵⁴ Itt kimarad Márk és Lukács szövegéből a logikusan feltételezhető „ifjúkorom óta”.

zik még nekem?⁷⁵⁵” (21) Jézus⁷⁵⁶ így szólt hozzá: „*Ha teljes akarsz lenni,*⁷⁵⁷ *[rajta], menj el, add el, amid van, és add a szegényeknek – így kincset birtokolsz majd Istennél! Aztán [gyere] ide hozzám, [és] kövess engem!*” (22) Amikor az ifjú meghallotta ezt a beszédet,⁷⁵⁸ szomorúan elment, ugyanis nagy vagyont birtokolt.

⁷⁵⁹(23) Jézus pedig ezt mondta tanítványainak: „*Amen, mondom nektek, hogy a gazdag [ember] nehezen megy be a Mennyek országába.*” (24)⁷⁶⁰ *Újra csak azt mondom nektek: Könnyebb a tevének átmennie a tű fokán, mint a gazdagnak bemennie Isten országába.*” (25) Amikor meghallották ezt a tanítványok, nagyon megdöbbenek, és így beszéltek: „Hát ki képes [akkor] megmenekülni?” (26) Jézus pedig [rájuk] tekintett, és ezt mondta nekik: „*Embereknek ez lehetetlen, de Istennek minden lehetséges.*”

⁷⁶¹(27) Akkor megszólalt Péter, és ezt mondta neki: „Nézd csak! Mi mindent elhagytunk, és követtünk téged! Mi lesz hát a

⁷⁵⁵ Márknál és Lukácsnál ez Jézus megállapításaként olvasható: „Egy dolog hiányzik neked...” – „Még szűkében vagy valaminek...”

⁷⁵⁶ Máté kihagyja, hogy Jézus „megkedvelte” ezt az embert; vö. 747. láb. – de az is lehetséges, hogy iménti kérdésével („Mi hiányzik még nekem?”) Máté önelégültnek és gyenge intelligenciájúnak akarja föl-tüntetni a kérdezőt, s így érthetetlen lenne, hogy Jézus megkedvelte őt.

⁷⁵⁷ Ez nincs benne sem Márk, sem Lukács szövegében. Sokan azt a következtetés vonták-vonják le belőle, hogy Máté (vagy ami rosszabb: Jézus) „kétszélyos etikát” hirdetett: mindenki számára érvényes „parancsokat”, illetve kivételesek számára érvényes, ún. evangéliumi „tanácsokat”, s ez utóbbiak közé tartozna a vagyonról való lemondás is (vagy az önkéntes nótlenség, vö. 19,12). Csakhogy Máté (és az evangélisták közül kizárólag ő) mindössze kétszer használja a „teljes” (*teleiosz*) kifejezést, az 5,48-ban és itt, s az 5,48-beli jelentése (és hitelesen jézusi használata, ld. 184-185. láb.) egyértelművé teszi, hogy itt sem kivételről, hanem *mindenkire* érvényes *feltételről* van szó. (Ezért tulajdonképpen vastag betűkkel kellett volna szednünk ezt a félmondatot, és azért szedtük csupán dőlt betűkkel, hogy jelezzük az eltérést Márk és Lukács szövegétől.)

⁷⁵⁸ Kimarad Márk szövegéből: „elkomorodott”.

⁷⁵⁹ 23-26. v.: ld. Mk 10,23-27 – Mk 595-598; Lk 18,24-27 – Lk 1198-1201.

⁷⁶⁰ Máté (akárcsak Lukács) erősen rövidít: kihagyja Mk 10,24-et.

⁷⁶¹ 27.29-30. v.: ld. Mk 10,28-31 – Mk 599-603; Lk 18,28-30 – Lk 1203-1205.

19,28–20,6

részünk?” (28)⁷⁶² Jézus pedig ezt mondta nekik: „*Amen, mondom nektek, hogy ti, akik követtetek engem, a világ megújulásakor*⁷⁶³, amikor az Emberfia odaül majd dicsőséges trónjára, ti is tizenkét trónon ültök majd, és ítélni fogjátok Izrael tizenkét törzsét. (29) *És mindaz, aki elhagyta házáit vagy fivéreit vagy nővéreit vagy apját vagy anyját vagy gyermekeit vagy földjeit az én nevemért*⁷⁶⁴, sokszorosát kapja majd, és örök életet örököl. (30) Sok első lesz utolsó, [sok] utolsó pedig első.”

20 ⁷⁶⁵(1) „*A Mennyek országát ugyanis így szemléltethetjük: Egy gazda rögtön korán reggel*⁷⁶⁶ *kiment, hogy munkásokat fogadjon fel a szőlőjébe. (2) Miután pedig megegyezett a munkásokkal napi egy dénárban*⁷⁶⁷, *elküldte őket a szőlőjébe. (3) Amikor kiment a harmadik óra táján*⁷⁶⁸, *meglátott másokat, akik télenül álltak*⁷⁶⁹ [ott] a piacon, (4) és azoknak ezt mondta: »Menjetek el ti is a szőlő[m]be, és ami igazságos⁷⁷⁰, megadom majd nektek.« (5) *Ők pedig elmentek. A hatodik és a kilencedik óra táján*⁷⁷¹ *ismét kiment, és ugyanúgy tett. (6) Amikor a tizen-*

⁷⁶² 28. v.: ld. Lk 22,28-30 – Lk 1487-1493. – Ez a vers Máté betoldása Márkhoz és Lukácshoz képest is; Lukácsnál más összefüggésben olvasható, ironikus kérdésként értelmezett megfelelője hitelesen jézusi, itt azonban Jézustól idegen apokaliptikus-messiási jövendölésről van szó.

⁷⁶³ Utalás a világ vagy Izrael népe messiási megújításának az Ószövetségből ismert nézetére (Iz 65,17; 66,22; vö. Jel 21,1-5).

⁷⁶⁴ Itteni jelentése: miattam, értem (vö. Mk 429, 457; Lk 421; Mt 636).

⁷⁶⁵ 1-15. v.: vö. 709. láb. – Ezt a példabeszédet csak Máté közli, a lényegét illetően a „tékozló fiú” példabeszéde (Lk 15,11-32) párjának tekinthetjük.

⁷⁶⁶ Azaz napfelkeltekor, mert a munkanap napfelkeltétől a csillagok feljövételéig tartott, sematikusan szólvá reggel 6-tól este 6-ig.

⁷⁶⁷ Egy dénár volt a szokásos és elfogadott napi munkabér, amelyből a napszámos el tudta tartani a családját.

⁷⁶⁸ Reggel 9 óra felé.

⁷⁶⁹ Értelemszerűen úgy kellene fordítani, hogy „tartózkodtak”, ugyanis nincs az a keleti ember, aki órákon át *álldogál* a piactéren: ténylegesen *ülnek*, és fecsegéssel ütik el az időt.

⁷⁷⁰ Ennek alapján ezek és a további munkások arra számíthattak, hogy bérük a dénár megfelelő tört része lesz.

⁷⁷¹ Dél és délután 3 körül.

*egyedik [óra] táján*⁷⁷² [megint] kiment, [újból] talált ott állókat, és így szólt hozzájuk: »Miért álltok itt egész nap télenül?« (7) [Azok] ezt mondták neki: »Senki sem fogadott fel minket.«⁷⁷³ [Erre] ő ezt mondta nekik: »Menjete el ti is a szőlő[m]be!« (8) Amikor aztán este lett, a szőlő ura ezt mondta vincellérjének: »Hívd össze a munkásokat, és fizesd ki a bért⁷⁷⁴, az utolsókon kezdve, [s úgy haladj] az elsőig!⁷⁷⁵« (9) Eljöttek azok, akik a tizenegyedik óra táján [álltak munkába], és egy-egy dénárt kaptak.⁷⁷⁶ (10) Amikor pedig az elsők mentek oda, azt gondolták, hogy többet fognak kapni, de ők is [csak] az egy-egy dénárt kapták meg. (11) Amikor átvették, zúgolódtak a gazda ellen⁷⁷⁷, (12) és ezt mondták⁷⁷⁸: »⁷⁷⁹Ezek az utolsók [csak] egy órát teljesítetek, te mégis egyenlővé tetted őket velünk, akik hordoztuk a nap terhét, és [elviseltük] a hőséget.« (13) Ő azonban így felelt egyiküknek: »Barátocskám⁷⁸⁰, nem bánok

⁷⁷² Délután 5 óra felé.

⁷⁷³ Ez a mozzanat jól szemlélteti, hogy Jézus korában mekkora munkanélküliség volt Palesztinában. Josephus Flavius beszámol arról, hogy a templomépítés befejezése után a munkanélküliség enyhítésére Jeruzsálemben „köz munkát” adtak az embereknek (Zsidó régiségek, 20,219 skk).

⁷⁷⁴ Itt nem hangzik el a voltaképpen nélkülözhetetlen útmutatás, hogy minden munkásnak egyformán egy dénárt fizessen: ez fokozza az elbeszélés feszültségét, amely ily módon a 9-12. versre összpontosul.

⁷⁷⁵ Annak, hogy a vincellérnek az utolsókkal kell kezdenie a bérfizetést, nincs különösebb jelentősége, de Jézus elbeszélőművészetének újabb megnyilvánulása ez: az „első” – látván, hogy az „utolsó” is egy dénárt kaptak – csak így kerülnek abba a helyzetbe, hogy azonnal tiltakozni tudjanak a gazda nagylelkűsége ellen.

⁷⁷⁶ Azért, hogy ők, a munkanélküliek is el tudják tartani családjukat. (Az a kérdés, hogy felelősek-e a sorsukért, vagy sem, nem vetődik föl.)

⁷⁷⁷ Vö. Lk 15,2,28-30; 18,9; 19,7!

⁷⁷⁸ Lehet, hogy többen is vagy mindnyájan, de a 13. v. („így felelt egyiküknek”) azt valószínűsíti, hogy szóvivőjük által.

⁷⁷⁹ Felháborodásában a (feltételezett) szóvivő mellőzi a keleti udvariasság minimumát, a megszólítást (vö. Lk 15,29 – Lk 1001!).

⁷⁸⁰ Ez a megszólítás csak Máténál található meg (ld. még 22,12; 26,50): olyan kapcsolatban használatos, amelyet vétkes módon veszélyeztet a megszólított személy; egyszerre fejez ki jóságot meg szemrehányást. – A gazda nem viszonozza a szóvivő tiszteletlenségét, megszólítja őt (vö. Lk 15,31 – Lk 1005!).

veled igazságtalanul!⁷⁸¹ *Nemde egy dénárban egyeztél meg velem?* (14) *Vidd, ami a tiéd, és menj!*⁷⁸² *Én ennek az utolsónak is annyit akarok adni, mint neked.*⁷⁸³ (15) *[Talán] nem szabad az enyémmel*⁷⁸⁴ *azt tennem, amit akarok?*⁷⁸⁵ *Vagy gonosz szemmel*⁷⁸⁶ *[nézed], hogy én jó vagyok?*⁷⁸⁷ «⁷⁸⁸ (16)⁷⁸⁹ Így lesznek az

⁷⁸¹ Vö. Lk 15,31!

⁷⁸² Ez nem jelenti a bér lekicsinylését, sem a zúgolódó munkás megdorgálását, csak azt jelzi, hogy nincs már más tennivalója, mint elmenni.

⁷⁸³ Ez nem a végtelen bőkezűség megnyilvánulása, hiszen minden munkás csak a létminimumnak megfelelő bért kapta.

⁷⁸⁴ Alkalmazkodtunk a szokásos fordításhoz, a görögben azonban nem az ezt kifejező *ek tón emón* áll (ami az arám *b^e instrumentaléna*k felelne meg), hanem *en toisz emoisz* = „az enyémben”, ami annyit jelent: „az én földbirtokomon” (az arám *b^e locale* megfelelőjeként).

⁷⁸⁵ Ez a kérdés a megelőző kijelentést nyomatékoztatja. Szabadsága, amelyre a gazda hivatkozik, nem az önkény megnyilvánulása, aminek esetleg tűnik, hanem jóságának kifejeződése, hiszen ezt a kérdést követi a másik, amelyet szintén a szövívőhöz intéz, és amellyel feltárja számára, hogy ellenkezése saját keményszívűségéből ered.

⁷⁸⁶ A „gonosz szem” (vö. 230-231. láb. és Lk 671) itt az irigy pillantást jelenti: irigykedve néz embertársára, mert az valami jóban részesült.

⁷⁸⁷ A jognak az a feladata, hogy óvja és támogassa az életet, de ha a jóság csak a jog szerint járna el, akkor korlátozná és veszélyeztetné az életet; az ajándékozó jóság azonban a teljes életet tartja szem előtt, és megoldást nyújt ott is, ahol a jog már elégtelen.

⁷⁸⁸ Az idők folyamán e példabeszédnek sokféle értelmezése született meg: úgy tartották, hogy az üdvtörténet, ill. az emberi élet korszakairól, Isten végső ítéletéről, a földi rangsor megváltozásáról az utolsó ítéleten, a túlvilági jutalom egyenlőségéről stb. szól. Mindezeknek közös tévedése és hibája, hogy allegóriaként fogják fel a példabeszédet, vagyis minden mozzanatát igyekeznek megfeleltetni valaminek. Ez azonban súlyos „szakmai hiba”, ugyanis ahogyan a nyilvánvaló egyetlen ponton csapódik be, a példabeszédek is *egyetlen* mondanivalót kívánnak szemléltetni (végső soron még az ún. két-csúcsú példabeszédek is, mint ez (1-8. és 9-15. v.), valamint Lk 15,11-24.25-32; Lk 16,19-23.24-31; Mt 22,2-10.11-13, és az elbeszélés egyes elemei csak szemléltetésül vagy díszítésül szolgálnak.

Ennek a példabeszédnek a *mondanivalója* is roppant egyszerű: *Isten országának az a jellegzetessége, hogy benne a jóság fölülmúlja az igazságosságot!* (Nem tagadja meg – vö. 13. v. és Lk 988, 3. bek. –, de nagyvonalúan túllép rajta; vö. Lk 171, 4. pont.) Vagy fogal-

utolsók elsők, és az elsők utolsók.”

⁷⁹⁰(17) Amikor Jézus arra készült, hogy fölmenjen Jeruzsálembe, magához vette külön a Tizenkettőt, és az úton ezt mondta nekik: (18) „*Nézzétek csak! Fölmegyünk Jeruzsálembe,*

mazhatnánk ezt is úgy, mint a gonosz szolga példabeszédének tanulságát: Ahol úgy viselkednek, mint ez a szőlősgazda, ott Isten országa valósul meg (ld. 723. láb.). Pédabeszéd nélkül Jézus így mondta: „Ha a ti igazságosságotok *bőven fölül nem múlja* az írástudókét és a farizeusokét, semmiképpen nem mentek be Isten országába” (Mt 5,20). Hogy a gyakorlatban mit jelent ez a fölülmúlás, azt számtalanszor megmutatta, de itt elég, ha csak a „hegyi beszéd” ún. antitéziseire utalunk (Mt 5,21-48).

Másodlagosan aztán megemlíthetünk még két fontos mozzanatot: a) Mivel a szőlősgazda alakjában Isten rejtőzik, a példabeszéd „mellesleg” kristálytisztán közli Jézus *istenképét*, és azt mondja: „Ilyen az Isten! Ilyen jó!” Ahogyan más képekkel, de ugyanezt szemlélteti a „tékozló fiú” példabeszéde is, amelyben az Istent jelképező apa szintén nagyvonalúan fölülmúlja az igazságosságot (vö. Lk 15,22-23 és Lk 988, 2. bek.), és az említett antitézisek végkicsengése is arra az Istenre hívja föl a figyelmet, aki fölkelti napját gonoszokra és jókra egyaránt (Mt 5,45). b) Valószínű, hogy ennek a példabeszédnek ugyanaz a „hátere” (Sitz im Leben-je), mint a „tékozló fiúé-*nak*”: Jézus ezekkel *indokolta* meg, miért barátkozik előszeretettel a „bűnösökkel”, s így *igazolta magát* kritikusaival szemben (ld. Lk 15,2): „Ilyen az Isten, ezért viselkedem én is így!”

Végezetül – bár az allegorizálástól óvakodnunk kell! – a mai óriási munkanélküliségben fontos üzenete lehet a példabeszéd két mozzanatának: Ez a szőlősgazda igyekezett minél több munkanélkült foglalkoztatni (noha lehet azt is mondani, hogy a sürgető szüret miatt neki volt szüksége sok munkásra), s ami még fontosabb: bármilyen vérlázítónak tűnik is, a kevesebbet vagy csak nagyon keveset dolgozóknak is megadta a minimálbért, mert tudta, hogy nekik is meg kell élniük valahogy, sőt a családjukat is fenn kell tartaniuk. Tehát azok, akik ma a „feltétel nélküli alapjövedelem” bevezetésének szükségességét hirdetik, jó okkal hivatkozhatnak erre a példabeszédre.

⁷⁸⁹ E vándorlogion itteni alkalmazása helytelen, semmi köze sincs a példabeszéd mondanivalójához. (Már az „így van/volt/lesz” kifejezés is gyanússá teszi hitelességét, mert ez Máté nyelvi jellegzetessége: 12-szer alkalmazza, miközben Márk csak kétszer, Lukács háromszor.)

⁷⁹⁰ 17-19. v.: ld. Mk 10,32-34 – Mk 604-610; Lk 18,31-34 – Lk 1206-1214. – Ez a *harmadik* szenvedésbejelentés (vö. Mk 432). A bevezetésben Máté erősen rövidítve követi Márk szövegét.

és [ott] az emberfiát [Isten] ki fogja szolgálatni a főpapoknak és írástudóknak, [azok] pedig halálra fogják ítélni, (19) és kiszolgáltatják majd őt a pogányoknak, hogy kigúnyolják⁷⁹¹ és megostorozzák⁷⁹² és keresztre feszítsék⁷⁹³, de a harmadik napon⁷⁹⁴ [új-ból] talpra fog állni.”

⁷⁹⁵(20) Akkor odament hozzá Zebedeus fiainak anyja⁷⁹⁶ a fiaival [együtt], térdre borult [előtte], és kér[ni akart] tőle valamit. (21) Ő pedig így szólt hozzá: „**Mit akarsz?**” [Az] így szólt: „Intézd úgy⁷⁹⁷, hogy ez az én két fiam, az egyik jobb kezed felől, a másik bal kezed felől üljön országodban⁷⁹⁸!” (22) Jézus azonban ezt válaszolta: „**Nem tudjátok, mit kértek.**⁷⁹⁹ **Képesek vagytok-e kiinni azt a poharat, amelyet én fogok kiinni⁸⁰⁰?**”⁸⁰¹ Azt mondták: „Képesek vagyunk.” (23) [Erre] ő azt mondta nekik: „**Az én poharamat⁸⁰² ki fogjátok ugyan inni, de a jobbomon és balomon**

⁷⁹¹ Kimarad Márk (és Lukács) szövegéből: „leköpdösik”; ez a hiány nehezen magyarázható, mert Máté aztán kétszer is közli az eseményt (26,67; 27,30).

⁷⁹² Itt a *masztigun* ige áll, a 27,26-ban a *fragellun*. Vö. 399. láb.

⁷⁹³ Csak Máté ilyen konkrét; Márk és Lukács azt írja: „megölik”. Máté a 26,2-ben is keresztre feszítésről beszél, különben egyetlen más szenvedésbejelentésben sem fordul elő ez a konkrét megfogalmazás; mindazonáltal nem idegen Jézustól, vö. Mk 8,34 és párhuzamos helyei, ill. Mt 10,38; Lk 14,27.

⁷⁹⁴ Akárcsak a 16,21-ben és 17,22-ben. Márk: „három nap múltán” (vö. Mk 443).

⁷⁹⁵ 20-24. v.: ld. Mk 10,35-41 – Mk 612-622.

⁷⁹⁶ Márk: „Jakab és János, Zebedeus két fia”. Máté, hogy kímélje Jakab és János becsületét, az anyjukkal adhatja elő kívánságukat (Lukács egyenesen elhallgatja az egész jelenetet, vö. Lk 1215). – Mk 15,40 és Mt 27,56 összevetéséből az következik, hogy az anyát Szaloménának hívták, és elkísérte Jézust Galileából Jeruzsálembe.

⁷⁹⁷ A görögben egyszerűen ez áll: „mondd”.

⁷⁹⁸ Márknál: „dicsőségedben” (ld. Mk 613). Vö. Lk 22,30 – Lk 1492.

⁷⁹⁹ Jézus válaszában Máté-féle bevezetése következetlen, mert nem a fiúk anyjához, hanem közvetlenül a fiúkhoz szól.

⁸⁰⁰ Úgy is lehetne fordítani: „nekem kell kiinnom” (*mellein* + főnévi igenév).

⁸⁰¹ Néhány kézirat e kérdés, illetve a következő versbeli felelet után betoldja a Mk 10,38-39-ben olvasható kiegészítést. – Vö. Lk 12,50 – Lk 781-785!

⁸⁰² Márknál: „Azt a poharat, amelyet én...”

ülést megadni nem az én ügyem, hanem [azok részesülnek majd benne], akiknek Atyám⁸⁰³ elkészítette.” (24) Meghallván ezt a [másik] tíz [tanítvány], bosszússá váltak a két testvér⁸⁰⁴ miatt.

⁸⁰⁵(25) Jézus azonban magához hívta őket, és ezt mondta: „**Tudjátok, hogy a [pogány] népek uralkodói⁸⁰⁶ zsarnokoskodnak rajtuk, és az ő nagyjaik ellenük használják hatalmukat.** (26) **Köztetek nem így van!⁸⁰⁷ Ellenkezőleg, aki nagy akar lenni köztetek, legyen a szolgátok⁸⁰⁸,** (27) **és aki első akar lenni köztetek, legyen a rabszolgátok⁸⁰⁹,** (28) **mint ahogyan az emberfia sem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon,⁸¹⁰ és életét odaadja váltságdíjül sokakért.**”

⁸¹¹(29) Amikor elmenőben voltak Jerikóból, nagy tömeg követte őt. (30) És íme, két⁸¹² vak ült az út mellett. Amikor meghallották, hogy Jézus arra megy el, felkiáltottak: „Uram⁸¹³, könyörülj rajtunk, Dávid fia!” (31) A tömeg azonban keményen rájuk szólt, hogy hallgassanak el, de ők még jobban kiáltozták: „Uram, könyörülj rajtunk, Dávid fia!”⁸¹⁴ (32) Erre Jézus megállt, odahívta őket, és azt mondta: „**Mit akartok? Mit tegyek veletek?**” (33) Azt mondták neki: „Uram, hogy megnyíljen a szemünk!” (34) Jézusnak pedig megesett [rajtuk] a szíve, megérintette a szemüket,⁸¹⁵ mire azonnal újra láttak, és követték őt.

⁸⁰³ Márknál az Istent körülíró szenvedő szerkezet (*passivum divinum*) olvasható.

⁸⁰⁴ Máté itt is finoman elhallgatja a testvérek nevét.

⁸⁰⁵ 25-28. v.: ld. Mk 10,42-45 – Mk 623-625; Lk 22,25-26.27 – Lk 1494-1500 és 1482-1486. – Lukács más szövegösszefüggésben közli ezt a jézusi tanítást.

⁸⁰⁶ Márknál: „akik a [pogány] népek uralkodóinak számítanak”.

⁸⁰⁷ Több kódexben az áll: „... ne így legyen”.

⁸⁰⁸ A görögben *diakonosz*.

⁸⁰⁹ A görögben *dulosz*. – Márknál: „mindenki rabszolgája”.

⁸¹⁰ Vö. Lk 511-517.

⁸¹¹ 29-34. v.: ld. Mk 10,46-52 – Mk 626-635; Lk 18,35-43 – Lk 1215-1224. Vö. Mt 9,27-31.

⁸¹² Márknál és Lukácsnál csak egy; vö. 750. láb., d. pont.

⁸¹³ Ez a megszólítás többlet Márk és Lukács szövegéhez képest; vö. Mt 15,22 – Mt 599, ill. 271., 310. és 648. láb.

⁸¹⁴ Máté kihagyja Mk 10,49-50 tartalmát.

⁸¹⁵ E vers idáig tartó része többlet Márk szövegéhez képest. – A „megérintette a szemüket” talán onnan származik, hogy Máté a jerikói vak(ok)

21 ⁸¹⁶(1) Amikor megközelítették Jeruzsálemet, és elértek Bet-fagéba, az Olajfák-hegyére, akkor Jézus elküldött két tanítványt, (2) és ezt mondta nekik: „*Menjetek a szemközti faluba, és azonnal találtok majd egy megkötött szamarat, ⁸¹⁷és vele egy csikó⁸¹⁸: Oldjátok el, és vezessétek [őket] hozzám!* (3) *Ha pedig valaki szólna nektek valamit, mondjátok: »Az úrnak szüksége van rájuk, de rögtön [vissza]küldi azokat.«*” ⁸¹⁹(4) Ez pedig azért történt, hogy beteljesedjék, amit [az Úr] megmondott a próféta által: ⁸²⁰(5) ⁸²¹„Mondjátok meg Sion leányának: Íme, királyod jön hozzád, szelíden, számaron ülve, és ⁸²²csikón, igavonó állat kölykén.” (6) A tanítványok elmentek, és úgy tettek, ahogyan Jézus elrendelte nekik. (7) Odavezették a szamarat és a csikót, rájuk tették felsőruháikat, és [ő] felült azokra. ⁸²³

meggyógyításának történetét egybevonta a betszaidai vak gyógyításának történetével (Mk 8,22-26 – ld. 23. és 25. v.), amelyet nem közöl.

⁸¹⁶ 1-3.6-9. v.: ld. Mk 11,1-10 – Mk 636-648; Lk 19,29-38 – Lk 1277-1287.

⁸¹⁷ Márk csak egy számarról beszél. Máténál valószínűleg azért van kettő, mert félreérti az 5. v. Zakariás-idézetének irodalmi jellegzetességét, a gondolatritmust (*paralellismus membrorum*): azt hiszi, hogy Zakariás két számarról beszél, és hogy szó szerint beteljesedjék a „jövendölés”, ezt a kettősséget már az események leírásába is beleviszi.

⁸¹⁸ Kimarad Márk szövegéből: „amelyen még senki ember nem ült”, vö. Mk 641.

⁸¹⁹ A 4-5. v. többlet Márk szövegéhez képest.

⁸²⁰ Vö. 299. láb.

⁸²¹ Az idézet bevezetése Iz 62,11-ből, további része Zak 9,9-ből való; rendeltetése – a 299. lábjegyzetben mondottakon túl – az, hogy aláhúzza Jézus szelídségét; vö. 11,29.

⁸²² Ha ez az „és” nem állna itt (kérdés, hogy Máté forrásában benne volt-e), akkor nem lenne (annyira) félreérthető a szöveg: a járatlan olvasó is gondolhatna arra, hogy a „csikón, igavonó állat kölykén” a megelőző „számaron” értelmezése, vagyis (egyetlen) számarcsikóról van szó, ahogyan ez Zakariás eredeti szövegében világos is: „...számaron ül, számarcsikó hátán” (hasonló kettős kifejezéssel találkozunk 1Móz 49,11-ben is). – Néhány kódex ki is hagyja Máté görög szövegéből a „kölykén” szót, amely túlbonyolítja a kifejezést; e nélkül az marad, hogy „igavonó állat csikóján”.

⁸²³ A 817. lábjegyzetben említettek szülik azt a képtelenséget, hogy Jézus egyszerre két számaron ül. De az is lehetséges, hogy Máté úgy képzelte el: a ruhákat mindkét számarra ráterítették, s így széles „trónus” keletkezett a „király” számára, de Jézus természetesen csak az egyik számaron ült.

(8) A tömeg legnagyobb része az útra szórta felsőruháját, mások viszont ágakat vagdostak a fákról, és az útra szórták. (9) Az előtte menő és az őt követő tömeg [így] kiáltozott: „Hozsanna! Áldott [legyen], aki az Úr nevében jön!”⁸²⁴ Hozsanna a magasságban!”

(10) Amikor bement Jeruzsálembe, megmozdult⁸²⁶ az egész város, és ezt mondták: „Ki ez?”⁸²⁶ (11) A tömeg pedig ezt mondta: „Ez Jézus, a galileai Názáretből való próféta.”⁸²⁷

⁸²⁸(12) [Azután] Jézus bement a templomba, és⁸²⁹ kiutasította mindazokat, akik eladtak és vásároltak a templomban, a pénzváltók asztalait feldöntötte, meg a galambárosok székeit is, (13) és azt mondta nekik: „**Meg van írva: »Az én házamat a kérés / az imádkozás házának nevezik majd⁸³⁰.« Ti viszont terroristák búvóhelyévé teszitek⁸³¹.»**”

(14) [Majd] vakok és sánták mentek oda hozzá a templomban, és meggyógyította őket.⁸³² ⁸³³(15) Amikor a főpapok és az

⁸²⁴ Máté kihagyja a *messiási* ovációt: „Áldott legyen atyánknak, Dávidnak érkező országá!”; ennek a megfelelőjét majd a 15. versben közli.

⁸²⁵ A görögben itt az az ige található, amely máskor a földrengést jelenti: 24,7; 27,51.54; 28,2.

⁸²⁶ A 10. verssel Máté Jézus „messiási bevonulásának” hatását akarja szemléltetni.

⁸²⁷ Ez *eredetileg* egyszerű és tárgyilagos felvilágosítás lehetett: „A galileai próféta, akit Jézusnak hívnak” (vö. Mk 643), de *Máté* beállításában Jézus alighanem „a” próféta, akit Mózes megígért (5Móz 18,15), s akinek az a rendeltetése, hogy népének királya legyen (ld. 5. v. és Lk 19,38). Vö. Jn 6,14-15!

⁸²⁸ 12-13. v.: ld. Mk 11,11.15-19 – Mk 649, 656-663; Lk 19,45-46 – Lk 1304-1307.

⁸²⁹ Márkkal ellentétben (ld. Mk 11,11.15), de Lukáccsal megegyezően Máténál a jeruzsálemi bevonulást rögtön követi „a templom megtisztítása”.

⁸³⁰ Máté (akárcsak Lukács) kihagyja Márk szövegéből: „minden nép számára”.

⁸³¹ Márknál (és Lukácsnál): „tettétek”.

⁸³² Márk és Lukács nem tud erről. 2Sám 5,8 (LXX) alapján vakoknak és bénáknak nem lenne szabad a templomban tartózkodniuk; a betegek templomi meggyógyításával *Máté* azt sugallja, hogy Jézus a templomi jelenlétre alkalmassá teszi, és a messiási közösséghez kapcsolja őket.

⁸³³ 15-17. v.: vö. Lk 19,39-40 – Lk 1289.

írastudók meglátták azokat a csodás dolgokat, amelyeket végbevitt, és azokat a gyerekeket, akik így kiáltoztak: „Hozsanna Dávid fiának!”, bosszússá váltak, (16) és azt mondták neki: „Hallod, mit mondanak ezek?” Jézus pedig ezt mondta nekik: „*Igen. Sohasem olvastátok: »Kiskorúak és csecsemők szájával készítettél dicséretet«*^{834?}”⁸³⁵ (17) Azzal otthagya őket, kiment a városból Betániába, és ott töltötte el az éjszakát.

⁸³⁶(18) Amikor korán reggel visszament a városba, megéhezett. (19) Meglátott egy fügefát az út mentén, odament hozzá, de semmit sem talált rajta, csak leveleket⁸³⁷. Akkor így szólt hozzá: „**[Hát] az örökkévalóságon át soha többé nem terem rajtad gyümölcs?**”⁸³⁸ És azonnal⁸³⁹ elszáradt a fügefafa. (20) Amikor meglátták ezt a tanítványok, elcsodálkoztak, és így szóltak: „Hogyhogy azonnal elszáradt a fügefafa?” (21) Jézus pedig így válaszolt nekik: „**Amen, mondom nektek, ha lenne [Istenbe vetett] bizalmatok, és nem kételkednétek, [akkor] nemcsak azt tehetnétek meg, ami a fügefával [történt]**⁸⁴⁰, hanem ha ennek a hegynek azt mondanátok: **Emelkedj fel, és vesd magad a tengerbe!**, az is megtörténnék, (22) és **mindazt, amit imádságban [Istenbe vetett] bizalommal kértek, meg fogjátok kapni.**”

⁸⁴¹(23) Azután bement a templomba, és miközben tanított,

⁸³⁴ Zsolt 8,3.

⁸³⁵ Tartalma szerint éppen lehetne hiteles ez a jézusi hivatkozás (vö. 11,25), de mivel itt Jézusnak mint dávidi messiásnak az igazolását szolgálja, mégsem tarthatjuk tőle származónak (vö. Mk 12,35-37 – Mk 760).

⁸³⁶ 18-22. v.: ld. Mk 11,12-14.20-24 – Mk 650-655 és 664-669. – Vö. még Mt 17,20 és Lk 17,5-6 – Lk 1098-1102.

⁸³⁷ Máté kihagyja: „ugyanis még nem volt fügeérés ideje” – nehogy az a szemrehányás érhesse Jézust, hogy érthetetlen dolgot cselekszik.

⁸³⁸ Ha a legtöbb fordítót és magyarázót követve óhajtó vagy felszólító módban fordítanánk ezt a mondatot, akkor az kívánságot, illetve átkot fejezne ki, ha pedig néhányak nyomán kijelentő módban fordítanánk, akkor jövendőlés lenne. A görög főszövegben *genétai* (aoristos coniunctivus) áll, csak két kódex írja (*Alef* és Θ), hogy *genoito* (aoristos optativus). – Vö. Mk 653!

⁸³⁹ Márknál csak másnapra; a „csoda fokozásának” újabb esetével van dolgunk (vö. 750. láb., d. pont).

⁸⁴⁰ Ez a megjegyzés nincs benne Márk szövegében.

⁸⁴¹ 23-27. v.: ld. Mk 11,27-33 – Mk 676-686; Lk 20,1-8 – Lk 1314-1321.

odamentek hozzá a főpapok és a nép vénei⁸⁴², és megkérdezték: „Milyen hatalommal teszed ezeket?”⁸⁴³ És ki adta meg neked ezt a hatalmat?” (24) Jézus pedig ezt felelte nekik: „**Én is kérdezek tőletek egyetlen ésszerű indokot. Ha azt megmondjátok nekem, akkor én is megmondom majd nektek, milyen hatalommal teszem ezeket.** (25) **Honnan [való] volt [a] János [által végzett] alámerítés? Istentől vagy emberektől?”** Erre fontolgatták magukban [a dolgot], mondván: „Ha azt mondjuk: Istentől, azt fogja mondani nekünk: Miért nem ajándékoztátok hát meg bizalmatokkal? (26) Ha pedig azt mondjuk: emberektől, [méltán] félünk a tömegtől, mert mindenki prófétának tartja Jánost.” (27) Ezért ezt felelték Jézusnak: „Nem tudjuk.” [Erre] ő is ezt mondta nekik: „**[Akkor] én magam sem mondom meg nektek, milyen hatalommal teszem ezeket.**”

⁸⁴⁴(28) „**Mit gondoltok? Egy embernek volt két fia. Odament az elsőhöz, és ezt mondta: »Fiam, menj, dolgozz ma a szőlőben!«** (29) **Az így felelt: »Igen, uram!« De nem ment el.** (30) **Aztán odament a másikhoz, és ugyanazt mondta [nekij]. Az így felelt: »⁸⁴⁵Nem akarok.« Később (azonban) megbánta⁸⁴⁶, és elment.** (31) **A kettő közül melyik teljesítette az apa akarátát?”⁸⁴⁷** Azt válaszolták: „Az utóbbi.” [Erre] Jézus azt mondta nekik:

⁸⁴² Máté nem említi az írástudókat.

⁸⁴³ Ebben a szövegösszefüggésben az a látszat keletkezik, hogy ez a kérdés Jézusnak a mondat elején említett tanítására vonatkozik, holott valójában a 12-13. versben leírtakra; ezt erősíti meg a „teszed” ige használata.

⁸⁴⁴ Egymásután három példázat következik (28-30., 33-37. v. és 22,1-14): ezek Máté beállításában és a *hagyományos* értelmezésben mind a zsidóságról mondanak ítéletet, és Istennek a pogányságból megtért „új népét” dicsérik. (Az elsőt, a két fiúról szóló példázatot csak Máté közli.) Nézetünk szerint azonban ezek egymástól függetlenül hangzottak el, és ennek megfelelően kell őket értelmezni is.

⁸⁴⁵ Udvariatlanul elhagyja az „Uram” vagy „Apám” megszólítást (vö. 779. láb.).

⁸⁴⁶ Ez az ige (*metameleszthai*) az evangéliumokban csak itt és a 32. versben, valamint a 27,3-ban, Júdásra vonatkoztatva fordul elő.

⁸⁴⁷ Nem ismerjük a példázat elhangzásának eredeti körülményeit, de az nyilvánvaló belőle, hogy olyan embereket szólít meg (farizeusok, írástudók, papok, Izrael vezetői, vö. 23. v.), akik hajbókolnak Isten előtt („Igen, uram!”), akik meg vannak győződve kitűnő vallásosságukról (ld. Lk 18,11-12), s a kultuszban uruként tisztelik Istent (vö. Mk 12,40 – Mk 765, b. pont), de vallásosságuk kimerül a hajbóko-

„Ámen, mondom nektek, vámosok és szajhák⁸⁴⁸ előtettek⁸⁴⁹ mennek be Isten⁸⁵⁰ országába.⁸⁵¹ (32) Eljött ugyanis hozzátok János az igazságosság útján⁸⁵², és ti nem hittetek neki, vámosok és szajhák azonban hittetek neki. De ti ezt látva, utólag sem [tanúsítotatok] megbánást, hogy [azután] hittetek volna neki.”⁸⁵³

lásban: csak szóban mondanak igent Isten akaratára, tetteikkel nem követik azt (vö. Mk 7,6 – Mk 327).

⁸⁴⁸ Nem minden vámos és minden szajha: a görögben meglévő határozott névelő egy aramaizmus átvétele, csupán valamilyen fajtához, csoporthoz tartozást jelent.

⁸⁴⁹ A szakirodalomban vita folyik arról, hogy ezt időbeli (sorrendiséget kifejező) vagy kizáró értelemben kell-e felfogni; nézetünk szerint az utóbbiban: „ők bemennek, ti nem” (vö. Lk 18,14a – Lk 1180). Jézus tanításának egészéből nyilvánvaló, hogy ez a kizárólagosság csak akkor áll fenn, ha *megettért* „bűnösökről” (vö. Lk 7,38.47; 18,13; 19,8; Mt 9,9) és *meg nem tért* „igazakról” (vö. Lk 7,39; 18,9) van szó.

⁸⁵⁰ Feltűnő, hogy Máté itt nem a „Mennyek”, hanem „Isten” országaról beszél: ez arra utal, hogy a mondas Máté előtti hagyományhoz tartozik.

⁸⁵¹ Jézus megettért bűnösök példájával szemlélteti az elhangzott példázat *üzenetét*: az Isten országába való belépésnek mindent eldöntő *feltétele*: megcselekedni Isten akaratát (vö. Mt 7,21; Lk 6,46 – Mt 6,10) – még ha későn is.

⁸⁵² Ez nyelvtanilag jelenthetné azt is, hogy János „igaz ember volt”, de a mondat folytatása nyilvánvalóvá teszi, hogy azt jelenti: „az igazságosság útját/tanítását hirdetve”: vö. Mt 3,7-12.15 és 32. lánbj.

⁸⁵³ Ennek a versnek a hitelessége több mint bizonytalan. Ellene szóló *formai* szempontok: a) A 31. versben az „Ámen, mondom nektek...”-et tekinthetjük a példázat eredeti kommentárjának, mert ez a szófordulat (bár az „Ámen” nélkül) másutt is előkerül példabeszédek kommentárjaként (ld. Lk 15,7.10.; 18,14). b) Az „ugyanis” a 32. v. elején már gyanússá teszi a folytatást, vö. 251. lánbj., a. pont. c) E vers tartalma önálló mondásként jelenik meg Lk 7,29-30-ban (vö. Lk 266-272). d) Máté a „János” (25. v.), ill. „vámosok és szajhák” (31. v.) címszavak alapján toldhatta be ide. – Az ellene szóló *tartalmi* érv: Minden elismerése ellenére Jézus nagyon kritikusan viszonyult Keresztelő Jánoshoz (ld. Mt 11,6.11 // Lk 7,23.28 – Lk 256, 264-265), aligha állította őt fenntartás nélkül példaképnek, hacsak nem feltételezzük, hogy úgy értette itteni szavait: „Jánosnak sem hittetek, ahogyan nekem sem” (vö. 11,18-19).

⁸⁵⁴(33)⁸⁵⁵ „Hallgassatok meg egy másik példázatot! Volt egy gazda, aki szőlőskertet ültetett, körülvette sövénykerítéssel, szőlőprést ástott benne, őrtornyot épített, majd bérbe adta parasztoknak, és külföldre utazott. (34) Amikor elközeledett a termés ideje, elküldte szolgálait a parasztokhoz, hogy megkapja a termés [neki járó részét]. (35)⁸⁵⁶ A parasztok azonban megfogták a szolgálait, s az egyiket megverték, a másikat megölték, a harmadikat pedig megkövezték. (36) Ismét más szolgálakat küldött el, az előzőeknél többet, de ugyanúgy bántak el velük. (37) Utoljára a fiát küldte el hozzájuk, mondván [magában]: »A fiamat tiszteletben fogják tartani!« (38) De amikor a parasztok meglátták a fiút, így beszéltek maguk között: »Ez az örökös! Gyerünk, öljük meg őt, és szerezzük meg az örökségét!« (39)⁸⁵⁷ Meg is fogták, kидobták a szőlőskerten kívülre, és megölték.” (40) „Ha mármost eljön a szőlőskert ura, mit tesz ezekkel a paraszttal?” (41)⁸⁵⁸ Ezt mondták neki: „Mint gonoszokat gonoszul elpusztítja őket, a szőlőt pedig más parasztnak adja bérbe, akik idejében megadják neki a termés [neki járó részét].” (42) Jézus ezt mondta nekik: „**Sohasem olvastátok az Írásokban: »Az a kő, amelyet a házépítők [megvizsgáltak és mint alkalmatlant] elvetettek, az lett sarokkövé. Az Úr által lett ez, és csodálatos [dolog] a mi szemünkben?»** (43)⁸⁵⁹ Ezért azt mondom nektek, hogy Isten elveszi majd tőletek az országát, és olyan népnek adja⁸⁶⁰, amely megtermi annak gyü-

⁸⁵⁴ 33-44. v.: ld. Mk 12,1-11 – Mk 688-700; Lk 20,9-18 – Lk 1323-1334.

⁸⁵⁵ 33-37. v.: vö. 709. láb. és Mk 697.

⁸⁵⁶ Márknál a gazda egymást követően küldi a szolgálait, s azok egyre rosszabbul járnak, Máté azonos időpontban küldött csoportba foglalja a hármat.

⁸⁵⁷ Máté (Lukáccsal együtt) megfordítja a sorrendet: Márknál a szőlőskertben ölik meg a fiút, és azután dobják ki.

⁸⁵⁸ Csak Máténál adja meg a hallgatóság a választ, Márk és Lukács Jézussal mondatja el.

⁸⁵⁹ Elképzelhető, hogy ennek a versnek a megfogalmazását – már Márknál – Dániel könyve 2,44 és 7,27 (is) motiválta; ebben az esetben szintén apokaliptikus vonásról van szó, mint a 44. versben, vö. Lk 1334.

⁸⁶⁰ Az eredetiben „...elvetetik majd tőletek az Isten országa, és olyan népnek adatik...”; a szenvedő szerkezet Isten körülírása (*passivum divinum*), ezért szigorúan véve így kellene fordítani a mondatot: „Isten elveszi majd tőletek az Isten országát, és olyan népnek adja...” Vö. még 850. láb.

mölcset.⁸⁶¹ (44)⁸⁶² *(És aki erre a kőre esik, szétzúzódik, akire pedig ráesik, azt összemorzsolja.)*”

⁸⁶³(45) Amikor a főpapok és a farizeusok meghallották [Jézus] példázatait, felismerték, hogy róluk beszélt. (46) Erre ke-resték [a módját], hogyan tartóztathatnák le, de féltek a tömegtől,⁸⁶⁴ mert az profétának tartotta őt.

22 ⁸⁶⁵(1) Jézus megszólalt, és ismét példázatokban beszélt hozzájuk: (2) ***„A Mennyek országával úgy vagyunk, mint azzal, amikor egy király⁸⁶⁶ lakodalmat rendezett a fiának.*** (3) ***Kiküldte szolgálóit⁸⁶⁷, hogy hívják el a meghívottakat a lakodalomba, de***

⁸⁶¹ Vö. 844. láb. és Mk 698, g. pont.

⁸⁶² Ez a vers nincs benne minden kéziratban. Lehetséges, hogy hátterében Dán 2,44-45 és Iz 8,14 áll, és így talán nem Lk 20,18-ból került ide, hanem Máté eredeti anyaga.

⁸⁶³ 45-46. v.: ld. Mk 12,12 – Mk 701-704; Lk 20,19 – Lk 1336.

⁸⁶⁴ Márkkal és Lukáccsal ellentétben Máté azt is megmondja, miért féltek a néptől.

⁸⁶⁵ 1-10. v.: ld. Lk 14,16-24 – Lk 903-919. – Lukács-kommentárunkban részletesen foglalkoztunk e példabeszéd formai és tartalmi bonyodalmaival, és jeleztük, hogy *eredeti alakjában* feltehetően így hangzott: *„Egy ember nagy vacsorát rendezett, és sokakat meghívott. Aztán a vacsora órájában elküldte szolgálóit, hogy mondják meg a meghívottaknak: Gyertek, mert most készült el minden. De azok nem törődtek vele, hanem elmentek, ki a földjére, ki az üzlete után. Akkor azt mondta szolgálóinak: Menjetek ki az útkeresztződésekre, és akit csak találtok, hívjátok el! A szolgálók elmentek, és mindenkit összeszedtek, akit értek, rosszakat és jókat egyaránt, és a ház megtelt vendégekkel.”*

A példabeszéd *mondanivalóját* pedig így foglalhatjuk össze: Isten pazar módon, válogatás nélkül mindenkit meg akar ajándékozni jóságával, mindenkit hív „országába”, a „nagy lakomára”, önfeledt ünneplésre. Akik azonban nem tudnak-akarnak mit kezdeni ezzel a nagyvonalú könnyedséggel, akik úgy vélik, van fontosabb és hasznosabb dolguk is (a földjük, az üzletük), mint hogy „ünnepeljenek” (= „Isten országára irányuljon törekvésük”), azok kimaradnak a „lakomából”.

⁸⁶⁶ Lukácsnál: „egy ember”, ugyanígy van a Tamás-evangéliumban is (64), s alighanem ez az eredeti (ámbar a rabbik is gyakran alkottak király-példázatotokat).

⁸⁶⁷ Szó szerint: rabszolgálóit.

[azok] nem akartak elmenni. (4) [Erre] ismét kiküldött más szolgálókat, és így szólt: »Mondjátok meg a meghívottaknak: Íme, a lakomámat elkészítettem, ökreimet és a hízlalt [állatokat] levágtam, minden készen [áll]! Gyertek a lakodalomba!« (5) **Ők azonban nem törődtek [ezzel], [hanem] elmentek, az egyik a szántóföldjére, a másik az üzlete után,** (6) a többiek pedig megragadták a szolgálókat, bántalmazták és megölték őket. (7) A király megharagudott, elküldte seregeit, elpusztította azokat a gyilkosokat, és felégette városukat.⁸⁶⁸ (8) **Akkor ezt mondta szolgálóinak: »A lakodalom készen van ugyan, de a meghívottak nem voltak [rá] méltók.** (9) **Menjetez hát ki az útkereszteződésekre⁸⁶⁹, és akit csak találtok, hívjátok el a lakodalomba!«** (10) **Azok a szolgálók ki is mentek az utakra, és összegyűjtöttek mindenkit, akit találtak, rosszakat és jókat egyaránt⁸⁷⁰, úgyhogy a lakodalmas terem megtelt vendégekkel.⁸⁷¹»**

⁸⁷²(11) **„Amikor aztán a király bement, hogy meg szemlélje a vendégeket, meglátott ott egy embert, aki nem volt lakodalmas ruhába öltözve.** (12) **Így szólt hozzá: »Barátocskám⁸⁷³, hogy**

⁸⁶⁸ Ez nincs benne Lukács változatában; Máté részéről valószínűleg célzás Jeruzsálemnek („a prófétagyilkosságok miatt”: 23,37-38) a rómaiak által történt lerombolására (Kr. u. 70). – Vö. Mk 12,9 és párhuzamos helyei, továbbá Mt 21,44 // Lk 20,18 és főleg Lk 19,27. Ez a vonás itt teljesen érthetetlen, hiszen a meghívottak – a 21,34-gyel ellentétben – nem valamilyen jogos követelést utasítottak vissza. Ezen túlmenően az is mutatja a 6-7. v. betoldás voltát, hogy kihagyásával a 8. v. logikusan és „varratmentesen” kapcsolódik az 5. vershez (vö. Mk 713, d. pont).

⁸⁶⁹ Valószínűleg nem a vidéki, hanem a városi utak kereszteződéseit jelenti, vagyis a tereket, vö. Lk 14,21.

⁸⁷⁰ Vö. 523. és 551. láb., ill. 5,15.45! Ez a vonás nincs meg Lukácsnál.

⁸⁷¹ Kimarad Lk 14,24.

⁸⁷² 11-13. v.: Máté szerkesztésében ez a (csak nála található) néhány vers az előző példabeszéd befejező része (s ún. kétcsúcsú példabeszéddé teszi azt, vö. 788. láb., 1. bek.), nézetünk szerint azonban – bár mondanivalója nagyon hasonlít a nagy lakomáról szóló példabeszéd mondanivalójához (vö. Lk 919!) – eredetileg önálló példázatot alkotott, és ténylegesen az itteni 2. v. volt a bevezetése.

⁸⁷³ Vö. 780. láb.

jöttél be ide lakodalmas ruha nélkül?«⁸⁷⁴ **Az azonban néma maradt.** (13) **Akkor a király azt mondta a szolgálknak**⁸⁷⁵: »Kötözzétek meg kezét-lábát⁸⁷⁶, és **dobjátok ki a külső sötétségre!** Ott lesz sírás és fogcsikorgatás.⁸⁷⁷«⁸⁷⁸ (14)⁸⁷⁹ **Sokan vannak ugyanis a meghívottak, de kevesen a választottak.**”

⁸⁷⁴ Azok a magyarázók, akik a 11-13. verset a 2-10. vershez tartozónak tartják, következetlenséget vetnek Jézus (vagy Máté) szemére, mondván: Szegény vendég hogyan lett volna lakodalmas ruhába öltözve, ha egyszer az utcáról hívták be a lakodalomba? Mások ezt azzal hártják el, hogy arra hivatkoznak: szokás volt a meghívottaknak ünnepi öltözéket ajándékozni (vö. 2Kir 10,22), erre azonban Jézus korából nincs példa. Vagy azt mondják: nem kell különleges öltözékre gondolni, amelyet az ember csak kivételesen, ünnepeken hord, csupán tisztára mosott ruhának kellett lennie (vö. Jel 19,8; 22,14), mert a piszkos öltözet a vendéglátó megvetésének számított. Maga a példázat tanúsítja azonban, hogy ez a *vita fölösleges*, hiszen bármi legyen is az oka annak, hogy hétköznapi ruhában (vagy egyenesen munkaruhában) ment be a lakodalomba, a szoban forgó vendég mentegetőzhetne, megmagyarázhatná viselkedését, de ő nem teszi: hallgat. Nyilvánvaló hát, hogy viselkedése dachból fakad, fellépésével *tünt* az ünneplés ellen. Eppen ez a mozzanat adja meg a kulcsot a példázat helyes értelmezéséhez (ld. 878. láb.)!

⁸⁷⁵ Talán az is mutatja e példázat eredetileg önálló voltát, hogy a 2-10. versben következetesen rabszolgákról van szó (*duloi*), itt viszont szolgálkról (*diakonoí*).

⁸⁷⁶ Ez a mozzanat túllép a kép keretein: ahhoz, hogy kidobják az illetőt, nem szükséges *megkötözni* kezét-lábát: több kódex azt is írja: „*fogjátok meg kezét-lábát*”; az itteni megfogalmazás apokaliptikus-allegorikus utalás a végítéletre.

⁸⁷⁷ Bizonytalan, hogy ezt a kijelentést a király teszi-e, azaz még része-e a példázatnak, vagy már Jézus kommentárjának kell tekinteni (ez elvileg lehetséges, vö. Lk 15,28 – Lk 1011, 4. bek. vége), avagy Máté fűzi hozzá a példázathoz (ez valószínű, vö. Mt 8,12; 13,42.50; 24,51; 25,30). – A „sírás és fogcsikorgatás” bevett biblikus szókapcsolat, az „istentelenek” bosszúságát és dühét fejezi ki, amely akkor fogja el őket, amikor látják az igazak boldogságát.

⁸⁷⁸ Keresztelő Jánostól (vö. Mt 3,10.12) eltérően Jézus Isten örömmünnepeként hirdette meg „Isten országát” (vö. Mt 25,21.23). Isten az ő népének völgegyneként van jelen, és boldogító jelenlétében lehetetlen a szomorúságot kifejező böjtölés (Mk 2,19 – Mk 87). Isten boldog, ha embereket menthet meg, és ilyenkor úgy örül, mint az elveszett bárányát megtaláló pásztor vagy az elveszett drachmáját

⁸⁸⁰(15) Akkor a farizeusok elmentek, és megtanácskozták, hogyan ejthetnék őt tőrbe⁸⁸¹ a beszéde alapján. (16) Azután elküldték hozzá tanítványaikat a heródiánusokkal [együtt], s [azok] ezt mondták: „Mester, tudjuk, hogy őszinte vagy, az igazságnak megfelelően tanítod Isten útját, és nem befolyásol senki, ugyanis nem vagy tekintettel az emberek személyére. (17) Mondd meg tehát nekünk, mit gondolsz: Szabad adót adni a császárnak, vagy nem?”⁸⁸² (18) Jézus azonban felismerte rosszindulatukat⁸⁸³, és ezt

megtaláló asszony (Lk 15,5-7.9-10). Az Istent jelképező apa túláradóan ünnepli tékozló fiának hazatérését (Lk 15,20.22-24), és szépen kéri korrekt, „tisztességes” fiát, hogy ünnepeljen velük – ő azonban nem akar. Pontosan *erről van szó* itt is: ahogyan a lakomára meghívott vendégek sem akartak ünnepelni, hanem elmentek a munkájuk vagy az üzletük után (22,5), ez a vendég sem akar ünnepelni, hanem hétköznapi ruházatával némán tüntet az ünneplés ellen – hasonlóan azokhoz (a farizeusokhoz és írástudókhöz), akik hangosan zúgolódva tüntettek (vö. Lk 5,30; 7,32; 15,2; 19,7).

Jézus igazi ellenlábasai nem a vámosok és az utcanők voltak, hanem azok a halálosan komoly „igazak” (vö. Mk 2,17; Lk 18,9), akik nem akarták tudomásul venni, hogy Isten (és ezért Jézus is) örömét leli az ajándékozásban, a megbocsátás és a jóság „pocsékolásában” (vö. Lk 15,22-23!). Nekik mondja Jézus ezzel a példázattal: Tiltakozásokkal nem tudjátok tönkretenni a király és barátai örömét. *Ha* nem akartok bemenni és együtt ünnepelni, noha szívélyes meghívást kaptatok, *akkor* nincs helyetek Isten országában, a szabad és vidám ajándékozás világában. (A fogcsikorgatás helye azon kívül van; vö. Lk 15,28!)

⁸⁷⁹ Ez a szállóige sehogyan sem illik ide, hiszen csak egyetlen vendéget dobnak ki; de akkor sem illene, ha ez az egy vendég többeket jelképezne, mert magában a példázatban nincs szó kevesek és sokak szembeállításáról.

⁸⁸⁰ 15-22. v.: ld. Mk 12,13-17 – Mk 705-720; Lk 20,20-26 – Lk 1338-1350.

⁸⁸¹ Vö. Prédikátor könyve 9,12. – Vö. Mk 708 és 714, ill. 394.

⁸⁸² Akárcsak Lukács, Máté is kihagyja Márk szövegéből: „Adjunk, vagy ne adjunk?” Vö. Mk 712.

⁸⁸³ A három szinoptikus evangélista itt más-más kifejezést használ. Márk: „látva színészkedésüket”, Lukács: „észrevette ravaszkodásukat”, Máté: „felismerte rosszindulatukat” (az eredetiben *ponéria*). (A Márk által említett színészkedést Máté Jézus kérdésében szerepelteti.)

mondta: „*Miért vizsgáztattok engem, [ti] színészek?*” (19) *Mutassátok meg nekem az adópénzt!*” Azok odavitték neki egy dénárt. (20) [Ekkor] ezt kérdezte tőlük: „*Kinek a képe és felirata ez?*” (21) Azt mondták: „A császáré.” Akkor azt mondta nekik: „***Adjátok meg tehát a császárnak, ami megilleti császárt,⁸⁸⁴ viszont⁸⁸⁵ [adjátok meg] Istennek, ami megilleti Istent!***” (22) Amikor [ezt] meghalották, elcsodálkoztak, otthagyták őt, és elmentek.⁸⁸⁶

⁸⁸⁷(23) Aznap szadduceusok mentek oda hozzá; [ők] azt mondják, hogy nincs [újra]felébresztés. (24) Ezt kérdezték tőle: „Mester, Mózes azt mondta: »Ha valaki gyermekek nélkül hal meg, a testvére kössön sógorházasságot⁸⁸⁸ a feleségével, és támasszon utódot a testvérének.« (25) De volt nálunk hét testvér. Az első, miután megházasodott, befejezte életét, és mivel nem volt utóda, feleségét a testvérére hagyta. (26) Hasonlóan [járt] a második is, a harmadik is, [egészen] a hetedikig. (27) Végül meghalt az asszony (is). (28) Az [újra]felébresztéskor mármost a hét közül kinek a felesége lesz? Hiszen mindegyiké volt!” (29) Jézus így válaszolt nekik: „*[Azért] tévelyegtek, mert nem ismeritek sem az Írásokat, sem Isten erejét.*⁸⁸⁹ (30) *Az [újra]felébresztéskor⁸⁹⁰ ugyanis sem nem nőülnek, sem férjhez nem mennek, hanem olyanok, mint [az] angyalok a mennyben.* (31) ***A halottak [újra]felébreszté-***

⁸⁸⁴ Máté szórendje azonos Lukácséval, de Márké más: „A császárnak adjátok meg...” Az eltérő szórend *eltérő hangsúlyokat* eredményez; Máténál és Lukácsnál az a hangsúlyos, hogy „*adjátok meg a császárnak*”, Márknál azonban az, hogy „*viszont [adjátok meg] Istennek*”.

⁸⁸⁵ A görögben „és”, csakhogy a *kai* – sok egyéb mellett – elmentéses kötőszó is lehet (vö. pl. Mk 2,15 – Mk 77; Lk 14,11 – Lk 888).

⁸⁸⁶ Márk csak azt írja: „elcsodálkoztak őrajta” (ld. Mk 720); Lukács: „elcsodálkozván feleletén, elnémultak”. Az „otthagyták őt, és elmentek” Mk 12,12-ben, a gonosz szőlőművesek példabeszéde után olvasható (Máté onnan veszi át), és Jézus ellenfeleinek gyilkos szándékára utal, vö. Mt 21,46.

⁸⁸⁷ 23-33. v.: ld. Mk 12,18-27 – Mk 721-733; Lk 20,27-40 – Lk 1352-1364.

⁸⁸⁸ 1Móz 38,8-ra utaló szakkifejezés, csak Máté alkalmazza.

⁸⁸⁹ Márknál ez retorikai kérdésként hangzik el.

⁸⁹⁰ Ugyanaz a kifejezés, mint a 28. versben, de itt értelemszerűen azt jelenti: a feltámadott állapotban.

*sérő!*⁸⁹¹ *pedig nem olvastátok, amit Isten mondott nektek: (32) »Én vagyok, az Isten Ábrahám számára, és az Isten Izsák számára, és az Isten Jákob számára«? [Ő] nem halottak, hanem élők számára [való] Isten.»* (33) Amikor a tömeg ezt meghallotta, megdöbbsent a tanításán.⁸⁹²

⁸⁹³(34) Amikor pedig a farizeusok meghallották, hogy elnémította a szaduceusokat, egybegyültek ugyanott. (35) Egyikük, egy törvénytudó⁸⁹⁴, megkérdezte őt, hogy [ezzel] vizsgáljassza⁸⁹⁵: (36) „Mester, melyik a legnagyobb parancs a törvényben?”⁸⁹⁶ (37) Ő pedig ezt mondta neki: „⁸⁹⁷[Bizonyára] szeretni fogod az Urat, a te Istenedet, teljes szíveddel, teljes lényeddel és teljes gondolkodásoddal⁸⁹⁸!« (38) *Ez a legnagyobb és első parancs.* (39) *A második hasonló hozzá: »[Bizonyára] szeretni fogod embertársadat, mint önmagadat!*« (40) *Ezen a két parancson függ az egész törvény és a próféták is.*”⁸⁹⁹

⁸⁹¹ Az *anasztaszisz tón nekrón* kifejezés csak itt fordul elő az Újszövetségben, különben mindig *anasztaszisz ek tón nekrón*: „feltámadás a halottak közül”.

⁸⁹² Máté ugyanazt a szófordulatot használja itt, mint a „hegyi beszéd” végén (7,28).

⁸⁹³ 34-40. v.: ld. Mk 12,28-34 – Mk 734-751; Lk 10,25-28 – Lk 573-579.

⁸⁹⁴ Máté szövegében csak itt fordul elő a „törvénytudó”, különben mindig az „írastudó” kifejezést használja; ez talán arra utal, hogy a farizeusok közül való írástudóról van szó, vö. Mk 2,16.

⁸⁹⁵ Ugyanígy Lukács, de Márkkal ellentétben. Ez Máté farizeusellenes irányultságából fakad, ahogyan az is, hogy (szintén Lukáccsal együtt) kihagyja a törvénytudó és Jézus egymást kölcsönösen elismerő szavait (Mk 12,32-34), mintha nem tudná elképzelni, hogy létezik pártatlan és értelmes rabbi.

⁸⁹⁶ Lukácsnál Jézus kérdezi: „Mi van megírva a törvényben...?”

⁸⁹⁷ Máté (Lukáccsal együtt) kihagyja a „főparancs” bevezetését: „Halld, Izrael, az Úr, a mi Istenünk az egy[etlen] Úr!”

⁸⁹⁸ Máté kihagyja Márk szövegéből: „és teljes erőddel”.

⁸⁹⁹ Ezt a kijelentést csak abban az értelemben tarthatjuk jézusinak, hogy „ez a törvény és a próféták tanításának lényege” – mindannak megfelelően, amit a 110. és a 249. lábjegyzetben kifejtettünk. – A „függ” kifejezés azt jelenti, hogy a szeretet kettős „parancsa” nem csupán a legfőbb dolog a Törvényben, hanem annak alapja és előfeltetele is.

⁹⁰⁰(41) Amikor pedig a farizeusok összegyűltek, Jézus megkérdezte tőlük: (42) „Mit gondoltok a Messiásról?”⁹⁰¹ Kinek a fia?” Azt mondták neki: „Dávidé.” (43) [Ő így] szólt hozzájuk: „**Hát [akkor] hogyan hívhatja őt Dávid »úrnak« a Lélek által, mondván:** (44) **»Így szólt az Úr az én uramhoz: Ül a jobb kezem felől, amíg ellenségeidet lábad alá vetem«?** (45) **Ha tehát Dávid [maga] hívja őt »úrnak«, [akkor] hogyan fia neki?**” (46) Ám senki sem volt képes egy szóval sem felelni neki, és attól a naptól fogva többé senki sem merte őt megkérdezni.⁹⁰²

23⁹⁰³ (1) Akkor Jézus így beszélt a tömeghez és tanítványaihoz⁹⁰⁴:

⁹⁰⁰ 41-46. v.: ld. Mk 12,35-37 – Mk 752-760; Lk 20,41-44 – Lk 1366-1368.

⁹⁰¹ Ez a kérdésfeltevés már ókeresztény szemléletről árulkodik; Márknál Jézus így fogalmaz: „Hogyan mondhatják az írástudók, hogy a Messiás Dávid fia?”

⁹⁰² Máté ide helyezi azt a megjegyzést, amelyet Márk a „főparancsról” folytatott beszélgetés után közöl (Mk 12,34 – vö. Mk 751), és kibővíti: „Senki sem volt képes...”

⁹⁰³ Jézusnak az írástudókkal szembeni kritikájától indítatva (Mk 12,38-39 // Lk 20,46-47) Máté feldolgozza az ezzel kapcsolatos hagyományt: az „írástudók és farizeusok” elleni nagy beszédet állít össze, amelynek központi részében (13-33. v.) hétszeres „Jaj”-jal vádolja őket, és a végén meghirdeti számukra a pokolra szóló ítéletet. Bár az egyes témák bevezetései, ill. megfogalmazásai eltérőek, Máté és Lukács közös forrásában, a Q-ban (vö. 40. láb.) valószínűleg a következő versek tartalmazzák a hét „Jaj”-t: 4., 6-7a, 13., 23., 25-26., 27-28. és 29-31.

Két dolog is mutatja, hogy itt *Máté kompozíciójáról* van szó: egyrészt az, hogy a színészkedés (hagyományosan: „képmutatás”) vezérmotívuma nem vonul végig egységesen (a Q feltételezett megfogalmazásának megfelelően), másrészt az, hogy a látszólag egységes tárgy ellenére a 2-7. v. a néphez, a 8-10. v. a tanítványokhoz, a 34-37. v. általánosságban a zsidókhöz szól.

Valakikre „Jaj”-t kiáltani nem szükségképpen idegen Jézustól (vö. Lk 681), de az az általánosító „kirohanás”, amely ebben a fejezetben megszólal, biztosan nem volt jellemző rá; ez a beszédkompozíció különben sem Jézus korának viszonyait, hanem *Máté korát*, az egyre végzetesebben szétváló „zsidóság” és „kereszténység” szembenállását tükrözi.

⁹⁰⁴ Máté összevonja Mk 12,37b-t és 12,38a-t, és (Lukáccsal együtt) betoldja a tanítványokat mint hallgatóságot.

(2) „**Mózes székében**⁹⁰⁵ **a farizeusi írástudók**⁹⁰⁶ **ülnek**^{907, 908} (3) *Tehát tegyétek meg és tartsátok meg mindazt, amit csak mondanak nektek*⁹⁰⁹, *de ne cselekedjetez tetteik szerint, mert mondják [ugyan], de nem teszik*⁹¹⁰. (4) **Súlyos terheket kötöznek össze, és ráteszik az emberek vállára**⁹¹¹, *de maguk [még]*

⁹⁰⁵ A szék (*kathedra*) a tanítói tekintély jelképe, ugyanis a tanítás ülve történt (vö. Lk 4,20-21).

⁹⁰⁶ A görögben: „az írástudók és a farizeusok”; csakhogy az „és”-t (*kai*) ebben az esetben *et epexegeticum*ként, azaz „magyarázó, kifejtő és”-ként, „mégpedig” jelentésben kell felfogni („mégpedig farizeusok, a farizeusok közé tartozók”), ugyanis a farizeusok nem az egyik vallási „párt” tagjaiként birtokolták Mózes székét, hanem írástudóik révén.

⁹⁰⁷ A görögben: „székébe ültek”, ez azonban hebraizmus, ezért jelen idővel kell fordítani.

⁹⁰⁸ E bevezető mondat jelentése: A farizeusi írástudók Mózes „utódai”, a hagyomány birtokosai.

⁹⁰⁹ Jézus ennek épp az ellenkezőjét hirdette: azzal vádolta a farizeusokat, hogy saját hagyományaik kedvéért kijátsszák Isten akaratát (Mk 7,8-9.13), óvta követőit „a farizeusok kovászatól” (Mk 8,15 – Mk 406), és azt vallotta, hogy a nem Istentől származó tanításokra a kiirtás vár (ld. 15,13 – 591-592. lábj.).

Valójában egy *zsidókeresztény* elvről van itt szó, amely a zsidókeresztény közösségnek a zsinagóghoz fűződő viszonyát szabályozta, és amelyet Máté az 5,18-19-cel és a 17,27-tel együtt alighanem „taktikai eszközként” használt: azt akarta bizonyítani vele, hogy Jézus gyülekezete nem felelős az „egyház” és a „zsinagóga” kettészakadásáért (vö. 117. és 677. lábj.!).

⁹¹⁰ Ez sem állja meg a helyét, mert – eltekintve attól, hogy mindenkinek az életében kisebb-nagyobb szakadék van az elvei és a gyakorlata között – a farizeusok általában igenis igyekeztek megtartani az általuk képviselt előírásokat, másrészt ezt maga Jézus is elismerte, még ha vádként is, ld. alább a 23. és 25. verset, vagy Lk 18,12-t. – E vers kihagyásával logikus összefüggés jön létre a 2. és a 4. v. között.

⁹¹¹ A súlyos teher a rabbik által összeállított 613 rendelkezés volt (248 parancs és 365 tilalom), továbbá a hagyomány számtalan előírása vagy éppen a tisztátalanná tevő foglalkozások listája. Az emberek vállára pedig úgy helyezték ezt a súlyos terhet, hogy bebeszélték nekik: mindezek a rendelkezések Isten akaratát képviselik, és ügyeljenek arra, hogy közülük egyet se hágjanak át. Így aztán a művelet-

egy ujjukkal sem akarják megmozdítani azokat^{912, 913} (5) *Minden cselekedetüket azért teszik, hogy az emberek megbámulják őket*^{914, 915} *kiszélesítik imaszíjukat, és megnagyobbítják ruhájuk szegélyét.*⁹¹⁶ (6) **Kedvelik a díszhelyet a vendégségeken, és az első helyeket a zsinagógában, (7) valamint a köszöntéseket a piacon, és [azt, ha] rabbinak szólítják őket az emberek**⁹¹⁷.”

len, a Törvényben különben is járatlan szegényeket (*am ha arec* = a föld népe) a hétköznapi élet nehézségei és bajai mellett a szükségtelen törvények és törvényt magyarázatok terhe is sújtotta, továbbá az állandó rossz lelkiismeret (ld. Mk 7,15 – Mk 341), a félelem a törvényeket számon kérő Istentől (vö. Mk 2,5 – Mk 61). Ez elcsigázottá, kimerültté tette őket: olyanok lettek, mint a pásztor nélküli juhok (vö. Mt 9,36; 11,28; Mk 6,34 – Mk 291).

⁹¹² Pedig könnyen megtehették volna, valóban csak az ujjukat kellett volna megmozdítaniuk, nevezetesen rendelkezéseket író ujjaitak vagy azokat számon kérő, felemelt mutatóujjukat, tudniillik azért, hogy emberségesebb törvényeket hoztak volna, vagy a meglévőket emberségesebben magyarázták volna. Példaként elég, ha csak a szombattal vagy a korbánnal kapcsolatos előírásokra gondolunk (vö. Mk 3,4 – Mk 101; Mk 7,11-13 – Mk 336-337).

⁹¹³ Jézusnak megesett a szíve a fölöslegesen megterhelt és elcsigázott embereken, és meg akarta szabadítani őket a rájuk rakott elviselhetetlen igától (11,28-30; vö. ApCsel 15,10!) – ezért támadta ebben az esetben is a nép szellemi vezetőit (vö. Mk 3,5 – Mk 102).

⁹¹⁴ Bár Jézus valóban erősen bírálta ezt az efféle színészkedést (ld. 6,1.2.5.16), ez a fajta, nagyon durva általánosítás idegen volt tőle. Máté beállítása kétszeresen is helytelen: egyrészt nem vonatkoztatható *minden* farizeusra vagy farizeusi írástudóra (vö. Mk 761; mellesleg: ez nemcsak a farizeusok, hanem minden vallásos ember – sőt mondhatjuk: minden ember – kísértése), másrészt az is igazolhatatlan, hogy a farizeusok *minden* cselekedetét az a vágy mozgatta, hogy learassák az emberek elismerését.

⁹¹⁵ Az 5a versben megfogalmazott tételét Máté az 5b és a 6-7. vers három példájával szemlélteti; nézetünk szerint azonban ténylegesen csak az 5b vers szolgálhat erre, a 6. és 7. versben foglaltak hangsúlyja és mondanivalója (legalábbis részben) más, amit az is mutat, hogy Márk és Lukács egészen más szövegösszefüggésben közli ezeket.

⁹¹⁶ 6-7. v.: ld. Mk 12,38-39 – Mk 761-764; vö. Lk 11,43; 20,46.

⁹¹⁷ Ez az utolsó mozzanat Máté bővítménye Márkhoz és Lukácshoz képest, viszont azt nem említi, hogy „szívesen járkálnak talárban”.

⁹¹⁸(8) „**Ti azonban ne szólíttassátok magatokat rabbinak, mert egy a ti mesteretek**⁹¹⁹, **ti pedig mindnyájan testvérek vagytok!** (9) **Atyátoknak**⁹²⁰ **se szólítsatok [senkit] a földön, mert egy a ti atyátok: a mennyei!** (10)⁹²¹ **Tanítónak**⁹²² **se szólíttassátok maga-**

⁹¹⁸ 8-9. v.: A „rabbi” és az „atya” – többek között – a magasabban állók udvarias megszólítása volt a zsidó nyelvhasználatban. Jézus aligha bizonyos megszólítási formulák ellen akart támadást intézni, hanem az ezek által kifejezett magatartás ellen. Aki azt mondja valakinek: „Atya!”, vagy „Rabbi!” (= „Tisztelt Mesterem!”), az bizonyos *atyai tekintélyt* tulajdonít az illetőnek, és ezzel felhatalmazást is a tanításra, az útmutatásra.

Jézus azonban ismételten küzdött az ellen, hogy az emberek *szellemileg alá vessék* magukat az „atyáknak” (Izrael korábbi vagy kortárs „tanítóinak”, vö. Mt 10,34-36 // Lk 12,51; Mt 10,37 // Lk 14,26), mert ez azt eredményezte, hogy mereven kötődtek olyan hagyományokhoz, amelyek gyakran istenellenesek voltak (ld. az ún. antitéziseket az 5. fejezetben, valamint Mk 7,1-8.9-13 és fönt a 2. és 4. verset).

Jézus számára ugyanis minden feltétel és korlátozás nélkül *Isten volt az egyetlen tekintély* (ld. Mk 12,29 – Mk 736). Ebből következett az az álláspontja, hogy istenellenes dolog emberek előtt meghajolni, még ha azok Isten tekintélyét igénylik is maguknak. Hogy milyen mélyen áthatotta őt Isten egyedüli tekintélye, az mintegy „mellékesen” mutatkozott meg, amikor valaki jó szándékkal térdre esett előtte, és ő határozottan visszautasította a „Jó mester!” megszólítást: „Senki sem jó, csak egy valaki: Isten” (Mk 10,18), következésképpen annak is egyedül Isten a mércéje, hogy mi jó.

Jézusnak ebből a felfogásából adódott *útmutatása* tanítványai közösségi életére vonatkozóan: a) Senkit se ruházzatok föl „atyai tekintéllyel”! b) Ne hagyjátok, hogy „atyai tekintéllyel” ruházzanak föl titeket! – Mert Isten az egyedüli Úr, Atya, Tanító.

⁹¹⁹ A görögben *didaskalosz* = tanító.

⁹²⁰ A szövegkritikai szempontból bizonytalan görög szöveg (*patera hümon*, de több kódexben *patera hümin*: a *hümin* ez esetben a *hümasz*-t helyettesítő aramaizmus) háromféle fordításra is lehetőséget ad: Senkit ne nevezetek a *ti* atyátoknak! *Közületek* senkit ne nevezetek atyának! Ne nevezetek *magatokat* atyának!

⁹²¹ Lehet, hogy a 10. v. egyszerűen csak a 8. v. dublettje Máté részéről, de az is lehet, hogy a 8. versre adott hellenista reflexió, vagyis betoldás Máté szövegébe.

⁹²² A görögben *kathégétész*; szó szerint: vezető, átvitt értelemben: tanító, nevelő; valószínűleg csak a 8. versbeli „rabbi” más fordítása.

23,11–15

tokat, mert egy a ti tanítótok:⁹²³ a Messiás⁹²⁴, (11)⁹²⁵ aki pedig a legnagyobb köztetek, az legyen a szolgátok! (12)⁹²⁶ Aki megmagasítja magát, azt [Isten] meg fogja alacsonyítani, aki [viszont] megalacsonyítja magát, azt [Isten] meg fogja magasítani.”

⁹²⁷(13) „**Jaj**⁹²⁸ nektek, írástudók és farizeusok⁹²⁹, [ti] színészek⁹³⁰, mert bezárjátok a Mennyek országát az emberek előtt: **ugyanis ti [magatok] nem mentek be**⁹³¹, és a bemenni [akarókat] **sem engeditek bemenni.**”⁹³²

⁹³³(14) („Jaj nektek, írástudók és farizeusok, [ti] színészek, mert feléletek az özvegyasszonyok házát, és [cserébe] színlelésből hosszasan imádkoztok: ezért súlyosabb ítéletben lesz részetek.”)

⁹³⁴(15) „Jaj nektek, írástudók és farizeusok, [ti] színészek,

⁹²³ Jézus szellemében itt annak kellene következnie: Isten.

⁹²⁴ A mondat tartalma jézusi, de Jézus nem tartotta magát messiásnak, „a Messiás”-nak pedig még kevésbé, ld. Mk 8,29-30 – Mk 428-429; Mk 12,35-37 – Mk 760).

⁹²⁵ Tartalmát tekintve természetesen hiteles ez (és a következő) a mondás; csak azért szedtük egyszerűen dőlt betűkkel, mert nem az itteni, tekintélyi problematikáról van szó benne (8-9. v.), hanem az uralkodás/szolgálat témaköréről, ld. Mk 10,42-45 // Mt 20,25-27; Lk 22,25-26 – Lk 1497-1500!

⁹²⁶ Erről a versről is ugyanazt mondhatjuk, mint az előzőről: témája – az emberek, ill. Isten előtti nagyság/kicsiség – más, mint a 8-9. versé; magyarázatát ld. Lk 14,11 – Lk 887-889; Lk 18,14 – Lk 1182.

⁹²⁷ 13. v.: ld. Lk 11,52 – Lk 693-698.

⁹²⁸ Ld. Lk 681; az ott mondottak (a „Jaj” lehet panasz, ünnepélyes vádolás, részvét) kiegészítéseként jelezzük, hogy ez a felkiáltás mélységes fájdalmat is kifejezhet.

⁹²⁹ Vö. 906. lábja.

⁹³⁰ A visszatérő „színészek” (hagyományos fordításban: „képmutatók”) minősítés nem minden esetben helytálló.

⁹³¹ A „Mennyek országának” (= Isten országa) kifejezett említése miatt Máté szövege világosabb, mint Lukácsé.

⁹³² Vö. Lk 16,16 – Lk 1054-1057!

⁹³³ Ez a vers nincs benne minden kódexben; nyilvánvalóan Mk 12,40-ből toldották be ide (magyarázatát ld. ott), egyes kódexek a 13. v. elé, mások a 13. v. mögé. (Mk 765-ben rámutattunk, hogy ez a bírálát eredetileg a papokra vonatkozhatott, ezért jézusi tartalma ellenére csak dőlt betűkkel szedtük.)

⁹³⁴ Ez a vers a zsidó misszió belüli problematikával foglalkozik: a farizeusok nem elégedtek meg a zsidósághoz *lazán* kapcsolódó pro-

mert bejárjátok a tengert és a szárazföldet, hogy csak egyetlen prozelitát is megnyerjétek⁹³⁵, és ha ez megtörtént, a gehennába juttatjátok⁹³⁶, kétszerte inkább magatoknál⁹³⁷. ”

⁹³⁸(16) „Jaj nektek, vak vezetők, akik azt mondjátok: »Ha valaki a templomra esküszik, az semmi, de ha valaki a templom aranyára esküszik, az kötelezi.« (17) Esztelenek és vakok! Végül is mi a nagyobb? Az arany, vagy a templom, amely szentté teszi az aranyat? (18) Továbbá [azt mondjátok]: »Ha valaki az oltárra esküszik, az semmi, de ha valaki a rajta lévő [áldozati] adományra esküszik, az kötelezi.« (19) (Esztelenek és) vakok! Végül is mi a nagyobb? Az [áldozati] adomány, vagy az oltár, amely szentté teszi az [áldozati] adományt? (20) Aki tehát megesküszik az oltárra, az esküszik arra, és mindenre, ami rajta van. (21) És aki megesküszik a templomra, az esküszik arra, és arra [is], aki benne lakik. (22) És aki megesküszik az égre, az Isten trónjára esküszik, és arra [is], aki rajta ül. ”

⁹³⁹(23) „Jaj nektek, írástudók és farizeusok, [ti] színészek, mert tízedet adtok [ugyan] a mentából, az ánízsból és a köményből, viszont [figyelmen kívül] hagyjátok a törvény⁹⁴⁰ nehezebb⁹⁴¹ részeit: ⁹⁴² az igazságosságot⁹⁴³, az irgalmasságot és a zeliták (a pogányságból a zsidó hitre tért „jövevények”) magatartásával, és teljes áttérésüket szerették volna elérni (bemerítkezés, körülmetélés, a Törvény megtartása).

⁹³⁵ Ennek a tagmondatnak a görög eredetije nem teljesen egyértelmű, más fordításai is lehetségesek.

⁹³⁶ A görögben: „a gehenna fiává teszitek”.

⁹³⁷ Ez valószínűleg csak retorikai túlzás.

⁹³⁸ 16-22. v.: vö. Mt 5,33-37 – 156-160. láb. – Amint Mt 5,34a.37 tanúsítja, Jézus egészen másképp gondolkodott az esküről, az itteni szörszálhasogatás pedig önmagában is teljesen idegen volt tőle.

⁹³⁹ 23-24. v.: ld. Lk 11,42 – Lk 681-685; Lk 6,39 – Lk 199.

⁹⁴⁰ Jézus számára sosem az volt a mértékadó, hogy mit ír elő a mózesi törvény, hanem hogy mi az Isten akarata (ld. ismét az ún. antitéziseket az 5. fejezetben, vagy pl. Mk 10,4-6).

⁹⁴¹ Ez elvileg jelentheti azt is, hogy „ami fontosabb”, és azt is, hogy „amit nehezebb megtartani”, de inkább az utóbbiról van szó, vö. 9,13; 12,7; 22,34-40.

⁹⁴² Lukács itt Isten tulajdonságairól beszél (mint az emberi cselekvés mércéjéről), Máté viszont az ember viselkedéséről embertársaival szemben.

⁹⁴³ A görögben itt ugyanaz a *kriszisz* = ítélet szó áll, amelyet Lukács

*hűséget*⁹⁴⁴; az [utóbbiakat] meg kellene tenni, amazokat pedig nem kellene elhagyni. (24) *Vak vezetők!*⁹⁴⁵ *A szűnyogot megszűritek, a tevéit pedig lenyelitek.*”

⁹⁴⁶(25) *„Jaj nektek, írástudók és farizeusok*⁹⁴⁷, [ti] színészek, mert a pohár és a tál külsejét tisztogatjátok, belül azonban tele vannak azzal, amit másoktól elraboltok, és elpocsékoltok⁹⁴⁸. (26) *Vak farizeus! Tisztítsd meg előbb a pohár belsejét, hogy [ezáltal] a külseje is tiszta legyen!*⁹⁴⁹”

⁹⁵⁰(27) *„Jaj nektek, írástudók és farizeusok, [ti] színészek, mert hasonlók vagytok [a] meszelt sírokhoz, amelyek kívülről szépnek látszanak ugyan, de belül tele vannak halottak csontjaival és mindenféle tisztátalansággal.*⁹⁵¹ (28)⁹⁵² *Így ti is kívülről igaznak látszotok ugyan az emberek előtt, de belül tele vagytok színészkedéssel és törvényszegéssel.*”⁹⁵³

Istenre vonatkoztat („Isten ítélete”), de a szövegösszefüggés (ld. előző láb.) azt kívánja, hogy ezen a helyen „igazságosság, jog” értelemben fordítsuk.

⁹⁴⁴ A görög *pisztisz* jelenthetné az Istenbe vetett bizalmat („hitet”) is, de az előző két példával (igazságosság, irgalmasság) azonos síkon értelmezve célszerűbb az embertársak iránti hűségnek, megbízhatóságnak felfogni.

⁹⁴⁵ Vö. 593. láb.

⁹⁴⁶ 25–26. v.: ld. Lk 11,39–41 – Lk 676–680.

⁹⁴⁷ Vö. Lk 677. láb. és 680. láb., 1. bek.!

⁹⁴⁸ A görögben a „mértéktelenség” szó áll.

⁹⁴⁹ Lukács szövege (11,41) világossá teszi, mit jelent ez a gyakorlatban: a tál tartalmát oda kell adni a rászorulóknak.

⁹⁵⁰ 27–28. v.: vö. Lk 11,44 – Lk 687.

⁹⁵¹ Zsidó szokás volt húsvét közeledtével fehérre meszelni a sírokat, hogy jól látszódjának, és az emberek véletlenül se érjenek hozzájuk, érintésük ugyanis kultikus tisztátalanságot okozott (ld. 4Móz 19,16). A meszelés „mellékhatásaként” azonban a sírok csinosak lettek, és akaratlan kettősség jött létre: külső szépség és belső tisztátalanság. Ez adta az alapot a farizeusokkal való összevetésre, ld. 28. v.

⁹⁵² Ez a vers nincs meg a párhuzamos lukácsi helyen.

⁹⁵³ A Máté és a Lukács által használt képek között ellentmondás van: Máté meszelt, azaz (messziről is) jól látható sírokról beszél, Lukács viszont felismerhetetlen sírokról. Kétségtelen, hogy az itteni mondanivalóhoz a meszelt sírok képe illik (vö. Lk 687. láb., 1. bek.), és ezt tekinthetjük eredetinek, de ha a Lk 687. lábjegyzet 2. bekezdésében

⁹⁵⁴(29) „**Jaj nektek, írástudók és farizeusok**⁹⁵⁵, [ti] színészek, mert a próféták sírjait épít[get]itek, és az igazak síremlékeit díszít[get]itek, (30)⁹⁵⁶ és azt mondjátok: »Ha atyáink napjaiban éltünk volna, nem vállaltunk volna velük közösséget a próféták véreinek [kiontásában].« (31) **Ezzel [magatok] tanúskodtok magatok ellen, [igazolva, hogy] fiai vagytok azoknak, akik meggyilkolták a prófétákat.** (32)⁹⁵⁷ Ti is töltsétek be atyáitok mértékét! (33) Kígyók, viperafajzatok! Hogyan menekülhetnétek meg a gehennára [szóló] ítéllettől?»

⁹⁵⁸(34) „**Íme, ezért prófétákat, bölcseket és írástudókat küldök**⁹⁵⁹ hozzátok, közülük [egyeseket] megöltök és keresztre feszítetek majd, [másokat] meg fogtok korbácsolni zsinagógáitokban, és városról városra fogjátok üldözni őket, (35) hogy [így] rátok szálljon minden igaz vér, amelyet kiontottak a földön, az igaz Ábel véreától Zakariásnak, Barakiás fiának véréig, akit a templom és az oltár között gyilkoltatok meg. (36) **Ámen, mondom nektek: mindez elkövetkezik erre a nemzedékre.**⁹⁶⁰”

⁹⁶¹(37) „**Jeruzsálem, Jeruzsálem, [te], aki megölöd a prófétákat, és megkövezed a hozzád küldötteket! Hányszor akartam összegyűjteni gyermekeidet**⁹⁶², ahogyan a tyúk összegyűjti szárnyai alá csibéit, de [ti] nem akartátok. (38) **Íme, pusztán hagyaték**

leírt feltételezésünk helyes, akkor ahhoz ténylegesen illik a Lukács által használt kép. Mindenesetre a két kép közötti ellentmondás nem lényegi, mert mindkét esetben a külső és a belső ellentétéről van szó.

⁹⁵⁴ 29-33. v.: ld. Lk 11,47-48 – Lk 690-691.

⁹⁵⁵ Ez a szemrehányás nem az írástudóknak és a farizeusoknak, hanem a jeruzsálemi papságnak szól, ld. Lk 689.

⁹⁵⁶ Ez a vers csak azt fejt ki, amit az előző bennfoglaltan tartalmaz.

⁹⁵⁷ 32-33. v.: Ez a két vers nincs benne Lukács szövegében, csupán Máté már-már gyűlölködő „kirohanásának” (903. láb., 3. bek.) megnyilvánulása.

⁹⁵⁸ 34-36. v.: vö. Lk 11,46-51 – Lk 692. – Ez a szakasz Lukácsnál a bölcsességi irodalomból vett idézetként jelenik meg, Máténál viszont Jézus szájába adott jövendölésként.

⁹⁵⁹ Lukács szövegében Isten a küldő, itt viszont Jézus.

⁹⁶⁰ Célzás a zsidó háború (Kr. u. 66-70) katasztrófájára (vö. 21,40-41; 22,6-7).

⁹⁶¹ 37-39. v.: ld. Lk 13,34-35 – Lk 864-871.

⁹⁶² Ebből a félmondatból egyes magyarázók arra következtetnek, hogy Jézus többször is működött Jeruzsálemben (vö. Jn 2,13; 5,1;

23,39–24,3

nektek a házatok⁹⁶³. (39) *Mert mondom nektek: Mostantól⁹⁶⁴ semmiképp nem láttok engem, amíg azt nem mondjátok: »Áldott, aki eljön az Úr nevében!«*”

24⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶⁽¹⁾ [Aztán] Jézus kiment a templomból, és elment. [Akkor] odamentek a tanítványai, hogy megmutassák neki a templom épületeit. (2) Mire ő megszólalt, és ezt mondta nekik: „*Nem látjátok mindezeket? Ámen, mondom nektek: Semmiképp sem hagyatik [itt] kő kövön, amelyet le ne rombolnának majd⁹⁶⁷!*”

⁹⁶⁸⁽³⁾ Amikor pedig az Olajfák hegyén ült, odamentek hozzá a tanítványok magukban⁹⁶⁹, és így szóltak: „Mondd meg nekünk: Mikor lesz ez, és mi [lesz] a jele a te eljövetelednek és a 7,10; 10,23; 12,12), valójában Máté inkább úgy értette ezt, hogy a feltámadott Jézus apostolai, ill. a jeruzsálemi keresztény közösség révén próbálta meg ismételtén „szárnyai alá gyűjteni” Jeruzsálem népét.

⁹⁶³ Ez a kifejezés nagy valószínűséggel Jeruzsálem városát jelöli (vö. Jer 12,7; 22,5), a „pusztán hagyatik” pedig arra utal, hogy lerombolása után Jeruzsálem pusztaság marad (ld. 960. láb.).

⁹⁶⁴ A 37-39. v. szinte szó szerint megegyezik Lukács párhuzamos szövegével, a legfontosabb különbség ez a „mostantól”, amely *Máté felfogásában* azt a döntő fordulatot jelenti, amely Jézus szenvedésével következik be, nevezetesen Jézus és Izrael szétválása.

⁹⁶⁵ A 24-25. fejezetben Máté lényegében átvette Márk 13. fejezetének *apokaliptikus* beszédét (vö. Mk 773!), de kiegészítette olyan mondásokkal, amelyeket a szövegösszefüggésbe illőnek tartott (24, 10-12.26-28.37-41), s a végén megtoldotta néhány, *szerinte* a végítéletet szemléltető példabeszéddel (24,43-25,46).

⁹⁶⁶ 1-2. v.: ld. Mk 13,1-2 – Mk 774-777; Lk 21,5-6 – Lk 1382-1385.

⁹⁶⁷ Márk-kommentárunkban *tévesen* fordítottuk múlt idővel e mondat *aoristos coniunctivus*zeit („hagyatott” – „le ne romboltatott volna”), ezért az ottani 777. lábjegyzet 1. bekezdésében írottak érvénytelenek, a 2. bekezdés első mondata pedig helyesen így hangzik: „Isten tervében, Isten szándéka szerint ez a templom nem létezik, ő minden követ lerombolja majd.” (Ugyanez vonatkozik Lukács-kommentárunk 1385. lábjegyzetére.)

⁹⁶⁸ 3-8. v.: ld. Mk 13,3-8 – Mk 778-783; Lk 21,7-11 – Lk 1387-1396.

⁹⁶⁹ Máté nem közli a Márknál felsorolt négy tanítvány nevét, így itt már nem a négy tanítvány és a többi tanítvány, hanem a tanítványok és a nép megkülönböztetéséről van szó.

világ végének^{970?}” (4) Jézus így válaszolt nekik: „*Ügyeljete* arra, hogy senki meg ne tévesszen titeket! (5) *Mert sokan jönnek majd rám hivatkozva, és azt mondják: »Én vagyok a Messiás⁹⁷¹!«, és sokakat meg fognak téveszteni.* (6) *Háborúkról és háborús hírekről fogtok hallani. Vigyázzatok, ne rémüljete meg! [Ennek] ugyanis meg kell történnie, de [ez] még nem a vég.* (7) *Mert nemzet nemzet ellen, és ország ország ellen támad majd. Itt is, ott éhínség és földrengés lesz.* (8) *Mindez pedig a [szülő]fájdalmak kezdete⁹⁷².*”

⁹⁷³(9) „*Akkor majd szorongatásoknak adnak át, és megölnék titeket, és minden [pogány] nemzet⁹⁷⁴ gyűlölni fog titeket miattam⁹⁷⁵.* (10) *És akkor sokan eltántorodnak majd, kiszolgáltatják egymást és gyűlölik egymást.* (11) *Sok hamis próféta is támad, és sokakat megtévesztenek.* (12) *És mivel megnövekszik a*

⁹⁷⁰ Márk szövege ezen a ponton elég homályos (vö. Mk 779, 781), de minden valószínűség szerint a Templom lerombolásával kezdődő apokaliptikus eseményekre gondol.

Az „eljövetel” (Jézus eljövetele) fogalma (*paruszia*) a szinoptikusok közül csak itt, Máté 24. fejezetében fordul elő (a hellenista szóhasználatban eredetileg az uralkodó látogatását jelentette), Lukácsnál „az Emberfia napja/napjai” felel meg neki. Érdekes, hogy Jézus apokaliptikus „eljövetelét” Máté nem „visszatérésének” vagy „második eljövetelének” nevezi, ahogy az logikus lenne. Ennek oka talán az, hogy a zsidó Messiással kapcsolatos elképzelést és kifejezést vitte át a „keresztény Messiasra”.

A „világ vége” (szó szerint *aión* = „[világ]korszak vége”, tehát nem a *koszmosz* vége) szintén csak Máténál előforduló apokaliptikus fogalom (vö. 13,39-40.49; 28,20).

⁹⁷¹ Márk és Lukács szövegében nincs benne: „a Messiás”; ez a betoldás arra a messiási fellángolásra utal, amely a zsidó háború (Kr. u. 66-70) előtt és után megragadta a zsidóságot, és amelytől a kereszténység sem maradt érintetlen.

⁹⁷² A zsidó apokaliptikából átvett kifejezés.

⁹⁷³ 9-14. v.: ld. Mk 13,9-13 – Mk 784-800; Lk 21,12-19 – Lk 1398-1409. – Vö. Mt 10,17-23 – Mt 398-404.

⁹⁷⁴ Márk elsősorban „szinedriumokról” és „zsinagógákról” beszél ezen a helyen (ld. Mk 785-786 – vö. Mk 788), ezért a „minden [pogány] nemzet” kifejezés feltehetően már utalás a Nero-féle üldözésre.

⁹⁷⁵ Érdekes párhuzam: Tacitus *odium generis humani*nak, „az egész emberi nem számára gyűlöletesnek” nevezte a keresztényeket.

törvénszegés, sokakban kihül a szeretet⁹⁷⁶, (13) **aki azonban végig állhatatos marad, azt [Isten]**⁹⁷⁷ **meg fogja menteni.**⁹⁷⁸ (14) *Az Országának*⁹⁷⁹ *ezt*⁹⁸⁰ *az örömhírét hirdetik majd*⁹⁸¹ *az egész lakott földön*⁹⁸², *tanúságtételül minden*⁹⁸³ *[pogány] nemzetnek*⁹⁸⁴, *és akkor*⁹⁸⁵ *jön el a vég.*”

⁹⁸⁶(15) „Amikor tehát meglátjátok a pusztító utálatosságot a szent helyen állni, amiről [az Úr] szólt Dániel próféta által – aki olvassa, értse meg! –, (16) akkor akik Júdeában lesznek, menekülje-

⁹⁷⁶ Máté csak itt használja ezt a szót (*agapé*): az Isten és az embertársak iránti szeretetet egyaránt magában foglalja, vö. Mk 12,29-31.

⁹⁷⁷ A görögben *passivum divinum*.

⁹⁷⁸ A szeretet tulajdonképpeni szakítópróbája, hogy gyakran hiábavaló, amint azt Jézus is megtapasztalta. Talán szintén összefüggött ezzel a tapasztalattal Péter kérdése, hogy hányszor kell megbocsátania. Ahogyan ott, Jézus itt is azt képviseli: Vég nélkül! (Ld. 18,21-22.) Ez különbözteti meg a valódi szeretetet a szimpátián vagy egyéb szempontokon alapuló emberi érzésektől: Nem tudja azt mondani, hogy „eddig, és tovább nem”! „Végig” állhatatosnak maradni azt jelenti, a halálig.

Jézus azzal biztatja itt követőit, hogy nem kell félniük a teljes önátadástól, és nem kell értelmetlennek tartaniuk: aki mindhalálig megmarad a szeretetben, fölemésztí magát hiábavalónak tűnő szolgálatokban, esetleg a kivégzést is vállalja, anélkül hogy bosszúért kiáltana, azt Isten majd talpra állítja. Máskor úgy mondta ezt: „...aki tönkreteszi életét, életre fogja támasztani” (Lk 17,33 – Lk 1136; vö. Mk 8,35 // Mt 16,25.)

⁹⁷⁹ Az önmagában álló „ország” Jézus nyelvezetében Izraelt jelentette (vö. Mt 8,12; Lk 12,49), ezért itt „Isten országának” kellene állnia.

⁹⁸⁰ Isten országának evangéliumát – ahogyan azt Máté följegyezte. De lehet, hogy itt is az 1049. lábjegyzetben említett semitizmusról, fölösleges mutató névmásról van szó.

⁹⁸¹ Ezzel a mondattal Máté minden üldöztetés ellenére is győzelmi üzenatként állítja be az evangéliumot, mondván: mindenütt hirdetik.

⁹⁸² A görögben: *oikumené* – a Földközi-tenger vidékét, elsősorban a Római Birodalom területét jelenti.

⁹⁸³ A 10,18-cal szemben itt már „minden” nemzetről van szó.

⁹⁸⁴ Ez a mondás nem származhat Jézus nyilvános működésének idejéből, vö. Mt 10,6 és 15,24, de ld. 28,19.

⁹⁸⁵ Talán utalás a Mk 13,10-beli „előbb”-re: „Előbb ... ki kell hirdetni...”

⁹⁸⁶ 15-28. v.: ld. Mk 13,14-23 – Mk 801-804; Lk 17,22-32 – Lk 1127-1132; Lk 21,20-24 – Lk 1410-1415.

nek a hegyekbe; (17) aki a [lapos] háztetőn lesz, ne menjen le, hogy elvigyen valamit a házából; (18) és aki a szántóföldön lesz, ne térjen vissza, hogy elvigye a ruháját. (19) Jaj a várandós és a szoptató asszonyoknak azokban a napokban! (20) Imádkozzatok hát, hogy menekülésetek ne télen legyen, se szombaton, (21) akkor ugyanis [olyan] nagy szorongattatás lesz, amilyen nem volt a világ kezdete óta mostanáig, és nem is lesz többé, (22) és ha [Isten] meg nem rövidítette volna azokat a napokat, egyetlen test sem menekülne meg, de a kiválasztottak kedvéért megrövidíti majd azokat a napokat. (23) Akkor ha valaki azt mondja nektek: »Nézd, itt a Messiás!«, vagy: »Ott!«, ne higgyétek el, (24) mert hamis messiások és hamis próféta-k fognak fellépni, nagy jeleket és csodákat művelnek majd, hogy ha lehetséges, megtévesszék [még] a kiválasztottakat is. (25) Íme, előre megmondtam nektek! (26) Ha tehát azt mondják nektek: »Íme, a pusztában van!«, ne menjetek ki, [vagy:] »Íme, a belső szobákban⁹⁸⁷!«, ne higgyétek el, (27) mert ahogyan a villámlás keletről indul ki, és nyugatig látszik, úgy lesz az Emberfia eljövétele (is). (28) Ahol a holttest, ott gyűlnek össze a keselyűk.”

⁹⁸⁸(29) „Ama napok szorongattatása után pedig rögtön el fog sötétedni a nap, a hold nem adja fényét, a csillagok lehullanak az égről, és az egek erői megrendülnek. (30) Akkor aztán látszani fog az Emberfia jele⁹⁸⁹ az égen, és akkor jajveszékkel majd a föld minden népe⁹⁹⁰, és látni fogják, hogy az Emberfia eljön az ég felhőin nagy erővel és dicsőséggel, (31) és elküldi angyalait nagy harsonaszóval⁹⁹¹, s azok összegyűjtik kiválasztottait a négy égtáj felől, az ég egyik végétől a másikig.”

⁹⁹²(32) „**A fügefától pedig tanuljátok el [ezt] a példázatot: Amikor ágai már puhává válnak és levelet hajtanak, tudjátok,**

⁹⁸⁷ Szó szerint: „kamrákban”; a *tamieion* elsődleges jelentése: éléskamra.

⁹⁸⁸ 29-31. v.: ld. Mk 13,24-27 – Mk 805-808; Lk 21,25-28 – Lk 1417-1420.

⁹⁸⁹ A „jel” Máté (és Lukács) többlete Márkhoz képest, értelme homályos, valószínűleg úgy kellene fordítani, hogy „a jel, amely maga az Emberfia” (*genitivus epexegeticus*).

⁹⁹⁰ Szó szerint: „törzse”.

⁹⁹¹ Ez az apokaliptika egyik szokásos vonása, vö. Iz 27,13; Jóel 2,1 – 1Kor 15,52; 1Tessz 4,16; Jel 8,2.

⁹⁹² 32-35. v.: ld. Mk 13,28-31 – Mk 809-812; Lk 21,29-33 – Lk 1421-1425.

hogy közel a nyár. (33) **Ugyanígy [vagytok ezzel] ti is: Amikor látjátok mindezeket, tudjátok meg, hogy [ő]⁹⁹³ közel van, a küszöbön.** (34) **Amen, mondom nektek: Nem múlik el ez a nemzedék, amíg mindez meg nem történik.** (35) **Az ég és a föld elmúlik, az én szavaim azonban nem múlnak el.”**

⁹⁹⁴(36) „Azt a napot és órát azonban senki sem ismeri, sem az ég angyalai, sem a Fiú⁹⁹⁵, csak egyedül az Atya. (37) Mert amilyenek Noé napjai [voltak], olyan lesz az Emberfia eljövetele. (38) Ahogyan ugyanis azokban a napokban, az özönvíz előtt, ettek és ittak, nősültek és férjhez mentek, addig a napig, amelyen Noé bement a bárkába, (39) és nem tudták meg, amíg el nem jött az özönvíz, úgy lesz az Emberfia eljövetele is. (40)⁹⁹⁶ Akkor ketten lesznek a mezőn: az egyiket magukhoz veszik, a másikat otthagyják. (41) Ketten örölnék majd a kézimalommal: az egyiket magukhoz veszik, a másikat otthagyják. (42) Legyetek hát résen, mert nem tudjátok, melyik napon⁹⁹⁷ jön el Uratok!”

⁹⁹⁸(43) „Azt pedig jegyezzétek meg: **Ha a házigazda tudná, melyik őrváltáskor jön a tolvaj⁹⁹⁹, résen lenne, és nem engedné meg, hogy betörjön a házába.** (44) **Ezért ti is legyetek felkészültek, mert az Emberfia abban az órában jön, amelyikben nem feltételezitek!”**

¹⁰⁰⁰(45) „Ki tehát a hűséges és okos szolga, akit az úr azért rendelt háznépe fölé, hogy idejében kiadja nekik az ételt? (46) Sze-

⁹⁹³ Máté felfogása szerint alighanem az Emberfia (Lukács szerint „az Isten országa”), de vö. Mk 810, 1. bek.

⁹⁹⁴ 36-42. v.: ld. Mk 13,32-37 – Mk 813-815; Lk 17,26-27.34-37 – Lk 1137-1138; Lk 21,34-36 – Lk 1426-1431.

⁹⁹⁵ Sok kódexben nincs benne, hogy „sem a Fiú”. Valószínű, hogy Máté szándékosan kihagyta a Fiú nem-tudásának kifejezett hangsúlyozását, és a kéziratok egy része Márk alapján toldotta be ismét.

⁹⁹⁶ 40-41. v.: a mezei munka a férfiak dolga volt, az őrlés az asszonyoké.

⁹⁹⁷ Egyes kódexek azt írják: „melyik órában”.

⁹⁹⁸ 43-44. v.: ld. Lk 12,39-40 – Lk 771-774. – Vö. Tamás-ev. 21.

⁹⁹⁹ A tolvaj képe beivódott a korai kereszténységbe, részben „az Úr napjára” (1Tessz 5,2.4; 2Pét 3,10), részben az eljövendő Krisztusra vonatkoztatva (Jel 3,3; 16,15) – de vö. Lk 767, 1. bek. vége!

¹⁰⁰⁰ 45-51. v.: ld. Lk 12,42-46 – Lk 767 (és Lk 12,35-38; 13,25-27 – Lk 849); vö. Mk 13,33-37 – Mk 813-815. – A „késlekedés” motívumát ld. részletesen a 25,5-12-ben.

rencsés az a szolga, akit az ura ebben a tevékenységben talál, amikor megérkezik. (47) Ámen, mondom nektek: Minden vagyona fölé fogja rendelni. (48) De ha az a gonosz szolga azt mondja szívében: »Uram késlekedik«, (49) és elkezd verni szolgatársait, meg együtt eszik és iszik a részegekkel, (50) megérkezik majd annak a szolgának az ura azon a napon, amelyen nem várja, és abban az órában, amelyről nem tud, (51) kettévágatja őt¹⁰⁰¹, és a képmutatók¹⁰⁰² sorsában részesíti. Sírás és fogcsikorgatás lesz ott.”

25 ¹⁰⁰³(1) „Akkor **úgy áll** [majd]¹⁰⁰⁴ a dolog a Mennyek or-

¹⁰⁰¹ A perzsáknál sokasos kivégzési mód. Ez a befejezés tartalmilag tökéletesen idegen Jézustól, és a megelőző versekben alkalmazott képhez sem illik. Vö. Lk 19,27. – Lehetséges azonban, hogy csak fordítási hiba történt, amikor az eredetileg arámul elhangzott példabeszédet *görög*re fordították; a háttérben lévő héber *gazar* igének ugyanis két jelentése van: *darabokra vág* (vö. 1Kir 3,25; Iz 53,8), illetve *dönt, határoz* (vö. Jób 22,28; Eszt 2,1). A második jelentés alkalmazása lett volna logikusabb: „[úgy] határoz, hogy a képmutatók sorsában részesíti”.

¹⁰⁰² Ide nem illő célzás a 23. fejezet vezérmotívumára, vö. 903. láb., 2. bek. Lukács logikusan azt írja: „a hűtlenek”; tekintettel a 45. versre („ki a hűséges”) Máténak is így kellett volna tennie.

¹⁰⁰³ 1-12. v.: Ez a csak Máténál található példabeszéd az előző (24,45-51) „női párjának” tekinthető (vö. Lk 11,5-8 – 18,2-5; 13,19 – 13,21; 15,4-7 – 15,8-10; sőt 12,24 – 12,27). Máté szándéka szerint az előző két példázathoz (24,43-44.45-51) hasonlóan ez is annak az éberségnek a fontosságára hívja föl a figyelmet, amelyre „az Emberfia késlekedése” miatt van szükség, vagyis az őskereszténységnek a parúzia (Jézus második eljövetele) elmaradása/elhúzódása miatt keletkezett válságára reagál. Jézus eredeti példabeszédét azonban csak az 1-4. v. tartalmazza, a többi csupán ennek apokaliptikus kikerekítése, az allegorikus értelmezés szellemében (ld. 788. láb., és a 13. fejezet példázatainak magyarázata!): A völegény Jézus, eljövetele a parúzia (világvége), a lakodalom a transzcendens Isten országa, az ajtó bezárása a végítélet és az örök büntetés. (Más kérdés, hogy a lakodalom leírásának bizonyos vonásai megfelelnek a korabeli szokásoknak.)

¹⁰⁰⁴ „Akkor... majd...”: e két szócska betoldásával máris apokaliptikus figyelmeztetéssé válik az eredetileg egészen másról szóló példázat. (A „majd” nincs benne külön a görögben: a jövő idejű ige fejezi ki.)

*szágával, mint azzal a tíz szűzzel, akik fogták fáklyájukat*¹⁰⁰⁵, *és kimentek a vőlegény fogadására.* (2) *Közülük öten ostobák voltak, öten pedig okosok,* (3) *az ostobák ugyanis magukkal vitték [ugyan] fáklyájukat, de olajat nem vittek magukkal,* (4) *az okosok viszont fáklyájukkal együtt olajat [is] vittek edényekben*¹⁰⁰⁶.¹⁰⁰⁷ (5)¹⁰⁰⁸ *A vőlegény azonban késett, [s ők] valamennyien elszunnyadtak, és aludtak.* (6) *Éjfélkor kiáltás hallatszott: »Íme, (jön) a vőlegény! Menjetek ki a fogadására!«* (7) *Akkor felébredtek azok a szüzek mind, és rendbe hozták fáklyá-*

¹⁰⁰⁵ A görög *lampasz* szón itt nem olajmécses (pl. Mk 4,21: *lúkh-nosz*) vagy laternát (Jn 18,3: *phanosz*) kell érteni, hanem fáklyát, azaz olyan botot, amelyet fölül ronggyal vagy kóccal tekertek körbe, s azt olajjal itatták át.

¹⁰⁰⁶ Szűk nyakú, kicsi korsókról van szó.

¹⁰⁰⁷ Ha leválasztjuk róla a Jézustól idegen, apokaliptikus toldaléket (az Emberfia váratlan, ráadásul fenyegető érkezése), akkor nem olyan nehéz megfejteni a példázat mondanivalóját. *Formailag*: Az olaj nélküli fáklya semmit sem ér. Ma talán úgy mondaná Jézus: áram nélkül mit sem ér a villanykörte. *Tartalmilag* az okos és az ostoba építkezőről szóló példázat (7,24–27) igazít el minket, mert ott ugyanúgy okos és ostoba szereplőkről van szó, és Jézus a példázat „megfejtését” is közli. „Szubjektív” megfogalmazásban: aki hallgatja az ő szavait, tanítását, de *nem váltja tettekre* őket, az ostoba ember – és ne csodálkozzék, ha „élete háza” egyszercsak összeomlik. „Objektív” megfogalmazásban: Jézus szavainak meghallgatása és elvi elfogadása önmagában nem elég az Isten országába jutáshoz. – Ugyanarról van tehát szó, mint amit tételszerűen és teljesen világosan a 7,21 is tartalmaz (bár ott más a közvetlen mondanivaló).

¹⁰⁰⁸ 5–12. v.: A döntő *tartalmi* érv mellett (apokaliptikus fantáziálásról van szó) *formai* elemek is e folytatás hitelessége ellen szólnak. Jézus, a zseniális példázatköltő nem követett volna el ilyen hibákat: Az ostoba szüzek az éjszaka közepén mennek olajat vásárolni (ám bár az is lehet, hogy élelmes kereskedők lakodalom alkalmával éjjel is nyitva tartottak); egy keleti lakodalmas társaság bezárkózik (vö. Lk 914!); a fedékenyeket/hanyagokat kizárással büntetik, noha jóváteszik hibájukat; az okos szüzek társfelelőssé válnak, mert nem akartak osztozni; a vőlegény nem ismeri a koszorús-lányokat. (Az utolsó mozzanat persze csak akkor hiba, ha szó szerint vesszük; „semmi közöm hozzátok” jelentésben formailag helyénvaló lehet.)

*jukat*¹⁰⁰⁹, (8) *de az ostobák*¹⁰¹⁰ *így szóltak az okosokhoz: »Adjatok nekünk az olajotokból, mert fáklyáink kialvóban vannak!«* (9) *Az okosok azonban így feleltek: »Nehogy ne legyen elég [se] nekünk, se nektek, menjetek inkább a kereskedőkhöz, és vásároljatok magatoknak!«*¹⁰¹¹ (10) *De amíg azok elmentek, hogy vásároljanak, megjött a vőlegény, és akik felkészültek*¹⁰¹², *beementek vele a lakodalomba, és bezárták az ajtót*¹⁰¹³. (11) *Később aztán jött a többi szűz is, és így szóltak: »Uram, uram! Nyiss [ajtót] nekünk!«* (12) *Ő azonban így válaszolt: »Ámen, mondom nektek, nem ismerlek titeket!«*¹⁰¹⁴” (13)¹⁰¹⁵ *„Legyetek tehát résen, mert nem ismeritek sem a napot, sem az órát”*¹⁰¹⁶!”

¹⁰⁰⁹ Azaz a rongyról/kócról eltávolították az elszenesedett részeket, és meglocsolták olajjal, hogy ismét fényesen világítson. Azért várakoznak *égő* fáklyával (vö. 8. v.: „kialvóban vannak”), mert nem olyan könnyű fellobbantani a lángot, amikor hirtelen megérkezik a vőlegény.

¹⁰¹⁰ Lehetséges, hogy ostobaságuk nem a feledékenységben állt, hanem abban a hanyagságban vagy figyelmetlenségben, hogy nem számoltak a vőlegény késésével (pedig a korabeli gyakorlat alapján számolniuk kellett volna), és ezért nem jutott eszükbe, hogy tartalék olajat vigyenek magukkal.

¹⁰¹¹ Jézusnak szemére szokták vetni, hogy bár mindig az adásra, a segítségnyújtásra buzdított, itt olyanokat állít példaképül, akik megtagadják a segítséget (vö. az intéző újabb „csalásai” Lk 16,5-7-ben). Ez a nehézség (túl azon, hogy nem Jézus szavairól van szó) egyszerűen abból fakad, hogy allegóriaként fogják fel a példabeszédet, és minden mozzanatát meg akarják feleltetni a valóság valamelyik elemének (vö. 788. láb.).

¹⁰¹² Vö. 24,44a.

¹⁰¹³ Vö. Lk 849 és Lk 11,9!

¹⁰¹⁴ Vö. Mt 7,23 – 260. láb.).

¹⁰¹⁵ Ez ugyanannak a tanulságnak a levonása Máté részről, mint a 24,42.44b-ben.

¹⁰¹⁶ Bizonyos kódexek hozzáteszik: „amikor eljön az Emberfia”.

¹⁰¹⁷ 14-30. v.: vö. Lk 19,11-27 – Lk 1249-1274. – *Máté* az egész fejezetet az „utolsó ítélet” jegyében állította össze (vö. 31. v.), az ő beállításában ez a példabeszéd is az akkor esedékes eseményeket akarja szemléltetni, ahogyan ezt az általa allegorikusnak szánt vonások is jelzik (15. v. vége, 19., 21b, 23b, 30. v., és talán a 28. v. is); *ennek értelmében* Jézus „második eljövetele” és „világbírói szerepe”, illetve a jutalmazást vagy büntetést hozó „*végző elszá-*

¹⁰¹⁷(14) „Mert¹⁰¹⁸ úgy [van ez], mint amikor¹⁰¹⁹ egy ember külföldre készült, [magához] hívta szolgálait¹⁰²⁰, és átadta nekik vagyona¹⁰²¹. (15) Az egyiknek öt talentumot¹⁰²² adott, a másikkal kettőt, a harmadikkal egyet, mindegyiknek képességeihez¹⁰²³ mérten, aztán elutazott külföldre¹⁰²⁴. (16) Aki az öt talentumot kapta, rögtön elindult, dolgozni kezdett velük, és nyert másik ötöt. (17) Ugyanígy aki a kettőt kapta, nyert másik kettőt. (18) Aki pedig az egyet kapta, elment, [gödört] ásott a földbe¹⁰²⁵, és belerejtette urának pénzét. (19) Hosszú idő múlva¹⁰²⁶ aztán megjött azoknak a szolgálknak az ura, és elszámoltatta őket. (20) Odament az, aki az öt talentumot kapta, odavitt másik öt talentumot, és azt mondta: »Uram, öt talentumot adtál át nekem. Nézd, másik öt talentumot nyertem hozzá!« (21) Ura ezt mondta neki: »Jól van, jó

moltatás” áll a középpontban. Máté apokaliptikus írói és szerkesztői változtatásai miatt ma már nehéz lenne pontosan helyreállítani a példabeszéd eredeti alakját (annál is kevésbé, mert nem ismerjük eredeti „életbe ágyazottságát”), mindenesetre *nézetünk szerint* annak semmi köze nem volt a mátéi szemlélethez, hanem arról szól, hogy milyen törvényszerűségek érvényesek „Isten országában”, konkrétan: *milyen viselkedést vár el Isten attól az embertől, aki „be akar lépni az Ő országába”* (vö. 723. láb.); másodlagosan persze Jézus istenképéről is árulkodik (vö. 788. láb., 3. bek.).

¹⁰¹⁸ Máté ezzel a kötőszóval állítja a példabeszédet az előző vers, illetve az előző példázat összefüggésébe. Vö. 251. láb., a. pont.

¹⁰¹⁹ „...úgy [van ez], mint amikor”: helyettesítő formula; a pontos megfogalmazás ez lenne: „...úgy áll a dolog a Mennyek országával” (a „Mennyek” természetesen Isten körülírása).

¹⁰²⁰ A görög szövegben rabszolgákról van szó.

¹⁰²¹ A folytatásból nyilvánvaló: csak készpénzét (vagy annak egy részét), amelyet nem visz magával külföldre.

¹⁰²² Vö. 712. láb.

¹⁰²³ Szó szerint: „erejéhez”.

¹⁰²⁴ Máté beállításában allegorikus célzás Jézus „mennybemenetelére”. (Lukácsnál még erősebb ez a jelleg: ő *távoli* országról beszél.)

¹⁰²⁵ Az elásás a rabbinikus jog szerint a tolvajok elleni legbiztosabb védelemnek számított, vö. Lk 1262.

¹⁰²⁶ Máté beállításában allegorikus célzás Jézus „második eljövételére”.

*és bízó¹⁰²⁷ szolga! Kevésben bízó voltál, sok fölé foglak rendelni. Menj be urad örömlakomájára!*¹⁰²⁸ « (22) *Odament az is, aki a két talentumot [kapta], és azt mondta: »Nézd, másik két talentumot nyertem hozzá!«* (23) *Ura ezt mondta neki: »Jól van, jó és bízó szolga! Kevésben bízó voltál, sok fölé foglak rendelni. Menj be urad örömlakomájára!«* (24) *Odament aztán az is, aki az egy talentumot kapta, és azt mondta: »Uram, úgy ismertelek meg, hogy kemény ember vagy, [ott is] aratsz, ahol nem vetettél, és [onnan is] gyűjtesz, ahová nem osztogattál*¹⁰²⁹, (25) *ezért félelmemben elmentem, és elrejtettem a talentumodat a földben. Nézd, megvan neked, ami a tiéd!«* (26) *Ura azonban így felelt neki: »Rossz és aggályoskodó*¹⁰³⁰ *szol-*

¹⁰²⁷ A mínák párhuzamos példabeszédében valóban „hű”-nek kell fordítani a görög *πιστος*-t, mert ott az első két szolga járt el az úr utasításának (Lk 19,13: „Üzleteljetek...!”) megfelelően. Itt azonban ugyanezt a *πιστος*-t (a *πιστευειν* ige alapjelentésének megfelelően) „bízó”-nak kell fordítani, mert semmiféle határozott utasítás nem hangzott el arra nézve, hogy a szolgák mit kezdjenek a kapott pénzzel, s a talentumok kamatoztatásában, azaz részben azok kockáztatásában az első két szolganak az úr iránti *bizalma* nyilvánult meg; viszont éppen hogy a harmadik, a „rossz” szolga volt „hű” (megbízható, lelkiismeretes), mert gondosan és sértetlenül megőrizte a rábízott pénzt! – Alátámasztja ennek a fordításnak a helyességét egy formai mozzanat is: így válik nyilvánvalóvá az első két, illetve a harmadik szolgára alkalmazott jelzők ellentétes megfelelése: „bízó” – „aggályoskodó”.

¹⁰²⁸ *Máté beállításában* ez allegorikus célzás „az örök élet boldogságára”. (Ebben az esetben persze már nem is a nagy nyereségnek örvendő ember beszél, hanem az ítéletre érkezett „Emberfia”, vö. 31. v.) Ugyanez a helyzet a 23. versben. – Az „örömlakomájára” az eredetiben „örömébe”; a görög *khara* mögött álló arám *hedv^etha* mindkettőt jelentheti (továbbá azt is, hogy „ünnepség”, „örömmünnep”), a képszerű „bemenni” kifejezés miatt azonban – ti. „bemenni Isten országába” – az „örömlakoma” jelentést célszerű alkalmazni.

¹⁰²⁹ Bár az eredetiben „szórtál” van, de ennek a jelentésnek az alkalmazása tautológiát eredményezne a vers első felével összevetve: „vetettél [magot] – szórtál [magot]”.

¹⁰³⁰ A görög *oknéosz* melléknév összes jelentései csak *együttesen* adják vissza igazán jól az úr kritikájának lényegét: habozó, tétovázó, fontolgtató, rest, félénk, bátortalan, gyáva; ezeket sűrítettük az „aggályoskodó”-ba.

ga! [Úgy] tudtad, hogy [ott is] aratok, ahol nem vetettem, és [onnan is] gyűjtök, ahová nem osztogattam?¹⁰³¹ (27)¹⁰³² **Oda kellett volna hát adnod a pénzemet a pénzváltóknak, [így] megérkezésemkor kamatostul kaptam volna vissza azt, ami az enyém!**«¹⁰³³

¹⁰³¹ Ezt a mondatot szinte minden fordítás kijelentő módban értelmezi; ebben az esetben a szolga 24. versbeli vallomásának *ironikus* igenléseként foghatjuk föl. De lehetséges kérdő módban is fordítani, ekkor kétféle értelmezése is lehet (mi a másodikat képviseljük): a) A kijelentő móddal megegyezően: „Úgy tudtad, hogy...? Hát akkor miért nem adtad oda pénzemet a pénzváltóknak...?” b) Ekkor az úr *csalódottságát* fejezi ki amiatt, hogy a szolga ilyen sötét képet alkotott róla. Ebben az esetben persze a folytatásnak is más a felhangja: „Hát akkor legalább oda kellett volna adnod...” – Ez az utóbbi változat nem is visz bele ellentmondásosságot Jézus istenképébe...

¹⁰³² A Mt 18,33-mal való formai összevetés is azt mutatja, hogy eredetileg itt (a 27. verssel), vagyis a csattanójánál ért véget a példabeszéd: „Nem kellett volna-e...” (18,33) – „Oda kellett volna...” (25,27). Vö. 724. láb., 2 bek.

¹⁰³³ Nem járt-e el teljesen korrekt módon a harmadik szolga? Az úr ugyanis nem adott útmutatást arra nézve, mit kezdjen a rábízott pénzzel, márpedig más pénzével a saját szakállunkra gazdálkodni igen kockázatos dolog. Ezért ez a szolga a lehető legnagyobb biztonságba helyezi urának pénzét, így jó lelkiismerettel várhatja az elszámoltatást. És akkor éri a meglepetés, urának váratlan válasza; bár *az utolsó fillérig* pontosan elszámolt, azt kell hallania: „Te rossz és aggályoskodó szolga...!”

Éppen itt, a harmadik szolga alakjában és viselkedésében, illetve az úr reakciójában áll az igazságosság iránti érzékünket provokáló, az igazságosságot megcsúfoló mozzanat, és ebből fakad a *példabeszéd mondanivalója*: Isten nem előírások korrekt/szolgai teljesítését várja el az embertől, hanem azt bátran túlteljesítő magatartást, konkrétan: a Jézus által hirdetett „Isten országa” *az igazságosságot meghaladó szeretet* kíván meg az embertől, és ennek érdekében persze fantáziát és kezdeményezőkézséget, kockáztatni is tudó, *merész elkötelezettséget* is – ahogyan ezt remekül szemlélteti a szintén szélsőségesen provokatív példabeszéd az egyenlően kiosztott dénárokról (Mt 20,1-15 – 788. láb., 2. bek.). Más képet használva is utalt erre Jézus: egy szolga csak a legszükségesebbet teszi meg (hogy elkerülje a büntetést), Isten azonban nem szolgákat akar, hanem szabad fiakat-lányokat (vö. Mt 5,45!), akik ismerve apjuk szándékát, valami „többet” tesznek (ld. Lk 17,7-10 – Lk 1110!).

(28)¹⁰³⁴ [Majd azt mondta:] »Vegyétek hát el tőle a talentumot, és adjátok oda annak, akinek tíz talentuma van! (29)¹⁰³⁵ Mindannak ugyanis, akinek van, [még] adatik, és fölöslege lesz, akinek pedig nincs, attól [még] az is elvétetik, amije van. (30)¹⁰³⁶ [Ezt] a használhatatlan szolgát pedig dobjátok ki a külső sötétségbe: ott sírás és fogcsikorgatás lesz!«¹⁰³⁷ »

¹⁰³⁴ Lehetséges, hogy Máté beállításában ez is allegorikus célzás, mégpedig az „utolsó ítéleten” segédkező angyalokra, vö. 31. v. és 13,39.49. De az is lehet, hogy Máté ezzel a bőkezűséget ábrázoló betoldással akarta „megvédeni” az Istent jelképező úr becsületét a harmadik szolga rosszindulatú gyanúsításával szemben (24.26. v.). – Vö. 724. láb., 1. bek.

¹⁰³⁵ Ennek már az evangéliumokban is szállóigészerű mondásnak (ld. Mk 4,25 – Mk 170) semmi köze sincs a példabeszéd eredeti mondani-valójához: Máté szerkesztésében így lesz a példabeszéd kemény (?) urából a világot ítélő bíró, aki pokolra juttatja „az arra méltókat”.

¹⁰³⁶ Máté beállításában allegorikus célzás a pokol szenvedéseire.

¹⁰³⁷ Ha valamiképpen mégis elhangzott volna ez a mondat Jézustól, akkor csak a 877-878. láb. értelmében.

¹⁰³⁸ 31-46. v.: Máté apokaliptikus összeállításának (24-25. f.) lezárása *nem példabeszéd*, hanem a végítélet prédikációszerű leírása. A két fő mozzanat – az ítélet mércéje az „irgalmasság cselekedeteinek” gyakorlása, ill. az embertársak iránt tanúsított vagy elmulasztott jószág magának Istennek szól – olyan erősen gyökerezik a zsidó hagyományban, hogy megalapozott a feltételezés: az egész darab a zsidó hagyományból származik, és aztán keresztény feldolgozáson ment át. Mindazonáltal kétségtelen, hogy Jézus igent mondott a zsidó hagyománynak arra a részére, amely összhangban állt az ő istenképével, és az említett két fő mozzanat is megfelel hiteles tanításának. Kár, hogy Máté mindezt Jézustól idegen apokaliptikus vonások egész sorával vegyítette.

Azt sem lehet azonban kizárni, hogy mégis egy hiteles, az Isten országáról szóló jézusi példabeszéd áll *a háttérben*, amely azonban nem a végítéletről szólt, hanem arról, hogy egy király álruhában, rászoruló utazóként az emberek közé ment, akik különbözőképpen fogadták őt (adtak vagy nem adtak neki enni stb.), és amikor aztán föltárta kilétét, kiderült, hogy az emberek nem egy szerencsétlen utazón segítettek vagy nem segítettek, hanem magán a királyn.

¹⁰³⁹ Érdemes mindjárt az elején számba venni a szakasz *apokaliptikus vonásait*, amelyek főként a Hénoch-irodalomból származnak: eljön az Emberfia – dicsőségében – vele az összes angyalok – trónra ül – a nemzeteket mint nemzeteket ítéli meg – az áldottak egy országot

¹⁰³⁸(31)¹⁰³⁹ „Amikor pedig az Emberfia¹⁰⁴⁰ eljön dicsőségeben, és vele az összes angyalok, akkor dicsősége[s] trónjára¹⁰⁴¹ ül majd, (32) és összegyűlik előtte minden nemzet, és elkülöníti őket egymástól, ahogyan a pásztor elkülöníti a juhokat a kecskéktől, (33) s a juhokat a jobbára állítja, a kecskéket¹⁰⁴² pedig baljára.¹⁰⁴³ (34) **Akkor így szól majd a király¹⁰⁴⁴ a jobbán [állókhoz]:** »Gyertek ide, Atyám áldottai, örököljétek az országot, amely nektek készült¹⁰⁴⁵ a világ megalapítása óta! ¹⁰⁴⁶(35) **Mert éhes vol-**

vesznek birtokba, tehát uralkodnak – ez az ország a világ teremtése óta készen áll – eleve az áldottak számára készült – ugyanígy eleve örök tűz készült az ördögnek, angyalainak és az átkozottaknak. Ugyancsak apokaliptikus mozzanat Jézus azonosítása az eljövendő Emberfiával, illetve a királlyal.

¹⁰⁴⁰ Ebben a szakaszban – egy kivétellel – együtt van a Máté-evangélium minden krisztológiai címe (vö. Mt 16,13-17 és 26,63-64): az Emberfia, a Messiás-Király, az Isten Fia (elrejtve az „Atyám áldottai” kifejezésben) és az Úr (37.44. v.). Csak a „Dávid fia” hiányzik, mert a messiási cselekvés itt nem Izraelre irányul, hanem az összes nemzetekre, amelyekbe természetesen Izrael is beletartozik.

¹⁰⁴¹ Ez valójában Isten trónja, amit a rabbinikus felfogás szerint – többek között a Paradicsommal és a Gehennával együtt – Isten még a világ teremtése előtt alkotott meg.

¹⁰⁴² Ha a háttérben álló pásztori gyakorlatból indulunk ki (együtt legeltették a juhokat és a kecskéket), akkor a balra kerülőket egyszerűen kecskének lehet fordítani, ha viszont a kép mondanivalóját vesszük alapul, akkor lehet kosoknak is.

¹⁰⁴³ A magabiztos szétválasztás képi megjelenítéséről van itt szó.

¹⁰⁴⁴ A király eredetileg Istent jelképezte, csak Máté azonosította Jézussal mint az Emberfiával.

¹⁰⁴⁵ Tudniillik Isten által (*passivum divinum*).

¹⁰⁴⁶ 35-36. v.: Ezeknek az etikai követelményeknek a párhuzamai nemcsak az Ószövetségben és a zsidó vallásosságban, hanem az egyiptomi Halottas könyvben és a párszizmusban is megtalálhatók. (Párszik: a 8. században Indiába kivándorolt perzsák; párszizmus: Zarathusztra tanításának a párszik által kialakított formája.) – Lehetőséges, hogy Jézus feltételezett példabeszédében csak az étel-italszállítás adása volt benne, s ezt aztán kibővítették az irgalmasság más cselekedeteivel. Mindenesetre valószínű, hogy a betegek meglátogatása helyett Jézus azok kezeléséről/gyógyításáról beszélt volna (vö. Mt 10,8; Lk 10,9), a börtönben lévők meglátogatása helyett pedig

*tam, és ennem adtatok, szomjas voltam, és megittatatok, idegen voltam, és befogadtatok*¹⁰⁴⁷, *(36) mezítelen [voltam], és felruháztatok, beteg [voltam], és meglátogattatok, börtönben voltam, és eljöttetek hozzám.*«¹⁰⁴⁸(37) *Akkor így felelnek majd neki az igazak: »Uram, mikor láttunk éhesnek, és tápláltunk téged, vagy szomjasnak, és itattunk meg? (38) Mikor láttunk idegennek, és fogadtunk be, vagy mezítelennek, és ruháztunk fel? (39) Mikor láttunk betegnek vagy börtönben, és mentünk el hozzád?« (40) És a király ezt feleli majd nekik: »Ámen, mondom nektek, valahányszor [ezt] tettétek egynek a¹⁰⁴⁹ legkisebb testvéreim közül, nekem tettétek.»¹⁰⁵⁰*

azok kiszabadításáról (vö. Lk 4,18).

Mindenesetre ez a két vers tartalmazza a történet *egyik üzenetét*, amelynek két oldala van: a) Az Isten által elvárt helyes emberi magatartás a „kicsik”, a társadalom peremére szorultak, az elesettek támogatása, szolgálata (vö. 44. v.). b) Ennek a magatartásnak a gyakorlása biztosítja az ember bejutását Isten országába (ha Jézus feltételezett eredeti példabeszédére gondolunk, ld. 1038. láb.), ill. az örök üdvösségre (ha Máté beállítását vesszük figyelembe; ez utóbbi azonban összhangban van a „hűtlen sáfárról” szóló példázat jézusi tanulságával, ld. Lk 16,9 – Lk 1033, 2. pont).

¹⁰⁴⁷ A vendégszerető befogadást, a családba befogadást jelenti.

¹⁰⁴⁸ 37-40. v.: Itt van a *lényeges különbség* a másutt is előforduló párhuzamokhoz (1046. láb.) képest: Mind az egyiptomi Halottas könyvben, mind a Midrásban a halott magabiztosan dicsekszik teljesítményeivel: „...kielégítettem Istent azzal, amit Ő szeret: kenyeret adtam az éhezőnek, vizet a szomjazónak, ruhát a mezítelennek”. A szóban forgó igazak azonban semmilyen érdemnek nincsenek tudatában, nem is szólva arról a gondolatról, hogy a rászorulókat támogatásával magának Istennek (vagy Máté beállításában: az Emberfiának) tettek volna jót.

¹⁰⁴⁹ Szó szerint: „*e* legkisebb...”, de a *tutón* használata hebraizmus (fölsöleges mutató névmás), nem kell fordítani (vö. 18,10.14; elvileg igaz ez a 10,42-ben is, de ott a tanítványokra hivatkozás leszűkíti a kört).

¹⁰⁵⁰ Itt, ebben a meglepetésben van a történet csattanója, *másik üzenete*, amelynek szintén két oldala van: a) Isten a legkisebbekkel, a társadalom legalján állókkal, a legrászorultabbakkal azonosul (vö. 18,10; mivel Jézus mindenben Istenhez igazodik, ő is a „kicsikkel” azonosul, ezért a „kicsik” befogadása az ő befogadását is jelenti, ld. Mk 9,37a – Mk 514; ld. még Mk 9,37b – Mk 516). b) Bármilyen jót teszünk a rászorulóknak (vagy mulasztunk el megtenni), azt magának Istennek tesszük (vagy mulasztjuk el). Vö. Mk 592! – Ebből még azt

25,41–26,2

¹⁰⁵¹(41) *Akkor szól majd a balján [állókhoz] is: »Menjetek tőlem, átkozottak, az örök tűzbe, amely az Ördögnek és angyalainak készült!* (42) *Mert éhes voltam, de nem adtatok ennem, szomjas voltam, de nem itattatok meg,* (43) *idegen voltam, de nem fogadtatok be, mezítelen [voltam], de nem ruháztatok fel, beteg [voltam], és börtönben, de nem látogattatok meg.»* (44) *Akkor így felelnek majd neki: »Uram, mikor láttunk éhesnek vagy szomjasnak vagy idegennek vagy mezítelennek vagy betegnek vagy börtönben, de nem szolgáltunk¹⁰⁵² neked?»¹⁰⁵³* (45) *Akkor ezt feleli majd nekik: »Ámen, mondom nektek, valahányszor nem tettétek [ezt] egynek a legkisebb testvéreim közül, nekem sem tettétek.»* (46) *És ezek elmennek majd [az] örök büntetésre, az igazak pedig [az] örök életre.”*

26 ¹⁰⁵⁴(1) És történt, hogy amikor Jézus befejezte mindezeket a beszédeket,¹⁰⁵⁵ ezt mondta tanítványainak: (2) *„Tudjátok, hogy két nap múlva lesz a pászka [ünnepe]¹⁰⁵⁶, és¹⁰⁵⁷ az emberfiát [Is-*

a következtetést is levonhatjuk, hogy Isten nem csupán azonosul a leg-rászorultabbakkal, hanem embereken keresztül segíteni is akar rajtuk.

¹⁰⁵¹ 41-46. v.: Nem vonjuk kétségbe, hogy – az „örök tűz” (41. v.) és az „örök büntetés” (46. v.) kivételével (vö. Mk 654!) – a történetnek ez a második fele is lehet hitelesen jézusi, de a dőlt betűs szedéssel utalunk annak lehetőségére, hogy mégsem az. *Két érvünket* már megfogalmaztuk Lk 6,24-26 kapcsán is: „a mérleg törvényének” és „Isten bosszújának” érvényesülével szembesülünk itt (Lk 171, 4. és 5. pont), *a harmadik* pedig: a mondanivaló szempontjából (1046. és 1050. láb.) a második rész nem tartalmaz érdemi újdonságot az elsőhöz képest (vö. Mt 7,24-27 // Lk 6,46-49 – Lk 209: a házépítőről szóló példázatban a mondanivalót hordozó negatív képhez nem ad új tartalmat a pozitív kép).

¹⁰⁵² Vö. Mk 10,43-45; Lk 22,26-27.

¹⁰⁵³ Ennek a tömör összefoglalásnak a stílusa feltűnően eltér a párhuzamos 37-39. v. stílusától.

¹⁰⁵⁴ 1-5. v.: ld. Mk 14,1-2 – Mk 816-822; Lk 22,1-2 – Lk 1435-1439.

¹⁰⁵⁵ Ld. 266. láb. A korábbi hasonló megjegyzésekkel szemben az a különbség, hogy az ottani „ezeket” helyett itt az áll: „mindezeket”; ez arra utal, hogy Máté szerint Jézus immár mindent elmondott, amit akart, és már csak szenvedése és felmagasztalása van hátra.

¹⁰⁵⁶ Máté közvetlenül Jézus szájába adja Márk és Lukács elbeszélői időmeghatározását.

¹⁰⁵⁷ A következő félmondat már nem a „Tudjátok...” kifejtése; az „és” itt két önálló gondolatot kapcsol össze.

ten] kiszolgáltatja¹⁰⁵⁸, hogy keresztre feszítsék¹⁰⁵⁹.” (3) Akkor összegyűltek a főpapok, (az írástudók) és a nép vénei a Kaifás¹⁰⁶⁰ nevű főpap [palotájának belső] udvarában, (4) és megtanácskozták, hogy csellel letartóztatják Jézust, és megölik. (5) De ezt mondták: „Ne az ünnepi [tolongásban], hogy ne támadjon zavar-gás a nép között!”

¹⁰⁶¹(6) Miközben pedig Jézus Betániában a leprás Simon házában volt, (7) odament hozzá egy asszony, akinél alabástrom [edényben] nagy értékű olaj¹⁰⁶² volt¹⁰⁶³, és [Jézus] fejére öntötte, amikor [éppen] asztalnál ült. (8) Ahogy meglátták ezt a tanítványok, bosszúság fogta el őket, és így szóltak: „Mire való ez a poc-sékolás? (9) Mert drágán el lehetett volna adni, és [az árát] a szegényeknek lehetett volna adni!”¹⁰⁶⁴ (10) Jézus azonban észrevette ezt, és így szólt hozzájuk: „¹⁰⁶⁵**Miért okoztok fáradalmat [ennek] az asszonynak? Hiszen jó tettet vitt végbe rajtam!** (11) *A szegények ugyanis mindenkor veletek lesznek,*¹⁰⁶⁶ *én azonban nem leszek veletek mindenkor.*¹⁰⁶⁷ (12) *Mert amikor ezt az olajat a testem-re*¹⁰⁶⁸ *öntötte, temetésemre készített elő.* (13) *Ámen, mondom nektek, bárhol hirdetik majd meg ezt*¹⁰⁶⁹ *az örömmüzenetet az egész világon, azt is elmondják, amit ő tett, az ő emlékezetére.*”

¹⁰⁵⁸ A korábbi szenvedésbejelentések jövő idejét Máté itt jelen időre változtatja, amivel azt sugallja, hogy Jézus maga dönt a sorsáról, mielőtt még ellenségei határozatot hoznának.

¹⁰⁵⁹ Vö. 793. láb.

¹⁰⁶⁰ A szinoptikusok közül csak Máté nevezi meg Kaifást.

¹⁰⁶¹ 6-13. v.: ld. Mk 14,3-9 – Mk 823-839.

¹⁰⁶² Szó szerint: *müron*, jó illatú olaj, balsam.

¹⁰⁶³ Máté nem mondja meg, hogy valódi nárdusolajról van szó, és lehetséges árát sem közli.

¹⁰⁶⁴ Máté kihagyja: „És ráripakodtak.”

¹⁰⁶⁵ Kimarad Márk szövegéből: „Hagyjátok [békén] őt!”

¹⁰⁶⁶ Kimarad: „és amikor csak akarjátok, tehettek velük jót”.

¹⁰⁶⁷ Kimarad Márk szövegének egyik fontos mozzanata: „Amire képes volt, megtette.”

¹⁰⁶⁸ A 7. versben arról volt szó, hogy Jézus *fejére* öntötte; ezzel a változtatással Máté közvetlenül Jézus temetésére vonatkoztatja a megkenés tényét.

¹⁰⁶⁹ Az „ezt” Máté többlete Márkhoz képest; lehetséges, hogy Máté a maga írásos lejegyzésére gondol (vö. 980. láb.), de az is lehet, hogy az 1049. lábjegyzetben említett hebraizmusról van szó (talán a 24,14-ben is).

¹⁰⁷⁰(14) Akkor egy a tizenkettő közül, akit Júdásnak, a kairóti férfinak hívnak, elment a főpapokhoz, (15) és így szólt: „Mit szándékoztok nekem adni, ha kiszolgáltatam őt nektek?”¹⁰⁷¹ Azok pedig harminc ezüstöt¹⁰⁷² rendeltek¹⁰⁷³ neki. (16) Attól fogva kereste az alkalmas időt, hogy kiszolgáltassa őt.

¹⁰⁷⁴(17) A kovásztalan [kenyerek ünnepének] első [napján]¹⁰⁷⁵ a tanítványok odamentek Jézushoz, és így szóltak: „[Mit] akarsz, hol készítsük el neked a pászka[bárányt], hogy megehesd?” (18)¹⁰⁷⁶ Ő pedig azt mondta: „**Menjetek el [titokban] a városba, egy bizonyos[emberhez]¹⁰⁷⁷, és mondjátok meg neki:¹⁰⁷⁸ »A Mester üzeni: Az én időm közel van.¹⁰⁷⁹ Nálad tartom meg tanítványaim-**

¹⁰⁷⁰ 14-16. v.: ld. Mk 14,11-12 – Mk 840-842; Lk 22,3-6 – Lk 1441-1445.

¹⁰⁷¹ Ez a beállítás ellentétes Márkéval és Lukácséval, hiszen ott a főpapok maguktól ajánlanak pénzt Júdásnak, ld. Mk 842.

¹⁰⁷² Vö. 2Móz 21,32 és Zak 11,12. (Máté már a 21,4-5-ben is Zakariást idézte.)

¹⁰⁷³ A *hisztanein* igét ez esetben úgy is lehetne fordítani, hogy „felajánlottak, felkínáltak, megígértek” (ld. Márk szövegét), és úgy is, hogy „kimérték, kiszámoltak”, mivel azonban Máté a Zak 11,13 alapján már az események további menetét tartja szem előtt (vö. 27,9-10), itt az utóbbi jelentést kell feltételeznünk.

¹⁰⁷⁴ 17-19. v.: ld. Mk 14,12-16 – Mk 843-848; Lk 22,7-13 – Lk 1447-1456.

¹⁰⁷⁵ Máté átveszi Márktól a rövidített dátumozást, és ezzel ő is összemosza a dolgokat; ténylegesen Niszán 14-én volt az *egynapos* pászka-ünnep (ennek reggelén kellett eltávolítani minden kovászt a házból, estéjén pedig levágni és megenni a bárányt), és Niszán 15-én kezdődött a „kovásztalan kenyerek” *egyhetes* ünnepe. (Vö. Mk 846 és Lk 1447.)

¹⁰⁷⁶ Máté azt a benyomást kelti, mintha Jézus minden tanítványt elküldött volna a vacsora előkészítésére, holott Márk és Lukács szövegéből világos, hogy csak kettőt. – A *hüpagein* ige gyakran magában foglalja a „titokban” jelentést, vö. Mk 844.

¹⁰⁷⁷ Más fordításokban: „valakihez”, „ehhez és ehhez”, „az illetőhöz”. E furcsa kifejezés valószínűleg arra akar utalni, hogy a tanítványok ismerték az illető nevét, de Máté nem akarta nyilvánosságra hozni.

¹⁰⁷⁸ Máté nemcsak erősen rövidíti Márk leírását, hanem át is alakítja azt: Jézus kérdését („Hol van a szállásom...?”) kijelentéssé változtatja; vö. 750. láb., c. pont!

¹⁰⁷⁹ Ez Máté betoldása, amely Jézus halálára utal, és eszkatologikus történésként értelmezi azt (vö. Jel 1,3; 22,10).

mal a pászka[vacsorát].«” (19) A tanítványok úgy tettek, ahogyan Jézus elrendelte nekik, és elkészítették a pászka[bárányt].

¹⁰⁸⁰(20) Amikor aztán beesteledett, [Jézus] asztalhoz telepedett a tizenkét (tanítvánnyal), (21) és miközben ettek, így szólt: „**Amen, mondom nektek, hogy egy közületek ki fog szolgáltani engem.**” (22) [Erre] nagyon elszomorodtak, és valamenynyien¹⁰⁸¹ elkezdtek mondogatni neki: „Csak nem én vagyok [az], Uram?” (23) Ő pedig így felelt: „**Aki [éppen] velem együtt mártotta kezét a tálba, az szolgáltat ki engem.**”¹⁰⁸² (24) **Az emberfia elmegy ugyan, amint megíratott róla, de jaj annak az embernek, aki kiszolgáltatja az emberfiát. Jobb lenne számára, ha nem vált volna azzá az emberré, [akivé lett].**” (25)¹⁰⁸³ Megszólalt Júdás is, aki kiszolgáltatta őt, és ezt mondta: „Csak nem én vagyok [az], Rabbi¹⁰⁸⁴?” [Mire Jézus] ezt mondta neki: „*Te mondtad.*”¹⁰⁸⁵

¹⁰⁸⁰ 20-25. v.: ld. Mk 14,17-21 – Mk 849-852; Lk 22,21-23 – Lk 1475-1476.

¹⁰⁸¹ Az eredetiben összetett kifejezés: *heisz* (egy) + *hekasztosz* (mindegyik). Vö. ApCsel 2,6; 20,31.

¹⁰⁸² Máté ebben a mondatban háromszorosan megváltoztatja Márk szövegét: a) az elején kihagyja, hogy „a tizenkettő közül egy”, b) a jelen idejű „velem együtt mártogat” helyett éppen bekövetkezett eseményre utaló múlt időt (*aorisztosz*) használ: „[éppen] velem együtt mártotta”, c) a mondat végén betoldja: „az szolgáltat ki engem”; ezekkel a módosításokkal azt sugallja, hogy a tanítványok számára egyértelmű lehetett: Júdásról van szó, holott Márk és Lukács szövegében ez homályos marad. Csakhogy ha a többiek valóban megtudták volna, mire készül Júdás, akkor megakadályozhatták volna szándékának kivitelezésében (ezért egyes magyarázók ahhoz a „megoldáshoz” folyamodnak, hogy Jézus válaszát csak Júdás hallotta).

¹⁰⁸³ E vers tartalmáról sem Márk, sem Lukács nem tud (még Júdás nevét sem említik), Máté most az olvasók számára is aláhúzza az 1082. lábjegyzetben mondottakat.

¹⁰⁸⁴ A többiek „Uram”-nak szólítják Jézust (22. v.), csak Júdás nevezi „Rabbi”-nak, akárcsak a 49. versben, és az egész Máté-evangéliumban senki más sem szólítja így Jézust (vö. 648. lábj.): a „Rabbi” ily módon az „áruló” által használt megszólításá válik...

¹⁰⁸⁵ A „Te mondtad” kifejezés – a szövegkörnyezettől függően – jelenthet egyetértést és elhatárolódást is, Jézus azonban elhatárolódás-ként használta, vö. Mk 14,61 // Mt 26,64 – Mk 916. lábj., 5. bek.!

¹⁰⁸⁶(26) Miközben ettek, Jézus [a kezébe] vett [egy darab] kenyeret, elmondta [fölötte] az áldást, megtörte, és [miután] odaadta a tanítványoknak, ezt mondta: „**Vegyétek,**¹⁰⁸⁷ **egyétek! Ez vagyok én.**” (29)¹⁰⁸⁸ „**De mondom nektek, mostantól fogva semmiképp nem iszom a szőlőtőnek ebből a terméséből addig a napig, amikor majd újra iszom veletek Atyám országában.**” (27) Aztán [kezébe] vette a poharat, és miután hálát adott, odaadta nekik e szavakkal: „**Igyatok ebből mindnyájan,** (28) **mert ez a vérem, a szövetségé**¹⁰⁸⁹, [az a vér], **amely sokakért kiontatik [Isten által] a bűnök bocsánatára**¹⁰⁹⁰!”

¹⁰⁹¹(30) Zsoltárokat énekelve kimentek az Olajfák-hegyére. (31) Akkor így szólt hozzájuk Jézus: „**Ti mindannyian eltántorultok majd tőlem**¹⁰⁹² **ezen az éjszakán**¹⁰⁹³, **mert**¹⁰⁹⁴ **megíratott: »Meg fogom verni a pásztort, és szétszóródnak majd a nyáj juhái.«** (32) **Mihelyt azonban [Isten] kihúzott en-**

¹⁰⁸⁶ 26-29. v.: ld. Mk 14,22-25 – Mk 853-859; Lk 22,14-20 – Lk 1457-1473. – Máté szorosán követi Márk szövegét, de még inkább liturgikusan fogalmazza meg azáltal, hogy Márk elbeszélő részeit liturgikus útmutatásokká alakítja át. (Vö. Mk 853!)

¹⁰⁸⁷ Ez Máté betoldása, bizonyára a 27. versbeli „Igyatok” mintájára (de vö. Mk 856, 5. bek.)

¹⁰⁸⁸ A versek sorrendjének fölcseréséről ld. Mk 857, 1. bek.

¹⁰⁸⁹ Vö. Mk 859, 2. bek.! Vannak olyan szentírásmagyarázók, akik szerint itt nincs szó nyelvtani egyenetlenségről (kettős birtokosról: „az én vérem, a szövetség vére”), hanem hebraizmust kell feltételeznünk a háttérben, és úgy kellene fordítani: „az én szövetségi vérem”, ezt azonban a görögben csak a személyes névmás áthelyezésével lehetett értelemszerűen és szabályosan kifejezni, vagyis *to haima tész diathékész mu* helyett úgy, ahogy itt áll: *to haima mu tész diathékész*.

¹⁰⁹⁰ Ez a páli teológiára erősen utaló kifejezés sem Márk, sem Lukács szövegében nincs benne.

¹⁰⁹¹ 30-35. v.: ld. Mk 14,26-31 – Mk 860-873; Lk 22,33-34 – Lk 1514-1516.

¹⁰⁹² A „tőlem” nincs benne Márk szövegében, amely inkább az Istentől, Isten útjától való eltántorulást fejezi ki. Vö. Mk 865.

¹⁰⁹³ Ez az időmeghatározás sincs benne Márk szövegében. Vö. Mk 860 és 862.

¹⁰⁹⁴ Ha „mert” helyett „ahogyan” állna, akkor hiteles is lehetne az ószövetségi utalás (Zak 13,7).

gem [a bajból], előtettek megyek¹⁰⁹⁵ majd [vissza] Galileába.”

(33) Erre megszólalt Péter, és ezt mondta neki: „Lehet, hogy mindannyian eltántorulnak majd tőled¹⁰⁹⁶, de én sohasem¹⁰⁹⁷ fogok eltántorulni!” (34) Jézus [akkor] így szólt hozzá: „**Ámen, mondom neked, hogy¹⁰⁹⁸ ezen az éjszakán, mielőtt a kakas¹⁰⁹⁹ kiált, háromszor tagadsz meg engem.**” (35) [Mire] Péter azt mondta¹¹⁰⁰ neki: „Ha meg kellene is halmom veled együtt, semmiképpen sem foglak megtagadni téged!” Hasonlóan¹¹⁰¹ beszélt a [többi] tanítvány is mind.

¹¹⁰²(36) Akkor elment velük Jézus arra a birtokocskára, amelyet Getszemáninak hívnak, s [ott] azt mondta a tanítványoknak: „**Üljetek le itt, amíg elmegyek amoda, és imádkozom!**” (37) Aztán maga mellé véve Pétert és Zebedeus két fiát, szomorkodni kezdett¹¹⁰³, és kezdte elveszíteni nyugalma. (38) Akkor így szólt hozzájuk: „**Olyan szomorú vagyok, hogy belehalok! Maradjatok itt, és legyetek résen velem¹¹⁰⁴!**” (39) Majd kissé előrébb ment, arca borult¹¹⁰⁵, és így imádkozott:

¹⁰⁹⁵ A Mk 870-ben megadott értelmezést (nem időbeli „megelőzésről” van szó, hanem a tanítványok élén haladásról) megerősíti, hogy a *proagein* a pásztornyelv egyik szakkifejezése volt: a keleti pástyor (nem tereli nyáját, hanem) a nyáj élén halad (természetesen látó- és hallótávolságban).

¹⁰⁹⁶ A „tőled” Máté betoldása a 31. versbeli „tőlem” megfelelőjeként.

¹⁰⁹⁷ A „sohasem” Máté nyomatékosító betoldása.

¹⁰⁹⁸ Máté kihagyja Márk szövegéből: „ma”.

¹⁰⁹⁹ Máté kihagyja: „kétszer”, de így is lényegében ugyanazt mondja, mint Márk, ugyanis a *második* kakaskiáltás számított a tulajdonképpeni kakaskiáltásnak, amellyel az időt mérték.

¹¹⁰⁰ Ez egyszerűsítés Márk érzelmileg fűtött megfogalmazásához képest („még buzgóbban beszélt”).

¹¹⁰¹ Márk azt írja: „ugyanígy”, ez a különbség azonban aligha nyújt elégséges alapot ahhoz, hogy azt gondoljuk: Máté súlyosabban ítélte meg Péter tagadását, mint a többiekét.

¹¹⁰² 36-46. v.: ld. Mk 14,32-42 – Mk 874-897; Lk 22,39-46 – Lk 1525-1540.

¹¹⁰³ Márk erősebb kifejezést használ: „kezdett megborzadni”.

¹¹⁰⁴ A „velem” Máté többlete, amely még jobban hangsúlyozza a közöség vigasztaló erejét (vö. Mk 879!); ugyanez ismétlődik a 40. versben.

¹¹⁰⁵ Bevett biblikus szófordulat (pl. 1Móz 17,3.17; 4Móz 14,5; 16,4); Márk azt írja: „földre borult”.

„*Atyám*¹¹⁰⁶, *ha lehetséges, távozzék el tőlem ez a pohár!*¹¹⁰⁷ *Mindazonáltal nem úgy [fogok cselekedni], ahogyan én akarom, hanem ahogyan te.*” (40) Aztán [vissza]ment a tanítványokhoz, és alva találta őket. Ezért így szólt Péterhez:¹¹⁰⁸ „*Ennyire*¹¹⁰⁹ *nem volt erőtök egy órát [sem] résen lenni velem?*” (41) *Legyetek résen, és imádkozzatok, hogy le ne gyűrjön titeket a próbatétel! [Mert] legbelül készséges ugyan az ember, de testi [mivoltában] erőtlén.*” (42) Ismét, másodszer [is] elment, és így imádkozott: „*Atyám, ha nem távozhat el tőlem ez [a pohár anélkül], hogy ki ne igyam, legyen meg az akaratom.*”¹¹¹⁰ (43) Amikor [ismét] [vissza]ment, megint alva találta őket, mert elnehezedett a szemük¹¹¹¹. (44) Ott hagyta őket, ismét elment, és harmadszor [is] imádkozott, és megint ugyanazt mondta. (45) Akkor odament a tanítványokhoz, és azt mondta nekik: „*Aludjatok csak tovább, és pihenjétek ki magatokat! Lássátok hát: Eljött az óra, amikor*¹¹¹² *[Isten]*

¹¹⁰⁶ Máté nem közli Jézus eredeti megszólítását: „Abba”.

¹¹⁰⁷ Márkkal és Lukáccsal szemben Máté megfogalmazása tükrözi hitelesen Jézus lelkületét (vö. Mk 882), bár az elbeszélői részben Márk is azt írja: „ha lehetséges” (Mk 14,35). Vö. Mk 185, 188, 669, 869.

¹¹⁰⁸ Máté kíméli Péter tekintélyét: bár Jézus őt szólítja meg, de kimarad a „Simon, te alszol?”, és az egyes számú megfogalmazást („Nem volt erőd...?”) általánosító többes szám váltja fel („Ennyire nem volt erőtök...?”).

¹¹⁰⁹ A kérdő-sajnálkozó „ennyire” elveszi a Márknál olvasható szemrehányás („Nem volt...?”) élet.

¹¹¹⁰ E mondat hitelessége attól függ, hogyan értelmezzük a „legyen meg az akaratom” kifejezést, amely szó szerint megegyezik a Miatyánk megfogalmazásával (Mt 6,10): *a Miatyánk szellemében értelmezve* (ld. 213. láb.) és Mk 884, 3. bek.) hitelesnek tarthatnánk, de több mint valószínű, hogy Máté nem így értette, hanem Lukáccsal összhangban (22,42: „Atyám, ha akard...”) azt akarja érzékeltetni, hogy Jézus „sorselfogadása” (vö. Mk 884, 2. bek.) még teljesebb, mint első imádkozásakor.

¹¹¹¹ Kimarad: „és nem tudták, mit feleljenek neki”, ahogyan a 17,5-ben is kimarad Péterre vonatkozóan: „nem tudta, mit válaszoljon” (Mk 9,6): Máté nem szereti kedvezőtlen színben feltüntetni a tanítványokat.

¹¹¹² A görögben „és” (*kai*), az azonban gyakran szolgál időmeghatározásra, vö. Mk 15,25; Lk 23,44

¹¹¹³ *bűnösök kezének szolgáltatója ki az embert, és így engem is! (46) Keljetek föl! Menjünk előre! Lássátok, [hogy] megérkezett, aki kiszolgáltat engem!”*

¹¹¹⁴(47) Még miközben beszélt, íme, megjött Júdás, a Tizenkettő egyike, és vele törökkel és dorongokkal [felfegyverzett] nagy¹¹¹⁵ tömeg a főpapoktól és a nép véneitől. (48) Aki kiszolgáltatta őt, jelet adott nekik: „Akit megcsókolok, ő az. Tartóztassátok le¹¹¹⁶!” (49) És azonnal odament Jézushoz, és így szólt: „Légy üdvözölve¹¹¹⁷, Rabbi!” És izgatottan megcsókolta őt. (50) Jézus pedig ezt mondta neki: „*Barátocskám*¹¹¹⁸, *amiért itt vagy, [abból a célből csókolosz meg]*¹¹¹⁹?” Akkor odamentek, megragadták Jé-

¹¹¹³ Márknál: „a bűnösök”, de ennek nincs jelentősége; valószínűleg mindkét változat csak azt jelenti: „emberek”, vö. Mk 9,31 és Lk 179.

¹¹¹⁴ 47-56. v.: ld. Mk 14,43-50 – Mk 898-909; Lk 22,47-53 – Lk 1541-1557.

¹¹¹⁵ Csak Máté beszél „nagy” tömegről.

¹¹¹⁶ Máté kihagyja: „és vezessétek el biztonságosan”.

¹¹¹⁷ Márknál csak a „Rabbi!” megszólítás áll itt. A görög „*Khaire!*” („Örvendj!”) itteni alkalmazása helytelen Máté részéről (viszont helyénvaló a 27,29-ben), mert gúnyolódást fejezne ki Júdás részéről, amit nincs okunk feltételezni; alighanem a „*Békesség neked!*” köszöntés helyettesítéséről van szó.

¹¹¹⁸ Ld. 780. lábj. – E megszólítás másik két előfordulásában azt is megfigyelhetjük, hogy *tiltakozó* személyeknek szól: a királyi vendéglátó szólítja meg így azt, aki hétköznapi öltözetével tiltakozik (22,14), ill. a szőlősgazda szólítja meg így azt a munkást, aki tiltakozik bérének átvételekor (20,13). Elképzelhető, hogy Júdás is tiltakozott, nevezetesen Jézus kimondatlan gyanúsítása ellen, mégpedig azzal védekezve, hogy ő tulajdonképpen nem akart rosszat (vö. Mk 900); ebben az esetben ez a megszólítás Jézus helyreigazítását vezeti be. Vö. következő lábj.

¹¹¹⁹ A görög *eph' ho parei* („miért vagy itt” vagy „amiért itt vagy”) rendkívül nehezen értelmezhető. Számos fordítási kísérlet született, de mindegyik bizonytalanul tekinthető. Talán akkor járunk a legjobb nyomra, ha feltételezzük, hogy Lk 13,9-hez és Lk 17,6-hoz hasonlóan az *apozitopézis* jelenségével, vagyis a beszéd megszakításával van dolgunk (ld. Lk 816 és 1100), tehát hiányos kifejezéssel, amelyet ki kell egészíteni, például így: „...amiért itt vagy, [az rettenetes]”, vagy: „[hogy] miért vagy itt, [tudom]”. De az a legkézenfekvőbb, ha a közvetlen előzményhez („izgatottan megcsókolta őt”) és párhuzamos Lukács-szöveghez (22,48) igazodva a fenti kiegészítést

zust, és letartóztatták. (51) És íme, egy azok közül, akik Jézussal [voltak], kinyújtotta karját, kihúzta törét¹¹²⁰, rásújtott a főpap rab-szolgájára, és levágta a fülét. (52) Akkor így szólt hozzá Jézus: „**Tedd vissza törödet a helyére, mert mindazok, akik tört ragadnak, [a] tör által vesznek el!**”¹¹²¹ (53) *Vagy azt gondolod, nem hív-*

alkalmazzuk: „...amiért itt vagy, [abból a célból csókolsz meg]?”, tudniillik „azért, hogy kiszolgáltass ellenségeimnek?” – „vagy valóban köszönteni akarsz a rabbikat megillető csókkal”? Ezt a kérdést értelmezhetnénk Jézus utolsó kísérleteként arra, hogy észre térítse Júdást (ld. Lk 1546).

¹¹²⁰ Hagyományos fordításban „kardját” – de a római uralom idején a zsidók nem viselhettek kardot (ld. Mk 898); ez vonatkozik az 55. versre is.

¹¹²¹ Jézusnak ez a mondása csak Máté evangéliumában van benne (Jn 18,11 más, nem hiteles változatot közöl). *Közhelyszerű értelmezése* – „aki erőszakot alkalmaz (esetleg az emberölésig menően), az maga is erőszak áldozata lesz (esetleg meg is ölik) – két szempontból sem jöhet szóba: egyrészt Jézus nem azért tanított, hogy közhelyeket ismételgessen, főképp nem olyan végsőkig kiélezett helyzetben, mint az itteni, másrészt ez a közhely a gyakorlatban nem is állja meg a helyét, mert rengeteg gyilkos (sőt tömeggyilkos!) „ágyban, párnák közt” hal meg, miközben erőszakot nem alkalmazó emberek sokaságát gyilkolják le.

A felszínes, közhelyszerű értelmezés abból fakad, hogy az *apol-lüein* (elveszejt/elvész) igének csak a konkrét, fizikai értelmét veszik figyelembe, pedig nagyon határozottan megvan az átvitt értelmű, lelki-szellemi jelentése is – Jézus ajkán is. Jézus azt vallotta: Isten nem akarja, hogy csak egy is „elvesszen” a kicsik közül (Mt 18,14), és hogy Isten olyan, mint az egyetlen elveszett báránynak utánamenő pásztor, illetve az elveszett drachmáját megkereső asszony (Lk 15,4-7.8-10), ezért saját küldetésének is az „elveszettek” megkeresését és megmentését tartotta (Lk 19,10 és Mt 15,24), és tanítványait is ezzel a küldetéssel bízta meg (Mt 10,6). Arról az „elveszettségről” van itt szó, amelyet Zakeus példája mellett (Lk 19,1-10) a „tékozló fiú” esete szemléltet a legjobban: hátat fordított az apai háznak és az ott érvényes törvényeknek, és ezért – bár fizikai értelemben életben maradt! – a szó lelki-szellemi-erkölcsi-egzisztenciális értelmében „elveszett” (Lk 15,24). Úgy is mondhatnánk: ez az „elveszetség” az Isten országán, azaz a (jézusi!) *szerelet világán kívüli létet* jelenti, és ezzel együtt az embernek *mint embernek a tönkremenését*, ahogy erről más alkalmakkor beszélt Jézus: „Aki meg akarja menteni életét,

hatnám segítségül Atyámat, és nem bocsátana rendelkezésemre azonnal tizenkét légiónyi angyalnál¹¹²² is többet?¹¹²³ (54) [De] hát [akkor] hogyan teljesednének be az Írások, hogy [ennek] így kell történnie?¹¹²⁴ (55) Abban az órában Jézus ezt mondta a tömeg-
el fogja veszejteni [tönkre fogja tenni]...” (Mk 8,35; magyarázatát ld. Lk 17,33 – Lk 1133-1136).

Mindezek alapján már megfogalmazhatjuk Jézus itteni mondásának jelentését: aki erőszakot alkalmaz embertársa ellen, az a *saját maga* által alkalmazott erőszak *következtében* „elvész”, lelki-szellemi-erkölcsi értelemben halott lesz („emberileg tönkremegy”), mert szembekerül a szeretetnek az ellenségre is érvényes követelményével (Mt 5,44). *Erről* a halálról beszél Jézus az „elveszetség” párhuzamos kifejezéseként a „tékozló fiúval” kapcsolatban kétszer is: „...halott volt, de életre kelt, elveszett, de rátaláltunk” (Lk 15,24.32). (Természetesen ebből a halálból is fel lehet támadni, ahogyan például épp a tékozló fiú példabeszéde tanúsítja.)

¹¹²² Beszédés utalás a rómaiak mindenütt rettegett légióira. (12 légió Augustus császár teljes haderejének a felét jelentette!)

¹¹²³ Képtelenség, hogy Jézus ilyen kijelentést tett, mert ezzel *szembekerült volna* egész korábbi tanításával és gyakorlatával, hiszen azt mondta: az ellenséggel szemben úgy kell viselkedni, ahogyan Isten, aki fölkelte napját gonoszokra és jókra egyaránt (Mt 5,43-48); „a konkolyt nem szabad kiirtani” (Mt 13,24-30), „hetvenszer hétszer” is meg kell bocsátani (Mt 18,21-22.23-33), sőt nemcsak megbocsátani kell, hanem a rajtunk esett sérelemre valami jótettel kell válaszolni (Mt 5,38-41). Ezt gyakorolta maga is azzal, hogy egyrészt soha nem lépett föl erőszakosan ellenfelei/ellenségei ellen (fontos példa Lk 9,53-55 – Lk 513), másrészt azzal, hogy tanítással próbálta jó útra segíteni őket (ahogyan itt is az 55. versben, vagy Jn 18,23-ban). Ezt az álláspontját akkor is fenntartotta, amikor már életveszélyben forgott: az utolsó vacsorán világossá tette tanítványai számára, hogy a vészhelyzet sem ment föl az erőszakmentesség elve és gyakorlata alól (Lk 22,35-36.38 – Lk 1517). Ezt az álláspontját érvényesítette következetesen akkor is, amikor a védelmére kelt tanítvánnyal elrakatta a fegyvert (ahogyan már korábban is megtiltotta követőinek, hogy fegyvernek használható eszöközt tartsanak maguknál: Mk 11,16-17 – Mk 659-661!).

¹¹²⁴ Az (őszövétségi) Írások beteljesedésére, illetve beteljesedésének szükségességére való hivatkozás Máté sajátossága (különös gyakorisággal az 1-2. fejezetben), Jézustól teljesen idegen ez a szemlélet: ő Isten akarátát kereste, és azt akarta valóra váltani, minden más igazodási pontot elutasított (ld. pl. Mt 6,10; Mk 2,27; 3,4; 7,8-9; 8,33; 10,5-6; az itteni összefüggésben pedig Mk 14,36 vége – Mk 884).

nek: „*Mint [valami] terrorista ellen, [úgy] vonultatok ki törökkel és dorongokkal, hogy elfogjatok. Nap mint nap a templomban ültem*¹¹²⁵ *és tanítottam, de nem tartóztattatok le.* (56) *De ez az egész azért történt, hogy beteljesedjenek a próféták írásai.*” Ekkor a tanítványok mind elhagyták őt, és elfutottak.¹¹²⁶

¹¹²⁷(57) Azok pedig letartóztatták Jézust, és elvezették Kaifás főpaphoz, ahol összegyűltek az írástudók és a vének. (58) Péter azonban messziről követte őt, [egészen] a főpap [palotájának belső] udvaráig, bement, és együtt ült a szolgálkkal, hogy lássa [a dolog] végét¹¹²⁸.

¹¹²⁹(59) A főpapok pedig, és az egész Főtanács hamis tanúvallomást keresett Jézus ellen, hogy így halálra ítélhessék, (60) de nem találtak, [jóllehet] sok hamis tanú jött oda. Végül odajöttek ketten, (61) és ezt mondták: „Ez azt mondta:¹¹³⁰ »Le tudom rombolni Isten szentélyét, és három nap alatt fel tudom építeni.«” (62) Ekkor a főpap felállt, és így szólt hozzá: „Semmit sem felelsz [arra], amit ezek ellened vallanak?” (63a) Jézus azonban hallgatott.

¹¹³¹(63b) A főpap [ekkor] ezt mondta neki: „Megesketlek az élő Istenre, hogy mondd meg nekünk: Te vagy-e a Messiás, az Isten¹¹³² fia?” (64) Jézus így szólt hozzá: „**[Ezt] te mondtad.**¹¹³³ ***Visszont [én azt] mondom nektek: Mostantól fogva***¹¹³⁴ ***látni fogj-***

¹¹²⁵ Ez ünnepélyesebb kifejezés, mint Márknál a „veletek voltam”, és pontosan kifejezi a korabeli szokást: a rabbik ülve tanítottak (ld. 5,1; 13,1-2; 23,2 és Lk 4,20).

¹¹²⁶ Lukácshoz hasonlóan Máté sem közli a rejtélyes ifjú jelenetét (Mk 14,51-52).

¹¹²⁷ 57-58. v.: ld. Mk 14,53-54 – Mk 911; Lk 22,54-55 – Lk 1559.

¹¹²⁸ Péternek ezt a célját sem Márk, sem Lukács nem említi.

¹¹²⁹ 59-63a. v.: ld. Mk 14,55-61a – Mk 912-915.

¹¹³⁰ A különbségek Márkhoz képest: „lerombolom majd” helyett „le tudom rombolni”, „kézzel csinált szentély” helyett „Isten szentélye”.

¹¹³¹ 63b-68. v.: ld. Mk 14,61b-65 – Mk 916-924; Lk 22,63-71 – Lk 1571-1586.

¹¹³² Márk szövege itt eredetibb: „az Áldott fia”.

¹¹³³ Máté szövege ezen a ponton határozottabb (és valószínűleg eredetibb), mint Márké, akinél csak a kódexek egy része írja, hogy „Te mondtad” – vagyis „Ez a te véleményed”. Vö. Mk 916, 5. bek.!

¹¹³⁴ A „mostantól fogva” Máté kiegészítése Márkhoz képest, de helyesen pontosítja Márk szövegét (ld. Mk 918!), ellentétben Lukáccsal, aki apokaliptikus módon félremagyarázza azt (ld. Lk 1583).

tok az emberfiát az Erő jobbján ülni, és jönni az ég felhőivel.”

(65) Ekkor a főpap megszagatta ruháit, és így szólt: „Meggyalázta [Istent]!”¹¹³⁵ Mi szükségünk van még tanúkra? Íme, most hallotátok az [isten]gyalázást! (66) Mit gondoltok?” Azok pedig így feleltek: „Méltó a halálra!” (67) Akkor¹¹³⁶ szembeköpték, megverték, mások megpofozták, (68) mondván: „Prófétáld meg¹¹³⁷ nekünk, [te] Messiás, ki az, aki megütött téged!”

¹¹³⁸(69) Péter [eközben] kinn ült az udvaron. Odament hozzá egy szolgálólány, és így szólt: „Te is a galileai¹¹³⁹ Jézussal voltál!” (70) Ő azonban mindenki előtt letagadta, mondván: „Nem tudom, mit beszélsz.” (71) [Aztán] kiment a kapualjba¹¹⁴⁰, [de] meglátta őt egy másik¹¹⁴¹ [szolgálólány], és azt mondta az ott lévőeknek: „Ez a nazoreus Jézussal volt!” (72) És ismét letagadta, esküvel: „Nem ismerem azt az embert.”¹¹⁴² (73) Kis idő múltán odamentek azok, akik ott álltak, és azt mondták Péternek: „Valóban te is közülük való vagy, ¹¹⁴³mert a beszéded is leleplez téged!”

¹¹³⁵ Ez többlet Márk szövegéhez képest; Máté így ugyanezen a jeleneten belül kétszer adja a főpap szájába az istengyalázás vádját.

¹¹³⁶ Máté kihagyja, hogy „betakarták az arcát”, pedig a következő versnek csak ebben az esetben van értelme. Lehetséges, hogy Máté azt akarta hangsúlyozni: a köpések közvetlenül az arcát érték; akkor viszont a „mások” után kellett volna odaírnia, hogy „betakarták az arcát”.

¹¹³⁷ A „prófétálás” itt „ismeretlen dolgok feltárását” jelenti, konkrétan azt a kívánalmat, hogy Jézus nevezze néven a számára ismeretlen ütlegeteket. Vö. Mk 394.

¹¹³⁸ 69-75. v.: ld. Mk 14,66-72 – Mk 925-929; Lk 22,56-62 – Lk 1560-1569.

¹¹³⁹ Márknál: „nazarénus” (ld. Mk 1016), Máté azonban sosem használja ezt a kifejezést, csak – mint alább – a „nazoreus”-t (vö. Mt 2,23).

¹¹⁴⁰ Ez a megjegyzés valószínűleg arra utal, hogy a tűz körüli világosságból (Mk 14,54; Lk 22,56) a kapualj homályába, ahol kevésbé ismerhették föl. Márk azt írja, hogy az „előudvarba” ment. Nem feltétlenül kell itt ellentmondást látnunk, mert a „kapualjba” jelentheti azt is: „előbb a kapualjba ment” – „amikor kiment az előudvarba”.

¹¹⁴¹ Márknál ugyanaz a szolgálólány leplezi le Pétert másodszor is.
¹¹⁴² Márk csak az ismételt tagadásról beszél, Máté meg is fogalmazza azt, és megtoldja: „esküvel”.

¹¹⁴³ Bár Márk és Lukács is jelzi, hogy galileai volta leplezi le Pétert, de csak Máté közli, hogy ez konkrétan Péter galileai nyelvjárását jelenti.

(74) Akkor elkezdett átkozódni¹¹⁴⁴ és esküdözni: „Nem ismerem azt az embert.” És rögtön megszólalt a kakas.¹¹⁴⁵ (75) Péter [ekkor] visszaemlékezett Jézus beszédére, [amellyel] megmondta: „**Mielőtt a kakas kiált, háromszor megtagadsz engem.**” Kiment kívültre, [és ott] keserves sírásra fakadt.

27 ¹¹⁴⁶(1) Amikor reggel lett, a főpapok és a nép vénei valamennyien meghozták a határozatot Jézus ellen, hogy megölik őt; (2) megbilincselve el is vezették, és kiszolgáltatták Pilátusnak, a helytartónak¹¹⁴⁷.

¹¹⁴⁸(3) Akkor Júdás, aki kiszolgáltatta őt, látta, hogy elítélték, [ezért] megbánta [tettét], és visszavitte a harminc ezüstöt a főpapoknak és [a] véneknek, (4) mondván: „Bűnt követtem el, mert ártatlan vért szolgáltatam ki!” Azok azonban azt mondták: „Mi közünk hozzá? Te lásd!”¹¹⁴⁹ (5) Erre a földhöz vágta a szent-

¹¹⁴⁴ A szokásos *anathematidzein* (vö. anathéma!) helyett itt az Újszövetségben egyedülálló, de azonos jelentésű *katathematidzein* áll. Önátkozásról van szó, vagyis Péter önmagára hív átkot arra az esetre, ha nem mondana igazat.

¹¹⁴⁵ Márknál bizonyos kódexekben a második kakaskiáltásról van szó, de Máté következetesen (ld. fönt, 34. v.) csak egyről beszél (vö. 1099. láb.).

¹¹⁴⁶ 1-2. v.: ld. Mk 15,1 – Mk 930-933; Lk 23,1 – Lk 1587-1588.

¹¹⁴⁷ Máté *hégemónnak* nevezi, s ezzel katonai parancsnokként jellemzi Pilátust, akinek a hivatalos megnevezése azonban *epitroposz* (= helytartó) volt.

¹¹⁴⁸ 3-10. v.: Az evangélisták közül csak Máténál találkozunk ezzel a legendaszerű leírással, amelyet már előkészített a 26,14-15. Valószínűleg olyan szóbeli hagyományról van szó, amelyet Máté foglalt először írásba; erre utalnak az ApCsel 1,18-20-szal fennálló közös és eltérő mozzanatok, valamint a megfogalmazás mátéi sajátosságai (3. v.: *akkor*, 5. v.: *eltávozott*, 7. v.: *tanácsot tartottak*, 9. v.: *ekkor beteljesedett*). Az ApCsel ábrázolása három pontban teljesen eltér: a) Júdás nem viszi vissza a pénzt a papoknak, hanem maga vásárol telket ezen a pénzen; b) Júdás nem akasztja föl magát, hanem véletlen bal-eset áldozata lesz; c) „Vérmezőnek” nem azért hívják a helyet, mert „vérdíjon” vették meg, hanem mivel Júdás vére ott ömlött ki.

¹¹⁴⁹ Júdás ezzel visszavonja feljelentését, és „fölbontja” a harminc ezüstre vonatkozó „szerződést”. Ennek jog szerint azt kellett volna eredményeznie, hogy felújítják a Jézus elleni eljárást, illetve eljárást indítanak Júdás ellen. Az illetékesek azonban nem törődnek a jog előírásaival, mert nem akarják kiengedni a kezükből Jézust, Júdást pedig durván sorsára hagyják.

télyben az ezüstöket, és eltávozott. Aztán elment, és felakasztotta magát.¹¹⁵⁰ (6) A főpapok pedig felszedték az ezüstöket, és azt mondták: „Nem szabad a [templomi] kincshez tenni, mivel vérdíj.” (7) Tanácsot tartottak hát, és megvásárolták rajta a fazekas mezejét, temetkezési helyül az idegenek¹¹⁵¹ számára. (8) Ezért azt a mezőt a mai napig Vérmezőnek hívják.¹¹⁵² (9) Ekkor beteljesedett, amit [az Úr]¹¹⁵³ megmondott Jeremiás próféta által, aki azt mondja:¹¹⁵⁴ „És fogtam a harminc ezüstöt, a felbecsültnek árát, akit [ennyire] becsültek Izrael fiai részéről, (10) és odaadtam a fazekas mezejéért, ahogyan elrendelte nekem az Úr.”

¹¹⁵⁵(11) Jézust pedig a helytartó elé állították¹¹⁵⁶, és a helytartó megkérdezte őt: „Te vagy a zsidók királya?” Erre Jézus így szólt: „**[Ezt] te mondod.**”¹¹⁵⁷ (12) És miközben a főpapok és a vének vádolták, semmit sem válaszolt¹¹⁵⁸. (13) Akkor így szólt hozzá Pilátus: „Nem hallod, mi mindent vallanak ellened?” (14) De nem válaszolt neki egyetlen szóra sem, úgyhogy a

¹¹⁵⁰ Máté beállításában ez azt jelenti, hogy Júdás végrehajtja önmagán azt az ítéletet, amelyet a Főtanács megtagadott: a hamis vádlókat ugyanis ugyanazzal a büntetéssel kellett sújtani, amelyet a hamisan megvádolt személyre szabtak ki.

¹¹⁵¹ Bizonytalan, kikre vonatkozik ez a meghatározás, de talán Jeruzsálem pogány látogatóira kell gondolni.

¹¹⁵² Mivel Máté és az ApCsel magyarázata ellentmond egymásnak, némelyek úgy értelmezik, hogy a kivégzettek eltemetésének helyét jelöli ez a megnevezés.

¹¹⁵³ A görögben *passivum divinum* (ld. Mk 59).

¹¹⁵⁴ Máté ismét Zakariás prófétát (11,13) idézi (vö. 1072-1073. láb.), de mind a héber, mind a görög (LXX) szövegtől eltérően, és ráadásul Jeremiás prófétára hivatkozva. Ennek oka minden valószínűség szerint Máté tévedése (Jer 18,2-3 és 32,7-9 alapján), mert a többi magyarázatot (idézet egy apokrif vagy egy elveszett Jeremiás-könyvből) nem lehet kellőképpen alátámasztani.

¹¹⁵⁵ 11-14. v.: ld. Mk 15,2-5 – Mk 934-937; Lk 23,2-5 – Lk 1589-1595.

¹¹⁵⁶ Erre a megjegyzésre azért van szüksége Máténak, hogy a Júdás haláláról szóló szakasz betoldása után ismét fölvehesse a 2. versben elejtett fonalat.

¹¹⁵⁷ Ez ugyanolyan visszautasítás, mint a 26,64-ben a főpappal szemben (ld. 1133. láb.).

¹¹⁵⁸ Vö. Iz 53,7.

helytartó nagyon¹¹⁵⁹ csodálkozott.

¹¹⁶⁰(15) [Minden húsvéti] ünnepen a helytartó szabadon szokott engedni a tömegnek egy foglyot, akit [éppen] akartak. (16) Volt akkor egy hírhedt foglyuk, akit Barabbásnak hívtak. (17) Amikor tehát összegyűltek, Pilátus¹¹⁶¹ ezt mondta nekik: „[Mit] akartok, kit engedjek szabadon nektek? Barabbást vagy Jézust, akit messiásnak neveznek?” (18) Tudta ugyanis, hogy rosszindulatból szolgáltatták ki őt.

¹¹⁶²(19)¹¹⁶³ Miközben [még] bírói székében ült, felesége¹¹⁶⁴ hozzá küldött [valakit] ezzel az üzenettel: „Semmi dolgod ne legyen ezzel az igaz [emberrel], ugyanis ma álmomban¹¹⁶⁵ sokat szenvedtem miatta!” (20) A főpapok és a vének azonban rábeszélésték a tömeget, hogy Barabbást kérjék ki, Jézust viszont vessejtsék el. (21) A helytartó pedig megszólalt, és ezt mondta nekik: „[Mit] akartok, a kettő közül kit engedjek szabadon nektek?” Azok pedig azt mondták: „Barabbást!” (22) Pilátus így szólt hozzájuk: „Mit tegyek hát Jézussal, akit messiásnak neveznek?” Mindannyian azt mondták: „Feszítsék keresztre!”¹¹⁶⁶ (23) Ő azonban ezt mondta: „De hát mi rosszat tett?” Azok viszont még jobban kiáltoztak: „Feszítsék keresztre!” (24) Amikor aztán Pilátus látta, hogy [igyekezete] semmit sem használ, hanem [csak] nagyobb [lesz] a zavargás, vizet hozatott, a tömeg szeme láttára megmosta a kezét¹¹⁶⁷, és így szólt: „Ártatlan vagyok ennek az

¹¹⁵⁹ Ez többlet Márk szövegéhez képest.

¹¹⁶⁰ 15-18. v.: ld. Mk 15,6-10 – Mk 938-940.

¹¹⁶¹ Márknál a nép kezdeményezi Barabbás szabadon bocsátását (15,8), Máténál Pilátus veti föl a kérdést.

¹¹⁶² 19-26. v.: ld. Mk 15,11-15 – Mk 941-945; Lk 23,17-25 – Lk 1614-1620.

¹¹⁶³ A 19. és a 24-25. v. szorosan összetartozik; mindkét mozzanat *legendás elem*, s az a rendeltetésük, hogy minden felelősséget a zsidókra hárítsanak, Pilátust pedig fölmentsék.

¹¹⁶⁴ A hagyomány a nevét is tudni véli (Claudia Procula), később a görög és az etióp egyházban szentként tisztelték.

¹¹⁶⁵ Az álom Máté számára Isten kinyilatkoztatásának egyik formája, ahogyan ez jól látszik az 1-2. fejezetben.

¹¹⁶⁶ Márknál: „Feszítsd keresztre!” A Máté által alkalmazott forma arra utal, hogy Pilátus nem önállóan, hanem szorongatás hatására cselekszik.

¹¹⁶⁷ Pilátus gesztusa ismert zsidó szokásra emlékeztet (5Móz 21,6-8), amely közmondásossá vált, ld. Zsolt 26,6; 73,13.

(igaz) [embernek] a vére [ontásában]!¹¹⁶⁸ Ti lássátok!¹¹⁶⁹” (25) Az egész nép¹¹⁷⁰ így felelt: „Vére [szálljon]¹¹⁷¹ ránk és gyermekeinkre!”¹¹⁷² (26) Akkor szabadon engedte nekik Barabbást, Jézust pedig megkorbácsoltatta, és kiszolgáltatta, hogy keresztre feszítsék.

¹¹⁷³(27) Akkor a helytartó katonái magukkal vitték Jézust a praetoriumba, és összegyűjtötték köréje az egész őrseget. (28) Levették, majd skarlátvörös [katonai] köpenyt¹¹⁷⁴ adtak rá, (29) tövisből koronát fontak, és rátették a fejére; nádszálat adtak a jobb kezébe¹¹⁷⁵, térdre borultak előtte¹¹⁷⁶, és így gúnyolták ki: „Üdv neked, zsidók királya!” (30) Azután leköpdösték, elvették [tőle] a nádszálat, és a fejét verték [vele].¹¹⁷⁷ (31) Miután kigúnyolták, levették róla a köpenyt, ráadták saját ruháit, és elvezették, hogy keresztre feszítsék.

¹¹⁷⁸(32) [A városból] kifelé menet rátaláltak egy Simon

¹¹⁶⁸ Pilátus nyilatkozata is ószövetségi kijelentésekhez kapcsolódik, pl. 2Sám 3,28 (vö. ApCsel 20,26).

¹¹⁶⁹ Ez a felelősség áthárításának kifejezése, vö. 4. v.: „Te lásd!”

¹¹⁷⁰ Máté itt nem a „tömeg” (*okhlosz*) szót használja, hanem a *laosz*-t, és ezzel feltehetően azt sugallja, hogy a nép mint „a szövetség népe” viseli a felelősséget Jézus haláláért (tehát a tömeg és a vezetők együttesen), és ezt csak aláhúzza az „egész” határozószó alkalmazása.

¹¹⁷¹ Kimondatlan fohászkodás Istenhez, akit előtt vállalják a felelősséget – még utódaik nevében is.

¹¹⁷² Máténak ez a betoldása súlyos történelmi következményekkel járt.

¹¹⁷³ 27-31. v.: ld. Mk 15,16-19 – Mk 946-953. – Lukács evangéliumában nincs benne ez a jelenet. (A *praetorium* a helytartó székhelye.)

¹¹⁷⁴ Márk *porphüra* (bíbor[színű köpeny]) kifejezése helyett Máté azt írja: *klamüsz kokkiné*, de valószínűleg ugyanarra gondol, mint Márk: a liktorok téglalap alakú, vörös gyapjúköpenyére; a lényeg az, hogy a másik két eszközzel együtt (töviskoszorú mint királyi korona és nádszál mint jogar) a [messiás]király karikatúráját akarják megalakítani Jézusból.

¹¹⁷⁵ Márknál nincs meg ez a mozzanat.

¹¹⁷⁶ Vö. Mk 1,40 és 10,17 – Mk 47 és 582.

¹¹⁷⁷ A római katonák, akik gyakran kemény harcot folytattak a zsidó lázadókkal, ellenségüket látják abban a Jézusban, akit „a zsidók királyának” gondolnak, és ezért szenvedélyesen kitöltik rajta gyűlöletüket.

¹¹⁷⁸ 32-38. v.: ld. Mk 15,21-28 – Mk 954-965; Lk 23,26-34.38 – Lk 1622-1641.

nevű cirénei emberre¹¹⁷⁹: erre rákényszerítették, hogy vigye [Jézus] keresztjét. (33) Amikor megérkeztek arra a helyre, amelyet Golgotának, azaz Koponyahelynek neveznek, (34) epével kevert bort¹¹⁸⁰ adtak neki inni, de miután megízlelte, nem akart inni. (35) Miután pedig keresztre feszítették, és szétosztották ruháit, sorsot vetve [rájuk], (36) leültek, és ott őrizték¹¹⁸¹. (37) Az ellene [emelt] vádat írásban a feje fölé tették:¹¹⁸² EZ JÉZUS, A ZSIDÓK KIRÁLYA.¹¹⁸³ (38) Akkor keresztre feszítették vele két terroristát [is], egyet jobb [oldala], és egyet bal [oldala] felől.

¹¹⁸⁴(39) Az arra járók gyalázták őt, és fejüket rázva¹¹⁸⁵ mondogatták: (40) „[Te, aki] lerombolod a szentélyt, és három nap alatt fölépíted,¹¹⁸⁶ mentsd meg magadat, ha Isten fia vagy¹¹⁸⁷, és

¹¹⁷⁹ Máté nem közli, hogy Simon „a mezőről jött”, talán azért nem, mert lehetetlennek tűnt számára, hogy valaki ünnepnapon mezei munkát végezzen; azt sem említi meg, hogy „Alexander és Rufusz apjáról” van szó, mert az ő olvasói körében nem ismerték ezeket az embereket.

¹¹⁸⁰ Márk „mirhával kevert borról”, azaz kábító italról beszél. Lehetséges, hogy a változtatással Máté Jézusnak – a „királyhódolatot” (28-29. v.) követő – újabb kigúnyolását akarja érzékeltetni, célozva a Zsolt 69,22-re, ahol a szenvedő ember irgalomban reménykedik, de ehelyett epét kevernek az ételébe; ám az is lehetséges, hogy megtévesztette őt a „mirha” és az „epe” szó hasonlósága a héberben és az arámban.

¹¹⁸¹ Csak Máté említi meg, hogy a kivégzőosztag egyúttal őrség is volt; azért őrzik a megfeszítettet, hogy hívei vagy barátai ki ne szabadítsák.

¹¹⁸² Márk és Lukács változatával („felirat is volt”) ellentétben Máté megfogalmazását úgy is lehet érteni, mintha a katonák készítettek volna el a vádat tartalmazó feliratot, mégpedig Jézus újabb kigúnyolásaként.

¹¹⁸³ Az előző lábjegyzet feltételezését erősítheti meg, hogy a feliratnak ez a szövege kevésbé hivatalos jellegű, mint a Márknál olvasható („A zsidók királya”).

¹¹⁸⁴ 39-44. v.: ld. Mk 15,29-32 – Mk 966-969; Lk 23,35-37.39-43 – Lk 1643-1661.

¹¹⁸⁵ Vö. Zsolt 22,8!

¹¹⁸⁶ Vö. Mt 26,61.

¹¹⁸⁷ Utalás Jézusnak a 26,63b-64-ben tett vallomására; ez azonban itt nem helyénvaló (csak a 43. versben), mert az „arra járók” aligha tudhattak erről: Márk szövegében nincs is benne.

gyere le a keresztről!” (41) Hasonlóan gúnyolódtak a főpapok is¹¹⁸⁸ az írástudókkal és a vénekkel [együtt], és így szóltak: (42) „Másokat megmentett, önmagát nem képes megmenteni! Ó Izrael királya?¹¹⁸⁹ Jöjjön le most a keresztről, és [akkor] majd hiszünk benne!”¹¹⁹⁰ (43) Istenben bízott, szabadítsa meg most,¹¹⁹¹ ha szereti őt¹¹⁹² – azt mondta ugyanis¹¹⁹³: »Isten fia vagyok«¹¹⁹⁴!” (44) Ugyanígy szidalmazták a vele együtt keresztre feszített terroristák is.

¹¹⁸⁸ Márk: „egymás között”.

¹¹⁸⁹ A Főtanács aligha ismerte el Jézust Izrael királyának, ezért ezt a mondatot csak feltételes mondatot helyettesítő kérdő mondatként érdemes fordítani (vagy pedig gúnyolódást kifejező felkiáltójellel), értelme tehát: „Ha ő Izrael királya...”

¹¹⁹⁰ A keresztről leszállást a messiási hatalom megnyilvánulásként és Jézust igazoló „istenítéletként” értelmeznék (vö. Mk 968, 2. bek.), s ezért hinnének benne. (Vö. Mk 185 és 188.)

¹¹⁹¹ Újabb idézet: Zsolt 22,9a.

¹¹⁹² A görögben szó szerint: „ha akarja”; mivel azonban minden valószínűség szerint a zsoltáridézet folytatásáról van szó (Zsolt 22,9b), helyénvaló a háttérben meghúzódó héber szövegnek megfelelően így fordítani: „ha szereti/kedveli őt”.

¹¹⁹³ A főpapok, írástudók és vének érvelése mögött alighanem a Bölcs 2,12-20 közkeletű gondolatmenete áll (különösen is a 13. és 20. v.): Isten megmenti a szenvedéstől „fiat”, vagyis a hozzá tartozókat (vö. Mk 471) – ahogyan Péter is ennek alapján igyekezett „lebeszélni” Jézust a szenvedésről (ld. Mt 16,22). Vö. Mk 895.

¹¹⁹⁴ Újabb utalás Jézusnak a 26,63b-64-ben tett vallomására, itt azonban sajátos kettősségről, két malomban őrlésről van szó: Kaifás és a Főtanács *messiási* értelemben fogta föl Jézusnak az istenfiúságra vonatkozó (ebben az értelemben elutasító!) választát, Jézus viszont olyan tartalommal (és ebben az értelemben egyetértően), amely lényegében az „*emberfia*” fogalmával azonos; részletesen ld. Mk 916, utolsó bek. és 922!

Ez a második hivatkozás Jézus „istenfiúságára” szintén nincs benne Márk szövegében; Máté alighanem azt akarja sugallni a nyomatékos, kettős hivatkozással, hogy Izrael előljárói az Ördög eszközei, hiszen az ugyanígy érvelt Jézus pusztai megkísértésekor: „Ha fia vagy Istennek, mondd, hogy ezek a kövek váljanak kenyérré!... Ha fia vagy Istennek, vedd le magad!” (Mt 4,3.6).

¹¹⁹⁵(45) A hatodik órától fogva sötétség¹¹⁹⁶ lett az egész földön a kilencedik óráig. (46) A kilencedik óra körül Jézus nagy hangon felkiáltott: „*Éli, Éli, lema szabakhtani?*”, ami azt jelenti: „*Istenem, Istenem, miért¹¹⁹⁷ hagyta el engem?*” (47) Az ott állók közül néhányan meghallották ezt, és így szóltak: „Ez Illést hívja!” (48) Közülük az egyik azonnal elfutott, fogott egy szivacsot, megtöltötte ecettel, rátűzte egy nádra, és inni adott neki. (49) A többiek azonban azt mondták: „Hagyd!¹¹⁹⁸ Lássuk meg, eljön-e Illés, hogy megmentse¹¹⁹⁹?” (50) Jézus pedig ismét nagy hangon kiáltott, és elengedte a Lelket.

¹²⁰⁰(51)¹²⁰¹ És íme, a szentély függőnye [ekkor] fölülről az aljáig kettéhasadt, és a föld megrendült, és a sziklák meghasadtak, (52) és a sírok megnyíltak, és sok elhunyt szentnek¹²⁰² a teste talpra

¹¹⁹⁵ 45-50. v.: ld. Mk 15,33-37 – Mk 970-979; Lk 23,44-46 – Lk 1664-1670.

¹¹⁹⁶ A Mk 970-ben említett két magyarázati lehetőséghez (természetes jelenség, ókori szemlélet) hozzátehetünk egy harmadikat: a nap-pali sötétség Ámosz 8,9 szerint „Isten napjának”, Isten ítélezésének apokaliptikus jele (vö. még Ám 5,18-20).

¹¹⁹⁷ A görög kifejezés (*hinati*) határozottan alátámasztja, hogy a „miért”-et „mi célból”-ként értelmezzük. Erre már Márk-kommentárunk 974. lábjegyzetében is felfigyelhettünk volna, hiszen ott sem *dia ti* áll a görögben („mi okból”), hanem *eisz ti* („mi célből”).

¹¹⁹⁸ Márknál ez többes számban áll („Hagyjatok!”), és nem „a többiek” mondják, hanem az, aki megitta Jézust. A változtatás okát illetően csak találgatni lehet. Máté talán arra utalt ezzel, hogy ha nem avatkoznak be a dolgok menetébe (nem adnak inni Jézusnak), akkor nyilvánvalóbb lehet, hogy Isten beavatkozik-e Illés által, vagy sem; de lehet, hogy egyszerűen csak annyit akart mondani, hogy „a többiek” leintették az illetőt.

¹¹⁹⁹ Márknál: „levegye”; Máté szóválasztását esetleg a 40.42. v. motiválta („ments meg magadat...”, „másokat megmentett...”), ez esetben az itteni felszólítást is gúnyolódásként lehet felfogni.

¹²⁰⁰ 51-54. v.: ld. Mk 15,38-39 – Mk 980-983; Lk 23,44.47 – Lk 1663, 1672-1675.

¹²⁰¹ Ebben és a következő versben minden ige *passzív aorisztoz*ban áll, vagyis minden esetben *passivum divinum*ról van szó, amivel Máté azt jelzi, hogy minden jelenségben Isten működéséről van szó: „Isten kettészakította..., megrendítette..., meghasította..., megnyitotta..., talpra állította...”

¹²⁰² Valószínűleg ószövetségi alakokra kell gondolni.

állt¹²⁰³, (53) és az ő talpra állása¹²⁰⁴ után kijöttek a sírokból, bementek a szent városba, és sokaknak¹²⁰⁵ megjelentek¹²⁰⁶.¹²⁰⁷ (54) Amikor a százados és akik vele őrizték Jézust, látták a földrengést és a történeteket, nagy félelem fogta el őket, és azt mondták:¹²⁰⁸ „Ez va-

¹²⁰³ Szokásos fordításban: „feltámadt”; azért érdemes eltérni ettől, hogy jelezzük: itt a Jézus „feltámadását” kifejező legősibb szóhasználatról, az *egeirein* igéről van szó – bár Máté aligha akart erre utalni; vö. Mk 444, 868 és 1017.

¹²⁰⁴ Az *egeirein* igéből képzett főnévről van szó (*egerszisz*), amely csak itt fordul elő az Újszövetségben.

¹²⁰⁵ A görögben szintén *passivum divinum*: „Isten sokak számára láthatóvá tette őket” (de itt nem a „klasszikus” *horan* [= lát], hanem az *emphanizein* [= láthatóvá tesz, megmutat, ill. megjelenik, megmutatkozik] ige megfelelő alakját használja Máté).

¹²⁰⁶ Az 53. versben leírt utolsó csodajel a lehető legszorosabban összefügg az előzőkkel, és csak akkor áll összhangban az 52. verssel, illetve éri el a célját, ha a „feltámadt szentek” *azonnal* kijönnek a sírokból, és azonnal bemennek a városba. Csakhogy ennek ellentmond „az ő talpra állása/feltámadása után” megjegyzés, amely egyértelműen Jézus „feltámadására” vonatkozik, amely csak később fog bekövetkezni. Ezt az ellentmondást kétféleképpen lehet feloldani: a) „Az ő feltámadása” (*egerszisz autu*) kifejezést az egy-két kódex által tanúsított „az ő feltámadásuk” (*egerszisz autón*) kifejezés félreértésének tartjuk. Az ennek megfelelő fordítás teljesen logikus szöveget ad: „és talpra állásuk után kijöttek a sírokból...” b) Azt feltételezzük, hogy „az ő [= Jézus] feltámadása után” kifejezés betoldás: az 1Kor 15,20 és Kol 1,18 alapján végrehajtott, későbbi dogmatikai korrekció; ebben az esetben egyszerűen törölni kell a szövegből ezeket a szavakat.

¹²⁰⁷ Az 51b-53. versben felsorolt rendkívüli jelenségeket nem szabad szó szerint venni: olyan „csodajelekről” van szó, amelyek az ókori közfelfogás szerint híres emberek halálát kísérik: mindegyikkel találkozunk például Vergilius, Dio Cassius vagy Ovidius műveiben, de még Buddháról is úgy tartották, hogy „szörnyű és borzongató földrengés kísérte belépését a nirvánába”.

¹²⁰⁸ Máté szövege itt jelentősen eltér Márkétól: egyrészt Márknál csak a százados tesz vallomást, társai nem, másrészt – és ez a fontosabb – Márknál Jézus „kilehelésének” módja indítja vallomástételre a századost (ld. Mk 982), Máténál viszont a rendkívüli természeti jelenségek (amelyek az 1207. láb. értelmében meg sem történtek!), illetve az általuk okozott félelem – vagyis Márk leírása a valóságot tükrözheti, itt viszont Máté irodalmi fogásáról van szó, amellyel a maga teológiáját juttatja kifejezésre!

lóban egy istenfiú¹²⁰⁹ volt!”

¹²¹⁰(55) Volt ott sok asszony [is], akik messziről szemléltek [az eseményeket]; ezek Galileából követték Jézust, és szolgáltak neki; (56) köztük volt Mária, a magdalai, és Mária, Jakab és József anyja, és Zebedeus fiainak anyja.¹²¹¹

¹²¹²(57) Amikor pedig estére járt az idő,¹²¹³ eljött egy Arimateából való gazdag¹²¹⁴ ember¹²¹⁵, név szerint József, aki maga is tanítványa lett Jézusnak¹²¹⁶; (58) ez odament Pilátushoz, és elérte Jézus testét¹²¹⁷. Akkor Pilátus megparancsolta, hogy adják

¹²⁰⁹ Az előző lábjegyzet végén mondottakat talán megerősíti, hogy Máté itt megváltoztatja Márk szörendjét: Márk azt írta: *hüiosz theu én* = „egy isten [egyik] fia volt”, Máté viszont: *theu hüiosz én* = „egy istenfiú volt”. Persze lehetséges, hogy ezzel nem a fiúság, hanem csak az istenfogalom értelmezését akarta megváltoztatni: „egy isten” helyett „az Isten”-t sugallva.

¹²¹⁰ 55-56. v.: ld. Mk 15,40-41 – Mk 984-989; Lk 23,48-49 – Lk 1676-1679.

¹²¹¹ Márk világosan különbséget tesz az asszonyok két csoportja között: az egyikbe azok tartoznak, akik már Galileában is követték Jézust, és szolgáltak neki – ebbe a csoportba tartoznak a néven nevezettek is; a másik csoportot olyan asszonyok alkotják, akik csak Jeruzsálembe mentek föl Jézussal. Máté elmosza ezt a különbséget azért, hogy kissé ügyetlenül kivonatolja és kombinálja Márk 40. és 41. versét.

¹²¹² 57-61. v.: ld. Mk 15,42-47 – Mk 990-1004; Lk 23,50-55 – Lk 1681-1689.

¹²¹³ Máté kihagyja Márk szövegéből: „az előkészület [ideje] volt, vagyis szombat előtti [nap]”.

¹²¹⁴ Márk: „előkelő, tekintélyes” – ami rejtett jelentésként magában foglalja azt is, hogy jómódú. Valószínű, hogy József gazdagságának kifejezett említésével Máté Iz 53,9-re utal.

¹²¹⁵ Márk: „tanácstag”; Máté ezt nem említi, talán azért, mert nehéz volt elgondolnia, hogy a Főtanács egyik tagja (ld. Lk 23,50) Jézus tanítványává lett.

¹²¹⁶ A görögben itt lényegileg ugyanaz a nehezen fordítható kifejezés áll, mint a 13,52-ben, amelynek megfelelően itt is lehetne úgy fordítani: „Jézus számára iskolázott lett”. Mindenesetre Márk (és Lukács) itteni kifejezését tekinthetjük eredetinek: „maga is várta Isten országát”.

¹²¹⁷ Máté csak a *szóma* [= test] kifejezést használja, és kerüli Márk *ptóma* [= holttest] szavát; vö. Mk 995 és Lk 1686.

ki¹²¹⁸ [neki] (a testet). (59) József aztán átvette a testet¹²¹⁹, becsavarta azt egy tiszta¹²²⁰ vászonlepelbe¹²²¹, (60) és elhelyezte azt a saját új¹²²² sírboltjában, amelyet sziklába vágatott, és miután nagy¹²²³ követ hengerítettett a sírbolt ajtajába, elment¹²²⁴. (61) De ott volt Mária, a magdalai és a másik Mária: a sírral szemben ültek.

¹²²⁵(62) Másnap azonban, az előkészület [napját] követő

¹²¹⁸ Márk: „odaajándékozta”.

¹²¹⁹ Márk szerint József vette le Jézust a keresztről, Máté viszont arról beszél, hogy a római őrség vette le, és adta át Arimateai Józsefnek.

¹²²⁰ A „tisztá” jelző itt, és a „saját új” jelző a következő versben Márkhoz képest fokozottan fejezi ki a temetés méltóságát.

¹²²¹ Máté, akárcsak Lukács, nem ejt szót a lepel vásárlásáról (vö. Mk 1000).

¹²²² Az „új” jelző megfelel Lukács megjegyzésének: „amelyben még soha senki nem feküdt”, és a sír kultikus tisztaságát fejezi ki (vö. Mk 829, 2. bek.).

¹²²³ Márk ezen a ponton nem említi, hogy a kő nagy volt, viszont a 16,4-ben azt írja, hogy igen nagy volt (vö. Mk 1012).

¹²²⁴ Az 57. versbeli „eljött” után csak Máté beszél kifejezetten arról, hogy „elment”, s ezzel olyan tanítványként mutatja be, mint akinek egyetlen szerepe van, nevezetesen hogy megadja Jézusnak a szabályos és méltó temetés tisztességét. Ily módon a passió végén „párjává” válik annak az asszonynak, aki a passió elején nagy értékű olajat öntött Jézus fejére (26,6-13): ezt Máté szintén Jézus temetésére vonatkoztatta (ld. 1068. láb.).

¹²²⁵ 62-66. v.: Olyan legendával van itt dolgunk, amelyről sem Márk, sem Lukács nem tud, viszont az apokrif Péter-evangéliumban azután még tovább burjánzott. Keletkezésének *apologetikai* indíttatása nyilvánvaló: az üres sírnak Jézus „feltámadása” mellett szóló érvét a zsidók már a Máté-evangélium létrejötte előtt (vö. 28,15) azzal igyekeztek cáfolni, hogy tanítványai egyszerűen ellopták Jézus holttestét (27,64; 28,13; Péter-ev. 8,30; Juszminosz: Dialógus Tryphonnal, 108). Ennek a keresztény legendának tehát az a *rendeltetése*, hogy megmutassa: a lopás a sír őrzése miatt eleve lehetetlen volt (27,65-66; 28,4; Péter-ev. 8,32-33), sőt: a lopásra hivatkozás nem más, mint az igazságnak az örök megvesztegetésével történt tudatos kicsavarása (28,11-15; Péter-ev. 11,47-49).

Kitűnő példája ez annak a folyamatnak, hogyan lesz egy elképzelésből feltételezés, majd híresztelés, és végül szilárdan vallott történet. Máté leírása már csak azért is hiteltelen, mert túllép az egész

[napon]¹²²⁶ a főpapok és a farizeusok¹²²⁷ összegyűltek Pilátusnál, (63) és így szóltak: „Uram, eszünkbe jutott, hogy ez a család¹²²⁸ még életében azt mondta: »Három nap múltán [újból] talpra állok¹²²⁹!«¹²³⁰ (64) Parancsold meg hát, hogy a harmadik napig¹²³¹

Újszövetség egybehangzó tanúságtételén, amelynek értelmében Jézus kizárólag az övéi előtt „jelent meg” keresztfeszítése után; sehol sincs utalás arra, hogy „feltámadása” meggyőző és kényszerítő módon hihetővé vált ellenségei számára.

¹²²⁶ Feltűnő a kettős időmeghatározás, amelynek a második tagja („az előkészület [napját] követő [napon]”) ráadásul körülíró jellegű; mondhatná egyszerűen azt, hogy „szombaton”, ezt azonban Máté talán azért kerüli, mert szerinte a zsidó vezetők eljárása nem illik a szombathoz; ugyanakkor nyilvánvaló, hogy ő is a szombatra gondol (62. v.: „az előkészület napját követő napon” – 28,1: „a szombat elmúltával”), tehát alighanem azért ír ilyen körülményesen, mert az 57. versben kihagyta Mk 15,42 időmeghatározását (1213. láb.).

¹²²⁷ Máté a főpapok mellett itt farizeusokról beszél (vagyis nem a hivatalból eljáró Főtanácsról, amint korábban, és majd a 28,11-12-ben ismét): lehetséges, hogy azért, mert galileai farizeusokra gondol, vö. 12,38. (Ebben a szakaszban jószérével csak találgatni lehet a leírtak jelentését, mivel legendáról van szó!)

¹²²⁸ Így említi Jézust Jusztinosz Dialógusa is (108), valamint az apokrif „A tizenkét patriarka testamentumai” (Lévi 16,3). Arról a zsidókeresztény hagyományvonalról van itt szó, amelybe a Máté-evangélium is beletartozik.

¹²²⁹ Úgy is lehetne fordítani: „fölébredek” (ld. következő vers). Az *egeirein* ige jelentéséről ld. 352. láb., vö. Mk 444.

¹²³⁰ Bizonytalan, hogy Máté Jézusnak valamely konkrét mondására akar-e itt célozni. Ha azonban az „eszünkbe jutott” kifejezés olyasmire utal, amit a küldöttség tagjai saját maguk hallottak, akkor nem annyira a templom „lerombolására és fölépítésére” (26,61; 27,40) vagy Jézus szenvedésbejelentéseire kell gondolnunk (16,21; 17,23; 20,19), hanem Jézusnak a 12,40-ben mondott szavaira („az Emberfia három nap és három éjjel lesz a föld gyomrában”), mert azok Máté szerint a farizeusok füle hallatára hangoztak el.

¹²³¹ Nem lényegi, de érdekes kérdés, hogy az iménti idézet „három nap múltán” kifejezése után Máté miért azt írja itt, hogy „a harmadik napig” – különös tekintettel arra, hogy az előző lábjegyzetben említett helyek egyikén sem használja a „három nap múltán”-t (26,61: *dia trión hémerón*; 27,40: *en triszin hémeraisz*; a szenvedésbejelentésekben: *en trité hémera*). Elvileg lehetséges, hogy azonos jelenté-

helyezzék biztonságba a sírt, nehogy odamenjenek a tanítványai, és ellopják őt, majd azt mondják a népnek »[Isten] fölébresztette¹²³² a halottak közül!« [Ez] az utóbbi család rosszabb lenne, mint az első.¹²³³ (65) Pilátus ezt mondta nekik: „Vigyetek [innen] őrséget!¹²³⁴ Menjetek el, és helyezétek biztonságba¹²³⁵ [a sírt], ahogy tudjátok!” (66) Azok elmentek, és miután lepecsételték¹²³⁶ a követ, az őrség jelenlétében biztosították a sírt.¹²³⁷

28 ¹²³⁸(1) A szombat elmúltával, a hét első napjára virradóan

sűnek tartotta a két kifejezést, ennek azonban ellentmond az, hogy a szenvedésbejelentésekben következetesen „a harmadik napon”-ra változtatta Márk „három nap múltán” (*meta treisz hémerasz*) kifejezését. Éppen ezért lehetséges viszont, hogy ezzel a formulával itt is pontos jövődőlésként akarja beállítani Jézus szavait. Vö. Mk 443!

¹²³² Ugyanaz a kifejezés áll itt (*passivum divinum*), mint Mk 16,6-ban (vö. Mk 1017), csak megtoldva – ahogyan a 28,7-ben is – azzal, hogy „a halottak közül” (vö. Mk 475).

¹²³³ „Az utóbbi család” Jézus „feltámadásának” híresztelésére vonatkozik, „az első” pedig Jézus állítólagos messiási igényére (ld. Lk 23,2.5 – vö. Jn 7,12.47).

¹²³⁴ Mivel a 28,14 (és Péter-ev. 8,30) alapján nyilvánvaló, hogy a sírőrök nem a templomrendőrség tagjai, hanem római katonák, a görög *ekhete kusztodian* kifejezést nem lehet úgy fordítani, hogy „Van [nektek] őrségetek!”, hanem csak úgy, hogy „Van [itt] számotokra őrség!”, vagy „Vigyetek [innen] őrséget!” (vagy a fesztelen köznyelv stílusában: „Nesztek, itt az őrség!”).

¹²³⁵ Egyes magyarázók ezt ironikus megjegyzésnek minősítik, a következő vers megállapítását pedig („biztosították”) különösen is. Meglehet, ez érvényes az „ahogy tudjátok” kifejezésre is.

¹²³⁶ A Péter-ev. 8,33 egyenesen hét pecsétről beszél.

¹²³⁷ Ha legendáról van is szó, a jelkép világos: az egyházi és a világi hatóság közösen, fegyveres erő bevetésével akarja a sírban tartani Jézust. Az Apostolok cselekedeteiben (4,17-18) az a kísérlet felel meg ennek, hogy – szintén karhatalommal (4,3.21) – agyon akarják hallgattatni Jézus nevét.

¹²³⁸ 1-10. v.: ld. Mk 16,1-11 – Mk 1005-1029; Lk 24,1-11 – Lk 1692-1709. – Máté követi ugyan Márk leírását, de nagyon erős változtatásokkal: az 1. versben összevonja Mk 16,1-2 tartalmát, a 2-4. v. teljes újdonságként lép Mk 16,3-5 helyébe, az 5-7. v. valamelyest megfelel Mk 16,6-7-nek, a 8-10. v. pedig helyettesíti, illetve kibővíti Mk 16,8-10-et.

Érdemes fölfigyelni az evangélium elején álló „gyermekségtörté-

Mária, a magdalai és a másik Mária elment, hogy megszemlélje¹²³⁹ a sírt. ¹²⁴⁰(2) És íme, nagy földrengés támadt, ugyanis az Úr angyala leszállt az égből, odament, elhengerítette a követ, és ráült. ¹²⁴¹(3) Alakja¹²⁴² olyan volt, mint a villámlás, ruhája pedig fehér, mint a hó. (4) Tőle való félelmükben az őrzők megremegtek, és olyanokká lettek, mint a holtak. ¹²⁴³(5) Az angyal¹²⁴⁴ pedig megszólalt, és ezt mondta az asszonyoknak: „Ti¹²⁴⁵ ne féljete¹²⁴⁶! Tudom ugyanis, hogy a keresztre feszített ¹²⁴⁷Jézust kere-

net” és a húsvéti beszámoló összefüggésére: ott is, itt is szó esik „az Úr angyaláról” (28,2 – 1,20; 2,13.19), aki föltárja az érintetteknek a történekek értelmét, és Judeából Galileába irányítja őket (28,7.10 – 2,22-23). Így illeszkedik egymáshoz az evangélium eleje és vége.

¹²³⁹ Márk szerint azért mennek a sírhoz, hogy „megkenjék Jézus testét”. Az itteni „megszemlélés” célja nem világos, hacsak az nem, hogy Máté az itt következő „csodajelek” tanúiként kívánja bemutatni őket. Elképzelhető azonban az is, hogy Máté az előzőleg nem közölt Mk 15,47-et pótolja („Mária, a magdalai pedig, és Mária, Józse anyja szemügyre vette, hová tette [őt Arimateai József]” – hogy a síetős temetés után pótolni tudják majd az elmaradt teendőket), csak-hogy annak itt már nincs jelentősége.

¹²⁴⁰ Folytatódnak, illetve az angyal felléptetésével kibővülnek a 27,51b-53-ban leírt csodajelek, amelyek aztán még tovább burjánoznak a Péter-evangélium 9-10. fejezetében. Mindezek az apokaliptikus világkép megnyilatkozásai (vö. Mk 773), és azt a benyomást kelteik, hogy Jézus „feltámadása” az apokaliptikus „világvégét” vezeti be.

¹²⁴¹ Mint valami győztes ül az angyal az elhengerített kövön; Máté nem mondja ki, hogy ezzel megnyílik az út a „feltámadott Krisztus” számára, de ezt a mondanivalót kell feltételeznünk.

¹²⁴² Mivel külön esik szó az öltözetéről, az „alakja” valószínűleg azt jelenti: az arca (vö. Dán 10,6).

¹²⁴³ Ez is a legendaképződés jellegzetes mozzanata, hiszen – bár az örök nem kapnak üzenetet az angyaltól – arra utal, hogy Jézus „feltámadása” valamiképp nyilvánvalóvá vált ellenségei számára is (vö. 1225. láb., 2. bek.).

¹²⁴⁴ Márk „fehér ruhába öltözött fiatalembere” helyébe Máténál egy „angyal” lép...

¹²⁴⁵ A hangsúlyos „ti” feltehetően az örökkel való szembeállítást szolgálja.

¹²⁴⁶ Márk erősebb kifejezést használ: „Ne rettenjete¹²⁴⁶ meg!”

¹²⁴⁷ Máté kihagyja: „nazarénus”, vö. 1139. láb.

sitek.¹²⁴⁸ (6) Nincs itt, mert [Isten] fölébresztette, ahogyan megmondta¹²⁴⁹! Gyertek ide, nézzétek meg a helyet, ahol feküdt!¹²⁵⁰ (7) Aztán gyorsan¹²⁵¹ menjete el, és mondjátok meg tanítványainak¹²⁵², hogy [Isten] fölébresztette a halottak közül¹²⁵³, és íme, elöttetek megy Galileába, ott látni fogjátok őt. Íme, megmondtam nektek!¹²⁵⁴ (8) Félelemmel és nagy örömmel¹²⁵⁵, gyorsan elmentek a sírbolttól, és elfutottak, hogy megvigyék a hírt tanítványainak.¹²⁵⁶ (9) És íme, Jézus jött szembe velük, és ezt mondta: „*Legyetek üdvözölve!*”¹²⁵⁷ Azok pedig odamentek, megragadták a lábát, és leborultak előtte¹²⁵⁸. (10) Akkor Jézus így szólt hozzájuk: „*Ne féljete! Menjete el [sietve], vigyete meg a hírt testvéreimnek*¹²⁵⁹, *hogy menjenek el Galileába, és ott majd látni fognak engem.*”

¹²⁴⁸ Márknál a fiatalember *érdeklődik* (ld. Mk 1015), Máténál az angyal magabiztosan *kijelent*.

¹²⁴⁹ Máté „elővételezi” ezt a Mk 16,7-ben olvasható kifejezést, amely nem a Mt 26,32 vonatkozik, hanem Jézus szenvedésbejelentéseinek utolsó mozzanatára (vö. Mk 444 és 432), persze Máté értelmezésében.

¹²⁵⁰ A 7. v. rendkívül bonyolult problematikáját részletesen elemeztük Mk 1019-1020-ban. Itt csak annyit jegyzünk meg, hogy amit Márk *Jézus* üzeneteként közöl (a sírban ülő fiatalember közvetítésével), az itt *az angyal* közleményeként jelenik meg.

¹²⁵¹ Úgy tűnik, a „gyorsan” határozószóval Máté kifejezett teszi a Márknál olvasható *hüpagein* bennfoglalt jelentését (vö. Mk 591).

¹²⁵² Máté kihagyja: „és Péternek”; vö. Mk 1019.

¹²⁵³ „A halottak közül”: nincs benne Márk szövegében; vö. 1232. láb.

¹²⁵⁴ Vö. Mk 1020, 3. bek. eleje.

¹²⁵⁵ Ez Máté többlete Márkhoz képest, de alighanem csak a márki „önkívület” megfelelője, vö. Mk 1022.

¹²⁵⁶ 9-10. v.: ez Mk 16,9-10 „kifejtése”, illetve Jn 20,11-18 „kivonata”, Jézus itt közölt „üzenete” pedig csak megisméltése annak, amit az angyal már közölt a 7. versben.

¹²⁵⁷ Itt helyénvaló lehetne a szó szerinti fordítás: „Örvendjete”, de bizonyára csak a „Békesség nektek!” helyettesítéséről van szó (vö. 1117. láb.).

¹²⁵⁸ A leborulás és a láb átkarolása együttesen a legfőbb tiszteletadás jele. „A földi Jézus” mindig határozottan elutasította ezt a gesztust, ld. Mk 1,40-41 és 10,17-18 (vö. Mk 47 és 581, 582, 587, illetve Mt 270).

¹²⁵⁹ Vö. 12,49-50.

¹²⁶⁰(11) Miközben azok úton voltak, íme, néhányan az őrség [tagjai] közül elmentek a városba, és megvitték a hírt a főpapoknak¹²⁶¹ mindarról, ami történt. (12) Azok összegyűltek a vénekkal, és tanácsot tartottak¹²⁶², [azután] elég [sok] ezüstpénzt adtak a katonáknak, (13) és így szóltak: „Mondjátok azt, hogy éjszaka, amíg mi aludtunk, eljöttek a tanítványai, és ellopták őt! (14) És ha a helytartó meghallaná ezt, mi majd meggyőzzük,¹²⁶³ és levesszük rólatok a gondot.”¹²⁶⁴ (15) Azok pedig elfogadták a pénzt, és úgy tettek, ahogyan kitanították őket.¹²⁶⁵ Ez a [szó]beszéd a mai napig elterjedt a zsidók között.

¹²⁶⁰ 11-15. v.: A 27,62-66-ban közölt apologetikus legenda folytatásáról van itt szó: ez azzal érvel, hogy miután a sír biztosítására irányuló kísérlet sikertelennek bizonyult, Jézus ellenségei az örök megvesztegetésével és hazugsággal akarták hiteltelenné tenni a feltámadásáról szóló üzenetet. Magyarán: a legenda azokat „leplezi le” valódi csalóként, akik Jézust és tanítványait akarták csalóknak bélyegezni.

A 15b v. világosan mutatja, miért vette föl művébe Máté ezt a legendát: még az ő korában is terjed a rágalom, hogy a tanítványok ellopták Jézus holttestét. Ezt megerősíti Jusztinosz Dialógusa, amely közli (108,1), hogy kiválasztott zsidó követek lépnek föl mindenütt a világban, és terjesztik e rágalmat.

¹²⁶¹ Meglepően hangzik, hogy az örök nem Pilátusnak, hanem a főpapoknak visznek hírt, de a 27,65-66 megalapozza ezt, hiszen abból az látszik, hogy az őrség a főpapoknak volt alárendelve.

¹²⁶² Vö. 26,4.59; 27,1.7.62.

¹²⁶³ A legenda burjánzásának tanulságos példája, hogy az apokrif Péter-evangéliumban egyenesen Pilátus az, aki „megparancsolta a katonáknak és a századosnak, hogy semmit se beszéljenek el a történetekből” (11,49).

¹²⁶⁴ A legenda szerint a Főtanács nem tud beletörődni abba a kudarcba, hogy nem tudta megsemmisíteni Jézust, ezért folyamodik az örök megvesztegetéséhez és a hazugsághoz. A Péter-evangélium szerint azt mondták: „Jobb nekünk, ha a legnagyobb bűnben válunk is vétkessé Isten előtt, mint hogy a zsidó nép kezébe kerüljünk, és megkövezenek” (11,48).

¹²⁶⁵ Különösnek tűnik, hogy római katonák belemennek egy effajta alkuba, de ez egyáltalán nem alaptalan, mert a római hivatalnokokat és katonákat nagyon is meg lehetett vesztegetni, főleg a keleti provinciákban. Mindazonáltal a legenda itt túlló a célon, hiszen ha az örök tényleg aludtak volna, akkor hogyan tanúsíthatnák, hogy közben a tanítványok ellopták Jézus testét.

¹²⁶⁶(16) A tizenegy¹²⁶⁷ tanítvány pedig elment Galileába, arra a hegyre, ahová Jézus rendelte őket¹²⁶⁸. (17) Amikor megláták őt, leborultak előtte¹²⁶⁹, de kételyek támadtak bennük¹²⁷⁰.
¹²⁷¹(18) Jézus odament, és így beszélt hozzájuk: „[Isten] nekem adott meg¹²⁷² minden hatalmat a mennyben és a földön. (19) **Menjetekek el (tehát), és tegyetek tanítvánnyá minden [pogány] nemzetet**¹²⁷³, és merítsétek alá őket az Atya és a Fiú és a szent Lélek ne-

¹²⁶⁶ 16-20. v.: vö. Mk 16,15-16 – Mk 1035-1040; Lk 24,47 – Lk 1768-1770.

¹²⁶⁷ Az evangélisták húsvét után – Júdás kiválása nyomán – már így említik a tanítványi kört, ld. Mk 16,14; Lk 24,9.33 – vö. ApCsel 1,26.

¹²⁶⁸ Mivel Jézus előzetes „rendelkezéséről” nem volt szó, tisztázhatatlan, melyik hegyről van szó. Minden valószínűség szerint jelképesen, „a kinyilatkoztatás helyeként” kell értelmezni, vö. 5,1; 17,1 – Lk 431.

¹²⁶⁹ Vö. 1258 láb. és Lk 24,52a – Lk 1781!

¹²⁷⁰ Vö. Mk 16,11.13-14; Lk 24,11.37.41; Jn 20,25-27. – Sok fordítás csak a tanítványok egy részére vonatkoztatja a kételkedést, de eljárásuk nem támasztható alá meggyőzően. – (Vö. Mt 14,31.)

¹²⁷¹ A 18-20. v. Máté „saját anyaga”, s az evangéliumok erősen vitatott helyei közé tartozik. Anélkül, hogy belebonyolódnánk a tisztázatlan és talán soha nem tisztázható részletekbe, csak annyit állapítunk meg, hogy nyilvánvalóak e sorok *krisztológiai* (a tanítványok leborulása, „minden hatalom a mennyben és a földön”) és *szentháromságtani* vonatkozásai (keresztelési parancs), amelyek teljesen idegenek Jézustól. Hasonlóképpen hiteltelen az is, hogy a tanítványoknak azt kellene hirdetniük, amit *Jézus* megparancsolt nekik, hiszen az „eredeti”, húsvét előtti missziós felszólítások „*Isten országára*” (és a betegek gyógyítására) irányulnak, ld. Mk 3,14-15; 6,7.12-13; 16,18c – Mk 261, 267, 1046; Lk 9,1-2; 10,9 – Lk 554; Mt 4,23 – Mt 54. Mindazonáltal van két olyan mozzanat e sorokban, amelyeket összeegyeztethetőnek tarthatunk a feléledt Jézus szellemiségével.

¹²⁷² A görögben: „nekem adatott meg” (*passivum divinum*).

¹²⁷³ Sok szentírásmagyarázó ellentmondást lát Jézus eredeti, csak Izraelre irányuló küldetéstudata és missziós utasítása (Mt 15,24; 10, 5-6), ill. az itteni (illetve a Márk- és Lukács-evangélium végén is olvasható), minden nemzetre irányuló küldés között. Lukács-kommentárunkban azonban kifejettük (Lk 24,47 – Lk 1768): reálisan számolhatunk azzal, hogy izraeli kudarcra és a szenvedésben-újjaéledésben szerzett új istentapasztalata nyomán Jézus valóban módosíthatta korábbi álláspontját. Az ott mondottakat alátámaszthatja még az is, hogy a minden nemzetre irányultság nyilvános működése idején sem volt

*vében*¹²⁷⁴, (20) és tanítsátok őket mindannak megtartására, amit megparancsoltam nektek. És *íme, én veletek vagyok minden nap*¹²⁷⁵ a világ végezetéig¹²⁷⁶!”¹²⁷⁷

idegen Jézustól: például meggyógyította a szír-föníciai asszony lányát (Mk 7,24-30), példaképpül állította a zsidók elé az irgalmas szamaritánust (Lk 10,30-37 – vö. még Lk 17,11-19 – Lk 1111) és mint egyenrangú féllal teológiai párbeszédet folytatott egy szamaritánus nővel (Jn 4,7-26), de ezeknél is fontosabb, elvi szintű és jelentőségű megnyilatkozása, hogy azt akarta: a jeruzsálemi templom álljon nyitva „minden nemzet” számára (Mk 11,17 – Mk 661)! Általánosságban még azt is hozzátehetjük mindehhez, hogy Jézus istenképe egyetemes volt, vagyis azt hirdette, hogy Isten szeretete mindenkire kiárad, feltételek és korlátok nélkül (ld. Mt 5,45) – tehát már csak ezért sem idegen „a földi Jézustól” az egyetemes missziós utasítás.

¹²⁷⁴ A „név” a zsidó gondolkodásban magát a személyt jelenti; a „névében” kifejezés itt a következőket jelentheti: „rá való tekintettel, az ő szellemében, vele azonosulva”; így a kifejezés konkrét tartalma az lehet, hogy az alámerített („megkeresztelt”) tanítvány személyes kapcsolatba kerül az Atyával, a Fiúval és a szent Lélekkel, és azonosul velük; ebből az azonosulásból fakad azután – például – a megtérés vagy a bűnök bocsánata, ld. Lk 24,47 – Lk 1770-1771 (vö. ApCsel 2,38).

¹²⁷⁵ Ha kiemeljük ezt a mondást az itteni, Jézustól idegen teológiájú környezetből, akkor azt látjuk, hogy lényegileg ugyanazt a szellemi jelenléteket ígéri itt Jézus, mint korábban, nyilvános működése idején (ld. 18,20 – 704. láb.). Búcsút véve szorongó, aggodalmaskodó tanítványaitól (vö. Lk 24,50 – Lk 1777), miért ne újíthatta és erősíthette volna meg korábbi ígéretét?

¹²⁷⁶ Jézus ígéretének e kiegészítése bizonyára az őskeresztényeknek arra a tapasztalatára utal, hogy a közelre várt világvége elmaradt, és egyre csak húzódott, ugyanakkor azonban nem érezték elhagyatottnak magukat, hanem úgy érezték, hogy Jézus továbbra is vezet és támogatja őket, vö. Mk 16,20b.

¹²⁷⁷ Máté evangéliumának végén egy szó sem esik Jézus „eltűnéséről”, eltávolodásáról vagy mennybemeneteléről (vö. Mk 16,19; Lk 24,51) – időtlenül visszhangzik szellemi jelenlétének ígérete...

FÜGGELÉK

Hogyan szerette Jézus az ellenségeit?

A jézusi tanítás közepe, lényege, sokak szerint legeredetibb mozzanata az ellenség szeretetéről szóló tanítás, amelyben Jézus arra oktat, hogy *ne csak elviseljük a bántást ellenségeink részéről, és ne csak ne viszonzunk a rosszat rosszal, hanem tegyünk még valami többlet jót is azokkal, akik bántottak minket*. Ez az értelme Jézus jól ismert felhívásának, hogy fordítsuk oda a másik arcunkat is, adjuk oda az ingünket is, és menjünk el kétezer lépésre, ha ezerre kényszerítenek (Mt 5,39-41).

Kérdés, hogyan járt el maga Jézus az ellenségeivel kialakult konfliktushelyzetekben? Eszébe jutott-e ilyenkor, mit kívánt meg másoktól? Megfelelt-e ő maga e kívánalmaknak? Vizsgáljuk meg az evangéliumok által bemutatott eseteket!

(1) Amikor a kibontott háztetőn keresztül leeresztett bénával közli Jézus, hogy bocsánatot nyertek bűnei, az ott ülő írástudókban ellenséges indulatok támadnak, s azt a gondolják magukban, ez káromkodik. Jézus azt *feleli*: „Mit tűnődtek ezen? Mi könnyebb: Ha azt mondom a bénának, bocsánatot nyertek bűneid, vagy ha azt, kelj föl és járj” (Mk 2,1-12)?

(2) Amikor a farizeusok ellenségesen számon kérik Jézus tanítványain (s rajtuk keresztül Jézuson), miért esznek együtt vámosokkal és bűnösökkel, Jézus azt *feleli* nekik, hogy „a betegeknek kell az orvos, nem az egészségesekeknek”. Majd hozzáteszi: „Nem azért jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem a bűnösöket” (Mk 2,15-17). Talán van ennek olyan felhangja is, hogy „nem titeket”, hiszen a farizeusok önmagukat tartották igazaknak.

(3) Amikor szombati napon meg akarja gyógyítani a fél kezére béna embert, s megkérdezi a farizeusokat, szabad-e ezt tennie, azok ellenségesen hallgatnak. Jézus erre *elszomorodik* szívük keménységén, majd *haragosan végignézi rajtuk*, aztán meggyógyítja az embert (Mk 3,1-6).

(4) Názáretben az ismerősök, rokonok megbotránkoznak szavain, erre *megjegyzi*, sehol sincs a prófétának kevesebb becsülete, mint saját hazájában. Az evangélista hozzáteszi: *csodálkozott hitetlenségükön, és nem tudott komolyabb csodát tenni* (Mk 6,1-6). Ugyanez a jelenet Lukácsnál azzal zárul, hogy esztelen

harag szállja meg a názáretieket, le akarják taszítani egy hegyről, de Jézus „áthaladt közöttük és elment” (Lk 4,28-30).

(5) Amikor a farizeusok számon kérik, miért eszik mosdatlan kézzel, azzal *oktatja* ki őket, hogy „Isten parancsát ügyesen kijátsszátok, hogy megtarthassátok emberi hagyományaitokat” (Mk 7,1-13).

(6) Amikor a farizeusok, Márk szerint próbára akarván tenni őt, égi jelet követelnek tőle, így reagál: „Minek kér jelet ez a nemzedék? Bizony mondom, *nem kap* semmiféle jelet.” Ezzel *otthagytta őket*, és bárkába szállva átment a túlsó partra (Mk 8,11-13).

(7) Máskor egy vitát azzal *zárt le*: „Amíg veletek van a világoosság, higgyetek a világoosságban, hogy a világoosság fiai legyenetek.” Majd „*elment*, és (egy ideig) nem mutatkozott előttük” (Jn 10,36).

(8) Több alkalommal is óva *intette tanítványait* a farizeusok, az írástudók (teológusok) és Heródes „kovászatól”, vagyis szellemisségétől (Mk 8,14-15; 12,38-40).

(9) Egyszer *így szólt* a farizeusokhoz és törvénytudókhöz: „Jaj nektek! Olyanok vagytok, mint a letaposott sírok: járnak fölöttük az emberek, anélkül hogy tudnák. Emléket állítotok a meggyilkolt prófétáknak, s ezzel megvalljátok, hogy prófétagyilkosok utó dai [azaz: szintén prófétagyilkosok] vagytok” (Lk 11,37-51).

(10) Amikor ellenségei számon kérik tőle, miféle hatalommal teszi mindazt, amit tesz, akkor a válaszóláshoz *feltételt szabva* visszakérdez: „Én is kérdezek tőletek valamit; ha megfeleltek rá, megmondom nektek, milyen hatalommal cselekszem. János keresztsége Istentől volt-e vagy az emberektől?” Amikor azt felelik neki, nem tudjuk, azt válaszólja: „Akkor *én sem mondom* meg, miféle hatalommal cselekszem” (Mk 11,28-33).

(11) Az ilyenfajta számonkérésekre János evangéliuma szerint Jézus mindig hosszú *önigazoló beszédekkel* reagált (pl. 7., 8., 10. fejezet).

(12) Amikor ellenfelei fogós kérdéseket tesznek föl neki, akár azt, hogy szabad-e adót fizetni a császárnak, akár azt, van-e feltámadás, akkor rendkívül szellemes *válaszokkal némítja el* őket (Mk 12,13-17.18-27).

(13) Más alkalommal *ő maga tesz föl nekik fogós kérdést*: „Hogy lehet a Messiás Dávid fia, ha egyszer [az egyik zsolnártban] maga Dávid urának nevezi őt” (Mk 12,35-37)?

(14) Amikor a zsidókkal ellenséges szamaritánusok nem akarják befogadni őt és tanítványait, s az utóbbiak a tüzes istennyilát akarják lehívni azokra, akkor megfeddi tanítványait, és egyszerűen más faluba mennek (Lk 9,51-56).

(15) Amikor „megsúgják” neki, hogy Heródes meg akarja őt öletni, azt feleli: „Mondjátok meg annak a rókának: Nézd, betegeket gyógyítok ma és holnap, csak harmadnap leszek készen” (Lk 13,31-33).

(16) Amikor ellenségei köveket ragadnak, hogy megöljék, megkérdezi tőlük: „Sok jótettet cselekedtem nektek... Ezek közül melyikért akartok megölni” (Jn 10,31-32)?

(17) Amikor megpillantja az ellenséges várost, Jeruzsálemet, *sírva fakad* (Lk 19,41), és *elpanaszolja fájdalmát*: „Bárcsak fölismernéd, ami békességedre szolgál... Hányszor akartam egybegyűjteni fiaidat, mint tyúk a csibéit, de te nem akartad” (Lk 19,42; Mt 23,37-38).

(18) Amikor tanítványai közül többen már nem azonosulnak vele, kemény beszédnek tartják tanítását, és visszahúzódva tőle, nem járnak többé vele, *nem tartóztatja őket, nem megy utánuk*, sőt a megmaradtakat is megkérdezi, nem akarnak-e ők is elmenni (Jn 6,60-67).

(19) Amikor azt tapasztalja, hogy ellenfelei a Templomot vásárcsarnokká és rablók barlangjává teszik, azzal reagál, hogy *„megtisztítja” a Templomot*, akármilyen problematikus is, hogy mi történt pontosan a valóságban (Mk 11,15-17).

Utolsó példacsokorként nézzük meg azokat az eseteket, amelyek már közvetlenül Jézus szenvedéstörténetével kapcsolatosak.

(20) Jézus talán tudta vagy sejtette, hogy valamelyik tanítványa (talán azt is, hogy Júdás) árulásra készül (de az is lehet, hogy ez csak az evangélisták utólagos beállítása); ha így volt, akkor érdekes lehet, hogyan viszonyult ehhez a tanítványához. – Márk szerint Jézus *diszkrétén figyelmeztette* Júdást: „Bizony mondom nektek, egy közületek elárul engem” (14,18). Amikor pedig Júdás az elfogó csapat élén megérkezik, Máté szerint Jézust azt kérdezte tőle: „Barátocskám, miért jöttél?” (26,50), Lukács szerint pedig: „Júdás, csókkal árulod el az Emberfiát” (22,48)?

(21) A kivonult fogdmegekhez (de valószínűbb, hogy kihallgatása során a főpapokhoz, vénekhez és írástudókhoz, vö. Mk

14,53) *így szól*: „Mint valami rabló ellen, úgy vonultatok ki kardokkal és dorongokkal, hogy elfogjatok. Naphosszat együtt voltam veletek a Templomban, mégsem fogtatok el” (Mk 14,48-49). Amikor pedig Péter karddal közéjük vág, *leállítja*: „Tedd vissza hüvelyébe kardodat” (Mt 26,52); hasonlóan *szól* Lukácsnál a tanítványokhoz: „Hagyjátok abba” (22,51)!

(22) Ami a legfőbb vezetőikkel, mondhatnánk úgy is, legfőbb ellenségeivel szembeni viselkedését illeti, az meglehetősen egységes: Kaifás, a főpap vádjaira *csak annyit felel*: „Te mondtad” (vagyis: ez a te véleményed), majd: „Látni fogjátok az Emberfiát, amint az Erő jobbán ül”. Pilátus vádjára is csak azt feleli: „Te mondtad”, és többé nem válaszol. Heródest pedig még ennyire, *egyetlen egy szóra sem méltatja* (Mk 14,60-62; 15,2-5; Lk 23,9).

(23) Az öt szájon vágó pribéket *oktatni kezdi*: „Ha rosszul szóltam, bizonyítsd be a rosszat, de ha jól, miért ütsz engem” (Jn 18,23).

(24) Kínzását, kicsúfolását és keresztre feszítését *némán tűri* (Mk 15,16-19.20-37), ami ellenségeit illeti, egyetlen mondata van (Lukács szerint): „Atyám, bocsáss meg nekik” (23,34).

Hogyan összegezhető mindez? Az ellenséges megnyilvánulásokkal szemben *a következő válaszmagatartásokat figyelhetjük meg Jézus részéről*: elszomorodik, haragosan végignéz rajtuk, csodálkozik, válaszádat feltételhez köti, szellemileg lehetetlenné teszi őket (adópenz, feltámadás, Dávid fia), szembesíti őket belső mivoltukkal (prófétagyilkosok), többször nem is válaszol, sőt egyszerűen faképnél hagyja őket, tanítványait óvja az ellenség szellemiségétől, önigazoló beszédek tart, neki hátat fordító tanítványait nem tartóztatja, nem megy utánuk; sírva fakad, elpanaszolja bánatát – és van még egy reakciója, mégpedig *a leggyakoribb*: az ellenséges megnyilatkozásokra tanítással, fölvilágosítással felel, de az egyúttal mindig a saját felfogását és eljárását igazoló tanítás is.

Mi a tanulás mindebből? Szerette-e Jézus úgy az ellenségeit, ahogy másoktól megkívánta az ellenségszeretetet? „Jobb belátásra tért-e?” Elment-e kétannyira, mint amennyire kényszerítették? A bántás egyszerű elviselésén túlmenően tett-e még valami többlet jót is ellenségeinek?

* * *

Valakiknek *úgy tűnhet* az első rész esetismertetéseiből, hogy a felsorolt példák mind azt bizonyítják: Jézus *nem* szerette az ellenségeit, legalábbis a saját maga által felállított normával ellentétes módon viselkedett, mert a bántásokat eltűrte ugyan, de ezen túlmenően nem tett nekik semmi „többlet jót”. – Az első részben *szándékosan* az esetek *tárgyszerű* bemutatására korlátozódtam, az egyes esetekben látható jelenségeknek nem hatoltam a *mélyére*, sem *következtetéseket* nem vontam le. Most mind a kettőt igyekszem megtenni. Menjünk ismét végig a felhozott példákon. Külön-külön vagy csoportba foglalva mindegyikhez fűzök néhány megjegyzést, és még a végére is marad egy-két általános tanulság.

a) Összesen 24 példaesetet soroltam föl, amelyek persze több mint 24 *jézusi reakciót* tartalmaztak, hiszen egy-egy esetben két-háromféle reakciót is megfigyelhettünk. Mindenesetre ha valaki alaposan végiggondolta az egészet, rájöhetett, hogy a 24-ből nem kevesebb mint 17 (!) esetben Jézus *tanítással reagált* az ellene irányuló ellenségeskedésre (1, 2, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 21, 23, valamint 4, 6, 19, 20). Azt állítom, hogy (döntően) éppen ebben a tanításban nyilvánult meg az általa ideálként megfogalmazott ellenségszeretet, konkrétan: (részéről) *ez volt az a „többlet jót”*, amit a bántások eltűrésén túlmenően megkívánt. Vagyis az elviselésen túl adott még valami jót is az ellenségeinek, még hozzá a tőle telő legnagyobb jót, hiszen ő elsősorban mégiscsak Tanító volt, azt adta tehát, amihez a legjobban értett: a világos tanítást, útmutatást. De hogy ez nemcsak *szubjektíve* az a bizonyos „többlet jót”, hanem *objektíve* is, kiderül akkor, ha tudatosítjuk, hogy tanításával a legtöbbet adta ellenségeinek, amit *bárki* is adhatott volna: oktatásával (ami persze tekinthető olykor kioktatásnak is) ellenségei számára is *megadta azt a lehetőséget, hogy rátalálhassanak az Isten országába vezető útra*, azaz megszabadulva saját gonoszságuktól, rátérhessenek a jóság útjára, és ezzel az igazi emberség és a harmonikus élet útjára. Újból és újból kísérletezett ezzel, bár kétségtelenül vannak olyan esetek, amikor megelégette a kísérletezést, és akár szó szerint, akár átvitt értelemben, egyszerűen *faképnél hagyta őket*. (A 17-ből 1 alkalommal jegyeztem meg [11: Jn 7., 8. és 10. f.], hogy Jézus tanítása önigazolás volt, bár ezt sok más esetben is el lehetne mondani. Az önigazoló szándék azonban egyáltalán nem zárja ki az előbb elmondottakat.)

b) Folytassuk ezekkel a vizsgálatot. A 24 esetből 4 tartozik ide (6, 7, 14, 22), de mivel az utolsó három alesetet tartalmaz, mondhatjuk azt, hogy 6. Ezek közül az első kettő (Mk 8,11-13; Jn 10,36) olyan, hogy a faképnél hagyást azért rövidebb-hosszabb *tanítás előzte meg*, a harmadik esetben (Lk 9,51-56) tulajdonképpen nincs is szó konkrét otthagyról, hiszen konkrétan és személyesen (feltehetően) nem is találkozott azokkal a szamaritánusokkal, akik nem akartak nekik szállást adni (mellesleg arról, hogy milyen „klasszikus módon” gyakorolta az ellenszerezetet a szamaritánusok iránt, az evangéliumok elégségesen tanúskodnak, pl. Lk 10,30-37; 17,11-19; Jn 4,7-26). A negyedik esetben három „alpont” tartozik: hallgatagsága Kaifás (Mk 14, 60-62), Pilátus (Mk 15,2-5) és Heródes előtt (Lk 23,9). Az első két esetben nincs is szó teljes hallgatásról, Kaifás még kap is *minimális tanítást*, de nem nehéz belátni azt sem, hogy ebben az esetben, valamint Pilátus előtt is már *értelmetlen lett volna* Jézus részéről hosszabb tárgyalásokba bocsátkozni. Heródes számára pedig csak jó cirkusz volt az egész (ld. Lk 23,8), mit mondhatott volna neki? Akár még azt is mondhatnánk: *hallgatagsága volt a „többlet jó”*, hiszen minden szavával csak „megszégyenítette” volna (öket).

c) Van még egy hasonló eset, amikor válaszát *feltételhez kötötte* (10: Mk 11,28-33). „Miféle hatalommal teszed ezeket?... Kérdezek valamit... Ha válaszoltok, én is megmondom...” Azt, hogy valaki Isten küldötte-e vagy álpróféta, mindenkinek saját magának kell eldöntenie. Helyette, „kívülről” nem lehet. Ha tehát a farizeusok és törvénytudók azt mondják, hogy nem tudják, Istentől volt-e János keresztsége vagy sem, akkor Jézus *hiába mondana nekik bármit is*, úgy sem használna, nem vinne előrébb a köztük lévő konfliktus feloldásában; ezt a lépést nekik kellene megtenniük, azaz *nekik kellene eldönteniük*, mit is gondolnak. Mi mászt tehet Jézus, mint hogy nem mondja meg nekik, milyen hatalommal (= megbízással) cselekszik. Mellesleg nem nehéz rájönni, hogy még a válasz megtagadásában is ott van a tanítás: „Olyan kérdésről van itt szó (ti. hogy miféle hatalommal cselekszem), amit magatoktól kell eldöntenetek.”

d) Az előzőhöz nagyon hasonló kategóriába tartozik Jézusnak az a reakciója, amely a 24-ből 2 esetben fordul elő (9 és 20: Lk 11,37-52, ill. Mk 14,18; Mt 26,50; Lk 22,48), nevezetesen

hogy *szembesíti ellenfeleit, ellenségeit önmagukkal*, az első esetben a farizeusokat és törvénytudókat, a második esetben Júdást. Itt voltaképpen elmondhatjuk ugyanazt, amit az a) pontban; egyrészt azért, mert ez a szembesítés *tanítással* történik, másrészt azért, mert a *célja* ugyancsak az, hogy föltárja a címzetek előtt a megtérés útját. Kétségtelen, hogy kissé drasztikus(nak nevezhető a finomkodók részéről) gyógymód az effajta szembesítés, de szándéka és célja kétségtelenül a *gyógyítás*, és talán még az is igaz, hogy Jézus csak akkor alkalmazza ezt, amikor a szelídebb módszerek hatástalanok. Nem „többlet jóság”-e, ha valaki az ellenségeskedésekre gyógyítási kísérletekkel válaszol? Júdás esetében ez még nyilvánvalóbb: Jézus jósága töretlen marad iránta azután is, hogy sejtí, vagy talán tudja is, hogy el fogja árulni őt.

Különben érdemes még ide venni azt az esetet (23: Jn 18,23), amely talán a *legjobban szemlélteti* azt, amit itt mondani akarok, mégpedig amikor az Annás főpap előtti kihallgatáson Jézust szájon vágja egy pribék, akit ő erre szintén oktatni kezd: „Ha rosszul szóltam, bizonyítsd be a rosszat, de ha jól, miért ütsz engem?” Köztudomású, hogy a vádlottnak, ha jót akar magának, egyetlen helyes magatartása lehet a kihallgatáson, mégpedig hogy mindenre azt mondja: „Igenis!” Minden ezzel ellenkező megnyilvánulással csak ront a helyzetén, és újabb pofonokat provokál ki. Jézus azonban nem önmagának akart jót, hanem ez esetben az őt verő pribéknek (s ezen az sem változtat, hogy egyúttal síkra száll saját emberi méltóságáért!): Oktató kérdésével *föl akarta rázni* abból, hogy rutinszerűen („öntudatlanul”) viselkedjék, el akarta gondolkodtatni a valóban helyes viselkedésről, és ezzel *meg akarta nyitni számára az utat* ahhoz, hogy esetleg rádőbbenjen, mit csinál, és változtatni tudjon humánusnak éppen nem nevezhető magatartásán (nemcsak itt és most, hanem egyáltalán, ti. ami a pribéki foglalkozást illeti...). Tehetett volna-e több és nagyobb „többlet jót” szerencsétlen ellenségének?

e) Jézus legdrámaibb ilyen jellegű (szembesítő és fölrázó) megnyilvánulása azonban kétségtelenül a *jeruzsálemi Templom „megtisztítása”* volt (Mk 11,15-17). Felejtjük el a közkeletű elképzelést arról, hogy korbáccsal verte ki a kereskedőket; egyrészt mert ilyesféléről csak János evangéliumában esik szó, másrészt mert valójában ott sem emberekre vonatkozik, hanem az állatokra (Jn 2,15). Nem tekinthetjük hitelesnek Márk közélését sem, hogy

a pénzváltók asztalait és a galambárosok állványait felborogatta; egyrészt azért, mert semmi alapunk nincs azt feltételezni, hogy Jézus bármikor is erőszakot alkalmazott volna, másrészt azért, mert még a legerőszakosabb leírást adó János-evangélium is azt írja: „A galambárosokhoz pedig így *szólt*: Vigyétek el innét ezeket! Ne tegyétek Atyám házát vásácsolóvá” (2,16)! Elég tehát annyit mondanunk: *egyszeri* esetről van szó, *tanítás* kíséri, Jézus *konkrét* ellenségei itt nem is a pénzváltók és galambárosok, hanem a templomi üzemtető papság, és még azt is feltételezhetjük, hogy az *indulatot* ugyan nem nélkülöző, de szándékos *prófétai gestussal* állunk szemben, amellyel megpróbálta fölrázni az illetékeseket.

f) Egy alkalommal (3: Mk 3,1-6) azt olvassuk, hogy Jézus „*haragosan végignézett*” *ellenségein*. Tagadhatatlan: harag volt a szívében. (Egyébként a D és egyéb kódexek szerint akkor is, amikor egy leprás térdre borult előtte mint valami isten előtt: Mk 1,40-41.) Csakhogy. Ugyanott azt is olvassuk, hogy Jézus elszomorodott szívük keménységén, tehát az ellenfelei miatti (elleni?) haraggal együtt az irántuk érzett *részvét is* megvolt benne (a görög szövegben: „együtt szomorkodott” szívük keménysége miatt): sajnálta őket, hogy teológiájuk miatt a szívük „kiszáradt”, kemény és kegyetlen lett. Pár pillanattal korábban szelíd szavú *tanítással* próbált is segíteni rajtuk, egy gyermekien könnyű kérdéssel igyekezve „fölbreszteni őket” (már megint a tanítás...!): „Szabad-e szombaton jót vagy rosszat tenni, életet menteni vagy megölni?” Hiába. Azok hallgattak. Erre jön a részvéttel keveredett harag.

Mellesleg érdemes nem megfélemedezni arról sem, hogy a harag, a düh és az agresszió (nem erőszakot mondom!) teljesen *normális emberi jelenségek*, s akinél ezek sosem tapasztalhatók, az beteg (vagy kiváló képmutató), és hogy a lélektan igazolt tapasztalata szerint aki (megfelelő módon) nem éli ki ezeket az érzelmeket, indulatokat, hanem „elfojtja” őket, az testi-lelki értelemben beteg lesz. Az tehát, hogy Jézus képes volt fölbosszankodni ellenségei keményszívűségén, tudott dühös és haragos lenni, számomra csupán annak a bizonyítéka, hogy *normális ember volt*: sem nem beteg, sem nem képmutató.

g) A 24 esetben a harag mellett egyéb *érzelmeket és indulatokat* is említettem (3, 4, 17), de gondolom, azokhoz nem kell kommentárt fűznöm, mivel senki sem képzelet, hogy ellentétben

állnak a jézusi mérce szerinti ellenségszeretettel: nevezetesen az imént is említett *szomorúság* (Mk 3,5), a *csodálkozás* (Mk 6,6), a *sírás* és *fájdalmának elpanaszolása* (Lk 19,41-42; Mt 23,37-38).

h) Mielőtt az utolsó (két mozzanatot is tartalmazó) esetre rá-
térnénk, még egy fontos helyzetet kell megnéznünk (18), azt,
hogy amikor tanítványai közül többen már nem azonosulnak
vele, kemény beszédnek tartják tanítását, és visszahúzódva tőle,
nem járnak többé vele, *nem tartóztatja őket*, nem megy utánuk,
sőt a megmaradtakat is megkérdezi, nem akarnak-e ők is elmenni
(Jn 6,60-67). Miért nem tartóztatja őket, miért nem megy utánuk?

Két dolgot érdemes itt tudatosítanunk. Az egyik: Nem egy,
és nem is két-három beszélgetés után reagált így, hanem (valószínűleg)
éveken át tartó *sok-sok beszélgetés, őket megnyerni akaró
próbálkozás után*. Jézus úgy láthatta: nincs értelme tovább pró-
bálkozni. Ha az addigiak nem bizonyultak elégnek, hogy lássák,
miről van szó, és dönten tudjanak, jobbra vagy balra, miért indí-
tották volna meg őket a továbbiak? A másik: Akiben valódi szere-
tet van, az sosem erőlteti rá magát a másikra, hanem mindig *meg-
hagyja partnere szabadságát*. Az elválás szabadságát is. „Ti is el
akartok menni?” Akkor menjetek békével! A szabadságnak ez a
biztosítása önzetlen szeretetből fakad, és ez az a bizonyos „több-
let jó”: nemcsak elviseli, hogy otthagyják, nem is felel zsarolással
(sem fizikaival, sem érzelmivel), hanem „szabad lábra helyezi”
őket. (Jézus különben sem valami leértékelt, olcsó barátságot
akart tanítványaival, ezért máskor is világosan megmondta nekik:
„Ha megteszitek, amit elvárok tőletek, akkor a barátaim vagy-
tok”: Jn 15,14. Persze lehet, hogy ez nem egyeztethető össze va-
lakinek a barátságfogalmával, de ez más kérdés.)

i) Lássuk még az utolsó esetet (24): Az, hogy kínzását, ki-
csúfolását és keresztre feszítését *némán tűri* (Mk 15,16-37), fel-
teszem, nem mond ellent az ellenségszeretettel kapcsolatos taní-
tásának, és talán nem is várjuk el tőle, hogy a fához szögezve
még valami „többlet jót” tegyen. De megteszi. Imádkozik ellen-
ségeiért. A legjobbat, a legtöbbet kéri számukra Istentől: a bo-
csánatot (Lk 23,34).

Végül ismét fölteszem a kérdést: Mi a tanulság mindebből?
Most válaszolok is rá. Szerette-e Jézus úgy az ellenségeit, ahogy
másoktól megkívánta azt? A válaszom határozott *igen*.

Ami azonban azt a kritikuss „többlet jót” illeti, két vonását szeretném még megemlíteni. Az egyik egy „passzív”, a másik egy „aktív”; de egyik sem hivalkodó, ezért ahhoz, hogy meglássa őket az ember, szemre van szükség; annál fontosabbak azonban. – A „passzív”: *Jézus „nem engedett” az ellenségeinek*, nem tért „jobb belátásra”, nem vont vissza semmit, nem is módosította a tanítását (akár úgy is mondhatnánk: „nem alázkodott meg”), még „a békesség kedvéért” sem. És ezzel nagy-nagy jót tett nekik (hogy azok nem díjazták, más kérdés): nem tévesztette meg, *nem vezette félre őket*, nem keltette bennük azt a tévhitet, hogy jó úton járnak, és éppen ezáltal (is) nyitotta meg és tartotta nyitva számukra azt a lehetőséget, hogy belássák tévedésüket, és megtérjenek (vö. ismét az a) pontban mondottakkal). – Az „aktív”: Nem vette a kalapját, nem menekült el, még akkor sem, amikor már az életére törtek, hanem *odaadta nekik (is), értük (is) a legtöbbit, amit csak adhatott, az életét*. Először „apránként”, az örökös üldöztetés szorongatásaiban, majd a végén „egyben”, a kereszten.

Ezzel azonban még nem értünk a lehetséges tanulságok végére. Ezek közül csak egyet szeretnék kiemelni: *Nem haszontalan dolog, ha az ember egyszer tisztázza, mi is az a szeretet*. Nem akarom most kifejteni, csak az elmondottak alapján szeretném megjegyezni, hogy mi biztosan nem az. Nem ideálnélküliség, nem szűklátókörűség, nem határozatlanság, nem a céltudatosság hiánya, nem identitás-zavar, nem csöpögés, nem bájolgás, nem „a lehetőségek” bárgyú és gyáva „tudomásul vétele”, nem megalkuvás, nem a hamis béke kergetése, nem langyos közöny, nem a bőrünk mentése, nem olyasmi, ami kizárja a haragot vagy a fájdalomkozást, nem a hibátlanság értelmében vett tökéletesség, nem...

Mennyire jézusi a „8 boldogság”?

A „hegyi beszéd” Isten országának „alkotmánya”; mondhatnánk úgy is, hogy a kereszténység *magna chartája*, ha a történelmi kereszténységnek – a formális Jézusra hivatkozáson túl is – lenne valami köze a „hegyi beszédhez”. Mindenesetre a szentírásmagyarázók, az egyházi tisztségviselők és az elkötelezett hívők megegyeznek abban, hogy a „hegyi beszéd”, illetve ennek „összefoglalása”, „sűrítőménye”, a „nyolc boldogság” (Mt 5,3-10) a lehető legtisztábban tükrözi Jézus szellemiségét. Ennek fényében a címben fölített kérdés nemcsak kihívónak, hanem egyenesen pimasznak is minősülhet. De ne hamarkodjunk el a minősítést! Vizsgáljuk meg lépésről lépésre a „nyolc boldogságot”, és a végén térjünk vissza a kérdésre – tekintettel arra, hogy Jézus beszédeiről nem készült magnófelvétel, és azok az áthagyományozás hosszú és bonyolult folyamata révén jutottak el hozzánk.

Vágyunk hát bele – mondhatnánk, de ebben a pillanatban máris beleütközünk az első nehézségbe. Fölmerül a kérdés: Melyik fordítást vegyük alapul? Szerénytelenség-e vagy sem, saját fordításomat kínálom kiindulópontul, és rögtön az első „boldogmondás” esetében látni fogjuk, hogy a címbeli kérdés megválaszolásában mekkora jelentősége van a fordításnak.

Szerencsések, akik a Lélek hatására lettek nyomorgók, mert övék a Mennyek országa.

Már az első szó fordítása, a szokásos „boldogok” is nehéz helyzet elé állít minket, mert sok félreértésre ad alkalmat. A görög *makariosz* szónak elvileg még sok más fordítása is lehetne, pl. gazdag, tehetős, vagyonos; áldott; megelégedett; szerencsés; üdvözült, az (örök) üdvösség helyén tartózkodó, az (örök) üdvösség birtokosa. Azért döntöttem a „szerencsések” mellett, mert a szónak általában ténylegesen ez az értelme Jézus ajkán: azokat jelöli, akik olyan „kincset” találtak, amelyet „nem szolgáltak meg” (vö. pl. Lk 10,23; 11,27-28).

Hasonlóan problematikus a „lélek”, illetve a szokásos fordítások „lélekben” kifejezése. A fordítók és magyarázók elsöprő többsége az *ember* „lelkéent” („bensőjeként, szíveként, központjaként”) fogja fel a görög *pneuma* szót, csak hogy a jelző, határozó, birtokos névmás vagy birtokos nélküli *pneuma* az evangéliumokban (egy-két kivételtől eltekintve) *Isten Lelkét* jelöli (pl. Mk 1,10.12, vagy a János-evangélium következetes szóhasználata), ezért írtam nagybetűvel a Lelket. „A Lélekben” (*tó pneumatí*) persze nem valamiféle „helyhatározó” akar lenni; tényleges jelentése: „a Lélek által”, konkrétabban „a Lélek ösztönzésére” vagy „a Lélek erejében/erejével” (ld. Mk 12,36; Lk 10,21). Az általános „(a Lélek) hatására” kifejezés használata ez esetben azért célszerű, mert magában foglalja „(a Lélek) ösztönzésére” és „(a Lélek) erejével” jelentést is.

A „nyomorgók” fordítás indoklásához már „át kell ugranunk” e mondás Lukács-evangéliumbeli változatához, annál is inkább, mert azt a változatot tarthatjuk eredetinek. Ott így hangzik: „Szerencsések vagytok ti, nyomorgók, mert számotokra van itt¹ az Isten országa.” De nem elég ezt önmagában idéznünk, ugyanis a következő két mondattal együtt egységet alkot, mégpedig oly módon, hogy a második és a harmadik mondat az elsőnek a kifejtése: „Szerencsések vagytok ti, akik most éheztek, mert majd jóllakatnak titeket. Szerencsések vagytok ti, akik most sírtok, mert nevetni fogtok” (Lk 6,20-21).

Ez esetben nincs szükség találgatásra, kik is azok a „nyomorgók” (szokásos fordításban: „szegények”; a görög *ptókhosz* alapjelentése: koldusszegény): azok, akik éheznek, illetve (nyomoruk és az abból fakadó bajok, szenvedések miatt) sírnak. Számukra ígéri Jézus a jóllakást és a nevetést, természetesen nem a túlvilágon, hanem e földi életben, és persze nem valami „isten csoda” révén, hanem megtért, azaz Isten akaratát megvalósító emberek által, akik megosztják kenyerüket az éhezőkkel (Mk 6,35-44; 8,16-21), és az Istenbe vetett bizalom erejéből gyógyítják a betegeket, szenvedőket (Mk 3,14-15; Lk 6,35; 9,2; 10,9). Ezért mondhatja Jézus, hogy (elsősor-

¹ A görög *hümeterosz* kifejezésnek itt csak ez lehet az értelme, ellentétben a megszokott „tiétek”-kel.

ban) a nyomorgók számára van itt Isten országa.² Eredetileg tehát azokról a nélkülözőkről van szó, akik számára Isten országa *reményt* jelent: megtért emberek meg fogják osztani velük a kenyereket.

Most már visszatérhetünk Máté szövegéhez, és rögtön megállapíthatjuk, hogy ha a szokásos „Boldogok a lélekben szegények...” fordítást tartanánk helytállóan azzal a magyarázattal, hogy a „lelki szegények” az alázatosakat jelentik, akik „üres kézzel”, de „nyitott szívvel” állnak Isten előtt – akkor azt kellene mondanunk, hogy Máté „spiritualizálta” Lukács szövegét, azaz a *fizikai* nyomort lelki-szellemi valósággá, „lelki szegénységgé” alakította át. Ezt az értelmezést azonban teljesen jézusiatlannak kell tartanunk, mivel semmi alapja sincs Jézus tanításának egészében.

Ebből azonban nem következik, hogy el kellene vetnünk Máté eredeti szövegét, ugyanis az általam adott fordításban és értelmezésben sajátos, de nagyon is jézusi tartalmú mondanivalója van: „A Lélek hatására nyomorgók” a nélkülözők *sajátos körét* jelenti, azokat, akik „Isten Lelkének ösztönzésére és erejével” már megtértek, és tudatosan vállalják a nélkülözést – részben azért, mert átláttak a csalóka gazdagság csábításán, és legyőzték azt (vö. Mk 4,19; Lk 16,9), részben pedig azért, mert a nyomorgókkal való szolidaritásból fakadóan megosztották/megosztják azokkal javaikat. Ezért aztán valóban *övék*³ az Isten országa⁴, hiszen megtérésük, új gondolkodás- és cselekvésmódjuk révén (*metanoia*, vö. Mk 1,15) *ténylegesen* tagjai, részesei már Isten országának, azaz a feltétel és személyválogatás nélkül ajándékozó szeretet világának.

---

² Mindebből természetesen az is következik, hogy Isten országa csak *olyan mértékben* valósulhat meg itt a földön, amilyen mértékben lesznek „megtérő”, gondolkodásukat és életüket átalakító emberek, és csak ebben az esetben és ilyen mértékben igaz, hogy „szerencsések a szegények”.

³ Itt tehát helytelen lenne az „övék”-et úgy értelmezni, hogy „számkra van itt”, ahogyan helytelen lett volna a lukácsi változatban a „tiétek” fordítás.

⁴ A „Mennyek országa” azonos értelmű az „Isten országával”: Máté a zsidó szokásoknak megfelelően kerüli Isten nevének kimondását; a „Mennyek” Isten körülírása.

Szerencsések a bánkódók, mert Isten meg fogja vigasztalni őket.

Akár ebben, akár a szokásos fordításban („Boldogok a szomorkodók, majd megvigasztalják⁵ őket”) könnyű fölismerni, hogy itt a Lukács-szöveg harmadik mondatának megfelelőjéről van szó: „Szerencsések vagytok ti, akik most sírtok, mert nevetni fogtok” (Lk 6,21b).

A „bánkódás” látszólag enyhébb kifejezés, mint a lukácsi változatban olvasható „sírás”; mivel azonban a görög *penthein* ige elsődleges jelentése „gyászol”, a gyász pedig gyakran erős sírásban, zokogásban fejeződik ki (különösen a régi Keleten), a két kifejezés között nincs tartalmi különbség.

Csakhogy: Lukács szövegösszefüggésében még egyértelműnek tekinthető a szóban forgó sírás oka (nevezetesen a nélkülözés, valamint az abból fakadó bajok, szenvedések), illetve az is, hogy miféle sírókra gondol Jézus, nevezetesen a nyomorgókra; Máté megfogalmazásából azonban semmi sem derül ki erre nézve, s ez a legkülönfélébb találgatásokra ad alkalmat (és kényszeríti rá a szentírásmagyarázókat). Így aztán, bár a sírás bánkódásra változtatását önmagában véve nem kell spiritualizálásnak tekintenünk, nyilvánvaló, hogy a „sírás” erősebb, „földközelibb” kifejezés, mint a tisztán lelki jelensége utaló „bánkódás”.

A mondas egészét tekintve azonban nyilvánvaló a Máté-féle spiritualizálás: Lukács szövege szerint Jézus konkrét bajokra konkrét, *e világi megoldást* ígér, ez esetben sírás helyett nevetést, Máté változata viszont a bajok tényleges megoldódása helyett *Isten vigasztalását* helyezi kilátásba, de még az sem derül ki határozottan, hogy e világi vagy túlvilági vigasztalásra gondol-e, noha a jövő idejű igealak inkább az utóbbit valószínűsíti.

Az Istentől jövő vigasztalás kétségtelenül biblikus elgondolás (vö. Iz 25,8; 66,13; Jel 7,17), és más összefüggésekben helytelen lenne azt lebecsülni vagy elvetni, de tény, hogy

---

⁵ Ez a fordítás bizonytalanságban hagyja az olvasót arra nézve, hogy kik a szóban forgó vigasztalók; a görögben itt szenvedő igealak áll („megvigasztaltatnak”), ami azonban nem más, mint Isten nevének egyik lehetséges körülírása (*passivum divinum*).

Jézus soha senkinek nem kínálta „megoldásként” az Istentől kapható vigaszt, sem e világi, sem túlvilági értelemben – tehát ezt a Máté-féle boldogmondást nem tekinthetjük Jézustól származónak.⁶

Szerencsések az erőszakmentesek, mert ők fogják örökölni az országot.

Ennek a mondásnak látszólag nincs megfelelője Lukács „síksági beszédében”; mivel azonban a „szelíd” (*praüsz*) és a „szegény” (*ptókhosz*) ugyanabból a héber, ill. arám kifejezésből származik (*anavim*), némely szentírásmagyarázók úgy vélik, hogy akárcsak az 5,3-ban, Máté itt is a szegényekről szóló lukácsi mondást (6,20b) értelmezi.

Mindenesetre nem könnyű a *praüsz* értelmezése, mert (1Pét 3,4-et leszámítva) az Újszövetségben kizárólag Máténál fordul elő, és ezen a helyen kívül csak a bizonytalan hitelességű 11,29-ben, valamint a 21,5 ószövetségi idézetében. A fordítások hol „szelíd”-del, hol „alázatos”-sal adják vissza.

Nehézséget okoz az „ország” eredetijének értelmezése is, mert a görög *gé* többfélét jelenthet: termőföld, egy bizonyos terület (vidék, táj), ország, a földkerekség. Az olyan összefüggésekben azonban, mint az itteni is, földi-politikai valóságot jelentett Jézus és zsidó hallgatói számára egyaránt: azt a „tejjel-mézzel folyó” területet, amelyet Jahve ígért örökségként népének (vö. 5Móz 5,16), azaz Izrael országát. „Isten országát” hirdetve Jézus ezt a földi országot és ennek népét tartotta szem előtt (vö. Lk 12,49.51, továbbá Mt 10,34), és semmi sem szól a mellett, hogy nyilvános működése idején „a földkerekség” lett volna gondolkodásának és prédikációinak távlata (vö. Mt 10,5-6; 15,24), ezért aztán tévesnek kell tekintenünk a hagyományos „övék lesz a föld” fordítást.

Ahhoz, hogy jól érthessük ezt a mondást, tudatosítanunk kell, hogy Jézus korában az Ószövetségben olvasható leírások ha-

⁶ A „vigasztal” ige, illetve a „vigasztalás” főnév egyszer-ször szerepel még az evangéliumokban Jézus ajkán, mindkétszer az itteni gondolatkörben (Lk 6,24 és Lk 16,25), de egyik szöveg sem tekinthető hitelesen jézusinak.

tározták meg a zsidóság történelemszemléletét és gondolkodásmódját. Ennek értelmében Ábrahám még békés úton jutott életérhez Kánaán törzsei között (1Móz 12-24 fejezet), „utódai” azonban háborús erőszakkal hódították meg az „Ígéret földjét” (Józsue könyve), s ezt isteni megbízás végrehajtásaként értelmezték (vö. 2Móz 23,23-31).

Jézus kortársainak egy része, a zelóták szintén „Istennel” és erőszak alkalmazásával akarták elragadni „az országot”, azaz Izraelt, nevezetesen a megszálló rómaiaktól. Jézus azonban nem félt a szemükbe mondani: Bármennyire „szentírás” legyen is az, ahogyan értelmezték Izrael történelmét, ez a felfogás hamis, és ezért hamis a politikátok is, amely ebből a szemléletből táplálkozik (vö. Lk 23,28.31). Nem az erőszakosok fogják birtokba venni az országot, mert Isten, az ország igazi tulajdonosa (vö. 3Móz 25,23) csak azoknak ajándékozta örökségképpen, akik rábízzák magukat, és lemondanak a háborús erőszak alkalmazásáról.⁷

Jézus e felfogásának az a magyarázata, hogy az általa megtapasztalt és hirdetett Isten a feltétlen szeretet Istene, akinek szeretete kiterjed az ország ellenségeire is (vö. Mt 5,41!). Ugyanakkor politikailag hatékony Isten is Ő: ha „hívei” csak arra törekszenek, hogy az Ő „uralma” (akarata) érvényesüljön bennük, az Ő lelkülete hassa át őket (ld. Mt 6,9-10), akkor Isten „megadja nekik ráadásként” az országot is, amelyre szükségük van ahhoz, hogy szabadságban és békében éljenek (vö. Mt 6,33!).

A fentiek immár megindokolják azt is, miért az „erőszakmentesek” fordítást alkalmaztam a szokásos „szelídek” helyett, hiszen itt nem általánosságban vett, s főleg nem csupán lelki jellegű szelidségről van szó, hanem egészen konkrétan az ellenséggel szembeni fizikai erőszakról. Az elmondottak alapján természetesen kiterjeszthetjük a jézusi szelídség fogalmát az élet más területeire is, és nemcsak a szelíd magatartást érthetjük rajta, hanem annak alapját, a szelíd lelkületet is.

⁷ Bármilyen utópikusan csengen is mindez, Jézus Istenre alapozott pacifizmusát *közvetve* igazolta annak elutasítása: A zelótizmus ugyanis a Róma elleni lázadáshoz, s az ún. zsidó háborúhoz vezetett (Kr. u. 66-70), amelynek eredménye a jeruzsálemi templom lerombolása és Izrael szétszórátása, az ország elvesztése lett (vö. Lk 19,42a)

Szerencsések, akik éheznek és szomjazzák az igazságosságot, mert Isten majd kielégíti őket.

Ez a mondás a lukácsi „Szerencsések vagytok ti, akik most éheztek, mert majd jóllakatnak titeket” (6,21a) megfelelője, de első pillantásra is látszik, hogy a Máté-féle spiritualizálás itt szélsőségesen érvényesül, hiszen Lukácsnál Jézus azokról beszél, akik „most éheznek”, a szó testi értelmében, vagyis a két mondás tartalmának („testi éhezés” – „lelki jellegű vágyakozás”) már nincs is köze egymáshoz.

Az értelmezés kulcsa nyilvánvalóan az „igazságosság” jelentésének kiderítése.⁸ Ennek a szónak az eredetije (héber *cedaka*, görög *dikaiooszüné*) a köznapi értelemben vett igazságosságot (törvényességet, jogszerűséget stb.) éppúgy jelentheti, mint a jócselekedetek (az „irgalmasság”) teljes tartományát, ezért elvileg egyaránt fordítható „igazságosságnak” (ha egy magatartásra gondolunk) és „igaz mivoltnak” (ha egy személy jellemző vonására gondolunk: „igaz ember”).⁹

E mondás Máté által szándékolt értelmét – az „igazságosság” közelebbi meghatározásának híján – csak találgatni lehet (vö. Mt 5,10 és 5,20!), de talán nem tévedünk, ha a mondás címetjein azokat értjük, akik igazságtalanságot-jogtalanságot szenvednek, és Istentől várnak „kiegyenlítő igazságosságot”. A zsidó és a kora keresztény apokaliptika azt hirdette ugyan, hogy Isten teljesíteni fogja az effajta „éhséget és szomjúságot” (vö. Lk 18,6-8!), Jézus azonban azt tanította, hogy Isten¹⁰ nem „igazságosságot” akar (vö. Mt 5,20; 18,23-33 és 20,1-15!), és nem „ki-

⁸ Azok a fordítások, amelyek az „igazság” éhezéséről-szomjazásáról beszélnek, eleve tévúton járnak, mert a görögben nem az (elméleti) „igazság” jelentésű *alétheia* áll.

⁹ A fogalom tartalmának rendkívüli gazdagsága miatt minden egyes előfordulásakor az adott szövegösszefüggés, illetve „életbe ágyazottság” alapján kell döntenünk a szó fordításáról és konkrét jelentéséről. Ráadásul arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy e főnév (el-térően a *dikaioosz* = „igaz” melléknévtől) az evangélisták közül kizárólag Máténál fordul elő Jézus ajkára adva.

¹⁰ A szokásos „majd kielégítik őket” fordítás megintcsak homályos és téves, mert az eredeti szenvedő szerkezet („majd kielégítettnek”) itt is egyértelműen Isten körülírása (*passivum divinum*).

egyenlíteni”, megbosszulni-megtorolni, hanem megbocsátani akarja az elkövetett igazságtalanságokat (vö. Lk 23,34!), és ugyanezt a megbocsátási készséget várja el „faiától”, azaz a hozzá tartozóktól is (ld. Mt 5,43-45). Ezért nem tekinthetjük hitelesnek ezt a mondást, ahogyan ezt közvetve a soron következő „boldogmondás” is igazolja.

Szerencsések az irgalmasok, mert Isten irgalmas lesz hozzájuk.

A „nyolc boldogság” közül az utolsó négy Máté ún. „saját anyagához” tartozik, nincs konkrét megfelelőjük Lukács evangéliumában.

Aki kicsit is járatos az evangéliumokban, annak számára világos, hogy az irgalmasság (*eleémón, eleémoszüné* az *eleein* igéből) Jézus központi üzenetének egyik fontos megfogalmazása, ezért nem kétséges, hogy itt hiteles jézusi mondással van dolgunk.

Az, hogy valaki „irgalmas”, a „megkönyörülés, kegy[elm]et gyakorlás” képzetét kelti bennünk, eredeti jelentése azonban az, hogy „szánakozik”, ahogyan ezt két rokon értelmű kifejezése is nyilvánvalóvá teszi. Az egyik a „megesik a szíve valakin”; ennek eredeti értelme valahogy így fogalmazható meg: „lénye legmélyéig megrendülve együtt érez valakivel”.¹¹ A másik a „megkönyörül valakin, megszán valakit” (Lk 6,36), de ez a görög *oiktirmón* mögött álló arám *rahamim*nek csak az egyik jelentése; a másik jelentése: „anyai”, minthogy a *reham* = anyaméh, anyaöl szóból származik. Tulajdonképpen jobb lenne tehát a – már kissé elavult – „irgalmas, irgalmasság” kifejezések helyett az „anyai, anyaiság” kifejezéseket használni, mert ezek pontosabban fejezik ki az eredeti mondanivalót.¹²

¹¹ Mt 9,36; 18,27 – Mk 1,41; 6,34 – Lk 7,13; 10,33; 15,20. A *szplankhnidzein* ige gyökere a többnyire többes számban használt *szplankhnon* főnév, amelynek jelentése általában „belső részek”, többnyire a nemesebb szervekre értve, de a zsigerekre vonatkozóan is, sajátos jelentése pedig: anyaméh.

¹² Gyönyörűen szemlélteti ezt az anyaiságot „a tékozló fiú” példabeszédében szereplő apa viselkedése (Lk 15,20.22-24): Folyton vissza-

Az irgalmasság egyrészt a *megbocsátásban* (Mt 18,27; 15,20) és az ellenségszeretetben mutatkozik meg (Lk 6,32-36; Lk 10,33), másrészt pedig a rászoruló *megsegítésében*, például tanítás (Mk 6,34), vigasztalás (Lk 7,13), gyógyítás (Lk 10,33) vagy anyagi adományok formájában (Mt 6,2-3; Lk 11,41; 12,33a – vö. még Mt 25,35-36!).

Első pillantásra meglepőnek tűnik, hogy Jézus szerint csak az számíthat irgalomra (megbocsátásra) Isten részéről, aki maga is gyakorolta az irgalmat embertársai iránt. A felületes olvasó azt a következtetést vonhatja le ebből, hogy Istent a „szemet szemért, fogat fogért” elv vezérli, holott csak arról van szó, hogy Jézus szemében Isten maga az Irgalom (ld. Lk 6,36; 15,20), ezért aki irgalmatlanul viselkedik, az ezáltal *automatikusan kizárja önmagát* az irgalomból; másképpen fogalmazva: *nem lehetséges* megbocsátani annak, aki elutasítja magát a megbocsátást (vö. Mt 6,12; 7,1; Mk 11,25).

Szerencsések a tiszta szívűek, mert ők meg fogják látni Istent.

A „szív” a Biblia nyelvében az ember teljes belső életének: gondolatainak, érzelmeinek, emlékezetének, törekvéseinek és döntéseinek („akaratanak”) székhelye. Jézus a kultikus tisztasággal kapcsolatos vitában (vö. Mk 7,2) mondta el – bár negatív megfogalmazásban –, mit ért a szív *tisztaságán*: „...belülről, az ember szívéből jönnek elő a gonosz megfontolások, ... és tisztátalanná tesszik az embert” (Mk 7,21.23). Pozitívan fogalmazva azt mondhatnánk, a szív tisztasága az őszinte és egyenes *jóra törekvést*, és persze az ebből fakadó, hátsó- vagy mellékgondolatok nélküli *jót cselekvést* jelenti (vö. Mt 23,26 // Lk 11,41). A szív tisztaságának további meghatározásában-pontosításában segíthet, ha figyelembe vesszünk néhány rokon értelmű fogalmat: az egyszerűséget (Mt 6,22: *haplusz*), a keveretlenséget (Mt 10,16b: *akeraiosz*), a gyér-
várja elcsavargott gyermekét; amikor meglátja, eléje fut, öleli-csókolja; öröme minden mértéket meghaladóan túláradó (az ünnepi ruha elővétele és a fiú beöltöztetése, a hizott borjú levágása, lakoma, zene, tánc); egyszerűen túllép az igazságosságon: elmarad az erkölcsi prédikáció, nincs leszámolás, és végképp nincs szó büntetésről.

mekké válást (Mt 18,3; vö. Mk 10,15), s ez utóbbival kapcsolatban még a „kiskorúságot” (Lk 10,21: *népiosz*).

Az „istenlátás” valószínűleg két dolgot jelent:

Egyrészt *Isten*, illetve az Isten-ember viszony *lényegének* „*meglátását*” (vö. Mk 1,10-11: „látta, hogy meghasadnak az egek”), azaz annak felismerését, hogy Isten jó az emberhez, és nem kíván tőle mást, csak egyszerű jóságot. Ennek meglátásához, felismeréséhez nincs szükség bonyolult teológiára vagy hatalmas törvényismeretre, hanem csak tiszta szívre. Két példa: Amikor belebotlott a kifosztott, félholtra vert zsidóba (aki ellenségének számított!), az irgalmas szamaritánus rögtön „meglátta”, tudta, mit kíván tőle Isten ebben a helyzetben, egyszerűen annak alapján, hogy „megesett rajta a szíve” (Lk 10, 33). Az ugyanebbe a helyzetbe került pap már nem tudta, viszont tudni vélt valami „fontosabbat és pontosabbat”: azt, hogy Isten csak honfitársai szeretetét kívánja tőle, és hogy a véres, talán már halott ellenség megérintése kultikusan tisztátalanná tenné őt. – Hasonlóképpen: csak a romlatlan, tiszta emberi szív képes felismerni, hogy az emberbarát Isten az ember kedvéért alkotta a szombatot (Mk 2,27), következésképp azt kívánja, hogy „az Úr napján” is segítsünk a rászorulókon (Mk 3,4). A törvénytánítók már nem látták ezt; Jézus nem is egyszer megállapította róluk a „látás” ellentétét, a „vakságot” (Mt 23,24; Lk 6,39).

Isten „meglátása” másrészt a túlvilági, „*színről színre*” történő „*látás*” ígérete lehet¹³. Itt a földön nincs szükségünk túlvilági látomásokra ahhoz, hogy jó úton járhassunk. De miután földi és túlvilági érési folyamata nyomán az ember szíve *egészen* megtisztult az önzéstől és a maga alkotta istenképektől, „látni” fogja Istent „úgy, amint van” – hiszen csak a szellemileg egymáshoz hasonlóak, vagy hasonlóakká váltak képesek „felismerni” egymást¹⁴.

Az iménti fogalomtisztázások alapján aligha lehet kétséges, hogy kristálytiszta jézusi mondással van dolgunk – ahogyan a következő esetében sem merül föl bizonytalanság.

¹³ Vö. 1Kor 13,12; 1Jn 3,2; Jel 21,3; 22,4-5.

¹⁴ Vö. Mk 9,7: „Ez az én szeretett fiam!”; Lk 10,22: „...senki sem ismeri, ki a fiú, csak az Atya, és ki az Atya, csak a fiú...”

Szerencsések azok, akik békét teremtenek, mert Isten a fiainak fogja hívni őket.

Noha e mondás értelme minden további nélkül világos, annak pontos megfogalmazásához érdemes előbb itt is szemügyre venni az egyes kifejezések eredeti jelentését. Kezdjük ezúttal a végén.

Az „Isten a fiainak fogja hívni őket” a görögben így hangzik: „Isten fiainak fognak hívni” – ti. Isten által (*passivum divinum*). Azaz: Isten a „fiainak”, önmagához hasonlóknak, az övéinek fogja elismerni és nyilvánítani őket – ugyanis a „valakinek a fia, valaminek a fia” kifejezés hebraizmus, és azt jelenti: „szorosan az illetőhöz, vagy a szóban forgó tárgyhoz tartozó”¹⁵, az „Isten fia” kifejezés értelme tehát: Istenhez szorosan hozzátartozó, Istennek egészen odaadott, Istenhez hasonló (hasonlóvá vált). – Izrael „udvari teológusai” úgy vélték, hogy Isten az uralkodót fogadja fiává, s annak trónra lépésekor énekelték a 2. zsoltárt: „Az én fiam vagy! Fiammá fogadtalak ma téged!... Kérd tőlem, és neked adom örökségül a népeket... Összetöröd őket vasvesszővel, szétzúzod, mint a cserépedényt...” (7-9. v.). Ezzel szemben Jézus azt állítja, hogy Isten azokat „fogadja fiaivá”, akik békét teremtenek.

A béketeremtés jelenti egymással veszekedő vagy haragban lévő emberek, illetve embercsoportok *kibékítését* is, de a magunk személyes vagy társadalmi-politikai *ellenségei iránti szeretet* gyakorlását is (amelynek minimális eleme a megbocsátás, teljessége pedig az irántuk tanúsított, tettekben megnyilvánuló jóság, ld. Mt 5,38-45).

A béke azonban (héber *salóm*) az Ószövetségben és a Jézus korabeli zsidóságban is az ember egész, azaz testi-lelki-szellemi, illetve egyéni-közösségi-társadalmi üdvének (javának, egészségének) teljességét jelentette. Ezért hangsúlyozni kell, hogy a béketeremtés „terepe” *nem csupán a magánélet*¹⁶, hanem ki kell ter-

¹⁵ Ld. „emberfia” (Mk 8,31 – továbbá Mk 14,41; Mt 11,19; Lk 11,30), „a lakodalmas terem fia”, azaz a násznép (Mk 2,19), „a gyehenna fia” (Mt 23,15), „az engedetlenség fia”, vagyis az engedetlenek (Ef 2,2), „a tegez fia”, azaz a nyílveszők (Jób 41,20; Siral 3,13); vö. a magyarban „vásárfia, ládafia, hazafi, úrfi, halál fia”.

¹⁶ Ennek példái: Mt 5,23-24; 18,21-22; Lk 17,3b-4; Mk 9,50c.

jednie a „közéletre” és a „nagypolitikára” is¹⁷. Tömören és szépen foglalta ezt össze a Kr. u. 1. sz. utolsó harmadában működő Johanan ben Zakkai (a híres Hillel és Sammai rabbik tanítványa), amikor azt mondta: „Az Isten és ember közötti békében csak az részesülhet, aki békét teremt két férfi között, vagy egy férfi és a felesége között, vagy két család, két város, két kormány, két nemzet között.”¹⁸

Szerencsések, akiket az igazságosság kedvéért üldöznek, mert övék a Mennyek országa.

E mondás hitelessége rendkívül bizonytalan, hiszen Jézus tanításának lényege éppen a (köznapi értelemben vett) igazságosság meghaladása (sőt „messzemenő meghaladása”: Mt 5,20), mégpedig a korlátozás és feltétel nélküli szeretet révén.¹⁹ Csupán találgatni lehet, hogy Máté hogyan értelmezte, mindenesetre csak az alanti, sajátos értelemben fogadhatjuk el Jézustól származónak. Ennek megtalálásához két szó jelentését kell tisztázni.

Az „igazságosság” (*dikaioiszüné*) elméletileg jelenthetné itt a mondás címzettjei, tehát az üldözöttek által gyakorolt igazságosságot, az „igazságos, helyes, igaz” viselkedést – csakhogy en-

¹⁷Ld. Mt 5,41; Lk 10,33; 13,1-3; 19,42a; 23,28.31.

¹⁸A jézusi értelemben vett béketeremtést természetesen nem szabad összetéveszteni a puhánysággal, a kényelemszeretetből és gyávaságból fakadó hamis békülékenységgel („irénizmus”), amely csak megerősíti a rossz uralmát, és több bajt, mint békességet teremt. A jézusi béketeremtés mércéje magának Jézusnak a viselkedése, amelynek lényege, hogy szembeszáll a gonosz tettel, de nem áll ellenségesen szemben a tett elkövetőjével, hanem meg akarja gyógyítani. Mintapéldája ennek az az eset (Jn 18,22-23), amikor az Annás főpap előtti kihallgatáson Jézust szájon vágta egy pribék, ő azonban nem nyelte le ezt szó nélkül, hanem oktatni kezdte: „Ha rosszul szóltam, bizonyítsd be a rosszat, de ha jól, miért ütsz engem?” Oktató kérdésével föl akarta rázni a szolgát abból, hogy rutinszerűen („öntudatlanul”) viselkedjék, el akarta őt gondolkodtatni a valóban helyes viselkedésről, azaz meg akarta nyitni számára az utat ahhoz, hogy esetleg rádőbbsenjen, mit csinál, és változtatni tudjon humánusnak éppen nem nevezhető magatartásán (és talán a foglalkozásán is).

¹⁹Ld. a negyedik boldogmondás kapcsán írottak utolsó bekezdését.

nek ellene mond *tartalmilag* az, hogy az igazságosság gyakorlása Jézus szerint nem elégséges az Isten országába kerüléshez (Mt 5,20), *formailag* pedig az (amivel a szentírásmagyarázók nemigen törődnek...), hogy hiányzik a birtokos névmás (*autón*), aminek megléte esetén így kellene fordítani a kifejezést: „az *ő* igazságosságuk miatt”.

A görög *heneken* előljárószó nemcsak *okási* összefüggést fejezhet ki („miatt”), hanem a cselekvés *célját* is, illetve a kettőt *egyszerre* is; feltételezem, hogy itt is ez utóbbi történik, ezért döntöttem a „kedvéért” kifejezés mellett, amely egyaránt tartalmazza a cselekvés mozgatórugóját és célját.

Jézus nem magától értődő felfogásokat akart megerősíteni, hanem hallgatói magától értődőnek tartott nézeteit akarta helyesbíteni. Itt is erről lehet szó:

Azt, hogy az igazságosságot *gyakorló*, és emiatt üldözött ember Isten vagy az Istenség oltalma alatt áll, minden igazságosan gondolkodó és érző zsidó vagy pogány eleve feltételezhette²⁰ Itt azonban – a második bekezdésben mondtak alapján – nem lehet szó róluk, hanem csak olyanokról, akik *vétettek* a törvények szabta igazságosság ellen (ez az üldözésük oka), s akiket másfelől azért üldöznek, hogy ezzel helyreállítsák „a törvényt és a rendet”, vagyis az igazságosságot (ez az üldözésük célja). Ezek lehetnek „köztörvényes bűnözők”, de olyan „ártatlanok” is, mint Jézus, aki a maga módján szintén vétett a „fennálló rend”, vagyis az igazságosság ellen, amikor például áthágta a kultikus tisztasággal vagy a szombattal kapcsolatos szabályokat.

E mondás *feltételezhető* – és a negyedik boldogmondás fenti értelmezésével összhangban lévő – jézusi értelme tehát: Nem azoké a Mennyek országa, nem azok a részesei-tagjai Isten országának, akik „jámbor buzgósággal” (vö. igazságszolgáltatás, inkvizíció, szent háború, dzsihad stb.), az igazságosság (helyreállítása) kedvéért üldözik a törvénszegőket (ahogyan a zelóták vagy „az írástudók és farizeusok” is tették)! Ellenkezőleg: Isten az áldozatok oldalán áll!

Hogyhogy? – kérdezhetné valaki. Úgy, hogy egyrészt az emberi törvények nem feltétlenül tesznek eleget Isten törvényeinek, másrészt – és ez a fontosabb – Jézus felfogása szerint Isten

²⁰ Ld. a Bölcsesség könyvében: 2,10-21; 5,1-9.15-23.

még a valódi bűnösöket sem akarja megbüntetni „az igazságosság helyreállítása kedvéért”, hanem meg akar bocsátani nekik, és meg akarja gyógyítani őket. (Hogy sikerül-e, rajtuk fordul.) A bűnösöknek nem bíróra, hanem orvosra van szükségük (vö. Mk 2,15-17, de már Ezekiel 18,23 is!).

* * *

Keresésünk eredményeit összegezve azt állapíthatjuk meg, hogy a nyolc boldogmondásból *csak négyet* tarthatunk egészen biztosan jézusinak („erőszakmentesek, irgalmasok, tiszta szívűek, béketeremtők”), kettőt határozottan jézusiatlannak kell minősítenünk („bánkódók, az igazságosságot éhezők”), a maradék kettőt pedig csak az általam adott értelmezésben tarthatjuk jézusinak („a Lélek hatására nyomorgók, az igazságosság kedvéért üldözöttek”) – e kettő között azonban mégis különbséget teszek, és az elsőt végső soron a jézusi kategóriába sorolom, mert általam adott fordítása és értelmezése nagy biztonsággal indokolható.²¹

Mindezt úgy szemléltetem, hogy újra felsorolva a „nyolc boldogságot”, a jézusiakat kövér és dőlt betűkkel írom, a jézusiatlanokat pedig csak dőlt betűkkel:

***Szerencsések, akik a Lélek hatására lettek nyomorgók,
mert övék a Mennyek országa!***

Szerencsések a bánkódók, mert Isten meg fogja vigasztalni őket.

***Szerencsések az erőszakmentesek,
mert ők fogják örökölni az országot!***

*Szerencsések, akik éheznek és szomjaznak az igazságosságot,
mert Isten majd kielégíti őket.*

Szerencsések az irgalmasok, mert Isten irgalmas lesz hozzájuk!

Szerencsések a tiszta szívűek, mert ők meg fogják látni Istent!

***Szerencsések azok, akik békét teremtenek,
mert Isten a fiainak fogja hívni őket!***

*Szerencsések, akiket az igazságosság kedvéért üldöznek,
mert övék a Mennyek országa.*

---

²¹ E végeredmény eldöntheti, mennyire volt kihívó, vagy egyenesen pimasz a címben fölített kérdés...

Rabból úr

„Tanfejlődés” a szinoptikus evangéliumokon belül

Kétségtelen, hogy Márk evangéliuma keletkezett a legkorábban (70 körül), és az is, hogy Máté és Lukács egyaránt felhasználta Márk művét: annak egyes részeit beépítették saját evangéliumukba, de úgy, hogy azokat a maguk módján földolgozták, számos ponton megváltoztatták. Ha alaposan megfigyeljük ezeket a változtatásokat, és aztán összevetjük a szövegeket, izgalmas felfedezéseket tehetünk: nem csupán az evangélisták egymástól eltérő felfogását, sajátos teológiáját ismerhetjük meg, hanem azt is, hogy az ezúttal kiindulópontnak tekintett Márk-féle teológia hogyan változik meg, konkrétan: hogyan érvényesül egyre inkább az ún. krisztológiai tendencia, vagyis Jézus egyre erőteljesebb fölmagasztalása, átalakítása Krisztussá.

Noha Lukács és Máté nagyjából azonos időben írta evangéliumát (80-90 között), a tartalmi mozzanatok arra utalnak, hogy a „tanfejlődés” Máténál előrehaladottabb, vagy legalábbis kifejezettebb formában jelentkezik. Persze helyesebb lenne egyszerűen tanváltozásról beszélni, hiszen jézusi szempontból éppenséggel nem fejlődésről, hanem torzulásról van szó.

Természetesen óvakodnunk kell a sablonos szemlélettől, hiszen van olyan eset, amikor a krisztológiai tendencia Lukácsnál erősebb, mint Máténál, és ritkán az is előfordul, hogy Máté hitelesebb szöveget közvetít, mint Márk.

*

Alámerülés

Mk 1,9-11: „Azokban a napokban eljött Jézus a galileai Názáretből, és alámerítette magát Jánossal a Jordánba. Míhelyt kiemelkedett a vízből, látta, hogy meghasadnak az egek, és a Lélek galambként beléje száll. És hang [szólt] az egekből: Te vagy az én szeretett fiam, benned gyönyörködöm.”

- Lk 3,21-22: „... Jézus is alámerítkezett; miközben imádkozott, megnyílt az ég, és a szent Lélek testi alakban galambként le szállt rá, és hang [szólt] az égből: Te vagy...”
- Mt 3,13-17: „Ekkor eljött Jézus Galileából a Jordán mellé Jánoshoz, hogy alámeríttesse magát általa. János azonban meg akarta akadályozni [ebben], és ezt mondta: „Nekem van szükségem arra, hogy alámeríts [engem], és te jössz hozzám? Jézus azonban így felelt neki: *Engedd meg most, ugyanis úgy illik hozzánk, hogy beteljesítsünk minden igazságságot!* Ekkor megengedte neki. Miután [János] alámerítette [őt], Jézus rögtön kiemelkedett a vízből. És íme, megnyílt neki az ég, és látta, hogy Isten Lelke mintegy galambként leereszkedik, és le száll rá. És íme, hang [hallatszott] az égből, és ezt mondta: Ez az én szeretett fiam, benne gyönyörködöm.”

Jézus mintegy 150 km-t gyalogolt Keresztelő Jánoshoz, és hallgatta őt, vagyis szerény, tanulni kész istenkereső volt. Nyilván azonosult azzal, amit János a haragos Bíró-Istenről mondott, különben nem merítkezett volna alá, hogy elnyerje bünei bocsánatát (vö. Mk 1,4). Csak később, alámerítkezése után ismerte fel „hittanárának” alapvető tévedését.

Márk jelképes kifejezésekkel ugyan, de természetes, *Jézusban* lezajló folyamatot ábrázol; ennek lényegét, az általa átélt belső tapasztalatot talán így foglalhatjuk össze: „Nem igaz, hogy Isten el akarja pusztítani a bűnösöket; Isten nem akarta, nem akarja, hogy megfulladjak; szeretett fiának tart, akiben gyönyörködik; Isten azt akarja, hogy éljek, hogy mindenki éljen: adja nekem, és mindenkinek adja a levegőt, a teremtő, életet adó lélegzetet, a Pneumát...” (Ez az elemi erejű élmény határozza meg azután *Jézus egész* további gondolkodását és viselkedését.)

Az idézett részben Lukács négyszeresen megváltoztatja Márk szövegét: betoldja, hogy „*miközben imádkozott*”, „Lélek” helyett „*szent Lélekről*” beszél, s azt mondja róla, hogy „*testi alakban*” szállt le, mégpedig *Jézusra* (a Márk-féle „*Jézusba*” helyett): ezzel megkezdődik a *Jézusban* lezajlott történés külső, testi-fizikai valósággá, azaz látványos isteni beavatkozássá alakítása, ami majd Máténál lesz teljessé. Kiegészíti és megerősíti ezt az irányultságot, hogy stílusával Lukács eltolja a hangsúlyt Jézus alámerítkezéséről Isten szavára és cselekvésére: a görög szöveg

ugyanis csak egyetlen szót veszteget a már végbement alámerítkezésre, viszont folyamatként mutatja be Jézus imádságát, illetve az annak során lezajló „történéseket”.

Márknak és Lukácsnak is ellentmondva Máté úgy állítja be a dolgot, *mintha* Keresztelő Jánosnak lett volna igénye Jézus által alámerítődni, s csak Jézus energikus intésére lett volna hajlandó alámeríteni őt. Ezzel azonban eltussolja, hogy a valóságban Jézus először alárendelte magát Jánosnak, és vágyott arra, hogy részeseüljön Jánosnak a bűnök bocsánatát célzó alámerítésében. – Máté beállítása ellentmondásban áll azzal, hogy János még a későbbiekben, Jézus működésének ismeretében is (vagy éppen azért!) kétségbe vonta, hogy Jézust Isten küldte (Mt 11,3; Lk 7,19). Másrészt, ha Máténak igaza lenne, akkor Jézus csak úgy tett volna, *mintha* szüksége lenne a bűnbánati alámerülésre – azaz színjátékkal, hazugsággal kezdte volna működését.

Különböző teológiai alapállások (vagy előfeltevések) a Máté által Jézus ajkára adott mondat különböző értelmezéseit teszik lehetővé. De talán nem tévedünk, ha az előző bekezdés alapján úgy véljük: Ezzel a mondattal Máté – Pál szellemében! – „helyettesítő engesztelő aktussá” értelmezi át Jézus alámerülését, hiszen azt sugallja, hogy Jézusnak mint büntetlennek nem lett volna szüksége erre a bűnök bocsánatát célzó alámerítésre, mégis vállalta a bűnösökért. Az „igazságosság” ez esetben azt jelenti, hogy Istennek – „a mérleg törvénye” értelmében – igazságosan meg kell torolnia mindent bűnt, s ettől csak megfelelő engesztelés esetén tekinthet el.

Máté az utolsó mondatban is megmásítja Márk szövegét: „Te vagy az én szeretett fiam, benned gyönyörködöm!” helyett azt írja: „Ez az én szeretett fiam, benne gyönyörködöm.” Ezáltal – de már a kétszeres „és íme” kifejezéssel is (16-17. v.) – a nyilvánossághoz intézett, mindenki által látható-hallható isteni közleménnyé változtatja Jézus bensőséges, benne szellemi-lelki módon végbement „látását” és „hallását”.

Rabbi helyett úr

Mk 4,38: „Rabbi, nem törődöl azzal, hogy elveszünk?”

Lk 8,24: „Rabbi, rabbi, elveszünk!”

Mt 8,25: „Uram, ments meg [minket], [mert] elveszünk!”

A Márknál és Lukácsnál olvasható, egyszerű „rabbi” (a görögben „tanító”, illetve „mester”) megszólítás helyett Máténál az „uram” (*küriosz*) áll (ugyanígy Mt 17,4-ben). Ez a megszólítás alighanem a Márkhoz, de még Lukácshoz képest is fokozottan jelentkező krisztológiai tendencia megnyilvánulása; elvileg lehetne csupán tiszteletteljes megszólítás, de a mondat folytatása az előbit valószínűsíti.

Márknál a tanítványok még el tudják képzelni Jézus nemtörődömiségét, Lukács már törli ezt a lehetőséget, de még mindig úgy ábrázolja az eseményt, hogy elképzelhető a tengerbe veszés Jézus jelenlétében is, Máténál viszont a tanítványok már „tudják”, hogy csak szólniuk kell Jézusnak a pusztulás elkerülése érdekében, s ő majd hatékonyan beavatkozik.

Halott – vagy beteg?

Mk 5,21-24.35-43: „... Leánykám a végét járja... Leányod meghalt...

A gyermek nem halt meg, csak alszik...

Erre kinevették... *Kislány, ébredj föl!...*

A kislány rögtön fölkelt...”

Mt 9,18-19.23-24: „... Leányom éppen most végezte be [az életét]...

A leányka nem halt meg, csak alszik...

Erre kinevették... A leányka fölébredt...”

Lk 8,40-42.49-56: „... tizenkét éves lánya haldoklott...

Halott [már] a lányod... *Nem halt meg, csak alszik...*

Erre kinevették, mert tudták, hogy meghalt...

Gyermekem, ébredj föl!...

Erre visszatért a szelleme, és azonnal fölkelt...”

Márk és Lukács beszámolójából kiderül, hogy Jairus „leánykája” 12 éves volt, tehát az akkori viszonyok között a felnőttkor küszöbén, eladósorban, házasodási korban. Az apa azonban (feltehetően az anyával együtt) még mindig az ő „leánykajaként” kezeli, aminek következtében ez az éppen hogy már *nem* kislány nem tudja, hogyan éljen tovább érett nőként (gyerek már nem akar, felnőtt nő még nem tud, nem mer lenni), és szinte holtan fekszik a kamrájában. Kilátástalan helyzetekben gyakran működésbe lép a természetnek ez a védekező mechanizmusa: a X. agyideg, az ún. bolygóideg a test megmerevedését idézi elő. – Fontos

tudatosítanunk, hogy Márk azt írja, a leányka „a végét járja”, nem pedig „meghalt”, vagyis beteggyógyításról számol be, nem pedig halottfeltámasztásról.

Máté – aki nagyon vázlatosan számol be az egész eseményről – csak egyetlen változtatást hajt végre Márk szövegén, ezzel azonban halottfeltámasztássá alakítja át az eredeti gyógyítási történetet: „a végét járja” helyett azt írja: „éppen most végezte be [az életét]”.

Annak érdekében, hogy az eredeti beteggyógyításból halottfeltámasztást csinálhasson, Lukács (csupán ebből a szempontból!) négyszeresen megváltoztatja Márk szövegét: a) Márk azt írja, hogy a lány „a végét járta”, Lukács azt mondja, „haldoklott” (42. v.). b) Márknál azt a hírt hozzák Jairus házából, hogy „meghalt” („beállt a halál”), Lukács azt írja (49. v.), hogy „halott” (a *perfectum* a halál visszavonhatatlanságát, végérvényességét fejezi ki). c) Az „erre kinevették” után Lukács betoldja (53. v.): „mert tudták, hogy meghalt” („beállt a halál”). d) Jézus felszólítása után („Gyermekem, ébredj föl!”) Lukács betoldja (55. v.): „erre visszatért a szelleme”; ezzel azt hangsúlyozza, hogy a gyermek voltaképpen már a túlvilágról tért vissza.

Kicsoda Jézus?

Mk 8,30: „Erre keményen rájuk szólt, hogy senkinek se beszéljenek őróla.”

Lk 9,21: „Erre keményen rájuk szólt, és felszólította őket, hogy senkinek se beszéljenek erről.”

Mt 16,20: „Erre keményen rájuk szólt, hogy senkinek se mondják el, hogy ő a Fölkent [Messiás].”

Márknál Jézus sehogyan sem foglal állást Péter véleményével kapcsolatban; csak annyit mond, hogy „senkinek se beszéljenek őróla” (*peri autu*): A tanítványoknak nem Jézus *személyét* kell igehirdetésük középpontjába állítaniuk, hanem Jézus Istenről és az ő országáról szóló *üzenetét*, és azt tetteikkel is hitelesíteniük kell. Jézus állást-nem-foglalását tehát semmiképp sem lehet Péterrel való egyetértésként értelmezni. Megerősíti ezt, hogy Péter nyilvánvalóan igenlést várt Jézustól (ahogyan ezt Máté 16,17 majd betoldja), mint ahogy az evangélium első olvasói is, akik

már Messiásnak tartották Jézust. Az evangélium feliratának tanúsága szerint (1,1) Márk is annak tartotta; ha tehát tudott volna olyan hagyományról, amely szerint Jézus egyetértett Péter felfogásával, aligha hallgatta volna el!

A Lukács-féle „senkinek se beszéljenek erről” (*tuto*) is értelmezhető az előbbieket szerint, ha azt, hogy „senkinek”, *Jézus szellemében* úgy értjük: „soha többé”; ekkor ugyanis Jézus felszólítása – Márk megfogalmazásával összhangban – azt jelenti: „Ezt, [hogy én vagyok a Messiás], soha többé ne mondjátok, mert nem igaz!” Lukács azonban minden bizonnyal azért változtatta meg Márk szövegét, mert el akarta venni az egyértelmű tiltás életét: „Senkinek se beszéljenek erről” – és az olvasó könnyen kiegészíthette: „noha Péter igazat mondott”. *Lukács szerint* ugyanis Jézus a Messiás, de ennek nyilvánvalóvá válásához Jézus szenvedésén vezet keresztül az út (Lk 24,26.46), ezért Jézus Messiás-voltát csak húsvét után szabad (és kell) majd nyíltan hirdetni (ApCsel 2,36).

Máté állásfoglalása semmilyen kétséget nem hagy: ő már nyíltan Messiásnak tartja és hirdeti Jézust. Sőt jócskán túl is megy azon, hogy kimondja azt, amit Lukács csak sejtet: Péter vallomása nyomán óriási elismerést ad Jézus szájába: „Boldog vagy Simon, mert nem test és vér adott neked kinyilatkoztatást, hanem az én mennyei Atyám” (Mt 16,17).

Harmadnapra?

Mk 8,31: „Az emberfiának... három nap múltán [újból] talpra kell állnia.”

Lk 9,22: „Az emberfiának... a harmadik napon [újból] talpra kell állnia.”

Mt 16,21: „Az emberfiának... a harmadik napon [újból] talpra kell állnia.”

Márk azt írja: „három nap múltán”; ezt a „rövid időn belül, hamarosan” jelentésű hebraizmust (a görögben *meta treisz hémerasz*; vö. Mk 14,58 [*dia*]; 15,29 [*en*]) Máté és Lukács is átalakítja „a harmadik napon”-ra (*té trité héméra*): Ez az időpontrögzítés megfelel annak a krisztológiai irányultságnak, hogy Jézus „feltámadását” kivételes, csodaszerű eseményként értelmezzék, és messiási meg istenfiúi mivoltát „bizonyítsák” vele, mondván: pontosan megjövendölte feltámadását. Ennek megfelelően mind a négy evangélista masszív természeti csodaként prédikálja majd

Jézus feléledését (János különösen is: 20,24-29). Jézus azonban az apokaliptikusoknak „a világ végéhez” kötődő elképzelésével szemben azt hangsúlyozza itt, hogy Isten a halál után *hamarosan* újból életre kelti őt – értelemszerűen: „őt is, mint *minden* embert”, hiszen az „emberfia” Jézus anyanyelvében eredetileg azt jelenti, hogy „az ember általában”.

Jézus *Márknál* olvasható szavait már csak azért sem lehet pontos jövődölelésként értelmezni, mert azok nem váltak pontosan valóra, hiszen a nagypéntek késő délutáni sírba helyezéstől a húsvétvasárnap hajnali „feltámadásig” mindössze másfél nap telt el.

Látni vagy ülni?

Mk 14,62: „... látni fogjátok az emberfiát az Erő jobbján ülni.”

Mt 26,64: „... mostantól látni fogjátok az emberfiát az Erő jobbján ülni.”

Lk 22,69: „... mostantól az emberfia Isten erejének jobbján fog ülni.”

„Az Erő”, „az Erős” Isten egyik neve vagy körülírása az Ószövetségben (pl. Iz 9,5; Jer 16,19; vagy a Zsoltárok számtalan helyén, pl. 31,3; 61,4; 89,9). „Valakinek a jobbján ülni” (többek között) azt jelentette: „valakinek az oltalma alatt állni”. – A „látni fogjátok” arra utal, hogy ellenfelei látható bizonyítékokat akartak, hát mostantól *látni* fogják, hogy ő, a kiszolgáltatott, halálra ítélt ember Istentől jövő erővel fogja végigjárni útját, és nem fog összetörni; őt oltalmazó Istene nem művel ugyan bizonyító csodákat, de csodálatos erővel tölti el övéit.

Máté meglepő módon ezúttal Márkéval lényegében azonos szöveget közöl, Lukács azonban látszólag jelentéktelen, valójában óriási változtatást hajt végre Márk szövegén. Márk és Máté azt írja: „(Mostantól) látni fogjátok az emberfiát az Erő jobbján ülni.” Ebben három állítás van: „emberfia”, azaz egyszerű ember vagyok – de Isten oltalma alatt állok (ezt jelenti „az Erő jobbján ülni”) – és mindezt hamarosan saját szemetekkel láthatjátok majd. Ezzel szemben Lukács: „Mostantól azonban az emberfia Isten erejének jobbján fog ülni.” Azaz: „Mostantól nem egyszerű emberfia vagyok, hanem az [apokaliptikus] **Emberfia**, aki az Isten jobbján ül [= vele egyenrangú], és a világ dicsőséges bírójaként eljön majd, hogy ítéletet tartson!” (Pontosan ezt fejti ki aztán

Lukács Péter két beszédében is: ApCsel 2,34-36 és 5,31; ld. még ApCsel 3,21; 10,42; 17,31.)

Rendkívül izgalmas jelenség, hogy Márknál azzal az apokaliptikus, tehát Jézustól idegen félmondattal folytatódik a szöveg („...és jönni az ég felhőivel”), amely pontosan Lukács mondani-valóját fejezi ki, de éppen Lukács evangéliumában nincs benne – viszont benne van Máté szövegében! Márpedig ha Lukács megtalálta volna az általa felhasznált Márk-szövegben, biztosan nem hagyta volna ki ezt az „öt igazoló” félmondatot. Akkor viszont talán az történt, hogy Máté vette föl ezt a Dániel 7,13-ra (vagy a Hénokh-féle Emberfiára) való utalást, s aztán az ő evangéliumából került be utólag Márk evangéliumába!

Isteni rendelés vagy emberi döntés?

- Mk 14,36: „*ABBA, Atyám, minden lehetséges neked: vedd el tőlem ezt a poharat! De nem azt [fogom cselekedni], amit én akarok, hanem amit te.*”
- Mt 26,39: „*Atyám, ha lehetséges, távozzék el tőlem ez a pohár! Mindazonáltal ne úgy [történjék], ahogyan én akarom, hanem ahogyan te!*”
- Lk 22,42: „*Atyám, ha akarod, vedd el tőlem ezt a poharat! Mindazonáltal ne az én akaratom valósuljon meg, hanem a tiéd!*”

Ezúttal nagyon nehéz eldönteni, melyik evangélista szövegét tekinthetjük eredetinek, pontosabban, hogy Márkét vagy Mátéét.

Ami az első mondatot illeti, kétségtelenül Máté szövege hitesebb: A „minden lehetséges neked” Jézustól idegen szemléletet hordoz (bár Márk a gazdag ifjú történetében is Jézus ajkára adta ugyanezt: Mk 10,27).

Ami a második mondatot illeti, az okoz rendkívüli nehézséget, hogy az eredetiben hiányos mondatról van szó, ráadásul Márknál a görög *ti* szócska lehet alanyeset is, de lehet tárgyeset is, tehát a mondatot úgy is lehet fordítani, hogy „ne *az...*, amit én akarok, hanem amit te”, de úgy is, hogy „nem *azt...*, amit én akarok, hanem amit te”. Nehéz helyzetben volt hát Máté is, Lukács is, és ezt igazolja, hogy mindketten megváltoztatták Márk szövegét. Máté csak kissé; az ő szövegét lehetne úgy is fordítani, hogy „...nem úgy [fo-

gok cselekedni], ahogyan én akarok [cselekedni], hanem ahogyan te”, de kétségtelenül kézenfekvőbb a szokásos fordítás: „...ne úgy [történjék], ahogyan én akarom, hanem ahogyan te”.

Csakhogy a hiányos mondat szokásos kiegészítése: „Ne az *történjék*, amit én akarok...” helytelen, mert ellentétben áll Jézus istenképével; az ő Istene nem akarja, hogy kegyetlenül megkínozzák és kivégezzék őt: sem azért, hogy ezzel engesztelést nyújtson neki (Róm 5,10), sem azért, hogy így mutassa meg irántunk való szeretetét (Jn 3,16; 1Jn 4,10), sem bármi egyéb okból. Isten nem „akarja”, hogy Jézus szenvedjen, csak elviseli, ha mégis szenvednie „kell” e világ törvényszerűségeinek következtében.

Jézus istenképének és szellemiségének, valamint az adott lélektani helyzetnek egyaránt megfelel viszont a „Nem azt *fogom cselekedni*, amit én akarok...” kiegészítés. Eszerint a) Isten csak azt akarja, azt kívánja tőle (mint minden embertől), hogy helyesen cselekedjék, még ha az szenvedésbe kerül is, vagyis egyenes gerinccel járja végig útját, félelem és gyűlölet nélkül; b) Jézusnak valódi „kísértése” lehetett, hogy megmagyarázza magának: *most* el kell menekülnie *innen*, hogy *később* eredményesebben dolgozhasson Istenért *másutt* (akár „pogány” vidéken is). A kitartást akarta Isten, az elmenekülést akarhatta Jézus. Jézus végkövetkeztetése: „Nem azt fogom cselekedni, amit én akarok, hanem amit te. *Itt és most* kell félelem és gyűlölet nélkül hirdetnem az örömszót – a templomi hierarchiának, még ha az életembe kerül is!” Feltehetően segítette e döntésében, hogy ismét fölerősödött benne korábbi felismerése: „Aki tönkreteszi életét az örömszótért, meg fogja menteni azt” (Mk 8,35).

Nem tudhatjuk, hogy Máté hogyan értette ténylegesen az általa kissé megváltoztatott, de hiányosnak meghagyott mondatot, Lukács viszont eléggé egyértelművé tette a maga felfogását, részben azzal, hogy az első mondatba betoldotta a „ha akarod” kitételt, részben azzal, hogy a „valósuljon meg” (= „történjék meg”) betoldásával megszüntette a második mondat hiányos voltát. Megállapíthatjuk tehát, hogy Lukács Isten akaratának tekintette Jézust keresztre feszítését – ahogyan már korábban, a „színeváltozás” történetében is Jézus által teljesítendő *feladatként* ábrázolta a kereszthalál elszenvedését: „...Mózes és Illés... [Jézus] elmeneteléről beszéltek, amelyet Jeruzsálemben kellett beteljesítenie” (Lk 9,31).

Tartalom

Bevezetés	7
A Máté-evangélium fordítása	13
A Máté-evangélium kommentárja.	71
Függelék	
Hogyan szerette Jézus az ellenségeit?	285
Mennyire jézusi a „8 boldogság”?	295
Rabbiból úr.	309

A könyv megrendelhető a kiadó címén:
2120 Dunakeszi, Táncsics u. 9.

„Szenteltessék meg a Te neved!” – Jézus legfőbb vágya, kívánsága ez: Bárcsak mindenki előtt nyilvánvaló lenne, hogy Isten szent, bárcsak mindenki megadná neki az őt megillető tiszteletet, elismerést, bárcsak mindenki komolyan venné őt, és őt venné a legkomolyabban; bárcsak mindenki engedné, hogy Isten egészen átjárja, áthassa; bárcsak mindenki elő akarná mozdítani Isten elismerését és tiszteletét.

Ez csak Jézus istentapasztalata alapján érthető: A Jordánba történt alámerítésekor azt élte meg, hogy Isten, az Abba olyan nagyszerű, olyan csodálatos – tehát ezt mindenkinek át kellene élnie, el kellene ismernie, örülnie kellene ennek! Ez és csak ez magyarázza legfőbb vágyát: „Szenteltessék meg a Te neved!”; ez magyarázza az egész Miatyánkot; ez magyarázza egész életét, ez magyarázza egész tanítását, ez magyarázza kemény, sokszor megdöbbenő erkölcsi követelményeit. Itt Jézus lelkének legmélyébe pillanthatunk be! Isten, Isten irántunk való szeretete, Isten szeretetének megismertetése és elismertetése, az Isten iránti viszonzszeretet és ebből fakadóan az emberek egymás iránti szeretete: ez volt Jézus legfőbb és egyetlen kívánsága, vágya, célja, törekvése, ügye, erre a lapra tett föl mindent – és ugyanerre biztatta követőit is!

Jézus evangéliuma MÁTÉ tolmácsolásában